

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**YENİ GÜN (İSTANBUL DÖNEMİ)' DE YAYIMLANAN AHMET
RASİM'E AİT YAZILARIN ÇEVİRİ YAZIYA AKTARIMI VE
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Leyla NALDEMİR

**Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Edebiyatı**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Yılmaz DAŞÇIOĞLU

ARALIK – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

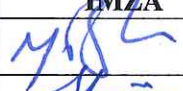
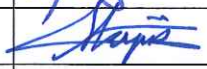

**YENİ GÜN (İSTANBUL DÖNEMİ)' DE YAYIMLANAN AHMET
RASİM'E AİT YAZILARIN ÇEVİRİ YAZIYA AKTARIMI VE
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Leyla NALDEMİR

**Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Edebiyatı**

“Bu tez 23/12/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof.Dr. Yılmaz DAŞCIOĞLU	BAŞARILI	
Dr. Öğr. Üy. Metin AKYÜZ	Başarılı	
Doc. Dr. Gülşenin HAZER	Başarılı	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Leyla NALDEMİR
Öğrenci Numarası	:	Y176011011
Enstitü Anabilim Dalı	:	Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı	:	Yeni Türk Edebiyatı
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	YENİ GÜN (İSTANBUL DÖNEMİ)' DE YAYIMLANAN AHMET RASİM'E AİT YAZILARIN ÇEVİRİ YAZIYA AKTARIMI VE İNCELENMESİ
Benzerlik Oranı	:	%2

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

23/12/2019
İmza

Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafıma yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Prof. Dr. Yılmaz DAŞÇIOĞLU

Tarih: 23/12/2019

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖN SÖZ

Bu çalışmada “Şehir Mektupçusu” olarak bilinen Ahmet Rasim’in arşivlerde kalan yazılarının ortaya çıkması ve bu sayede edebiyat araştırmalarına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Yaşadığı dönemi adeta günlük tutarcasına kaydeden yazarın metinlerinin toplumsal ve kültürel araştırmalar için de değer taşıdığı düşünölmektedir.

Günümüzde teknolojik gelişmelerin sağladığı fayda araştırmacıların işini kolaylaştırmakta, bilgiye erişimi ve onu işlemeyi çabuklaştırmaktadır. Bu imkânlar ile araştırmanın amaç ve kapsamı çerçevesinde çeşitli mecmualarda yapılan taramayla, Ahmet Rasim’in *Yeni Gün* (İstanbul dönemi)’nde iki yüz elli sekiz yazısı çeviri yazıya aktarılmıştır.

Çalışma sürecine girmeden evvel edebiyat tarihi noktasında bizlerle uzun dersler yapıp bizlerde perspektif oluşmasına sebep olan ve tezin her aşamasında değerli vaktini sarf ederek birikimiyle her zaman yardımcı olan danışman hocam Prof. Dr. Yılmaz DAŞÇIOğLU’na; benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen annem, babam ve kardeşlerim ile yakın dostlarıma teşekkürü borç bilirim.

Leyla NALDEMİR

Aralık 2019

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
ÖZET.....	xi
ABSTRACT	xii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1. AHMET RASİM'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ	5
1.1. Ailesi ve Yetiştirilmesi.....	5
1.2. Yazı Hayatı.....	6
1.3. Sanatı ve Eserleri	7
BÖLÜM 2. YENİ GÜN GAZETESİ, YENİ GÜN (İSTANBUL DÖNEMİ) DE	
YAYIMLANAN AHMET RASİM'E AİT YAZILAR	11
2.1. Türkiye'de Gazetecilik.....	11
2.2. <i>Yeni Gün</i>	12
2.3. <i>Yeni Gün</i> (İstanbul Dönemi)'de Ahmet Rasim'in Yazılarının Ana Hatlarıyla	
İncelenmesi.....	13
2.3.1. Yazıların Yapısal İncelenmesi	13
2.3.2. Yazıların Tematik İncelenmesi	19
2.3.2.1. Ahlaki Meseleler	20
2.3.2.2. Batılı Devletler ve Medeniyet.....	21
2.3.2.3. Edebiyat ve Dil	22
2.3.2.4. Gazetecilik ve Sansür	24
2.3.2.5. Muhtelif Konular.....	25
2.3.2.6. Siyasi Yazılar.....	25
2.3.2.7. Şehir ve Şehir Yaşantısı	26
2.3.2.8. Tarih Konulu Yazılar	26
2.3.2.9. Ülkenin İçinde Bulunduğu Durum.....	27
BÖLÜM 3. AHMET RASİM'İN YENİ GÜN (İSTANBUL DÖNEMİ)'DE	
YAYIMLANIP KİTAPLARINA ALMADIĞI YAZILARI	32
3.1. "Sina"ya İrca-ı Nazar	32
3.2. Yevm-i Cedit, Rızk-ı Cedit	38

3.3. Kurban Bayramı.....	40
3.4. Bir Kitabe-i Seng-i Mezar	42
3.5. Neyzen.....	44
3.6. “Kamet-i yâra kimi dal dedi kimi elif, Herkesin maksadı şimdi bir değildir muhtelif”	47
3.7. Almanca Bir Kıraat Kitabından	48
3.8. Ha Çoğaldı Ha!	49
3.9. Babıali Caddesi	50
3.10. Anadolu Ve Türkler Hakkında İktitafat.....	52
3.11. Rüya-yı Kâzibe	55
3.12. Anadolu ve Türklerin Tarihi Hakkında İktitafat 2	56
3.13. Annemle Ben.....	61
3.14. Anadolu Ve Türkler Tarihi Hakkında İktitafat 3.....	61
3.15. Anadolu Ve Türkler Tarihi Hakkında İktitâfât 4.....	65
3.16. Humar-ı Matbuat	68
3.17. Savulun “Nefi” Geliyor!	69
3.18. Mutlaka Nazır Olmalıyım	72
3.19. Gördüm, “Nefi”nin Sopa Elinde... ..	72
3.20. Yeni Bir Muhrec-i Muharririn	72
3.21. El Cununu Fünunu Akallüh Sebun.....	73
3.22. Muhabbet Karşılığı Olur!	74
3.23. Meğer Bağırıp Çağırarak İstermiş!	75
3.24. Hırsız Hırsızdan Çalmış, Şeytan Da Görmüş Şaşırılmış!	76
3.25. Dünyanın Altı Da Var Üstü De!	79
3.26. Koçu	81
3.27. Türklüğü Anadolu’nun Taş, Toprağında Mütalaa.....	83
3.28. Son Hovardalığım!?... ..	89
3.29. Vahdet-i Millîyenin Eşkâl-i İbtidaiyesinden.....	91
3.30. Tefil Babı!	93
3.31. Değişmedik Bir Kafamız Kalmış!	95
3.32. Vahdet-i Millîye.....	97
3.33. Nev-Zemin Muhavereler	99
3.34. Biz Kim?.. Memleket Kim?.....	102

3.35. Maşallah!	103
3.36. Deli mi Ne?	106
3.37. Bir Kafatası Üzerinde... ..	108
3.38. Mebus Namzetliği Mi?.....	111
3.39. Sen Yalatma Ya Rabbi!	113
3.40. Türklerin Tarihî Kabahatleri	115
3.41. Çok Mu Söylemişem!..”	118
3.42. Gevezeliklerimiz!	120
3.43. Emrivaki	122
3.44. Alım Satım Usulleri	123
3.45. Osmanlılık Vahdet-i Amirdir.....	126
3.46. Ermeniye-i Sugra.....	128
3.47. Düdük!	134
3.48. İnsan Konuşa Konuşa!.....	136
3.49. İstedığımız Mebuslar.....	139
3.50. Tarih İle Hesap Zihnîye Kuvvet!	141
3.51. Vahdet-i Millîye Avamilinden: Askerliğimiz.....	144
3.52. Şimdi De İş Meselesi	146
3.53. Dil Kelimesi Hakkında	149
3.54. Bize Tariz	154
3.55. Tabii Aşı!.....	157
3.56. İntihabat Arasında Darb-ı Emsal	158
3.57. Bir Sabah!.....	160
3.58. İki Lort!	163
3.59. Asayiş Berkemal!?	165
3.60. Köşe Bucak Muhaveratı	167
3.61. Yaşasın!	169
3.62. Kayış Bacaklar Meselesi	171
3.63. Deva-yı Kel!.....	173
3.64. Galiba Herkes Anlamış!.....	174
3.65. Nerdesin Cinci Hoca!.....	176
3.66. Sudan Geçiniş!.....	177
3.67. Meğer Kimler İmiş?.....	180

3.68. Ha Yükseliriz Ha!.....	182
3.69. Türkler Vahdet-i Millîyye Kahramanıdırılar	184
3.70. Kamer'e Seyahat!	188
3.71. Tahlil-i Manevi	190
3.72. Terbiye-i Matbuat	191
3.73. Gel "Karagöz"e!.....	193
3.74. Esrar-ı Zaman.....	195
3.75. Birer Birer Çıkıyorlar!.....	196
3.76. İmlaya Gelebilecek Miyiz?.....	198
3.77. Bir Hatıra	199
3.78. Fare Meselesi	202
3.79. Kamyon Safası.....	203
3.80. Asri Terbiyeden: İstifa.....	204
3.81. Sen... Sus!	206
3.82. Arzuhâl.....	208
3.83. Suikast.....	210
3.84. Gel Kantara!.....	213
3.85. Sarhoşlukla!.....	214
3.86. Baştan Tırnağa Mebus Olmak İçin!	216
3.87. Çıkan Çıkana!	218
3.88. Gittikçe Maddî Oluyoruz.....	219
3.89. Eski Dert Tazeleniyor!.....	221
3.90. Mam Tanı	223
3.91. Ha Çağıracaklar.. Ha!	224
3.92. Yayılıyorlarsa!.....	226
3.93. Peder Bey Oğlum!.....	227
3.94. Eski Biçim: Malakof!.....	229
3.95. Cümel-i Hikemîye-i İmlaiye	230
3.96. Kazanan Numaralar!.....	233
3.97. Kimya-yı Siyasi!.....	235
3.98. Aç Gözünü, Yoksa Açtırmazlar!	236
3.99. Keka!.....	238
3.100. Eski Yeni Hal!	240

3.101. Birinci Çıkmışım!.....	242
3.102. Pazar Ola Ey Eslâf!	245
3.103. Haraççılar Çoğaldı, Savulun!.....	247
3.104. Bir Fırka Daha Çıkıyor!.....	250
3.105. Müjdeler!	252
3.106. Bir İki Darb-ı Mesel Daha!	254
3.107. İstanbul'da “Yeni İttihat Ve Terakki”	255
3.108. “Ci” Edatının Tahlil ve Terkibi	257
3.109. Mazide: Sükna Meselesi.....	259
3.110. Korku Belası	261
3.111. Rüyanın İspanyolu.....	262
3.112. Bugünlerin Muhaveratı.....	264
3.113. Cilve-i Tesadüf!	266
3.114. Badel Sulh	267
3.115. Bir Daha Mı?.....	268
3.116. Namzetler, Ayık Davranın!	270
3.117. Ya Sabır!.....	271
3.118. İş Biçarenin!.....	273
3.119. Keloğlan!.....	275
3.120. Dediğim Dedik!	276
3.121. Yine Bugünlerin Muhaveratı	278
3.122. Bir İki Hatıra	280
3.123. Değil!	282
3.124. Eski Bir Muharrir İle Hasbihal	284
3.125. İki İntihab Arasında Üç Gedik.....	286
3.126. Et Kesimi!.....	287
3.127. Acaba Ne Diyorlar?	289
3.128. Vay Üstad-ı Muhteremlerim!.. ..	290
3.129. Acaba Kandedir Kande?.....	292
3.130. Efem Kararını Biliyor Mu?	294
3.131. Avrupa Bir Yana!	295
3.132. Harpten Evvel!.....	296
3.133. Sefine-i Nuh!.....	298

3.134. Vay Muz Bıyık Beyim!	301
3.135. Bize de Mübareği Size de!	303
3.136. Yuf Borusu!.....	305
3.137. Ya Sabır!... ..	306
3.138. Eziciler Yurdu!	309
3.139. İşte Başlıyoruz!	310
3.140. Allah Cümleyi Hab-ı Gafletten İkaz Eyleye.....	312
3.141. Eski Rüyalar da Kalmamış!	313
3.142. Yirminci Asır!.....	315
3.143. Ortak Olsak mı, Dersiniz?.....	317
3.144. Titreme Gerdanlık Bin Beş Yüze!.....	318
3.145. El Harb-i Hudatün	320
3.146.)Mı?.....	321
3.147. Kar Sohbeti.....	323
3.148. Renk Renk Üşüyoruz!.....	324
3.149. Laterna	326
3.150. Harb-i Umumi Neticelerinden!... ..	327
3.151. Kurnazlar İçinde Kaldık!.....	330
3.152. Şehrimiz Allah'a Emanet!	331
3.153. Çocuktan Al Haberi!	333
3.154. Soğuk İçin Tahammül Nüşhaları!	334
3.155. Polis.....	335
3.156. Nasıl Olsa Çakılıyorlar!.....	337
3.157. Saika?!.!	338
3.158. Bir Perde Daha İndi!	340
3.159. - İçme! - İçerim!	341
3.160. 114	343
3.161. Biz Onların Topunu Biliriz!	344
3.162. Çocuklar Konuştuktan Sonra!	346
3.163. Anlaşıldı Vehbi'nin Kerrakesi!	347
3.164. Yine İstanbul!	349
3.165. Tekaza-yı Dehr	350
3.166. Çeşm-i İnsaf Gibi Akla Mizan Olmaz!	351

3.167. Topçu Malı!.....	352
3.168. Hayatta Makûsiyetler.....	354
3.169. İdare-i Maslahat Ne Demek İmiş?	356
3.170. Mek Mart!.....	357
3.171. Penc ü Dü	359
3.172. “İstibdad-ı Edebî”de: Şair Tipleri	359
3.173. İstanbul’un Eski Kadınlığı 1 Hotoz – Yaşmak.....	364
3.174. Şöyle Bir Düşünüş!	370
3.175. Var mı İmiş Acaba?	371
3.176. Ansefalit Letarjik!	373
3.177. İstanbul’un Eski Kadınlığı 2 Entari	374
3.178. Dürbün Hikayesi.....	378
3.179. “Merih ile Biz”	379
3.180. “İstibdad-I Edebî”de <<Makber>>	380
3.181. Yağ İle.....	384
3.182. İstanbul’un Eski Kadınlığı 3 Entari	385
3.183. Yine Derd-i Derunum Tazelendi.....	389
3.184. Boş Testi!..	391
3.185. Yeni Sükna Meselesi.....	393
3.186. “İstibdad-ı Edebî”de: “Salname-i Hadika”	394
BÖLÜM 4. YENİ GÜN (İSTANBUL DÖNEMİ)’DE YAYIMLANAN AHMET RASİM’E AİT YAZILARIN İNDEKSİ	399
4.1. Metinlerin Sistematik İndeksi	399
4.2. Metinlerin Alfabetik İndeksi	417
4.3. Metinlerin Tematik İndeksi	435
4.3.1. Ahlaki Meseleler.....	435
4.3.2. Batılı Devletler ve Medeniyet.....	437
4.3.3. Edebiyat ve Dil	438
4.3.4. Gazetecilik ve Sansür.....	439
4.3.5. Muhtelif Konular	440
4.3.6. Siyasi Yazılar	440
4.3.7. Şehir ve Şehir Yaşantısı.....	442
4.3.8. Tarih Konulu Yazılar	443

4.3.9. Ülkenin İçinde Bulunduğu Durum	444
SONUÇ	447
KAYNAKÇA	450
SÖZLÜK	452
EKLER	488
ÖZGEÇMİŞ	494

KISALTMALAR LİSTESİ

- GA** : *Gülüp Ağladıklarım*
- HTU** : Hakkı Tarık Us koleksiyonu
- İBB** : İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı
- Kt** : Kamusu Türki
- MK** : Millî Kütüphane
- MŞE** : *Muharrir, Şair, Edip*

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	X	Doktora	
Tezin Başlığı: <i>Yeni Gün</i> (İstanbul Dönemi)'de Yayımlanan Ahmet Rasim'e it Yazıların Çeviri Yazıya Aktarımı ve İncelenmesi			
Tezin Yazarı: Leyla NALDEMİR		Danışman: Prof. Dr. Yılmaz DAŞÇIOĞLU	
Kabul Tarihi: 27.12.2019		Sayfa Sayısı: xii (ön kısım) + (ek) + 488 (tez)	
Anabilim Dalı: Türk ve Edebiyatı		Bilim Dalı: Yeni Türk Edebiyatı	
<p>Bilindiği gibi Ahmet Rasim farklı tür ve konularda yazmıştır. Ancak onun muharrirliğinin karakteristik özelliğini gazete sütunlarında görmek mümkündür. Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşayan yazar birçok gazete ve dergide yazı yazmıştır. Bu yazılardan bazıları yazar tarafından kitaplaştırılmış bazıları da arşivlerde durmaktadır. Onun basılmış yazılarının tamamının ortaya çıkması ve düzenlenmesi çalışmaları yapılmış ve yapılmaktadır. Bu çalışma, Ahmet Rasim'in gazete arşivlerinde kalan yazılarının ortaya çıkmasını, bu sayede edebiyat tarihi ve araştırmalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu gaye ile <i>Yeni Gün</i>(İstanbul Dönemi)'nün 2 Eylül 1918 ile 12 Nisan 1920 tarihlerini kapsayan 380 sayısında tarama yapılmış, yazarın dört ayrı köşede yazdığı tespit edilmiştir. Ahmet Rasim'in ilgili gazetede 258 yazısına ulaşılmıştır. Bu yazılardan 227 metin "Eşkâl-i Zaman" köşesinde, 22 yazısı "Yeni Gün İçinde Eski Günler" köşesinde, 5 tanesi "Yeni Türkiye" isimli köşede, 3 metin "Kadınlığa Dair" de ve 1 yazısı da köşe ismi olmadan yayımlanmıştır. Ahmet Rasim bu gazetede "Eşkâl-i Zaman" köşesinde yayımladığı yazılarından 59 tanesini <i>Gülüüp Ağladıklarım</i> isimli kitabında, "Yeni Gün İçinde Eski Günler"de bulunan metinlerinden 13 tanesini de <i>Muharrir, Şair, Edip</i> kitabına almıştır. Yazarın kitabına aldığı ve basılı olan yazılar çalışma sırasında her ne kadar bizzat latin alfabesine aktarılmış olsa da daha önce yayımlanmış olmaları ile çalışmanın kapladığı alan da dikkate alınarak aktarım aşamasının ikinci okumasında metinler çalışmanın dışına alınmıştır ancak alınmayan bu yazıların <i>Yeni Gün</i> içerisinde yayımlanma bilgisi indeks bölümünde bulunmaktadır. Ahmet Rasim'in fıkra ve makalelerinden oluşan bu yazılar edebiyat araştırmalarının yanı sıra dönemin zihniyetini, toplumsal yapısını ve kültürel özelliklerini tespit etme noktasında da önemli bir kaynak olarak görülebilir. Bu noktada yazarın metinlerinin gün yüzüne çıkması ehemmiyet arz etmektedir. Ayrıca bu çalışma ile Ahmet Rasim'in literatür kaynaklarında olmayan bir mahlası "Aşkî-i Melikî (Mülkî)" nin de varlığı ortaya çıkmış oldu.</p>			
Anahtar Kelimeler: Ahmet Rasim, <i>Yeni Gün</i> (İstanbul Dönemi), Eşkâl-i Zaman, Yeni Gün İçinde Eski Günler, Aşkî-i Melikî (Mülkî)			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	X	Ph.D.	
Title of Thesis: Transcription and Study of Articles by Ahmet Rasim Published on Yeni Gun (Istanbul Era)			
Author of Thesis: Leyla NALDEMİR		Supervisor: Prof. Dr. Yılmaz DAŞÇIOĞLU	
Accepted Date: 27.12.2019		Number of Pages: xii (pre. text) + 6 (app) + 488 (main body)	
Department: Turkish Language and Literature		Subfield: New Turkish Literature	
<p>As it is known, Ahmet Rasim wrote on different topics and genres. However his distinctive writing style can be clearly seen through his columns on the newspapers. Existing during the last period of Ottoman Empire, Ahmet Rasim wrote for various newspapers and magazines. Some of these works were published as books by the writer and some are in the archives. The whole printed works of the writer have still been tried to bring to light and organized.</p> <p>In this study, it is aimed to reveal the remaining articles of Ahmet Rasim in the newspaper archives and in this way to contribute to literature history and research. For this purpose, 380 volumes of Yeni Gun (Istanbul Era) dating from 2 September 1918 to 12 April 1920 have been scanned and it has been discovered that the writer wrote on four different columns on the newspaper. 258 articles of Ahmet Rasim were attained from the related newspaper. From these articles 227 of them were published on “Eskal-I Zaman” column, 22 of them were on “Yeni Gun Icinde Eski Gunler” column, 5 of them were on “Yeni Turkiye” column, 3 articles on “Kadınlığa Dair” and 1 article was published anonymously. Ahmet Rasim used 58 of his articles from “Eskal-i Zaman” column in his book <i>Gulup Agladiklarim</i>, 13 articles from “Yeni Gun Icinde eski Gunler” column in his book <i>Muharrir, Sair, Edip</i>. The articles that were published and used by the writer in his book were transcribed into latin alphabet by the researcher herself, however considering that both they were published previously and the size of the transcriptions, these articles have been taken out of the study during the second scanning of transcription process, but publishing information of these articles on Yeni Gun is given in index part. All of these writings consisting of anecdotes and articles by Ahmet Rasim can be seen as an important source of determining the mentality of the society, social structure and cultural features of that period as well as being literature research. At that point, it is vitally important to reveal the writer’s articles. Furthermore, with this study a new pseudonym of Ahmet Rasim “Aski-i Meliki (Mülki)”, which is not mentioned in literature sources, was revealed.</p>			
Keywords: Ahmet Rasim, <i>Yeni Gun</i> (Istanbul Era), Eskal-i Zaman, Yeni Gun Icinde Eski Gunler, Aski-i Meliki (Mülki)			

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Ahmet Rasim birçok gazete ve dergide yazı yazmıştır. 1884'te *Ceride-i Havadis*'te tercüman olarak çalışmaya başlamasından ölüm yılı olan 1932'ye kadar faal olan yazarın basılmış olan kitapları dışında gazetelerde gün yüzüne çıkarılmamış yazıları bulunmaktadır. Bu çalışmanın konusunu da Ahmet Rasim'in *Yeni Gün* (İstanbul dönemi) gazetesindeki yazıların tespitiyle beraber çeviri yazı ile aktarımı ve incelenmesi oluşturmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Yazar, yalnızca edebiyat tarihi ve araştırmaları için değil, son dönem Osmanlı tarihini, güncelini kavramaya çalışanlar ve bilhassa sosyolojik araştırma ve incelemeler için önemli bir kaynaktır. Onun her türlü konuyu ele alması münasebetiyle gazete yazıları adeta günlük yaşamın, var olan kültürün tutanakları nispetindedir. Bu sebeple Ahmet Rasim'in tüm yazılarının tespiti ve aktarımı hem edebiyat hem tarih hem sosyoloji hem de kültür araştırmaları için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. *Yeni Gün* (İstanbul dönemi)'de yapılan araştırma ile aktarılan yazıların tespiti ve incelenmesi ise edebî, tarihî, toplumsal ve kültürel araştırmalara hizmet ettiği noktada önemli görülmektedir. Bu münasebetle yüz yıl kadar bir süre içerisinde değişen ve aynı kalmaya devam eden özellikleriyle Türk toplum yapısı ve zihniyetini kelimedenden cümleye, cümleden paragrafa, metnin parçalarından bütüne kadar panoramik biçimde takip etmek mümkündür.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Türk edebiyatı araştırmalarına katkı sağlamak gayesiyle Ahmet Rasim'in çeşitli dergi ve gazetelerde dağınık biçimde bulunan yazılarının çeviri yazıya aktarımı ve incelenmesini hedeflemektedir. Son zamanlarda Ahmet Rasim'in külliyyatının ortaya çıkması için çeşitli araştırma ve çeviri yazı çalışmaları yapılmış ve yapılmaktadır. Yapılan araştırmalar bir bütün olarak görülürse *Yeni Gün* (İstanbul dönemi)' de Ahmet Rasim'e ait yazıların tespiti, çeviri yazıya aktarımı ve incelenmesi bu bütünün bir parçası olarak nitelendirilebilir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın sınırlarının belirlenmesinden önce Sakarya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünün Ahmet Rasim'in tüm yazılarının tespiti noktasında yaptığı projenin çerçevesinde on bir gazetede tarama çalışması yapılmıştır. Yapılan taramalar neticesinde *Yeni Gün* (İstanbul dönemi)' de yayımlanan ilk üç yüz seksen sayısında Ahmet Rasim'in iki yüz elli sekiz yazıda imzası görülmüş olup bu sebeple çalışmanın kapsam ve sınırı belirlenerek *Yeni Gün* (İstanbul dönemi) üzerinde transkripsiyon ve inceleme kararına varılmıştır.

Gazetenin nüshalarının büyük bölümü İBB Atatürk Kitaplığı'ndan temin edilmiştir. Son sayı İzmir Millî Kütüphane' den, ilk sayı da Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nden elde edilmiştir. Okuma esnasında nüshalardan kaynaklanan yıpranmışlık ya da baskı hataları sebebiyle mukayese ihtiyacı görülmüş bu sebeple Hakkı Tarık Us koleksiyonu ve Millî Kütüphane'de bulunan *Yeni Gün*'ün nüshaları da incelenmiştir.

İlk okuma ve transkripsiyon aşamasında metinlerin her biri birbirinden ayrı olarak, orijinal imlasıyla ve günlük kullanımda olmayan sözcüklerin manaları dipnot yöntemiyle verilerek çalışılmıştır. İkinci okuma aşamasında ise metinler kronolojik biçimde birleştirilip verilen kelime manaları sözlük yapılmak üzere dipnotlardan alınmıştır.

Metinlerin imlası noktasında TDK'nin 2012 basımlı *Yazım Kılavuzu* ve 2011 tarihli *Türkçe Sözlük*' ü esas alınmakla beraber kılavuzda ya da sözlükte bulunmayan kelimeler kılavuzda belirtilen ölçüler dâhilinde yazıldı. Örneğin şûr, şur; avâkıb, avakıp; müeyyid, müeyyit; eşedd, eşet, düveliyye, düveliye. Bununla beraber şiirlerde kullanılan kelimeler ve tamlamalardaki kelime sonu sesler orijinal haliyle bırakıldı; burc-ı hamel; ebvab-ı hükümet gibi.

Ahmet Rasim'in kullandığı parantez kimi zaman özel ismi belirtmek için kimi zaman açıklama yapmak için kimi zaman ise ara söz olma fonksiyonuna sahipse de parantez koyduğu yerler çift tırnak işaretiyle gösterildi. Yine metin içerisinde kullandığı << , >> işareti aynıyla bırakıldı. Yazar, üç noktayı yer yer de arttırarak kullanmıştır. Burada da yazara sadık kalındı. Cümle içi üç noktalarda düşünmek için, ya da isim vermeden birini işaret eden yahut şaşırma, duraksama anlamı taşıyan noktalar cümlenin devamı niteliğinde görülüp devam eden kelimedede büyük harfle başlanmadı.

Metinler içerisinde numaralandırmalarda yazarın rakamları kullanıldı. Soru eki kullanılıp da soru işareti eklenmeyen yerler aynıyla bırakıldı, işaret eklenmedi. Bazı metinlerin başlarında metnin içerisinde anahtar kelimeler kullanılmıştır. Bu bölümler metne dahil olmadıklarından on bir punto ile ortalanarak yazılmıştır. Aynı metin içerisinde birbirinden bağımsız olan paragraflarda Ahmet Rasim'in kullandığı yıldız işareti ortalanarak kullanılmıştır.

Metinde olması düşünülen ses ve kelimeler köşeli parantezle gösterildi. Osmanlı Türkçesinde okunduğu gibi yazılan özel isimlere ve açıklama ihtiyacı düşünülen yerlere dipnot düşüldü. Kaynağına ulaşamayan özel isimlere ve manası kavranamayan kelimelere soru işareti eklendi.

Gazetenin üzerinde hicri, miladi ve rumi yıllar bulunmaktadır ancak miladi yılın ayı belirtilmemiştir. Miladi ayı tespit etme konusunda Türk Tarih Kurumu'nun tarih çevirme kılavuzu kullanılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde Ahmet Rasim'in hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Türkiye'de gazetecilik tarihine değinildikten sonra *Yeni Gün* tanıtılmıştır. Daha sonra Ahmet Rasim'in *Yeni Gün*'de yayımladığı yazılar yapısal yönleriyle incelenip, tematik olarak da tasnif edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde metinler kronolojik olarak bulunmaktadır. Ancak, çalışmanın birinci basamağı olan transkripsiyon aşamasında görüldü ki yazar "Eşkâl-i Zaman" köşesinde yayımladığı iki yüz yirmi yedi yazıdan elli dokuz tanesini *Gülüp Ağladıklarım* isimli kitabına; "Yeni Gün İçinde Eski Günler" isimli köşedeki yirmi iki yazıdan on üç tanesini de *Muharrir Şair Edip*'e almıştır. *Gülüp Ağladıklarım* isimli kitabı üzerinde Metehan Yıldız'ın *Numune-i Hayal, Nâkâm, Cidd ü Mizah, Gülüp Ağladıklarım (Metin-Tahlil-İndeks)* isimli yüksek lisans çalışması bulunmakta; *Muharrir, Şair Edip* ise Kâzım Yetiş tarafından 1980 yılında sadeleştirilmiş biçimde, 2016'da da Ali İhsan Kolcu tarafından orijinal biçimde basılmıştır. Ayrıca aynı eseri 2002 yılında Engin Aksu yüksek lisans tezi olarak da çalışmıştır. Her ne kadar metinler çalışma sırasında bizzat çevrilip değerlendirme kısmında bütün içerisinde incelense de toplam yetmiş iki metnin bahsedilen eserlerde bulunması sebebiyle, ayrıca çalışmanın hacmi de düşünülerek ikinci okumadan sonra tezden çıkarılmıştır. Böylece çalışma içinde yazarın yüz seksen altı

yazısı bulunmaktadır. Ancak çıkarılan bu metinler, kronolojik indeksin bulunduğu bölümde GA ve MŞE kısaltması ile belirtilmiştir.

Dördüncü bölümde yazıların sistematik indeksi ile araştırmacıların işini kolaylaştırma niyetiyle metilerin alfabetik indeksi bulunmaktadır. Ayrıca metinlerin tematik indeksi de bu bölümdedir.

Bölümlerden ayrı biçimde metinlerin ikinci okuma kısmında bütünden çıkarılan kelime manaları sözlük olarak çalışmanın sonunda bulunmaktadır.

BÖLÜM 1. AHMET RASİM'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

1.1. Ailesi ve Yetişmesi

İstanbul'un Fatih ilçesi Sarıgözel mahallesinde 1865'de dünyaya gelen Ahmet Rasim'in babası Bahaeddin Efendi, annesi Nevber Hanım'dır. Aslen Kıbrıslı olan Bahaeddin Efendi Menteşoğulları'ndandır. Küçük yaşta ailesi ile Ermenek'e yerleşen Bahaeddin Efendi Kıbrıs'a Posta Telgraf memurluğu yapmak için döner. İlk evliliğini de burada yapar. Memuriyeti sebebiyle İstanbul'a gelirken eşini boşar ve İstanbul'da Hacı Sadık Bey'den boşanmış, Yusuf adında bir oğlu olan Nevber Hanım ile evlenir. Evlatlık olarak büyümuş olan Nevber Hanım'ı Ahmet Rasim henüz doğmadan boşayan Bahaeddin Efendi, yeni görev yeri Tekirdağ'da tekrar evlenir. Daha sonra da evlilikler yapan Bahaeddin Efendi böylece Ahmet Rasim'in hayatında hiç bulunmaz. Hiçbir geliri olmayan Nevber Hanım'ı yetiştiren aile-ki bu aile Ahmet Rasim'in halası ve eniştesidir-onu Sarıgözel'de bir eve yerleştirir. Ahmet Rasim bu evde dünyaya gelir. Nevber Hanım oğlunu dikiş dikerek büyütür.

Ahmet Rasim'in eğitim hayatı Sofular'daki mahalle mektebinde başlamıştır. Bu okuldan kalfadan yediği tokat sebebiyle ayrılır. Kırkçeşme'ye taşınırlar ve ikinci okulu Tezgâhçılar mektebi olur. Evlerinin yakınlarında çıkan yangın sebebiyle tekrar taşınırlar. Haydar'a yerleşirler ve Ahmet Rasim buradaki Çukurçeşme mektebine gider. Halasının eşi Miralay Laz Mehmet onları Sarıgözel'deki konaklarına alır. Böylece yine okul değiştiren Rasim Hafızpaşa mektebine başlar. Aynı zamanda konakta yeni tarzda eğitim veren Yakup Hoca'dan Arapça ve yazı dersleri alır. Miralay Mehmet Bey'in hastalanıp vefat etmesiyle 1876'da Darüşşafaka' ya kaydolar. Okula kayıt edilen bir öğrencinin üç ay velisine gösterilmemesi kuralı olan Darüşşafaka' ya başlamasını şöyle ifade eder “ Artık Darüşşafaka' ya yetimler mektebine kayıt edilmiştim. Tamam doksan gece buranın o kalın duvarlı, iri pencereleli mazbut koğuşlarından birinde Kara annesiz, süt ninesiz, validesiz dar bir karyola üzerinde yalnız yatıyordum.” (Ahmet Rasim, 1927: 130) Geleneksel Osmanlı yaşantısına uygun ve klasik eğitim tarzında faaliyet gösteren Darüşşafaka' da pozitif ilimleri de gören Ahmet Rasim bu okulu 1883 yılında birincilikle bitirir.

Okul hayatının bitmesinin ardından Posta Telgraf Nezareti'nde çalışmaya başlar. Aynı zamanda da yazarlık hayatı da başlamıştır. Geçimini kalemiyle sağlamak isteyen Ahmet Rasim memurluk görevinden istifa ederek gazetecilik dünyasında hizmet etmeye karar

verir. Bir daha memurluk görevi kabul etmez. Bir dönem Mekteb-i Behrami ve Kamanto Musevi okullarında öğretmenlik yapmıştır. Binbaşı Bilal Bey'in kızı Sadberk Hanım ile evlenmiş, bu evlilikten Rasime, Mazhar, Mazlum, Sadiye, Sırrı, Şeyda isiminde altı çocukları olmuştur. Eşini genç yaşta kaybeden Ahmet Rasim bir daha evlenmemiştir. 1927'de İstanbul'dan milletvekili seçilmiştir. 21 Eylül 1932'de Heybeliada'da vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir.

1.2. Yazı Hayatı

Ahmet Rasim'in okuma zevkini kazanmaya başlaması Miralay Mehmet Bey'in tuttuğu Yakup Hoca ile başlar. Darüşşafaka'nın muhasebe işleriyle ilgilenen Hayrettin Bey, onda edebiyat ve tarih bilincinin temelini atılmasına sebep olur. *Muharrir, Şair, Edip*'te bu zevkin uyanmasından ve Hayrettin Bey'den şöyle bahseder “Maahaza Mektep'in derununda garip bir cereyan var idi. Eski, yeni bizim hükümetlerin envainca müfsit denilen biri peyda olmuştu. Bu, biri Hayrettin Bey namında, usul-ı defteride mahir bir zat idi. Mektebin defterlerini tanzim ediyor, hesabatına nezaret ediyordu. Merhum Salih Zeki Bey'in sınıfıyla pek samimi bulunduğunu görüyordum. Günler geçti. Biz de terfi ettik. Bize de aynı samimiyeti göstermeye başladı. Şinasi'yi, Kemal Bey'i, Ahmet Mithat Efendi'yi, Hoca Tahsin'i, Ziya Paşa'yı... Velhasıl kalburüstüne gelen erbab-ı kalemi, bunların maksatları muttasıl söylüyor, muttasıl şerh ediyordu. Hatta Ali Suavi'yi bile anlattı. Sultan Murat'ın sebab-i halini, Hakan-ı Esbak'ın gasıplığını, Saray'ın Hükümet'in mezalimini arada sırada zikrettiği halde bizi yine ketumete alıştırdı. Eski gazetelerden Bedir'in, Muhbir'in, Devir'in nüshalarını getirir, Kemal'in şiirlerinden ‘Vatan’ ve emsalini yazdırır, sıkı sıkı saklamamızı tenbih ederdi” (Ahmet Rasim, 1924: 17). Yine Hayrettin Bey sayesinde Rezaizade'nin *Talim-i Edebiyat*'ını okur.

Okulda aynı zamanda Fuzuli, Nefi, Nabi, Baki, Nedim, Sururi gibi şairleri de tanıyıp okuyan, eski tarzda şiirler yazmaya çalışan Ahmet Rasim ilk nazire tecrübesini *Muharrir, Şair, Edip*'te “Gençlikte ilk bahtiyar olduğum andır” (Ahmet Rasim, 1924: 19) diyerek tanımlar. Fransızcasını ilerleten Ahmet Rasim Molière, Lafontaine, Alexandre Dumas gibi isimlerle Darüşşafaka'da okurken tanışır. Böylece Batı edebiyatının dünyasını da tanımaya başlar. Matbuata intisabını da arkadaşlarıyla beraber gazete çıkarmaya heveslendiği 1882 tarihi olarak gösterir. (Ahmet Rasim, 1924: 33)

Yazarın okul yıllarındayken ilk çevirisi Humboldt'un bir yazısıdır. Çevirisini A.R. rumuzu ile *Tercüman-ı Hakikat*'e yollar fakat yazısı yayımlanmaz. Yayımlanan ilk yazısı

mezuniyetinin ardından olur. Fransızca bir çeviri olan bu eser “Yolcu” ismini taşımaktadır. *Tercüman-ı Hakikat*’te yayımlanan bu ilk yazısıyla gazetecilik yaşamı başlamış olur. Ahmet Rasim 1884’te *Ceride-i Havadis*’de tercüman olarak çalışmaya başlar. Bir sene sonra çeviriler gönderdiği *Tercüman-ı Hakikat*’ in yazar kadrosuna katılır. Aynı zamanda *Güneş*, *Gülşen*, *Sebat*, *Hamiyyet*, *Say* mecmularında da yazmaya başlar. Bu mecmulara verdiği eserler daha çok çeviri eserler olup fen ile ilgilidir. Basılan ilk eseri ise 1885 yılında kitapçı Arakel’in isteğiyle yazılan *Fonograf*’tır. Matbuat hayatına dâhil olan Ahmet Rasim on beş ay kadar süren memuriyet görevinden ayrılır. (Aktaş, 2004: 37)

Onun isminin duyulmaya başladığı dönem *Servet-i Fünun*, *Hazine-i Fünun*, *Mektep* gibi dergilere ilmî yazılar ve çeviriler vermesinin yanı sıra şiir, hikâye, fıkra yayınlamasıdır. 1894’te çıkmaya başlayan *İkdam* gazetesine de yazılar yolladı. Baha Tahir’in 1895’te çıkarmaya başladığı *Musavver Malumat*’ ta düzenli yazılar yazmaya başladı. Burada o dönemin tartışmalarına katıldı. Daha sonradan kitap olarak bastıracağı *Şehir Mektupları*’ nı da bu gazetede yayımladı. Aynı gazetenin hanımlar için basılan ekinde Leyla Feride, Leyla Ferit isimleriyle yazılar yazdı. 1896’da edebi bir dergi şeklini alan *Resimli Gazete*’nin başlıca yazarlardan oldu. *Malumat*’ın kapatılmasıyla *Sabah* gazetesinde yazmaya başladı. Meşrutiyet’in ilanı sırasında da bu gazetede çalışmaktadır. Aynı zamanda *Resimli Kitap*, *Donanma*, *Muhit*, *Şura-yı Ümmet* gibi mecmualarda da yazdı. 1908’de Hüseyin Rahmi ile *Boşboğaz*’ ı çıkardı. Bu tarihle beraber Ahmet Rasim’in düzenli olarak çalıştığı gazeteler *Tasvir-i Efkâr*, *Vakit*, *Zaman*, *Yeni Gün*, *Eski Gün* ve *Cumhuriyet*’tir. (Levent, 1965: 54)

1.3. Sanatı ve Eserleri

Ahmet Rasim çeviri, makale, fıkra, şiir gibi birçok alanda kalem oynatmıştır. Ancak onun kaleminin niteliğini gösteren alanın gazetecilik olduğu söylenebilir. Henüz okul sıralarındayken yazılarıyla tanıştığı Ahmet Mithat Efendi’nin ondaki etkisi yoğun olmuştur. Kendisini onun en ateşli taraftarı olarak tanımlar (Ahmet Rasim, 1312: 50) ve gazetecilik yaşamında onun izinden ilerler. Yazılarının temelini okura fayda sağlamak ve okuru düşündürmek oluşturur. Yazma faaliyetini “Laf değil, yazarlık bu!...Yaz! Hem çalاکalem yaz! Durma yaz!” (Ahmet Rasim, 1990: 11) olarak tanımlayan Ahmet Rasim’in geniş bir yekûn tutan yazılarında günlük yaşamın ve dönemin sosyolojik izlerini takip etmek, döneme dair kültürel özellikleri tespit etmek mümkün görünmektedir. Onun yazı dilinin özelliği bazen sade bazen ağır oluşudur. Fakat bu ayırım keskin bir biçimde

tespit edilemez zira günlük yazılarında sade dil kullanmakla beraber zaman zaman aynı tür yazılarda ağır dilde de yazdığı görülür. Ayrıca edebi nitelikli yazılarında sade dil kullandığı da görülmektedir. Ancak başlangıçtan sona doğru bakıldığında gazete dilinin sadeleşerek ilerlediği görülebilir. (Levent, 1965: 84) Dil konusunda katıldığı tartışmalara bakılacak olunursa, dilde sadeleşme düşünceleri karşısında edebî yönünü eleştirdiği Edebiyat-ı Cedide'nin yanında yer almaktadır. Yetiştirdiği yaşam tarzı ve aldığı eğitim sebebiyle daha çok Muallim Naci, Müstecabizade, Andelip, Mehmet Celâl, onun çevresini oluşturmaktadır. Edebiyat-ı Cedidecileri özellikle kullandıkları tamlamalar sebebiyle eleştirir. Hüseyin Cahit ile münakaşa eder. Ancak onlara büsbütün karşı da değildir. Eski taraftarlarının yanında bulunmakla beraber tam olarak eskinin savunuculuğunu da yapmamaktadır. Bu münasebetle Ahmet Rasim, bulunduğu yere mutavassıtîn demeyi uygun bulur.

İlk şiir denemelerine okul sıralarında başlamıştır. Fuzuli hayranı olan Ahmet Rasim gazel türüyle şiir yazmaya başlamış, daha çok eski tarzda eser vermiştir. Şiirlerini yayımlamaya Hâmid'in uğradığı eleştiriler sebebiyle çekinmiştir. Yayımlanan ilk şiiri ise *Sebat* gazetesinde "Vatan" isimli manzumesidir. Musiki ile ilgisi çocukluğundan itibaren olan ve Darüşşafaka' da Zekai Dede'den ders alan Ahmet Rasim birçok şiirini de kendisi bestelemiştir. *Hazine-i Fünun'* da, şiirlerini *Asar-ı Hayal* adı ile topladığını yazmış olsa da böyle bir esere rastlanmamıştır. (Ergun, 334)

Hikâye ve romanlarının birçoğu *Servet-i Fünun* ve *Musavver Malumat* dergilerinde tefrika edildikten sonra kitap haline getirilmiştir. Bu eserler dönemin zihniyetine uygun biçimde realist temel üzerine romantik üslupla oluşturulmuş, ortalama yüz sayfayı geçmeyen eserlerdir. (Levent, 1965: 99) Tarihçi yönü de bulunan Ahmet Rasim okuduğu dönemde tarih ve coğrafya alanlarında yeterli bilgi alamamakla beraber bu eksikliği kendi çabasıyla kapatmıştır. Tarihi eserleri öncelikle hacmi daha dar okul kitapları olarak hazırlar daha sonra hacmi büyük eserler üzerinde çalışır. Bu eserler öznel olmakla beraber eski kaynaklardan toplanmış bilgilerden oluşmaktadır.

Eserleri

Hatıra

Gecelerim (1884-1898), *Fuḫş-ı Atik* (1922), *Matbuat Hatıralarından: Muharrir, Şair, Edip* (1924), *Falaka* (1927)

Roman ve Hikâye

İlk Sevgi (1890), *Bir Sefilenin Evrak-ı Metrukesi* (1891-1898), *Güzel Eleni* (1891-1898), *Leyal-i Izdırıp* (1891), *Meşakk-ı Hayat* (1891-1898), *Mehalik-i Hayat* (1891), *Endişe-i Hayat* (1891), *Tecarib-i Hayat* (1891), *Meyl-i Dil* (1891), *Afife* (1892), *Mektep Arkadaşım* (1894), *Tecrübesiz Aşk* (1894), *Numune-i Hayal* (1894), *Biçare Genç* (1894), *Sevda-yı Sermedi* (1895-1898), *Gam-ı Hicran* (1894), *Asker Oğlu* (1897), *Nakam* (1897), *Ülfet* (1899), *Belki Ben Aldanıyorum* (1909), *İki Güzel Günahkâr* (1922), *İki Günahsız Sevda* (1922).

Makale ve Fıkra

Külliyyat-ı Say u Tahrir: Makalat ve Müsahabat (1907), *Külliyyat-ı Say u Tahrirden: Menakıb-ı İslam* 2 cilt (1907), *Tarih ve Muharrir* (1910), *Şehir Mektupları* 4 cilt (1910-1911), *Cidd ü Mizah* (1918), *Eşkal-i Zaman* (1918), *Gülüp Ağladıklarım* (1926), *Muharrir Bu Ya* (1927).

Mensure

O Çehre (1893), *Kitabe-i Gam* 3 cilt (1897-1898)

Gezi Yazısı

Romanya Mektupları (1916)

Monografi

İlk Büyük Muharrirlerden: Şinasi (1927)

Tarihi Eser

Tarih-i Muhtasar-ı Beşer (1887), *Terakkiyat-ı İlmiye ve Beşeriye* (1887), *Arapların Terakkiyat-ı Medeniyesi* 2 cilt (1887), *Eski Romalılar* 2 cilt (1887-1889), *Tarih-i Ticaret* (1891), *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi* 4 cilt (1910-1912), *İstibdattan Hâkimiyet-i Millîyeye* 2 cilt (1924-1925), *İki Hatırat Üç Şahsiyet* (1916)

Tercümelere

Edebiyat-ı Garbiye'den Bir Nebze (1886), *Cümle-i Hikemîye-yi Ecnebiye* (1886), *Cizvit Tarihi* (1887), *Ezhar-ı tarihiye* (1887), *Ürani* (1891), *İki damla Gözyaşı* (1894), *Matild*

Laroş (1895), Karpat Dağlarında (1896), Neşide-i Ruh (1900), Mızıkacı Yanko ve Kamyenka (1900), Kaptan Jipson (1903), Madam Mardiber (1903), Asya Kumsallarında (1905).

Diğer Eserler

Fonograf (1885), Elektrikiyet-i Sakine (1885), Elektrik (1887), Teşekkül-i Cihan (1887), Hazine-i Mekatip yahut Mükemmel Münşeât (1889), Ömr-i Edebi 4 cilt (1897-1900), Hanım (1910).

BÖLÜM 2. YENİ GÜN GAZETESİ, YENİ GÜN (İSTANBUL DÖNEMİ) DE YAYIMLANAN AHMET RASİM'E AİT YAZILAR

2.1. Türkiye'de Gazetecilik

Türkiye'de basın hayatının başlangıcı Fransız elçiliği tarafından 1795'te gerçekleştirilmiştir. Fransız Devrimi'ne destek için yayımlanan bu gazetenin ismi *Bulletins Des Nouvelles*'e kadar gider. (Girgin, 2009: 22). Hem Türkçe hem de Arapça sütunlarla yayımlanan *Vakayı-i Mısriye* Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından 1828'de Mısır'da basılmıştır. İlk Türkçe gazete olan *Takvim-i Vekayi* ise 2. Mahmut'un gazeteye bu ismi vermesiyle 1 Kasım 1831'de yayımlanmaya başlar. Devletin resmi yayın organı olan gazetenin yayımlanış amacı halka iç ve dış olayları zamanında duyurabilmek ve yapılan yeniliklerden halkı haberdar etmektir. Devletten destek alarak çıkan ve yarı resmi olarak görülen *Ceride-i Havadis*'i 1840 yılında İngiliz iş adamı Churchill İzmir'de yayımlamış ve birçok gazetecinin yetişmesini sağlamıştır. (Enginün, 2017: 37). Bireysel teşebbüsle devlet desteği olmadan yayımlanan ilk Türkçe gazete 21 Ekim 1860'da *Tercüman-ı Ahval*'dir.

Ağâh Efendi ve Şinasi tarafından çıkarılmaya başlanan *Tercüman-ı Ahval* 1866 senesine kadar yayımlanır. Yirmi beşinci sayıdan sonra gazeteden ayrılan Şinasi 27 Haziran 1862'de *Tasvir-i Efkâr*'ı yayımlamaya başlar. Halka haber vermek ve halkın yararına yayın yapmayı amaçlayan Şinasi gazetesinin başında üç yıl kalmıştır. Şinasi'nin gazete yayımcılığının, gazete dili ve sayfa düzeni konusunda temeli oluşturduğu genel bir görüştür. Onun Paris'e gidişinin ardından gazetenin yönetimi ile Namık Kemal ilgilenmeye başlamıştır. Ali Suavi'nin başyazarı olduğu ve 1866'da yayın hayatına başlayan *Muhbir* gazetesi, 1869'da çıkmaya başlayan *Basiret*, başyazarı Namık Kemal olup 1870'de basılan *İbret* de dönemin gazetecilik faaliyetlerinin hız kazandığı gösteren yayınlardır. Bu dönemden II. Abdülhamit'in 1888'de basına getirdiği sansür dönemine kadar birçok gazete yayın dünyasına katılmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanı ile beraber basından sansür uygulaması kalkmış ve basım yayın faaliyetleri hızla artmıştır. Bu serbestlik ile üç buçuk sene zarfında gazete ve dergi sayısının altı yüz yediye çıktığı görülmektedir. (Girgin, 2006: 77) Birinci Dünya Savaşı'nın çıkışıyla gazetelere İttihat Terakki Hükümeti ve askerî sansür uygulanmaya başlanmıştır.

Kurtuluş Savaşı döneminde gazeteler Millî Mücadele'yi destekleyen, *Yeni Gün*, *Tasvir-i Efkâr*, *Akşam*, *İleri* ve İstanbul Hükümeti'ni destekleyen, *Peyam-ı Sabah*, *Alemdar*,

İstanbul gibi taraflara ayrılarak yayın politikası sergilemişlerdir. Cumhuriyet'in ilanının ardından harf değişim süreciyle gazeteler de uyum süreci geçirmekle beraber devlet desteği ile varlıklarını sürdürmüşlerdir. Yeni kurulan devlet, gazetelerin Cumhuriyet ilke ve inkılaplarını desteklemeleri hususunda çeşitli tedbirler almıştır. Bunların belli başlısı 1931'de Matbuat Kanunu olmakla beraber şartlar daha da ağırlaştırılmıştır. Çok partili süreçte ise gazete kapatma cezası önce kaldırılmış daha sonra bu yetki adli mercilere bırakılmıştır. (Kahraman, 2003: 124). Türk basın hayatı çeşitli çalkantılarla varlığını sürdürmüştür. Araştırmaya konu olan *Yeni Gün* gazetesi de Cumhuriyet öncesini ve sonrasını birleştiren bir köprü vazifesi görmektedir.

2.2. Yeni Gün

Yeni Gün, Yunus Nadi'nin, çalıştığı *Tasvir-i Efkâr*'dan ayrılmasıyla beraber kendi teşebbüsüyle çıkarmaya başladığı gazete olup yayın hayatını sürdürmeye devam eden *Cumhuriyet* gazetesinin başlangıcını oluşturmaktadır. Osmanlı Meclis-i Mebusan üyesi olan Yunus Nadi *Yeni Gün*'ün ilk sayısını 2 Eylül 1918'de yayımlar. Gazetenin birinci nüshasında isminin altında "Her gün sabahları neşrolunur, siyasi, ilmî, edebî gazete" ibaresi yer almaktadır. Gazetenin başyazarı Yunus Nadi'dir. Yazar kadrosunda ise Ahmet Rasim, Ziya Gökalp, Halide Edip, Zekeriya Sertel, Aka Gündüz, Nebizade Hamdi, Şükrü Kaya, Enver Bennan Şapolyo, Mahmut Esat, Muhittin Birgen gibi isimler vardır. (Çıkın, 2007: 21) Birinci Dünya Savaşı'nın sonu, Mütareke döneminin başında yayın hayatına başlayan *Yeni Gün* 141.sayısına kadar kendi ismiyle yayımlanırken basına uygulanan sansür sebebiyle ilk olarak 142. 143. ve 145.sayılarda *Eski Gün* adıyla yayımlanır. Daha sonra ikinci sansürünü 159. ve 170.sayılar arasında yaşar (11 Şubat-22 Şubat 1919) ve bu sayılar da *Eski Gün* adıyla yayımlanır. Hakkı Tarık Us koleksiyonunda takip eden nüshalarda 159. ve 160.sayılarda gazete üzerine *Yeni Gün*'e ait nüsha sayısı kalem ile günün alfabetine uygun şekilde düşülmüştür. Aynı zamanda matbu olarak *Eski Gün*'ün nüsha sayıları da gazete üzerinde bulunmaktadır. Bu ikinci kapatma sürecinde *Yeni Gün* yerine çıkan 159 numaralı *Eski Gün* nüshasında her gün sabahları neşrolunan siyasi, ilmî, edebî gazete ifadesinin içerisine 'Türk' kelimesi de eklenir¹.

¹ Ceren Çıkın'ın verdiği bilgiye göre 'Türk' ifadesi altı buçuk aylık sansür sonrası eklenmiştir. (Çıkın 2007: 17) Ancak nüshalar incelendiğinde görüldü ki bu kelime, yayın faaliyetlerinin durduğu yaklaşık yedi aylık süre sonrası değil, ikinci kapatma süreci olan ve *Eski Gün* adıyla yayımlanan 11 Şubat 1919 tarihli 159.sayıdan itibaren kullanılmaya başlanmış olup, tekrar *Yeni Gün* adıyla yayımlanmaya başlanan 23 Şubat 1919 tarihli 171.sayı dahil olmak üzere 380.sayıya kadar devam etmiştir.

23 Şubat 1919 tarihli 171.sayısıyla tekrar kendi ismiyle basılmaya başlanan gazete 27 Mart 1919'da Yunus Nadi'nin Bekirağa Bölüğü'ne gönderilmesiyle 11 Ekim 1919'a kadar yayınlanmaz. Yedi aya yakın bir süreden sonra 204.sayı ile tekrar neşredilen gazete İstanbul'da 12 Nisan 1920'ye kadar yayımlanır. Böylece *Yeni Gün* 380 sayı neşredilmiş olur. Yunus Nadi'nin Millî Mücadele'ye destek için Ankara'ya gitmesiyle 9 Ağustos 1920'de orada basılmaya başlanan gazete artık *Anadolu'da Yeni Gün*'dür. Yayın çizgisiyle Millî Mücadele'nin yanında olan gazete bu isim ile 11 Mayıs 1924'e kadar basılır. Bu tarihle yayın hayatı biten gazetenin sahibi Yunus Nadi gazetecilik faaliyetini 7 Mayıs 1924'te çıkmaya başlayan *Cumhuriyet*'te devam ettirir. (Kocabaşoğlu, 1981: 181)

2.3. *Yeni Gün* (İstanbul Dönemi)'de Ahmet Rasim'in Yazılarının Ana Hatlarıyla İncelenmesi

Çalışmanın bu bölümünde yazılar içerisinden tespit edilen ve içeriğin yoğunluğuna göre tasnif edilen metin/metinlere, ağırlıklı olarak neyi anlatmaktadır, vermek istenen mesaj nedir gibi sorular sorulup metnin tezi/fikri olup olmadığı ve sunum tavrı (Daşçıoğlu, 2012:158) da incelenerek yazılar sınıflandırılmış, bütün olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yazarın bir yazıda birkaç konuya değinmesi münasebetiyle bazı yazılar birden fazla tasnifin içine girebilmektedir.

2.3.1. Yazıların Yapısal İncelenmesi

Ahmet Rasim *Yeni Gün* gazetesinin İstanbul'da basılan 2 Eylül 1918 ve 12 Nisan 1920 tarihli süreyi kapsayan yayın döneminde dört köşede yazı yazmıştır. Bunlardan “Eşkâl-i Zaman” ve “Yeni Gün İçinde Eski Günler” köşeleri yalnızca kendisine ait olup “Yeni Türkiye”, ve “Kadınlığa Dair” isimli köşelerde ise muhtelif zamanlarda yazmıştır. Bir yazısı da köşe ismi olmadan yalnızca yazı başlığı ile yayımlanmıştır.

İstanbul'da üç yüz seksen sayı yayımlanan *Yeni Gün*'de yazarın toplam iki yüz elli sekiz yazısı bulunmaktadır. Bu yazıların ilki ve teki kendi başlığı altında, iki yüz yirmi yedisi “Eşkâl-i Zaman” da, yirmi ikisi “Yeni Gün İçinde Eski Günler” de, beş tanesi “Yeni Türkiye” de ve üç yazısı da “Kadınlığa Dair” isimli köşelerde bulunmaktadır. Köşelerde bulunan metinlerin bağlamları ve üslupları birbirinden farklılık göstermektedir. Ancak metinler yapıları bakımından aynı formda nitelendirilebilir. Bu yapıyı güncel bir konu üzerine oturan ana konu ve onu destekleyiciyi yardımcı konular belirlemektedir.

Yazıların dil ve üsluplarına bakılacak olursa “Eşkâl-i Zaman” köşesindekiler fıkra yazısı üslubuyla, sade bir dille, “Yeni Türkiye” deki yazılar ile “Yeni Gün İçinde Eski Günler” köşesindeki altı yazı makale üslubuyla ve daha ağır bir dille yazılmış olup yine aynı köşedeki edebî içerikli on altı yazısı anı sayılabilecek biçimde, edebiyat dünyasına dair değerlendirmeler de barındırarak sade denebilecek şekilde yazılmışlardır. Kadınların kıyafetlerini anlatan üç yazı da anı formunda sade bir dille oluşturulmuştur. Metinlerde ağırlıklı tonalite ironi ve mizahtır. Yazarın aktarmak istediği fikri sunum tarzı ise çoğunlukla tündengelim ve anoloji şeklindedir.

“Eşkâl-i Zaman” köşesi yazarın aynı zamanda *Tasvir-i Efkâr* gazetesinde yazdığı köşenin ve bu köşeden seçerek yayımladığı yazıların bulunduğu eserinin adıdır. Yazar *Eşkâl-i Zaman* isimli kitabını 1334 (1918) senesinde yayımlamıştır. Eserin matbu nüshasına bakıldığında basım tarihi yalnızca seneden ibarettir. *Yeni Gün*’de yazmaya başladığı tarih ise gazetenin ilk basım günü olan 2 Eylül 1918’dir. Ahmet Rasim’in aynı sene bastırıldığı kitabının ismini ve *Tasvir-i Efkâr*’da bulunan köşesini *Yeni Gün*’de de kullandığı görülmektedir. Bu köşede yazarın iki yüz yirmi yedi yazısı bulunmaktadır. Çalışmanın ağırlıklı yazılarını da buradaki metinler oluşturmaktadır. Ayrıca yazarın bu köşede yayımladığı yazılarından seçerek *Gülüp Ağladıklarım* isimli kitabında 1924’da yayımlamasını *Eşkâl-i Zaman*’ın devamı niteliğinde görmek mümkün olabilir. Zira yazıların gazetelerde yayımlanmış olması, belli bir seçme ile kitaba alınması ve formları da bunu işaret etmektedir.

Bu köşedeki metinler Türk toplumunun klasik sözlü anlatım usullerini çağrıştırmaktadır. Ahmet Rasim geleneksel Osmanlı yaşantısının içerisinde ona hâkim biçimde, mahalle ortamında yetişerek Babıali’ye girmiş, okul sıralarında yazılarından tanıdığı Ahmet Mithat Efendi ile kendi deyimiyle baba oğul gibi olmuş ve onun çizdiği yolda kalem oynatmıştır. Yazılara bu noktadan bakıldığında yetiştiği toplum ve zamanın şekillendirdiği ‘zihniyet’ çerçevesinde, metinlerdeki anlatım üslubu ve meseleyi hikâye etme biçimi meddah, ortaoyunu ve Karagöz’ü anımsatmaktadır. Fuat Köprülü hayatın gerçekçi yönüne dikkat çekmek ve alakayı toplamak için yeni yöntemler geliştiren, realist olarak gördüğü meddahların on sekizinci yüzyıldaki durumlarından bahsederken şöyle söyler; “3.Selim ve bilhassa 2.Mahmut devirlerinde Enderun’da birçok mukallit ve mudhikler yetişmişti; bunlar hükümdarın huzurunda latife eder, hikâyeler söyler, taklitler yapar, Karagöz oynatır, hatta hep beraber ortaoyunu tertip ederlerdi. İçlerinden bazıları daha ziyade hayalcilikle, bazıları da meddahlıkla şöhret almakla beraber, aynı adamlar,

birbirinden hemen hemen farksız olan bu muhtelif sanatları da icra etmekteydiler” (Köprülü, 2014:492). Pertev Naili Boratav tarafından özellikle “gerçekçi halk hikâyeleri” olarak görülen meddahlık geleneğinde anlatılan hikâyelerin konuları, kitaplardan, halk geleneğindeki masallardan ve bilhassa da büyük şehirlerin günlük yaşantısından beslenmektedir. (Boratav, 2014:75). Bu yönüyle meddahın aktüel olduğu söylenebilir. Ortaoyununda ve Karagöz’de dikkati çeken nokta ise diyaloglar ve konuşmadır.

Ahmet Rasim’in “Eşkâl-i Zaman” köşesindeki metinlerinde güncel olanı seçmesi, sözü doğrudan alıp meseleyi aktarma biçimiyle meddaha benzerlik görülebilmektedir. Kişileri konuşurma biçimiyle ortaoyununu, ironi kullanımı ve tasvirleri çeşitlendirip sahneleme biçimiyle da Karagöz’ü akla getirmektedir. Bu geleneksel anlatım sanatlarının çalışmayı ilgilendiren yönü hikâyeye etme biçimleri ve üsluplarıdır. Yoksa amaç Ahmet Rasim’i o geleneğin devamı olarak nitelenmek ya da yazıların birebir bu sanatların bir parçası olduğunu göstermek değil, o geleneğin biçimlendirdiği zihniyet bağlamında yöntem ve anlatım özellikleri gösterdiğini ifade etmeye çalışmaktır. Zira zihniyet insanların tavırlarında, fiillerinde yatan sebepler toplamının ve temel yapısında var olan bütünü oluşturur. (Ülgener, 2006:17)

Ahmet Rasim’in malzemesi, dilin imkânları ve kalemi, sahnesi ise ona verilen sütun ve gazetedir. Yazar, çoğu zaman meddahın konuya girme tarzındaki gibi ana konu ve ona bağlı ana fikri vermeden önce ikincil mevzularla yazıya giriş yapar. Buna anlatımı kuvvetlendirmek, sözün etki gücünü arttırmak için ve meseleler arasındaki analogiyi sağlamak amacıyla her ne kadar genel kullanımı şiirde görülse de fonksiyonu icabıyla irsali mesel kullanma denebilir. Bu tarz yazılarının omurgasının mantığı aynıdır. Ana konu ile alakasız bir konuyla giriş, bir soru cümlesi yahut düşünme cümlesi ile asıl konuya geçiş ve ana mesajı veriş biçimindedir. Ahmet Rasim’in yazılarının genel yapısı da bu biçimde teşekkül etmiştir. Yazarın bu köşedeki yazılarının genel yapısı dört ana basamaktan oluşuyor denebilir; metnin ikincil konu ile başlangıcı, ana konuya bağlantı sağlayacak geçiş cümlesi, ana konu, düşündürücü bitiş cümlesi. Bu dört temel özelliğin biçimlendirilişi yazıdan yazıya farklılık gösterir. Kimi zaman ana konu daha fazla anlatılırken kimi zaman ikincil konu detaylandırılır. Verilmek istenen mesaj bazen bir cümle ile aktarılır bazen ana konu çerçesine uzunca yerleştirilir.

Yazılarıyla örneklendirilirse; “İki Şahsiyet Arasında Alaka” isimli metinde yazar birbirini seven Afandos ve Raşit’i anlatır. Yazı diyalog biçiminde oluşturulmuş, yazar ve Afandos arasında geçer. Raşit karın içi enfeksiyonu olan peritonit hastalığından ölür. Afandos,

hastalığın adını “peri tutmuş” olarak anlar, burası yazının hem mizah yönü hem de metaforik bağlantısı olmakla beraber yalnızca üç cümleden oluşan asıl konunun ana mesajına bir göndermedir. Uzun diyalogun sonunda ana fikri verdiği düşünülen cümle ile beraber metin şöyle biter “Bilemiyorum ki!.. Çarpıldığımızı bakarsak bizi peri tutmuşa, karın ağrılarından kıyas edersek “peritonit” olmuşa döndük...”

“Sen Yalatma Ya Rabbi” başlıklı yazıda karpuz kesildikten sonra kabukta kalan kısmı yemenin bir zenginlik göstergesi olduğunu düşünen adamdan kısaca bahseden yazar meseleyi kahvehanelerde oturup iş bulma saikiyle fırkalara yazılanların avuçlarını yalamalarını anlatır. Örnekler çoğaltılabilir. Bu iki örnek üzerinden bakıldığında ikincil konunun uzunluğu, kısalığı değişkenlik gösterir asıl konu için de aynı durum geçerlidir. Burada ikincil konunun fonksiyonu kıssadan hisse çıkarmaya yardımcı olmasıdır. Zira yazar yaptığı benzetme ve ilgi kurmayla okuyucuya çeşitli yönlerden hisse almasını sağlar.

“Ayak Meselesi” isimli metnin ana mesajı ‘her insanın en temel ve değişmez özelliğinin doğruluk’ olmasıdır. Yazıyı şu noktadan alır ve diyaloglarla hareketlendirir “Aldığım bir varakada deniyor ki: Merzifonî “Nâyab” Çelebi’nin “İştirâk’el-Uyûn ilâ Ercel’üş-Şuûn” nam eserinde mezkûrdur ki: İnsan mutlaka iki ayaklıdır. Onun tıfil iken dört ayak yürüdüğü vakıa ise de bu hâl nisbet-i hayvaniyesidir, şimdi biz kaç ayaklıyız, sormak isterim” İnsanın en temel fiziki özelliklerinden iki ayaklı olmasını çocuklarına danışarak soruşturur. Bunu soruşturmak ne kadar garip bir durumsa insanda doğruluğun olmaması da o kadar gariptir. İşte yazar metinleri oluştururken; ikincil konu, ana konu, verilecek mesaj olarak seçer ve birleştirir. Buradaki üslubun ironik olması da dikkat çekicidir ve yazarın “Eşkâl-i Zaman” köşesindeki genel sunumu da böyledir.

Anlatmak istediği durum askerin zor şartları ise yazar bunun için sokağa çıkar, harita yapma hevesine düşer, havadan, çevreden bahsederken meseleyi asıl mevzuya bağlar. Ancak metin örgüsü kurgu bakımından gevşek olarak nitelendirilebilir. Bu nokta yazarın çok yazmasıyla ilişkilendirilebilir.

Yazılarının çoğunda sorun tespitleri vardır. Bu tespitler bazen aşikâr çoğu zaman kapalı sunulur. Ahmet Rasim çözümleri genel yollardan ifadeler biçimde gösterir. Net ve radikal çözümler sunmaz. Yazar “Biz Kim Memleket Kim” de alkolik bir babanın tavrını memlekete sahip çıkmaya çalışan ancak fikrî zemini bulunmayan vatanperverlerin durumuyla ilişkilendirir. Vatanperverin sarhoşluğu, bulunduğu tarafta dediği olmayınca

karşı tarafa geçebilmesidir. Bu değişimlerin, bölünmelerin, taraflaşmaların temel gerekçesi yoktur. Yazar bu arızalı durumu hayretle tespit etmiş ama çözüm göstermemiştir.

“Bilmem Görmedim” e bakılacak olursa adamsendeci tavır kişisel sorun doğurduğu gibi vatanla ilgili meselelerde de sorun sebebidir. Bunun savaş döneminde ayan bir şekilde ortada olduğunu söyler. Yazar, okura sunduğu çözümü direk söylemez. Anlattığı durum ile taşın altına ellerin konması gerektiği mesajı verdiği söylenebilir.

Bir yazı içerisinde konudan konuya geçişi fazla olması da dikkat çekmektedir. “Renk renk Üşüyoruz” da soğuk havalar, savaş sonrası başka memleketlerin insanların İstanbul’a göçü, Servet-i Fünun eleştirisi, halkın fakirlik çektiği durumları fırsata çeviren esnafların varlığı iç içe anlatılmıştır. Bir biri ile ilgisiz görünen bu konuların anlatımı kulağı tirmalamadan ince geçişlerle sağlanmıştır.

Yazar Eşkâl-i Zaman köşesinden seçtiği elli dokuz metni *Gülüp Ağladıklarım* isimli kitabında yayımlamıştır. Kitaba aldığı yazıların özelliğine ana hatlarıyla bakıldığında bu yazıların toplumun umumi sorunlarından, genel insani durumlardan ve şahsi anılardan, siyasi dokundurmalarından oluştuğu görülmektedir. Yazılarda sert siyasi eleştiriler bulunmamaktadır. Bu yazılardaki siyasi dokundurmalar isim vermeden genel cümlelerle yapılmıştır. Ancak kitaba alınmayan ve içerisinde siyasi eleştirisi daha sert olan yazılarda kişilerin, gazetelerin ve partilerin isimleri bulunmaktadır. Ayrıca esere alınmayan siyasi yazılar daha fazla ironi içermektedir. “İstedığımız Mebuslar” ve “Baştan Tırnağa Mebus Olmak İçin” isimli yazılar örnek gösterilebilir ve bu örnekler çoğaltılabilir. Burada yazarın yaptığı seçimi belirleyen şeyin kişisel kavgalar üzerinden değil de kitabın adından da anlaşılacağı gibi hedef göstermeden bir dönemin ana hatlarıyla verilmesi olduğu düşünülebilir. Yazılar teknik yönleri, konu seçimleri ve üslup bakımından *Eşkâl-i Zaman*’daki yazılara benzemektedir.

Gazetenin 5 Aralık 1918 tarihli sayısında matbaa hatası sebebiyle “humar” yazılması gereken kelime “hımar” olarak basılmıştır. Dört gün sonra yazar bu durumu açıklayan bir yazı daha yazar. Matbuat işlerindeki dikkatsizlik ve özensizliği anlayamadığını söyleyen Ahmet Rasim, Fuzuli’nin müstensihlere yaptığı sitemin haklı ve yerinde olduğunu söyler. Gazetede “Hımar-ı Matbuat” olarak basılan yazıyı *Gülüp Ağladıklarım*’a (1926) “Humar-ı Matbuat” (1926: 121) olarak almıştır. Yine “İdara, Medana, Dübara” yazısı “İdara, Müdara, Dübara” (1926: 173) olarak, "Teaüller Arasında Fark Yok” “Fiiller Arasında

Fark Yok” (1926: 206) biçiminde, “Meğer Biz İlk Tımarhaneci İmişiz” “Meğer İlk Tımarhaneci Biz İmişiz” (1926: 201) olarak almıştır.

Sansüre uğrayan yazılar Eşkâl-i Zaman köşesinde bulunmaktadır. “Mutlaka Nazır Olmalıyım” ve “Gördüm Nefi’nin Sopa Elinde” isimli iki yazı tamamen sansürlenmiştir. “El Cununu Fünunu Akallüha Sebun” altı satır, “Mam Tanı” da on iki satır, “Yine İstanbul” da altı satır, “Tekeza-yı Dehr”de otuz satır sansürlendiği yazılmış, “Yağ İle” de satır sayısı belirsiz bir sansürlenme uygulanmıştır. “Suikast” isimli yazıda ise karikatür sansürlenmiştir.

Yalnızca Ahmet Rasim’in yazdığı bir diğer köşe “Yeni Gün İçinde Eski Günler” köşesidir. Bu köşede yirmi iki yazısı bulunmaktadır. Köşe, Yunus Nadi’nin sürgünden dönmesiyle, yaklaşık yedi aylık bir aradan sonra yayımlanmaya başlayan 11 Ekim 1919 tarihli iki yüz dördüncü sayısıyla başlar. Buradaki altı yazının üslubunu belirleyen nokta millî bütünlüğü aktarma gayesidir bu sebeple yazılar makale türünde yazılmıştır. Yazıların dili fıkra yazılarındaki sadelikte olmamakla beraber çok ağır bir dil kullandığı da söylenemez.

Köşenin diğer yazıları ise edebiyat dünyası ile ilgilidir. Buradaki yazılarından on üç tanesini 1924’de yayımladığı *Muharrir, Şair, Edip*’e almış, üç tanesini almamıştır. Bu yazılardan yalnızca “İstibdad-ı Edebî’de Osmanlı Türklerinin Bir İcad-ı Mühimme-yi Lisan-ı Osmanî” isimli yazının başlığını değiştirerek “Lisana Arız Olan Tagyirat” olarak yayımlamıştır.(1924: 193) Bir de “İstibdad-ı Edebî’de Mithat Efendi, Ben, Muallim Naci” yazısını kitaba alırken ‘ben’ zamirini başlığın sonuna koymuştur.(1924: 116)

Ahmet Rasim bu köşede edebî içerikli yazıları yayımlamaya başlamasıyla, ilk beş yazıdaki içeriğe sahip metinlerden yalnızca bir kere daha burada metin yayımlamıştır. Daha sonra bu köşede hep “İstibdad-ı Edebî” olarak nitelendirdiği dönemi anlatır. Yazılar makale formundan ziyade anıya yakın biçimdedir.

Bu yazılarda derin edebî mukayeseler ve tahliller bulunmamaktadır. Daha çok hatıralar üzerinden dönemin şair ve yazarlarından bahsedilmekle beraber genel değerlendirmeler vardır. Yazarın genel özelliği olan bol tasvir ve örnek tarzını Edebiyat-ı Cedide’yi tarif ettiği yazıda görmek mümkündür.

“Yeni Türkiye” köşesi gazetenin yirmi altıncı sayısında yayımlanmaya başlar. 9 Kasım 1918 tarihli bu köşe Wilson’un 12.maddesinin altında yayımlanır. Bu yazıların dili diğer

köşelere göre daha ağır ve resmîdir. Belli bir amaç için bu yazılarda haylice tafsilat bulunmaktadır. Bu bağlamda yazdığı yazılar az olmakla beraber bilimsel nitelik açısından da kaynak sayılamamaktadır.

Yazarın çalışmayı ilgilendiren son köşesi de “Kadınlığa Dair” dir. Bu köşede üç yazısı bulunan Ahmet Rasim’in burada kullandığı dil sadedir. Yazılar diyaloglar biçiminde oluşturulmuştur. Bu köşede bulunan “İstanbul’un Eski Kadınlığı 2 Entari” de dikkat çeken bir nokta bulunmaktadır. Bu yazı ile “Eşkâl-i Zaman” köşesinde bulunan “Eski Biçim: Malakof” isimli yazıda anlatılan ‘anı’ ve bu anının kurgusu, hikâye edilişi aynıdır. Cümle kuruşu da aynı olmakla beraber yer yer kelime farklılıkları mevcuttur. Yazılar arasındaki farklar işe şöyledir; ilk metin olan “Eski Biçim: Malakof” daki anı sahibi eski kadın terzilerinden Hacı Zenop, ikinci yazı olan “İstanbul’un Eski Kadınlığı 2 Entari” de eski feraceci Üsküdarlı Hacı Maksut’tur. Birinci yazıda hikâyeye girişi Hacı Zenop’a sokaktan geçen bir kızın gösterilmesiyle ikinci yazıda ise Ahmet Rasim vapurda karşılaştığı Hacı Maksut’a kadın kıyafetlerini sorarak gerçekleşir.

Bu iki hikâyenin bitiş tarzı köşeler arasındaki üslup farkını da göstermektedir; müşteri olup terziyi döven Hüseyin Ağa iki yazıda da ‘tekrar mezarından kalksa’; “Eşkâl-i Zaman” da işaret edilen kızın peşinden gider ve bu davranış mizah ve ironi sebebiye köşenin zihniyetine uygundur, “Kadınlığa Dair” de ise ya tekrar ölür ya da öldürür, buradaki davranış biçimi de köşenin ciddiyetine göre şekillendirilmiştir. Hikâyenin aynı ancak hikâye kahramanlarının farklı oluşu Ahmet Rasim’in metinlerinin hangi ölçüler dâhilinde kurgusal olup olmadığı sorusunu akla getirmektedir.

2.3.2. Yazıların Tematik İncelemesi

Yazılara tek tek bakılmadan önce metinler, köşeler bağlamında ana hatlarıyla değerlendirildiğinde “Eşkâl-i Zaman” köşesindeki yazıların çoğu günceldir. Halkın günlük genel sorunları, hırsızlık, özellikle savaş sonrası oluşan geçim sıkıntısı ve bu durumu lehlerine çeviren çıkarıcılar, vurdumduymazlık, belediyenin çalışmaması; siyasi parti eleştirileri, milletin partiler sebebiyle hizipleşmesi ve bundan doğabilecek bölünme tehlikesi metinlerde haylice işlenmiş, millî birlik ve bütünlüğün gerekli olduğu sık sık vurgulanmıştır.

Yazıların sabitesi çoğu zaman sorun ve şaşılacak durum, değişkenleri ise bireysel sorunlardan, aile, mahalle, ilçe, il, ulusal ve evrensele kadar ilerler. Örneklendirmek gerekirse, uyutmayan tahtakuruları ve sivrisinekler, karı koca arasındaki geçim sıkıntısı

diyalogları, mahalleyi rahatsız eden yüksek sesler, dikkatsiz kamyon şoförleri, yıkılan bozulan tahta köprü, tramvay kazası tehlikeleri, belediye seçimleri, milletvekili seçimleri ve bundan doğan sorunlar, savaş sonrası askerler ile Anadolu halkı, mütareke dönemi belirsizliği, savaşı çıkaranların güvensizliği, Türkler aleyhine yapılan kara propaganda sebebiyle barıştan da hayırlı bir beklentinin olmaması, Avrupa'nın savaş sebebiyle kendi dışında kalan bütün milletleri yerinden oynatması, Wilson ilkelerinin ülkeleri sokacağı durum.

“Yeni Gün İçinde Eski Günler” isimli köşedeki altı yazı ile “Yeni Türkiye” isimli köşedeki beş yazının konusu tarihidir.

“Yeni Gün İçinde Eski Günler” de bulunan on altı yazının konusunu ise edebiyat dünyasındaki isimler ve onlara dair anılar oluşturur. “Kadınlığa Dair” köşesinin konusu ise kadınlara ait olan eski kıyafetlerdir.

Bu incelemeye göre konuların sayısal verileri çoktan aza doğru şöyle tespit edilmiştir; ülkenin içinde bulunduğu durumu anlatan konular atmış yedi, ahlaki meseleler kırk altı, siyasi konular kırk dört, edebiyat ve dil içerikli mevzular yirmi bir, şehir ve yaşantısını içeren metinler on dokuz, muhtelif konular on sekiz, batılı devletler ve medeniyet on altı, gazetecilik ve sansürle ilgili metinler on altı, tarihî yazılar on ikidir.

Tematik inceleme her ne kadar seçilen yazılar üzerinden yapılsa da yazıların tamamının tematik indeksi dördüncü bölümde bulunmaktadır.

2.3.2.1. Ahlaki Meseleler

Bu başlık altında sınıflandırılan kırk altı metinde hırsızlık, tembellik, vurdumduymazlık, çıkarıcılık, kabalık, yanardönerlik, dilencilik gibi insanın ahlakını ilgilendiren durumlar bulunmaktadır. Bu yazıların bir tezinin olmasından ziyade toplumdaki sakat durumlara dikkat çektiği söylenebilir. Çözümünden ziyade sorunu gösteren yazar bu konuları da mizah ve ironi katarak işlemiştir.

“Merd-i Garip” isimli yazıda bir sarhoşun kısmeti anlatılmaktadır. Sarhoş, sızmak için mezarlıkta bir lahitin içine girer. Aynı mekâna içmek ve eylenmek için gelenler onu fark edince korkup kaçarlar. Yanlarında getirdikleri nevaleler lahitin içindeki sarhoşa kalır. Buna zannın yanılışı, sarhoşların durumu yahut kime nasip kime kısmet de denebilir.

İşini görenlerin, sesi çok çıkanlar olduğunu anlattığı yazısı “Meğer Bağırıp Çağırarak İstermiş” tir. Yazar bu durum için, “Dünyanın hali hep böyle! Bağırıp çağırarak, atıp

tutacaksın ki, fikrini malını satasın!.. Pısırik durdun mu?.. Açsın, vesselâm” hükmünde ulunur. Yani işini sesini yükseltenler görmektedir ancak bunu onayladığı da söylenemez.

Hırsızlıktan çeşitli yazılarında bahseden Ahmet Rasim, hırsızın hırsızdan çalmasını “Hırsız Hırsızdan Çalmış, Şeytan da Görmüş Şaşırılmış” isimli yazısında insanın hilesinin şeytanı bile şaşırtacağına dikkat çekmektedir.

Genel bir insani durum olan zanda yanılma meselesini “Ah Efendim Dügâh” ta anlatan yazar, buradan hareketle kendi yazdıkları ile çok konuştuğunu düşünerek okurlarını yordığı sonucuna varır ve kalemi kuvvetli ve irfan sahibi insanların neden yazmadığını, eğer yazdırlarsa kıymetlerinin bilinip bilinmemesini sorgular.

Mirasyediliği anlattığı “İki Lort” da memleketin mirasyedisinin kıyafet tasviri, gezdiği yerler ve insanları sayması sebebiyle yazı dikkat çekmektedir. Bu tafsilattan dönemin kıyafetleri, gezilecek eğlence mekânları ve kişileri okunmaktadır.

Ahmet Rasim “Peder Bey Oğlum” da yeni nesli ve zamanı eleştirirken yirminci yüzyıl insanına tanıdık gelecek bir kurgulamayı 15 Aralık 1919’da yayımlar. Bu kurgu F. Scott Fitzgerald’ın 1921 tarihinde *Colliers* dergisinde yayımladığı “Benjamin Botton’un Tuhaf Hikâyesi” isimli eserinin kurgusu ile aynı mantıktadır. Yazar, insanları doksan yaşında dünyaya gelen bir yaşlı olarak düşünür. İnsan zamanın ilerlemesiyle beraber de gençleşerek yaşar. Aynı zamanda anne ve baba da gençleşmektedir.

2.3.2.2. Batılı Devletler ve Medeniyet

Ahmet Rasim I. Dünya savaşını ilgisiz bir olayı bahane ederek çıkarıcıların Avrupalı devletler olduğunu buna rağmen suçlu olarak Türkleri gösterdiklerini sık sık söyler. Ayrıca Türkler hakkında kara propaganda da yapmaktadırlar ve bunlara Türk milletinden dahi inananların var olduğunu ifade eder. Barış sürecinden de bir hayır beklemeyen yazar, Wilson ilkelerinin ülkeyi parçalama tehlikesinden, batılıların Ermenistan kurma gayretinden de yakınmaktadır. Bununla ilgili olarak yazdığı “Ermeniye-i Sugra” da beraber yaşadıkları beraber işler yaptıkları Ermenileri yakından tanıdığını söylemektedir. Onlar ile olan münasebeti arkadaşlık cihetindedir. Onların nasıl bir devlet kuracağını, bu devletin neye ve kimlere benzeyeceğini düşünürken Kınalı Ada’da haylice bulunan Ermenilerin yanına gider. Ermeniler ve İngilizler arasındaki futbol maçını izler. Yazı bu anı ile biter. İstanbul’da yaşayan Ermeni arkadaşları devlet kurulma meselesine kayıtsızdırlar ve onlar hayatın akışını yaşamaktadırlar. Osmanlı Türkçesini üç dilin karışımı olarak küçümseyenler acaba bu yeni nesil Ermenilerin Türkçe, Ermenice,

Rumca, İngilizce, Fransızca, İtalyanca karışımı bir dil kullanmalarına ne diyeceklerini sorgular.

Türkler hakkındaki kara propagandalara dâhil olan ve yalan haber yapan Ermeni gazeteciye anlattığı “Sarhoşlukla” isimli yazısında sarhoşluk bahanesiyle insanların hatalar yapabileceğini ancak Ermeni gazetesinde yayımlanan haberin yalan olduğu, neden ve nasıl yazıldığı sorulunca haberi yazan gazetecinin sarhoşlukla bahanesini ileri sürdüğünü söyleyen Ahmet Rasim’e göre asıl sebep, menfaat hissi, intikam duygusu belki de yazının para ile yazılmasıdır. Ama işin içinden sıyrılmak için bahane sarhoşluktur.

Kurulan Milletler Cemiyeti’ne çocukluğundaki anısından yola çıkarak var olan esnafın birbirini kollayıp sahip çıkmalarını örnek göstererek asıl cemiyetin Osmanlı topraklarında var olduğunu söyler. Yazar, Milletler Cemiyeti’nden de olumlu çözümler beklememektedir.

Bu yazılarda Wilson ilkeleri, Yunanistan’ın o günkü yöneticisi Venizelos, Karadağ’ın kurucusu Nikola, Avrupa devletlerinin milletleri perişan hale getirmesi, yirminci yüzyılın hayallerle gelip icatlarının insanları katletmesi işlenmiştir. Bu konulardan ve bunların işleniş tarzından dolayı denebilir ki yazar, Batı’dan umut içeren hiçbir beklentiye sahip değildir, Osmanlı’yı topraklarında yaşayan tüm milletlerle bir bütün olarak görmekte ve parçalamak isteyenlerin hem fiilî hem de algısal oyunlarının fark edilmesini istemektedir.

2.3.2.3. Edebiyat ve Dil

Bu başlık altındaki yazıların çoğu Ahmet Rasim’in İstibdad-ı Edebî dediği zaman ait olup ağırlık noktası da Mutavassıtın olarak tanımladığı şahsiyetler üzerindedir. Yazılar genel olarak değerlendirildiğinde yazarın döneme ait fikirleri ve edebiyat dünyası ile ilgili anıları ortaya çıkmaktadır. Yazıların üst başlıklarında içerikle ilgili anahtar kelimeler bulunmaktadır. Metinlerde derin edebî tahliller bulunmaması onların daha çok anı ağırlıklı değerlendirilmesine sebep olabilir. Tabii ki eski ve yeni tartışmalarında durduğu yer ve yeniye ait görüşleri de metinlerde mevcuttur.

Değişen sevgili kavramını hayal dünyasından çıkarıp da gerçek içinde arayan yeniliği incelik ve zarafetten kabalığa geçiş olarak gören Ahmet Rasim, Yeni Edebiyatçıları Fransız eserlerini intihal yoluyla alıp adına “adaptasyon” demekle eleştirir. “zade-i suni” olarak tanımladığı yeni edebiyatı “Eşkâl-i Zaman” köşesinde bulunan “Renk Renk Üşüyoruz” isimli yazısında “piç” olarak değerlendirir. Suni bir zat ve piç benzetmeleri yazarın yeni edebiyata bakışını göstermektedir fakat kendisinin de yeni tarzda şiir

yazdığını, tepki almamak için yayımlamadığını “İstibdad-ı Edebî”de: Mithat Efendi, Ben, Muallim Naci” isimli yazısında şöyle ifade eder “Bu amedşüd-i efkâr arasında gazel, kıta, şarkı, müstezat, kaside söylediğim gibi alafranga tarzda, serbest kafiyeli, hatta şeklen, veznen değişik indi tarzlarda, gâh “sone”, “ditirateb” usulünde manzumeler de beceriyor, fakat bu son şekildekileri neşretmiyordum, çünkü “Abdülhak Hamit” Bey’in “Terez”i, “Nesteren”i, “Makber”i, “Mihra”sı, “Bir Sefilenin Hasbihali” “Ölü”, “Bunlar Odur” gibi eşar-ı rakike-i vecidesinin şiddetle tenkit edildiği böyle bir herc ü merc-i edebî esnasında yenilerin adeta terzil edileceğinden korkuyordum.”

Burada bulunan “İstibdad-ı Edebî”de: Osmanlı Türklerinin Bir İcad-ı Mühimme-yi Lisan-ı Osmani” yazısı hem aktüel, hem siyasi hem de edebî olması münasebetiyle dikkat çekicidir. Yazının girişi “Yeni Türkiye” köşesindeki yazıların girişi formundadır. Türkler aleyhinde yapılan propagandalara Türklerin içinden dahi inananların olduğunu, bu ve bunlar gibi olanların Osmanlı’nın insan medeniyetine katkısını, düzenlemesini ve halka yaptığı hizmetleri görmezden geldiklerini ifade ederek üç kıtada yerleşik bulunan Osmanlı’nın medeniyet inşa ettikten sonra bu medeniyetten yeni bir dil oluşturduğunu, bu dilde ise birçok milletin kelimeleri, düşünceleri, yaşayışları ve kültürlerinin varlığını; bütün bunları kendi düşünce gücünde yoğurup yeni bir söyleyiş vücuda getirdiğini anlatarak yine Wilson prensipleri çerçevesinde ülkenin bütünlüğünü tehdit eden unsurlara gönderme yaptığı düşünebilir.

Ahmet Rasim, “suni” olarak gördüğü yeni edebiyatı eski ile beraber değerlendirdiğinde şu kaniya varır, ne Mutavassıtın yeni bir söyleyiş bulabilmektedir ne Edebiyat-ı Cedide millî olabilmektedir. İkisi de orta yolu bulamamış, ikisi de taklit helezonları çizmektedir. Bu sebeple yeni nesil her ikisinden de istifade edememektedir. Yeni edebiyatı büyük komedi olarak görür.

Şiir okuma tarzının da değiştiğini ve şiir okuyacak olanların nota öğrenmesi gerektiğini söyleyen yazar, şiirin değiştiğine ve değişmekte olduğuna vurgu yapmaktadır.

Muallim Naci’ye hürmet ve saygı duygusu besleyen yazar, onun Tercüman-ı Hakikat’ ten ayrılmasını Mutavassıtın’e vurulmuş bir darbe olarak görür. Ayrıca kendisine verilen köşeyi ve Ahmet Mithat Efendi tarafından övülmesini de Muallim Naci’ye olan saygısından dolayı kaygıyla karşıladığını söylemektedir. Muallim Naci, Ahmet Mithat Efendi’nin Ahmet Rasim’i öven yazısını kendisini gazeteden çıkardığı günün ertesinde yazmış olmasından dolayı alınmış olsaydı küsebilirdi. Yazara göre küsmemesi ve Ahmet

Rasim'in "Edebiyat-ı Garbiye'den Bir Nebze" isimli eserine ön söz yazması onun liberal görüşlü ve olgun olduğunu ispat etmektedir.

Gazetecilerin paralarını alamamaları ve mali zorluklar çekmeleri de bu yazılarda anlatılmıştır. Yazarın tasviri fazlaca kullanması ilgili metinlerde de mevcuttur. Edebiyat-ı Cedide'yi tarif ettiği bölüm asıl konudan uzaklaşacak kadar tafsilatlıdır. Tasvir konusunda Andelip'i anlatması ve Sarafim Kırathanesi'nin tafsilatlı anlatımı da dikkat çekicidir. Şairlerin gittikleri mekânlardan bahsettiği yazısında onların milletten saygı gördüklerini, her şairin kahvehanede adeta makam gibi bir köşesi olduğunu ve halk tarafından kollandığını anlatır. Ancak bu durum her şair için geçerli değildir. Oturmasını kalkmasını, içmesini bilenler, yani adabı muâşeretten haberdar olanlar için geçerlidir.

Bu yazılarda yeni dönem gazetecilerin sıkıntı çekmediğini eskiye nazaran rahat olduklarını söyleyen yazar şairliğin de bulaşıcı olduğunu şairle gezenin bir şekilde şiiir yazacağını aktarıyor.

2.3.2.4. Gazetecilik ve Sansür

İlgili konunun metinleri gazeteciliğin zorluğu, gazetecilerin muteber bilinmemeleri ve sansür üzerinedir. Ahmet Rasim, kendisine II. Abdülhamit devrinde uygulanan yazma yasağı ile beraber gazeteci olmanın zor ve kıymet bilinmez tarafını anlattığı "Yevm-i Cedid" isimli yazıda bu mesleğin olumsuz yanlarını şöyle ifade eder, "Neticede anladım ki memlekette muharrir, Bâbîâli Caddesi'nde dolaşır, kalemi kulağında bir garip elde yar demek imiş!.. Bittabi mahzun oldum: Hem çalış, hem serseri tanın. Böyle bir akıbet ne yaman bir nekbettir." Yine bu yazılarda İstibdat döneminde yirmi dört yıl Meşrutiyet'te de üç buçuk yıl sansüre uğradığını ifade eder.

"Eski Gün" yazısı *Yeni Gün*'ün ilk kapatma cezası alıp da *Eski Gün* adı ile yayımlandığı sayılardan olan 144.sayıda yayımlanmıştır. Yazı " "Eski Gün" çıktı çıkıkalı eski günleri hatırlamakla meşgulüm" ifadesi ile hem gazetenin adına gönderme yapmakta hem de eski günleri hatırlayıp kaleme almak için bir giriş olmaktadır. Yazının genel vurgusu, eski günlerin daha güzel olduğudur. Buradan yola çıkarak sansür münasebetiyle net ifade edilmese de "biz sansürden ve kapatma cezalarından memnun değiliz, bugünkü durum bizi rahatsız etmekte" örtülü mesajı verdiği söylenebilir.

Gazetecileri millî çıkar gözetmeyi bilmemekle eleştiren yazar, yeni nesil meslektaşlarının işlerinin daha kolay olduğu düşünmektedir. Kendi yazışını da zaman zaman gevezelik olarak niteler. Bu konuların yaklaşımı da eleştirel bir şekilde ironi yapılarak sunulmuştur.

Yazılara genel olarak bakıldığında Ahmet Rasim'in gazeteciden beklediği şeyin bilinç ve sorumluluk olduğu söylenebilir.

2.3.2.5. Muhtelif Konular

Ahmet Rasim, birçok konuda yazmıştır. Bazen bunları sınıflandırmak bir metinde farklı konular ele alması münasebetiyle zor olabilmektedir. Bu başlıktaki yazılarında çocukluk korkusu, kedi sevgisi, Darüşşafaka'daki denetim eksikliği anısı, vefat eden arkadaşı, yeni tarz kıyafet modaları gibi birbirinden bağımsız konular bulunmaktadır.

Yazıların genel özelliği ise sade bir dille yazılmış olmalarının yanı sıra yazarın hayatına dair izler taşımasıdır. "İstanbul'un Kadınlığı" isimli yazıların dışındaki konuların sunumu mizahi bir üslupla olmuştur.

2.3.2.6. Siyasi Yazılar

Bu tasnife giren kırk dört yazıda siyasi yönetim, partiler, milletvekilleri ve bakanlar eleştirilmiştir. Yazılardaki en önemli tezin mebusta aranması gerekli şartın liyakat olması gerektiği ve konuyu özellikle bu cihetten ele almak gerektiğini sık sık vurgular. Tabi bunu da ironi ve mizah kullanarak yaptığı olmuştur, özellikle "Baştan Tırnağa Mebus Olmak İçin" isimli yazısında bu durum dikkat çekmektedir. Yazara bir okuru tarafından gönderilen ve milletteki olmak için aranan şekil şartları yazılmıştır. Ancak bulunması gereken yöneticilik vasıfları yoktur. Dolayısıyla, yöneticide asıl olması gereken özellikler aranmazken gereksiz teferruatlara, yönetirken işe yaramayacak özelliklere bakılmaktadır. İlgili yazıda Ahmet Rasim yönetici kısmının liyakatsizliğini ironi yaparak anlatmıştır.

Siyasi dönemlere panoramik görüş ile baktığı "Bir Kafatası Üzerine" de bir doktorun bulduğu kafatasını yorumlaması anlatılmaktadır. Doktor çizgilere bakarak bu çizgilerden yorumlar yaparak anlamlar çıkarır. Bu anlamlardan dikkati çekenler, II. Abdülhamit devrinde hakiki düşüncelerini saklayıp, zoraki bir fikir ameliyesi yaptığı yani İstibdat dönemi, ardından gelen Meşrutiyet dönemi, siyasi partilerin açılması, 31 Mart olayı, memuriyet arzusu, bir siyasi partiden diğerine geçişler, dönemin sıkıntılarını kâra çevirip mal stoklamalar, mütareke dönemi, kafatası üzerinden aktarılmıştır. Ancak bu kafatası Teşkilat-ı Milliye'yi görememiştir. Yazar buradaki siyasi perspektifle her bir siyasi dönemin sıkıntı getirdiğine dikkat çekmektedir.

Ahmet Rasim, milletvekilliğine aday olmayı ve seçilmeyi ego tatmini olarak görmektedir. Bir partiden diğer partiye geçişi çıkar ilişkisi ve fikirsizlik olarak görmektedir. Çünkü çünkü İttihatçı bugünkü Hürriyetçi olabilmekte, geçmişte II. Abdülhamit' e hakaret

edenler onun gidişinin ardından kendisine cennetlik muamelesi yapabilmektedirler. “Acaba Ne Diyorlar” da II. Abdülhamit devrini eleştirdiklerini ancak o dönemde en azından bir bütünlüğün olduğunu, şimdi ise karmaşaya bir de fırkalar sebebiyle darmadağın olmanın eklendiğini ifade eder.

İstibdat dönemi denilen zaman geçse de yeni siyasi yönetimlerle yeni yeni istibdatların devam ettiğini aktaran yazar, siyasetin her tarafa bulaşmasını da eleştirmektedir. Bunu “Kimya-yı Siyasi” yazısında şöyle ifade eder “Gençlerimiz, siyaseti mektep oyunları meyana sokacak olurlarsa, daima her yerde keçe külah olmaktan kurtulamayız.”

“Müjdeler” isimli yazı da ince siyasi dokunuşlar münasebetiyle dikkat çekmektedir. Birkaç gün önce yayılan Pazar Ola Hasan’ın ölüm haberinin doğru değildir. Osmanlı toplumunda tefeül yani hayra yorma vardı. Pazar Ola Hasan’ın selamı da hayra yorulur, işlerin bereketli olacağına inanılırdı. Yazar bu tarz insanların iki dünyada da daha muteber olduklarını düşünüyor ve şu örneği veriyor, edebiyatın babası olarak tanımladığı Şinasi’nin kabrine nur indiğini gören olmamış ancak Çıplak Mustafa isimli akli dengesi olmayan birinin mezarına nur indiğini görülmüş. Ahmet Rasim aslında aklın kıymetinin bilinmemesine de dem vuruyor. Sonuçta akıl temelde kişinin, daha sonra yaşadığı toplumun ve insanlığın faydasına kullanılmalı ve kıymeti bilinmelidir. Pazar Ola Hasan’ın uğur sayılan bu selamını mebuslara, ayana vermesini ister. Yazar, onları da “müzakereci başılar” olarak tanımlar ve mebusların liyakatsiz olduklarını düşündüğü için uğura pek ihtiyacı oldukları inancındadır.

2.3.2.7. Şehir ve Şehir Yaşantısı

Bu tasnifte toplanan yazıların muhtevasını hayatın akışındaki durumlar içermektedir. Yaygın olan ispanyol gribi, halkın genel sıkıntısı olan alım gücü düşüklüğü, savaş sonrası artan fiyatlar, belediyenin görevlerini yapmaktaki eksikliği, sokak sesleri gibi. Bu yazılarda da sorun tespitleri vardır. Sorunlar ironi ve mizah ile gösterilmiştir.

“Düdük” isimli metinde Eminönü’ndeki yaya ve araba trafiğini düzenleme gayesiyle hizmet veren ve o tarihte yeni göreve başlayan düdük çalan memurdan bahsedilmiştir. İstanbul’da yıllarca hizmet veren bu memurların göreve başlama zamanını da okuyucuya aktarmış olmaktadır.

2.3.2.8. Tarih Konulu Yazılar

Konusu tarih olan yazıların varlık sebebi aktüeldir zira dönem Osmanlı’nın savaflara girdiği, topraklar kaybettiği sancılı bir zaman dilimidir. 8 Ocak 1918’de Woodrow

Wilson tarafından açıklanan ilkelerin on ikinci maddesi Osmanlı'yı ilgilendirmekteydi ve bu maddede Türklere ait devlet kurulmasından bahsederken etnik köken bakımından nüfusun fazla olduğu yerlerin halklarına da bağımsızlık sunuluyor, böylece Osmanlı topraklarında yaşayan azınlıkların kendi devletlerini kurmalarını sağlıyordu. Bu maddenin varlığıyla, Osmanlı topraklarının bölünmesi hız kazanıyordu. Takip eden süreç ve olaylar, ülkenin içindeki sosyal ve ekonomik durum bu bağlamdaki yazıların çıkış noktaları olarak gösterilebilir.

Yazıların tezleri vardır. Bu tez Türklerin zulüm yapan zalim bir millet ve emperyalist bir güç olmaması ile Anadolu'nun Türk yurdu olmasıdır. Ahmet Rasim, Anadolu'nun Türklerin ana yurdu olduğunu, taş ve toprağının dahi bunu ispatlamaya yeteceğini söylemektedir. Ayrıca yazar, Türkler aleyhinde yapılan propagandalara da bu yazılarda cevap vermektedir. "Türklerin Tarihi Kabahatleri" yazısında Türklerin fethettikleri yerlerde yaşayan halkı hiçbir zaman göçe zorlamadıklarını, buldukları yerleri mamur eylediklerini, insanların Müslüman olmaları için çalıştıklarını, olmayanların din ve adetlerine karışmadıklarını belirtmiş bu tezini kuvvetlendirmek için Balkanların mamur edilmesini, dağınık halde bulunan Ermenilerin himaye edilmesini ve asıllarının korunmasını örnek göstermiştir. Mukayese için Haçlıların seferler esnasında halkları ezdiklerini, Endülüs'ün hâlini, Sivas'ta Timur'un Ermenilere yaptığı zulmü ve Avrupalıların Türkleri hiçbir zaman öne çıkarmadıklarını bilakis geride bıraktıklarını gösterir.

Türkleri farklı şubelerden oluşan tek bir millet olarak tanımlayan yazarın dikkat çektiği diğer mesele millî birliktir. "Osmanlılık Vahdet-i Âmirdir" de ve "Türkler Vahdet-i Millîye Kahramanıdır" da Yıldırım Beyazıt'ın Ankara yenilgisinin ardından devletin dağılma tehlikesi yaşadığını, bu tehlikenin ancak millî bütünlük sağlanabildikten sonra ortadan kalktığını söyleyerek aktüel dönemde var olan sorunun millî bütünlük ile aşılabileceğine dikkat çekmektedir.

2.3.2.9. Ülkenin İçinde Bulunduğu Durum

Yazarın en fazla değindiği konu atmış yedi yazı ile ülkenin içinde bulunduğu duruma dikkat çeken meselelerdir. Bu yazılarda memleket insanının tembelliği, vurdumduymazlığı yahut adamsendeciliği, savaş sonrası ve barış dönemi çokça işlenmiştir. Millî birlik olma mesajı sık sık verilmiştir. Yazılarda en belirgin fikir hizipleşmenin ülkeyi böleceğidir.

Ayrıca ülkenin selameti için sorumluluk da alınmalıdır. Ahmet Rasim, bu konuları başka mevzularla ilişkilendirerek ironiyi çok kullanarak işlemiştir.

“Annemle Ben” isimli metinde yazar, vatanın içinde bulunduğu durumu çocukluk anısından yola çıkarak anlatıyor. Vatanı kurtarmak isteyenler adeta beceriksiz bir çocuk gibi davranmaktadırlar. Vatan ise bir anne gibi ağlamaktadır. Ehil olmayan bu insanlarsa onu görmemekte ve zararlı davranışlarına devam etmektedirler.

“Cemiyet-i İşan” da 10 Ocak 1920’de kurulan Milletler Cemiyeti’nin ne işe yarayacağını düşünüp, neler yapacağını merakla bekleyen yazar, çocukluğundaki cemiyet örneğinden yola çıkarak aslında cemiyetin nasıl olması gerektiğini tafsilatlı bir biçimde anlatmaktadır. Ayrıca bu yeni kurulan kurumdan da pek ümitli değildir.

“Teallüller Arasında Fark Yok” a bakıldığında yazar, aileyi, milletin küçük bir numunesi görmektedir. Nasıl ki daha önceki yazılarında bahsettiği adamsendeci tavrın aile içinde bulunması gibi, milleti yönetenlerin içinde de aynı tutumun var olduğunu göstermektedir. Ahmet Rasim, vatani savunup da adam sendeci, vurdumduymaz, umursamaz gibi davranışlar sergileyenleri, iş bilmez ama kabadayı geçinen yeniçeri ağasının ensesini şişirmek için kendi isteği ile yediği dayağa benziyor. Aynı bağlam “Esrar-ı Zaman” yazısında da vardır. Memleketi kurtarmak isteyip de iş bilmez olanların halini sarhoş olduktan sonra burnunun büyüdüğü vehmine kapılanlara benzettir.

“Nara-i Zaman” yazısında zaman geçmeden memleketin selameti için bir çatı altında toplanmanın gerekliliğini vurgulamaktadır. Zira mizaçlarından ötürü nasıl ki insanlar farklı davranışlar sergiliyorsa, fırkalar da farklı farklı çözümler üretme peşindeyken ülkenin bütünlüğü elden gidebilir. Bu sebeple bölünmemeli birleşmeli mesajı ülkenin tamamını ilgilendiren önemli bir çağrıdır.

Memleketin gidişatından yakındığı bir yazı da “Meğer Biz İlk Tımarhaneci İmişiz” dir. Yazı Tıp Fakültesi gazetesinde çıkan “Osmanlı Tababetine Ait Bir Vesika-i Tarihiye” üzerine kaleme alınmıştır. Bu makalede ilk tımarhanelerin Türkler tarafından inşa edildiği oradan da Avrupa’ya geçtiği yazmaktadır. Yazar, memleketin gidişatından yakınmaktadır. Zira yapılan işlerde akıllı insanların yapacağı şeyleri görmemektedir. Burada da milletin arasına tefrikanın girme meselesine dikkat çekmiştir. Ahmet Rasim, fırkaların ve gazetelerin deli yetiştirmekte olduğunu söylemektedir. Millet adına işler yaptığını söyleyenlerin de aslında millete sıkıntı vermekte olduklarını düşünmektedir.

“Tefil Babı” isimli yazı milletin edilgen durumda kalmasını içerir. Tefil babı geçişiz fiili geçişli hale getiren Arapça bir kalıptır. Geçişiz olma, terimsel olarak nesne alamayan fiillerdir. Bu noktadan yazıya bakılırsa yazar, öznenin, kendi fiili üzerinde bir başka gücün de eylem gösterdiği işleri, durumları anlatmaktadır. Dolayısıyla kişiye, fiile, olaya, duruma bir müdahale vardır ancak yazar burada bu müdahaleleri zorlama ve istemeden yapılan uygulamalar olarak görmektedir.

Yazıdaki “Allahümmehfizna min babittefil” duası hem tefil babından korunmak anlamında hem de iş yaptırılmak/dayatma durumundan korunmak anlamında da okunabilir. Çünkü seçilen kelimelerin çoğunluğu yöneticiler tarafından uygulanan meselelerdir. Konu yine hem bireysel hem ulusal hem de evrensel bağlamda ele alınmıştır. Yani bireysel yaptırım, ulusal yaptırım, evrensel yaptırım. Fakat bu yaptırımlardan zarara uğrayanlar kimlerdir, ne tür sıkıntılar çekilmiştir metinde bulunmamaktadır. Bu durum için yazarın genel tutumu diyebiliriz. Zira Ahmet Rasim tespit eder, tespitini bazen aşikâr çoğu zaman kapalı, mecaz ve ironi ile ifade eder ancak bir çözüm sunmaz.

Özellikle savaşın bittiği mütarekenin olduğu dönemlerde millî birlik vurgusu dikkat çekmektedir. Bu millî bütünlüğün içerisindeki kavgayı “Sefine-i Nuh” isimli yazısında geminin içindeki kargaşa ile ilişkilendirir. Saat dokuzdaki Kadıköy vapurunun içerisinde o günkü Osmanlı toplumundan herkes vardır ve vapur haddinden fazla dolu olmasına rağmen içerisine insan almaya devam etmekte hepsini gidecekleri yere ulaştırmaktadır. Ancak içerideki izdiham ve kargaşa I. Dünya savaşı sonunda ülkenin geldiği duruma benzemektedir. Vapuru paylaşan insanlar aynı toprak parçasını aynı amaçlar doğrultusunda paylaşmaktadırlar. Yazarın yapılan kavga ve bölünmelerin ülke zararına olacağını göstermek istediği söylenebilir.

“Değişmedik Bir Kafamız Kalmış” da ironi içermektedir. Malumdur ki Osmanlı’nın yönünü Batı’ya çevirmesi 17.yüzyıldan sonra teknolojideki gelişmeler bağlamında hedeflenmiştir. Ancak o dönemlerden itibaren batılılaşmaya başlayan Türk toplumunda taklit cihetini geçemeyenler hep eleştirilmiştir. Ahmet Rasim de bu yazısında değişimin şeklen değil öz olarak gerektiğini, kıyafet olarak değişmenin topluma yarar sağlamayacağını dile getirmektedir. Yazara göre kafanın değişimi ise sözle değil bilgi ile olur.

Yine bölünmenin tehlikesini anlattığı bir başka yazısı da “Nevzemin Muhavereler”dir. 9 Eylül 1919 ‘da toplanan Sivas Kongresi ve düşman işgali sebebiyle halkın gönüllü olarak topraklarını savunmak için başlattığı Kuvayı Milliye anlatılmaktadır. Önceki dönemlerde kurulan teşkilatlara gönderme içeren yazıda yine tefrikanın sebep olduğu algı sakatlığı da vardır.

Ayrıca bu yazı bir gün önceki tarihî konu olan “Vahdet-i Millîye” yazısı ile paralel bir anlam içeriğindedir. Savaştan yenik çıkan Osmanlı, işgal edilmeye başlanan Anadolu, halkın gönüllü olarak savunması ile oluşan Kuvayı Milliye’ye destek amacıyla “bir bütün olmalıyız bakın aslında eskiden de bütündük ve o bütünlük beraberlik sebebiyle mamur ettik toprakları, fethettik yurtları” mesajı taşıdığı söylenebilir.

Yazar, “Tahlil-i Manevî” de savaşımlara değinir. Balkan savaşı ve I. Dünya savaşı ardından gelen barış dönemi ülkeyi perişan etmiştir. Yazara göre, tüm bunlara rağmen Türk halkı akıllanmamakta, herkes başına buyruk davranmaktadır. Ahmet Rasim bu metinde de millî bütünlüğün önemine vurgu yapmıştır.

Hastalıklar üzerinden kurulan diyaloglarla oluşturulan “Yine Bugünlerin Muhaveratı” isimli yazıda memleketin bütününe ilgilendiren konular vardır. Zaman dilimi olarak yaşanan durumlar, I. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı toprakları üzerinde yapılan bölüşme planları, İstanbul’un Türklerin elinden alınmasını destekleyenler, Boğazlar meselesi gibi meselelerin döndüğü karmaşık bir dönemdir. Burada yazarın hastaların diyaloglarının içine koyduğu ve ülkenin bütününe ilgilendiren meseleler, 1920’de toplanan birinci Lozan Konferansı, seçimlerin güvensizliği ve Mondros Ateşkes anlaşmasında var olduğuna inanılan gizli madde düşüncesidir.

Kimi zaman ümitsiz kimi zaman ümitli tavır içinde olan yazar huda kelimesinin manasından yola çıkarak yazdığı “El Harbi Hudatün” isimli yazısında savaşın ülkeyi hatta bütün dünyayı perişan etmesini anlatmış, memleketi de ilgilendiren mütarekeden ümitsiz olduğunu ifade etmiştir.

Milletin selameti için herkesin ayağa kalkması ve gayret etmesi kendi kaderini kendi elleriyle çizmesi gerektiğini ifade eden yazar bunu “Biz Onların Topunu Biliriz” de ülkenin bugünkü halinin sebebi yıllarca bakılıp sahip çıkılan farklı milletlerden halkların olduğunu düşünmektedir. Bu durumu süt emen bebeğin annesini dişlemesine benzeter. Yazar, çalışmanın, tedbir almanın ve ümitli olmanın mesajını vermektedir.

“Ansefalit Laterjik” isimli yazısında, ağır uykuya sebep olan bu hastalığı milletçe uyumaya benzetiyor. Yıllardır savaşlardan yorulan halk bezmiş, perişan olmuştur. Ama çift gören hastanın medet umduğu doktorun kendisinden daha beter durumda olması gibi, yönetici kısmı da halktan daha fena durumdadır.

Mütarekeden ümitli olmadığı başka bir yazı da “Merih İle Biz” dir. Seslerin kaybolmayıp semada hapsedilmesi düşüncesinden hareketle, savaşta çıkan seslerin, acıların, feryatların fazlalığı ortalıkta dönmektedir. Ancak bu sesler ortalıkta yok gibidir, yani onları duyan kimse yoktur dolayısıyla mazlumun yarasını saracak kimse de yoktur. Yazar, sadece çirkin seslerin varlığını gösterirken, yapılan savaşın, düzenlemelerin vs. mazlum halk için değil, çıkarıcıların çıkarları için olduğuna dikkat çeker. Ahmet Rasim’e göre eğer Merih’te bir hayat belirtisi varsa ve bu yaşam insanoğlu gibiyse tam bir felaket zuhur eder değil ise oranın halkı, insanlığın çirkinliğinden ötürü insanlara savaş açarlar.

BÖLÜM 3. AHMET RASİM'İN YENİ GÜN (İSTANBUL DÖNEMİ)'DE YAYIMLANIP KİTAPLARINA ALMADIĞI YAZILARI

3.1. “Sina”ya İrca-ı Nazar²

“Filistin”de, ikinci bir Çanakkale müdafaası – Bir resmigeçit ve hatırat-ı müessire – Süveyş Kanalı’na doğru: Sina rikistanından. – Sina’da imaret – Yeni şoseler³, şimendiferler – Türk asar-ı muazzaması – İngiliz siyasetine en şiddetli darbe – Su mesele-i hayatiyesi – Çanakkale’de müdafaa-i galibane, Cehennemi hararetler altında tesisat-ı nafia – Çölde müessire-i medeniyemiz.

Şu günlerde “Filistin”den varit olan haberler, bize oralarda bir “Çanakkale” müdafaa-i kahramanesinin timsal-i nevini ihtar ediyor. Şanlı [o]rdu, bu cephede dahi gerek adetçe, gerek vesait-i harbiyece kendisinin kat kat fevkinde, fakat insaniyete ait makâsid-i alicenabanesinin her halde dunün bir düşman ile çarpışıyor. Zannediyorum ki Payitaht mesafece tahribiyetinden dolayı “Çanakkale”de her dem:

—Ben varım!

Nida-yı mehabet-efzâsı ile ateş püsküren toplarının tarrakalarını duyduğu kadar uzaklık hasbiyle buraların dağlarını, vadilerini medîd-i ukus-ı müessire ile lerzedar-ı haşyet eyleyen:

—Burada da yine ben varım!

Seda-yı zehre-i şikâfını adânın kulağına dolduran efvâh-ı nariyesinin gürültülerini duyamıyor. 1330 senesi Kânunuevvelinin evailinden idi ki “harb-i hazırın hal ve istikbâle hâkim bir safha-ı mühimmesini teşkil edecek olan Mısır sefer-i azimesinin ahval ve elvâhatı⁴ kayıt ve tasvir eylemek üzere” “Suriye”ye gitmiş o esnada dördüncü ordu kumandanı bulunan Bahriye Nazırı “Cemal” Paşa Hazretleri’ne Şam’da mülaki olmuş idim. Aradan birkaç gün geçti. Müşarünileyh bir akşam bana: “Yarın sabah Zahle⁵’de icra edilecek resmigeçitte ispat-ı vücut edin” emrini verdi. Alessabah trene binerek Riyak⁶’a, oradan da Zahle’ye gittim. Resmigeçitin icra edileceği püşteye doğru çıktığım esnalarda

² 2 Eylül 1334/ 2 Eylül 1918, Sayı 1, Sayfa 3

³ Genellikle taş kırıkları üzerine kum dökülerek yapılan karayolu.

⁴ Elvah: levhalar – çoğul anlamlı kelimeye çokluk eki konmuş

⁵ Lübnan’da şehir

⁶ Lübnan’da şehir

idi ki “Trumer[?]” Bey’in kumandasında bulunan on dördüncü firkanın orada müctemi olduğunu öğrendim. Şehrin, ihtimal ki bütün “Lübnan”ın kibar ve âyanı da gelmişler idi.

Yarım saat sonra resmigeçit başladı. Bana arızı bir ağlama geldi. “Ba[lk]an” Muharebesi’nin Şark ordusuna ait hemen kâffe-i harekâtını gördüğüm için milletin öyle müthiş bir darbe-i düşmananeden sonra nasıl bir kudret ve kuvvet ile cem-i mekânet ederek böyle güzide bir fırkayı yetiştirmiş olduğuna tahayyürle ağladım. Bütün Avrupa’nın, bahusus şimdiki İtilâf Devletlerinin ihanetiyle yaralı düşmüş olan bu devleti bu suretle kalkınmış görmek beni sürur ve iftiharla tehyiç ederek ağlatıyordu. Anlıyordum ki bu fırka –düşman ne derece kuvvetli olursa olsun- onun piş-i taarruzunda kale gibi durarak sedd-rah olabilecektir.

“Kırkkilise” bozgunluğunu müteakip “Lüleburgaz”da gördüğüm askerlerden birine:

—Niye kaçıyorsunuz?

Diye sormuş idim de yüzüme hain hain bakarak:

—Sen ol da kaçma bakalım?... Herif sel gibi askerle bastırdı!..

Cevabını vermiş idi. Hâlbuki aynı ırktan, ihtimal ki aynı diyar evladından olan bu fırka efradında ise ne öyle bir cebanet, ne de öyle bir hareket ummak kabil değil idi.

Sene-i mezkûre Kânunusanininin 20, 21 inci gecesini “Süveys” Kanalı’na doğru icra edilen keşf-i taarruzî [O]smanlı askerlerinin “Sina” denilen berzah-ı duzahîyi geçerek ikinci defa olmak üzere “Mısır”a duhul etmek imkânını kabul ettirmiş idi. On dördüncü fırka burada mevcut idi.

Hatta bizzat “Cemal” Paşa’dan işittim ki harbe yekpare bir kitle halinde girmişlerdir. Keşf-i taarruzîye iştirak eden yedi sekiz bin kişilik bir kuvvet, elbette kanalı geçmeyecek, “Mısır”ı fethedemeyecek idi. Fakat “Mısır”ı “Suriye” ile mümas bulunduran bir saha üzerinde İngiliz siyasetine dehşetli bir darbe indirmiş idi. Çünkü siyaset-i mezkûre hiçbir zaman “Mısır”ı, “Suriye”ye raptedecek böyle bir güzergâhın elimizde bulunmasını tecviz edemez. İngiltere’ce “[S]ina” kurun-ı evvelîden kaldığı gibi hâli’el-hâli kanalı, “Suriye” ile “Mısır” birbirine –bu çöl ile- gayr-ı murtabıt bulunmalıdır.

1331 senesi Nisanının yedisinde, “Tasvir-i Efkar”a “Sina’da fenn-i hükümet” ünvanıyla yazmış olduğum makalede İngilizler bir çavuş, sekiz hecin süvariyle şebh-i cezire dâhilindeki aşâiri zir-i idarelerinde bulundurduklarını, asker ve kuvvetinden ziyade pare

ve hile-i siyasette muvaffak olduklarını bir tafsil anlatmış idim. Bu hükümet, zikri geçen keşf-i taarruzî üzerine maruz kaldığı mehaliki derhal anladı. Çünkü yeni bir Osmanlı ordusu “Yavuz”un güzergâhını yani sahili tutmayarak “Bahr-i Sefid” ile “Bahr-i Ahmer”den uzak bir mesafe dâhilinden, “Sina”nın ta göbeğinden “İsmailiyye” istikâmetini hedef-i ittihaz eylemiş ve kanala dayanmış idi. O zaman bu istikamet üzerinde “Birüssebi” “Birühasana[?]” birer nokta şeklinde teressüm ediliyordu. Bundan maada ağır topçu da geçmiş idi.

“Cemal” Paşa’nın keşf-i taarruzdan “Kudüs”e avdetinden sonra “Halilürrahman” ile “Birüssebi” arasındaki “Zahiriye”de “Sina” cephesi kuvvet[1]lerine icra ettirdiği resmigeçit de yine siyaset-i mezkûreye vurulmuş ikinci bir darbe idi. Maahaza üçüncüsü olmayaydı İngiltere bu darbeleri unutulabilir. Bu üçüncü darbe “Sina”da ordunun başlamış olduğu imaret” idi. Düşmanlarımız “Sina”da tahrip edilecek bir şey bulamadıkları için Osmanlı ordusunun mürur-ı avdetini muhtır hiçbir nişane kalmamış diye bizimle eğlenmekte iken günün birinde çölün kenarında yeni tabir ile asri bir medinenin tesis edilmekte olduğunu işittiler. Bu belde-i cedide eski, harap, kimsesiz “Birüssebi” idi.

İngilizlerin “Sina”da neleri var idi. Sahilden yürüyen bir telgraf hattı ile bir de şöyle böyle haritaları!.. Ordu bunları kâfi görmedi. “Halilürrahman”a kadar gelmiş olan şoseyi uzatıyor, “Nablus⁷” kurbundaki “Sale⁸”de kalmış olan şimendifer hattını çekerek “Akule[?]”den itibaren “Remle⁹”nin şimalindeki “Leyd[?]” mevkiinden “Yafa – Kudüs” hattıyla birleştirip “Vadi-yi Sarar¹⁰”a getirdikten sonra “Birüssebi”e indiriyor, “Kasimiye”ye kadar, çölde üç yüz kilometre tav[i]linde bir hatt-ı münakale tesis ediliyordu.

Bundan maada şebh-i cezire dâhilinde “Asluc[?]”, “Hafir”, “Kasime” “Hasana[?]” “Elhama[?]” “Mağara” gibi mevaki şenleniyordu.

Osmanlı Erkân-ı Harbiye’sinin birinci defa olmak üzere “Sina”nın ortasında bulduğu güzergâh şoseye inkılap ediyor, bu şosenin üzerinde otomobil, ağır topçu işlemek gibi bütün askeri tertibat ahz olunur, “Sina” ömründe görmediği teşkilatına maruz bulunurdu. “Riyak”dan “Nablus”a kadar yapılmış olan şose güya bir mukaddimet’ül-ceyş imiş gibi

⁷ Filistin’de şehir

⁸ Fas’ta şehir

⁹ Filistin’de şehir

¹⁰ Filistin’de bölge

“Nablus, Kudüs”, “Kudüs-Halirürrahman” şoselerini de tamir ederek ta “Birühasana” ya yani “Birüssebi”den itibaren dördüncü menzile kadar altı yüz kilometre tulinde imtidat ediyordu.

Bu tesisatta yalnız orda amel idi. Harici hiçbir ferdin dahi yok idi.

Gerçi “Tan” gazetesi ordunun fiiliyet-i imariyesinden bahsederken “Almanların tâziyâne-i himmetleriyle terk-i atalet eden Türklerin “Sina”da âsâr-ı muazzama husule getirmişlerdir” demiş ise de bunda dahi yanılmış idi. Aylarca sık bir temasta bulunduğum ordu-ı erkân-ı muhteremesinin cümlesinde zaten memleketin istimarı fikri esa[s]lı bir surette mevcut olduğu gibi bütün ordu harp ve fikr-i mamuriyet [i]le mücehhez ve müsella bulunuyordu. Bunu bizzat görmüş, anlamış, o zaman İstanbul’a yazmış idim.

Bununla beraber zat-ı mesele büyü[k]lük tulünde değil idi. Ordunun takip ve temsil etmekte olduğu fikirlerin büyüklüğünde, ehemmiyetinde idi. Çünkü İngiliz siyasetini mağlup etmenin en birinci vasıtası imaret ve teşkilat olduğunu anlamış idi. Ordu yürümek için ancak böyle geniş bir sahaya muhtaç idi.

“Sina” birinci defa olmak üzere bir şimendifer bir dekovil, bir şose bir otomobil, bir telefon gördüğü gibi hudud-ı şarkıyesinden itibaren içerilerine doğru bir takım tesisat-ı medeniyenin hulûl etmekte olduğunu da idrak etmeye başlamıştı. Hatta “Yeni Sina” unvanını alıyor[d]u. Çünkü buranın hayatı sudadır. Bu “tîh” sahrasını cansız gösteren susuzluktan maada hiçbir şey değildir.

Bittabi Osmanlı Erkân-ı Harbiye’si bu ciheti nazar-ı itinaya aldı. Su taharriyatına başladı. Bedevilerin teşkilat-ı arziyeden bil-istifade su bulmaları usulünü, “Asa-yı Musa” vasıtasını ele aldığı gibi doğrudan doğruya hafriyat, “artezyen” kuyular sistemini kullandı. Motor[l]ar, borular istimal ederek havuzlar, yalaklar icat etti. Bir halde ki deve, deve olduğu gündün beri bu diya[r]da ikisinin üçünün kanamadığı suya bir anda beş yüzü kanmaya başladı. Bu muvaffakiyet “Sina” için son bir mucize-i nazariyet olmuş idi. Hakikaten “Sina” değişiyor idi. Çünkü kendisine can, hayat, su gelmiş, bütün ihtiraat-ı medeniyeyi hamlen sevk’el-ci[s]mi bir istikamet olmaya başlamıştı. Hatta denebilir ki “Suriye”nin mamuriyetini istirkap ederek ondan daha seri bir faaliyete girmeye sevk edilmekte bulunmuştu.

1330’da “Birüssebi” ne idi. Âdetan hiç, yahut birkaç kuyulu bir nokta. Ordu bur[a]da mühimmat, eşya menziline ait mevat için üstleri kiremitli mustatili yirmiden ziyade

ambar yaptırdığı gibi yüz on elektrik fabrikaları, tamirhaneler, hastanenler, depolar, bakteriyolojihane, mektep, cami, hükümet konağı, hayvan hastanesi, matbaa, motorlu kuyu, cesim yalaklar, müteaddit sahra fırınları vücuda getirmiş ve mevkii yeni Avrupa şehirleri tarzında tarh ve taksim eylemiş bir şose inşasıyla çöle doğru birinci menzil olan ve cenup şarkisine düşen “Asluc” a raptederek burada dahi küçük ambarlar, küçük mikyasta su tesisatı ile ikinci bir merhalenin teminini kurmuştur. Bundan sonra “Hafir¹¹” denilen menzil noktası gelir ki buraya hem şose hem de tren hattı işler idi. Birkaç sene evvel ismi var cismi yok bir mevki olan “Hafir” kasaba haline girerek ambarlar, su tesisatı menzil ebniyesi, beş yüz kişilik bir hastaneye malik olduğu gibi “El-Ariş¹²” a münthehi ve üzerinden otomobil ile ağır topçular, 21 santimetrelik havanlar yürür diğer bu yolun da mebdei olmuştu. Şimendifer hattı buradan “Birubeyrin[?]”e, “Kasime”ye doğru ilerliyordu. “Birubeyrin”de bir sahra fırını başlamış idi. “Kasime” bir menzil noktası olup bahçesi tanzim edildiği gibi fiskiyeler yapılmış ve iyi bir su çıkarılmıştı. Buradan çıkan şu su “Birühasana”ya varır ki burada gayet büyük bir su tesisatı; menzil binaları, ambarlar ibda edilmişti.

Şose bu maksattan ikiye ayrılıyor, biri “Cafcafe[?]”ye ve buradan da birinci “Habra[?]” denilen mevkie, diğeri de “Elhama[?]”ya gidiyordu. “Elhama”da küçük mikyasta su tesisatı bir kuyu, yalak, iki ufak bina var idi. Bu yol takip edilince “Mağara” noktasına varılırdı. Burada da büyük bir su tesisatı mevcut olup bir bölük [bir]den savarılırdı.¹³

Mevâki-i mezkûrenin cümlesinden telgraf hattı geçiyordu. “Mağara” “Sina” cibal-i mürtefiyasının ortasındadır. Dağlarına çıkılınca Bahr-i Sefîd’in sutuh-ı mütemevvicesi görünür. Vaziyyeten “El-Ariş”in cenub-ı şarkiyesine düşer, bu dağın eteğinden itibaren kum dalgaları başlar ki işte ordu, ilk hareketinde bu yolu takip eylemişti.

“Sina”da su mesele-i hayatiyesini halleden Osmanlı mühendislerinin faaliyeti yüzünden birer birer belirmeye başlayan kasabat modelleri ordunun hem harp hem de imar ve istimar ile iştilal etmek azm-i mahsusunda bulunduğunu düşmanlarımıza anlatmış idi. Bilhassa içlerinde en ziyade anlayan İngiltere olmuştu. Mamur bir “Sina” Mısır için yani Mısır’da İngiltere’nin hâkimiyeti için büyük bir tehlike teşkil ediyordu. Osmanlı milleti bir taraftan “Çanakkale”de en anut, en mükemmel bir surette mücehhez ve müsellaah, biri, bahrî, havai alât-ı cedide-i taarruziyeye malik düşman kitleleriyle merdane çarpışmakta

¹¹ Kudüs’te nahiye

¹² Mısır’da liman kenti

¹³ Sulamak

olduğu esnada idi ki bir cüzü faali beyabanlarda, cehennemî hararetler altında, kum deryaları üzerinde tesisat-ı nafia ile uğraşıyordu. Bu cüzün “Şam”dan getirdiği kavaklar çölün ortasında bir şebeke-i telgrafiye haline giriyor, “Kasime”den öteye otuz kilometrelik su boruları ferş ediliyordu. Elhasıl “Sina”da muvazi ve “İsmailiyye”ye müteveccih üç istikamet hâsıl olmuş idi. “Şimendüfer” “Şose” “Suyolu”.

Su boruları ta beş yüz kilometrelik mesafeden “Yafa”dan “Beyrut”dan getiriliyordu. Bunlar öküz, deve kollarıyla taşınıyor, telgraf şebekesi bu üç muvazi hatt-ı istimarın fevkinde bir natıka-ı muvaffakiyet gibi duruyordu. Muayyen bir plan, bir proje üzerine hastanenler, ambarlar, depolar, telgrafhaneler, kuma[nda]nlık daireleri, misafirhaneler, bahçeler, tesisat-ı ziraiye, elektrikiye, mebani-i cedide velhasıl bilcümle müessir-i medeniye suretleri kum yığınları ortasında birer birer zuhur ediyordu. Bütün bu teşkilat ve tesisat-ı idare tasarruf namına olarak ancak bir milyon lira ile vücut bulmuş, tam iki sene elli bin kişi çalışmış idi.

İşte İngiltere bu taarruz-ı medeniyetkerânenen adeta ürktü. Bu inşaat ve tesisatın mahiyet-i hakikiyesini anladı. Derhal kanalın şarkında Avrupa darü'l-harekâtlarındaki [e]n müstahkem, en metin mevazi gibi mevziler yapmaya kalkıştı. “Port Said¹⁴”den “Süveys”e kadar iki mevzi-i müstahkem inşasına başladı. Bu mevzii yapmak için tel örgüler, çimentolar kullandı. Milyonlarca kum torbası, binlerce ton çimento sa[r]f etti. Türk istilasına karşı “Flander[?]” saha-ı harbiyesinde imiş gibi milyonlar har[ab] ederek mukavemet gösterdi. Hatta 332 senesi Ağustos’unda hareket eden kuva-yi askeriyemiz kanala hücum ettiği sırada “Katiya¹⁵” nin garbında İngilizler mevzi’-i müstahkemine tesadüf eylemişti.

“Birüssebi”den çıkan ikinci menzil hattı “Gazze” sahilini takiben cenûbe ve cenûb-ı garbiyeye doğru gider. Bu tarik üzerinde “Şelâle” mevki vardır. Bunun akan suları tanzim edildiği gibi bir de sahra fırını tesis edildi. “Tel-lerfah[?]”daki nabit derin ve sulak kuyu da [mu]ntazam hale getirilmişti. “Han-Yunus¹⁶” esasen adi bir köy iken buralarda da su tesisatı, menzil noktaları, mevcut kuyular tathir ve tevsî edilerek motorla işler yalıklar ve bir nokta hastanesi tesis kılınmıştı. “Şeyh Zevid¹⁷” mevki de aynı istihalane uğramıştır. “El-Ariş” ki “Sina”nın sahil-i yegâne mevki-i mühimidir, burada dahi İngilizlerin

¹⁴ Kuzey Mısır’da kent

¹⁵ Mısır eyaleti

¹⁶ Kudüs’te kaza

¹⁷ Sina’da bölge adı

vaktiyle yapmış oldukları tulumbalı kuyular tathir edilip işlettilmiş, motorlu bir büyük kuyu daha kazılarak büyücek bir nokta hastanesi yapılmış, “Hafır”den itibaren bir “dekovil” hattı inşasına başlanmış idi. Bu mevakinin cümlesi telgraf hatlarıyla birbirine merbut edilir.

Bugün “Filistin” hatt-ı müdafasında bulunan sevgili vatandaşlarımızın izhar ettikleri celaded-i cihan-pe[se]ndâne huzurunda “Sina”ya kadar irca-i nazar edişime sevgili ordumuzun harp meydanında aslan kesildiği halde vücuda getirdiği müessire-i medeniye ve memduhasını tezkârda gayetle mahvi[y]etkerâne tavır anmakta olduğunu bilip anlamaklığım sebebiyet vermiştir. Düşman pay-ı mülevvesi attığı memleketlerde ufak bir çeşme yapmış olsa mefharane ve tafrâ-füruşâne edalar ile tebligat ve beyanatta bulunur, bizimkiler ise adeta ses çıkarmamakta ve mütevazı tavır anmaktadırlar. Binaenaleyh çölde yoktan var edercesine ibdaat-ı temeddüniyede bulunan böyle bir ordunun bilhassa âlem-i insaniyeye sebak eden hizmet-i mühimmesini kendi varsın söylemesin, bizim söylemekliğimiz uhdemize ait zimmet-i şükraneye çalışmak demektir.

3.2. Yevm-i Cedit, Rızk-ı Cedit¹⁸

Bizde hemen bütün erkân-ı matbuat, bu kadim madde-i maişetin mahkûmudur. İçimizden hiç birimiz şimdiler pek ziyade moda olan adalardan birine gidip de bir hafta yan gelemez. Geleyim dedi mi aded-i eyyam derhal zimmete kayıt olunur.

Devr-i İstibdâd’da Sansör “Hıfzı” Bey merhum, bir gün beni çağırttı. Daha kapıdan girer girmez, gece sabahlara kadar gazete provalarıyla uğraşmaktan, uykusuz kalmaktan simasına arz olmuş olan bir nevi sarılığa başka bir eda-yı istihza bahşeden tebessümüyle karşılayarak dedi ki:

—Ya sen, ya ben!

Şaşladım. Yüzüne hayretle baktım. Kendisi ayakta durmuş, bermutat elleri pantolonunun cebinde olduğu halde sözünde devam ederek:

—Dediğim gibi işte!... Aramızda benim senin için maişetimi kaybedecek büyük bir dostluk, mühim bir münasebet yok. Olsa bile!..

—Ne diyorsunuz?

¹⁸ Eşkâl-i Zaman, 2 Eylül 1334/2 Eylül 1918, Sayı 1, Sayfa 4

Münfailâne

—Diyorum ki ben sansör oldukça sen gazetelerde yazamazsın!

—Demek ki ben sizin için maişetimi kaybedeyim? Şimdi söylediniz ki aramızda böyle bir fedakarlığı icap ettirecek büyük dostluk yok!..

Mütecellidâne:

—Yok ama sen yevm-i cedit, rızk-ı cedit yaşar bir adamsın!... Ben ise istikbalimi kollamak isterim!...

Buna neden dolayı karar verdiğini bilemiyorum. Fakat hakkımdaki hükmü pek doğru idi. Öyle ya?... Hangimizde fikr-i istikbal vardır?.. Hâlâ da aynı kafadayız!.

Bu söz üzerine bir daha düşündüm. Neticede anladım ki memlekette muharrir, Babıali Caddesi'nde dolaşır, kalemi kulağında bir garip elde yar demek imiş!.. Bittabi mahzun oldum: Hem çalış, hem serseri tanın. Böyle bir akıbet ne yaman bir nekbettir!

Esatize-i musikimizden bir zat der idi ki:

“Adamlar yollayıp, tezkereler yazıp davet ederler. Ne yapacaksınız? Mukteza-yı nezaket icabet eder, gidersiniz. Sizi ta sokak kapısından karşılarlar. Konakta veya hanede bir telaştır gider. Buyurun, buyurun: hoş geldiniz, safalar getirdiniz.. Şöyle teşrif edin... Yok.. Vallah.. Olmaz. Bu köşeye oturun... Rica ediyorum rahatsız olmayınız... Bilseniz, tenezzül buyurulmayacak diye ne kadar üzülyordum... İhya buyurdunuz!.. Teşekkür ederim... Gel!.. Mutat şekerli mi, sade mi efendim?.. Mehmet dikkat et!.. Benim fincanın eşiyle getir!. Gibi sözler söyler. Malum a... Bu gibi meclislerimiz işretsiz geçmez. Saz başlar. Avazınız çıktığı kadar bağırıp çağırırsınız.. Vakit geçer. Yemeğe geçersiniz... Sahib-i hane mest ve neşe-nâk çekilir.. Siz ekseriya uşak “Mehmet”le karşı karşıya kalırsınız:

—Oğlum Mehmet, bizim yatak!..

Mehmet esneye esneye

—İki defadır hareme uğruyorum.. Ses vermiyorlar.. Galiba uyumuşlar! Der. Bu cevab-ı kat’i üzerine bil-mecburiye bir köşeye büzülürsünüz... Sabahı edersiniz... yine bu bir şey değil!.. Bu gibi ashab-ı davetin bed-mest bir takımını da vardır ki kafayı tütsüledikten sonra gece yarısı bile olsa kovar”

Bizim de muharrirliğin talihi bundan yüksek değildir. Bir makalenizde muvaffak oldunuz mu, ne üstatlığınız, ne dehanız ne müddekiğiniz kalır?.. Biraz zülfü-i yâre dokundunuz mu ne gazeteciliğiniz kalır, ne yalancılığınız, ne de muhaliflik ile post koymaya yeltendiğiniz!... Hatta şekline göre ihanet, hıyanet, rüşvet, küfran-ı nimet ile de ithamınıza kadar varılır.

Ben mesleğin ulviyetini mukadder olduğum için ağzım varıp da:

—Lanet olsun!

Demedim. Hatta dedirtmek istediler de ne denilmek icap eder kestiremem. Onu istikbali kollayanların kendi vicdanlarına havale ediyorum!

3.3. Kurban Bayramı¹⁹

Varsın şair “Nahifi”:

“Eyle kurbanın müheyya îd-ı adhâdır gelen”

Demiş olsun. Merhuma bu senede peyrev olacak yârana pek az tesadüf edilecektir. Fakat geçen kurban bayramlarının hatratını ihya edenlerin muazzam bir yekûn tutacağında şüphe yoktur. Ben bile kırk dört kırk beş sene evvelki bir kurban arifesini tahattur ettim:

Sekiz dokuz yaşlarında bir çocuk idim. O zamanlarda bayramdan on, on beş gün mukaddem sürülerden maada boynuzları varaklanmış, alınları, enseleri, kuyruk yerleri nazar boncuklu, kınalı, bülent ve ser-efraz koçlar gezdirirler, ekseriyetle “Fatih”, “Şehzadebaşı”, “Beyazıt”, “Süleymaniye” camileri meydanlarında teşhir ederlerdi.

İşte yine böyle bir kurban bayramı arifesinde idi ki Şehzade Camii avlusuna girdim. Belki yirmi otuz kadar “Sakız”, “Trablus”, “Fizan”, yerli koçu pür-zip ve ziynet, ağaç, demir kazıklara bağlanmış duruyordu. Bunların kimi bir vakar-ı mahsus ile sakit ve samit, kimi merkezi etrafında burnundan püskürerek aynı muhit üzerinde cevval, kimi kontrbasu melemesiyle zihinlere hadşe-resan iken bilmem ne oldu ortalık birden bire karıştı.

—Tak! Tak!..

Diye sert darbeler işitmeye başladı. Meydandaki sıra kahvelerde iskemle, peyke-nişin ne kadar adam var ise koşuşur, zaten sabahtan beri tetik üzerinde bulunan tavuklar, horozlar feryat figan ile kendilerini, ağaç, duvar, sedir, dam üstüne atıyor, köpekler

¹⁹ Eşkâl-i Zaman, 17 Eylül 1334/ 17 Eylül 1918, Sayı 16, Sayfa 3

kuyrukları kısmış kaçıyıyor, çocuklar, kadınlar ağlaya korka kapılardan fırlıyor, koca meydan pür velvele, seyircilerin bir kısmı iç avluya can atmış, bir kısmı caminin kolluklarına sığınmış vakf-ı helecan bir şeyler bekliyorlardı. İlk hengâmede ta uzaklarda bir kaç kişinin havalanıp takla attıklarını görmüş idim. Ben de kaçmayı unuttuğum için hevl-i can ile ortadaki çınarlı, parmaklıklı makberin duvarına tırmandım. Baktım ki beş on koç kazıkları sıyırılmışlar, karşılıklı kafa vuruyorlar...

Bir müddet sonra idi ki toslar ağırlaştı. Kazık sürüyenlerden bir kaç bitap kalmış, bir kaç burunlarının üzerinden geçen ipin tazyikiyle teslim olmuş idi. Ne boynuzlarda varak ne de boyunlardaki nüshalı boncuk kalmış idi. Ara yerde seke seke yürüyen mi, koşarken düşüp diz kapağı patlayan mı, üstü başı yırtık toz içinde kalan mı istersiniz?

Hadise tamamen mayna oluncaya kadar bir müddet kımıldamadım. İndiğim esnada idi ki sert bakışlı, burnundan solur bir herif dik dik yüzüme baktı. Korktum. Bereket versin ki yanındaki:

—Bu değil!.. O kel oğlan... o yumurcak kel!..

Dedi de kurtuldum. Filvaki kahvelere teveccüh ettiğimiz esnada idi ki kulağını kısaca vermiş bir kel oğlanı götürüyorlardı. Meğer bu arbede-i hun-ine sebep bu velet imiş!.. Kuzu kuzu yürümüş, yerinde rahat, gevişle meşgul bir koçun kazığını çıkarmış.. Hayvan ürküp kalkınca yakınında bulunan koça saldırmış, o da ipi koparmış... Döğüş başlayınca ürkenlerden beş onu da sökülmişler... Velhasıl kavga bu suretle sirayet etmiş..

Keleş dayağı yedi. Yedi ama ne fayda!.. Bayramın bütün güzellikleri mahvoldu.

Harb-i hazır da böyle zuhur etmedi mi ya!..

“Pirinçib²⁰”in bir kurşunu dünyayı zincirden boşandırdı.

İlk toslar da “Sırpya”, “Karadağ” müteaddit görülüp atılmalar neticesinde “Rusya” onu müteakip “Romanya” kış üstü gittiler. Kalanlar hâlâ kafa vuruyor, kafa patlatıyorlar..

Eyyam-ı sulh ki beşeriyetin bayram günleridir, beş seneden beri hâlâ avdet etmedi. Ne taçlar ne darat ve ihtişamlar, ne köyler, ne şehirler, ne hanlar mahvoldular!.. Acaba bu günler o mübarek günlerin arifeleri midir?.. İnşallah!

²⁰ Gavriilo Princip

3.4. Bir Kitabe-i Seng-i Mezar²¹

Muhterem şairin, bir elinde Naci merhumun “Fürüzan”ı diğer elinde bir gazete olduğu halde fart-ı asabiyeden uçuk benizle karşımda dikildi.

Kemal-i endişe ile sordum:

— Hasta mısınız?

— Hayır. Son derece sinirliyim!

—Yine canınızı sıkılmış olmalılar!..

—Ama ne kadar!.. Artık böyle diyeceğim geliyor biçareyi mezarında bile rahat bırakmıyorlar...

—Kimi?

—“Tevfik Fikret” merhumu

—Nakil mi etmek istiyorlar?..

—... İşte bir o kaldı!.. Bereket versin ki hatırlarına gelmiyor. Hayatında cümleden müctenip olan şairin başına üşüşmüşler, o seviliyor, bu seviliyor bir hay u huy, bir vaveyla... Ruhunu incitiyorlar... Şimdi de biri ikfar ettiği halde diğeri telkin-i iman edercesine müdafaalarca protestolar topluyor...

Dedikten sonra elindeki “Fürüzan”ı açarak 16’ncı²² sayfasındaki <<Hoca Rıdvan’ın>> Kitabe-i Seng-i Mezar” ünvanlı manzumeyi gösterdi.

—Bunu bir hattata yazdırıp çerçeveleteceğim gidip merhumun kabrine asacağım... Tabi inziva-perestanesini pekiyi bildiğim için ruh-ı asliyenin bundan hoşnut kalacağını ümit ederim... Manzumenin bir beytini tagayyür ettim, bir beyit de ilave...

Merakımı mucip oldu. Kitabı elinden aldım. Filhakika kurşun kalemle yapılmış tagayyür, ilave görülüyordu...

Dedim:

—İsterseniz manzumeyi şimdiden gazeteye derç edeyim!..

²¹ Eşkâl-i Zaman, 26 Eylül 1334/ 26 Eylül 1918, Sayı 22, Sayfa 44

²² Yazar bu şekilde yazmıştır

—O da olur!.. Zaten biraz da bunun için geldim...

—Pek ala!..

Züvvar! Bu güftugû reva mı?

Teşviş ediyorsunuz safa mı

Ömrüm güzer etti inzivada

Mutadım idi o hal-i sade

Vahdet idi gönlümün enisi

Pür-güların olmadım calisi

Bilmez misiniz ki 'Fikret' zâr

Sizden oluyordu hayal-i bizar

Bir halde getirdiler ki candan

Bıktım ev çevirdim Aşiyân'dan

Hâlâ bu gürültü bitmesin mi?

Kabrinde de rahat etmesin mi?

Efkârımı anlayan taşımдан

Çok söylemeyin gidin başımдан

3.5. Neyzen²³

“Ne meyle, ne neva-yı neyle şimdi

Gönül eğlenmiyor bir şeyle şimdi”

İşte size bir sima ki aramızda mest ü hoş-yâr gezinip duruyor, geçenlerde galiba “Zaman” vefatını, “Vakit”de tekziben haber-i hayatı yazmışlardı. Hâlbuki Neyzen’i ne zaman öldürebilmiş, ne de vakit ve hâl yaşatmakta bulunmuştur. Bu, fevk el-hayat ve taht el-memat yaşar insanı bir zü-l-maaşindir. Öldüğü demlerde teneffüsat, tasvirat, terennümat ile eser-i hayat gösterir, yaşadığı zamanlarda mahcup ve münfail, lâl ü sakit bir hücreye çekilir. Anda basü badel mevt, bu hücreden hurucunda mütehallidir.

Hayli zaman evvel idi “Kırıkçeşme” civarında, bir hanede müctemi’ idik. Mütevefa kemeñeci “Vasil”, merhum Kanuni Hacı “Arif”, hatırımda kalmış bu iki üstad-ı hanendelerimizle beraber idi. Dediler ki:

—İzmir’den bir neyzen gelmiş... o da gelecek..

Filvaki biraz sonra geldi. Yine siyah fes üzerinde dil-dâde biçim bir sarık, onun altında yağız bir çehre, bunun üzerinde iki parlak göz, hurma bir burun, karanfil bir bıyık, müzellef denecek bir sakal, sırtında latami bir cübbe, koltuk da berna, ince bir beden, ortadan uzun bir kamet pişegâh-ı emirde belirdi.

Yine dediler ki:

—Neyzen Tevfik bey!.

Birinci fasıldan sonra “Vasil”e sordum:

—Nasıl?

—Gelişecek dedi.

Bilmem ne oldu?. Zaman geçtikçe sarık çözüldü. Cübbe değişti... “Neyzen” hakkında türlü türlü rivayetler çıkmaya başladı. Bilhassa işrete fart-ı inhimakı mevzu oluyordu. Gün oldu ki kendisine sokakta, meyhanede mestane-reviş, ney koltukta, mey cepte veya elde tesadüf ettim. Gâh kıvırcık saçları fesinin etrafına tırmanıp bükülmüş, püskül azade, önde arkada yanda, tepede veya madum.. Giriban-ı çâk²⁴. Esmer teni göğüs kıllarına

²³ Eşkâl-i Zaman, 27 Eylül 1334/ 27 Eylül 1918, Sayı 23, Sayfa 1

²⁴ Aslı, çak-ı giriban; yırtık yaka

kadar mekşuf... Gözler haddenden ziyade açık, beyazları hun alut; bütün inıtafatı bihedef... Burun kanatları muhnikin, bıyıklar, nadiren yediği bir lokmanın bekıyye-i asarıyla mülemma, dudaklar şiş, dil büyümüş, lisan rekik, fakat yine koltukta <<ney>> yine cepte veya elde “mey”!.. Muttasıl bir bahis parçasının kendisince karar aldığı neticeden demgüzar... Bir “fıkr-i sabit” mütevaliyen aynı nakaratı mükerrer!.. Daima o söz, o bahis... Ağır söylediği halde gözler inim.. Bütün gubar-ı esvak omuzlarında, kollarında, üstünde, başında... Fakat hâke düşmüş bir cevher!...

Gâh neşedar terennüm... Ağzında bir beyit:

“Nayın ki çıkar zezeme-i sürahlarından”

“Bülbüller öter sanki gülün şahlarından”

Bir rast, bir acem aşiran, bir neva, bir beste nigar, bir hicaz, bir suzinak, bir suzidil, bir hüseyini, bir sazkar, bir sultaniyegâh, bir tahir buselik, bir şehnaz, bir evlaca yahut bir ferahnak, bir saba, latif ve kutsi bir eda lahuti bir meram ile nasik deliklerinden bir zülâl-i revhani gibi fişkırır... Havl-i ruh içinde donar fakat nasut-ı fıkr-i endişeyi ısındırır...

Gâh o dimağ-ı ateşin müthiş rüyalarla çırpındıktan sonra nagihani bir iltima ile parlar. Bir şiir-i nev-hürrem kavrulmuş dudaklarında dönüp dolaşır... Meydana çıkamaz... O zaman gözler ilahi meşrebane zemine yahut gazap ve tehevür ile asumana dikilir, söylemek isterken susar yahut susmak istedikçe söyler... İşte bu halde her hatıra yerinden uyanır, her sema onda bir aşına-yı ezeli hükmünü haiz görünür... Bu sermest-i müdam değil, mecnun değil, âkıl değil... Şarkın rind-bade-i peresti bu diyarların sanatkarı, metruk, mensi, üryan ve perişan, fakat cihana layık bir şair-i hubb-ı nefsidir... Tanır, anlar, bilir. Görür, hatta sezinler bir kalenderidir...

Hakkında neler söyleniyor,

—Serhoş

—Bedmest

—Derbeder

—Biçare

—Çekilmez

—Ayık iken dinleniyor...

Bu müsemmalarla da alakası yoktur. O halde nedir? O, bu suale şöyle cevap veriyor:

“Zat-ı sultan-ı bekayı yani maâna-yı hüsrevî

“Saz ve söz ahengin aşka bürhan kavî

“Ben ezel sermestiyim, meydanım arş-ı müstevâ

“Aks edince gönlüme şems-i hakikat-i pertevî

“Mey” de Bektaşî görüldüm, “ney” de oldum Mevlevî

* *

Nur-ı hüsnün, nâr-ı aşkın şemine pervâne var

Ömrümü vakf eyledim, birdir bana mehd ü mezar

Varsa kalmış sırr-ı hilkatten yegâne yadigâr

İşve-i ney, neşve-i mey zatımda etmiştir karar

Gûş edince bezm-i vahdette rumuz-ı bişnevî

* *

Hubb-ı haydar bu tarikin hem sonu hem başıdır

Cavidan ü mesnevî, misbah-ı şule-pâşındır

Suret-i manada hünkârın sır kardaşdır

Meşrebim molla-yı rumî, mezhebim bektaşidir

Ta ezelden yandı dilde bu çerağ-ı manevi

* *

Rişte-i ömrüm rebab-ı cismimin evtarıdır,

Her rek-i can perde dest-i hecr, bestegâridir,

Zahm-ı sinem lâledir gözyaşlarını enhârıdır,

Hamse-i al-i abâ güllerinin esrarıdır

Bu iki nurun tecellâsı ile gönlüm evi

* *

Olmadım meftunu malın, rütbenin, sim ü zerin
Zekvi, şevki neyle meydır rind-i azade-serin
Dest-i cudundan çekip kallaviyi Peygamberin
Mazhar oldum feyzine <<neyzen>>e Cenab-ı Haydarın
Kilk-i irfan ü beyanım yazdı bu şi'r-i nevi

3.6. “Kamet-i yâra kimi dal dedi kimi elif, Herkesin maksadı şimdi bir değildir muhtelif”²⁵

“Li Namıka”

Bu beyiti aslında irca etmek için filanca şairin divanında şöyle mukayyettir, isterseniz Beyazıt kütüphanesindeki aslına müracaat edebilirsiniz gibi sözlerin ehemmiyeti olamaz. Başka bir şey istiyor. Emektar, biraz tecrübe-dide yazıcı olmak haysiyetiyle, sırf kendi zumum olmak üzere arz ediyorum ki “ittihad-ı aklam” dan maadası muktedir olamaz. Bittabi bu ittihadı husule getirecek de “sansür” den başka bir mahlûk değildir. Fakat ben Devr-i İstibdat’ ta yirmi dört, Meşrutiyet’te de üç buçuk sene sansüre uğradığım için bunun çirkin bir şekilde husule getirdiği ittihat tamamen muvafık hallolamayacağına iman-ı kâmilim vardır. Maahaza canım yine sansür istiyor.Sansürsüz yazamıyorum. Çünkü mevzu bulamıyorum. Kafam öyle alışmış. Sansür oldu mu her taraftan bin mevzu gözüme fırlıyor.

Benim bildiğim bir felâketin etrafında bir fikir olur. Bu da, o felâketin tahkikini istilzam eden metin bir gönül ittihadıdır. Bunu bize anasır-ı muhtelifenin seneler, belki asırlardan beri her meselede izhar ettikleri tavır ve hal pek güzel ispat etmektedir. Buna bir zamanlar parola derlerdi. Verildi mi yek parelik o anda görülürdü.

İhtilâf-ı efkâr, felâket savuştuktan sonra yenisine uğramamak için aynı ittihadın inkişafından, tenevvüatından başka bir şey olmamalıdır. Olursa o felâket yine tazelenir.

²⁵ Eşkâl-i Zaman, 29 Ekim 1918/ 29 Teşrinievvel 1334, Sayı 55, Sayfa 1
Yazının başlığı beyittir.

Esasen bir millete musallat olacak felâket, her zaman yevmi bir savlet halinde tecelli eder. Bunu teşdide, bunu idameye, bunu istikbale doğru temdit ancak hariciler, düşmanlar, her ne suret, her ne menfaat saikasıyla olursa olsun ayrılmış olanlar çalışabilirler.

Zaten “Osmanlı muharrirleri” denilince adedi-burasını siz söyleyin.. geçmez. Bu fie-i kalilenin maksad-ı muazzez-i millî etrafından muhtelif, zıt, muarız istikametlere dağılmasını görmek hepimizin ağzından söylediği halde nasılsa fikirde iyice beslemediği haysiyete bile dokunur. Çünkü bu türlü dağılmak ile çoluk çocuk, hamal, kunduracı, kopuk, serseri, esafil, eclaftan yükselerek kendi halinde, musalli, hatta mutekif olanları bile “politikacı” yapıp salıveriyoruz. Sözü ayağa düşürmekten ise başta saklamak evlâdır.

3.7. Almanca Bir Kiraat Kitabından²⁶

Dik kulak tavşanın biri tarlalar arasında gezinip dururken asude-nişin bir kirpiye tesadüf eder. Ve ona müstehziyane yan yan bakar. Bittabi’ kirpi huylanır, der ki:

—Anlayamadım!.. Bu nazar-ı istihzaya sebep ne?

—Ne olacak?.. Senin meskenetin!!

Kirpi kızar:

—Vay!.. ben mi miskin?

—...

—Yarış edelim.

—Hay hay!.. Haydi!..

—Yarım saat sonra tarlanın alt tarafına gel

—....

Yarım saat sonra birleşirler. Evleklerden birini tavşan birini de kirpi mahal-i müsabakaya ittihaz ederler.

İlk işarette tavşan kendisini verir. Kurşun gibi gider. Fakat mahal-i maksuda varınca kirpiyi kendisinden evvel gelmiş bulur.

Bre aman!.. Bu nasıl olur?.. Şaşırır, kalır. İlanihaye:

²⁶ Eşkâl-i Zaman, 1 Teşrinisani 1334/ 1 Kasım 1918, Sayı 58, Sayfa 2

—Saymam!

Der

—Saymaz mısın?.. Bir daha!..

—Haydi!..

Yine koşarlar. Tavşan kendi saatince üç dakikada menzili kat eder. Bir de bakar ki kirpi yine kendisinden evvel gelmiş soluyor... Artık buna da söz yok a... Fakat tavşan yine saymaz. Elhasıl yarış tekrar ede ede biçare hayvan o hale gelir ki bilmem kaçınıcıda tarlanın ortasına bitap serilir.

Meğer kirpi o yarım saat mühlet esnasında eşini bulmuş: meseleden agâh ederek evleğin bir ucuna onu kondurmuş... Müşabehet alakasıyla tavşanı bir aşağı bir yukarı koşturmuş.

Zaman da böyle güzergâhımızın her iki ucunda dikenlerini dikmiş, duruyor ve erbab-ı hırs ü hevayı bir aşağı bir yukarıya koşturuyor.

3.8. Ha Çoğaldı Ha!²⁷

—Bizim mahallede horozlar

—Babiâli caddesinde muharrirler

—Meclis-i Mebusan'da fırkalar

—Aramızda İngiliz tarafgirleri

—Uzaktan uzağa Alman aleyhtarları

—Sokaklarda pislikler..

—Açığa çıkan valiler

—Mazi-yi vakayî tenkit edenler

—Mühim ve mühim olmasa da akıbeti meşkûk fırkalara mensup gazeteler.

— Eski kabineyi muaheze eyleyenler.

—İsmail Hakkı Paşa kaçmıştır, burada gizlidir diye şüphelenenler.

²⁷ Eşkâl-i Zaman, 2 Teşrinisani 1334/ 2 Kasım 1918, Sayı 59, Sayfa 2

- Filan yerde de kaçak şeker var diyenler
- İaşeden erzak bekleyenler.
- Şemsiyesizlikten yağmurda ıslananlar
- Bu kış donmayacağız diye düşünenler
- Köprüye yirmiliği vermeyip geçenler
- Bilhassa ben vaktiyle söyledim idi iddiasında bulunanlar
- Bu günleri de görecek mi idik diye sızlananlar
- İspanyol hastalığından gidenler
- Yan kesicilerle hırsızlar
- Münafiklarla göz boyacılar
- “Kış geldi firak açmadadır sineme yâre” şarkısını söyleyenler
- Kendisini madurin-i siyasiyeden gösterenler
- Semada kargalar, zeminde köpekler!!
- “Elime ne fırsatlar geçti ama yine çalmadım!” diye ötede beride söylenenler
- Türkçülük lehinde, aleyhinde bulunanlar
- Benim gibi bilir bilmez emr-i siyasiyeden dem vuranlar
- Ayağında donu yok iken başına fesleğen takanlar

3.9. Babıali Caddesi²⁸

Bugünlerde Babıali Caddesi’nden geçtiniz mi?.. Geçtiniz ise eski pazar yerlerini elbette tahtıe etmiş olacaksınız! Yalnız çatal bıçak sergisini açmamış bir kasap yok.

Bonboncu, lokumcu, kebabi, suda pişmiş, fırını dâhil olduğu halde kestaneci, sabuncu, kebabi kurusu beraber fındıkçı, kibritçiye kadar yer yer durmuşlar avaz avaz bağıryorlar.

Ah!.. Bir mezat malcı yok ki “Mahmut Paşa’nın aks-i en[d]amını temaşa edelim!..

Geçen gün efendiden bir zat, galiba zamanın ilcaat-ı keder-efzasına dalmış olacak,

²⁸ Eşkâl-i Zaman, 8 Teşrinisani 1334/8 Kasım 1918, Sayı 65, Sayfa 1

—On kâğıt, on zarf üç buçuk kuruş!..

Diye pis, müstekreh sesiyle yüzünün damarlarını şişirerek bağırın Musevi'nin işportasına girdi,

Musevi hayret ve zucret ile bağırır:

—Koca işportayı görmüyor ya!..

Biçare efendi, bu yanlış hatveden şaşırmış, sendelemiş hayran hayran bakınır.

Bir nefer, otomobil önünden kaçayım derken suda pişmiş kestanececinin sehpasını devirdi.

Bir arbede de öyle çıktı...

Evvelinde rüfekadan birini bulmak için gece yarısına yakın bir zamanda Galata'da dolaşırdım. Kahve, meyhanelerde bulamayınca balozlara bakmak ihtiyacı hâsıl oldu. Malum a. İnsan buralara girmekte biraz tereddüt eder. Fakat ne yapalım? Zaruri!

Balozun kapısına geldim. İnadına dik bir merdiven!.. Ayaklar yağlı, çamurlu. Tırabzan yok. Çıkayım mı, çıkmayım mı diye düşünmeye vakit kalmadı. Yukarıda birinin seri hareketlerle yuvarlanmakta olduğunu gördüm. Çekildim.

Vücut son suretle tıklar mıkır geliyordu. Zemine temas eder etmez orada durmuş olan baş pilavcının tablasına öyle bir çarpış çarptı ki ne sehpa, ne pilav lengeri, ne başlar, ne ekmekler kaldı! Cadde[de], yuvarlanıp gelenin üstü başı pirinç içinde kaldı.

Pilavcının bir kere:

—Eyvah!..

Dediğini duydum, onu müteakip biçarenin:

—Hınzır herif!.. Tramvay gelirken kaldırırsan, görmüyor musun ben geliyorum, neden kaldırmazsın!..

Diyerek silkindiğini gördüm

Diyorum ki:

Bir kere belediye memurları bu esnaf-ı şerirenin tablalarını başlarına geçirse! Yoksa hürriyet var da cesaret mi edemiyorlar?..

3.10. Anadolu Ve Türkler Hakkında İktifat²⁹

Anadolu Türklerin öz vatani-kuyud-ı tarihiye- on üç hükümetten mürekkebe ve Garb Türkleri tarafından teşkil edilmiş büyük “Hitit” devleti –Türklerin Asya-yı sugra istilası—Yunanlılara takaddüm eden Türk medeniyeti.

Tarihin müteferrik müteferrik vermiş olduğu malumat ile de sabittir ki Türkler Anadolu’nun sahib-i kadimidirler.

Efazıl-ı müverrihimizden “Amasya Tarihi” müellifi “Hüseyin Hüsametdin Efendi” diyor ki: 1)³⁰ “Tevarih-i Şarkiye ve Garbiye’nin verdikleri malumat-ı mufassıladan müsteban olduğu üzere küçük Asya, pek kadim zamandan beri ve Ermenilerden, Yunanilerden mukaddem Türklerin öz vatani, ana yurdu olduğu münasebetle Turanilerin küçük Asya’ya “Anatol” namını verdikleri meydandadır.

“Çünkü: Anatol, Karakol vezninde tesis ve temekkün edilen yere, yani mekân-ı ikamet, esas vatan olan yerlere denir. Tesis ve temekkün etmek manasına evvelan “anlatmak” mastarından mehuz olup “aratol” şeklinde bir siga-yı mekândır. “Ebu Hayyan Endülisî” [31] ve “Ahmet bin Mühenna³²” lügatnamelerinde “anâdi ve aneteti: tesis ve temekkün” suretlerinde muharrir olup müteaddi ve lazım olduğu anlaşılır. Lügat-ı Turaniye de “Ana, anat, anaç, anar, anagül, anal, anamur, anay” gibi kelimat-ı müşteke ve müstamele bu mastarların Turan lügatinde mevcut olduğunu irae eder.

“Anadolu’da devr-i Selçuki’de ve daha sonra dokuzuncu karn-ı hicriye kadar yapılan asar ve mebani-yi cismiye kapıları üzerinde umumen “anadol” namı mahkûk olduğu gibi “Amasya”da “708” de ikmal edilen darüşşifanın kapısı üzerinde “Emir-i Anadol Ahmet” namı mahkûk ve “Akdül-hecân[?]” gibi pek çok tevarih-i Arabiye de “anadol” namı mesturdur.

“Şu kuyud-ı mahkûke ve tarihîye müsteban olduğu üzere “anadol” kelimesi aynıyla “anatol” kelimesinin muarrebidir. Binaenaleyh: Anadol kelimesi tarihen ve lügaten Turanidir. Yunani değildir. Fakat Anadol kıtası Yunanistan’ın şarkında vaki olduğu münasebetle Yunanlılar bu kelimeyi alıp lehçeleri üzere “Anatolis” şekline sokarak

²⁹ Yeni Türkiye, 9 Teşrinisani 1334/9 Kasım 1918, Sayı 66, sayfa

³⁰1) Amasya Tarihi: 2 cilt 121:123 sayfa [Yazarın dipnotu]

³¹2) 654 sene-i hicriyede “Gıranata” müzâfâtından “Matahşâreş” beldesinde doğmuş ve 740 da Mısır’da vefat etmiş ecille-i üdeba-yı Arabîdendir. Telifât-ı kesire ü güzide sahibi olup “El’idrak’el-lisanel-etrak”, “Lugat el me’sk fi sirkatil terk”, “Kitâbü’l-idrâk fi lisani’l-etrak” nâmındaki eserleri bulunmaktadır.

[Yazar bu dipnota metin içinde herhangi bir işaretleme yapmamıştır]

³² Iraklı dil alimi ve tarihçi

maşrik manasına demişler ve bizim müverrihlerimiz de bila tetkik Yunanlıların iddiasını alıp bize naklederek “Anadolu” şeklinde kullanmışlardır. Yunanlılar Anadolu’daki medeniyeti, bilad-ı mevcudenin isimlerini değiştirmekten ibarettir.”

Makalemize ancak Anadolu sahib-i kadimesini araştırmağa münhasır olduğu için izahat-ı salifenin ehemmiyeti dekadır.

Kurun-ı evveli vekâyi-i mezalimesi içinde elde bir meşal-i istikşaf olarak girildiği halde karşımıza “Irak” taraflarında dahi Turanilerin “Samiriye” veya “Sümeriye” namında bir devlet teşkil ettiğini bu devletin banisi “Yağuz” Han’ın oğlu “Tiras” Hanzade “Samir” Han olduğunu bunun oğlu “İğrak” Han’ın zaman hükümeti mümtet olmakla kıtaya “İğrak”denilerek, bilahere tarib olunarak “Irak” kaldığını, bunlardan “Atılay” Han’ın zamanında “Suriye” ve “Filistin” kıtalarının zamime-i memalik edildiğini, vefatında oğlu “Belgir[?]” Han’ın Anadolu hakamı olup Karadeniz’e kadar Anadolu kıtasını istila eylediğini, “tebelbül-i elsine”den sonra mumaileyh kat ederek “Devlet-i Samiriye” nin inkısama uğradığını, eyalet valileri ilân-ı istiklâl etmekle “Belgir” Han’ın mirahuri “Bilkay” Han’ın Anadolu hanlığını alarak bundan sonra dahi oğlu “Okatay” Hanın, hakanlığa kuut ederek Avrupalıların “Hittite”, bizim “Heta” veya “Hata” dediğimiz bir Devlet-i Turaniye ve Türkiye vücuda geldiğini görebiliriz.

Hitit kavminin Türk olup milad-ı İsa’dan mukaddem Anadolu’da yaşamış olduğunda ecille-i müverrihinden “Muhammed bin Abdülaziz el Kurtubi” ile “Masper Hittite³³”, “Morgan Morgan” gibi hafriyat-ı mühimme-i tarihiyyede ihtisas eylemiş olanların istişhadat-ı âlimaneleri vardır.

“Amasya tarihi” sahib-i fazılının “Silsilename”de mezkuriyetine mebni naklettiği veçhile Türkler de ibtida-ı kitabet ve hattı icat eden “Okatay” Hanın hafidi “Aydus” Han olup bu zat Anadolu’da istiklâl eden küçük hanların ekserini taht-ı itaate alarak hakanlık etmiş ve bunun oğlunu “Balgıralp” Han “Suriye”yi harben zapt ederek hatta “Halep” şehrini bina eylemiştir.

“Maspera” ya göre “Hitit” Hükümet-i Turâniyesi on üç hükümetten mürekkep bir heyet-i mütefakkıh şeklinde olup bunlardan:

1-“Aratu” hükümeti “Van”

³³ 1846-1916 Eski Mısır dili ve tarihi uzmanı

- 2-“Amut” hükümeti “Diyarbakır”
- 3-“Ergonot” hükümeti “Erzurum”
- 4-“Erbahit” veya “Erbagit” hükümeti “Suriye”
- 5-“İbret” hükümeti “Tiflis”
- 6-“İraht” veya “İraght” Hükümeti “Bağdad”
- 7-“Tiyart” veya “Tiyarit” Hükümeti “Trabzon”
- 8-“Halburt” Hükümeti “Halep”
- 9-“Sulit” Hükümeti Adana ve Konya dâhil olarak “Kilikya”
- 10-“Kart” veya “Gart” Hükümeti Aydın
- 11-“Müşart” Hükümeti “Muş” ve “Bitlis”
- 12-“Hant” Hükümeti “Kastamonu”
- 13-“Mazt” Hükümeti “Amasya”

Taraflarında tesis etmişlerdi. Turanilerin böyle eşkâl-i hükümat ile Asya’da tesisleri pek kadim olup milattan ve hicret-i seniyededen binlerce sene evvele ait devr-i tarihîye müsadif olduğu maznundur. Şu on üç hükümetin şekl-i kadim-i tarihisi dahi gösteriyor ki Selçukluların inhilâlini müteakip Anadolu’da ilan-ı istiklâl eden emaret Türkiye’de güya bir anane-i Turaniyeye tabi imişler gibi inkısam-ı nokta-i nazarından aynı hâle müşabih bir şekil almışlardır.

Anadolu’nun “Amasya” ve sair taraflarında zuhur eden “Hitit” asar-ı hattıyesinin henüz miftahı bulunamadığı cihetle okunamadığı söylenmektedir. Bu yazılar ihtimaline “Ayders” Han’ın icad-gerdesi olan hattır. Binaenaleyh kadim-i Turani Türklerin bir medeniyet-i ibtidaiye geçirdiklerinde şüphe edilemez. Bu devirde Yunanlıların ne halde olduklarını da söylemek fazladır.

“Hommer” mütercim-i fazılanın birinci cilt tezyilatı meyanında “Lehçe-i Osmani” de bazı bazı tabiratın telhisiyle yazıldığını fıkra da Garp Türklerinin Hicret’ten beş bin sene evvel “Hint, Turan, İran, Babil” semtlerine müstevli olarak bunlardan bir şubenin İran’a Babil, Asur, Şam diyarlarına geldikleri gibi Oğuzların dahi bunlara iltihak eylemiş olduklarını ve “Oğuz Han” devrinin bu devir olduğunu ityan eyliyor.

Meşhur Mösyö “Vanberi”ye göre:

“Türklerin” “Volga”, “Karadeniz”, “Panuni[?] yani Tuna ile İlirya kısmı arası”, “Ceyhun” vadilerine ve İran’a doğru muhacirleri milad-ı İsa’dan pek ziyade evvel olmak gerektir.”

Müverrihinden ve Türk tarihi ulemasından “Dekini[?]” ki Türklerin menşeleri hakkındaki tettebuatı ile asar-ı müsteşedâttan maduddur. 1750 ve 1756 tarihlerine doğru yazdığı kitabın “213”üncü sayfasında “Tumen Tou-men” namında bir ser-gerdenin birçok kabileyi başına toplayarak yeni bir imparatorluk teşkil ettiğini ve o zaman bu efradın “Türk” namını aldığını Tataristan’da iki şubeye ayrılarak Şark Türkleri, Garp Türkleri namlarıyla anıldıklarını” rivayet eylemektedir.

Bu rivayete göre Anadolu’da tesis ve temekkün eden Türkler Garp Türkleridir.

Bütün rivayet ve tetebbuat-ı tarihîye Türk milletinin uşak bir millet olmayıp ezmeneye ibtidaiye-i tarihîyeden beri istiklâlini muhafaza kaydıyla mücehhez ve müsellaah bir millet olduğunda müttefiktirler. Diğer taraftan da müverrih “Morgan” Turanilerden mürekkep olan “Hitit”lerin hicretinden üç bin sene evvel Anadolu’da yerleşerek bin iki yüz seksen sene kadar neşr-i medeniyet eylemiş olduklarını yazmak suretiyle Yunanlıların ve şunun bunun propagandasıyla Türklere isnat edilmekte olan “Barbar” sıfatını ref eylemektedir. Zaten Yunanlılar Asya-yı sugra kıyılarında tırmanıp kalmışlardır. Hıristiyanlığın Anadolu’ya duhulü üzerine putperestlikten kurtulup Hıristiyanlığı kabul eden efradın Türk putperestlerinden olmadığını kim ispat edebilir? Biz burada ırki bir tahlil ile Anadolu’nun şimdiler İslam, Hıristiyan bir ırkın, bir ırk-ı kadiminin vatanı olduğunu anlatmak isteriz.

3.11. Rüya-yı Kâzibe³⁴

Akşehir’e gidip gelen rüfeka-yı muhteremden bir zat ile evvelki gece “Hoca Nasrettin” merhum hakkında iyice konuşup gülüştük. Bundan azdırmış olacağım ki müşarünileyhi rüyada gördüm.

Nasıl?.. Kavuk be-dest-i hayret karşımda dikildi. Sağ tarafa düşen bir binayı göstererek dedi ki:

—Şimdi “Ezop” ile beraber şu meyhanede idik.

³⁴ Eşkâl-i Zaman, 12 Teşrinisani 1334/12 Kasım 1918, Sayı 69, Sayfa 1

Sordum:

—Ne yaptınız?

—Sizin reftar ve azminize baktık.

—Sonra

—Çaktık

—Hocam sen çakar mısın?

Teyiden:

—Çakarım!

—Yapma hocam!

—Yaparım!

—Etme hocam!

—Ederim!

—Bize yazık değil mi?

—Değil!.

—İtabınıza bu kadar liyakat!..

Döndü. Kavuğu giydi, hem de bastırdı. İki mübarek elini kaldırarak:

—Bre insafsızlar!.. Ben sizi beş yüz senedir güldürdüm. Ne olur?.. Siz de beni mezarımda yarım saat güldürseniz!..

Bu defa da ben durdum... Meğer uyanmışım!..

3.12. Anadolu ve Türklerin Tarihi Hakkında İktifat 2³⁵

Ulema-yı ecnebiyenin şehadeti – Türk tarihi hakkındaki malumatımız – Hükümet-i Selçukiye – Muhteşem bir saltanat – Türkler her devr-i tarihîyede hazır – Artukiye, İhşidiye, İlhaniye, Bayındırıyye, Barsakiyye³⁶, Celairiye, Selçukiye, Selgeriye³⁷, Sakariye, “Toluniye”, Memalik-i Bahriye ve en son Osmanlı devletleri.

³⁵ Yeni Türkiye, 13 Teşrinisani 1334/ 13 Kasım 1918, Sayı 70, Sayfa 2

³⁶ Varsak

³⁷ Antalya'nın Serik ilçesinde yer alan antik kent

Birinci makalede Anadolu, Türklerin öz vatanıdır demiş, ezmine-i kadimenin bütün karanlığı içinde Türk ırkının buradaki cevelân ve feveranını göstermek istemiştik. Bu türlü bir sahabet-i tarihîye ilcasıyla şunu da söyleyelim ki Anadolu, “Toros” silsilesi enhayi mürtefiası hemen kâffe-i ümemin sırasıyla mevid-i telakkisi olmuştur. Döğüşler, istilâlar, münasebetler, silahlar buralarda birer şekl-i tarihî almıştır.

“Eski Asya’da Yunan medeniyeti sanayii ve edyan hakkında tetebbuat-ı tarihîye” sahibi “Jul Savery³⁸” nam Fransız âlimi “Yeni Keşfiyat-ı Ar[ke]lojiye” ser nameli babında diyor ki:

“Turaniler, Samiler, Aryalar” gibi üç büyük ırkın tarihi, birbirlerine asla benzemezler. Bu cihetle şebh-i cezirenin medeniyeti emr-i aziminde her birine ait olan hassayı serian tayin etmek lüzumu muhakkaktır. Asya-yı sugra bu harsın kâffe-i anasır ve avamil-i Asyaiyesini Yunanlılara nakletmiş ve bu harstan Roma cihan medeniyeti çıkmıştır.”

Manzurunuz olan şu iki üç cümle dahi Turan halkının, ırkının yani Türk babaların ta zulemat-ı tarihîye zamanında medeniyet-i insaniye hadimlerinden olduğuna “Jul Savery” gibi bir müdekkiki iman ettirmiş olduğuna bir delildir.

Mumaileyh, kitabının yine o sahifelerinde yazıyor ki: “Kızılırmak”ın şarkında bulunan “Pont[?]” ve “Kapadokya” ahalisi kâmilen Turani idi. Yunan medeniyetine Asur medeniyetinin tesir-i katisi vardır.

Bittabi bu bahsi burada tamik edemeyeceğiz. Çünkü bizce saded-i haricidir. Bizim maksadımız, tarihi intak etmeye çalışmaktır.

Mithat Efendi merhum “Mufassal”ında kurun-ı tarihîyeyi muhakeme ettiği sırada ezmene-i kadimenin nisbeten dar, ezmine-i mutavassıtanın biraz daha geniş, ezmine-i cedidenin ise Amerika’nın sahne-i faaliyete girmesiyle oldukça vasi bir zemin üzerinde cereyan etmiş ve etmekte bulunmuş olduğunu irat eyler. Tarihin böyle muhtelif ve yekdiğerinden farklı birer sahne üzerinde menkûşiyeti dünyayı yalan itikadat ve esatir ile oyalanmaya hasr-ı dikkat etmiş olan Yunaniler ve akvam-ı kadime-i sairce büyük bir memba-ı mefahir olmuştur. Hâlâ Garbı işgal eden bu membadan çıkan hurafattır. Akıl ve idrakin buralara insibap ettikçe insanlığın ekazip ve ebatıldan mahzuz olduğuna kanaat edeceği geliyor.

³⁸ Jules Soury 1842-1915 Fransız tarihçi

Sırası gelmiş iken bir daha arz edelim: Biz ne tarih yazmışız, ne de okumuşuz!.. Binaenaleyh Türk tarihi hakkındaki malumatımız akvam-ı saire müverrihlerinin beyanatından ibaret kalır. Fakat öz vatanımız olan “Anadolu” hakkında, hatta Irak ve Filistin ve Kafkas ile Rum ilinin “Trakya” gibi kıtatı üzerinde ruhu pür-ihstias ve ihtisasımız vardır. Harb-i hazır münasebetiyle bir kere daha meydana çıkan Gürcülerle Çerkezlerin de Türk oldukları müverrihin şehadetleriyle vasıl mertebe-i sübut olmaktadır.

“Amasya Tarihi” müellif Ali Kadri, biraz yukarıda mezkûr “Jul Savery”nin ifadesini teyit edercesine diyor ki: Çerkezlerin Türkler

[Matba hatası sebebiye üç satır okunmamaktadır. Nüsha iki ayrı koleksiyonda da aynı durumda bulunmaktadır.]

tarihinde fazıla-yı Arap tarih ve beyan, Fransız med-i nakillerinden “Morgan” gibi pek çok Avrupa müverrihleri de badel tetkik Çerkezlerin Turanilerden olduğunu teslim ve fazıla-yı Arabi tasdik etmektedirler.

Efazıl-ı müverrihinden “Bedrettin Mahmud el-Aynî³⁹”, Mısır hükümdarı “Melik Zahir Ber Kut” hakkında telif ettiği “Er-Ravzü’z-zâhir fî sîreti’l- Meliki’z-zâhir” nâm eserinde Çerkezlerin Türklerden olduklarını kemal-i belağatları ilan eder. (1⁴⁰)

Dahası var. Gürcüler de Türklerden münşaip bir oymaktır. Tarih-i mezkûrun ikinci cildinin “51”inci sayfasına bakacak olursak görürüz ki: Gürcüler, fuzala-yı Arap’ın tetkikatını kabul eden müverrih meşhur “Morgan” ve sair müverrihinin rivayâtı üzre Turani olup “Altay” şubesinden ayrılmış bir Türk oymağıdır, bunlar Hicret’ten yüz elli sene kadar evvel, Avrupa’ya giden Avar “İgar”ların yerinde ikamet eden Garşistan⁴¹ Türklerinden yeni Gurilerdendir.

Türkleri öz vatanları olan Asya-yı Sugra’da envai mezalime giriftar edenler İranlılarla Romalılar oldukları musaddıkat-ı tarihîyedendir. Bilhassa Romalıların Nasraniyeti cebren tamime kalkışarak yapmadıkları zulüm kalmamıştır. İşte Anadolu’daki Hıristiyanlık bu suretle tesis edilmiştir. Yani Anadolu’daki Hıristiyanlık, Yunani Romai değildir. Türk ırkının bazı efrad-ı perişanından müteşekkildir. Bundan kırk elli sene evvel Anadolu’da Rumca dediğimiz lisan hemen yok gibi idi. Tahkikatımıza göre bütün ayinler, etvar-ı ibadat Türkçe icra ediliyordu. Hâlâ vatanımızın ekser yerinde böyledir. Fakat

³⁹ 14.yy fıkıhçı ve tarihçi

⁴⁰ 1) Amasya tarihinin mütalaasını karilere bilhassa tavsiye ederim.[yazarın notu]

⁴¹ Orta Afganistan’ın dağlık bölgesi

“Giresun” gibi bazı mahallerde Yunan propagandası tamamıyla nüfuz etmiş olmak seyyiesiyle şapka, sivri sakal, Rumca tamim etmiştir. Hiç bir zaman Karamanlı bir Rum, Yunani el asıl olamaz, Türk’tür.

Ezmine-i kadimede “Anadolu” da zuhur eden Türklerin ezmine-i mutavassıtada daha ziyade tebarüzle muazzam ve “Selçukiye” namıyla muhteşem bir hükümet meydana getirmiştir. Onu müteakip Osmanlı hükümeti tebarüz ederek feth-i Konstantiye hadise-yi tarihîyesiyle Kurun-ı Vustayı kapamış ve Kurun-ı Ahire tarihini kûşat ederek beşeriyetin üç devre-yi inkişafında hazır-ı bil-meclis olduğunu ispat eylemiştir. Hâlbuki bu esnalarda ne Asuriler kalmış, ne Mısırlılar, ne Romalılar, ne de Yunaniler. İranlılar da bir enkaz halinde idiler. İsmail-i Safevi, Nadir Şah bu kitle-i mürdeyi yürütemediler. Çünkü yürüyemezdi.

Türlere barbar diyenler hatalarından dolayı kızarmalıdır. Onların mehd-i medeniyet olan Şark’tan gelmiş olduklarını unutmamalıdır. Yunan ve Roma medeniyetlerine memba olan yine Şark’tır. Hilafet-i Abbasiye’de hakim olan Türkler, o devrin esbab-ı marifetini de ihzar eylemişlerdir.

Medeniyet-i Şarkîye ve İslamiyenin tesisinde “İbni Sina”lar, Vasıf[la]r, emsal-i kesir ulema-yı İslamiye’de Türklerdendir. “Amasya Tarihi”nde natık olduğu veçhile, Türkler, tarih-i hicretin sene-yi birinci asrından itibaren Bitlis, Diyarbakır, Musul, Van, Erzurum, Azerbaycan vilayetleriyle, Bağdat, Halep, Harput, Şam, Kudüs, Mısır, Konya, Aydın, Adana vilayetine ve havalisine akın akın gelerek esaslıca tavattun ve temekkün etmişler ve Osmanlı Devletinin zuhuruna kadar buralarda “Artukiye”, “İhşidiye”, “İlhaniye” “Bersakiye”, “Selçukiye”, “Selgeriye” “Sakiariye”, “Tuluniye”, “Memalik-i Bahriye” ve en son “Osmaniye” namlarında Hükümetler teşkil ve tesis eylemişlerdir. Tarih, bir hükümeti bir medeniyet-i esası olmak üzere kabul eder. Şimdiki medeniyet de bu gibi hükümat ve onların usul-i idarelerinden hâdis olan evza-ı esasattan münşaiptir.

Muhaceret-i akvamda görülen temevvücatın Türkler de müteessir olmuşlardır. Vaktiyle garptan gelen Roma hunhar dalgalarına mukabil Roma’yı yıkan Avarlar istilasını bu teessürün bir şekli-tarihîsi olduğu gibi yine garptan İslam âlemine kalkışan Ehlisalip dalgalarına mukabil Osmanlıların “Viyana” kapılarına, Venedik havzalarına, cenubî İtalya, İspanya sahillerine dayanmaları da aynı şekli-tarihiyi muhrezdir. Güya Şark, daima Garp’tan görmüş olduğu mezalimi ve onun esbab ve sevaikini sormak istemişlerdir. Ve bundan böyle de sormak hak-ı tabisidir.

Bidayet-i Meşrutiyet'imizden beri mütevaliyen maruz kaldığımız darbeler bize birçok tabiyi unutturmak için havale edilmiş yumruklardır. Fakat yağma mı var?.. Şark vurdukça tozar!.. Onlar kindar iseler biz de müntakimiz! Maahaza tarihte bir asır, bir sene kadar kısadır. Tatarların Selçukiye devletine indirdikleri müşt-i inkıraz Türkleri değil Şark'ı, Roma hükümetini birçok asır sonra inhilâle mecbur etmiştir. Çünkü Türkler halken, esasen, tarihen müstakil bir kavim efradıdır. Onların hükümetleri kendi kendiliğinden müessesedir.

“Hüsamettin Efendi” diyor ki:

“Amasya Sancağında meskûn olan Hıristiyanlar, Peçenek, Kuman, Ermeni, Rum milletlerinden ibarettir. Fakat Peçenekler ile Kumanlar Ermenilerle Rumlara karışmış gibi bir halde olduklarından bu taraflarda Hıristiyanlar yalnız Ermeni Rum zannolunur. Peçenekler Altay şubesinde ayrılmış bir Türk ili olup Uygurlardan madut idi. Hicret-i seniyeden iki asır kadar mukaddem Türklerin Asya'yı Garp'ı ve Avrupa'ya muhacematı esnasında bunlar gelip Erzurum, Sivas ile Trakya kıtasında Tuna boyuna kadar meskûn olmuşlardır.

Peçenek “eğenek” vezninde olup “bezenek” lafzının aynı olmakla bezenmiş demektir. “Nüzhet'ül-Müştak”dan ve sair tettebbüattan münfehim olduğu üzere Peçeneklerden “Erzin”, “Babert” “Zara” “Kemah” “Helken” oymakları tarihen meşhur olup müslim Türklerin Anadolu kıtasını istila ettikleri zamana kadar mevcut idiler.”

Görülür ki Anadolu hakkında şunun bunun müddeiyatını reddedecek elimizde pek çok sened-i tarihî vardır.

İşte Türk tarihi mütalaa edildiği zamanlarda bu nükat-ı tarihîye nazar-ı dikkate alınacak olursa Mösyö “Wilson”un ta Amerika'dan kaldırıp Avrupa'nın ser-hamakatına havale ettiği nazariyat-ı ictimaiyenin, evvelce Şark tarafından hal ve tesviye edilmiş olduğunu tezahür eder. Gelecek makalemizde Selçukiye inhilâli ile zuhur eden emarat-ı Türkiye'nin vaziyat ve keyfiyat-ı ihtimaiyesinden bahsedeceğiz ve burada dahi Türk istiklâlinin asıl olduğunu ispat eyleyeceğiz.

3.13. Annemle Ben⁴²

Tahdis-i nimet kabilinden olarak arz ederim ki validem merhume pek ziyade titiz, bahusus liyak-ı mürebbiyanede faik'el-akran idi. Maatteessüf ben henüz bu liyakının mazharı olamadım.

Malum a... Etfal-ı şerire müstesna olmak üzere çocuk, mukallit demektir. Mahalle mektebine gide gele evin terbiyesini unutmuş olacağım ki bir gün komşumuz “Ali”nin sokakta edalı ve makamlı bağırarak:

—Anne!.. Bana ekmek ver!..

Deyişini taklide özendim... Var kuvvetimi bağırmaya vererek:

—Anne!.. Bana ekmek ver!..

Diye bağırdım...

Pencere vuruldu. Mübarek sesi:

—Gel oğlum, gel yavrum...

—Al sana ekmek... Hitabıyla kulağıma geldi. Kapıya gittim. Açıldı. İlk hatve müthiş bir mukabeleye uğradı. Ağzıma yakıcı bir madde girmiş, keskin bir biber dudaklarımı kavurmuş idi!.. Zavallı anneciğim:

al sana bağırmak!..

Diyor fakat azap ve ıstırabımı görerek benimle beraber ağlıyordu.

Biçare vatan da bugün böyle!.. Bizim kabiliyet-i na-ehilanemizin çehresini gördüğümüze baka baka ağlıyor!.. Halbuki yine bağıran bağırana!.. Sussun yahu!..

3.14. Anadolu Ve Türkler Tarihi Hakkında İktitafat 3⁴³

Hükümet-i Selçukiyenin incilâsı - Türkler, Kendi istiklâllerinin en kıskanç amilleridir – Türk müve[rri]hleri - Türklerin kıymet-i şehameti

Mebde-i Osmaniyan olan “Selçukiye” Hükümet-i Türkiyesinin incila-yı asar-ı tarihîyesiyle de sabit olur ki: Türkler kendi istiklâllerinin en kıskanç amilleridir.

⁴² Eşkâl-i Zaman, 14 Teşrinisani 1334/14 Kasım 1918, Sayı 71, Sayfa 1

⁴³ Yeni Türkiye, 18 Teşrinisani 1334/18 Kasım 1918, Sayı 75, Sayfa 1-2

“Selçukiye” Hükümeti’nin incilâtını müteakip zuhur eden “Tavaif-i müluk” şekil ve maneviyatı itibariyle “Anadolu”daki Türklüğün harita-yı tarihîyesini ispat etmişler, yani Türklük münkasim olsa da be-zate-i müttehit, Türklük olmak hasebiyle ayrılmış olsa da yine müstakil kala[c]ak denmiştir. Bu bizim kendi bulup uyduruşumuz değildir. Aynen vakıa, mevcut ve ila tevarih-i şah-ı ümemde mukayyet ve mazbutadır. Hatta bundan evvelki iki makalemizde münderiç [i]ktitafat ile arz eyledik ki:

Kurun-ı evvelden beri Asya kıtası üzerinde beliren hükümat-ı Türkiye bir incilâ vukuunda ferda-yı istiklâllerıyla bile mecmui bir istiklâl vücuda getirmişlerdir. Maksadımız büyük bir sadme tesiri altında [bu]lun[du]k[lar]ı zaman bilahare birleşmek üzere ayrılmış olduklarını ita etmektir. İşte bu nokta-i içtimaiyeyi yalnız bizim hissedip ihsas edemediğimiz “Tarih”deki en büyük ihmalimizdir.

Sırası gelmiş iken biraz hasbihal edelim: “Tarih”i yalnız Avrupalılar, Amerikalılar bilmezler. Bizim de bu millet-i necibenin de hassa-i ilim ve tesiri vardır. “Darve[?]”, “Sinyobus⁴⁴”, “Ernes Lavis⁴⁵”, “Hamilton⁴⁶”,.... falan bilmezler. Bizim de ulema-yı tarihimiz bu bapta sahib-i kelâmdırlar. Esraftan kati nazar edilmek küfran-ı nimet addedilmek bedihi olmakla beraber zaman-ı hayatımızda mevcudiyet-i üstadanelerini idrak ile menahi olduğumuz “Abdurrahman Şerif”, “Ali Emiri”, Ethem Paşazade “Halil”, birader-i ali[s]i merhum "Galip", öz kardeşimden ziyade sevdiğim “Ahmet Tevhit”, “Necip Asım”, “Ahmet Refik”, “Fazilettin”, Erkan- Harbiye-i Bahriye’den “Saffet”, “Mehmet Arif” Bey ve Efendiler ile Sadrazam Esbak Cevat Paşa ve onun dader-i muhteremi “Şakir”, yine sadr-ı esbak merhum “Kâmil”, “Ahmet Vefik”, Rum ili kumandanı “Sayman” Paşalar ve isimlerini şu aralık bulamadığım nice zat bu bahsin ihtisasında haiz kasbel sebk olmuş ecille-i ulemandırlar. Demek isterim ki Avrupa’nın bilmem Amerika’nın müverrihi var ise bizim de vardır. Şu halde bir zemin üzerinde bulunuruz. Binaenaleyh bizde de bir hassa-i iştirak ayırmak lazımdır ve bu lüzum bir hak-ı marufumuzdur. Zor ile bu hakkı almış ve alırız. Çünkü dünyada marifetten büyük bir silah yoktur. Ancak bizim tevzi tesamuhumuz bu silahı gerek göstermiş, öyle zannettirmiştir.

Avrupalı, müsteşrik, her ne der iseniz deyin, onların okuduğumuz eserleri içinde, henüz bir müverrihe nuhbe-i say ve iştigale olacak mütalaara dest-res olamayışımızda, Avrupalı

⁴⁴ Charles Seignobos 1854-1942 Fransız tarihçi

⁴⁵ Ernest Lavisse 1842-1922 Fransız tarihçi, filozof

⁴⁶ Ian Hamilton 1853-1947 İngiliz kıdemli subay

müsteşrik sanatının her hangi bir menaaate temas etmiş olduğunu kalben bildiğimizdendir. Kendi his ve idrakimce ben bunları okurken müstehsiyane gelir. Çünkü onlar bizim istişahadat-ı tarihîyemizden gayr-ı tabi bir arz-ı saikasıyla rü-gerdan bulunuyorlar... Bir kere de kendilerini bize sorsalar! Onlar bize sormayarak bu kadar ulema-yı saika ve hazıra-ı tarihîyemizi bilmemezlikten gelerek hakkımızda unf-ı şiddet izhar ediyorlar. Hatta bilmiyorlar ki Şark kabiliyet ve terbiyesi daima Garbinkinden büyük gelmiş ve büyük gidecektir. Çünkü bütün medeniyet, bu afak-ı kadimenin mahsul-i fecridir... Ya hu!.. Güneş bu taraftan doğar, hâlâ mı inkâr ediyorlar!..

Bahse gelelim...

“699” sene-i hicriyede Tatar Hanı “Mahmud Gazan”ın Selçukiye Hükümet-i Türkiyesine indirdiği yumruk, bu hükümeti parça parça eylemiştir. Fakat “Karesi”, “Saruhan”, “Aydın”, “Menteşe”, “Teke”, “Hamid”, “Karaman”, “Germiyan”, “Kastamonu”, “Sivas”, “Ankara”, “İsfendiyar, Kızıl Ahmedlü”, “Osmanlılar” gibi tavaif-i mülükün derhal ilan-ı istiklâl eylemişleri de bu darbenin bir aks-i tesiridir.

İşte Selçukiye incilâyı da bu tesirle ispat etmiştir ki Kurun-ı Evveli, Kurun-ı Vusta terk-i heyet-i tarihîyesine Anadolu, öz vatan üzerinde mevkiian muhtelif ise de icmaen muvafık bir şekildedir. Bun[1]ar er geç birleşeceklerdir. İşte bu şekl-i tarihînin kıymet-i şehametini takdir etmek zamanı şimdi gelmiştir. Çünkü:

Evvel emirde bir ittihad-ı teşkiliye için Kurun-ı Vusta'nın incilâ ve ebediyen tarihten infikâkı esbabının ahzarı,

Saniyen: Öz vatani olmayan bir yerde tesis ve temekkün etmiş olan şarki Roma hükümet-i imparatoriyesinin izale-i vücudu,

Salisen: Bu büyük fiil-i tarihînin icrasına memur olan neslin kuvvetle şemsi,

Rabien: Medeniyet-i Türkiye'nin Avrupa'ya sevki lüzumunda Türklük bir tabiiyet hissetmiştir.

İşte tarihin şeklen natık olduğu bu nev ihtilafat ve ihtilalat arasında elan bize göre kırmakta olan teşabühat-ı mıntıka ile anlayabiliriz ki Türkler altıncı kurun-ı hicri avahirine doğru “Wilson” nazariyesini Anadolu ve civarında tatbik etmek istemişlerdir. Yani bütün âlem-i idrak ve insaf o zamandan beri böyle bir prensibin mülhemidir.

Biraz açık söylemek cüretiyle deriz ki:

Mösyö “Vilson”, Avrupa, Amerikalılarıdır, demekle selef-i azimi “Monroe”nin kaide-i siyasesini kökünden atmak istediğini en aciz bir Türk yavrusu idrak edebilmiştir, fakat ötekine olmadığı gibi buna da yağma yok!..

Dört seneden beridir insanlık üzerinde işlenebilen bunca şenaat ve cinayette Türklerin de hataları azimdir, fakat diğerleri methaldar ve müşarık değil midir?

Biz ki medeniyetin en faal amilleriyiz?

Diyenler irtikâb-ı hata etmemişler midir? Bu hadisat hâlâ gözümüz önünde duruyor, siyaset denilen bütün cereyanat bu esas üzerinde mütemerkiz bulunuyor. Öyle ise benim de, Mösyö “Vilson”un da ötekinin, berikinin de... Başları aşağıya!

Bir az evvel az etmiş idim?.. Türkler bütün tarih-i medeniyetçe kendi istiklâllerinin kıskanç amilleri olmuşlardır. Değil mi?.. Hatta o kadar ki suvar oldukları bozkırları bile bu istidad-ı insaniyi nevan-ma muhrez idi. Malumdur ki medeniyetin erkan ve avamil-i mahkûkasından biri de attır. Bütün şarktır ki deve, ren, at gibi avamil-i siyasiyeyi iptida-ı istihdam eylemişlerdir.

Buraya da bir bal mumu yapıştırılmasın. Acaba Türkler yalnız kendi istiklâllerini mi gözetmişlerdir?.. Yanlış bir muhakeme neticesi olarak giriftar olduğumuz mesai, bir kere aks ettik. Göreceksiniz ki Avusturyalılar, Macarlar, Bulgarlar, Romanlar, Sırpalar sonra ki Yunanlar, henüz ne olduklarından kendilerinin bile haberdar olamayan Karadağlılar, bilnisbe İtalyanlar, Akdeniz’de şimdiki İngilizlerin selef-i İspanyollar, Ehlisalip mühacematından dolayı mutabık Avrupalılar Türk millet-i muazzaması medeniyetinin müteessiri ve bil netice onun ifham ettiği surette fikr-i istiklâl-i mutahassiri olmuşlardır. Çünkü görüp anlayabilmişlerdir ki Türklük bir gaye etrafında toplanmıştır. Bu gayenin ne olduğunu bila ahire tespit edeceğiz.

“Selim-i Evvel”e:

“În sefer-gerdan ve îb ser ü sâmani-yi ma

Behre-i cemiyet dilhast perişânıma”

Dedirten hiss-i âli, bu gayenin vermiş olduğu berat-ı istiklâl-i mucib-i münyifidir.

3.15. Anadolu Ve Türkler Tarihi Hakkında İktitâfât 4⁴⁷

Türklük ve gaye-yi emel – Selim-i Evvel – Zavallı Anadolu – Biz dahi hayranıyız dava-yı bi-mananızın - İnsaniyet ve medeniyet nerede? – Zalimlere karşı rehakâr bir kuvvet: Türklük Padişahlarımız içinde Türklüğü bir gayeye raptetmeğe en ziyade bezl-i himmet ve idare-i fikir ve basiret eyleyen “Selim Evvel” denilen zat-ı şahanedir. Müşarünileyhin tarihi, ne kadar muhtasar olursa olsun, nazar-ı dikkat onun faaliyet-i cengâveranesinde ikinci makalemizde maruz-ı Türk heyat-i müteferrikası şeklini bir hükümet-i siyasiyeye katiyen ifrağ etmek azm-i aliyesini görür.

Bence “Tebriz”den bitap döndüğü halde “Edirne”de akdini ferman buyurduğu meclis-i meşverette mevzu olan nuhbe-i mebahis mutlaka buraydı. Olmasaydı, “Mısır” üzerine yürümezdi. Yani mutasad-i hümayunu kişvergüşalıktan ziyade Türklerin tarihi öz vatani olan Anadolu ve tevabini nizam ve intizam altına almak idi. “Fatih”in ser kabrinde:

—Yatacak yer bulamadın mı?

Tarzındaki hitab-ı şerifi de bu nükte-i münecciyaneye matuftur.

Anlaşılması lâzım gelir ki Türklük daima bir vatana, bir kafaya, bir zihniyete, merbut kalmak gayesini gütmüş ve güdecektir. İkap ve insani munkariz-i akvamı diriltmek istemekle böyle büyük bir şan-ı ihya-kâraneye malik olan “Tarih”, nasıl olur da nesli kerimi berhayat olan bir kavmi öldürür?

Evet, hakan-ı muzaffer Selim-i Evvel’in zat-ı kâmilî biliyor idi ki bir taraftan Batıniye tahrikatını, diğer taraftan Ehlisalip hareketini böyle bir ittihad-ı inhilâlê uğratmak emeliyle uğraşmakta idiler. Onun için idi ki bu tahrikat ve hareketi kısmen duçar-ı inhilâl, kısmen işgal etmek zarureti hâsıl olmuştu.

Maahaza insaniyette asıl olan mağlubun galibe verdiği hükümettir. Böyle hadiselerde biz dahi Mösyö “Askovit⁴⁸” kadar muhti olmuşuzdur. Bunu yine “tarih” bilir ve ilâ kıyamessea söyler; hatta bugün dahi söylemek ister! Fakat şimdi bunu ne Mösyö “Askovit” dinler, ne de galip mevkiinde bulunan müttefikleri!

⁴⁷ Yeni Türkiye, 25 Teşrinisani 1334/25 Kasım 1918, Sayı 82, Sayfa 1

⁴⁸ Herbert Henry Asquith 1852-1928 İngiliz devlet adamı

“Askovit” dinleyemez, çünkü bir cedidin yeni teverrüdileri oranın müstevlileridir. Düvel-i mütelifi serkârani de dinleyemez, zira onlar da müstevlidirler. Nasıl ki biz de vakiyle dinleyemedik

Fakat bizimkine barbarlık müddeası diyorlar.

Ne olur? Bir kere de medeniyet müddeasını görelim, hiç olmazsa şeklen!

Biz Avrupa’ya canımız istedi diye geçmedik. Mecbur idik. Her kavmin “Tarih”te hataları mazbuttur. Bu nokta üzerinde duracak olursak hakkımızı aramış bulmuş oluruz.

Zavallı Anadolu, asırlarca Rum ilini besledi, asırlarca bir takım akvam-ı münkarizayı dini âdeti üzere sebat etmek şanıyla uğraştı. Asırlarca Avrupa ehl-i taassubunun mühacematına göğüs gerdi. Asırlarca öldürülmek istenildi.

Ne dedim asırlarca Rum ilini besledi.

Fakat borçsuz, hâlbuki Bulgarlar, Romenler, Sırlar, Karadağlılar, Yunanlılar medyun-ı müstağrak. Biz de öyle, hatta galiplerimiz de. Bir halde ki:

“Biz dahi hayranıyız dava-yı bi-manamızın”

Şu şekle bakılacak olursa hepimiz bir medeniyetin dolandırıcısıyız. Çünkü “Zeyd”in borcundan “Ömer”in mesuliyeti icap etmez. Lâkin ortada dönen bir söz var... Medeniyet!..

Teneffür, teneffür, teneffür,teneffür!

Gedayane sözdür, rezilane sözdür!

Avrupa, Amerika, Asya, Afrika şu dördü harp ve cidalde ne kadar medeni olduklarını gösterdiler. Hâlâ da göstermek istiyorlar.

Teessür ve teessüf bizi bahsin haricine atıyor. Ferdi olan böyle bir “Haric-ez-saded”lik tarih-i ictimaiyata da aynen vakiyadır. İşte delili harb-i hazır.

Muhaceret-i akvam-ı eşkâlini tetkik edenler, harekât-ı insaniyede de bir “metcezir” görmüşlerdir. Şimdiki Amerika’yı bu derecede meskûn eden saik ne ise, Rum ilini, Anadolu’yu da Türklerin va[t]anı eden aynı-ı saiktir. Bugün Amerikalıları Avrupa’ya tasallut eden amel-i siyasi ne ise Türkleri de Bizans, Bulgar, Macar, Sırp, Avusturya, Venedik,.. sevk eden aynı amildir. Beşeriyet daima şiddetli bir sara-ı ruhiyenin malûli ola

gelmiştir. Hatta zaman; şu mahut medeniyet onu tedavi edememiştir. Harb-i hazır bu malûliyetin iraz u hışmından maduddur.

Hemen cenab-ı hazık hakiki şifasını halk eyledi!.. Şurası der-piş edilmek ali ulu cenaba aittir ki her milletin her kavmin kendisine hazır bir vakar[1] va[r]dır. Osmanlılar yani Anadolu Türk heyet-i müttehidesi tekrar teessüf etmekle biz ne Ermenilerin, ne Bizantenlerin, ne Bulgarların, ne Romanların, ne Sırpaların, ne Macarların, ne Avusturyalıların, ne Lehlerin, ne de hükümetimiz altında kalmış olan akvam-ı sairenin vakarına dokundu. Evvel emirde Ermenileri müstakil görmedik, perişan bulduk. Öteye beriye yerleştirdik. Dinlerine, adetlerine hürmet ettik. Bizanslılar yalnız bizim yüzümüzden değil, Bulgarların, Ehlisalib sürülerinin muhacematından bizar ve nalân kalmışlardı. Padişahlarımızın Bizans imparatorluğu, Sırp krallığı hanedanlarıyla müzaheretleri bile vardır. “Devr-i Fetret”de Çelebi Sultan “Mehmed”e muavenet eden İstanbul imparatoru idi.

İşte, tarih!.. Papalar dünyayı üzerimize kaldırdılar. Biz Hristiyan değiliz ki yüzümüze bir tokat vururlarsa öteki yüzümüzü çevirelim. Tabi ki Mösyö “Wilson” ın nazariyatı gibi Macarlar’ı, Nemçe⁴⁹ imparatorluğunun ribkasından kurtardık, krallarına ikram ve hürmet ve hâkimiyetlerini sıyanet eyledik. Kardeş dedik... Lehliler bu harb-i müthişte bile süvarilerimizi beklediler. İstiklâllerini onların beygirlerinin nehirlerinden su çekmesinden tefeül eylediler. Bu hadiseler ciltler dolduracak derecede mühim ve şayan-ı tavzihtir.

Müverrih “Karazaki[?]” gibi Sultan Murat Sani ile muasır bulunan, sair hükümdaranın yeminleriyle temin eyledikleri imzalı muahedelerden daha ziyade emniyet-bahşadır, diyorlar.

Müverrih “Anjel” diyor ki:

Eflak Voyvodası “Drakula”nın oğlu “Vilad” her ne zaman bir Türk esiri eline geçecek olursa kazığa oturarak biçarenin feryadı göklere çıkarken o sarayında erkânıyla talim eder, bazı kere esirin ayak ve bacak derilerini yüzdürerek çiğ et üzerine tuz bastırır, evca ve âlâm daha ziyade artsın diye o tuzlu yaraları keçilere yalatırdı “Hammer”da bu babda müttefiktir.

⁴⁹ Osmanlı’nın Avusturya’ya verdiği isim

“Drakula”nın kadın, erkek sübyan yirmi beş bin esiri kazıkla öldürdüğünü bizzat “Fatih” gözleriyle görmüştür.

“Jan Hunyad⁵⁰” mezalimi tadada da gelir mi?

Anlaşıyor ki Avrupa’ya geçen Türkler daha medeni, daha namuskâr, daha musalih, daha terbiyeli, daha kanı sıcak kişiler imiş.

3.16. Humar-ı Matbuat⁵¹

<<Nice dursun namaza ehli hevâ

<<Abdestin yerinde yeller eser

Maruzatım müstehcen ise de bence işe yaradığı için yazdım.

Herifin birine demişler ki:

—Sen eşeksin!

Mukabele etmiş:

—Siz eşeksiniz.

İstizah etmişler:

—Neden?

—Çünkü henüz ismimi bilmiyorsunuz!..

Reviş-i hale göre biz de işimizi henüz bilemiyoruz. Geçen gün “Humar-ı Matbuat” diye bir fıkra yolladım. Bizim musahhah mi, baş mürettep mi her ne kişi ise onu “Humar-ı Matbuat” dizmiş veyahut dizildiği gibi öylece ipka etmiş. Hâlbuki benim tertibim hiçbir zaman böyle bir tabire müsaade edemez. Adeta kahırlandım. Gecelerce uyuyamadım. Af buyurulsun.

“Fuzuli” merhumun dediği gibi bir nokta izalesiyle gözü kör edenler her zaman mevcuttur. Bilhassa bizim diyarımızda! Gani lakap olan akvamda laubalilik de ganidir.

⁵⁰ Orta çağ Macar ordu komutanı

⁵¹ Eşkâl-i Zaman, 9 Kânunuevvel 1334/9 Aralık 1918, Sayı 96, Sayfa 1

Bizim her çektiğimiz dikkatsizliktendir. Valide merhum ile çocuk iken her ne zaman sokağa çıksam:

—Önüne bak, dikkat et!

Emri ilk sözü olurdu. Yüz adım ilerideki çamuru göstererek:

Rasim!.. Batacaksın!

Der, bana daima ileriye gösterirdi. Hâk-i pay-i inayeti olduğumu bu yaşımda da kemal-i tazim ile bildiğim o vücut-ı muazzezini beni hatadan muhafaza hususundaki lütuf ve rikkatini biz, yani matbuat-ı evlad-ı maneviyemiz hakkında nasılsa reva göremiyoruz. Fena dersler veriyoruz. Ekseriya batıl terbiyelere yakışan makalat ve şahsiyat ile tesvid-i sahaif eyliyoruz. Bu tecelli “Mithat” Efendi merhumun dediği gibi terbiye-i matbuata adem-i dikkatimizden neşet ediyor. Bunu otuz dört senelik görgüm ile şimdi de ben tekrar ediyorum. Ne elim bir mecburiyet!

3.17. Savulun “Nefi” Geliyor!⁵²

Fazıl “Ahmet”e Hediye

Çıktı bir ah yine sine-i sad çâkımdan

Coştı bir sel elem çeşme-i idrâkımdan

Ölmeden söyledim amma yine aşufte-i cihan

Hiss-i ta’bir ü beyan ü çeşm-i hâkimden

Geçti bir şule gibi bahs-i ümîd-i millet

Hâtır-ı fâtır ü zihn ü dil [i]drakimden

⁵² Eşkâl-i Zaman, 10 Kânunuevvel 1334/10 Aralık 1918, Sayı 97, Sayfa 1

Ben umardım ki Őu ahlâf-ı gűzinim olacaklar

Pâyeler tűrbe bana tűde-i hâŝâ kimden

Kendi asrım da ferîd-i Őuarâ olmuş idim

Bin gűneŐ doĒmuŐ idi sâha-i feleĒimden

Beni öldűrmeye ferman veren Őah Murat

Eder olmuştu hazer ta'ne-i bî pâkimden

Sırr-ı mektűm Őenâatle cinayet acebâ

Kurtulur muydu benim dide-i çâlâkımda

Hem sűver, hem sűĒűr hem de rezil eyler idim

Habbecik çalmadım ama ve[z]n-i pâkimden

Őimdi gűrdűkçe takım taklavat [e]vbaŐ-ı sűfeha

Zorla el çekmedeyim damen-i imsâkımdan

<<Ben bu hâletle tenezzűl mű ederdim kűfre

<<Neyleyim kurtulamam tab'-ı heves-nâkımdan

DűŐtűm ha[mam-ı] űm[re] terlemek ister [g]űnlűm

Bir haber gelmedi lâkin yine dellâkımdan

Tencerem tencereye vurdu şaşırđı devran
Savt-i [m]evzûn u safadâr çekâçâkımdan

Bize baktıkça güler veche-i muamma-i zaman
Ki bulur feyz-i ezel çehre-i dahhâkımdan

Şimdiki züppelerin yazdığı o nevi' şeyin
Sallanır heybe gibi ahir-i fitrakından

Olsun elhamd ü senâ ki yine ben mü'minim
Can ve nâmus ve tamâmiyyet-i emlâkımdan

Sana itrâk-ı bî-idrak demişler amma
Geçmem ben ne olursa yine etrâkımdan

Anlamam sırr-ı tekazâ-yı cunûn-ı dehri
Gerçi alçak ise de rütbe-i idrâkımdan

Feleğın ağızı açılmaz, açılırsa şayed
Dişleri hep dökülür darbe-i misvâkımdan

Yüz sürüp dergâh-ı Hakka diledim hayr ü necât
Hem dahi âtıfet Hazret-i “[C]evlâk⁵³” meded

⁵³ Kutsi hadisten alınmış olup Hz. Peygamber'e hitaptır

3.18. Mutlaka Nazır Olmalıyım⁵⁴

[Yazıya sansür uygulanmış olup, bulunduğu sütun boş bırakılmış]

3.19. Gördüm, “Nefi”nin Sopa Elinde...⁵⁵

[Yazıya sansür uygulanmış olup, bulunduğu sütun boş bırakılmış]

3.20. Yeni Bir Muhrec-i Muharririn⁵⁶

“Mehmet Efendi” namında cidden meczûb-ı ilahi bir zat var idi. Şehirde dört döner, gezinirken birden bire durur, kendi kendisine hitaben:

—Mehmet Efendi! Adam ol!

Der idi.

Bu zat vefat edeli hayli zaman oldu. Fakat ben adam olamadım. Olmuş olsaydım böyle mi olurdu. Hiç olmazsa Beyoğlu mahfilinde bulunur, kulüplerde arz-ı endam eder, şunun bunun arkasından sürter, konferanslarda söz söyler, kumar masalarında sahib-i rey geçinir, sansürlü zamanlarda ağzıma geleni yazar, yeni moda bir ser name, bir imza ile mübeyyiz makale tertip eyler idim. Yalnız hal-i hazırda şu var ki son cümleye nazaran adam olmaya başladım.

Tenezzül buyurulsun:

—Neden anladın?

Diye sorun! “Fuzuli”nin dediği gibi ondan bilirim ki benim de iki fıkram tay ve ihraç edildi ve yerleri bembeyaz çıktı. Pek tabii olarak o günden beri yüzümde bir aklık hissetmekteyim.

Rabbim cümlemizin yüzünü ak eylesin, bugünlerde yine ne zuhuran-ı erbab-ı muharrir ağzından:

—Benim makaleyi çizmeyeydiler... İyice teessür...

—Bir makale yazacağım ama.. Çizecekler...

—Çizilsin, mizilsin.. sabredemeyip yazacağım!..

⁵⁴ Eşkâl-i Zaman, 11 Kânunuevvel 1334/11 Aralık 1918, Sayı 98, Sayfa 1

⁵⁵ Eşkâl-i Zaman, 13 Kânunuevvel 1334/13 Aralık 1918, Sayı 100, Sayfa 1

⁵⁶ Eşkâl-i Zaman, 17 Kânunuevvel 1334/17 Aralık 1918, Sayı 104, Sayfa 1

—Ben yazayım da onlar çizsinler!..

Gibi zaman ve hâle münasip tevarüdat vukua gelmekte imiş... Öyle ya!.. Yazmalı!..

Ben de “Naci” merhumun duasına bil iştirak

“Bir hakikat kalmasın âlemde Allah’ım nihan”

Demekte onlarla muvazabet ederim.

3.21. El Cununu Fünunu Akallüh Sebn⁵⁷

Yirmi, otuz, belki kırk sene evvel “İstanbul”un türlü türlü kutbu, meczubu, delisi, divanesi vardı. Mesela “Şeyh Çivi”yi, torbalı “Hüseyin”, deli “Salih” bu zümreden idiler.

Bu zevatı gençler bilmezler. Memleketin tecellisi bu ya!.. Siz o zamanın inkişafat-ı ruhiyesine bakın ki güya nice senelerden sonra meydana atılan “İttihat ve Terakki” prensiplerinin pişdarı imişcesine Rum ve Ermeni vatandaşlarımızdan da belli başlı iki zat zuhur etmiş idi: “Deli Corci” ile “Artin” mi, “Hampazson” mu, her ne şahıs ise.

Ah! O zamanlar ne zamanlar imiş!.. Delilik bile mütekabil...

Maahaza bu rical-i cünunun her birinden ayrı bir haysiyet ayrı bir keyfiyet ayrı bir zihniyet var idi. Mesela Şeyh Çivi koca koca ekserler yutar, Torbalı Hüseyin müstehzi müstehzi dolaşır. Deli Salih elde fener, ayakta yüksek nalınlar ne din bırakır ne iman söver, Deli Corci sabahtan akşama kadar sokaklarda:

—Düddürüt düddürüt!

Diye eliyle boru çalar. “Artin” hem yürür, hem de öte yanına

—Ava kiki dolmaya!

Der idi.

Hayatın ne ehemmiyeti var? Bunlar birer birer sahne-i ibretten çekildikten sonra aynı cinsten bir zat daha türedi idi. Lakin zavallının ömrü vefa etmedi. O da şehadet parmağını darp ve raksa dalalet eder gibi tahrik ederek:

—Oynama balık satarım seni

⁵⁷ Eşkâl-i Zaman, 19 Kânunuevvel 1334/19 Aralık 1918, Sayı 106, Sayfa 1
Deliliğin türlü kısımları olup en azı yetmiştir

Zemzeme-i piş fermasıyla demgüzar olurdu.

Şimdi [gö]nül istiyor ki bu meşahir-i mecanine mümasil-i taraf-bariden bir daha halk edilsin.

[Altı satır sansürlenmiştir]

3.22. Muhabbet Karşılığı Olur!⁵⁸

Ben de hazır-ı bil-meclis idim:

Herif öyle zom olmuş ki ne ayakta durmaya liyakati, ne de meyhaneci bakkalın boynuna kement gibi attığı kollarını çözmeye kabiliyeti var... Ellerini adeta kilitlemiş, muttasıl öpmek istiyor.

Bakkal bu! Adama bedava şeftali verir mi!

Bahusus kozalak almanın okkası otuz kuruşa olduğu böyle bir zamanda!..

Fakat bu muzık-i müteaffinin tesiriyle kıpkırmızı olmuş, ayakta gözü gözüne dikili dudakları amade-i takbil, sine pür sine, zanu bi zanu bulunduğu için makam-ı istirhamda:

—Rica ederim... Efendi, bu gece olmaz, yarın akşam, erken gel, baş üstüne!

Diyor, diğer müşterilere bakarak eliyle sakalını gösteriyordu.

Sakalın, bıyığın para ettiği zaman mı ya! Emsalini görmüyor muyuz? Bir tıraş, bin cilve-i nev-civani doğuruyor!

En nihayet kuvvetlice bir iki silkindi. Musallatın aguşundan kurtuldu. Öteki de kış üstü dükkânın maltarı üzerine indi. Bittabi bu sükût zaten muntel olan şuurunu onu sadmelerle hoplattığı için bir iki dakika kadar kimıldanamadı. Nefes aldığı bile hissedilmiyordu. Bakkal korktu. Şaşırdı. İlk mülahaza olmak üzere seri bir hareketle koltuklarına girerek kaldırmaya davrandı. Çırağına da Rumca:

—Su getir!

Diye bağırdı. Çırac gelinceye kadar ikisi yine kucak kucağa gelmişlerdi. Bir lahzada eski vaziyet tesis edildi. Sarhoş diyordu ki:

—Ben sana söyledim, pişman olursun... Şimdi bir öpücük ver bakalım!..

⁵⁸ Eşkâl-i Zaman, 5 Kânunusani 1335/5 Ocak 1919, Sayı 123, Sayfa 1

Filhakika başka da çare yok idi. Bakkal izar-ı lihyedarını kemal-i itaatle uzattı. Hasret güzar-ı bi-bahanesi de öptü.

Öper öpmez dükkândakilere dönerek:

—Ne tatlı imiş?! Tevekkeli imrenmemişim!.. Bu şeker yoksulluğunda!

Diyerek ağzını şapırdata şapırdata yıkıldı gitti.

3.23. Meğer Bağırıp Çağırarak İstermiş!⁵⁹

Benim balıkçı “Karabet”im, çavalye içinde kıpır kıpır kıpırdanarak yanındakileri de bi-huzur eden “iskorpit”lere diyor idi ki:

—Oynama balık satarım seni!

Aradan günler geçti. “Kalyoz” çıktı. İhtiyar bir kadın soruyordu:

—Kaça?

—Yüze!

Kadın gerileyerek yüzüne baka baka

—Daha dün yetmişe veriyordun?

Kaşlarını kaldırdı, gözlerini kırptı:

—Hanım, bu balık başka balık!

Kadın, müteaccübane:

—Suphanallah! Hepsi denizden çıkmıyor mu? O başka bu başka olur mu?

Karabet eğilerek:

—Hanım valide. Bak şu kilise kapısına.. İşte çıkıyorlar... Hepsi birbirine benziyor mu?.. Çocuğu var, tazesı var, iri boyu var, bıyıklısı, sakallısı, iki kat olmuşu var!.. Balıklar da böyle. Ufağı var, ortası var, irisi var, tazesı var, bayatı var...

Kadın mülzim oldu. Elinde sıkı sıkıya tuttuğu baktığı liralık kâğıdı uzatarak:

—Yarım okka ver ama taze olsun!..

⁵⁹ Eşkâl-i Zaman, 17 Kânunusani 1335/17 Ocak 1919, Sayı 135, Sayfa 1

—Hepsi taze!..

Balıkları birer ikişer alarak terazinin kefesine yığıdığı esnada bir nara-ı keşide ederek:

—Vay! Kulu!.. Marmara Kulu!.. E...h!.. Sopa mısın be mübarek?.. Karadeniz’de doğmuş. Boğaziçi’nde büyümüş, Marmara’da tutulmuş!..

Diyordu.

Kadın aldı, gitti. Dükkânın önünde iki üç müşteri belirmişti. Onlar da aldılar, gittiler.

Bana sordu:

—Sana da tartayım mı?

—Ben kolyoz yemem... Fakat sana bir şey soracağım...

—Buyur, bey baba

—Balık, balık... Pekâlâ, nara ne olacak?

Birden bire bir tavr-ı ciddiyet aldı:

—Ne mi olacak? Onsuz balık satılamaz... Siz müvezzileri görmüyor musunuz?.. “Yeni Gün”, “İkdam”, “Sabah” diye sokakları öttürüyorlar. Rahmetli ustam “Hacı”yı tanırısın, der idi ki:

—Balığı dalyan tutar, gayrı tellâk satar... Dikkat et!... Şimdi bir daha bağırayım, iki müşteri daha bulurum!

—Kulu!.. Marmara Kulu!..

Filhakika iki kişi geldi. Onlar da yarımşar okka alarak çekildiler.

Dünyanın hali hep böyle! Bağırıp çağırarak, atıp tutacaksın ki, fikrini malını satasın!.. Pısrık durdun mu?.. Açsın, vesselâm!

3.24. Hırsız Hırsızdan Çalmış, Şeytan Da Görmüş Şaşırılmış!⁶⁰

Gözler dönük, burundan soluya soluya yanaşarak:

Çat!

—Ne vuruyorsun be!

⁶⁰ Eşkâl-i Zaman, 18 Kânunusani 1335/18 Ocak 1919, Sayı 136, Sayfa 1

—Al bir daha!..

Çat!

—Ne hakkın var?

—Sen bilirsin!

Çat!

Açıktan biri sokularak:

—Durma, bari, kaç!..

—Sen ne karışıyorsun be!

—Öyle mi?.. “daribe” işine bak birader!

Çat!

—Adam isen bu kadar yeter!.. Değil isen mabadı gelir!..

Ayrırlılar, mazrup, elma yanak, dudak patlak, daribin döndüğünü görünce:

—Ben sana gösteririm

Duyar, döner...

—Bir daha eve gelir de yine çalınacak palto bulursan... Belki!..

Bir tehevür-i cali ile

—Vay bana hırsız diyorsun ha!..

Hiddetle gülümser gibi durarak:

—Baban da öyle idi!..

—Vay babam da!..

—Hatta silsilen de öyle!.. Annen de geçen sene bir bohça götürdü idi!

Yine ayrırlılar...

Mazrubun yanına biri yaraşır:

—Efendi, doğru polise gideceksin.

Tereddütle:

—Neden?

—Paltodan!

—O iftira ediyor..

—Ediyor mu etmiyor mu bilmem...

—Rica ederim bey kardeşim...

—Bu rica ile olur iş değil ki...

Durur düşünür...

—Daha satmadım, istersen ortaklaşa...

—Ha şöyle şimdi olur, palto nerede?..

—Şurada bir meyhanede!

Giderler, alırlar. Bohçalarlar.

Ortak der ki:

—Belki herife tesadüf ederiz. Bohça bende dursun.

Yürürler.

Köprüden geçerler. Herkeste pürtelaş. Koşan koşana.

—Ne imiş?

—Açılıyor.

—Açılıyor mu? Koş arkadaş!

Koşarlar. Bohçalı öyle bir tılsımına getirir ki mazrubi açılan kısma atlatır kendi beri tarafta kalır. Açılan göz ağır ağır dönerken biçare bağırır imiş:

—Şayet palto sahibine tesadüf ederseniz beri'üz-zemme olduğumu lütfen söyleyiniz!..

3.25. Dünyanın Altı Da Var Üstü De!⁶¹

Bir zamanlar hükümdaran-ı kanûn idiler, şimdi ise kanunlar bin-nefs hükümdar olmak kuvvetini iktisap etmektedir.

Bir gün ehibbadan biriyle tarihten bahsediyorduk. “Çaldıran”, “Mısır” muharebeleri “Viyana Muhasıra”sı gibi kuvve-yi mevcudeyi o devirlerde merkez-i saltanattan önüne katıp bu derece uzak mahallere götüren büyük padişahlarımızın efrada nüfuz olan mehabet ve şevketlerindeki sihr-i tesiri tahlil etmek istiyorduk. Bir üçüncü zat aramıza girdi. Dedi ki:

—Devr-i Azizi’de bir gün Hasköy’e gitmiş idim. Oraca işimi gördüm. Kendi kendime “Ok Meydanı” tarihiyle döneyim, hem gezmiş, hem de hava almış olurum, dedim, gidip dururken baktım ki bir iki keçi, koyun, hatta inek, biraz ötede dört beş kelp yere karınlarını dayamışlar, işiyorlar. Bu nasıl iş? Bu hayvanların cümlesi de bir anda aynı vaziyette işerler mi?.. Hatta kan tebevül edenler bile var... Baktım, çoban gibi bir herif elindeki değneğe dayanmış, yukarılara bakıyor. Ben de baktım. Demir kafesler yükletilmiş bir kaç araba gidiyor. Çobana sordum:

—Bu hayvanlara ne oldu?

Başını salladı. Dedi ki:

—Görmüyor musun?.. Hayvanların padişahı keçidir. Bir tanesi deminden öyle bir bağırды ki buraları zangır zangır titretti. İşemezler de ederler?.. Ta... şuradan çıkmadan evvel koku aldılar... Koyunlar da keçiler de baş başa geldiler...

Evet devr-i hazır ne öyle kan işetecek hükümdara, ne de kanuna müsaittir. Diğer cihetten ne şimdiki hükümdarlar gibi lutf-ı tab ve hüsn-i terbiyet ile meluf olanlar bunu tecviz ederler ne de asırların mahsul-i irfan ve kiyaseti olan kanunlar! Onun içindir ki “ilka-yı dehşet” politikası, kanunu daima iflas etmiş, başkaldırdıkça tepelenmiştir. Bu hal her hükümetin edvar-ı tarihîyesinde hemen aynı cereyanlarla mahsus ve mevcuttur.

Aşınalarımından biri naklederdi:

—Devr-i Hamidi’de eyyam-ı âdiyeden birinde Kâğıthane tepelerine çıkmak istedim. Arabacı bildik idi. Tam Zincirlikuyu istikametine geldik. Brik mi, yoksa başka isimde bir araba mı, her ne ise karşımıza çıktı. İçindeki zat galiba temenna etmiş. Fakat arabacı öyle

⁶¹ Eşkâl-i Zaman, 23 Kânunusani 1335/23 Ocak 1919, Sayı 141, Sayfa 1

bir doludizgin gitmeye başladı ki ben hayvanlar kaçtı zannıyla korkmaya başladım. Bağırırım, o da bana bağırdı:

—Korkma!.. Bir şey yok!.. Sonra anlatırım.

Ne tepede durduk ne Kağıthane’de!.. Köprüden geçtik. Bahariye tarikiyle, Eyüp’e yaklaşırken تنها bir yerde hayvanları dinlendirmek için durdu. Ben meseleden bi haber olduğum için mütelâsiyane sordum:

—Ne var İbrahim?

—Ne mi var?.. O gecedan bir kaç posta dayak, sonra da dört beş ay bir kaç sene hapis, daha sonra sürgün, daha sonra da nasibe göre ahirete göç!

—Vücudum raşe içinde kaldı.

—Neden İbrahim?..

—Zincirlikuyu’da rast geldiğimiz büyük efendi idi (1⁶²)

O anda bu tesadüfün büründüğü dehşeti anladım. Dedim ki:

—Aferin İbrahim!.. Şimdi ne yapacağız?

Ne mi yapacağız? Sen şimdi arabadan iner, vapur mu olur, kayık mı olur biner gidersin. Ben de yarım saat sonra arabayı alır Fatih’te bizim ...’ın ahırına geçerim... Bir iki gün ortalığı kollarım. Bir koku çıkmazsa yine karşıya geçerim...

İşte böyle bir devirden kurtulalı on on bir sene olduğu halde elan asırların bize vermiş olduğu dehşeti unutamıyoruz. Bir halde ki tedhiş ve tedhiş bizde bir anane olup kalmıştır. Sebebi: Dünyanın ne üstünü, ne de altını bilemediğimizdendir. Adeta kör sarhoşuz.

Eimme-i kiramandan birine:

—Sarhoş kimdir? Diye sormuşlar:

—Yerde midir, gökte midir, nerede olduğunu bilmeyen

Demiş. İşte o seyyah-ı mest-i harap biziz!

⁶² Cennet mekan Sultan Mehmet Han-ı Hamis Hazretleri [Yazarın dipnotu]

3.26. Koçu⁶³

Babıali Caddesi ricalinden biri daha göçtü: Meşhur “Sucu Kosti⁶⁴”.

Benim kendisiyle otuz dört senelik muarefe-i dostanem vardır. Bu müddet zarfında Babıali Caddesi her ne türlü afat ve inkılâbata duçar olmuş ise, diyebilirim ki, müteveffanın çeşm-i dikkatinden kaçamamıştır. Hatta bütün ledünniyatı ile.

Keza yine bu müddet zarfında ben de caddenin yegane gûşe-i aramı olan bu dükkânın peykelerinden mevkian yukarı yükselememişimdir..

Aramızda hemen daima bir itilâf ile daimi bir ihtilâf var idi. Fakat ne bu itilâf dostluğumuzu olmayacak dereceye yükseltiyor, ne de haliyle duran o ihtilâf bu dostluğu hanel-pezir ederdi. Jurnal edilmiş bir kitabı, mazhar-ı takdir ali olsun temennasıyla takdim edildiğine zahip olarak hakan-ı esbak buna rütbe-i evveli sınıf-ı saniyesi tevcihe ettiği gün “Koçu” dedi ki:

—Bavulunu hazırla!

—Nereye?

—Orasını zabıta nazırı bilir.

Keza “Menakıb-ı İslam” nam kitabımın mabeyincilerden biri tarafından arz edilmesi üzerine ikinci rütbeden Mecidi nişanının verildiği o yağmurlu günde de:

—Sana da nişan koydu ayağımı tetik al!

Demiş idi. Filvaki ertesi gün dükkâna geldiğimde teessüf-nüma bir çehre ile dedi ki:

—Dün senden sonra buraya iki hafiye geldi. Seni tahkik ettiler. Akşamları nerede oturduğunu, gündüzleri nerelerde bulunduğunu, kimlerle gezdiğini sordular.

—Sen ne dedin?

—Dedim ki: Ben dükkândan ne gündüzler, ne de geceler ayrılıyorum. Onun için bilmem. Fakat ekseriya sabahları buraya gelir, bir kahve veyahut bir limonata içer. Bunun üzerine dediler ki: Neler söylers?.. Dedim ki: Benim gibi bir sucu parçasına ne söylenmek caiz ise onları söylers. Meselâ cigerakilerde karnımı doyurdum, kitapçı ... dan para aldım, bana bir mecidiye ödünç verir misin, bugünkü kahvem dursun gibi sözler söylers. Yine dediler ki:

⁶³ Eşkâl-i Zaman, 8 Şubat 1335/8 Şubat 1919, Sayı 156, Sayfa 1

⁶⁴ Babıali caddesinde üdebanın toplandığı dükkânın sahibi

Üzerinde kâğıt, kitap, gazete taşır mı? Dedim ki: Buraya geldiğinde yandaki sarraftan gazeteleri ister, okur, cebinde kitabı mı kâğıdı mı var bilmem. Fakat bazen elinde görürüm.

—Sonra?

—Sonrası bu: Sen bir kaç gün buralara uğrama. Kendini göz önünden kaybet.

—Peki ama ne kazanır, ne yeriz?

Gözümün önünden asla gitmez. Etrafına bir bakındı, dükkândan çıktı, yine bakındı. Sarrafa giderek bana döndü geldi.

—Al sana İngiliz!.. Bir üç dört gün geçin... Ondan sonrası için Allah Kerim!

Zemberek üstünde imişim gibi fırladım. Kendisine teşekkür ettim. Gülerek:

—Ha şöyle! Biraz atik ol! Onlar buraya geleceklerdir, ben aldığım haberleri sana söylerim, fakat ne zaman gelersen sabah erken gel!

Bittabi doğruca eve gittim... Köyde bir kaç gün deniz kenarında bil-kadde vakit geçirdim. Galiba dördüncü gün idi, ilk trenle indim. Koçu nargilesini kurmuş, kahvesini pişirmiş, keyif çatıyordu. Beni görünce gülümsedi:

—Hayrola Koçu!

—Borcun çoğalır.

—Ne gibi?

—Herifler hem seni soruyorlar, hem de su içip parasını vermiyorlar. Bende tebeşir ile şuraya yazıyorum.

—Beş on sudan ne olur, veririz.

—O kadarla kalsa iyi!.. Yarın limonataya başlayacaklar.

—Neden bildin?

—Öyledir! Dahası var: Kırpık bıyıklısı dün bir altın saat getirdi. Beş mecediyeye rehin etmek istiyordu. Ben böyle muamele yapamadım. Şimdi dükkân sahibine bile üç gün sonraya dedim. Diyerek savdım... Ey sen ne yaptın?

—Köyde oturdum.

—Dur!... “Yine sarrafa gitti, geldi” İki yarım İngiliz tevakki ederek:

—Bir kaç günde “Galata” tarafında gez!..

—Neden?

—Sıkı arıyorlar. Bir kere köye dadandılar mı rahat edemezsin. Bugün geldiler mi, Kadıköy’ne geçiyorum, dedi gitti, diyeceğim!..

İşte tam bir kaç ay hafiyeler bir tarafta, ben bir tarafta İstanbul civarını gezdik idi. Harekâtı “Koçu” tanzim ediyor idi.

Aramızdaki ihtilâf doğrudan doğruya müşteri malumatı idi. İstemediği biri içeriye girip de kahve ısmarladı mı ya kahvenin olmadığından veyahut derhal büyük şişelerden birine sarılarak limonata yapacağından bahisle pişirmezdi. Her gün değil ise de iki günde bir camekân önünde ufak bir arbede çıkmak mutattı idi. Evvelki titizliği, bilahare tersliğe munkalip olmuştu.

Dedim ki:

—Koçu!.. Gittikçe mutaassıp oluyorsun, fakat Papaz seni giyindirirken baklayı ağzından çıkaracaksın!

O da bana cevaben:

—Sen de İmam lif sürmeğe başladığı zaman!..

Bilmem ki badel-vefat giydirildiği esnada baklayı ağzından çıkardı mı? Çıkarmadı mı?

3.27. Türklüğü Anadolu’nun Taş, Toprağında Mütalaa⁶⁵

Anadolu’da Türklük Maddeten, Ma’nen, Tarihen, İlmen Müessesdir.

Anadolu’da bulunan köy, kasaba, şehir, dağ, dere, ırmak, göl gibi esasen coğrafyaya ait mevaki ve mevaziin esami-yi kadime ve mevzuaları hatta sathi olarak tetkik edilecek olursa Türklerin bu öz vatana ırki, ictimai, topografi, coğrafi, iktisadi, tarihî bir surette merbut olduklarını anlamakta güçlük çekilmez. Türk, bu diyar-ı mübarekesini varsa mukaddesatına kadar cümlesini teberru eylemiştir.

⁶⁵ Yeni Türkiye, 22 Şubat 1335/22 Şubat 1919, Sayı 170, Sayfa 2
“Bu yazı Eski Gün adıyla yayımlanan 31.sayıdır”

Yalnız Anadolu köyleri esamesi hakkında bir müddet devam eden tetkikatım neticesinde elde ettiğim fevait bilhassa on iki kısma ayrılıyor:

1- Türkler, vatanlarında ne kadar renk var ise cümlesini yaptıkları köylere, şehirlere, kurdukları dağ, tepe, dere, ırmak ve göllerle saireye yakıştırmışlardır. Anadolu saha-ivesiasını azim bir şebeke şeklinde kaplayan bu “mozaik”de en ziyade göz alan renkler: “Kır, kula, pembe, boz, çakır, gün, sarı, kara, ak, al, kızıl, yeşil” gibi mütenevviattan ibarettir. Bir faide-i tarihiye olmak üzere ilâve edelim ki:

Boz renk: heybet ve vakara, kara: kahır ve satvete, mertliğe, coşkunluğa, irtifaa, mehabete, kırmızı: celadete, sarı: kıymet ve izzete, alaca: şeamete, ak: selâmet ve şevkete, gök: kutsiyet ve celâle, çakır: “gözlerde” zekâ ve şeytanete cürete delâlet etmek üzere telakki edilmiştir. Fakat Türk töresinde makbul olan renkler: “ak, kızıl, kara”dır.

Akpınar, Aladağ, Alayund, Alhan, Alacaşar, Akçakoyun, Bozalan, Bozoyük, Pembecik, Çakırca, Sarıçam, Sarıkaya, Sarıgöl, Sarıyurt, Sarıyar, Karadeniz, Karabucak, Karahisar, Karapınar, Kızılelma, Kızılalan, Kıryayla, Gökdere, Göktepe, Yeşilli, Yeşiller, Yeşiltuna, Akçal, Akçakoyunlu, gibi adeti büyük bir ekseriyet teşkil eden kırav mevaki-i coğrafiye dahi delalet eyler ki Türkler kendi menşur vatanlarının bit-tahlil iare ettiği elvandan son derece de mütehassis ve müteessir bulunmuşlardır. Fakat biz bu kır-ı tahassüs ve tesiri şöylece kaldıracak olursak bunun altında ırki nedenlerin vücudunu da görebiliriz. Yani Asya-i Sugra ’ya Osmanlıların zuhurundan pek çok zaman evvel hicret etmiş veya sonradan gelmiş olan kabail ve aşayir-i Etrak’ın izlerine tesadüf etmiş bulunuruz. Meselâ “Alayund”, “Akçakoyun”, “Akçakoyunlu”, “Çakırlı”, “Sarısığırlı”, “Sarıkeçili”, “Karakılıçlı”, “Kızılcasulu”, “Karaatlı”, “Karapalalı”, “Karaçomaklar”, “Karakoyunlu”, “Karatekeli”, “Karakeçili”, “Karabenli”, ve emsali esami bize mevki tanıttırmaktan ziyade bir işaret veya oymak şahsiyeti ifade eder.

2- Türkler anane-perest bir millet oldukları haysiyetiyle mensubu buldukları muhit ve maişeti unutamadıklarını yine köyelerine verdikleri esami ile ispat eylerler. Bu esami:

“oba 1”, “alan 2”, “in 3”, “çigel 4”, “çitme 5”, “kent 6”, “çivga 7”, “Baha Said⁶⁶” Beyin izahatına göre:

⁶⁶ 1882-1939 Karakol Cemiyeti kurucularından

“1” Öbe – oba: Bir aile ocağının heyet-i mec[m]uasını teşkil eder. Obanın çadır veya hane olmasında bir fark yoktur. Bir oba, yalnız bir aile olduğundan karargâhıdır.

“2” Alan: Mahdut bir meydan, düzlük. Ekser şehir içlerinde “içtimai mahallelerine” denir. Orada düğün cemiyetleri, görüşler yapılır. Şehir kenarlarındaki koşu meydanları, panayır yerleri de birer “alan”dır.

Ormanların arasındaki mahdut düzlüklere de “alan” denir. Meselâ kapalı araziden açık araziye çıkıldı mı: “harman 32”, “saray 33”, “yük 34”, “su 35”, “hisar 36” ve emsalinden ibarettir. Fakat bunlarla teşekkül etmiş müsemmalarda Anadolu’da yüzlerce köy ve mevki-i alan mevcuttur. Anlaşılır ki Türk kendi muhitine ve vesait-i maişetinde pek ziyade mukayyet ve ihtimamkârdırlar. Demek isteriz ki vataniyeti, vatanperverliği kendi mahsusat ve temlikat ve taallukatıyla son derecede münasebetdardırlar.

3- “in”: Hayvanat-ı vahşinin ve insan-ı iptidainin ilk barındıkları yuva. “inlemek – inlemek”: İn ses gibi tanin-endaz olmak manasına ve mevzuuna mutabık bir kelimedir. “Altay”ın inleri Türk yummak “masal”larında büyük kahramanlıkların menşeiini gösterir. “Sibirya” da “Yakut” Türklerinin ekser meskenleri tahtelarz inlerdir. Ve mebdeler bilhassa inlerde, mağaralarda hazırlanır.

“4” Çigel: Hüsn-i surette ve zevk-i selim ve lisanlarındaki zarafet-i ifade ile İran şiirinde terk-i hüsn ve onu teşkil eden bir il ismidir. “Kolca” ile “Kaşgar” arasında eski yurtları vardır. Hatta şimali Kafkas’ta “Tabasaran” ve “Haydak” oymakları “Çigel” lisanı konuşurlar.

“5” Çitme – Çitmi:..? “Kaz Dağı: Edremit kurbunda” sekeneşi Türkleri Yörük’tür. Kızılbaş’tır. O civar ahali onlara “çetmi” derler. Mahal-i mezkûrede “Çetmi-i Bâlâ”, “Çetmi-i Zir” isimlerinde iki köy vardır. “Bundan maada “Biga” Sancağı dâhilinde “Ezine”, “Karaman”, “Akşehir”, “Seydişehir” kazalarıyla “Ertuğrul” Sancağı dâhilinde “Sekud” Kazası’nda “Çerkes Çetmi” gibi, “Bergama” Sancağı’nda “Çetmi Büyük Oba” namında diğeri bir köy vardır.

“6” Kent: Köy, kasaba.

7- Çıvga: “Kesre-i sakile ile çıvmak: sıçramak, perran olmak. Belki şiddetli sıçrayan şerare manasına olan “çıvgan”dan muharrestir. Bir de Anadolumuzda makam-ı tahsinde: Bak şu öküzün ne çıvga boynuzları var, denir. Bu boynuzlar geniş ve sivridir.

8- Bucak: Buçaçak, köşe.

9- Salur: “Salmak” mastarından, sibaından saldırışı, insanın salması. Oğuz boylarından bir aşirettir. “Salur Türkmen”i aşiretine şecii Türkmen bir sıfat-ı mümtaze ola gelmiştir.”

“10” Seki: Basamak, sedir. Türklerin binalarında duvarlar içinde evanî-i beytiye vazına mahsus mahaller: Akseki, Karasu.

“11” Günü – Günay: Şarka nazır, gün alan cihet demektir, steplerde tatlı muhaddebitler yapan geniş sırtlara ilim-i hastır. “Kırgız il günayları” gibi. Anadolu’da bu isimde pek çok karye vardır. “Kuzey” bunun makûsudur. Garba nazır demektir. Gün almak; kabarmak, yükselmek manasındadır. Gün aylan: ay çiçeği.

“12” Oren: Oran: Orun, temel, esas, ırk. Orunun oyulsun, bedduası göğün kurusun cümlemize muadildir. Urun salmak: temel koymak. Türk urunu: Türk neslinin menşei.

3- Mevalid-i selâsiye mensup esmanın kâffesinden, fakat öz vatanlarına nispet-i külliyesi olanlarından bila istifade, mesela esma-yı nebatiyeten bir köyün veya bir şehrin bir nev-i mahsulüne işaret eylemişlerdir. Armut “lu”, Elma “lı”, Ceviz “lık”, Koz “Kozlu”, Kestane “lık”, Kavak “lı”, Çimen, Çayır “-hisar”, Çam “-dere”, Çiçek “-li”, Çilek “-li”, Ayva “lık”, İncir “-li”, Badem “-ağacı: Alaiye’de”, Âlani: Bergama kazasında, Arpa “-dere, deresi”

Ağaç “-lı”, Dut “-luk”, Buğday “-lı”, Kiraz “-lık”,

Yonca “-lık”, Soğan “-lı”, Erik “-li Beylan, Kaş”

Asma “-lık”, “Söğüt”, Zeytin “-lik”, Burçak “-lı”, Nar “-lı, kapı”, Meşe “-lik”, Saz “-lı”, göğem “bir nevi yemiş. – alan: Biga kazasında” ve emsal-i beldesi esami-yi kura⁶⁷ meyânında mükerrer surette mevcuttur.

“13” - Gürlük: Gürlek, gürlük, gürlük, şeklinde okunabildiğine nazaran mana-yı muhte[li]feye dalalet eder. Gürlek dere: Aks-i sedası çok dere. Gürlük sab’el- mürur bir halde tenebbüt eden mahal, gürlük orman, gürlük çalılık. Gürlük: sıklık. Gürlük: bataklık arazi.

“14” - Afşar: Oğuz boylarından biri vaktiyle “Apşar, Kapşar” isminde iki kardeş varmış. “Salur Türkmen” ulusundan imiş ve Çağatay urununa yani ırkına mensup imiş. Bunlar iki oba olup ayrılmışlar. Sonra bunlardan “Afşar”, “Kafçar – Kaçar” ulusları türemiş. El haleti hazihi İran hanedan-ı saltanatını tesis eden “Kaçar” silsilesi ile İran’da pek külliyet-

⁶⁷ Aslı, karye: köy

i miktara varan Afşar Türkmenlerinden bir karabet-i ceddiye dolayısıyla, umumiyetle saray muhafızlığı en yakın Afşar dalı olan “Kızıl Arslanlı” ailesine verile gelmiştir. Kızıl Arslanlı ailesinden << Tahran >> da mukim Muzaffereddin Şah’a saray kethüdalarından Hüseyin Han’ın silsilenamesinde okumuştum. Anadolu’muzda Adana Konya civarlarındaki Avşar⁶⁸ Türkmenlerinin de aynı sülaleye mensup olmaları ağleb-i ihtimâldir.

“15” Çadır: “oba” kelimesinden müracaat. Yalnız şunu ilave edelim ki “Çadır, ata ve büyük babanın ocağıdır.”

“16” Han: Malum.

“17” Öyük: “Baha Saadet Bey” diyor ki: Hayyuv, hayyuk ism-i mastarından muhaffef olsa gerek. Hayyuv salmak: Felâketi veya heyecanı yaygara ile âleme ilân etmek. Cengiz idaresi teşkilâtında <<tevaçi>>ler evamir-i resmiye-yi hükümeti aktar-ı beideye isal eden memurlar idi. Bunların Türkistan memurları “Hayyükçü”ler idi. Ordu ve merakız-i idare arasında “Hayyük tepe”ler menzil ve muharebe postaları vazifelerini ifa etmişlerdir. Hatta bu muharebe postalarının ara mesafesi menzil-i vahid-i kıyasisi olarak kabul edilmiştir ki bir çağırım... yüz çağırım... ilh Meyil yeri mesafesine muadildir. Kuvvetli bir insan sesinin işittirebileceği bud ve mesafeden kinayedir. Bu tabir, Türkistan menzil-i hatlarındaki cephelerin kullandığı yegâne ıstılah-ı mesafedir. Haritalarımızda “Öyük” diye yazılır. “Kırkkilise”, “Yenice” civarında; dokuz öyük köy, Yenişehir civarında “Yassı Öyük” “Karaca Öyük”, “Eskişehir”e gidilirken “Bozöyük”.

“18” Değirmi: Malum

4- Keza öz vatanda mevcut hayvanatın isimlerinden de istifade ederek tarih-i tabii-yi memleket nokta-i nazarından onlara bir mahalliyet-i ispat eylemiştir. Bilahare göreceğimiz cemadat ve madeniyat isimlerinin birer vasıf ile veyahut sadece köy, dağ, dere ve sair avarız-ı arziyeye tahsisi dahi delalet eder ki Türkler Anadolu’da saça saça istimarât ile meşgul olmakla beraber tabiiyatı da nazar-ı dikkate almışlardır. Bu alış, insiyaki değil, marifet-i memleket namına mühim bir teşaub-i ilmi neticesidir. En cüzi bir tetkik, bu neticeye varır.

⁶⁸ Bu kelimenin ikinci sesi metinde ‘p’ ‘f’ ve ‘v’ ile üç ayrı biçimde yazılmıştır.

Hayvanat isimlerinden en ziyade tesadüf edilenler: Kartal “İstanbul civarında İslâhiye kazasında.

Kurt “-lar: Bahçe kazasında, Geyve kazasında: kurt belen, - beyler “Adapazarı’nda... ilh. Kumru “-lu: Adana’da”, Kumriyan “Revandiz’de⁶⁹

Katır “-özü: Geyve’de, li “Yalova’da”

Kaplan “-lı “Karaman’da”

Karga “-lu “Tefenni kazasında”, selek “Antalya’da”:

Karaca “-lı “Antalya’da”.

Arslan “kara – “Kudüs”de

Tilki “-li “Tavas da”, -ler “Alaiye’de”

“19” Tuğ: Mastarı “Tuğarmak”dır. Çözmek, bırakmak, azat etmek, hür bırakmak gibi ter kibatta kullanılır. Moğol töresi “Kanun” derecatında doğan adedi arttıkça şahsın hürriyet-i nüfuzu da artar. Osmanlı idaresinde tuğ adedi derecat-ı şerife işaret idi. Vaktiyle tuğ, “Pamir⁷⁰” vahşi öküzlerinin kuyruğundan yapılırdı. Bu öküzlere “Kaçkar” öküzleri denilirdi. Anadolu Çivril kazasında “Tuğcu”, yine o kazada “Tuğlu” ve sair mahallerde bu isimle müsemma köyler vardır.

“20” Ağıl: Koyun sürülerinin gece barındığı kuytu yer. Bu nevi hayvanatın açık konağıdır.

“21” Çeşme: Malum.

“22” Çardak: <<.

“23” Yayla – Yaylak: Yaylamak mastarından, yay geçirilerek mahal demektir. Yay: Fusul-i erbaadan “yaz” dediğimiz mevsimdir. Yaylak ile kışlak Türk göçrisinin fusul-ı hayatiyesidir. Sürülerini barındıracak, iâşe edecek menabi-i tabiiyeyi buralarda bulurlar. Yaylak ve kışlak zamanlarının düğünleri Türk’ün en şenlikli bayramlarıdır. Kışlak esastır, yaylak mütemmimdir. Türk göçrisi steplerden yaylağa azimet ve avdetiyle senesini itmam eder. Yaylak döneminde av, Türk’ün terbiye-i askeriye, muharebe talimi makamında senelik devre-i imtihaniyesidir.

⁶⁹ Irak’ta bir il

⁷⁰ Afganistan sınırında yayla

“24” Yaka: Malum.

“25” Ova: Keza.

“26” Çeltik: Piriç tarlası.

“27” Küme: Yığın manasında.

Doğan: -lı “Denizli’de”, -“Tavas’da” -li “Haçın’de” -ci “Bayramiç’de” – çay, -çil “Geyve’de”, -çıl “İzmir’de, Adapazarı’nda”,- hisar “Akşehir’de” –cek “Beyşehir’de”....
ilh

Tavşan-lı “Geyve’de”, tavşancıl ve emsali.

Elhasıl “Şahin, koç, koyun, deve, yılan, keçi, teke, geyik, kuş, leylek, at, çakal, güvercin, horoz, camuş, ayı, kuzu, kunduz, arı, kedi, aygır, dombay, sülük, sinek, serçe, dana, turna, kaplan, sırtlan, köstebek” gibi hayvanat-ı mahalliye esamesinin köy şeklinde birer koleksiyonu vardır.

5- Maahaza cemadat ve maadin isimleri bu ikisine nisbetle azcadır: Taş, kaya, demir, kurşun, kömür, altın, şap, inci, bakır ve sairden ibaret gibidir.

3.28. Son Hovardalığım!?!⁷¹

Geceleri geç kalmaya gelmiyor!.. Bahusus benim gözlerim karanlıkta hiçbir şey seçemiyor. Çamur mu, çukur mu, bodrum kapısı aralığı mı, görmeyip basıyor, düşüyorum. Geçenlerde çoktan beri görmediğim ehlibba-yı kadimeden biriyle lafa daldım. Saatte de sekizi buldu.

Bendehaneye gitmek için kestirme bir “Aynalı Fırın” sokağı var. Bu sokak tarih-i maişetimizde nam verdi. Her sabah çoluk, çocuk, kadın, erkek burada içtima eder, vesika ekmeği dilenirler!..

Oradan saptım. Biraz yürür yürümez, iki heyulâ-i muzliminin bana doğru gelmekte olduklarını sezinledim. Bittabi bir vaziyet müdafaa aldım. Onlar yaklaştı. Ben durdum. Biri ilerledi. Yanaştı. Koluma girdi. Evet. İnkâr etmem, kolumu meal memnuniyet verdim. Çünkü kadın!

Dikkat buyuruluyor mu? Yeniden işe başlıyorum. Et-tekraru hasen!

⁷¹ Eşkâl-i Zaman, 26 Mart 1335/ 26 Mart 1919, Sayı 202, Sayfa 1

Dedim ki:

—Ne istiyorsun kızım!

Malum a, kadınlara hemşire demekte bile ihtiyat lazımdır. Yaş meselesi!

Dedi ki:

—Gidelim.

—Nereye kızım!

—Bize!

—Fakat ben seni tanımiyorum...

—Ben seni pekâlâ tanıyorum...

—Demek ki ahbabız...

—Öyle ya!..

Bereket versin, bakkalın gazı sönmemiş... Dükkânın önüne geldik. Dikkat ettim. Genç kadın. Güzel de.

Dedim ki:

—Beni bu gece mazur görün.

—Olmaz...

—Sebebini söyleyeyim.

—Nedir?

—Hastalıklıyım

Kolum gevşedi... Oh!..

—Daha dün doktor iki şırınga yaptı...

Kolum daha gevşedi. Bir oh daha!

—Müsaade ediyor musunuz?

—Buyurun!..

Kolum bütün bütün azade kaldı. Büyük bir oh daha!

Gördünüz mü? Fuhuş gece yarıları bile sokağa dökülüyor. Belâ-yı maişet!

Benim gibi gece, gündüz sokakta imrar-ı hayat etmiş ihtiyar bir kurt, şu zamanda geç kalmayayım diye isticâl edip dururken on sekiz, yirmi yaşlarında bir kadın yolunu kesiyor!..

Beyler, Efendiler, hatta Paşalar!.. Zaman hakikaten değişti.

3.29. Vahdet-i Millîyenin Eşkâl-i İbtidaiyesinden⁷²

İstiklâl-i Osmaniye'den evvelki senelerle onu takip eden senelerdeki vekayi alır gözle tahlil edilecek olursa vekai-i mezkûrede Kurun-ı Vusta'yı o evaririne mahsus bir "[i]nkılap fikri" başlangıcını tasvir eden bir şekl-i içtimai görülür. Bu şekil "Bilecik"de bir zaviye derununda tersim edilirdi.

"Tercüme-i Şakayık"a göre aslı "Karaman"lı ve diğer tarihlerde kendisi "Adana"lı gösterilen Şeyh "Edebalı" bu zaviyede oturuyordu, Müşarünileyhe mahalinde malumat-ı iptidaiye edindikten sonra ikmal-i tahsil etmek ve o zamanlar âdetince çile doldurmak ve yine zamanın pek ziyade bir ehemmiyet-i ilmiye tarzında telakki ettiği seyahat maksadıyla "Suriye", "Şam" taraflarında hayli müddet oturmuş, Usul ve Furu, "Tefsir" ve bilhassa "Fıkıh"da yed-i tuli sahibi olarak bade "Sultan önü" sancağının merkezi olan "Eskişehir" civarındaki "İtburnu" köyünde ihtiyar-ı ikamet eylemişti.

Şeyhimiz buraya niçin gelmişti?.. Bu ciheti tarih izah etmiyor, fakat vukuat açıktan açığa söylüyor. "Mal Hatun" ile Sultan "Osman"ın muaşakatına bir roman süsü veren müverrihler nice aldanmışlardır. "Mal Hatun" un kendisine mâl etmek daiyesinden dolayı "Eskişehir" Beyi ile Sultan Osman arasında zuhur eden nizanın o derecede ehemmiyeti yoktur. Asıl mesele Şeyhin "Eskişehir" Beyi'nin talebini reddettikten sonra "Ertuğrul" Bey' yurduna çekilmiş olmasındadır.

Bahusus Gazi'nin yüz obaya pek çok gelip gitmiş olması ve bir gece meşhur rüyayı görerek Şeyh ile temin-i musaheret eylemiş acaba suret-i mutlakta "Mal Hatun" alakası mı idi?

"Şakayık" "Edebalı" nin servet-i azime ve kudret-i tammeye mâlik, meslek-i sofiye salık olduğunu zikrettiği sırada umur-i ibat ve geru-dar meham-ı emaret hususunda Osman Gazi'nin daima kendisiyle istişare eylediğini yazıyor.

⁷² Yeni Gün İçindeEski Günler, 11 Teşrinievvel 1335/11 Ekim 1919, Sayı 204, Sayfa 3

Filvaki pir-i muhterem mesail-i şeriye ve diniyede adeta merci-i kül olmuştu. Bu cihet tarihimizce müttefik-i aleyhidir. Bundan da anlaşılıyor ki İstiklâl-i Osmani cenab-ı azizin irşadat-ı hükümanesinden son derecede hissedar olmuştur. Hatta mesail-i siyasiyede dahi müsteşar, daha iyisi mürşit sıfatını takınmış idi. Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin müessesin-i marufesinden beri olan Şehzade “Alaaddin” Paşa'nın da hem büyük babası hem de muallim ve mürebbisi idi. Bu mazhariyetten naşittir ki Paşa, Şeyh-i Fazıl'ın telkinat ve tedrisatı sayesinde yetişmiş ve Devlet-i Osmaniye'yi böyle bir yetişmenin bereketiyle behre-dar-ı teşkilat eyleyerek Avrupa Kıtası'na kanuni bir devlet kıyafetiyle duhule müsait olacak surette ihzara muvaffak olmuştur.

Diğer taraftan “Mevlâna Alaaddin Esvet” gibi asrının güzide bir sahib-i ilmi olan zattan şakirdi “Çandarlı Kara Halil” de hem ilmi, hem siyasi, hem de askeri bir sahib-i teceddüt olarak zuhur eylemişti, bu zat evvel emirde Kazaskerlik makamında bulunur, teşkilat-ı esasiye-i devlette ruh-i tesis addedilecek derecede asar-ı kıyaset gösteriyor, bunlar arasında da ferzend-i ercument Orhan'ı Şehzade “Süleyman Paşa” bulunuyordu, görülüyor ki muhit seçmeler mecmui olmuştu.

Bizim cenab-ı “Osman”a isnat ettiğimiz “seyyiat-ı İslamiye”nin mefhumu ne idi? Hıristiyanları imha veya İslam etmek mi idi? Bilakis kendisinden sonra yapılan devşirme usulünde imha değil, ihya politikası kullanılmıştır. Tarihen müsbittir ki müşarünileyh Gazi Sadrullah içtihadı olmayan ve suret-i itaat gösteren tekfuruları yerli yerinde ipka etmiş ve yalnız cizye almıştır. İyice düşünülecek olursa tasdik edilir ki Osmanlıların bilahare dâhil oldukları “Balkan” şube-i ceziresi Hükümetleri ile onların maverasında bulunan diğer hükümetler de din politikasına salik münhemin idiler.

Bütün taharrikat evvelce yekdiğerinden ayrılmış olan iki “Roma” uzvundan sudur ediyor, Ortodoksluğuyla beraber “Roma” Kilisesi'nden yüz çevrilmiş olan İstanbul İmparatorluğu en ufak harekât-ı askeriyesiyle Katolik Kilisesi reisi bulunan Papa'ya müracaatla milel-i Nasara'yı kıskırtıyor, hatta bununla da iktifa etmeyerek “Sinop” emareti ile bilhassa “Karaman” Hükümet-i İslamiyesi'ni aleyhimize kaldırıyordu.

Osmanlıların Rum ilinde Hıristiyanlar hakkında ittihaz eyledikleri siyaset iki şıkkı haiz idi. Biri: Herhangi Hıristiyan Hükümeti olursa olsun onu alel-hâle ipka ederek senevî bir vergi alıyorlar veyahut öşür ve rüsum vermekten ibaret olan haraca kesiyorlardı. Vergiyi vermeyen hükümetler nakız-ı ahit eylemiş addolunarak aleyhlerinde hareket-i askeriye icra kılınıyordu. Hatta Bulgar Kralı “Şişman” 778'de Sultan Murat-ı Evvel'e kızını

vermiş iken ertesi sene vergiyi vermeyince “İnce Balban⁷³” namındaki serdarımız “Sofya” yı işgal eylemişti. Demek ki sistem hiçbir şekilde değişmiyordu.

Tarihte “738” senesinden “758” senesine kadar temadi eden yirmi senelik bir fasıla-ı sükûn ve salah vardır. Bu yirmi sene imarat ve teşkilât-ı siyasiyede tadilat ile geçmiş ve fakat bir sene sonra Osmanlı ahval-i siyasiye ve içtimaiyesi yeni bir tarihe girmiştir. Çünkü bu sene zarfındadır ki Şehzade “Süleyman” Paşa Rumeli’ye mürur eylemiştir. Devr-i Osman namdar da fütuhât şimal ve şimal-i garbiye matuf iken ahd-i Orhan Gazi’de garba müteveccih olarak “Karasi” diyarı alınmış ve diğer cihetten yine evvelki istikâmet takip edilerek, “İzmit” ve “Gemlik” gibi sahil memleketler ilhak edilerek Marmara’nın sahil-i cenubisi “Çanakkale” ye kadar yedimize geçmiştir.

İlk zamanlarda “Balkan” şibh-i ceziresinde yerlilerden kurduğumuz mukavemet, sonrakilere nispetle pek cüzidir. İlk Balkan ittihadı “Sırp Sındığı” ile “Kosova” muhaberatında görülmüştür. “Beyazıt”-ı Evvel’in “Niğbolu” muharebesinde “Murad-ı Sâni’nin “Varna” melhamesinde tesadüf ettiği ordular Ehl-i Salib’e mensup idiler. Bizzat “İstanbul” İmparatorluğu’nun, Bulgar, Sırp Krallıklarının harem-sera-yı hümayuna girmelerinin kabulleri dalaletleriyle de anlaşılıyor ki şibh-i cezirede zaman zaman bir ittifak ve tesanüt arzuları uyanmıştır. Maahaza bu arzuyu her zaman suya düşüren yine kendileridir. “Balkan” da vakit vakit “Papalık”, “İmparatorluk”, Macarlık, “Nemse⁷⁴”lik politikası sırasıyla roller oynamış ve bu türlü bir silsile-i siyasiyat ve anane şeklini bağlayarak bilahare Ruslar ve onlardan da düvel-i muazzama denilen hükümet-ı malume istifade etmişlerdir. Fakat asıl dikkat edilecek nokta “teşkilat-ı esasiye”nin büyük ve kavi bir “vahdet-i millîye” vücuda getirerek Padişah ile milleti yekdiğere bağlamış olmasıdır. Filvaki bu irtibat bir şekil-i istibdadi de idi. Fakat “Şeriat” yani kanun-i İslamiye bu şekli her istediği zaman tadil ve menafî-i amme namına sevk ve tevcihe edebiliyordu.

3.30. Tefil Babı!⁷⁵

Hiç hatırıma gelmedi. Tevekkeli “Ömer Seyfi” ve rüfekası Arapça kelimeleri, vezinleri, kaideleri, usulleri bırakalım diye bangır bangır bağırıyorlar. Meğer Arapçadaki ebvab-ı tasrifiyenin ve bahusus “tefil” babının umur ve hususatımız üzerinde büyücek bir füsun-ı tesiri var imiş.

⁷³ Murat Hüdavendigâr’ın komutanı

⁷⁴ Osmanlıların Avusturya’ya verdikleri isim.

⁷⁵ Eşkâl-i Zaman, 12 Teşrinievvel 1335/12 Ekim 1919, Sayı 205, Sayfa 1

Muhatabım diyordu ki:

—<<Allahümmehfizna min babbitefil⁷⁶>>

—Neden?

—Görmüyor musun? Tahkik heyetleri, tedkik-i hesabat ve seyyiat komisyonu, tehcir ve taktik mesaili, teklif-i rüşvet, tahdid-i sin, temin-i asayiş, tenkil-i eşkiya, tevkifat, tashih-i hudut, tayin-i merci, taklid-i meskûkat, tehir-i muhakeme, tezvirat, teşkilât-i millîye, tağlit-i ezhan, tekzib-i eracif, tertib-i fesat, tekfin ve teçhiz ve tedfin, tedvir-i dolap, tahsis-i maaş, tayin-i ayan, telsim-i daman, tahrik, teşkil, terqip, terzil, tahkir, teçhil, tahrir, tefrik, tespit, tecrim, tatil-i tediyat, tervic-i ekazib, tevcih-i rütbe, talik-i nişan, tefviz-i umur, takdir-i Huda, telvis-i mukaddesat, tahdiş-i efkâr, teslim-i esliha ve mühimmat, teşhis-i emraz, tahsisat-ı mesture, tevil-i kelâm, tağşiş, teftiş, tekdir, tesvil, tecrit, tedhiş, tevbih, tenvirat-ı belediye, tahlisiye idaresi, tasdike-ı iktiran, tebligat-ı resmiye, teminat-ı katiye, talimat-ı hafiyeye, tevzi-i nan-ı aziz, telkinat-ı bed-hahâne, ve emsali hesaplı hesapsız işlerin başında mutlaka bu baptan bir kelime bulacaktır.

“Tecil ve tavik” eski ve yeni siyasetimizin medar-ı kıvamı olmak üzere tanınmış bir zümre-i vasfiye olduğu gibi “tekaüt” “tesanüt” gibi tefaîl, “tahakküm” gibi tefil, teczie, “tahliye”, “tefrika” gibi “tefile” baplarına mensup olan kelimat ile iltibas-ı azimi var. Bereket versin ki şu aralık manda manasına mevzuiyeti ihlâl-i şuur edecek mertebede hadşe-resan olan “müzaheret” ile bilhassa “Vakit” baş muharririn sık sık kullandığı “İnkışaf”, “Ferit” Paşa kabinesinin bin türlü talilat ve tevhimat ile aylarca alıkoyduğu “intihabat”, Maliye Nezareti’nin akit edemediği için her defa gazetecilerin müracaatında tekzip ettiği “istikraz”, her nazır veya paşa vekilinin esbab-ı sıhhiye desturine tadbikan verdikleri “istifa”, “Sabah” gazetesinin telinat-ı millîyeden çekinmeyerek “ferraş-ı ihtizar” a yatmış göstermek istediği “istiklâl” dünyanın her tarafından vukua gelirse gelsin mutlaka ittihadîyenin kârı olmak üzere isnad-ı vebalisiyle ahiren erkân-ı itilâftan bazılarında teşmil edilen “irtikâp”, “irtişa” “ihtilâl”, “ittifak”, “içtima”, “iftira”, hatta “itilâf” ve ebvab-ı sairede düzelip gelen sair mastar-ı Ara[pe]a arada sırada imdadımıza gelmiştir yoksa halimiz yaman olacak idi!.. Efendim!..

Bakınız... Gerçi “tevsî-i intikal”, “tezyin-i enzar”, “tahsin-i ekâbir”, “tevzin ve tevzi-i adalet”, “temin-i mevki” “tahsil-i ulûm” “tahlis-i gariban”, “talim-i edebiyat”, “tefrik-i

⁷⁶ Allah’ım bizi tefil kalıbından korusun.

vezaif”, “tesis-i meberrat” “taknin-i mukarrerat” gibi iyiliğe dalâlet eden cihazları var ise de “tesmim”e ne buyuracaksınız?.. “Taksim-i memalik-i Osmaniye”ye pek ziyade müzahir görünen “tatbik-i ahkâm-ı mütareke” de kasd-ı ihlakda bundan aşağı mıdır? Hekimin bile nabza, kaşa göze baktıktan sonra:

—Tahlil-i idrar lâzım.

Diye attığı nara-ı içtihad-ı insani az mı korkutur? “Teşhir-i emvat” ne kadar müteaffin!.. Hele şu günlerde yeniden “kıyafet”, “nam”, “tarik”, “lisan”, “fikir”, “kanaat”, “meslek”, “makam” gibi kelimelerin evveline arz olan “tebdil” kelimesi kim bilir erbabına ne acıklı endişeler vermektedir! “Tahvil-i memuriyet” ne kadar güçtür!

“Tezyid-i varidat”, “teşrik-i mesai”, “tahdis-i nimet”, “taklil-i masarif” eski “tayin” kâfi değilmiş gibi onun yerine kullanıla kullanıla vidaları gevşemiş olan “tespit-i müddea” meselesinin gittikçe muzlim bir hale gireceğini ima eden “tavzih-i keyfiyet”, bizde öküz arabasını bile geçemeyen “tacil-i musalih”, icat edileliden beri yazı halinde kalan biçare “takdir-i ehliyet” umur ve hususumuzda bir misaline tesadüf etmek müyesser olmayan “tahminde ispat”, bilakis her davayı bi-manada sürülen “tagayyür-i mahiyet” ler de ispat eder ki bab’el-tefil binâ-yı efalimizin adeta kanatları ardına kadar açık bir dervaze-i mehibidir. Bunun içindir ki amal-i müstakbelimizi bunun şerrinden kurtulmuş görmek emeliyle:

“Allahümmehfizna min babbitefil”

Diyorum... Cenab-ı Hak cümleyi tasrifinden müstağni kılsın!..

3.31. Değişmedik Bir Kafamız Kalmış!⁷⁷

Öyle ise bir şey değil!..

Fakat diyorlar ki:

—Dünya değişti biz değişmedik! Halbuki değişmedik nemiz kaldı?.. Şu on on iki sene zarfında serpuşlarımız türlü türlü kılığa girdi Sultan Mehmet-i Sâni devrinden müntakil feslerin püskülleri, iplikleri kalktı. Tablaları ağızlarıyla bir olurdu. “Sarı”, “abani”, “yemeni”, “mendil” seyrekleşti. “külâh”, “kalpak”, “boneta” “ırakiye” “akl[عكل]” meydan olarak en son “kabalak”larda karar kıldık. On iki dilim “fahır”ler “sikke”ler, “taçlar”,

⁷⁷ Eşkâl-i Zaman, 13 Teşrinievvel 1335/13 Ekim 1919, Sayı 206, Sayfa 2

“takya”lar, “sivri külâh”lar görünmüş oldu. Saçlarda “avrupa”, “andö⁷⁸”, “alabros” Beyoğlu” “delaki”, “ön, tepe, yan, arka zülfi” biçimler kalkarak eski tarzda tepede tıraş, “sıfır numara” makina, “papağan” revaç bulduğu gibi “Amerikan peruğu” taklidi kulak hizası kesimler, bıyıklarda “karanfil” “kaytan”, “düz”, “pala”, “pas”, “pis”, “sivri uç”, “akrep bacağı”, “çengel”, “küt”, “sarkık”, “dudak saklayan”, “karides”, “bölük”, “kırpık”, “yastıklı” nevilere doğrudan doğruya azalarak “yapıştırma”, “elif altında iki nokta”, “enfiye akıntısı”, “bir varmış bir yokmuş”, “budama” cinsleri, sakallarda “müzellef”, “maydanoz tarlası”, “top”, “çember”, “kaba”, “tahta”, “din don”, “favori”, “keçi”, “sivri koz”, “bam telli”, “açık çene” ve emsali üzerinde ustura veya makina geçerek ekseriya bıyıklarla beraber düm düz sinekkaydı perdahtı simalar görünmeye başladı. Bittabi bu türlü esası bir tebdilat, tenkih ve tensikden kaşlar, kirpikler, kıkırdak-nişin kıllar, burun delikleri çaparızları da müteessir oldular.

Her ne kadar “ilm’ül-kihfi” başta envai şariyenin ameli veya tabii azalması, nedret-i akl ve idrakin çoğalmasını mucip olur, diyor ise de bu kadar şümüllü inkılâbata uğradığı halde kafamız bir türlü değişmedi diyenler de çoğalıyor.

Türk: Taş der, peynir demez imiş! Misali yerinde sebat etti duruyor. Bir zaman bir eser-i ihtiram olmak üzere evvelâ yazılan peder isimlerini sona aldık. Nam-ı müstearlar kullandık. Esmâ-yı mücerredeye kapıldık. Nâsir iken şair, şair iken tacir, tacir iken âmir, âmir iken memur, memur iken müdür, müdür iken siyasi, siyasi iken aleyhtar-ı kanun-ı esasi olduk. Bunlar yetmiyormuş gibi kâh fırkacı, bi-teraf, münzevi, kâh müterreddi, mütevekkil, mütehaşi, mütevahşi, arada sırada iş bilir, söz anlar, müteşebbis, dûr-bîn, hakaik-i aşina geçindik. Bu temayüllerle de biz de bir şeyin henüz değişmediğini yine hisseder olduk. Bu şey yine kafamız idi. Bin türlü nazariyeye baktık çıktık: Yeni hayat, yeni şeyler ister, teceddüt, tekâmül neticesidir deyip dururken yenilik, eskiliğin tornistan edilmişidir bu nispeti kabul ettik.

Mihrab-ı tefekküre arka vermiş olan hatif-i zaman ise diyor ki:

—Eski şeyler iyice bilinmedikçe yeni şeyler çıkamaz. Çünkü bir şeye yenidir demek için onun eskiler arasında bulunmadığını ispat etmek lâzımdır.

Kafa hakkında da aynı düstur cavittir. Kafa sözle değil, bilgi ile değişir.

⁷⁸ En deux: Ortadan ikiye bölünmüş

3.32. Vahdet-i Millîye⁷⁹

“Yeni Gün” içinde eski günler... Evet. Bulunmalı, bu eski günleri daima yeni günler içinde aramalıyız. Tarihlerimizde yalnız bize değil, bütün âleme ibret verecek eski günler pek çoktur. Şu günlerde cümlemizin tekrar edip de medlulüne bir türlü yanaşamadığımız <<Vahdet-i Millîye>> fikrinin de evvelden beri Türk kavminin şiarı olduğu bugünler içinde aşikâr görünmektedir.

Ezcümle cenab-ı “Osman”ın “Orhan” Gazi’yi halef edinmesi bugünlerden birinde vuku olmuştur. Müşarünileyh irtihaline yakın neler vasiyet etmiş, neler bırakmış idi?

“Bursa”nın fetih müjdesini şad ve handan “Yenişehir”e getiren “Orhan” pederini ölüm döşeginde bulmuş idi, baba oğul sarmaş dolaş ağlaştılar. Osmanlılığın birinci müessisi kurb-ı Rahman’a gidiyor, diğeri onun bıraktığı saltanat tahtına ayak atıyordu. Fakat her ikisi de bir anda yükseliyordu.

Baba diyordu ki:

“Oğlum. Ölüm pir ve civan tanımaz. Bu bad-ı fena ikisine de eser. Senin gibi bir halef bıraktığım için gözüm açık gitmeyecektir. Sana vasiyet ederim ki canib-i zulme nigâh eyleme. Mülk ve tebaanı adl ile şâd et. Resm-i cihadı elden bırakma. Memleket-i rumu 1)⁸⁰ adaletle abat eyle. Ulemaya tam hürmet kıl ki emr-i şeriatta intizam hâsıl olsun. Her nerede bir sahib-i ilm olduğunu haber alırsan ona rağbet ve iltifat eyle. İnamını âleme âmm, memleket emrini tam kıl. İhsan ve adle bigâne olan şahit, saltanat ismi efsanedir. Hıfz-ı reayana ne kadar çalışırsan lutf-ı Rabbani sana o kadar karin olur”

Bu vasiyet, elbette barbar bir hükümdarın son arzularına benzeyemez. “Tacüt-Tevarih” bunu nazmen eda ederken:

<<Matlubumuz din-i Hüda’dır bizim>>

<<Mesleğimiz rah-ı Hüda’dır bizim>>

<<Yoksa kuru mihnet ve kavga değil>>

<<Şah-ı cihan olmağa dava değil 2)⁸¹

⁷⁹ Yeni Gün İçinde Eski Günler, 13 Teşrinievvel 1335/13 Ekim 1919, Sayı 206, Sayfa 3

⁸⁰ 1) Bildiğimiz Rum değil, Şark demektir. [Yazarın dipnotu]

⁸¹ 2) Görülür ki Sultan Osman “emperyalizm” fikrinde değil imiş. [Yazarın notu]

<<Nusret-i din oldu çu maksat bana>>

<<Maksada kasd yaraşır sana>>

Beyitleriyle hazret-i Gazi'nin İslâm siyasetinde ve müstakbel Türk hükümeti hakkındaki tasvirat-ı aliyesine tercüman olur.

Bu vasiyeti ikinci bir vasiyet daha takip ediyor:

—Beni, fethettiğin “Bursa”daki Gümüşlü Manastır Kümbeti’ne defin et!

Bundaki sebebi şimdi daha ziyade anlayabiliriz. Hazret-i Osman istiyordu ki ruh-ı necibi Anadolu işinin kendisinden sonra bürüneceği şekil, “Bursa” gibi kurun-ı evvelden beri kıtaya bir nevi hâkimiyeti bulunan bir şehirde pervaz edip dursun, oğulları, torunları umum Türk kavminin ananat-ı kadimesinden bulunan büyük bir Türk hükümeti teşkil ederek biraz evvel “Selçukiye’nin inkırazıyla dağılmış, olan kavmin şan ve şevketini kabrine baka baka, maksad-ı hümâyünuna tahattur ede ede iade etmeye çalışsınlar. Bu işaretlere zamane terbiyesinin de tesir[i] vardır. Zira umur-ı hükümet mühmelat ile vasiyet edilemez. İbarelerde bir takım ahlaki işaretler, ananata muvafık siyasi imalar dermeyan edilirdi. Hatta Sultan “Orhan” ın büyük biraderi “Alaaddin” [P]aşa’nın da “halef” kelimesinden mülhem olarak saltanat hakkı iken ondan ferağ olması ve küçük kardeşine müsteşar olarak kavme büyük, büyük hizmetlerde bulunması bundan ileri gelmiştir. O devirdeki Şark ve Garp’ın saltanat davalarıyla döktüğü kanlar henüz kurumamış idi.

Müşarünileyhin gösterdiği bu tür ferağ elbette büyük bir terbiyenin neticesi idi bu halden dolayı asla güvenmemiş olduğundan Osmanlı Hükümeti’nin teşkilât-ı esasîyesine sebk eden hidemat-i fevkaladesi şahittir. Böyle bir vazi-i âli-cenabane, böyle bir ittihad-ı biraderane elbette serseri, barbar kafalarda bulunamaz.

Halbuki bu esnada Osmanlılığın baş düşmanı olan “Bizans” İmparatorluğu taç ve taht kavgalarıyla “Bulgarlık” “Sırpılık” yağmakârlık ile, Yunanilik “Mora” da tefrikacılık ile “Selçukiye” enkazına konan seva[l]if-i mülk yekdiğerine rekabetle, Venedikliler, Cenevizliler İstanbul İmparatorluğu’nu kemirmekle, Papalık Hıristiyanlık taassubunu kızıştırmakla, “İran” her gün artan dâhili tezebzübatı ile uğraşiyor, Macarlar, Nemseliler, Cermenler, Latinler de bunlardan aşağı kalmıyorlardı. Bahusus “İspanya”lılar Endülüs şaşaa-ı medeniyetini kan ile söndürmeğe çalışıyorlardı. İşte Osmanlılar böyle mühlik bir

zamanda kendi hanedanları arasındaki ittihadı bedel esaslı bir “vahdet-i millîye” teşkil etmek emelinde bulunuyorlardı.

Bu emel nasıl husule geldi?.. Yine miras-ı Osman ile!..

Çandarlı “Kara Halil” ve birçok müderris, umur-dide-i yaran bir araya toplanmışlardı. Bu toplanışı tarihin şöylece ihmal etmiş olduğuna bakmayın, tarihimizin en esaslı noktası budur. Rical-i siyasiye ve idaremizin ilk tabakasını bu zatlar teşkil eder. Bir devlet tesisinde ise bunlar gibi kıymetli uzuvların ehemmiyeti, devlet kadar efdundur. Çünkü bir devlete bir tarz-ı medeni verecek ancak bu gibi efkâr-ı duredişane erbabıdır.

Ne yaptılar?

Üç hatve ile maksut olan vahdeti vücuda getirdiler:

- 1- Nişane-i tesis olmak üzere sikke darp ettiler, bununla tesis etmekte olan devletin iktisadi, içtimai istiklâlini ilan etmiş oldular.
- 2- O ana kadar o rüyada düşünülmemiş olan kıyafet-i askeriyeyi icat ettiler.
- 3- Askerin sınıflarını, tayin ve tahsis eylediler.

“Vahdet-i millîye” bu üç unsur-ı siyasiye ile şiraze-bent olmuştu.

“Bursa” “Manastır” nam-ı mahalde bir medrese ile bir cami-i kebir, bir imaret, misafirin için büyük bir hâna malik olmuştu. “İznik” fetih edilir edilmez imaretinde bizzat Padişah elinde kepçe memur-ı iâşe olmuş, Mevlâna “Davud-ı Kayserî” gibi bir şehriyar-ı ilim ve marifette ilk darülfünun-ı Osmani hükmünde bulunan yeni medresenin umur-ı tedrisiyesini ele almış idi.

Şu halde?

Düşmana silah, efrad-ı milleti tenvir edecek vesait-i silah ve felâh ihzar edilmişti demektir. “Vahdet” in bundan büyük tecellisi nerede hangi diyarda görülmüştür?

3.33. Nev-Zemin Muhavereler⁸²

—Vay!.. Burada ne geziyorsun?

—“Kartal” a gitmiş idim..

⁸² Eşkâl-i Zaman, 14 Teşrinievvel 1335/14 Ekim 1919, Sayı 207, Sayfa 2

—Şimdi mi ya.?

—Latifeyi bırak.

—Ne işin var idi?.

—Biraz bizimkilerle görüşmüştüm!..

—...?

* *

—Bu “Teşkilât-ı Millîye” yeni değil mi?..

“Gülümsemeler”

—Benim “Sivas” a gittiğim tarihten beri?

* *

—Bil-vasıta bir mektup aldım. Birader “Eskişehir” e gelmiş!..

—Nerde idi?

—Üç ay evvel “Sivas” a gitmişti ya!..

—Bir ay ticaret mi..?

—Hayır!.. Bu işler için!..

* *

—Onlardan burada var mı imiş?

“Kulağına doğru ekilerek”!

—Akşam iki tanesi bize de misafir edilir.

—...?

* *

—“Sol gözünü kırparak” ne havadis?.

—Seninkilerden mi?

—Evet...

—Yarın söylerim sana!

—Dedikleri gibi bunlar kâmilen İttihatçı mı?

—Yok... Canım!.. İçlerinde bizimkilerden de var!..

* *

—On iki senedir bu İstanbul neler gördü? Neler?..

—Evet... Sahih!.. İki defa bizim tarafımızdan, bir defa Bulgarlarla Yunanlar... yine bir defa Almanlar, yine bir defa Kuvayı İtilâfiye ecnası, yine bir defa İtilâfçılar, üç defa Ferit Paşa Kabinesi taraflarından işgal, ihata edildi!..

—“Biraz durduktan sonra”.. Çok dayanıklı imiş!..

* *

— Valide söylüyordu... Dün gece rüyasında külahlı külahlı askerler arabaya bindirmişler...

—Hayırdır inşallah!.. Araba “çabukluk” tur diyorlar ama külah hoş gitmedi!..

* *

—Bu teşkilatta da yemin var mı?

—Var ya!.. Hayır-ı vatana çalışacağız, ittihad-ı cemiyetin ihyasına kalkışmayacağına!..

—Va...y! Demek ki bizim öteki yemin güme gitti

* *

—Mustafa Kemal Paşa’yı tanır mısın?

—Maşallah nasıl tanımam! Birader söylüyordu Rüştiye-i Askeriye ’de sınıf arkadaşı imişler!..

—Şimdi hükümet, milletten kuvvet alır, nazariyesi çıktı.

—Numunesi meydanda. Hatta “Süleyman Nazif” Bey de diyor ki:

“Kuvayı Millîye’ yi tanzim eden ve kıyama getiren Mustafa Kemal Paşa değil, Rauf Bey de değil bizzat Damat Ferit Paşa ile bilhassa son zamandaki bazı rüfekasıdır.”

* *

—İlan-ı Meşrutiyet’ de “yaşasın” moda olmuştu. Bakalım şimdi ne moda olacak!

—Yine yaşasın!.. Yalnız nakaratı değişecek!

—“Yaşasın millet, yaşasın teşkilât” denecek

3.34. Biz Kim?.. Memleket Kim?..⁸³

“Usta Kosti” aylardan beri her gece alaturka saat üçte, dörtte zurna-yı hakani kesilir, eve gelir, karısı çocuklarıyla beraber mangal kenarında pinekler, bekler imiş. Kendisine yalvarmış, yakarmış. Fayda etmemiş. Bilâkis “Usta Kosti” dayağa bile kalkışmış... Bunun üzerine komşu erkeklere derdini yanmış... Onlar da söylemişler ise de müsmir olmamış... Canına yettiği için bir sabah doğruca Kilise’ ye gitmiş Papaz’ a derdini yanmış, kendisini boşatmasını rica etmiş.

Papaz Efendi, ne yapsın?.. Çağırtmış. “Kosti” göz şaşı, ağız eğri karşısına çıkmış. Ötekinde kaşları çatık, surat asık, demiş ki:

—Ya karıdan, yahut rakıdan!

Usta düşünmüş bakmış ki karıdan vaz geçmek güç hafifçe:

—Rakıdan vaz geçtim!

—Fakat bunun ikincisi yok...

—Söz veriyorum.

—Peki!...

Söz vermiş ama akşama kadar bir kaç defa baş parmağı çekice kaptırmış, tığı avucuna kaçırmış, kalfa ile kavga etmiş, karşiki terzi ile hırlaşmış, müşterileri kaçırmış, akşam üstü dükkânı kapatmış. Ekmek koltuğunda evin yolunu tutmuş. Meyhanenin önünden geçerken yan gözle bile bakmamış. Fakat yirmi adım ötede durmuş. Kendi kendine:

—Bravo Usta Kosti!.. Sözünde durdun a... Aferin!.. Ben sözünü tutanları severim. Gel sana bir tane kirasu edeyim!

Deyip yine dönmüş!..

⁸³ Eşkâl-i Zaman, 15 Teşrinievvel 1335/15 Ekim 1919, Sayı 208, Sayfa 2

Huylu huyundan, köylü köyünden vaz geçmez!..

Bizdeki ekseriyet da böyle, bildiğinden şaşmaz!.. Varsın hane, aile, memleket perişan olsun. Bu hal umurumuzda bile olmaz. İllaki dediğimiz olmalı..! Aleyhinde şiddetle davrandığımız bir mesele ile uğraşıp dururken ufak bir vesile ile aynı meseleyi ihdas işittiğimizizin farkına varamıyoruz. Papaz, Hoca, Şeyh, Vaiz, heyet-i nasih, bütün bunların hayır etmez tedbirler olduğunu düşünemiyoruz. Evvel emirde memleketin nasihat, tehdit değil onu his-i hâle sokacak fiili kati deva aramakta olduğunu taktir edemiyoruz. Cali, tedvir-i umurda gayr-ı varit veyahut hükümden sakıt şeylerin ittihazı, müttehazdan maada kimsenin işine yaramayacağını bilemiyoruz. Geçen gün iki kişiden biri diyor idi ki:

—Beni daha ziyade kızdırmasınlar, istifa eder Sulh ve Selâmet Fırkası’ na geçirim! Buyurun. Bir kızma ile tebdil-i fikir!..

Şunu da işittik.

—Bu ana kadar bitaraf idim ama... Mahallede bazı züppeler türedi. Onlara karşı ben de İtilâf ve Hürriyet’e yazılacağım!

Bir kirasu da benden!

Kaimen söylüyorlardı:

—Ya biz, ya memleket!

Deniyormuş. Biz kim?. Memleket kim?

3.35. Maşallah!⁸⁴

Öteden beri yeni doğan, mektebe başlayan, sünnet olan çocukların başlarına, omuzlarına altın veya taklidi “maşallah” lar takılırdı. Hatta sırma maşallahlı cüz keseleri bile vardı.

Bu tabir-i tahsiniyi dükkân içlerinde, hane hattı duvarlarında, çeşme kitabeliklerinde, mahyalarda, koç, kısrak, at, horoz boyunlarında, kılıç, pala gibi eski esliha-i menkuratı meyanında, hatta tavuk göğsü, muhallebi gibi hulviyat-ı nefise üzerinde, hususi tak zaferlerinin, çiçekli muvakkat kapıların söke yerleri ortalarında görmedik kim vardır?.. Hattatlarımız selis, talik ve sair düz girift ve sair hatlarla türlü türlü istifler icat etmişlerdir. Bir “maşallah-ı kân” ile teressüm edilmiş, testi, sefine-i Nuh, armut resimleri de vardır.

⁸⁴ Eşkâl-i Zaman, 16 Teşrinievvel 1335/16 Ekim 1919, Sayı 209, Sayfa 2

Lisanımızda “perseng” dediğimiz sık irat edilen elfaz ve terakibin en müstamelidir. Bizce mucib-i hayret ve taaccüp, tahsin, takdir, teşhir her ne olur ise görür görmez veya işitir işitmez bu tabiri irat eylemek adeta huy olmuştur.

Hiç unutmam Devr-i Hamidi’de hâdis olan Yunan Muharebesi esnasında mahut zırlı filolarımız gerilerden çıkarken azim bir izdiham olmuş idi. Ben de “Nuri Baba” merhumla sıkışmış, seyrediyorduk. Önümüzde iki iri suhte bulunuyordu. Bunların da önünde üç dört külhani ahiz mevki etmiş, gemilerden biri hizalarına geldi mi el çırpıyorlardı. Derken suhtelerden biri, beylerden birini kaktı.

—Ulan, edepsiz herif!.. Şatoya “Piruz” Hanım mı çıkıyor?.. Maşallah desenize! Diye sığıdığı yumruğuyla bir vaz-ı tehdit almış idi. Beyler bu!. Kamadan, yumruktan yılarlar mı ya!... Döndüler suhteyi süzdüler, ondan sonra dördü birden:

Yine el çırparak adeta kıvrarak:

Ha!.. Ha!.. Maşallah!

Oh!.. Oh!.. İnşallah!

Anayisi babayisi de, kavurması, kıvrması da ya Allah! Şarkısını döktürdülerdi!

Eski kadınlarımız velâdet, ifakat, velime, memuriyet, terfi-i rütbe, hane, dükkân inşası münasebetleriyle:

—Maşallah söyle, unutma!

Diye siparişlerde bile bulunuyorlardı. Yeni yavrunun, sevilen çocuklara, çoktan beri görmediği akraba ve ahbab gençlerinin yüzlerine önüne bir bir tü! tü! İle “kırk bir kere” ilave ederek maşallah derlerdi.

Tabirimiz sitem, tekdir, tevbih, tahassür makamında da kullanılırdı.

—Maşallah Bey!.. Sizi böyle bilmezdim!..

—Yaptıklarına maşallah!

—Maşallah sen artık aldın yürüdün!..

—Vay Efendim?.. Görüştüğümüze maşallah! Gibi buhlâdan biri doğan oğluna ismini “Maşallah” koymuş imiş. Vecih-i tesmiyeyi komşusundan sormuşlar:

—Başına takmak için!

Cevabını vermiş. Öyle ya, ne lüzumu var. Serapa maşallah!

Aklını başına devşirmiş haşarıllara da vasıf olurdu:

—Bugünlerde maşallahı var!..

Derlerdi.

Şeynin teşdidi halinde ne garip ifadeler meydana açtı.

—Maşallah, paşama!..

—Maşallah, torunuma!

—Maşallah, beyime!

Fakat en mühim oynadığı rol isabet-i ayna mukabil haiz olduğu kuvvette görünüyordu.

“Vaş” edat-ı hayreti ile “amma”nın teşdidi müdde-i munkalip olarak aynı manayı ifade ettiği esnada mesela:

Sekiz okkalık bir bal kabağı görür görmez:

—Vaş!.. Bu ne be!

Veya:

—Amma da iri ha!

Denilir denilmez de:

—Maşallah, de!

Hitabı kulaklarımızın dibinde çınlardı.

Bu mukaddime-i mutavveleyi irattan maksadım, Harb-ı Umumi’yi bize kaybettiren esbab-ı maneviyeden birinin de bu fiil-i taaccüb-i evveli ihmal etmiş olduğumuzu bildirmektir.

—İhata-i esbap, yalnız havas-ı ukalaya mahsus değil a. Avamdan da kendi hâline göre pek çok müdekkik yetişir, hatta yetişiyor, hatta geçen gün biri diyordu ki:

—Meşrutiyetle beraber bir “yaşasın”... Harb-i Umumiye’de de bayrak asmak çıktı.... Maşallah diyen kalmadı... Kalmadı ama az kaldı biz de kalmayacak idik!..

Karşısındaki:

—Maşallah!

—Ha şöyle!..

3.36. Deli mi Ne?⁸⁵

Üsküdarlı “Sadberk” Hanım henüz ber-hayat. Bermutat sokak sokak, dükkân dükkân, gazino gazino gezinir, dilinde senelerden beri terk edemediği,

—Maşallah!

İle

—Sadri’nin Hanıma on para verin!

Nidası ferî, elalığına karışmış gözlerinde yine o mühim inıtaf, yüzünde buruşukluklarını bile bir milimetre göremeyen tebessümler olduğu halde başında örtüsü, sırtında kol demirinden sırtladığı “gri” renk yeldirmesi, kartal burnu terlemiş, kırçıl saçları kulaklarına yapışmış, fır fır dönüyor.

Çoktan beri göremediğim için hal ve hatır sordum:

—İyiyim, şimdi kasaplar kâhyası oldum!

Dedi.

—Güç iş... Bu kadınlığınla sen nasıl uğraşacaksın?

—A..... Bundan kolay ne var?.. Kes şuradan bir but, kes şuradan bir gerdan, kes şuradan bir kol dersin. Kasap korkar keser, verir!

—Ya vermezse!..

—A... “Sadberk” Hanım söylüyor derim, verir!

—Demek senden korkarlar...

—A.. Nasıl korkmazlar, Sadberk Hanım ayol!.. Maşallah!.. “Öteki masaya giderek” Sadberk Hanım’a on para verin!.. “Verirler” Elhamdülillah!.. “Bana dönerek” Gördün mü?.. Nasıl veriyorlar!.. Maşallah!..

⁸⁵ Eşkâl-i Zaman, 17 Teşrinievvel 1335/17 Ekim 1919, Sayı 210, Sayfa 1

Kapıdan çıktı gitti. Zavallı mecnune, bende uyandırdığı teellümattan elbette haberdar değildi. Kendi kendime: Her şeye karşı derin bir lakaytlık içinde kalan bu kadın hiçbir şeyle mükellef olmadığını acaba biliyor mu?

Öyle ya! Böyle muzlim bir ruh saikasıyla geçen hayat, hangi teklife maruz kalabilir?.. Fakat bizde cünuna kadar bir meyl-i refakat gösteren dilenciligi ne yapacağız? Kim bilir ne kadar hafif bir ihtiyaç onu böyle sürüm sürüm süründürüyor? Diyordum, işte bu sırada idi ki hafızam söndü.

Kelek kavun biçimindeki başında pejmürde destarı, yağız siması, kara kaşları, şehlâya bakan üzüm gözleri, kırpık bıyıkları ile çemberi andıran sakalı arasında tenebbüt etmiş gibi duran burnu, tebessüm-i riykeranesine başka bir eda veren yayvan ağzı, kısa gerdanı, abası altında ayan ve nihan uçkurulu şalvarı, ayrı ayrı birer tip hatırlatıyordu.

Acele acele yaklaşıyordu. Yine o söz, yine o yavşak yavşak söyleniş!..

—İnşallah işin olur!.. On para ver!

Uyduruk. Biri maşallahçı diğeri inşallahçı!.. İşimiz tamamdır! Nemize yetmez?.. Zaten her işimiz maşallah, inşallah ile bitmiyor mu?.. Fakat bunlara bir üçüncü gerek... Ala ala hiçi ister!..

“Torbalı Hüseyin”, “Deli Salih”, “Deli Corci”, “Çıplak Mustafa”, “Arap İsmail”, “Kesik Bacak Zebellâh”, “Mehmet Efendi: Adam evvel”, “Eski Saraylı”, “Solmaya!” “Memiş Paşa” bir nesil idi, terreddi ede ede hiçbiri kalmadı. Bakiye’ tül-selef bir “Pazar ola Hasan” Bey’den ne çıkar?

“Ali Ruhî” merhum da:

<<Anılamaz oldu esâtir-i evvelin-i cünûn>>

Cünûn-ı unklâ ben halka destan olalı>>

Diyorsa da kavî-i mücerredinde kalıyor. Gönül şu aralık adam akıllı bir deli görmek istiyor. “Ömer Seyfî” nin bir hikâyesinde şiddet-i galâya telmihen:

—Bütün İstanbul deli olmuş!.. Ben bunların arasında çıldırırım!

Diye yeniden tımarhaneye iltica ettirdiğine benzer bir tane olsa!. O bile yok! Bu hususta acele etmek de reva değildir... O, kendi kendiliğinden zuhur eder!

3.37. Bir Kafatası Üzerinde...⁸⁶

“Teşrih-i İzami” ye pek ziyade meraklı doktorlarımızdan biri ahiren bir mezarlıkta bulup hanesine getirmiş olduğu bir iskelet kafa üzerinde garaipen addolunacak derecede şayan-ı hayret bazı keşfiyatta bulunduğunu beyan ediyordu, diyor idi ki:

—Bu kafa tos toparlaktır. Çünkü kemikleri biraz tıraş edilecek göz çukurlarıyla burun delikleri de münasip vecihle doldurulacak olsa adeta bir küre olur.

Yalnız ta alına tesadüf eden mahalde cüz’i bir istiva, düzlük görülüyor ki bundan müddet-i medide namaz kıldığı ve bu kayıt ile çokça yaşamış olduğu istidlâl edilebilir.

“İlm’ül-kıhf”ın bir babında mestur olduğu üzere meşagil-i dimağa şiddet ve ehemmiyete göre kafatası üzerinde bazı manidar çizgiler bırakır, ah! Bu tas daha taze iken yani beyin mahiv ve münadim olmadan evvel ele geçse idi sahibinin bütün hayatını okumak mümkün olurdu..! Her ne ise gelelim bahse:

Dediğim çizgilerden bunda da var... Hem de çokça onun için nazar-ı dikkatimi celp etti. Tetkikat-ı hurdebiniye neticesinde anlaşılıyor ki bu kafa mesalik ve meşagil-i kesireye salik olmuş yorulmuş.

Evvel-i emirde ya bekâr imiş veyahut evlâdı olmamış... Çünkü evli veya velet sahibi olanların arada sırada bir ihtikan-ı dimağı geçirmeleri muhakkaktır. Bu da onlardan olsa idi tepede çizgiler ziyade olacak idi. Halbuki nokta bile yok, yalnız.. öyle diyelim.. Kutup noktasında etrafındaki tûl daireleri biçiminde hutut-ı mütevaziye nişanları mevcut. Bundan da birader, hemşire gibi akrabaya malikiyeti münfehim olur.

Kafanın yüzü şimale teveccühe edildiği takdirde bu tûl dairelerinin biraz cihet-i şarkiyeye düşen kısmında büyücek bir küme hâlinde öyle zikzak çizgiler veriliyor ki bunların vehle-i ulada ne olduklarını keşfedemedim. Fakat biraz sonra zikzaklık zihnimi tırmaladı. Düşüne düşünce buldum. Fikren mütereddît, mütelevvin olmakla beraber bir oraya bir buraya gidişinden vaktiyle saray mensubu, yaver, çizgilerin pek bariz olduğuna nazaran da Devr-i İstibdat’ta zoraki amal-i fikir eyleyenlerden bulunmuş olduğuna hükmettim.

Bu küme şarka doğru yayıla yayıla açıldığı halde bir santimetre cenubunda müteaddit atlamalarla sıklaşıyor, zikzaklar bazen bazı aksamda pek rana, bazı aksamda hafif görünür ki menkûbiyete veya şiddetli azar işitmeye delâlet eder. Sonra bütün bütün silinir,

⁸⁶ Eşkâl-i Zaman, 18 Teşrinievvel 1335/18 Ekim 1919, Sayı 211, Sayfa 3

görünmez olur ki bu da hayırlı bir alâmet değil. Ya mahbusiyet veya menfilik... Ancak kümenin karnına doğru müttehiden merkez-i devairi andıran bir siyahlık bulunur ki bu da pervakâr endişenin daima bir fikr-i teetti-i azam ede ede döndüğüne işarettir. Meselâ affolunmak gibi günden güne kesb-i ciddiyet eden arzular ekseriya böyle daireler şeklinde izler yapabilir..

Bunlar bir şey değil... Biraz ötede yani kutup noktasında tam nahiye-i garbiyesi başlangıcında ufak, çil kuruş şeklinde bir siyahlık daha var. Adeta yıldırımla vurulmuş gibi... Üzerine parmaklarımla dokundum. Kof kömür safihası gibi olduğunu anladım. Bereket versin ki bozulmadı, çıtırdayıp dağılmadı. Çünkü kenarlarında bir takım tırtıllar vardı ki bunlar adede mukabildir, saydım “10” tane... Saymasaydım bulamayacaktım.

—Ne imiş?

—10 Temmuz İnkılâbı sadmesi

—..?

—Şaşma. Bu böyledir!.. Bu siyahlıktan sonra yine ufak bir boş saha. Ondan sonra da yine müttehidd’el-merkez daireler... Yine bir fikr-i sabit!.. Biraz daha ötede bir zikzak grubu... Bu grup da cenuba doğru uzanıyor... Yine tereddüt yine biraz daha ötede birbirini tutmuş iki el gibi bir takım hutut-ı gayr-ı muntazime... Meselâ “İttihad ve Terakki” Cemiyeti’ne dâhil teşebbüslerinin müsmir olması... Dikkat buyurun. Siyasetin kafatasları üzerinde daimi surette inkasat-ı hattıyesi vardır. Meselâ Cezrî olanlarda turp gibi kökler müntabidir, Muhafazakâr olanlarda sarımsakımsı, İktisat Fırkası mensubîninde enbarî... Dediğim gibi İttihâdiyyun’da el ele... Sulh ve Selâmet’tekilerde bağdaş kurmayı andırır. Diz büküntüleri şeklinde nümayan olur. Vekıs’aleyhil-bevâki⁸⁷..

Ne diyordum?.. Evet.. Bunların nihayetinde de evvelki çil noktalarından büyücek yine bir yanık nedbe. Tırtılları tam 31 tane. Artık şüphe yok ki bu 31 Mart vaka-i hairesinin aks-i tammıdır.

Resm-i hattında kumsal yerleri göstermekte kullanılan noktalı açık mahaller de var... Bunlar her ne kadar küçük ise de oldukça zor bir saha üzerine dağılmışlar... Mutlaka inşirah... Buradan alına doğru sa[r]kık bir çizgi. Hurdebin bu çizginin nihayetinde basıklığı parmakla bile gayr-ı mahsus bir çöküklük gösteriyor.. Düşünürken ekseriya

⁸⁷ Kalanları kıyas et

şehadet parmağıyla abandığı saha.. Mebusluk... Nezaret... Valilik... Polis müdürlüğü... Gibi memuriyetlerle mütevakıf bir keyfiyet... Alnın ortasına doğru hafif bir iltiva... Bu parmakla mahsus... Yanlarında yine zikzak hatlar.. İltivanın kenarında birden bire kaçır gibi aykırı bir çizgi bu zikzaklara kadar varıyor. Böyle hatlar daima “muhalefet” padkâridir. Sonra (), [] şeklinde çizgiler de var.. Bunlardan da anlaşılıyor ki mahsur ve fakat mütevakıf bir hizip içinde.. Ya mazrup ya mazrubun fihi!. Meselâ Hürriyet ve İtilâf a girmiş. Fakat duramamış.. Zira bir parça daha az bi köşede aynı neviden ((, [[şekillerinde numuneler meşhur... Alnının münteha-yı garbisindeki lekemsi bir saha üzerinde toplu iğne başını andıran intifahat, beyninin ateşin düşüncelerle kaynayıp bir takım hubeybat-ı harrenin muttasıl çarpmış olduğunu anlatıyor.

İttihat Fırkası' nın sükûtuyla “Kamil” Paşa'nın reiskâre gezdiği, Balkan Harbi'nin zuhuru tevali eden mağlubiyetlerin neticesinde “Babıali” bam bumu, vali-i ahire değil bu beyni, dünyayı kaynatmıştı. İhtimal ki her birimizin kafataslarında bu gibi intifahat hâsıl olmuştur.

“Cümcüme” tarafına bakılacak olursa burada pek mühim asır ve efale dalalet eden emarelerin adeta bir izdiham peyda eylediklerine kanaat gelir. Zaten kafadan maksat asıl burası olduğuna göre burada görünen ve şeklen buğdaya, arpaya benzeyen şekillerden...

—Galiba ziraatla meşgul olduğuna...

—Bilakis!.. Öyle olsa idi bu şekiller müsennem olmazdı. Çukur olurdu.

—O halde!..

—İşe işlerinde intifa eylemiş olduğu kast olunabilir. Çünkü bu şekiller ense çukuruna doğru dökülür gibi bir vaziyettedir. Hatta yalnız çuvallardan, ambarlardan arttırıp çalmak suretiyle iddihar değil, ihtikâr bile ettiğine kaim nişanesi de buldum.

—Ne gibi?

—Ne gibi olacak?.. Ense çukuruna doğru inen kısım-ı azaminin büküntü mahalının ta iç tarafında da bunlardan bir tane var... Bunun burada bulunuşu piyasadan saklanmış olduğunu ima eder.

—Yeni mi vefat etmiş?..

—Herhalde “Teşkilât-ı Millîye” haberlerinden evvel... Zira “mütareke” alameti olan mismarî benekler mefkut... Yalnız kulak hizalarına doğru geniş açıklıklar var ki hîn-i

vefatında bile kulağı açık, keza ecvaf-ı aynıyenin amâkında öyle girintiler var ki keza göz açık, burnun kemiği uzayıp kalmış gibi sivri ki burnu koku almaya müheyya, çenelerin hatt-ı ittisali ile diş araları sık durduğuna göre pek ziyade ketum ve raz-ı aşına olduğunda şüphe bırakmıyor.

Doktor bunları söyledikten sonra elimi sıktı, ben de eda-yı teşekkür ile arz-ı veda eyledim.

3.38. Mebus Namzetliği Mi?..⁸⁸

İlan etsem mi, etmesem mi?... Siyaset ile işğal edenlerin ekseriya giriftar oldukları ahval-i pürmelâli gördükçe beni derin bir düşünce alıyor. Etmesem diyorum. Fakat şu aralık kulağıma tatlı tatlı bir şeyler aksetmeye başladı!

—Seni mebus namzedi ilân edeceğiz,

Diyorlar!.. Bunlara:

—Böyle söz söylemeyin

Denilemez a... Hatta içimde biraz daha sıkıca söyleseler gibi arzular peyda oluyor. Eski “Bağdat” valisini hatırlıyorum:

Bir gün Tatar gelmiş. Huzuruna varınca Paşa demiş ki:

—İstanbul’dan ne haber?

—İyilik, güzellik, bolluk Paşa’m!..

—Daha?.. Daha?..

—Çıkarken zat-ı devletinizin de sadareti söyleniyordu!

Paşa Tatar’ın attığı palavraya inanmamış ama tekrarında bir lezzet bulmuş olacak ki...

—Söyle Tatar Ağa’sı... İnanmıyorum ama... Hoşa gidiyor. Ne söyleniyordu?..

—Zat-ı devletinizin sadareti!..

—Memnun oldum!.. Memnun oldum!..

İşte şu günlerde ben de aynı tahsisat içindeyim!.. Her ne kadar tevazuan:

—Ben bu işin ehli değilim!..

⁸⁸ Eşkâl-i Zaman, 19 Teşrinievvel 1335/19 Ekim 1919, Sayı 212, Sayfa 2

—Ben kendimi bile idare edemiyorum... Nerde kaldı ki!..

Gibi mukabelelerde bulunmakla beraber yine onların:

—Nasıl ehli değilsiniz? İstanbul'u sizin kadar tanıyan var mı?.. Asarınız...

—İnsanın kendini idare etmesi başka memleketin hayır ve menfaatine çalışması yine başka!..

Misilli müddeiyatı hissiyatımı gittikçe gıdıklıyor... Fakat sözün doğrusunu da söyleyeyim!.. Farz edelim ki namzetliğimi ilan etmek hevesine mağlup olursam ne yapmalıyım!

—Çiftçiler derneğine kendimi prezante mi edeyim!.. Zannederim ki derneğin vakti geçti...

—Millî Kongre' ye mi başvurayım?... Orada da bütün fırkalar birleşmiş...

Kim bilir ne kadar namzetler tasarlanmıştır?..

—İttihat Fırkası' na yamanabilirdim, mefsuh!.. Menkûp... Menfur!..

—Hürriyet ve İtilâf' a... evet... ah... Vaktiyle hata ettim... Cıvıvli zamanında teklif edilirdi... Hem de Meclis-i Maarif Azalığı ile beraber... Ret eylemiş bulundum... Demek ki kalmadı kos koca fırkanın intihabatına iştirak etmemeye ve bu sebeple bütün bütün boş kalmaya karar verdiğini öğrendim.

—Sulh ve Selâmet... Onda da başta “Ferit” Paşa olduğu halde Mecmu azasının namzet ilân edileceği söyleniyor...

—Millî Ahrar: Hiç tanımadığım bir heyet!.

—Sosyalistler... Bunların da yalnız namı var.. Nişanları yok!.

—Vahdet-i Millîye... “Rıza Bey” den emin e[tt]im ama müşarünileyh de burada bulunmuyor. Yine gurbetzedel!.. Hem bu fırka henüz siyasi değil imiş!.. Gerçi “Yeni Gün” fırkalar tarafından intihabat icrasında iki hata-yı azim buluyorsa da.... Tamiri kolay idi.!

—Ehl-i İktisat Fırkası' na!.. Ne yüzle gideyim? Müsrif, mübezzir adamım!..

—Bizim gazetenin en salim bir tarik olmak üzere gösterdiği:

1- Matbuat murahhaslarına gitsem... Vaktiyle Edebiyat-ı Cedide' yi zem ettik idi, sonra da parmak hesabını beğenmiyorsun, bhusus "hariçten kelle alınsa, kaide alınamaz" nazariye vehmiyesine muhalifsin... Bu kusurların yetmiyormuş gibi ihtiyarlığı da unutuyorsun... Diye savarlar korkusuyla...

2- Darülfünun Müderrisliği' ne gitsem... Darülfünun açıldı açılalı beş on defa lügat-ı encümene geldin... Onu da ne sebep yarı yolda bıraktın... Devamsızsın bak bize... Senelerce burada kürsülerde minder çürüttük... Haydi!.. Diye kapıyı gösterecekler vehimesiyle....

3- Bu büyük ticarethaneler mümessillerine gitsem... Kaç senedir şunun şurasındayız bizden bir çift çorap mı, yarım düzüne mendil mi, gömlek mi, fanila mı, yağ mı, un mu, gaz mı, tütün mü, şeker mi, sabun mu, palto mu, kumaş mı, hiç olmazsa bir top patiska mı, kömür mü, odun mu?..... ilh. aldın?... Al kolum ver kolum!.. Tarzında başlarından sava[ca]kları endişesiyle...

4- Bizim "Nadi" ye müracaat etsem... Bermutat yüzüme güle güle bakarak: "A.... Ağa Bey!. Hâlâ anlamadın mı?.. Mebusluk demirden leblebidir. Çiğneyene aşk olsun!"

Diyecek mülahazasıyla... Cesaret edemiyorum! İşte vakitlice tayin-i meslek etmemin cezası böyle ürkek olmaktır... Kim bilir?.. Erbab-ı cesaret şimdiler ne kadar şad ve hürremdirler!.. Gıptalar olsun!..

3.39. Sen Yalatma Ya Rabbi!⁸⁹

Geçen gün idi. Rüfekadan biri hem karpuz kesiyor hem de gülüyordu.

—Ne gülüyorsun?

Dedim

—Amcam hatırıma geldi de!.

—Karpuzla münasebeti?..

—Ne zaman kesse, kabukta kalan bıçak kaçığını yalardı. Bir gün sebebini sordum.

Dedi ki: Sokağa atacak değil miyiz? Görenler: Bunların uşağı da var, derler.

⁸⁹ Eşkâl-i Zaman, 20 Teşrinievvel 1335/20 Ekim 1919, Sayı 213, Sayfa 2

Şaştım. Ne garip bir zihniyet!.. Yalanmış bir karpuz kabuğu hanede hadem ü haşem vücuduna dalalet ediyormuş. Demek ki vaktiyle karpuzun içini efendiler, hanımlar yiyorlar, kabuğunu da hizmetkâran yalıyorlarmış:

Evet, bir zamanlar lisan-ı şekvadan iştirdik:

—Felek bu!.. Kimine kavun yedirir, kimine kelek, kimine kuru ekmek yedirir, kimine baklava börek! Derlerdi.

Felek değişmemiş, olacak ki babalarımızın tarz-ı şikâyeti elan baki... Şurası da şayan-ı dikkattir ki memleket fırka hayatına girer girmez karpuz kabuğu yalayanlar çoğaldılar.

Hükümet-i İttihadiye' nin sükûtu üzerine açığöz davranan “Hürriyet ve İtilâf” fırkası gönüllü yazar gibi taraftar toplamaya başlamıştı. Gazinolarda, meyhanelerde, adi kahvelerde bir takım kimseler geziniyor, şuna buna alenen:

Sen gel fırkaya yazıl... Bir şey değil ayda otuz kuruş vereceksin... Ben seni ertesi gün polis yazdırırım. Yahut efendiye söylerim, memuriyet-i sabıkana iade ettiririm... Yahut dün fırkaya... Bey gelmişti. Sizden bahis açıldı. Beni bir kere görsün dedi... “Yeni yazılmış ve orta tarafta önü ilikli, emre muntazır duran birine”. Buraya gel... Sen şimdi git... Beni de beraber al... Küstürdüğüm evi tarassut edin. “Yine bir diğerine” Sen de gel!. O adamla sık sık görüşme, ben bilirim, o İttihatçıdır. Sonra hakkında iyi olmaz. “Ta uzakta oturan birini eliyle çağırarak” Beni Aynalı Çeşme’de bekle seninle bir yere gideceğiz!.. “Daha öbürüne”... Kulübe git... Bak Reis Paşa gelmiş mi?.. Gelmiş ise “cebinden bir zarf çıkararak” bunu ver cevabını al gel... “Bir aralık dışarıya doğru bakarken, eliyle camı vurarak içeriye gel! Manasıyla işaret ederek” içeriye girer girmez:

—Ne yaptın?

—Emriniz veçhile hareket ediyorum.

—Neler söylüyorsan iyice zapt et!

Gibi şımarıklıklar gösteriyorlardı. Bir gün bu el pençe divan duranlardan birine dedim ki:

—Bu kim?

—Rica ederim, benim söylediğimi kimseye söylemeyin, yeni polis müfettişi oldu... Beş büyük kuruş alıyor...

—Sen?

—Daha hiçbir şey... Fakat vaat etti maiyetine alacak!..

Yine birine sordum idi:

—Kulüpte ne yapıyorsunuz?

—Biz mi?.. Hiç!.. Onlar konuşuyorlar... Sonra bize bir emir verirlerse...

—Para?

—.... Vermiyorlar... Lakin fazla ekmek alabiliyoruz... Tevkif yok!...

Bir gece de pekiyi tanıdığım biri karanlıkta bana sokuldu... Dedi idi ki:

—Affedersiniz... Yanınıza gelemiyorum. Malum a... Görürlerse şüphelenirler.. Ekmekten olurum! Yalnız şunu söyleyeyim ki biraz ihtiyatlı davranın. Çünkü sizden de şüpheleniyorlar!

Ya!

—Hatta dün tarassut için de emir verildi.

—Tarassut edenlere bir şey veriyorlar mı?

—Hayır.. Fakat memuriyette kullanacaklar!.

Zaman geldi geçti.. Şimdi bu zavallıları görüyorum.

—Ne yaptınız? Dedim mi:

—Hiç!.. Avcumuzu yaladık!

Diyorlar!.. Sen yalatma ya Rabbi!..

3.40. Türklerin Tarihî Kabahatleri⁹⁰

Ecdadımız Rum iline geçer geçmez yakıp yıkmadı. Hatta yeni yeni kasabalar vücuda getirdiler. Ahali-yi asliyeyi tehçire de kalkışmadılar. “Murat”-ı Evvel’ in “Dimetoka” da ve bilahare “Edirne” de vücuda getirdiği asar-ı umuran, asrın külliyat-ı fahriyesinden maduddur. Yalnız anasır-ı Müslime’yi çoğaltmaya çalıştılar ki onların yerinde her hangi hükümet olsa idi onun da yapacağı bu idi. Nasıl ki bu usul zamanımıza kadar Avrupa devletlerinin her biri tarafından ayrı ayrı sahalar üzerinde tatbik olunmuştur. Ruslar, Almanlar, İngilizler, Fransızlar bu bapta mehere-i tatbikinden sayılırlar. Bulgarlar,

⁹⁰ Yeni Gün İçinde Eski Günler, 20 Teşrinievvel 1335/20 Ekim 1919, Sayı 213, Sayfa 3

Yunanlar, Sırlar hatta Romanlar bile elan bu usul ile meşguldürler. Geçen Balkan İttihat Harbi'nde usul-ı mezkûrenin şibh-i cezire de vukua getirdiği cinayat ve şenai henüz unutulmamış ve hâlâ devam etmekte bulunmuştur.

Hükümet-i Osmaniye' nin Avrupa Kıtası'nda ittihaz ettiği siyaset-i İslamiye kendi haline bırakılacak olsa idi bir "hulûl-ı muslihanе" şeklini alacak idi. Almanya'dan "Venedik" ten, Lehistan ve havalisinden akıp gelen "Ehli-i Salip" orduları yakıp yıkıyorlar, kesip yağma ediyorlardı. Bizim Rumeli'ye mürurumuz esnasındaki vaziyeti nazar-ı dikkate alacak olur isek bu cihet kendiliğinden tezahür eder. Vaziyet-i mezkûre iare ediliyor ki:

"İstanbul" İmparatorluğu ile "Bulgar" lar ve Sırlar adeta şedit bir münaferet içinde idiler. Hatta Sırların "Selanik" civarına kadar saldırarak mahut "Makedonya" meselesini ehadis etmişlerdi. İstanbul'da "Kantakuzen"⁹¹in taç ve taht münazaat-ı azim-i tekalibatı mucip oluyordu. Hâlbuki Türkler, esasen demokrat bir kavim oldukları gibi öteden beri edyan ve adata dokunmadıklarından istilâlarıyla Balkanlarda bir nevi müvazenet hâsıl olmuştu. Çünkü muti olan cemaat ve efrat-ı Gayri Müslime'nin hürriyet ve imtiyazat-ı mezhebiye ve içtimaiyesi tanılıyor, hatta ilavat icra ediliyordu. İşte Sultan "Osman" ın irae ve ahlafının tevsi ettikleri o siyaset-i İslamiye idi ki ser-kârânı bu türlü mühim müsaadata mezun kılıyordu. "Fatih" İstanbul'a duhulünün üçüncü günü idi ki Ortodoksların Patrik intihap etmelerini emir ve bu emrini Ermeni, Slav, Latin cemaatlerine de teşmil etmiş idi.

İmtiyazat-ı mezkûre cebren alınmış değil idi. Bilhassa o devirde Fatih'i taht-ı mecburiyete alacak bir kuvvet tasvir olunamazdı. Yalnız Osmanlı teşkilât-ı siyasiyesini vücuda getiren "Siyaset-i İslamiye" muktezası ahsas-ı kuvvet ediyorlardı.

"Yavuz" gibi celâdet-i tabi ile müştehir bir hükümdarın Rum fesedesini katil için verdiği emri nakız ve iade eden Müftü "Zemilli Ali" Efendi merhum da "Zeyrek" de gunude-i rahmet-i Rahman'dır.

İşte bidayet-i istiklâlden itibaren Hükümet-i Osmaniye'nin sevk ve idare etmekte olduğu "inkılap fikri" şu suretle de tezahür eder. Garp' ta Hıristiyanlık vakit vakit İslâmlık aleyhine hücum ederek "Endülüs" kıtasını tahrip, enafis-i asarı ihrak, efrad-ı İslamiyeyi müthiş işkencelerle katil ve efna ve kemâl-i vahşetle bir medeniyet-i muazzamayı hâk ile yeksan ettiği sırada Şarka da İslâmlık tarz-ı maruzda hareket ederek mağlubeye

⁹¹ Cantacuzene, Bizans İmparatoru

mağlubiyetini tahfif edecek mesere-i adilane izhar ediyordu. İşte bu türlü inkilâbatın saha-i zuhura gelmesi ile der ki “Kurun-ı Vüsta” kapanıyor. Kurun-ı Âhire başlıyordu. Şarkî Roma İmparatorluğu’nun zaten ehemmiyet-i siyasiye ve kudret-i askeriye kalmamış olduğu cihetle onun inkırazından âlem, fikir ve izanın müteessir olması ve bahusus bir kurun-ı cedidin küşadına sebebiyet verebilmesi yanında o zamana kadar hiçbir Hıristiyan hükümetin yapamadığı ve hatta yapmak hatırına gelmediği hürriyet-i mezhebiye ve vicdaniye meselesi elbette tarihin Osmanlı kabiliyet-i medeniye ve idaresi namına ikame edeceği delâil-i taktiriyedendir. Malum olduğu üzere bu nevi inkılâbatta hüküm eden uzun zamanlardır. Bunlar ani olarak vukua gelemez.

“703”de yani feth-i Konstantiniye’den elli dört sene evvel Asya-ı Sugra’ yı zir ü zeber eden “Timurleng” “Sivas” ta dört bin Ermeni’yi sekizer, onar tutturmuş ve başlarını bacakları arasına bağlatıp kazdırdığı büyük çukurlara atmak ve üzerlerine mezar tahtaları gibi tahtalar koydurarak toprak doldurmak suretiyle diri diri gömmüş, bu vaka-ı hunrizane “Beyazıt”-ı Evvel’i o hakan-ı hûnfeşan aleyhine son derecede azap etmiş idi. Cinayat ve fecayin bu rütbe-i inkişafı ve nice büyük efradın itilafı hadisat-ı müessesesi henüz Anadolu’da unutulmadığı bir zamanda Hükümet-i Osmaniye’nin başına her türlü gavail ve mesail-i mudile açmak, bütün Hıristiyanlığı hatta Anadolu beyliklerini aleyhine yürütmek gibi entrikalarla dünyayı bi-huzur eylemiş olan müntin ve müteaffin bir İmparatorluğun enkazına gösterilen bu hürmet ve itibar acaba nasıl oluyor da nazar-ı şükranı celp etmiyor? “Endülüs” ateşler içinde kalarak efrad-ı İslamiye katil ve mütebaki parçaları Avrupa’ya senelerce hocalık etmiş olan âsâr-ı İslamiye ihrak-ı bin-nâr edildiği bir asırda Osmanlıların “Bizans” ın sönmek üzere bulunan mesere-i irfanını his-i temsile şitap ederek mağluptan ilim ve sanat namına istifade ettikleri nasıl unutuluyor?

“Feth-i Konstantiniye” de İngiltere ile Fransa arasındaki meşhur “Yüz Sene Muharebesi” hitam bulmuş idi. Düşünmeli ki yüz seneden beridir aksa-yı garbın iki hükümeti yekdiğerini boğazlamış idi. “Kalmar” İttihadı⁹² denilen “İsveç”, “Norveç” ile Danimarka ittifakından ibaret olan siyasiyet-i mübeddil nifak olmuş Avusturya büyük bir Arşidüklük hükmünde olup fakat arkasında Alman Hükümeti mütefakkıhasından mürekkep büyük bir İmparatorluk teşkil etmiş, Ruslar Tatarlara haraç vermekten kurtulmuş, Lehistan’da “Bakelon[?]” Hanedanı hüküm-ferma olup “Bohemya” Protestanlığı’nın mukaddime-i zuhuru gavailinden kurtulmuş, Macarlar “Varna” melhamesi tesirat-ı muharribesinden bi-

⁹² 1397-1523 yılları arasında hüküm sürmüş olan Danimarka, Norveç, İsveç siyasi birliği

mecal kalmış idiler. İşte böyle bir zaman fütuhât-ı nişanda Papalık makamında bulunan Beşinci “Nikola” nın din namına Osmanlılık aleyhine teşvikat ve tahrikat-ı mevride bulunduğu mesmu ve mervi olduğu halde Osmanlılık yine Hristiyanlara dokunmamış ve bilâkis hürriyet-i mezhebiye ve vicdaniyelerine hürmet ederek imtiyazat-ı mühimme vermiştir.

Yirminci asır medeniyet diye avazı çıktığı kadar bağırarak Avrupa Balkan ittifakı muharebe-i zailinde İslâmların ve mebani-i diniyenin uğradığı tahkiratı gözüyle görmüştür ki Osmanlılar bu üç milletin asırlarca muhafızı ve kâfil-i diyanet ve mevcudiyetleri idiler. Ermenilere gelince bizden ne istemeleri lazım geleceğini düşünmek bile istemeyiz. Biz onları Asya-ı Sûgra’ da, şurada burada gayr-ı muntazam, dağınık, her türlü imtiyazat-ı içtimaiye ve dininden mahrum bir halde bulmuşuzdur. Tarih bu bapta uhdemize hiçbir zimmet kayıt etmemiştir. Mevhum ve hayalat ile meşhun bir Ermeni Hükümet-i kadimesi, tavaif-i mülûk serpintilerinden daha zayıf bir “Kilikya” idaresi var ise, bizim bildiğimiz değil bize öğretmek istenilen hak-ı siyasi ve içtimaî, bundan ibaret olup hâlbuki Ermeniliğe bir mevcudiyet bahşeden yine Osmanlı imtiyazatıdır. İşte Türklerin tarihî kabahatlerinden bir kısmı!...

3.41. Çok Mu Söylemişem!..”⁹³

Geçen gün borazan “Tevfik” Bey meşhur “Garip Abdullah” dan bahsederken dedi ki:

—Arap “Abdullah” Paşa, kabadayılığı zamanında biriyle kavga ettiğini bilahare yedinde maktul düşen Kahveci “Çerkez Mehmet” e anlatırken, şive-i mahsus ile:

—Vurdukça vurmuşam,

Demeğe başladı, hepimizin kulak verdiğini sezince tekrar kuvvet vererek:

—Vurdukça vu[r]muşam... Vurdukça vurmuşam!.. Vurdukça...

Bu esnada “Çerkez Mehmet” eliyle kolunu tuttu:

—Elverir

Dedi. Kendisini alamadığının farkına varan “Abdullah” da gülümseye gülümseye

—Çok mu vurmuşam!

⁹³ Eşkâl-i Zaman, 21 Teşrinievvel 1335/21 Ekim 1919, Sayı 214, Sayfa 2

Diye gözüyle istiğfarda bulundu. Hepimiz güldük. Şimdi de bize gülüyorlar. Biz de:

—Yazdıkça yazmışız.... Yazdıkça yazmışız... Yazdıkça...

Evet. Zaman artık yazdırtmıyor. Elverir! Diyor.

—Çok mu yazmışız..?

Bunu biliyoruz ama neticenin hiç olduğuna göre hiç yazmamışız!.. Filvaki aleyhtarlık, izharken, tarafgirlik, ispat-ı mahiyet hususunda koleksiyonlar vücuda getirdik. Halbuki bizden matlup olan bunlar mı ya!.. Ne çare ki bu hal bizde matbuatın belirlediği zamandan beridir devam edip gelmiş, adeta havi olmuş bir saikadır.

Diğer taraftan bu saikanın asar ve tecelliyatına bakılacak olursa bir aksül-amel görülür. Aleyhtarlık üzüle üzüle safra-i müncer olduktan sonra tarafgirliğe dönüyor. Nasıl ki tarafgirlik de bozula bozula aleyhtarlığa dönmektedir.

Mesela: Hakan-ı esbakın aleyhinde söylemediğimiz kaldı mı idi? Şimdi de cennette oturacak yer bulamıyoruz. Yüzüme ne garip garip bakıyorsunuz?

—Çok mu söylemişem!...

Hatta “vallahi” diyenler bile var

Neye öyle acele acele:

—Dime!

—Diyorsunuz?..

—Onlar da mı çok söylemişler!...

Dünyada “sükût” en büyük ceza iken maatteessüf biz bunu da idrak edemiyoruz.

İttihat efradını kilâp mertebesinde görenler, İtilâf Fırkası’ nı emvattan addedenler, “Sulh ve Selâmet” için:

—Böyle bir şey mi var?

Diye yeni işitmiş gibi kulak verenler, “Radikal” lere gökleri kurusun diyenler, “Millî Ahrar” a bir varmış, bir yokmuş efsanesini üfürenler, bilmem ki bu memleketin neleri, kimleridirler. Hangi doktora:

—Karnım ağrıyor, midem bulanıyor!

Desenize muzır bir şey yemişin, diye mukabele eder.

İçtimaiyatta da aynıdır. Hangi memleketin karnı ağrıyor; midesi bulanıyorsa ona mutlak muzır bir şey telkih edilmiştir. Memleketimizin ise karnı ağrısından, mide bulantısından kurtulduğu yok. Efkar-ı muzirenin en mühim bir göreneği de dedikoduculuktur.

Ne o:

—Sus:

mu diyorsunuz!..

—Çok mu söylemişem?

3.42. Gevezeliklerimiz!⁹⁴

“Hüsnu” Paşa merhum “Mekteb-i Bahriye” nazırı iken talebeye bir divan esnasında demiş ki:

—Deli ile akıllının arasında yalnız zaman ve mekân farkı vardır.

Deli aklına geleni durduramaz, her yerde söyler, akıllı, aklına geleni saklar, mahalinde söyler.

Evet. Bu fark vardır. Yoksa:

“Bakılsa halk-ı âlem her biri bir güne divane”

Demekten başka çare yoktur. Fakat deliden deliye de fark vardır: Zır deli, zır zır deli, hınzır deli, kızıl deli, azılı deli... Bunlar hep ayrı ayrı zümreye mensupturlar. Bizim Arnavut “Vasil” anlatıyordu:

Tepedenli “Ali” Paşa tebdil gezerken bir hana uğramış, orada bir Papaz’ a tesadüf etmiş, zamanımıza kadar devam edip gelmiş seyyiat-ı ahlakiyeden olan “ağzı aramak” kabilinden olmak üzere Papaz’ a demiş ki:

—Ali Paşa’yı nasıl biliyorsun?

Papaz, can yangınlığı ile:

—Nasıl bileceğim? Allah filizleriyle beraber kökünü kazısın!

⁹⁴ Eşkâl-i Zaman, 22 Teşrinievvel 1335/22 Ekim 1919, Sayı 215, Sayfa 2

Demiş, fakat Paşa[da] bet beniz atmış, bir şey söylemeden çekilip gitmiş. Hancı bir telaş Papaz' a sokulmuş..

—Sen ne yaptın be!

[—]Ne yaptım?

—Ali Paşa kendisi idi...

—Deme!.. Eyvah!.. Şimdi ne yapmalı?

—Yapacak bir şey var... Belki başını kurtarırın! Despot ile arası pekiyidir. Çuhadarını da pek sever. Doğru onlara git!

Papaz kalpağını getirir, üstlüğünü omuza vurur. Despot' un kapısına gider. Macerayı anlatır. Despot şaşalar, Çuhadar'ı görür. Konuşur. Papaz için delidir demeye karar verirler.

Bu aralık “Ali Paşa” da Papaz' ı çağırır. Despot atılır...

—Ha şu mu?.. Zavallı delidir!..

Çuhadar da cila verir!..

—Hem de geveze delidir!..

Papaz huzura gelince Paşa da:

—Sen deli değilsin ama ne yapayım ki sevdiklerim seni delirttiler... Haydi git!

Der.

Aksi olacak a. Zamanede de deli olan olana! İzhar-ı keramete meramete ihtiyaç yok!

<<Al eline kalemi>>

<<Yaz aklına geleni>>

Ha babam ha!... Hiç durma!.. İnsanın sade akli için yol bir değil, atıp tutmak için de bir imiş diyeceği geliyor! İşte biri de ben!

Deliye sormuşlar:

—Sen ne zaman çıldırdın?

Soranlara bakmış,

—İyi ki hatırıma getirdiniz, geçen hafta bugün, bu saatte, bu dakikada!

Demiş!

3.43. Emrivaki⁹⁵

Müthiş, gergin bir tabir!... Bahusus kuvvet işlerinde bıçak gibi keskin!.. Siyasi meselede adeta “intaç” veyahut “netice” manasına mevzu. İçtimaiyatta dışı!...

Alehlak medluli: “Ne yapalım!. Biz de istemezdik amma...” bir kere oldu!..

Yirmi, yirmi beş sene evveline kadar böyle bir vüsat-ı delâlete malik değil idi. Bilmem ne oldu?.. Kendi gibi bir emrivaki karşısında mı kaldı? Burnundan kıl aldırıyor,

—Sen nesen?

Dediniz mi?

—Emrivaki

Deyip dikleniyor. Bütün muhakemat, akliyat, hukuk, tecavuzat, şenayi ve fecayi, mukatelat, gasbiyat huzurunda leb-niste kalıyor.

—Orada dur!.. Bu böyledir!

Maahaza bizim için munis bir terkip! Yakın tarihlerde görüştük ama iyice anlaştık. Devr-i Azizi’ de “Tunus” istilâsıyla kendisini prezente ederek “Belgrad” da “Girit” te “Hersek” de bilahare “Kıbrıs” da, “Mısır” da Birinci Meclis Mebusan’ın hin-i tatilinde Kanun-i Esasi’nin tehir-i meriyetinde, 1 Temmuz’da, 31 Mart Vakası’nda, 11 Nisan’da, Meclis-i Mebusan’ın ikinci defa feshinde, Halaskâran idaresinde, Balkan Harbi’nde, Babıali vakasında, “Mahmut Şevket” Paşa katilinde, velhasıl Harb-i Umumi’ nin ilânında muvacehemizde [o]lundu.

Mütarekeyi müteakip sık sık önümüze çıkararak “İzmir” işgali gibi henüz hassa-i sirayetini kaybetmeyen vakiyi-i mükerrereyi müteakip Hürriyet ve İtilâf’ın tefessühünde, “Teşkilât-ı Millîye” nin zuhuruyla “Ferit” Paşa kabinesinin sükûtunda mühim mühim roller oynadı.

Şimdi zaman, en mühimlerinin tedarik ve istihzarıyla meşgul.

⁹⁵ Eşkâl-i Zaman, 23 Teşrinievvel 1335/23 Ekim 1919, Sayı 216, Sayfa 2

Benim sezindiğime göre en kuvvetli, en velvelesi Sulh Konferansı'nı ki olacaktır. Fakat bunun zuhuruna kadar Şimdilik elde bir olmak üzere belediye intihabatı var ki adedi devaire nispetle hükmü dokuza kadar cari olacak.

Mebusan itihabatında adedi mebusanın adedine muadil gelecektir.

Kongre azasının tayininde aynı tarafa rey vermek temayülünde bulunanların adedini tecavüz edemeyeceği gibi "Teşkilât-ı Milliyeye" de de aÇar ve ağnam varidatının bu sene btçeden çıkarılması bir emrivaki teşkil edecektir.

Bizde alelumum mecalise göre kablel-müzakere verilen kararlar, netice-i mzakeratta birer emrivaki olduğunda hemen hemen ittifak vardır. Őşte bizim ecanip emrivakilerine birden bire ısınıp:

—Ne yapalım?.. Kader böyle imiş! Bunu da görecek imişiz! Tarzında tevekkül gsteriŐimiz emrivaki pratiğindeki maharetimiz tezyide bihakkın hizmet etmiştir. Çok defa:

—Biz böyle yapamayacak idik ama, Nazır Paşa yle istedi!

Diye madure,

—Ben Şiddetle muhalefet ettim ama Reis birden bire bastırdı. Sabır et, tahammül eyle!

Şeklinde mahkme "teselli" makamında istimal edildiğini de işittim. Ve kıs aleyhil bevk!

3.44. Alım Satım Usulleri⁹⁶

Meğer benim bilmediğim alış veriŐler varmış!.. Bir kaç senedir sahte olarak, sahte muamelat ile Şunun bunun apartmanını, hanesini satanları duyduka cretin bu derecesine ŐaŐıyordum. Düşünülecek olursa her halde bir zekâ-yı habisin böyle bir ahiz  ita baŐarabilmek için günlerce Şurada burada uđraŐması, bir takım kimselerle uyuŐması, en aşağı bir iki ya[r]dak edinmesi ve Şuna buna para yedirmesi gibi muameleler görmesi icap ettiği kestirilir. Hâlbuki benim son tuttuğum alım satım gayet sade. Bir kerecik, bir kaçacak yerin tarifinden ibaret muhtasar ve müfit, efradını cami, itibarını mni bakılsa adi "bir civar"...

⁹⁶ EŞkâl-i Zaman, 24 Teşrinievvel 1335/24 Ekim 1919, Sayı 217, Sayfa 2

Ahiren hapishane-i umumide memurin-i zabitanın emrine muhalefet yüzünden maktul düşen “Arap Mesut” namındaki katil-i şerir, “Kızıltoprak” taraflarında bir haneye girmiş ve iki bohça da altı yedi yüz liralık elbise kumaş aşırır.

Feryat, figan,

—Yangın var, hırsız var!...

Nidaları arasında kaçır. Telefon ile merkeze ihbar!. Fayda vermez. Çünkü Arap, işini etraflı görür hırsızlardan olduğu için vaktiyle telefon telini kesmiş, işlemez. Polise uşak gönderilir. Bizim “Şerlok Holms”ler etrafa yayılırlar. Civar müfreze-i askeriye de haberdar edilir. Onlar da yol keserler.

“Mesut” u geceleyin sırtında pardösü, redingot, fantezi yelek, pantolon fakat hin-i firarında evden potin, iskarpin götüremediği gibi kendi yemenilerini de bırakmış olduğu için yalın ayak derdest edilir. Merkeze getirirler. Al aşağı ver yukarı istintak!.. Tehdit, darp... “5” para etmez. En nihayet sahib-i hane acır. Merkuma ekmek alır, çay ikram eder. Arap had-i zatında munsif imiş. Tahdis-i nimet kabilinden olmak üzere gizlediği mahali söyler. Memurin zabita gider.

Mal-ı mesrukı verir. Avdetinde sahib-i haneye der ki:

—İyi bir adam imişsin. Zahmete soktuğuma pişman oldum. Yoksa seni satar idim bile.

—Ne yapardın!.

—Satardım?.

—Nasıl?...

—Gideceğim bir hapishane değil mi?

—Evet

—Orada senin haneni üç aşağı beş yukarı satardım!

—Bu mümkün değil!....

—Mümkündür. Arkadaşlar görüşmeye geldiği zaman evine nereden girerler, nereden çıkarlar. Odalar ne vaziyettedir, sen nerede yatarsın. Uşak, aşçı ne tarafta bulunur. Birer birer anlatır. Peşin peşin paramı alırdım. Olur giderdi.

—.....!

Nakleden zat diyor ki:

—Cidden şaştım

.....

İşte bir ahiz ü ita ki tadından yenmez!...

Filvaki kumarbazlar arasında da para satmak mütearife hükmündedir. Zavallı oyuncu hariçten gizli, açık hiçbir emare göremediği halde soyulur gider. Bu da kaybettiği meblağ bin olursa gramaten taksim edilir. Fakat şürekânın bundan da az çok giriftar-ı zahmet oldukları ekseridir.

Toprağı bol olsun. “Arap Mesut” un nazariyesinde ise satan için bir parça çene çalmaktan, elleriyle sağı solu işaret etmekten başka na-kabil-i tahmil bir şey yok. Kim bilir müteveffa böyle kaç yer satmış, kaç hane, dükkan, apartman satın almıştır!..

Hâlbuki kulağımızda küpe kalmış olan alım satımlara nispetle bunlar deve de kulak kalır. Vaktiyle koca koca memleketlere müthiş ordular satanlar var imiş!..

Büyük mağlubiyetler sonlarında asker ve ahalinin:

—Serdar bizi kâfire sattı!

—Paşalar malımızı, mülkümüzü Moskovluya sattılar.

—Daha ne güne duracaktınız!... Sadrazam elçilerle danışık döğüşük olmuş!

—Devr-i İstibdad’da Anadolu’da Almanlara az mı yer satıldı idi?...

—Şimdi evvelki “beyi men yezid⁹⁷” kalktı. Bir banka çekine az kaldı.

—Altı vilayet yezit malı gibi elden gidiyordu!...

Tarzında şikâyetleri,

—Ben gözümle gördüm paşaya torbalarla altın getirdiler....

Şeklinde iftiraları bahaneleri... Bilinmez a... Doğru sözleri yazılı değil midir? İhtimal ki böyle çirkin muamelelere hedef olmuşuzdur!.. Türkler:

—Dumanın çıktığı yerde ateş vardır!.. Derler. Mademki yeni nazariye mucibince:

⁹⁷ Açık arttırmalı satış

“Halkın sözü, Hakk’ın sözü”

İmiş... Elbette bunda da bir iş var! Demekte de halk haklıdır!

3.45. Osmanlılık Vahdet-i Amirdir⁹⁸

Bunun azamet-nümun emsalini Osmanlı Devleti’nin menakıb-ı tesisi arasında buluruz. Fakat tarihi, masal, hikâye, mazi diye telakki edenler bulamazlar. İlim olarak tettebbu edenler bulabilirler.

Sultan “Osman” ın Hükümet-i cedidesine fuzuli bir istikamet vermek maksadıyla ittihaz eylemiş olduğu siyaset için “Siyaset-i İslamiye” demiş ve bunun mahkûm milletler efradını imha veyahut şeref bil-İslam eylemek davasıyla değil. Şeriat-ı İslamiye’nin en büyük bir kanun kuvvet ve ihsasında bulunduğu malum olmasından ileri geldiğini ilâveten arz eylemiştir.

Filvaki bu siyaset-i aliye:

1- Dâhilde şeran müeyyide ve muhkem olan müsavâtı, adli muamelâtı

2- Hariçte efrad-ı İslamiye ve reayanın mahfuziyet-i hukukunu

İntaç ediyordu. Bundan maada Devlet ve milletin müştereken müdafaa-ı hukukuna kâfil idi. Düşünülecek olursa teslim edilir ki Sultan Osman’ın evvel emirde hukuk ve teşkilât-ı kazaiyeyi memleketi dâhilinde tesis etmekle pek büyük bir kuvvet kazanmış olduğu tezahür eder. Çünkü bu siyaset, kendi zamanına kadar uzayıp gelmiş olan altı, yedi asırlık bir zaman içinde “Kıta-yı Hicaziye” ile “Suriye”de, “Irak”da, “İran”da, “Hind”de, “Kafkas”da, “Anadolu”da, “Mısır”da, Afrika şimalinde, hatta Avrupa Kıtası’nın cenub-ı garbisi havalisinde hüküm ferma olarak bütün kurun-ı vustayı şaşa-ı işrakı ile pür-nur eylemiş, nice dehat ve hükema yetiştirmiş, nice mamureler icat etmiş, nice havarık ve mucizat-ı ilmiye göstermiş, nice hükümetler vazi-i esası olmuş olan ve bilhassa “Medeniye-i İslamiye” yi hadd-i kemale erdirmiş bulunan ahkâm-ı İslamiye ve şeriyeden muktebes idi. O zamanlar dünyanın yalnız üç kıtası malum olmakla ahkâm-ı mezkûrenin her kıta üzerinde muta olduğunu izaha hacet yoktur.

Şu halde “Osmanlılık” bu ahkâmın yaveri-i tatbikiyle yürüyecek idi, nasıl ki yürüdü de!

⁹⁸ Yeni Gün İçinde Eski Günler, 24 Teşrinievvel 1335/24 Ekim 1919, Sayı 217, Sayfa 2

Elbette bizim, Rumeli'ye mürurumuzda en büyük silahımız bu idi. Bu silah ki ilim ü marifet onun saykal-ı ezelfsidir. Parıl parıl parladıkça fetih ve zafer temin ediyordu. Balkanların, hatta Avusturya ve Macar illerinin, Lehistan ve Almanya hudud-ı cenubiyenin o asırda ne kadar vahşi adata, kanunsuzluğa mahkûm olduğunu Avrupa tarihlerinin cümlesi göstermektedir. Binaenaleyh hem silahı, hem de kürre-i arz üzerinde saha saha medeniyetler idare etmiş kanunu bulunan Osmanlılar' ın bir "vahdet" teşkil ve tesis etmiş oldukları, bu fazıl u irfan ile şark tarafından Avrupa'ya girdikleri tahkik eder.

Girmesinler mi idi?.. Bir zamanlar bu gülünç iddia bizim bazı züppe müverrihlerimizin bile lisanına dolanmış idi. Avrupa'nın hiçbirisinde müstenit olmadığı halde mahzen "Kudüs" ü İslam elinden; -O İslam eli ki belde-i mübarekenin tamamı-ı mahfuziyetini fermanlarla, meani-i tekrimiyle, lisanıyla, asar-ı medeniyesiyle, bahusus enbiya-yı izamdan olduğuna iman ettiği cenab-ı Mesih hakkındaki fark-ı tazimiyet ve tahiyatı ile teyit ve tekit eylemiştir- işte böyle bir millet-i muazzamanın elinden almak için kol kol, ordu ordu, donanma donanma Asya'nın bu taraflarını, Avrupa'daki güzergahlarını kanlarla boyattığını nazar-ı eman ile görmeyenler, akvam-ı beşeriyenin gâh "istila" gâh "muhaceret" yakın zamanlarda "istila-yı hafî", "hulûl-ı muslihane", "vazaifi temdiniye" ve en son "manda" tabirleriyle gösterdikleri hareket ve tevessüatın içtimaiyat-ı nokta-i nazarından ne demek olduğunu bilemeyenlerdir. Bu bahis pek uzundur. Yalnız şurası cay-ı tetkikidir ki hangi müverrih, hangi vesika ile Rumeli'yi geçen Osmanlılar' ın fikren, seviyeten, ilmen, edeben, hatta içtimaen şibh-i cezire sükkân-ı asliyesinin fevkinde olmadıklarını ispat edebilir? Ortada dönen bir "Bizans" medeniyetidir. Buna mukabil o asırda dünyayı kaplamış olan "medeniyet-i İslamiye"nin pişdarlarını görmemek nasıl bir âmm-ı garazkâranedir? Bizim tarihlerimiz alelumum saf-derundurlar. Mesela Sultan "Murad-ı Evvel"e "Dimetoka"da iken bir rüya gördürürler. Sonra o rüyayı "Edirne"nin zaptında şehid-i mağfure saray yaptırmak, imarat-ı mühimmede bulunmak suretiyle tabir ettirirler. Hâlbuki Osmanlılar'ın vücut ve eşkâl istilaiyesinde yedi mühim âmil-pişva idi:

1- Saray yaptırılırdı. Çünkü şan-ı hükümeti tecelli ederdi. Bugün de bütün dünya, bütün akvam-ı medeniyede bu usulü mürevviçtir. Vahşilerde bile reisin izbesi efradın inlerinden farklıdır.

2- Cami yaptırılırdı. Çünkü siyaset-i İslamiye'nin timsalidir. İslâm hicret-i Nebeviye'nin ilk günlerinde cami-i vahdet ve uhuvveti "mescid" de, "cami"de ilân eylemiştir. Nasıl ki Nasara da mahalle ve cemaati tasviren kiliseler binasından elan fariğ olmamışlardır.

- 3- Her camiye bir mektep muttasıldır. Vahdet-i terbiye ve maarif-i umumiye timsalidir.
- 4- Hamamlar yaptırırlardı; çünkü münakalat-ı iktisadiye erbabını ibabe etmek menafi mülkünün en mühimidir.
- 5- Kervansaraylar yaptırırlardı. Bunlar iktisadiyatın menzilleri idi. Rumeli’ndeki Anadolu’daki kervansaraylar şark ve garbı birleştiren istasyonlardan, iskelelerden başka bir şey değildir.
- 6- İmaretler yaptırırlardı. İtamın meşkûriyeti, fukaranın terfihi gibi bir maksad-ı ulviyi hangi medeni bir idrak eylemiştir!
- 7- Köprüler yollar yaptırırlardı. Esliha-ı envaından maada her nevi sanayi-i mimariye ve nafia işte o istila ordularının, şimdiki tabir ile heyet-i fennîyenin mahsul-i himmeti idi. Bir müddet sonra bilhassa, “Bursa” “İstanbul” gibi bilad-ı mühimmede ve havalisinde beliren asar-ı mühimme-i mimariyenin de tarz-ı Osmanîye büründüklerinden anlaşılıyor ki vahdet-i terbiyede de Osmanlılar pek ileriye geçmişlerdir.

Bu vahdet bilhassa askerlikte de telakkiyat-ı siyasiyeyi temsil eder. Ordu, her zaman için hükümet-i siyasiyenin müttehit bir kitle-i meslehası idi.

Velhasıl Osmanlılık müttehit doğmuş, müttehit büyümüştür. Beyazıt-ı Evvel’i “Ankara”da “Timur” a mağlup ve esir kılan “vahdet” in en ufak bir fıkdanı neticesidir. Bu ciheti de ayrıca şerh edeceğiz.

3.46. Ermeniye-i Sugra⁹⁹

Bir hükümet-i müstakile teşkiliyle hukuk aramanın tamam-ı mahfuziyeti emrinde Düvel-i Mütelif ve Cemahir-i Müttefike Amerika taraflarından masruf olan gayret ve himmet en nihayet müsmir olmuş ve bu defa “Ermenistan Cumhuriyeti” namıyla vilayet-i şarkiye şarkında bir hükümet tesis eylemiş olduğu malum bulunmuştur. Ermenilerle öteden beri münasebetim olduğu gibi kitapçılık, matbaacılık, gazetecilik, hurufatçılık, aççılık, meyhanecilik, terzilik, fescilik, gemicilik, balıkçılık, sarraflık, basmacılık, musiki, hâr-wardalık ve emsali alaik-i ticariye ve içtimaiye ile de bir dereceye kadar seciyelerine de vukufum vardır. Bahusus herhangi kıyafetinde olursa olsun, herhangi lisanla tekellüm edilirse edilsin bir Ermeni’yi teşhis etmek bence o kadar güç bir marifet değildir. Hatta

⁹⁹ Eşkâl-i Zaman, 25 Teşrinievvel 1335/25 Ekim 1919, Sayı 218, Sayı 3

Osmanlı gazetelerinde çalışan Ermeni refiklerimden herhangi biri bir fıkra yazmış ve bu fıkrası tashih bile görmüş olsa onu gazete sütunları arasından derhal tefrik etmek bana mahsus gibidir.

İstanbul'da Devr-i Hamidi'de zuhur eden iki Ermeni vakasında hemen her tarafta bulunarak içlerinden bazılarına o devirde muh[a]berat-ı hafiyede bulunmuştum. Bizim gazetelerde muharrirlik edenleri arasında “Diran Kelekyan¹⁰⁰”, “Vartan” “Karnik” Efendileri de pek yakından tanır, bu münasebetle de Ermeniliğe ait bir alaka sahibi sayılırım.

Binaenaleyh Ermeni Hükümeti'nin ahval-i içtimaiye nokta-i nazarından kimlere benzeyeceğini tahayyül edip dururken bunun bir misal musaggarını nasıl olur da görebilirim emeline düştüm! Soruşturup dururken rüfekadan biri:

—Seninle bu Pazar “Kınalı” Ada'ya gidelim. Dedi.

—Ne olacak?

—İstediyini orada bulabilirsin. Çünkü cezire hemen Ermenilerle meskûndur. Hatta şu aralık “Ermeni Ada” bile diyorlar...

Evet fırsat, bu fırsat fakat aksilik de aksilik üstüne, o Pazar Kadıköyü' ne uğrayıp doğruca “Kınalı” ya giden vapuru kaçırdık. Ertesi haftaya kaldı.

Hafta içinde maksadımı bizim bakkalcı “Karebet”e açtım ise de yüzüme güle güle baktı. Bir şey tınmadı.

Çarşındaki aşçı “Migor” a sordum söyledikleri dükkândaki vaveylânın arasında kaydını gitti.

Matbaada “Vartan” Efendi'ye bahsettim. O bütün bütün gülerek:

—Ben kendimi bilemiyorum. Sen bana ne sual ediyorsun?

Diye kestirip attı. Hanende-i mahir “Hacı Karabet¹⁰¹” i söyletmek istedim, o bana:

Müteveffa “Nikogus” un acemkürdi makamındaki:

“Sevdi gönlüm ey melek simasını”

¹⁰⁰ 1862-1915, gazeteci, yazar, siyaset tarihçisi

¹⁰¹ 1855-1915, hanende ve besteci

Şarkısının bende meyanı kaymış, sende var mı? Ben bundan anlarım, dedi.

Kitapçı “Parsih” Efendi’ye sormadım bile. Çünkü öteden beri söz söylemeye üşenir olduğunu bilirim. “Sabah” müdür-i mesulü “Aleksan” Efendi’ye de sormaya gelmez. Zira evvel Ermeniye’den tutturur, sonra bir türlü işin içinden çıkamam. Fesçi “Nasib” sağ olaydı bir dereceye kadar sadre şifa olacak malumat alabilirdim... Velhasıl öbür pazara kadar avare avare dolaştım.

“Kınalı” ya yanaşırken gözüme iskele üzerinde bir iki matmazel ilişti. Bizim vapurda bulunan misafirlerini karşılamaya gelmişler, rüzgar, saçlarını dağıtıyor, siyah fiyonk bağlarını çözecek gibi zorluyor, nim dekolte, çizikli bluzlerini kabartıyor, kısa fistanlarını bacaklarına sarıyordu. Beklediklerini görünce ellerini birbirine vurdular, vapurdakiler bunlardan yaşlıca idiler. Başlarında kenarları geniş, hasırı ziftli gibi siyah morumsu çiçeklerle bir örnek şapkaları var idi. Kendi kendime eski dostum müteveffa “Agop” Ağa’nın zevcesi “Hançik” Hanım’ı hatırladım. Hatta:

—Neredesin! “Hançik” Hanım!... Sen düğüne de gitsen bile beyaz saçların üzerine bir şey kondurmaz idin. Soğuklarda omuzuna aldığın kahverengi örtüyü başına çekerdin! Dedim.

Gantalı eller uzandı. Birbirlerine sarılıp öpüştüler. Bu haller eskiden ne ayıp şeyler idi!. Geçtik. İskeleden yürüdük. Sola saptık. Ense ile bütün nevahi-i gerdan açık, ta tırnağa kadar beyaz, yalnız başına uzunlamasına kesilmiş yarım yumurta biçiminde koyu tırşe düz bir şapka tutturmuş bir kadın reftar-ı ahenktarıyla yerlilerin bile nazar-ı dikkatini celp eyliyordu. Eski tutilerimiz bunu göreydiler şıp diye bayılırlardı!

Yirmi, otuz adım ileride gittiği cihetle yüzünü göremiyordum. Bunda maada bu yegâne yamri yumru sokakta dalmaya da gelmiyordu! Gelip geçtikten sonra borusunu öttüren bir iki bisiklet süvar.

—Vay belim!..

Diye bükülmüş iki tarafa oynar gezinip duruyorlardı.

Bizi karşılayan rüfekamız dedi ki:

—“Bahçe” ye gitmeden evvel şu madamdan bir yorgunluk kahvesi içelim!

—Olur.

Sağında eski bir balıkçı meyhanesinden azme, temizce bir yer. Refikimiz iki iskemle kaptı. Dükkânın karşısındaki gölgesi yatkın büyücek bir binanın bahçe duvarı hizasına koydu. Oturduk, burası iyice havadar idi. Kahveleri ısmarladık. Ondan evvel suya sarıldık. Fakat cidden nefis bir kahve! İstanbul’da ne “Cenyo¹⁰²”da ne rıhtımdaki “Bahri[y]e” gazinosunda, ne “Valide” kiraathanesinde; ne de belli başlı kiraathanelerde içmedim!. Maahaza rahat içmedim. Sekizer, dokuzar yaşlarında iki matmazel ellerinde “çaharak” dedikleri makara oyuncaklar, çevirip çevirip savuruyorlar!. Zeminde tam hızını aldıktan sonra, semaya fırlayan bu ucubenin hin-i sükûtunda evvelce havalandığı ipin üzerinde bir muvakkat daha icrasıyla yine fırlatılmak istidadında olması kahvenin keyfini kaçırıyordu. Bahusus çocuk elinde!

Biz, derbent başında oturur gibi idik. Adada oldukça mütezahir bir hareket var idi. Hususi bir vapur kırk elli kadar İngiliz askeri getirdi, bunlar fahri kılavuzlar marifetiyle Burgaz Ada’sı istikametine doğru sevk ediliyorlardı. Baş açık gözde hafif vapur dumanı, kulağından takma gözlük, yağız çehre, küt bıyık, ya[p]ılmış sakal, sırtta redingot takımı lâbis olanlardan tutun da tüy tüsi olmayan yine açık baş, üzerinde askısı sarkmış beyaz ince gömleği, elleri gri, krem şeker, kahve,... Renkli yazlık pantolonunun yan ceplerinde tutan ayaklarında üstleri delik, hafif tokalı sandal giyenlere varıncaya kadar cümlesi önümüzden geçiyorlardı. Fransızca “Rönesans” refikimizin burada pek ziyade zuhur-ı rağbet olduğunu görüyordum. Yevm-i tatil, buraya ayrı bir hayat vermişti. Zaten tavırlar, reftarlar birbirine benzer. Meselâ aşçı “Zenub”da pazar tuvaletini yaptı mı kuyumcu milyoner “Hacı Serkis”den yürüyüşçe, söz söyleyişçe fark edilemez, Ermeni demokratikliğinde bu tarz gayet muhkem temsil edilmiştir.

Bazılarını ben tanıyordum, bazıları da beni tanıyorlardı. Hatta bizim kitapçı müteveffa “Karabet”in oğulları, yeğeni, kayını, yine Babıali Caddesi’ndeki mücamele-i hukuk-perveriyeyi tekrar ettiler. Eskiden beri sarraflık ile müştehir bir aşinalık edip geçti. Efendi, bey unvanları da eski “ahbar” müstesna olmak üzere ağa, tuti; kokana tabirleri gibi mehcur olduğu için aleliltlak:

—Baron, Mumciyan!

Gibi sesler iştiliyordu. Buraya gelmeden evvel İstanbul’da garip bir “tercüme” meselesi duymuştum. Pasaport, tebdil-i tabiiyet meselelerinin netayicinden olmak üzere Ermeni isim ve lâkaplarının, Fransızca, İtalyanca mukabeleleriyle eda ettikleri söyleniyordu.

¹⁰² Karaköy’de kahvehane

Meselâ evvelce “Beyazcıyan” şimdi Mösyö “Lublan”, Şemadancıyan, Mösyö “Dulakandala”, Kirkaryan Mösyö “Dokırıko”, Taşçıyan, Mösyö “Lapar”,.. ilh. Olmuş imiş ben buna ihtimal vermemekle beraber ahval-i fevkalâde tebdil-i esami edenler meyanında her millet ferdinden de mevcut olduğunu bildiğim için inanmak da istemedim.

Kıyafet pek mahdut idi. Tuvalet de keza. Yakıştırmaktaki kabiliyet de keza. Beyaz, koyu krem örtülerinden iki parmak arzında siyah bir kurdele geçmiş hasır şapkalar bazılarının başlarında uçacak gibi bir vaziyet alıyordu. Düz siyah, yumuşak şapkalar pek nadir idi. Fes giyenler de var idi. İngiliz kabalaklı¹⁰³, Fransız zabıt-ı ferması serpuşlu, “kepi”li, “kapela”lılar görünüyordu. Mütarekeden bir az sonra meydan alarak giyinenlerini Ermeni avamı arasında “kazak” diye çağrılmaya sebep olan siyah kalpak görünmüyordu. Hele ya Rabbi şükür!.. Bir tane düz koyu lacivert, kısa bonetalıya tesadüf ettim. Gençlerin, bahusus hem şık, hem de çevik görünmek isteyenlerin başları ekseriyetle açık idi.

Ada sakininin yüzde doksanının Ermeni olduğuna göre kadın, erkek, çoluk çocuk kafalarının, yaya, ağır, telaşlı, bisiklet sever, çember çevirerek, ayağıyla eski toplara vurarak muttasıl bir tarafa akın etmeleri üzerine refikime sordum:

—Adanın bu tarafı mı daha ziyade meskûndur?

—Hayır bu taraf bilakis açıklıktır.

—Bu tarafa doğru gidiyorlar?

—Sebebi var... Ermeniler İngilizlerle “futbol” oynayacaklar!.. Kazanan taraf iki yüz lira alacakmış!.. Adanın en zenginlerinden Taşcıyanzade İngiliz zabıtasından bazılarına da mükemmel bir ziyafet verecekmiş!..

—Ya!...

—Evet!...

—Biz seyredebilecek miyiz?

—Hay hay!..

—Öyle ise ne duruyoruz.

¹⁰³ Bir tür başlık

Dedik. Herkesin akın akın gittiği tarafa yürümeye başladık. Dar bir sokaktan geniş bir sahaya çıktık ki İngiliz efradı “futbol” kalelerini yapıyorlar, oyun sahasını ipe çeviriyorlardı. Biraz daha yürüyünce az yapraklı, eğri büğrü, gölgeleri hafif beş on çamdan müteşekkil bir [a]ğaçlık alanına geldik. Buraya “bahçe” deniyormuş! Adi bir kır gazinosu iki üç bina-yı köhneden ibaret bir semt. Bu gazino “Doktor” namında orta boylu, az kıranta, etine dolgun, eski tarz ve kıyafetinde yani baş açık, mintanlı, kuşaklı, boz [re]nkte iş pantolonlu, basık ökçe yemenili, mükerrer perdahtına rağmen yine tıraş yerinde, koyu kurşuni arsası mütebariz biri güler yüzü, tatlı dili ile karşıladı.

Refikim bizi doktora taktim etti. Her birimizi ayrı ayrı gözden geçirdikten sonra cümlemizin hastalığının bir olduğunu, kendisinde bu hastalık için gayetle müessir bir ilaç bulunduğunu, şimdi giderek ma-teferruat getireceğini [be]yan ederek çekilirken iki neferin ayakta duramayacak bir halde arkadaşları tarafından sürüklendiğini gördü. Bize doğru dönerek:

—Nah! Benim ilacın müşterileri!.. Ne de çabuk oldular!.. Hiç dayanmıyorlar. Bunlara ka[r]şından asma dalı göstersek çakır keyif olurlar!..

Diyerek başını sallaya sallaya gitti.

Filhakika “futbol” merakı adalıları bu tarafa celp ediyordu. Bu sebeple oturduğumuz muhitte elsine-i meşhurdan Türkçe, Ermenice, Rumca, İngilizce, Fransızca, tek tük İtalyanca tedavül etmeye başladı. Bizimkine üç lisandan mürekkep olduğu için çetin diyen ecanib-i müşterekin bu altı lisandan mahlût kesik muhavereleri işitirseler acaba ne derler?

Çoğu Ermenice söylüyor. Anası; lisan küçük yaşta öğrenilir nazariyesine uymuş, şimdiden İngilizce cevap veriyor. Baba Ermenice, Fransızca karışık tarifât ile kadının nazar-ı dikkatini oyun meydanına celp etmeğe çalışıyor, yanlarında oturan bildikleri Rumca soruyorlardı:

—Veve!

—Hamme!

—Yes!

—Vevi!

—Si!

Hatta “peki” yerine “evet” en ziyade kulağa çarpan nidayat ve kelimattan ibaret kalıyordu. Çocuklar; pür neşe, fındıkçı, fıstıkçı, şeftaliciler pür-avaz, oyun yeri masa[ri]lerle pür heyecan, bir iki İngiliz borazanı pür-heybet, koşuşma, itişme, vuruşma, düşme, topa tos vurma, çelme, kaleye doğru “şut”lar, kale-i müdafaanın “kik”leri, gayri ihtiyarı yapılan “aut”lar, topu kendi kalesi hizasına aşırımadan ibaret olan “korner”ler, kolları tesadüf neticesi olarak topun durduğuna işaret eden “[s]emboller”, on iki “pas”dan kaleye çekilen “penaltı”lar alelumum “pas”lar, “hakem”lerin etvar-ı mütecellid-anesi, her iki “tim”de terleyenler, yorgunluk gösterenlerin çoğalması arasında idi ki:

—Gol!

Yapıldı. İngilizler bir gol ile galip gelmişlerdi. Kaleler yıkılıyor, ipler çözülüyor, çaharaklar havada uçuşuyor, piyasa başlıyor, el ele, kol kola, yan yana avdet ediliyordu.

Galiba rida-ı bonetalar, garbi, siyah fistolar esmer, Hind çehre simalı çocuklar, “maren” robalılar, elde Fransız bayrağı motosikletçiler, aralarında siyah yemeni, siyah ceket, siyah fistan, eski yarım kundura tarzında iskarpin giyen ihtiyarlar mazileri unutmuş, bugün yetiştiklerine müteşekkir ve mütebessim geçiyorlardı...

3.47. Düdük!¹⁰⁴

Çoktan beri İstanbul’a inmediğim için birinci defa tesadüf ettiğim bir bidat-i inzibatiyeden son derecede müteessir ve mütehassis oldum.

Müteessir oldum. Çünkü üstü başı temiz tuvaleti yerinde, genç bir polis efendi Yeni Cami sebilinin bulunduğu dört yol ağzı ortasında durmuş elinde bir düdük, sağa, sola, öne, arkaya döne döne düdük öttürüyor, eliyle de şuna buna yol gösteriyor gibi hareketler icra ediyordu.

Bereket versin ki çabuk anladım. Meğer her gün aynı tarz feciada adam öldüren, yaralayan, kim olursa olsun hurdahaş ederek sokaklara süren, atanlara bir kaldırımdan diğerine adım atlamaca oynatan, benim gibi mızızları dakikalarca olduğu yerde durduran “otomobil” “kamyon” gibi belâdan şehir ile öteden beri dikkatsizleri velvele-bahşa-yı iştihar olan ve hâlâ çoluk çocuk elinde idare edildiği görülen yük arabalarıyla kelle götürürmüş gibi çala kırbaç yürüyen faytonlara, süvarilere, dan dan tramvaylara zabıtalık hizmetini görürmüş.

¹⁰⁴ Eşkâl-i Zaman, 26 Teşrinievvel 1335/26 Ekim 1919, Sayı 219, Sayfa 2

Evet musip bir tedbir, bir zamanlar “Tayms” gazetesi otomobillerin “Londra” da çoğaldığını nazar-ı dikkate alarak:

—Bu vesait-i nakliyeye, şehrin sokakları müsait değildir.

Diye feryat etmiş idi. “Tayms” şehrimizin dar, dolambaç bahusus iki köprü başını, Eminönü, Balıkpazarı, Hamidiye Türbesi gibi müzdehim yollarını görse kim bilir bizim için ne der? Zahir hâle göre halinden bezmiş bir şehir ahalisi varsa o da mutlaka biziz!

Mütehassis oldum. Zira zabitanın hayat-ı ahaliye ehemmiyet vermekle başlamış olduğu görülüyordu. Ah!.. Keşke her nafi düdüğün böyle, sıhhat-i umumiyyeye hadim, kaza ve belayı salıp olsa!.. Bir vakit geceleri sokağa çıkamaz olmuştuk. Elbette tarihi hatırınızdadır. İşte öyle gecelerde bazen bir refik ile hanede birleşik idik. Esna-yı musahabede bir düdüğ işitildi mi refikim gülümseyerek

—Birini daha soydular!..

Der idi.

Evet her devrin böyle nafi olsa. Kimi havlayan, kimi çabuk çabuk bağırان kimi canavar gibi öten düdüğleri ne yapacağız? Geçenlerde ne kadar sevindim idi. Dediler idi ki:

—Liman idaresi boş yere düdüğ öttüren kaptanlardan öttürüş başına beş lira ceza nakti alacak imiş... Meğer bana ait bit blöf imiş?.. “Şirket-i Hayriye” nin “Seyr-i Sefain” in yeni türeme istimbot romo[r]kör ve sair merakib-i sugranın o acı acı bağırışları ne kadar samia-haraş!.. Güya düdüğle geniş bir manda gibi suya gömülmüş manaları, boğulacağını bilse yine küreği (e)lden bırakmayan Galata–Sirkeci kayıkçıları azminden döndürecek imiş gibi bütün etrafı çığlıklara boğan lostromo mı, kaptan mı hangi mendeburlar ise daire-i aidesince onların kulaklarına refis geçilse ne kadar iyi olur?..

Hele Anadolu şimendifer kumpanyasının her gün her saat, sağıra:

—Kulağımı patlatıyorsun!

Diyecek kadar meselâ ta “Haydarpaşa” dan Kızıltoprak’a, oradan “Göztepe”ye el-ahire ve makûsan caka, çalım satarcasına mütemadi feryatlar koparmaları, olur da hasta mı var, çocuk mu var, zerre kadar insaf ve nezaket bilemeyen makinistlerin had-i terbiyeyi aşmaları, doğrusu çekilir belâ değil!...

Yönler şirket kaptanlarından “Yorgaki” Kaptan’ın evlat ü ahfadı imişler gibi ellerinden düdüğü düşürmüyorlar. Müteveffa da güzergâhta martı görse hem istoper eder, hem de düdük çalardı...

Gerçi matbuatta da bu düdüklere yan yolda bırakan borucular var. Fakat borularını dinleyenler öttürdükleri yani kariin isterlerse öterler!... Yalnız bu sahada “düdüğü çalanlar” sevinir!.. Bunlarda da hokkabaz “çiçekçi” oğlunun yârdağı gibi inkıtâından inkıtâa uğradıktan sonra elindeki düdüğü birden bire ufalayarak [y]üzüne gözüne un yerine simsiyah edecek kömür tozu bulaştırırlar görülür. Aradaki fark bundan ibarettir. Maahaza bunlar zamanın:

—Düdüğüm!.. Gördün mü?

Diye itap ve serzenişe uğrayınca susarlar. Sarsılırlar, düşerler, fena halde ezilirler!... Berikiler böyle mi ya!.. Hasbi gevezeler!.. Hele acemileri ta adamı çiğneyeceği, sandalı devireceği gemiye çatacağı zaman bir biri ardınca ipi çekerek karşısındakine manevrasını şaşırtırlar.. Geçenlerde Hoca Paşa da çingenenin zavallı çocuk da “vatman”ın makinayı kısacağına, dan dana kuvvet vermesi yüzünden şaşalayıp helak olmuştu! Mevla cümlemizi şerlerinden emin eylesin.

3.48. İnsan Konuşa Konuşa!..¹⁰⁵

Şu üç dört ay içinde hemen her sabah tesadüf ediyorum. O da benim gibi erkenci!.. Kapıdan çıktı mı çıkar, kapar, durur. İki elini Gelibolu testisi kolları biçiminde beline rapteder. Galiba “ruzname”de ne var ne yok onu düşünür. Bitti mi hat-ı hareketini tayin etmiş olacağından kendisine bir istikâmet tayin eder, yürür. Fakat ne yürüyüş!.. Bütün vücut ayak kesilmiş gibi adımların hareketine uyar. Baş, kollar, gövde, bel, bittabi püskül merkezi etrafında döner. İstikâmet dedim ise bunu dos doğru bir mahrek zannetmeyin bu gidiş elbette sancak iskele gidişidir.

Acaba sarhoş mu? Hayır, asla. “Darü’l-hikmet-i İslamiye”nin mevizesindeki tarihten beri haram, haramdır demiş, su içmiş, ben bilirim, beş vaktini kılar.

Fakat nedir? Bu merak oldu idi. Yalnız uzaktan uzağa biraz unutkanlığı olduğunu biliyordum. Ne diyelim, bazen mi, yoksa ekseriya mı mebdeden hareketten yüz, yüz elli adım ileride birden bire irkilip durur. Yine testi biçimi kollar belde düşünür. Düşünmenin

¹⁰⁵ Eşkâl-i Zaman, 27 Teşrinievvel 1335/27 Ekim 1919, Sayı 220, Sayfa 1-2

uzunluğu daima geriye avdet ile nihayet bulur. Eve gelir. Bir şeyler alır veyahut bir şeyler sorup söyler, yine çıkar. Bu ikinci çıkışında nadiren elinde torba, sepet gibi şeyler bulunur, ara sıra da yolu da değiştirir.

Gazinoya, kahveye çıkamaz ki bir vesile bulayım da konuşayım!... Tiz-reftar olduğu için yürürken yetişip buradan Erenköyü'ne gider mi!

Diye sormaktan başlayayım da işe girişeyim mi?

Nice eyyam, bu mahrumiyetle geçti. En nihayet yine bir tesadüf neticesi olarak kendisine mülaki oldum. İmam Efendi:

—Bir kahve içelim!

Diye beni çağırmişti. Yanına, oturdum, oturmadım bu, geldi. Bir seyahat-ı ilim ü haberi yaptıracaktı!

.... eyvah! Taşınıyor. Şimdi bütün bütün mahrum kaldım. Dikkat ettim: Yüz söyleyişi de iskele sancak. Dedi ki:

—Bizim kalıptadır.

İmam yüzüne baktı

—Kim?

—Taşraya gidecek...

—Kim?

—Benim hemşerim!

—Canım, hemşerin kim?

—Benim kalp yoldaşım... Ali her akşam camiye gelir.

İmam başını salladı.

—Ha... Tanıyorum, kendi niye gelmedi?

—Yolluk öteberi alacak da ilk vapurla gitti.

Hazır fırsat!.. Söze karıştım.

—Kulüpte aza mısın?

Olur a... Rüesa ekseriya tatlıya sütlüye karışmazlar diye biraz saf-dil azadan haz ederler.

Üzüm gözlerini süzdü

—Değilim.

—Necisin?

—Hizmetkârim.

—Ne iş görürsün?

İmam gülüyordu.

Üzüm gözlerini yine süzdü.

—Ortalığı süpürürüm, öteye beriye gönderirler, cevap alır gelirim.

İmam dedi ki:

—Nereye gideceksin?..

Sendeledi. Düşündü... Bir kaç dakika sonra:

—Memlekete!

—Hangi memlekete?

Sıkıldı. Kızardı. Söyleniyordu:

—Hangi memlekete dedi idi?... Hemşeriyiz ama....

—Sizin memlekete mi?

—Bilmiyorum. Şimdi kendisi de yok ki sorayım?..

—Senin memleket neresi?

Hazır cevap imiş:

—Anadolu!

—Oğlum, Anadolu büyük yer.. Bursa mı, Konya mı, Ankara mı, neresi?

Yine durdu, düşündü. Bir şey tahattur ediyormuş gibi başını sallıyordu. Dedi ki:

—Hoca Efendi say bakalım!

İmam hasbinallah okuyarak, iskelelerden tutuyordu:

—Bandırma mı, İzmit mi, Mudanya mı, İnebolu mu, Samsun mu, Sinop mu, Trabzon mu?.. Daha sayayım mı?

—Say, say Hoca Efendi!

—Kastamonu mu, Sivas mı, Engüri¹⁰⁶ mi, Eskişehir mi, Konya mı,...

—Galiba yaklaştık.. Say Hoca Efendi!..

İmam eğlenceyi bulmuştu. Hem kahvesini içiyor, hem de sayıyordu.

—Niğde mi, Aksaray mı, Silifke mi, Adana mı, Yozgat mı, Çemişgezek mi?

—Bulamadın Hoca Efendi!..

Katılıyordum. O da kaşlarını çattı, bana bakıyordu.

—“EğİN¹⁰⁷” olmasın!

—DeğİL...

—Öyle ise git kendisini ara, nereye gidecekse bul gel..

Başını sallıyordu. İmamın sert sözünden alındı. Üzüm gözlerinden çıkan şuaat zaife-i derunu teessüflerle meşbu idi. Belki beş dakika kadar sakit kaldıktan sonra:

—Hoca Efendi sen bulamadın, o nasıl bulacak!

Bu cevap, bir cevap-ı intakı idi. İmam için mülzem olduğu kadar bana da kâfi geldi.

3.49. İstedığımız Mebuslar¹⁰⁸

Ahval-i hazıranın nezaket-i fevkaladesine mebni gazetemiz, mukadderat-ı millet üzerinde pek büyük bir tesir icra edeceği daha şimdiden belediye ve dolayısıyla müntehab-ı baniler intihabatında sekene-i mahallatı birbirine düşüren cem-ârâ meselesinin bilahare intihabat-ı umumiyede mucip olacağı kavga ve döğüşlerin amikini nazar-ı dikkate almış ve üç dört günden beridir muharrirlerimizden biri İstanbul ve bilad-ı selasede har vurup –her ne

¹⁰⁶ Ankara'nın Selçuklu dönemindeki adı

¹⁰⁷ Kemaliye

¹⁰⁸ Eşkâl-i Zaman, 28 Teşrinievvel 1335/28 Ekim 1919, Sayı 221, Sayfa 1

kadar vakti değilse de- harman savurmakta bulunmuştu. Mumaileyh dünkü gün kan ter içinde olduğu halde avdet ederek tetkikatı bir vecih-i ze[b]er yazmıştır:

—“Feham” gazetesine göre: Her gün üç dört listenin baş tarafında ilan edilmek ve gizli kapaklı olmak şartıyla: Ahmet Ferit Bey

—“Peyam” gazetesine göre: Gizli kapaklı olarak Celâl Nuri Bey

—“Türk Dünyası” gazetesine göre: Dobra dobra: Herhangi bir Turani

—“Tarik” gazetesine göre. Şehremini Paşa’nın rağmına: Amele-i tanzifattan biri

—“Sabah” gazetesine göre: Malum-ı âlimane olduğu üzere: Her hükümet-i cedideye hoş görünmesi bilir herhangi bir zat

—“İstiklâl” gazetesine göre: İçin için manda meraklılarından bir veya emsali

—“Antant[?]” gazetesine göre. Ajansın tazminatı yerine kaim olmak üzere: Hüseyin Tosun Bey

—“İkdam” gazetesine göre: Kolları bacakları sıvalı bir monşer

—“Vakit” gazetesine göre: Hiç şüphle getirmez delili ile belli olduğu vecihle inkişaf-ı hakaike pek çok hizmet etmiş olan: Amir yakalı Mister “Beravan” veya tercümanı

—“Karagöz” gazetesine göre: Hacivat

—“Yirminci Asır” gazetesine göre: Parisli bir Türk

—“Akşam” gazetesine göre: Alaca karanlıkta yüz adım öteden gelen Müslüman mıdır, Hıristiyan mıdır, fark eden herhangi bir müdekkik

—“Alemdar” gazetesine göre: “Sinop” yaranından herhangi bir pehlivan

—“İtilaf ve Hürriyet” fırkasına göre: Şaban Efendi

—“Çiftçiler Derneği”ne göre: İpşiroğlu Mehmet

—“İktisat” fırkasına göre: [C]elal Muhtar Bey

—“Tercüman-ı Hakikat” gazetesine göre: Ahiren maaşlarına üç yüz kuruş zam edilmiş olan bi-zebanlardan herhangi biri

—Millî Şirketler Heyet-i Umumiyesi’ne göre: Aydın Valisi İzzet Bey

—Teşkilat-ı Millîye’ ye göre ayandan ihraç edilmeleri şartıyla: Sadr-ı sabık damat Ferit Paşa, kabul etmediği takdirde Adil Bey

—Şehremini’ne göre: Mezbahalar mesele-i izalesinde ibraz eylediği dirayet ve reviyet hasebiyle: Kasaplar kâhyası

—Defter Hakanı Emaneti’ne göre: Her ne kadar Rumların iştirakı henüz kuvveden fiile gelmemiş ise de en son külliyeti harç-ı fe[r]ağ vermiş olması hasebiyle: “Bodosaki” Efendi

—“İleri” gazetesine göre: Ali Kongre’nin beher-i fırka ve ceride tarafından on namzedin tayin edilmesi kararına karşı esbab-ı muhaffefeden olmak, yani dört mebusa kadar hak-ı intihabı indirmek üzere: Gayr-ı telif-i ayan azasından filozof Rıza Tevfik, Şirket-i Hayriye Müdürü Ali, “Peyam” gazetesini muharriri Ali Kemal beyler

—Yeni Gün’e göre: Eşkâl-i Zaman muharriri

Hamiş: Muharrir mumaileyh bu vesile ile taktim-i şükürat eylerim.

3.50. Tarih İle Hesap Zihnîye Kuvvet!..¹⁰⁹

—Maşallah!. Nerede idiniz? Şükür görüştüğümüze!...

—Şükür!.. “Konya” da idim.

—Fakat saç, sakal ağarmış...

—Öyle oldu..

—Ağaracak kadar oldu mu ya! Kaç yaşındasınız?

—Seksen bir tarih!....

Düşün bre düşün!..

* *

—Amma yaptın ha!.. Yok agucuk bebek!

—Sen kaç yaşındasın?

—Peder, Enam-ı şerifin iç kabına yazmış,

¹⁰⁹ Eşkâl-i Zaman, 29 Teşrinievvel 1335/29 Ekim 1919, Sayı 222, Sayfa 2

“Hayr ile bastı kademhanemize Hayrullah”

Hay Allah hayırlar versin!.. Elifbadan “ebcet” i kaldırdılar da sanki iş yaptılar!..

* *

—Adın ne?

—Dursun!

—Nasıl dursun? Söyle!

—Memiş oğlu Dursun!..

—Ha... Dursun!..

—Kaç yaşındasın?

—Doksan sekiz dolu doluyum!

İki daha 300 otuz daha 310,.. otuz iki, beş daha 35

—Otuz beş mi?

—Bilmem, doksan sekiz dolu doluyum

—Peki...

* *

—Hanım nine kaç yaşındasın?

—A.... Ben ne bileyim evladım... Bende akıl kaldı mı ki!..

—Hele, hele..

—Dur bakayım!.. Küçük kaviller ediyormuşum

—..?

—Bir buçuktu.. Ötesini hesap et

—?...

—Sahih!. Efendi amca!.. Dün akşam iddia ettik... Kaç yaşındasınız?.

—“Somurtarak”, rahmetli babandan üç yaş küçük

—...!

* *

—Ne?...

—İnanmıyor musun?... Git annene sor!.. “Sofular” da otururken ağabeyin ile bana süt vermiş!..

—..!

* *

—Maşallah kızıma!.. Ne kadar güzel!... Adı ne?

—Hürriyet!..

—Kaç yaşında?

—Hürriyet ilan edildiği gün doğdu!

“Kendi kendisine”:

—İlan 324 de idi!.. Hesapça on bir edecek

* *

—Hakikat söylüyorum.. Peder ölmüş idi. Valide der idi ki: Mektebe kabul etsinler diye imama yalvardım da ilim ü habere de dokuz yaşında yazdırdım idi. Fakat bir yaş mı, bir buçuk yaş mı küçük idik ama kemikli idik de dokuz gösterirdik. Haydi dokuz diyelim, dokuz... Dört daha... on üç mü, on üç... Evet altı daha... on dört, on beş, on beş... on altı... “acele acele parmağıyla sayarak” on yedi, on sekiz, on dokuz... “gözlerini tavana kaldırarak”... Teehhül ettim... Yirmi

—Yirmi miydi!

—Yirmi!

—Bir sene sonra “Salim” doğdu.. Yirmi bir. On altı yaşına geliyor... on altı daha...

—Otuz yedi!..

—Dur zihnimi karıştırma!.... On altı daha!... On daha diyelim!.. otuz bir... Ne kaldı? Altı... “Yine parmağıyla sayarak”.... Tamam... otuz yedi!..

* *

—Muharrem, kaç yaşında varsın!..

—İsmimden de belli! Bu Muharrem'in onunda otuz altıyı bitirip otuz yediye basacağım.. Aşure pişiriyorlarmış. Valideyi ağrı tutmuş..! Dünyaya gelmişim!.. Hatta dadım, şaşkınlığından....

—Kazanımı devirmiş!..

—Ya!.. Zavallının elleri ayakları yanmış da aylarca çekmiş!.. Valide bağırır, dadım bağırıyormuş!.. Peder şaşırmış, o da ne oluyor?.. diye bağırılmış!..

—Elbette sen de bağırmışsındır!.. Oldu dört! Ne matemli gün imiş, ya Rabbi!..

3.51. Vahdet-i Millîye Avamilinden: Askerliğimiz¹¹⁰

İngilizleri bilahare tatbik eyledikleri asker-i tahriri usulünü, Türkler onlardan asırlarca evvel icat eylemişlerdir. Yeniçeri teşkilatından mukaddem olan “Yaya” teşkilatında harbe gelindikçe efrad-ı yevmi bir “dirhem” para verilirdi.

Yeniçeri teşkilatı ise dünyada ilk defa zapt u raptı düşünülmüş olan “muvazzaf askerlik” inzibatnamesidir. Avrupa’da bu nevi asker yüz yirmi iki sene sonra Fransa Kralı Yedinci “Şarl” tarafından “Franarşa” namıyla ihdas kılınmıştır. Hiç şüphe yok ki Avrupa’ya bu gibi müessesat ve teşkilâtı Türkler öğretmişlerdir. Daha ileride arz edeceğimiz hakaik ile kesb-i katiyet edecektir ki Türklerin esbab-ı adideye mebni olarak Avrupa’ya mürurları, Avrupalılar için büyük bir devir-i intibahın inkişafına hizmet etmiştir. Zira Asya Kıtası’nın nâkil medeniyeti olan büyük bir kavim ile temas eylemişlerdir. Bu temasta din zıddiyetleri zahiren mütebariz görünür ise de medeniyet-i nakliyatı bundan daha müessirdir. Onun içindir ki Türklüğe karşı Avrupa mutaassıbını büyük bir gayz ve hased-perverde etmekten ve Papalık makamının İslam aleyhine li-garazin yürüttüğü müfteriyatı mahzen hakikat olmak üzere telakki edilmekten geri durmamışlardır. Bu durmayış zamanımıza kadar durmayış ilerlemiştir. “Balkan” muharebe-i ahiresinde sabık Bulgar Kralı “Ferdinand”ın Sırp Kralı “Petro” nun esbak Yunan Kralı “Jorj”un Salip namına hareketleri de bu ilkaat-ı mazinin rüsub-ı iğfalkâranesinden idi. Biz devir-i istilâdan ayrılmış asırlar olduğu halde Balkan Hıristiyanlığı bize karşı Ehl-i Salip vaziyetini alıyor

¹¹⁰ Yeni Gün İçinde Eski Günler, 29 Teşrinievvel 1335/29 Ekim 1919, Sayı 222, Sayfa 3

ve diğerk düvel-i Nasraniye' yi de bu vaziyete amale çalışıyordu. Nitekim “Londra” Konferası' nda bu cihet tamamıyla tezahür etti. Lord “Grey”in meşhur afak olan ve Yunan muharebe-i zaillesini “1312” Yunanlılar lehine bağlayan:

“Salip' in girdiği yere Hilâl giremez”

Müddeası bir cay-ı tatbik bulmuştur.

Bize bu hadisat-ı siyasiyeyi acı acı tahattur ettiren şimdiki halimizle beraber mazide maruz bulunmuş olduğumuz müfteriyatın uzayıp gitmesidir. Yoksa Türklüğün zevali hatırımıza bile gelmez. Dünyada herhangi bir kavim-i lâ-yemut var ise, nice uzun asırların şahit olduğu üzere onun yanında Türklüğü boy ölçer görünmemek mümkün değildir. Çünkü istiklâl ve hürriyetin bizzat meftunudur. Her zulmün altından kalkmış, her zalimin elinden kendi kendisine kurtulmuş olan Türklük elbette hadisat-ı müteahireden de kurtulmak kabiliyetini teneffüsünde bulup izhar edecektir.

Osmanlıların bidayet-i zuhurundan itibaren üzerimize saldıran ve adedi yüze karip olduğu Romanya erbab-ı kaleminden birinin “Türkleri Avrupa'dan Çıkartmak İçin Yüz Proje” namıyla yazdığı kitap ile de muterif bulunan Ehl-i Salip esfare-yi Avrupa'nın bizi daimi surette tahrik eylemiş olduğunu tekit eder bir vesikadır.

Bizim “Macar”, “Leh”, “Viyana”, “Venedik” sefirleri bütün bu tahrikâta bir mukabeleden ibaret idi. Hayat-ı düveliyeye nispetle pek cüzi bir zaman olan tarih-i istiklâlimiz ahd-ı “Orhan Gazi” de pek yeni ve pek yakın olduğu halde gerek teşkilat-ı mülkiye ve askeriye, gerek imarat ve gerekse temdirat hususunda göstermiş olduğumuz sürat-i tatbikatından daha bariz hangi kabiliyet vardır? O vecihle dahi arz etmiş idik ki nereye girmiş isek orada hükümet binalarıyla beraber mektep, cami, han, medrese, köprü, yol, kervansaray inşa ettiğimiz gibi taht-ı inkıyada giren akvamın diyanet ve adetlerine de riayet eylemişizdir. Ruslar, Bulgarlar, Yunaniler gibi beyhude yere neseb-i tebdili politikasını gütmeyip yalnız “Devşirme” usulüyle Ordu-yu Hümayun'u takviye etmişizdir.

Maahaza bu usul reaya-yı evladi için bir menba-ı ikbal olmuştu. Sultan “Murad-ı Evvel”in “Edirne” de tesis eylediği Acemi Oğlanlar Mektebi o zamanın yegâne mekteb-i harbiyesi mukabilinde idi.

“Tarih-i Askeri” nam-eser-i meşhurun ve müverrih-i şehîr “Hommer”in tetkikata müstenit ahbaratına nazaran:

“Bu kışlalar o zamanlar için birer mekteb-i askeri idi. Zira acemi oğlanları buralarda yedi sene bulunurlar ve muvazzaf ve muallim-i üstatlar vasıtasıyla askerlik ilminde görülen yorgunluk ve meşakatlere alıştırılıyordu. Kendilerine bir askere lüzumu olan sıfat ve ahlak ve hüner ve marifet öğretiliyordu. Bunlardan vakitleri gelip de ocaklara çıkanlar mükemmel birer asker idiler. Yeniçerilerin dünyanın her tarafında kazandıkları nam ve şöhret ve vazifeler ve nusret işte şu mekteb-i hüner ve marifetten çıkan dilaverler ve mükemmel askerler sayesinde hâsıl olmuştu” İslam olsun, Hıristiyan olsun efrad-ı tebaadan istifade etmekte kabiliyete mütevakkıf değil midir? Zamanımızda bunun türlü türlü görülmedi mi? Alman hududunda harp eden Tunuslu, Senegalli, “Filistin” ile “Irak” da bizimle vuruşan Hintli ve sair yerli efradın bizim devşirmelerimizden ne farkı vardır? Yok, yok, farkı vardır. Zira bizim devşirme efradından liyakat ve kabiliyeti olanlar menasib-ı âliyeye irtika ettikleri halde şimdiki bu nimetten ebediyen mahrum bulunmaktadır. Bunun sebebi ise aşikârdır. Osmanlılar reaya evladını besleyip okutarak meratib-i âliye-i millette istihdam ettikleri halde Avrupalılar tebaa-i Müslime’den velev bir kişiyi sivriltmemişlerdir.

“Murat-ı Evvel” i “Edirne” yi zapt ile ikinci pay-ı taht-ı ittihazına mecbur eden siyaset, şimalden, şarka ve garptan zuhur edecek tarizlere mukavemet edecek bir üs’el-hareke sahibi olmak ve yenice tesis etmiş olan Osmanlı Devlet-i idaresinin gerek Asya ve gerek Avrupa taraflarından vuku bulacak muhacemata göre hat-ı ricatını temin etmek idi. Maahaza “Edirne” Osmanlılar eline geçer geçmez imarata hedef oldu. Asitane-i Sultan olmak haysiyetle bu imarata hayli devam edildi. Diğer taraftan sevk’el-ceyşî yollar küşat edilerek Rumeli’nin bu kısmı büyük orduların mürur ve uburiyetine salih bir hale getirildi ki kıtanın bu yüzden ehemmiyet-i iktisadiyesinin ne dereceye kadar tevsi etmiş olduğu da ayrıca cay-ı mülahazadır.

3.52. Şimdi De İş Meselesi¹¹¹

—Herkesi nasıl bilirsin?

—Kendin gibi!..

Derler. Meğer doğru imiş. Ben de şu aralık iş güç olmadığı için biri:

—İşim var!

¹¹¹ Eşkâl-i Zaman, 31 Teşrinievvel 1335/31 Ekim 1919, Sayı 224, Sayfa 3

Dedi mi? Hem huylanıyorum, hem de soruyorum:

—Ne işin var?

—Bir romana başlayacağım!.

—..!

* *

—Evet!.. Gün görmez şahın oğlu!.. Nerede idin?

—İşim vardı!

—Ne işin vardı?

—Bir iş için “Üsküdar” a gidecek idim!..

* *

—Böyle telaşlı telaşlı?..

—Sorma!.. Başımıza bir iş aldık ki!.

—Nasıl iş!..

—Sorma dedim a... Sonra anlatırım...

* *

—Yo[r]gun görünüyorsun?

—Öyle ya!.. İşim çoktur!..

—Allah versin... ne gibi?

—Ne gibi olacak... bende iş mi ararsın!..

—...?

* *

—Birader ne yaparsın?

—Ne yapsın!... Başında bin iş... Sabahtan akşama kadar meşgul... Akşam eve kendini zor atıyor.

—Bin iş mi?

—Öyle ya!.. İaşe' ye girecek idi lağvoldu, Şehremini'ne girmek için istida verecek idi vazgeçti... Bizim enişte ile zahire işi yapacak idi... Ayrıldılar... Şimdi bir ortak arıyor... Malum a... iki de arabası var... Odun kömür getirecek! Bunlar yetmiyormuş gibi bir de intihabat çıktı...

—Elverir!..

* *

—Canım, bizim Veli Bey'i göremiyoruz?

—Biz de öyle...

—Ne yapıyorlar?

—Sorduk mu?.. Bir işim var deyip geçer...

* *

—Ne var? Yine seninkini merkezden istiyorlarmış!

—Onda iş mi bulunmaz!.. Her gün bir ikisi!

* *

—Bonjur!

—Bonjur.

—İşler nasıl?..

—Comme-ci, comme-ca

—Adiyö!

—Adiyö!

* *

—Çat çat!

—Kim o?

—... burada mı?

—Yok ... İşe gitti.

—Bu vakit?.. Nasıl işmiş bu?

—Bilmem, onun işine akıl erir mi?

* *

—Yüzün gözün kızarmış, yine ne oldu

—Kızdım... nasıl kızmazsın kardeş!.. Bir zaman adama iş dediler, iş bulunmadı... iş adam dediler, efendilerinki kayırıldı.. Şimdi de nereye baş vurursak.. iş yok! Derler.. Ne yapacağız?

—Yapılacak iş, iş bulmak!

—Evet bu gidişle bir gün bir iş bulacağız ki!.

* *

—Haklısın!..

—Elbette. Biz de bu “ben bilirim” davası bütün işleri bozuyor!

* *

—Bir iki muharrir, kendisince mühim bir makale yazmış, bir eski muharrire okuyor:

—Bütün bu millî, vatanî işlerde..

—Kapa!.. Okuma!

21 Teşrinievvel¹¹² tarihinde “Yeni Gün” de okunmuştur:

“İzmit Vakası Etrafında” ser nameli fıkradaki nutuktan:

—.... bu anlatacağım iş millet işi ve siyaset meselesidir. Görüyorum ki memlekette bilen bilmeyen siyaset işlerine karışıyor.

3.53. Dil Kelimesi Hakkında¹¹³

Geçenlerde bilmem hangi gazetede görmüş idim. Kudema-i meşhurdan “Ezop” esir iken efendisi kendisine nefis bir taam bulup getirmesini emretmiş, o da dil bulup getirmiş,

¹¹² Aynı senenin 21 Teşrinievvel 214. sayısında ve bir önceki senenin 21 Teşrinievvel 47. sayısında bahsedilen yazı görülmemiştir.

¹¹³ Eşkâl-i Zaman, 1 Teşrinisani 1335/1 Kasım 1919, Sayı 225, Sayfa 3-4

bununla lisanın uzubet veya meraretini kast ederek dünyada en tatlı, en ziyade iştiha-aver halas olacak ancak dil olduğunu anlatmak istemiş idi!...

Filvaki “Ezop” un bulduğu taam nefistir. Söğüşçülerimiz bile:

—Tatlı dil, güler yüz!

Diye satarlar.

Kadınlarımız:

—Tatlı diline kandım:

Derler... Nesayih-i pederane sırasında:

—Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır, meseli darp olunur...

Mini mini fıkırdak, çıtır pıtır mahbubelere biraz pisboğazlık da karışmış olduğu halde:

—O senin tatlı dilini yiyeyim!

Diyenler bulunur. “Dilini seveyim”, “dilini kurban olayım” da aynı manaya mevzudadırlar.

Şairlerimizden mesela ben:

—<<İşvelerle şarkı söyler raks eder.

<<Güldürür eğlendirir, diller döker>>

Diyesi olurum.

Gevezenin hafifine ve çekilir savına:

—Dilbaz!

Denir. Şeametengiz veya hakaretimiz söyleyenlere:

—Dili tutulsun!

—Dili kopsun!

İnkisarı savrulur!

Vecd-i şehvetle:

—Biraz da dilini emeyim!

—Biraz da dilini ver!

Temennasını isaf etmek lütufkârlığında bulunanlar var imiş!..

Yaramaz, küfürbaz çocuklar, hatta bebekler hakkında:

—Şimdi senin dilini koparırım!

Tekdiri ekseriya vardır...

Çetrefil, acemi kimselere:

—Dil bilmez!

Lakabı verilir.

Zavallı Arnavut'un beyan-ı hissiyatında mütehayyir kalınca evvela sinesini göstererek:

—Burada var,

Sonra dilini çıkararak:

—Burada yok!

Demesi ne kadar elimdir!..

Ben bilirim, eski mekteplerde hocalar, kekemelerle pelteklerin dillerini burarlardı. Yalan ve müfteriyane, müzevvirane söz söyleyenin dilini kesmek kadim olduğu kadar hâle muvafık bir ceza var mıdır?...

Dil uzatmak mezmumattan ise de kalp ile tasdik, dil ile ikrar nişane-i imandır. Bunu bilmeyeniniz yoktur.

Ninelerimiz:

Dal yarası geçer, dil yarası geçmez,

Diye cinas-ı lafzi meraklısı idiler. Fakat “âşık” bilahare bunu kalp etmiş

Dil yarasını andırarak yâre bulunmaz

Dünyada gönül yarasına çare bulunmaz

diye bir şarkı yapmış!...

Şuara-yı salifeden “Vehbi” zamanın intihalata rağbetini gördükçe “Sühan” kasidesinde:

“Sirkat-i şî’r edene kat-ı zeban lâzımdır”

“Böyledir şe’r-i belagatte fetva-yı sühan”

diyorsa da kim aldırıyor?..

Vakayı gayr-ı memule karşısında lâl kalanlar için:

—Dili tutuldu!..

Demek adet hükmüne girmiştir.

Atıp tutarken ummadığı bir mukavemet karşısında beht ve hayret hissedenlere:

—Dilini kesti!..

Derler, “kıstı” da caizdir!

—Daha ne söyleyeyim. Dilim varmıyor ki!..

Tabiri ne kadar veciz, ne kadar belîğdir!.

Fakat bunların en kuvvetlisi şu aralık mahsus olan:

—“Tebdil-i lisan” dır. Gerçi Arapçadır ama din ve mezhep değiştirmekten ikvadır

“Tebdil-i makam” da bu manaya yaklaşır. Hatta “Ziya Paşa”

“Bir yerde ki yok nağmeni takdir ederek gûş

“Tazyi-i nefes eyleme tebdil-i makam et”

tarzında ne güzel ifade etmiş!..

—Dilini tut!

“Uskut ya melun”un tercümesi olup şiddetli bir tekdiri.

“Hıfz’ul-lisan, selamet’ül-insan¹¹⁴”

Ustalıklı bir temkin-i munzamdır

—Dil değil ekmekçi küreği

Zebandırızlık bir temsil-i maddîsidir

¹¹⁴ Başını belaya sokmak istemeyen dilini tutmalıdır.

—Ne kadar lisan, o kadar insan

Misli tercümanların ulu kadrîsine delalet etmekle maruftur.

—Dile kolay

—Dilin kemiği yok ki!..

—Bülbülün çektiği dili belasıdır!..

—Eliyle yazar, diliyle bozar!

—Dilsizin dili yok ise canı yok mu!

—Hayvan, hayvan ama bir dili yok!

Gibi emsal her zaman kullanılır.

Dile gelmek, cemadat veya hayvanatın intakına mahsus bir tabir ise de efal-i mezmumesinden dolayı dile düşenler hakkında da söylenir.

Dili büyüme, herhangi bir inkılapta ağız açmaya müheyya olanların fiiline mahsus bir hareket-i ruhiyedir:

Elhasıl:

—Kendi diliyle tutuldu!

Pek yaman bir şeydir: şeytan bile kurtaramaz.

—Adı dillendi!..

Daha ağır, daha feci bir haldir. “Adı çıkmış dokuza inmez sekize” bile bundan ehvendir!

—Az kaldı dilini yutacak idi!

—Dilini ısırıldı!

Gibi tabirattan maada sabık-ı kabine icraatının birden bire inkişafı üzerine:

<<Hep ketm-i raza dair iken cümle-i merâm>>

<< Dillerde dâstân imiş esrar sandığım>>

Medlulüne masdak olmuş garib-i zamanedendir. Maahaza:

Dilden gelen elden gelse her geda, şah olurdu.

Matbuat gizli kapaklı bu kadar söyledi, dilinde tüy bitti. Gerçi bir kısmı:

—El uzatılan yere dil uzatılmaz.

Fehvasına kail oldularsa da buhran yine zail olmadı. Aleyhderane:

—Dilleri eşek arısı soksun!

Diyorlardı.

—Dilini tutan başını kurtarır.

Nasihatle amil olanlar da var idi.

—Dilde niyaz, elde piyaz.

Gezenler de ayrı idi. El bu! Torba değil ki ağzını büzesin!.. Aklımın erdiği dilimin döndüğü kadar söyledim, dinletemedim. Dillerini çıkarıp benimle alay ettiler. Aralarındaki “kuşdili” ile sövüp saydılar. Kaç defa dilimin ucuna geldi:

—Hepiniz dilli düdüğe dönmüşsünüz, hafif bir üfürük sizi avaz avaz öttürüyor!

Diyecektim. Benim yerime dili pabuç gibi uzun biri olaydı bunun daha galizini söylerdi. Halkın dilini tutanlar, Hakk’ın azabına şayeste olanlardır.

3.54. Bize Tariz¹¹⁵

Sandalı, karaya çekmiş, elinde fırça boyalıyor...

Yanaştım:

—Kolay gele..

Kalın sesiyle:

—Vallahi.. beyim.

—Bu ne boyası?

—Kış boyası... Artık yağmur, kar!. Sonra çürür... Sandala bakmalı ki sandal da sana baksın!

—Doğru!

¹¹⁵ Eşkâl-i Zaman, 2 Teşrinisani 1335/2 Kasım 1919, Sayı 226, Sayfa 2

—Ne yaparsın beyim!

—İyiye benziyor...

—İyi de söz mü?.. Geçen sene işte bu vakitlerdi. Yeme çıkmıştım... Hava, birden bire yıldızla kalktı. Toparlandım. “Moda” burnunu tutayım dedim. Ne mümkün?.. Asılıyorum, asılıyorum açıyor. Tam altı buçuk saat ellerim kürekte güç bela “Kınalı” yı buldum.. Kalktım, alnından öptüm

—Kimin?

—Sandalın...

—Lüfere çıkıyor musun?

—Dün gece sabahladık...

—Dokunuyor mu?

—Ne!.. O akşam beş, on..

—Çift mi?

—Tek... Yirmi de otuz da olurdu ama..

—Ama?

—Canavar bırakmadı.

—Canavar mı?

—Canavar ya... Tam taktın da çekmeye başladın mı hazır mama... löp diye atılıyor, haydi boğaz aldı... Hele bir tanesi yardım geldi..

—İyice yakalayamamış...

—Dikkat ettim.. Bıçak nasıl keser... Tıpkısı.. kofanaya yakın idi... Fakat bu canavar işi değil idi. Baba kılıcın işi idi.

—Neden bildin?..

—Lüfer asıldı mı önceden boy veriyor. Ondan sonra dikine hızlanır... O da o ara kılıçlar.

—Tuhaf şey!..

—Bu bir şey mi?... Bende daha tuhafı var. Muharebeden evvel idi.. Beş on kayak “İstinye” önünde idik... Benden iki üç kulaç ötede de bir Yahudi duruyordu.. Birden bire ya Allah etti... Çekiyor, çekiyor ama, bakıyorum kabaracak... Çok zor alıyor... Ha bre ha! Derken kepçe diye bağırdı. Kürekteki fırladı daldırdı. Vay babam vay! Çifte kumrular!.

—Ne?

—Bir buçuk okkalık kofanayı şişlemiş.. Nasılsa biçememiş... saplanmış “kulacını açarak” nah!.. Böyle bir yavru kılıç!

—...?

“Sandalı göstererek”

—Hayrını görmeyeyim ki...

—Buna olta nasıl dayanır?

—Dayandı işte!.

—En aşağı.. ne küçük olsa.. üç dört okka

—Geç.. Korkma. Beş dedi, altı dedi!

—Ne diyorsun?

—Balıkçılık bu!.. Herifçi oğlanda öyle bilek bulunuyor ki...

—Bilek başka, olta başka!

—Dayananı dayanır beyim... Ben kaç defa izmarit oltasıyla levrek takmışımdır!.. Ne söylüyorsun? Kaç defa yalın katla üç yüz dirhemlik, okkalık mercan aldım..

—Amma atıyorsun ha!..

Güldü...

—Bizimkiler bir şey mi?... Gazetecilere baksan a...

Akşam kahvede okuyorlardı.. Bir tanesi öyle atmış, öyle atmış ki ne okkaya gelir, ne de kulaca!.....

3.55. Tabii Aşı!..¹¹⁶

Zavallı “Mecenikof” yoğurt dedi yedi, hop dedi yuttu, şu ihtiyarlığa bir çare bulamadan kıkırdadı, gitti.

Fakat:

<<Zaman, zaman-ı terakki, cihan cihan-ı şuun>>

Biraz daha sabretseydi, gençliğe avdet çaresini Doktor “Vorinof” dan öğrenirdi, doktor genç “gudde” lerin aşısı ile ihtiyarlığı gençliğe kalp edeceğini iddia ediyor.

Artık yok, sakal boyalarına, amber kursalarına, peruklara, havyara, balık yumurtasına, kuvvetli et sularına, kırk yumurta hulasasına “hasan kuvvet” şurubuna, beyin tavasına, gelincik, iskorpit, kefal, kaya balıklarına, paçaya, tutkala, fosforlu ilaçlara, “şahtere” menkuuna, cevizli baklavalara, elektrikli kuşaklara, masaja, fıstık, badem, kuru üzüm mahlutuna, Bitlisi Hoca’nın nefesineler şeyhinin haberlerine, şampanya, şarap, korusu, kakao, vanilya tedavilerine.... [e]lveda!.,

“Vorinof” ihtiyarlığı gençliğe çevirmek usulünü bulmuş!.. Diyor ki:

—Vücutta muhtelif taraflarda bulunan guddeler “bez dediklerimiz” sahibinin vefatından üç ila altı saat sonraya kadar yaşar, bu uzuvları şu müddet zarfında diğer vücuda nakledecek olursak orada da yaşarlar. Mürur-ı zamanla bir makina nasıl bozulursa bu uzuvlar da öylece bozulurlar. Bir makinanın bozuk aşınmış aksamı değiştirilebilir de yerine yenileri konunca nasıl işlemeye başlarsa, vücudun da bozulmuş olan bu nevi aksamı diğer genç vücuttan müstahreç yeni aksam ile değiştirilince o da işlemeye başlar. Demek ki ihtiyarlık bir emr-i muvakkat olur.

Makul!.. Benim bile ihtiyarlığımda inanacağım geldi... Çünkü cezrî bir tedavi!..

Geçenlerde biri:

—Ah! Şimdi yirmi yaşlarında olmalı idim!.. Fakat yine bu kafa ile!.

Diyordu... Keşke bir başka şey istemiş olsa idi!..

Hâlbuki elli, atmış, yetmiş senelik hayat iyice uzun bir hayattır. Meselâ biz şu on bir, on iki sene zarfında iki üç asırlık vukuata zaman-ı vuku olacak kadar yaşadık. Bunda

¹¹⁶ Eşkâl-i Zaman, 3 Teşrinisani 1335/3 Kasım 1919, Sayı 227, Sayfa 2

ihtiyarlığın hiçbir dahli olmadı. Yalnız kırklıklar, ellilik, ellilikler atmışlık oldu. Demek isterim ki bir başka “Vorinof” daha çıksa da bilhassa biz[e] de bir “beyin aşısı” yapsa!..

Filvaki ilk hatıra gelen:

—Herkes kendi kafasını beğenmiştir, değiştirmez, aşılalmaz

Gibi bir itiraz gelirse de ilk çiçek aşısından korkup yaptırmayanların bilahare faydasını idrak ile eczanelere koşuştukları gibi bunda da netayıçten muvaffakiyet hâsıl olacağından şüphe etmiyorum. Dün biri ile bunu konuşuyorken dedim ki:

—Fakat her aşının bir nöbeti vardır. Acaba bir cezrî kafaya bir Hürriyet ve İtilafçı, bir Hürriyet ve İtilafçı kafaya Padişah ve hem-rah-ı evveli olan İttihatçı, bir İttihatçı kafaya adu-i ekberi olan yine bir Hürriyet ve İtilafçı, Ahrarınkilere Muhafazakâr, Muhafazakârlarınkine Bolşevik, İktisatçılarınkine mahut harp zenginleri, bunlarınkine de Celâl Muhtar Bey azasındaki zevatın beyinleri aşı edilse içtimaiyatımız ne şekle, ne hale gelir?

Düşünmedi bile. Dedi ki:

—Bunda bilinmeyecek ne var? Tabi ki şimdiki şekle, hale gelir?

—Nasıl olur?

—Bas baya olur. Görmüyor musun? Nice İttihatçılar, İtilafçı, nice İtilafçı, Ahrar, nice İktisatçılar Cezrî oldu. Aşıya ne lüzum var. Bizde kendi kendiliğinden aşılanıyor... Baba incirlerinden çıkan sinekler civar incirleri nasıl aşılyorsa bizdeki zübab-ı televvün de aynı vazifeyi görüyor... Yalnız kuvvetlice bir rüzgar ister!..

3.56. İntihabat Arasında Darb-ı Emsal¹¹⁷

—İntihabat işleri nasıl gidiyor?

—Haberim bile yok..

—Bu nasıl şey?

—Neme lazım!.... Tarhana aşım, ağrısız başım!

* *

¹¹⁷ Eşkâl-i Zaman, 4 Teşrinisani 1335/4 Kasım 1919, Sayı 228, Sayfa 1

—Ben de niçin çağırıyorlar dedim. Gittim ki intihabat içinmiş!..

—Sonra

—Sonrası sağdan geri ittim!

—Amma yaptın ha!..

—Ben bi-tarafım, ne etliye karışırım, ne sütlüye!

* *

—Ne yaptınız?

—Sıfıra sıfır elde hiç!

* *

—Ne diyorsun? Efendiyi intihap etmesinler mi?

—Yakıştı kel başa şimşir tarak!

* *

—Bizim imam kurnaz, karışmaz gibi duruyor ama...

—Saman altından su mu yürütüyor?

* *

— ... Bey'i görsek mekik dokur gibi bir oraya bir buraya koşuyor!..

—Çok koşan çabuk yorulur!

* *

—Benim için de İttihatçı demişler..

—Elin ağzı torba değil ki büzesin!

* *

—Her kafadan bir ses çıkıyor. Anlaşılmıyor ki. Camiyi kadın hamamına döndürdüler.

—Hele Efendi mübarek zattan söz ebesidir!.

—Derken Efendi atıldı Siz zaten böylesiniz.. Dedi... Nuri Bey de biz değil siz öylesiniz İttihatçılar geldi, İttihatçı oldunuz, İtilafçılar geldi, İtilafçı oldunuz.. Diye söylendi. Durdu. En sonra Paşa dedi ki:

—Herkes kendi layığını söyler!. Burası kulüp değil... Ehl-i meclistir. Doğruyu söyleyenler bu tarafa gelsinler! Haydi... Hurra...! ... Geride bizim Kambur Ağa kaldı. O da dedi ki:

—Benim bu kadar doğruluk arasında işim yok!...

* *

—Efendiler, beyler, ağalar... Bu millet işidir. Allah'ı seven, Peygamber'i seven hatıra gönle bakmasın... Elini vicdanının üstüne koysun öyle rey versin... Hak doğruya, er doğruya!

—Sen nereye!... Ben nereye?..

* *

—“İleri” diyor ki:

“İttihat ve Terakki” gibi “Hürriyet ve İtilâf” gibi f[r]aksiyonlar ise imhâkârdır. Yekdiğerini yemek isterler!

—İnsan eti yiyen kudurur, derler!...

—Dur... Dahası var... F[r]aksiyonlar <<volkanik>> arazide dikiş tuttururlar..

—Onun için sallanmadan göz açamıyorlar!

3.57. Bir Sabah!¹¹⁸

Oh!.. Ne ala!.... Vallahi.. gene!.. olursa da böyle olsun!.. çil seher, sonbahar güneşi oturduğum meşcerenin aralıklarından maviş maviş nüfuz etmiş, kesif loşluklar ağır ağır açılıyor. Bir iki arsız, yüz­süz, maskara karga çakıllar üzerinde akşamdan kalan ekmek, yemek kırıntılarını topluyorlar. Baba oğul bir çift ispinoz defne dallarından yere, yerden ağaçlara uçuşuyorlar. Yol تنها... Sürekli bir öksürük... Yolcu geçiyor. Sonu gelmeyecek gibi uzanıp giden kavgalar.. Yukarıki sinorda tecavüz vukua gelmiş olduğunu anlatıyor.

¹¹⁸ Eşkâl-i Zaman, 5 Teşrinisani 1335/5 Kasım 1919, Sayı 229, Sayfa 2

Bu ne?... Şarkı... Gayretli... Hem de kadın okuyuşu.. arabadalar...

<<Aman aman aman bahriyeli>>

<<Bakışı da, sevişi de terbiyeli>>

Keskince bir: ha... t!... tamam!.... Nara da var... ay!.. Biri de arabacı iskemlesinde oynuyor... hay haspa hay!... çarşafı da atmış!...

—Arabacıya ne olmuş?

Boynu bükük, sallanıyor.. belli.. beygirler yorgun!... Kimin umurunda... gece kim oluyormuş ki sabah kim ola!...

Ne kadar da genç kadınlar... Eski zamanda bunlara yeni çarşafa girmiş derlerdi... Hele mavilinin sigara içişine bak... İki parmağının arasına sıkıştırmış... dudağının sol kenarından gözünü büzerek fosurdatıyor!...

Malum a.... böyle bir takıma uğurlar olsun.. denir!. Fakat deseniz de, demeseniz de onlar selamınızı alıyorlar...

—Hu!.. Herife bak... gözlüklü!...

Kah!. kah!... Ay bayılıyorum...

<<Aman aman aman bahriyeli>>

<<Alışı da verişi de terbiyeli>>

Kah!.. kah!.. Ay vallahi terbiyeli... Al sana bahriyeli “oynayan burada bir göbek câize verdi”

—Hu!.. Gözlüklü... Bir tane çakar mısın? Beş yüz dirhemlik kara bir şişe... muallakta.... suda pişmiş kestane de mezesi!.. çat!.. Arabacının ensesi ötüyor...

—Kız!.. Nazife!... Oynasan a...

—Artık yorulдум... Gecedен beri...

—Yaşasın...

Ben birden bire: İntihabat! Diyecek zannettim. Meğer: Binlik orman! İmiş!..

—Gözlüklü be?.. Çaksan a... al!

“Parmağıyla gözünü açarak” piş!... ha ha ha hay!...

İçimden:

—Çakayım da beni “İleri” ye yazdırır mısın?.

Yarı dolu şişe, ağızdan ağıza geziyor. Araba kıyak!.. Gözler kapalı içiyor.. Ay! Silkindi püskürüyor.. ne olacak!. Artık gık demiş...

Yanındakine dirsekle vurarak

—Okusan a.... kız!..

<<Aman aman aman bahriyeli>>

<<Sarıışı da sevişi de terbiyeli>>

Ha ha ha hay!... Kah!.. Kah!.. Ne kadar karga varsa yerden kalkıp sürülere sığmıyorlar...

Her birinden birer uzunca: gak!.. Bizim küçük “Hektor” da ufak tertip:

—Hav!.. hav!...

—Ha ha ha hay!...

—Hav!.. hav!...

Çat!... Arabacının ensesi yine öttü... Kamçı gösteriyor ama gören kim?...

Uzaklaşırlar.. Hâlâ bana kara şişeyi gösteriyorlar...

<<İhlamurlu>>ya doğru giden ihtiyarca bir zat:

—Bu ne hal efendi!..

—...?

—Bunlar ne zaman doğmuşlar, ne zaman... olmuşlar.

—...?

Araba dönemeci dönerken:

—Ha ha ha hay!...

<<Aman aman aman bahriyeli>>

<<Alışı da verişi de terbiyeli>>

Zavallı ihtiyar, gözleri dolu dolu olduğu halde:

—Tüh!... Allah belanızı.. tövbe bela dedim.. Aman ya Rabbi!.. Sen beterinden esirge! Ne rezalet!.. ne rezalet!.. Keşke çıkmaz olaydım!..

3.58. İki Lort!¹¹⁹

Kahpe dünya “Lort Astor¹²⁰” a da kalmadı. “Enisi Dede” nin bana bir kere daha ihtar ettiği gibi,

<<Fanist cihan der ü vefa nist>>

<<Bâkist heme üst cümle fanist¹²¹>>

Evet. Yalnız İngiltere’de değil bizde de lortluk.. Elan servet ve sâ mân aramasıdır. Günler oldu ki:

—Bugün lordum!

Diye az mı züğürt kaldık!.. Fakat bütün bu nevi inkılabatta bizi halsiz bırakan yine “Ziya” Paşa’nın:

<<Dehrin ne safa var acaba sim ü zerinde>>

<<İnsan bırakır hepsi hîn-i seferinde>>

Beytidir. Filvaki Lort “Astor” da hepsini bıraktı. Lortluk bir tarafa bir milyon lira irat, bi misal otel, tiyatro kâşaneler öbür tarafa gitti. Ne çare ki tesisi bana düştü.

Meğer adamcağız, dört yüz bin sterlin lira vergi de veriyormuş!.. Verilir şey değil!.. Şu halde varidata nispetle yüzde kırk veriyor...

Fahiş!..

Acaba biz de şu bir asır içinde milyonları üzerinde kaç kişi vefat etmiştir?.. Şüphesiz ki “En-nâdiru kel madum¹²²” kabilindendir.. hiç!..

Fakat “servet”de nisbidir... Nerde on on beş anahtar, dört çıkın, kırk elli şimendifer, yüz yüz elli sehim üç dört bin sarı lira bırakan lort sayılır, oğlu veya oğulları da miras yedi

¹¹⁹ Eşkâl-i Zaman, 6 Teşrinisani 1335/6 Kasım 1919, Sayı 230, Sayfa 2

¹²⁰ William Waldrof Astor, 1848-1919, Amerikalı Avukat, Politikacı

¹²¹ Dünya fanidir, onda vefa yoktur

Baki O’dur her şey fanidir

¹²² Nadir olan yok gibidir

mertebesine çıkardı. Bin zahmet, yıllarca, iktisat, nice nice düşünceler mahsulü olan bu servethanede

—Küçük Bey!

Diye mama dadının, sütninenin, ihtiyar dayenin, Çemişgezekli¹²³ lalanın, sinirli annenin üzerine titredikleri vefatın haftasında Langa meyhanelerine koltuk olur, biraz daha yükselerek “P[e]nçeci”ye daha sonraları Beyoğlu’na, “Hacopulo” hanı civarıyla zar tutma öğreten pır pırı esrarkeş “Bedo”nun ilhamıyla kumarhanelere düşerek, sıfır numara fes, arkası [b]omba, düz kesim kıvrırcık saç, p[er]jukâr “Manol”un cımbızla sivriltiltiği kılıç kaş, karanfil bıyık, devrik yaka plastron boyun bağı, üstünde yürek iğne şal yelek, biri boyundan atma ince, diğeri yandan sallama çifte kordon, baba yadigârı altın saat, kısa siyah ceket yanda üstünde “amel Ömer Usta” “maşallah kân” yazılı gaddare, belde tek tabanca, istenildiği zaman görünür gizli kuşak, bacakta paçaları bol Fransız biçimi pantolon, ayakta kel iskarpin, elde çekile çekile taneleri kararmış altın kamçılı otuz üçlük kuka tespih, cepte savatlı gümüş kutu, içinde civan perçemi ince kıyım, “Volto” sigara kağıd[ı], yelek cebinde esrar hapı, yanda bir iki taklitçi, evetçi, yol gösteren, uskurmu zamanı Balıkpazarı’nda, kılıç vakti “Altınoluk”da, ilkbaharda çifte sandal “Silahdarağa”da, yazın Hünkâr Suyu’nda Çadırılı Karargâhı’nda, kışın “Balaz¹²⁴”da gezer, “pasetâ”, “ferun[?]” açar, “barbut” oynar, Kemençeci Topal “Nikoli”, Lavlatacı Saka “Karabet”, Kanuni “Hacı”, Zurnacı “Mıstık”, Oyuncu Acem “Emin”, Pehlivan Pomak “Hamdi”, Hacamatçı “Mehmet”, Arabacı Pepe “Recep”, Balıkçı Kel “Agop”, Zargana “Hüsni”, Hamleci “Lütfü”, Çancı “İshak”, Kazak “Dursun”, Çerkez “Baha”, Kaçakçı “Yaşar”, Tombalak “Ali”, Yorgancı “Muhsin”, Ceybi Burun “Rüştü”, Kofti “İbrahim”, Kör “Cemal”, Sürücü “Salih”, Çınarlı “Memiş”, Karagöz “Habip”, Ebenin oğlu “Ziya”, Sandıkçının “Hayri”, Yavrus “Behzat”, Serçe “Refik”, Asurici[?] Kaptan, Doğrucu “Bilal”le münferiden, mecmuan buluşur. Babasını tanıyanlara:

—Yemeyenin malını yerler.

—Bir haram, bin helâli götürür.

—Şimdi sağ olsaydı yüreğine inerdi,

—Kâmil babanın asi oğlu!.

¹²³ Tunceli’nin ilçesi

¹²⁴ Karaköy’de meyhane

Dedirtir, iskemle, usturpa kavgalarında başı yarılr, darbeli gezer, bıçak, tabanca daleveralarında yaralanır kolu bağı çıkar, cam kırar, iki parmağı bozulur, eve asılır, zabıtaya gider, birini çevirir, bir hafta yatar, mahallede nağra atar, Hacı “Mestan” Efendi’den nasihat alır, “Galata”da çingar çıkarır, karışıklığa gelir, “Arkadi”de bira kadehi sallar, mavnacı “Tahsin”den dayak yer, en nihayet “Boğazkesen”de kahve açar... racon keser, bir hayat ki ferdası meşkûk!..

Kim bilir müteveffa “Lort Astor”un evlad ü ekaribi nasıl yaşarlar?

—Lortça!

Değil mi? En kestirme cevap da budur!

3.59. Asayiş Berkemal!?!¹²⁵

Kuşdili’nde, dere kenarında oturuyordum. Sabah!... Mini mini mektepliler, tek tük yolcu geçiyor, lodosun ısıttığı havayı, poyrazın nefhaları soğutuyor... Dere sakın... uzaktaki çizgilerden denize doğru aheste revan aktığı anlaşılıyor.... etrafta sakın.. yalnız uzaktan uzağa bir müvezzi, bir simitçi sesi geliyor.... Ben azade!.... Dilimde:

<<Sigaram yanmadan tütünüm tüter>>

Teranenesi!.. Düşünceden düşünceye atladım.. Bu esnada idi uzunca, sert bir:

—Carp!

Sesi; arkasından:

—Aman!..

Feryadı, onun arkasından:

—Yetişin!...

Avazı, onun arkasında:

—Boğuluyor!...

Velvelesi birbirine karıştı... Ani bir hadise!.. Üç dört çocuk, kadın çırpınıyor, bağırıyor, ağlıyor. Etraftan koşuşma, üşüşme... Fakat ben bir şey göremiyorum.. Bakınıyorum.. Yine göremiyorum. En nihayet derenin sularındaki karışımlar gözümü aldı. Dikkat ettim

¹²⁵ Eşkâl-i Zaman, 7 Teşrinisani 1335/7 Kasım 1919,Sayı 231, Sayfa 1

ki bir kadın suda.. Çabalayıp duruyor.. Meğer tahta köprünün aralığından sızmış... Hem bağıyor, hem yüzmek istiyor, hem de su yutuyor... Şaşırmış. Beline kadar gelmeyen sular içinde doğrulacağına sırt üstü yüzmeye çalışıyor...

—Ver elini!...

Sesler, amanlar, feryatlar birleşmiş bir hengâme olmuş idi. Kadın kurtulmuş, bir cem-i gafir tarafından hanesine kadar teşyi olunuyordu. Bir seda yükseldi:

—Geçen de bir çocuk düştü idi!..

Diğer bir seda:

—Hangi geçende! Daha evvelsi gün yine biri curupladı.

Diğer bir seda:

—Az kaldı, bu gece ben de düşecektim!

Bu sedaları, yüksek, hiddet-amiz bir bağırtı bastırdı:

—Belediye yok ki... geldiler, ölçtüler, biçtiler, gittiler!.. İşte bu kadar!...

İlaveler yekdiğerini takip ediyordu:

—Şehreminini otomobille buradan geçirmeli!...

—Belediye müdürü nerede!... Çarşıdaki fukara dükkanlarını yıkacağına şuraya dört tahta mihlatsın!...

—Hele şunlara bakın... Bir de kalkmışlar İstanbul'da deniz aşırı köprü yapalım diyorlar... Kanat yapsınlar da uçalım!...

—Biz de her şey süs!... Fener yolları tamir oluyor, çünkü Beyefendi buradan geçiyor...

—Ya, neden derler ki göz önünde olmak iyidir!...

—Dört tahtaya bir adam!...

—Bizde de kusur var a... Hep belediye, hep belediye!

Bu itiraf beni ikaz etti. Yanaştım, dedim ki:

—Ne demek istiyorsun?..

Hâlâ hiddetini zapt edemeyerek:

—Öyle ya!.. hep belediye, hep belediye!... Bizim gibi halka çok bile!.. Burada yirmi otuz hane var... Hepsi buradan geçerler... Düşünmeli ki düşüp boğulmayı göze aldırıyoruz, şuraya üç kalas bulup mihlayamıyoruz!...

Gazinocu işe karıştı:

—Kalas mı?... Bugün mihla!.. Gece çalsınlar!...

Yine hiddetle:

—Odun da mı bulamayız!... Ortasından yar, mihla!...

.....

Bir çeyrek saat sonra dere eski sükununu almış, suları yine aheste revan akıyor,.. O delik köprüünün üzerinden atlaya atlaya, sıçraya sıçraya çocuk, kadın, genç, ihtiyar yolcular... Biraz evvel ortalığı ayağa kaldıran kadın, üstünü başını değiştirmiş... Düştüğü rahneye yan yan baka baka geçiyor... Kalas, odun tavsiye eden bastonunu koluna takmış yoğurtçuya doğru gidiyor... Bir iki balıkçı oturmuşlar olta siliyorlar.... Ne belediye sözü, ne polis yüzü var.... Velhasıl asayiş berkemal!..

3.60. Köşe Bucak Muhaveratı¹²⁶

Alelumum gazeteler hakkında:

—Havalar lodoslandıkça bazı gazeteler de poyrazlanıyor..

—Ya birden bire poyrazlanırsa..

—Bunda bilinmeyecek ne var, lodoslarlar

* *

—Bizde en ağır başlı gazete hangisidir?

—Karagöz!

* *

İttihatçılık bahsi arasında:

—İttihatçı zihniyeti nedir?

¹²⁶ Eşkâl-i Zaman, 9 Teşrinisani 1335/9 Kasım 1919, Sayı 233, Sayfa 1

—İttihatçı değilim diyenlerin şimdiki zihniyeti!..

* *

—Bak, bak!. İtilafçıyım diyor, halbuki en koyu İttihatçı idi..

—Olabilir a... mürur-ı zaman ile biraz sulanmıştır!...

* *

İntihabat gürültüleri vesilesiyle intibah-ı umumiye dair:

İmam Efendi, şiire meraklı. Her münasebetle zihnindeki ebyat-ı mahbuseden birini söylemeyi mutad eylemiş. Bugün de bi-bahane:

<<Geçmiş zaman olur ki hayali cihana değer>>

Der demez, zaten “veba” dan pirenmiş olanlardan tasfiye-i rütbe uğramış, oradan tekaüde sevk edilmiş ihtiyar bir zat yanındakine:

—Allah hayırlar versin, cennetmekânı selamlığa çıkarken gördüm...

Gizli bir İttihatçı için için!

—Yine Hareket Ordusu’nu hatırladım!

Bir muhalif:

—Harpten evvel ne güzel şilepler var idi!

Bir hicran-zede:

—Ah!... Adada bulduğumuz ilk geceyi daima takdis ederim!..

“İleri” ser-muharriri mahrumane:

—Bir tokat vurdu idi mazi mazi!

Eski bir mebus cehren:

—Bizde o zamanlar! Millî Kongre’ye ne hacet!.. Mebusun derlerdi olur: Giderdik!...

Müezzin Efendi:

—Hiç unutmam. Hıfza çalışırken hoca merhum diyor idi ki...

Eski mebusun yanında duran bir kuş meraklısı içini çekerek:

—Bir ispinoz var idi, ismini “Derviş” koymuştum. Üç defa “Cafcaf Ali” der ondan sonra “câf câf” diye uzatırdı!..

Balıkçı Köse:

—Hani ya bereketli seneler!... Uskumruysa uskumru, lüferse lüfer! İdi.

Muhtekirlerden biri:

—Evet geçmiş zaman!.. Ne de çabuk geldi geçti. Güya bir parça para kazanırdık!.. Dünyanın da gözü üzerinde idi!..

Müvekkiliyle beraber rey vermeye gelmiş bir avukat:

—Aferin İmam’a!.. Hatırıma getirdi, mürur-ı zaman var deriz, işin içinden çıkarız!..

Hovardalıkta ağarmış, kulağı delik biri:

—Ne dedi?.. Geçmiş mi?.. Daha dün gördüm!.. Çökmüş ama yine kaş, göz yerinde!..

Hem kekeme, hem acul bir konferansçı:

—Ge... geç.. geç.. miş.. e... vet... zaman!..

“Başı sallaya sallaya”.. e... e... vet!..

.....

3.61. Yaşasın!¹²⁷

Düşenin yardımcısı olmaz, derler.

Geçen gün gazeteler de yazmıştı.

Dedim ki:

—Bana bak. “Hindenburg¹²⁸”un heykelini yıkıyorlarmış!

Sözüm ağzımda kaldı.

—Boyu da birebir diyorlar inşallah!

¹²⁷ Eşkâl-i Zaman, 11 Teşrinisani 1335/11 Kasım 1919,Sayı 235, Sayfa 2

¹²⁸ Alman siyasetçi Paul Van Hindenburg

Demeyin mi?... Birden bire durdum. Muhatabımın kin ve infialini şu surette izhar ettiğine şaşmadım, fakat bana onu bir durgunluk, o durgunluk içinde de bir garipteme arız oldu. Ne diyeceğimi şaşırtdım... Bereket versin ki o, durmayıp devam ediyordu...

—Nasıl demem ya!.. O, galebe üstüne galebe kazanmayaydı biz ne harbe girer, ne de girdikten sonra bu kadar kırılırdık. Şimdi... şimdi anlıyoruz ki birden bire mağlup olup aman demiş olsa imişiz en büyük galiplerden daha ziyade kazanmış olacaktık!..

Fotoğraflarına bakarım ki dev gibi bir herif!.. Boğa kafası kadar bir kafa, yastıklı yasakçı beyni buruşmuş, çınar gibi boy!.. Çınar gibi ya!.. Onların da irilerinin içi kof olur!..

Gazeteler yazarlar... yüz yüz elli bin esir, üç bin top, iki yüz bir tüfek almış!.. Her taraftan yaşasın!... Ah! Bu yaşasın!.. Ne menhus, ne meşum söz!... Dikkat ediyor musunuz? Bütün bu yaşasın ile öldük, ölüyoruz, öleceğiz! Ben son günlerde fikrimi değiştirdim... Birine:

—Gebersin!

—Kahrolsun!.

Diye inkisar etmiyorum... Veryansın:

—Yaşasın! Diyorum... dedikçe solup sararıyor, yahut belanın birinden çıkıp diğerine giriyor!.. Ben böyle netameli tabir görmedim. On on iki senedir bu tabirin zebunuyuz, bilmez misiniz?.. İlan-ı Meşrutiyet'ten sonra yaşasın hürriyet, yaşasın müsavet, yaşasın adalet! Diye defte koyup sokak sokak, gazino gazino çaldık, oynadık. Vay babam vay!.. Ne hürriyeti kaldı, ne müsavetini, ne de adaleti!.. Hırdan, gülden, ihtilâlden, darbelerden, kavgalardan, muharebelerden, dehşetli mağlubiyetlerden göz açamadık:

Bir sigara tellendirdi. Ben dalmış dinliyordum. İlk nefes burun deliklerinden kesif mavi dumanlarla çıktıktan sonra dedi ki:

—Arada iki horozun da kanına girdim!

Ayıldım.

—Nasıl?

Gülmeye başladı.

—Arada iki horozun da kanına girdim!

—Ne münasebet?

—Ben bilir miyim ya!.. Münasebetsizlik ettim!.. Biraz tavuğa merakım vardır. “Yeni Cami” de güzel bir horoz gördüm, aldım. O zaman da <<yaşasın>> moda.. İsmi “Yaşasın” koydum.

Dördüncü günü tavuklarımla beraber sansar boğdu... Fena halde canım sıkıldı. Tekrar kümesi tazeledim... Dükkân dükkân aradım. “Yaşasın” ın bir eşini buldum. Onun da adını “Yaşasın” koydum. Haftasında kemik yutmuş.. boğazına batmış.. Çırpınmış, çırpınmış... Haşa huzurdan bizim öküz uşak da anlayamamış... Ölecek diye bıçağı vurmuş... aşçıya teslim etmiş!.. Bir daha mı? Tövbeler olsun!.. Şimdi bir horozum daha var

—Adı ne?

—Gebersin!.. Bir tane daha arıyorum, bulursam, onun da adını <<Kahrolsun>> koyacağım!. Evet.. gebersin!.. dedikçe ibik kızardı.. tüyler parladı, kuyruk palazlandı, tırnaklar, mahmuzlar kuvvetlendi.. Şimdi kedi, köpek dövüp gagalıyor.. <<Kızıltoprak>>dan ötsün <<Kalamış>>dan dinle!.. Dün sabah, komşununkine bir kanatla iki defa taklak attırdı.... İşte bu kadar!.. Artık “Hindenburg”da yaşasın!. “Makkenzen¹²⁹”de yaşasın, umurumda değil

3.62. Kayış Bacaklar Meselesi¹³⁰

Yine şehir-i şehirimizde yer yer, sokak sokak menazır-ı feciaya mı tesadüf edeceğiz? Dün biri “kuyruklu tevkifat” başlayacakmış, diyordu. Sordum:

—Bunun da kuyruklu su var mı?

—Var ya... Gazetelerde okumadın mı? Bizim sokak köpekleri kaldırılacakmış!...

Bir mesele daha!.. Cidden söylüyorum ki hem kanlı, hem acıklı bir mesele! Bütün şehir yine ulumalar, inilti, kavgalar içinde kalacaktır! Elbette hatırımda kalmıştır.... Geçen defa az mı müteallim olduk idi. Hayvancağızları tutmak için ilk teşebbüslerde kullanılan cism-i kıskaçları bir kere göz önüne getirin. O ne manzara idi?....

Zavallılar!... Birden bire bellerinden yakalanırlar ondan sonra arabaya atılırlar. Daha sonra Hayırsız Ada’ya nefiy edilirdi. Bu muamele, bir dereceye kadar insani idi. Fakat ne kadar olsa bunlar da şehir uşağı... Çabuk farkına vardılar. Zekâ-yı hayvani derhal faaliyete geldi idi.

¹²⁹ Alman Mareşal August Von Mackensen

¹³⁰ Eşkâl-i Zaman, 12 Teşrinisani 1335/12 Kasım 1919, Sayı 236, Sayfa 2

Alesseher, köylerden akın akın kırlara, civar ormanlara, dağlara çekilirler, alaca karanlıkta avdet ederlerdi. Ne kavga, ne de hırlama, boğuşma kaldı idi. Yavaş, yavaş kapılara sokularak tırmalarlar, bu yalvarışlarıyla celb-i merhamet ederek verilen artıklarla sadırmak¹³¹ eylerlerdi.

İçlerinden henüz böyle bir muhacirata akıl erdiremeyenler de var idi. Bunlar da kısaca tutulmamak için aralarında bir parola yapmışlardı. Kıskaççıyı gördüler mi başka bir perde üzerinden ulurlar, işitenler kulağı, kuyruğu kısar, tabana kuvvet kaçarlardı. Hatta elinde kıskaç olmasa da yine memurları tanır.

—Şerrine ninni!

Kabilinden yan yan bakarak uzaklaşırlar, bazen de ansızın saldırarak onları kaçırdılar.

Hiss-i tahaffuz, gördükleri tehlikeden dolayı o derecede seri bir surette inkişaf etmiş idi ki yamaçlarda ağzı görülmeyecek derecede saklı inler bile yapanları görülmüştü.

Evet. “Hükema”nın hakkı var... Hayat, daimi bir mücadeleden ibarettir.

Fakat sonraları kıskaç tecrübeleri matlup olan neticeyi veremeyince “köfte usulü” icat edildi idi. Memur, köfteliği alır, salla kuyruk gezinen bu serserilerden herhangiisine tesadüf ederse ona yedirir, bir başkasını aramaya giderdi. Bu zehirnak lokmadan biçare hayvan bir kaç dakika sonra şiddetli bir ağrı ile kıvrınmaya başlar. Bütün azalatı gerilir. Kuyruk, bel ile bir hizada dimdik durur, gözler fırlar, bacaklar terk-i mukavemet etmiş gibi hareket etmez olur, bir iki hamleden, bir kaç uzun, gittikçe zayıflayan feryattan sonra düşer, ölür idi.

Bu haller, bu facialar çoluk çocuğu korkutur, kadınlardan sinirli olanları ağlatır, kimini aleni levm ve teşnia sevk ederdi.

Halkımız öteden beri, ciddiyet-i himaye-i hayvanat hissiyle mütehallik olduğu için böyle bir hadise vukuunda yoğurt alıp içirenler bile görülürdü.

Size şimdi hatıra gelen garip bir ihtilastan bahsedeyim: Bilir misiniz bu zehirci memurlardan bazıları ne yapıyorlardı?

—Köfte masrafından çalarlardı.

¹³¹ Kelime yazıldığı gibi okunmuş olup “sadırmak”tır

Diyeceksiniz değil mi?.. Bilakis!.. Zerresini suiistimal etmezlerdi.

—Kuyruktan çalarlardı!

Dersem inanır mısınız?

—Hangi kuyruktan?

—Öldürdükleri hayvan kuyruğundan... Çünkü belediye her kuyruk için beş kuruş ahiret-i itlafiye verirlerdi. İşte fikir-i ihti[la]stan bir kuyruğu maharet-i mahsusa ile ikiye böler, sahibine beş yerine on kazandırır!... Nasıl? Ehil olan nerde olsa bir yağlı kuyruk bulur!

3.63. Deva-yı Kel!¹³²

Elde on on beş kutu macun sokak ortasında duruyor. Gelenlere geçenlere kendi halince konferans veriyordu. Sabahtan akşama kadar.

—Öksürük için, mide için, bulantı için, yürek için,.. Diye sayar, en nihayet:

—Karna gur gur için,

Der, dinlenirdi. Şimdi böyle satıcılar, böyle lokman eda müdaviler nerede? Hatta o macunlar, o deva-yı kel tertipleri kandedir kande!... İnsan, o vaveylayı şifa-bahşayı bir dinler, iki dinler, üçüncüsünde çarığı uzatır, bir kutu alır, tatmin-i nefis ederdi.

Ah!.. Melun harp!.. Ne macun bıraktı, ne tiryak!... Onun yüzünden ne macuncu kaldı, ne tiryaki!...

Maahaza bunların yerine yine sadra şifa olacak -hiç olmazsa- yeni yeni kelimeler tabirler çıktı. Meselâ: “asri” sözü!.. Ne kadar tamim idi. Herhangi bir konferansçı bu sözü bir kere ağzına doladı mı?

—Terbiye için, medeniyet için, vatani giriftar olduğu mehalikten tahlis için, Avrupalılar nezdinde kabiliyet sahibi olduğumuzu ispat için, vahdet-i millîye için, dünyada bizim için, “Millî Kongre” Beyannamesi’nde dahi münderiç olduğu üzere hususi emel ve ihtirasların fevkinde menafi-i âliye ve vataniye etrafında toplanmak için, bugünkü kendi maksad-ı umumiye istihal için, intihabatta âra-yı teştitten vikaye için... Velhasıl “Eşkâl-i Zaman” a mevzu tedariki için... Asri olmaktan başka çare yoktur, deyip kesiyor!. Bu macunun terkibatına gelince şimdilik pek ziyade moda olarak bir nispet-i mütezayide ile:

¹³² Eşkâl-i Zaman, 14 Teşrinisani 1335/14 Kasım 1919, Sayı 238, Sayfa 1

Vatan, muhit, azim, iman, irade, terbiyevi, içtimai, müteassi, fırka, âli, millî, hayati, hukuk, menafî, ihtiras, günler yaşamak, iktisadi, siyasi, istiklâl, tezahür, tebellür, temin, tehcir, taktil, ihtikâr, akamet, teşrik-i mesai, hedef, mantıki, vaziyet, mefkûre ve emsalinden alınarak meziç ve sahih olunur, işte size yeni bir deva-yı kel daha!

Zavallı macun!.. Yine bir an için öksürüğü durdurur, mideyi kızdırır, bulantı, yürek oynamasını, karın gurgurunu keser idi. Hâlbuki asri macunu kafalara tütsü kadar tesir etmiyor. Yalnız şahsa göre, hafif ağır bir baş ağrısı, mide kazıntısı, yürek sıkıntısı veriyor; gurultuyu teşdit ediyor... Milletleri laf, söz, terkip değil numunelik fiil ve eserlerin asırlaştırdığı hakikatini gurgura boğuyor!

3.64. Galiba Herkes Anlamış!..¹³³

Biz gazeteciler bazen o kadar boşboğaz oluruz ki yaygaralarımız dünyayı tutar!.... Bu tabiatımız, ekseriya muvaffakiyet temin etmezse de bazen kazandırır.

Söz olsun diye söylüyorum, yoksa maksadım izhar-ı hakikat değildir. On on beş gün evvel şur-ı emanetten “Yeni Köprü”nün telvin ve tamiri aleyhine neler yazmadık!... Bu zamanda beş on bin liranın sarfı reva mıdır?.. Köprünün nesi varmış!... Şhremini gözümüzü boyayacağına bunca fukara-yı harikzede-gân aç, bi-mekân duruyorlar, kış da geliyor!... Bir mezbaha için yüz binlerce lira, bu ne masraf!.... Buna hazine mi dayanır!.... Tarzında az mı bağırdık, çağırdık!..

Gerçi kulak veren olmadı ama masrafsız köprü tamiri yolunu bulan oldu. Hem de Şhremanetine ait bir daire... Ne gizleyeyim!.. Kadıköyü dairesi.

Geçenlerde Kuşdili’ nde elyevm lisan-ı halkta “Kaza, Bela Köprüsü” diye şöhret kazanmış olan tahta köprüden geçerken bir hizmetçi kadının aralıktan doğruca derenin içine düştüğünü bir tafsil-i hikâye etmiş idim. Bunun ne mahuf bir sükut olduğunu nazarı dikkate alan daire-i galiba kendi heyet-i fenniyesini toplamış ve muhakkak Şhreminine bir numune-i ibret üzere köprünün kendi enkazıyla suya sabuna dokunmadan tabmiri mümkün olup olamayacağını bi’t-tezkere her halde baş mühendisin reyî ile ertesi günü işe başlamıştır.

¹³³ Eşkâl-i Zaman, 15 Teşrinisani 1335/15 Kasım 1919, Sayı 239, Sayfa 1

Bizzat mahalline giderek icra ettiğim tetkikat neticesinde müttehiz-i usul-i tamirin pek ziyade sade, hatta zaten nasıl olsa verilecek olan yevmiyeden başka bir masrafa muhtaç olmadığını anlayınca hayretler içinde kaldım.

Kadınlarımız: Kendi yağıyla kavrulur demezler mi? Köprü de kendi malzemesiyle tamir edilir. Bakınız, nasıl:

Tamirci, içinden insan düşen deliğin beri tarafındaki tahtaları çivileriyle beraber söküyor, bunları o içinden insan düşen deliğin üzerine tatbik edip mıhlıyor. İşte bu kadar!..

Evet... Gerçi burada bir intikal hadisesi vaki oluyor. Çünkü o içinden insan düşen delik artık orada kalmıyor. Köprünün mukabil korkuluğu hizasına geçiyor.

Zannederim ki anlatamadım... Yani kapatılan bir delik yerine taraf-ı mukabilinde korkuluk ile köprünün ortası arasında yine içinden insan düşecek kadar geniş bir delik açılıyor... Of!.. Anlatılır şey değil ki. Mutlaka görmek lazım!.. Bilmem ki nasıl tarif etsem, tabir bulamıyorum.. Ha!.. Durun... durun buluyorum.. Buldum... Yani mazide Kadıköy'nden İhlamurlu'ya veya “Unyon Kulüp¹³⁴”e gidecek olan bir yolcu gözünü dört açıp yürümez ve maazallah deliği görmezse sol taraftan düşüyor mu idi.. Fi-mabat halde ve ihtimal ki istikbalde sağ taraftan düşecek!.

Ooh!... Ben bile anladım! Ümit varım ki tamirci de anlamıştır!.. Dün prova için börekçiye sordum idi.

—Evet.. Böyle gelişirse sağ taraftan düşülecek!..

Dedi. Gördünüz mü anlamış!.. Balıkçıları yekân yekân çağırdım,

—Siz ne diyorsunuz? Dedim

—Evet efendim sağ taraftan!

Dediler... Anlamışlar...

Merak bu ya.. Gazinoya oturduğumuzda bir daha sordum. Fakat bu defa imtihan fikriyle aksini iltizam ettim:

—İhlamurlu'dan veya “Unyon Kulüp”den gelen bir yolcu bu köprüden geçmeye cüret edecek olur ve gafil bulunur ise her halde ne taraftan düşer?

¹³⁴ Union Kulüp, Fenerbahçe stadyumunun ilk adı

Dedim. Cümlesi birden:

—Sol taraftan!

Dediler, onun üzerine anladım ki herkes anlamış!.. Yalnız birinden şüpheliyim...

—Nasıl?.. Kimden mi?

—Kimden olacak, daire müdüründen!.. Çünkü tamir için kendisine müracaat edenlere:

—Öteki köprüden geçin!

Demiş imiş!...

3.65. Neredesin Cinci Hoca!¹³⁵

Nelerden olduk?... Neler kaybetmedik?.. Hani ya bizim oraya uyanlarımız? Bunlar şimdi mevcut olsa idi, baş taraflarına bir “millî” ilave eder, “Millî Tiyatrolarımızın Islahı” “Millî Oyunlarımızın Asrileştirilmesi Lüzumu” “Millî Oyunlarda Millî Kıyafetlerin Tanzimi” ve emsali unvanları altında mühim mühim, etraflı, dokunaklı ne makaleler yazmaz idik?.. Heyhat! Ki bunlar da millî eğlencelerimizden olan “koç vuruşurma”, “horoz dövüşürme”, “kuş besleme” gibi mahiv ve nabud oldular...

Orta oyunu deyip de geçmemeli, o bir cihan idi. Onun da ibret-amiz safahatı var idi. Hele içlerinden “Cinci Hoca” ne kadar mudhik, fakat şümül-i hikmeti ile ne kadar ince ne kadar düşündürücü idi? Elde bir asa-yı sihrengiz, kimi kast edecek, olursan karşısına geç!...

—İste peta, mesta peta, yuf!..

du. Adamcağız kazık kalsın. Ondan sonra istediğin gibi ona telkin-i hareket eyle. Kavuklu “Hamdi” merhum, bu oyunu pek ziyade maharetli oynardı. Bundaki rolü adeta kendi ihtiraatından idi. İbtida-i müsteşarı veya müşavir-i hası olan Pişekâr’ı döktürür, ondan sonra deli dolu gelen, <<Tuzsuz>>u, Kayserili’ yi, Laz’ı, Acem’i, Kürt’ü, Arap’ı, Türk’ü, Firenk’i, Sarhoş’u, Abdal’ı birer birer aynı hale sokar en nihayet kendisi ortalarına geçerek mahut asa ile cümlesine bir vaziyet-i müttehida verir, kemal-i ciddiyetle:

—Tavr-ı nestan!

—Tavr-ı nihayet!

¹³⁵ Eşkâl-i Zaman, 16 Teşrinisani 1335/16 Kasım 1919, Sayı 240, Sayfa 2

Diye bütün halkı oynatır dururdu. Haşa, “Asa-yı Musa”yı taklit olan bu kuvvet-i gaybiyenin âlâ melâi’n-nâs¹³⁶ tecellisi acaba şimdi kimleri de tecelli etmektedir?

O zat kim ise zuhur etse de bizi de döndürse!.. Yek kitle ve yek vücut bir hale getirse!...

İstibdat mı diyeceksiniz? Diyen gitsin!.. Demekle ne bir şey kaybeder, ne de bir şey kazanırsın?.. Bu milletin kaderi böyle!.. İstibdattan istibdada ram olmak, bizim kara bahtımızın icabetindedir. “Kemal”ın dediği gibi:

<<Esir-i aşkı olduk gerçi kurtulduk esaretten>>

“Paris” Kongresi’nin

—İste peta, mesta peta, puf!..

den daha kuvvetli bir surette üfürdüğü “veto”lar, İdare-i Akvam mesuliyetini deruhte edişler bilmem ki tarihin hangi sahife-i hürriyetinde yer bulacaktır?..

Hâlâ <<Türkiye Mandası>> diye bin dereden su getiriyorlar, neuzibillah, amme-yi siyaset gözleri bürümüş, kimsede burnunu görecektür nur-i basariyet kalmamış!... Ağız açmaya gelmiyor, derhal:

—İste peta, mesta peta

yı basıyorlar.

Fakat yine ümidimiz tarihtedir. Bir gün olacak ki “Cinci Hoca” şu vaka-yı elimden haberdar olacak.... Ortaya çıkacak... Füsun zincir şekkini ile asa-yı sihengizi tesirsiz bırakacaktır. İşte o zaman uyananların yazdıkları sahife-i tarihîye-i beşeriyetin bu Harb-i Umumiye’de almış olduğu vaziyet-i müteakibeyi gösterecektir.

3.66. Sudan Geçiniş!¹³⁷

Zamane bundan müreffeh geçinmeyi kimde görmüştür! Hemen herkes bilir. Tütün içer, fakat kendinden içmez. Sordunuz mu:

—Her zaman içmem. Arada sırada...

Der.

¹³⁶ Göz önünde, herkesin gözü önünde

¹³⁷ Eşkâl-i Zaman, 17 Teşrinisani 1335/17 Kasım 1919, Sayı 241, Sayfa 2

Yanından on tane müvezzi bağıra bağıra geçer de aldırılmaz. Bahusus gazeteler iki kuruşa çikalı asla aldırılmaz, fakat siz gazetenizi okuyup da cebinize koyacağınız zaman şahin gibi pençesini uzatır, bir:

—Müsaade buyurur musunuz?

İle derdest eder, “müdür-i mesul”e kadar okur, sordunuz mu:?

—Bizim taraflarda bulunmuyor,

Der. Yahut:

—İskeleye geldim ki vapur kalkıyordu.

Ve emsali alamamazlık mazeretlerini sayar, döker.

Hele:

—Çeşnisi helal imiş!

Nakaratıyla meselâ üzüm kefesine saldırmaktaki isticali bihakkın maharet sayılacak teşebbüşat-ı şahsiyedendir. Elinizdeki simidi mültefitane tebessümlerle çıt diye kırması, birer ikişer ağzınıza atmakta olduğunuz kestane, fıstık gibi eğlencelerden elini cebinize atarak alması, kese kâğıdınızı açarak:

—Nerden aldınız beyefendi, ne güzel unnap imiş!

Diyerek, size:

—Buyursanıza!

Demeye vakit bırakmaması umulur mürüvvetlerden midir?

Esnaflı beyhude heyecanlara uğrattığı da cabasıdır.

—Kaça?

—Otuz beşe!

—Pahalı!

—Sizin için otuz iki buçuğa olur.

—Yok, yok. Otuz olursa dönerken bir okka alayım.

Ağızları ne kadar ince bir fikr-i itma mahsulüdür!...

Almış yolunu, sokağın ortasından küfesini gıcırdata gıcırdata geçen elmacıyı camı vurarak çağırması, herif küfeyi indirdikten sonra pencereden sarkarak?

—İstemiyorlar! Varmış!

Diye evde gıyabında bulunması az mı hayretlerle karşılanacak hallerdendir?..

İnsanı imrendirecek neler de bilir!.. Durup dururken:

—Canım, bir zeytinyağlı lahana dolması istiyor...

—Dün “Tatlıcı Kemal” de bir hanımparmağı gördüm, ağzımın suyu aktı...

—Geçen akşam Ali Beylerde bir patlıcan turşusu var idi.. kaymak mı kaymak!

—Valide merhume bir suböreği yapardı. Meteliği yukarıdan atar atmaz tın der idi...

—“Beyazıt” taki kasapta bir kavurmacık gördüm, safi yağ, safi tulum!..

—Bizim alt taraftaki bahçede iki ağaç ekmek ayvası var iki tanesini bir dal çekmiyor, o kadar büyük!...

—Sakız muhallebisi sever misiniz?

Demesi “Baba Yaver” in bile revan-ı şikem-perverisini lerzedar-ı iştaha edecek akvalden değil midir?

Arada muharrirliği de tutar.

—Ben de yazacağım, fakat itiraz ederler, başıma iş çıkarırım diye korkuyorum, der.

Siyasette de ferid-i rüzgâr kesilir:

—Ben Sadrazam olsaydım, der idim ki...

Cami’ül-malumdur,

—Muhyiddin Arabi Hazretleri demiştir ki!.

Mimarlıktan da çıkar:

—Tahinî boyalı ev mi?.. hani ya.. sokağın başındaki değil mi?.. Bağdadileri pek yufkadır...

Mühendisliği de elden bırakmaz.

—Bu cadde bu yola açılmamalı idi.. Bizim evin hizasından tutturulmalı, ta aşağı eczaneye kadar bir sıraya getirilmeli idi...

Oyuna çok meraklıdır:

—Herife bir şey ü dü attım.. Tavlayı kapadı gitti...

Gaziliği de vardır:

—Biz Çanakkale’de iken her gün beş on tayyare gelirdi...

—Bombaya öyle alıştık ki o atar, biz yatar, uyurduk!..

Haline göre aşçılıktan da dem vurur:

—Geçen Cuma bir pilaki pişirdim idi, bizim kaşık düşmanı bile beğendi... artık çocukları sorma.. kapışa kapışa!..

Darb-ı mesel diye söyler:

—Leyleğin ömrü laklak ile geçer...

3.67. Meğer Kimler İmiş?...¹³⁸

Haylazlıkları üstlerinden başlarından akan iki külhani meşrep, ağız dalaşı ediyorlardı. Kalpaklısı, tepesi çukur felsiusine durdu durdu, dedi ki.

—Sen kabadayı mısın?

Bir iki gözlerini biçimle süzerek:

—Kabadayıyım ya, beğenmedin mi?. Benim onlardan nerem eksik!..

Onlar kim?..

Zihniyet-i hazırta ne kadar müvesvis?.. Benim bile aklım birden bire nelere, kimlere gitti?.. Biraz tarih bilmenin bu kötülükleri var? Yemin ederim ki ani bir tahassüs ile birbiri ardınca:

—Acaba Yeniçeriler mi?

—Biri vurur, diğeri soyup geçer Kalyoncular mı?

¹³⁸ Eşkâl-i Zaman, 18 Teşrinisani 1335/18 Kasım 1919, Sayı 242, Sayfa 2

—Zorbalar mı?

—[O]n ikiler¹³⁹ mi?

—Fehim Paşa, Mahmut Paşa avanesi mi?

—Son olarak İttihatçılar mı?

—Yoksa İtilâfçılar mı?

—En son olarak Teşkilatçılar mı?

Kimler ya [Ra]bbi!..

Arkalarından koşup heriflere soracağım... adımlarından belli.. yeni çıkmışlar!... bakın..
yol تنها.. Feslisi meydanı geniş bulmuş a...

—Allah!

... vu. u.h!

Diye bağıyorlar. Yanaşılamaz!.. Sabah, sabah!. İyi kaçmaz!..

.....

Evet bu, ani bir tahassüs idi. Ben bunu derhal zapt ettim.

Biraz sonra yine düşünüyordum. Kendi kendime:

—Biz bir asır içinde kaç elden geçmiştiz yahu! Diyor, yine aynı tefekküre düşerek:

—Ne kavi, ne dayanıklı adamlar imişiz! Silah, tokat, yumruk, tekme, sopa, kırbaç, bıçak,
kurşun, ip, gülle, bomba, torpil.. bir yana, biz bir yana.... ha.. buldum.. buldum!...

Kabadayı onlar değil, bizler imişiz be!. Evet.. biz imişiz!.. Hatta hem kabadayıyız, hem
de kabadayı ocağıyız. Kim çıkarsa (b)izden, kim ezerse bizden, kim ezilirse yine bizden!..
Var mı bize yan bakan!.....

—Naka[r]atıyla gülüyordum,

İşte “Kastamonu” ormanlarından odun kesilmiş denilince:

—Yine Türkler ayaklanacaklarmış...

¹³⁹ Abdülhamit devri sonlarında Fatih semtinin on iki kabadayısına verilen ünvan

—Yine Türkler Ermenileri keseceklermiş!...

—Yine Türkler Rumları öldüreceklermiş!..

—Yine Türkler inkılap yapacaklarmış!..

Tarzlarında Avrupa'yı, Amerika'yı firdolayı dolaşıp duran şayialarda bizim bu etvar-ı mütecellidanemiz bereketindedir.

Bravo, bizlere!.. Bir sopa kesmek ile dünyaya kendimizi dövdürüyoruz!...

3.68. Ha Yükseliriz Ha!...¹⁴⁰

Anlaşıyor, anlaşılıyor değil a anlaşıldı mı ki insanlık bundan böyle kabına sığmayacak. Bu zemin artık ona dar gelmeye başladı. Nice zamandan beridir havalanmak istiyordu, ona da muvafık oldu. Monoplan dedi uçtu, bi palan dedi uçtu bilmem ne sistemi dedi, bindi yükseldi.

Asırlardan beri uçmak derdi ile uğraşıyordu. Ayağını yerden, bu zemin-i pist ü ve hakirden kesmek mertebe-i velayet addetti. Semaya daima bir mevki-i lahuti nazarıyla baktığı için bütün kudret-i icadı oranın amakında aradı. Uruclar ile kabiliyet-i insaniyenin semavi bir feyzi idi. Perverdesi olduğunu ilan eyledi. Maneviyat-ı mukaddesenin halk-ı cihan için bir rehber-i itila ittihaz edilmesindeki esbap ve ledünniyatı mearic-i terakkiyata gaye olmak üzere gösterdi.

Bir zamanlar yüksek uçan “turna” sürülerinin, “kartal” curnatalarının hayran-pervazı olarak hararet-i gariziyye meselesini ölçüp biçtiği halde şu günlerde turnaları, kartalları aman!.. Üzerimize düşecek diye diyar diyar kaçıyor.

Yine bir zamanlar tay-ı mekân, tay-ı zaman namlarıyla akıllara hayret vermiş olan hadisat-ı müpheminin her ikisini de bir anda hallederek beş kıtayı on on beş saatlik bir rabıtaya bağladı. Fakat “Kemal” in dediği gibi bir his-i nev-peyda:

<<Yüksel ki yerin bu yer değildir>>

Diye avaz avaz bağıyor. Yüksel bre yüksel!.. Hübutu bile suut manasına kullandırıyor.

¹⁴⁰ Eşkâl-i Zaman, 19 Teşrinisani 1335/19 Kasım 1919, Sayı 243, Sayfa 1

Ne olacak?.. Elbette bir şey olacak!. Göğe çıkmak için “Eyfel” Kulesi birinci, “Mon Blan¹⁴¹” ikinci, “Himalaya” üçüncü basamak halinde kaldı. Şimdi de namını tarihe “Fatih’ül-arz-ı vessema” yazdırmak istiyor.

Filvaki karain-i ahval, yazdıracağına yemin edecek derecede kuvvetli görünür.

Ah!.. “Jul Vern¹⁴²”! sen olmamalı idin!.. Yahut bize semanın muhtasar ve müfit bir coğrafya-yı siyasiyesini yazıp çizdikten sonra çekilmeli idin!. Yakındır. Semanın bir takım menatik-ı nüfuza taksimini er geç konferanslara tevdi edilmesi bu günlük, yarınlık bir mesele olacaktır an-karip:

“Britanya Havai” müfettişliğine Sir¹⁴³ “Ceymis Lavter[?]” tayin edilmiştir. Müşarünileyh geçen gün “Gvel Calaei”de şerefine verilen bir ziyafetten sonra rekubine tahsis edilen “Kehkeşan” kruvazörüyle mahal-i memuriyetine azimet etmiştir. Kruvazörü “Zühre”, “Ayyuk” askavotları[?] takip ediyordu.

Şeklinde fıkralar okuyacağımıza kaniyiz.

Artık tul, araz dairelerinin patırtısını dinleyin. Kutub-ı Şimali, Kutub-ı Cenubi! Bunlar birer nam kadim olup kalacak, “Mongolfiye¹⁴⁴” biraderlerin cevvi-i havada heykelleri dikilecek, dikilecek biz bile biraz tenezzüh için semada muallak duran mesirelere gidip geleceğiz... “Acaib-i seba”nın esması okunmayacak! Ashab-ı Kehf’ den biri bir daha kalksa da bir tayyare görse kim bilir ne der? Diyenler bizler zabıta vukuatı meyanında:

<<Geçen akşam küre-i kamer-i kurbunda mühim bir sirkat-i ika edilmiştir. Sarıklar yüz yedi bininci havai kilometrede “Göğe Çıkan” mahallesinde sakin şuaara-yı sema azasından “Jerya” Efendi’nin ikametgâhına duhul ile bir hayli zi-kıymet alat ve edevat aşırılmışlardır. Bunlar meyanında şuaatı murassa iki kanat vardır. Mütecasirlerinin mahrekleri keşif edilmiş ve takip edilmekte bulunmuştur>>

Gibilerine tesadüf edeceğiz!..

Artık küçük çocuklar için emekliyor, tabiri unutulacak. Meselâ maşallah bizim torun uçukluyor.

Yahut: Çok şükür yetiştiğinize! Kerimemiz kanada girdi!

¹⁴¹ Mont Blanc: Avrupa’nın en yüksek dağı

¹⁴² Jules Verne

¹⁴³ Sör: İngiliz soyluluk ünvanı

¹⁴⁴ Balonu bulan Montgolfier kardeşler

Denilecek!...

Meşhur “Kamil Flamaryun¹⁴⁵” seyahat-ı semayi namına yazmış olduğu “Urani” muhayyelatı arasında eski Romalıların “Merih” civarında seslerine nasıl eriştiğini hikâye eder. Biz de o zamanlarda kim bilir nerelerde “intihabat” gürültülerine yetişiriz!

Evet... Ne yerde, ne de gökte rahat yok. Diyeceğiz. Bana öyle geliyor ki yukarıları daha uğultulu olacak. O zamanda da:

—Ne yapsak, ne etsek başımızı dinleyecek bir mahal bulsak!.. diye bugünkü gibi iki parmağımız kulaklarımızda düşünüp duracağız!..

Bir evet daha!.. Sade biz değil alayı aleyhine bile girip çıkmış olan nifak ve şikak, su-i ahlakta bizimle beraber yükselecek. Zemini alûde ettiğimiz yetmiyormuş gibi asumanı da fitne-zâre döndüreceğiz... Beşeriyet, vardığı yere huyunu da beraber götürmezse adamlığı ispat edemez.

3.69. Türkler Vahdet-i Millîye Kahramanıdır¹⁴⁶

791’de “Kosova”, 798’de “Niğbolu” melhameleri kazanan şehriyar-ı kâmrân “Beyazıd-ı Evvel” Asya’da bir bela-yı seyyar gibi bir uçtan öbür uca giden “Timurlenk” ile “804”de “Ankara” civarında çarpışmış, fakat dört uzun devr-i saltanatın mahsulü olan Devlet-i Osmaniye ile biraz kendisi de düşmana teslim olmuş idi.

Tarihlerimiz bu hadise-i uzemayı lehimize imale için beyhude uğraşırlar. Meselâ maiyet-i padişahiyede yüz yirmi, “Timurlenk” ku[m]andasında sekiz yüz kırk bin veya bir milyon asker var [i]di, galebeliğe doğru [...] ¹⁴⁷ açılmaz, gibi kuvve-i maddiye faikatiyle ileriye sürerler. Maahaza bir kısım Osmanlı askerlerinin karşı orduya [...] ¹⁴⁸ ettiklerini söylemeyi de unutmazlar.

Be[n]ce Ankara mağlubiyetini intaç eden yegâne hata, böyle müthiş bir düşmana karşı durmak için daha kuvvetli (o)lduğunda şüphe olmayan “vahdet-i millîye” nin nazar-ı ehemmiyeti almamış olduğundadır. Yine tarihlerimizin dedikleri gibi “Timur” hiçbir zaman “Beyazıd-ı Evvel”e meydan okumaktan ihtiraz eylememiştir. Çünkü Osmanlı ordusunda en büyük silah olması makzi olan “vahdet” in şu a(r)alık gayr-ı mevcut

¹⁴⁵ Camil Flammarion: Fransız astronom

¹⁴⁶ Yeni Gün İçinde Eski Günler, 19 Teşrinisani 1335/19 Kasım1919,Sayı 243, Sayfa 3

¹⁴⁷ Metinde yıpranma olup HTU,İBB,MK nüshaları da aynıdır

¹⁴⁸ Metinde yıpranma olup HTU, İBB, MK nüshaları da aynıdır

olduğunu biliyordu. Yani “Timur” da(h)a harbe girmeden evvel Osmanlı ordusunun izmihlâli(ni) adeta keşif eylemişti.

Diğer taraftan Beyazıd-ı Evvel (k)endisinden asırlarca evvel Asya’da, hatta Anadolu’nun göbeğinde teşekkül etmiş bir takım cesim hükümat-ı terekenin de kendisi ve o(r)dusu gibi vahdet-i millîye ile mücehhez olmadıkları için inkılabat ve sadamet-i müthişeye uğramış olduklarını tee(mm)ül eylememiştir. İşte irtikâp edilen hatanın büyük ve netice-i nokta-i (n)azarından fevkalâde muzır olmasını icap e(d)en bir yoksulluk da bu idi. Osmanlı padişahlarının en cesur, (e)n mahir, en mu(v)affakı olmak istidadını muhrez olan “Beyazıd-ı Evvel” bu sebeplerle esir düşmüş ve devletinin bir ayda varta-i tahallüle sürüklenip gittiğini görmüştür.

“Timur” ise bilakis bu müeddi-i tarihîyeyi tettebbu etmişçesine “Beyazıd-ı Evvel” Hükümeti’nin esbab-ı inkısamını ihzar ile meşgul oluyordu. Bunun için ittihaz ettiği plan “Hammer” ve sair ecnebi tarihlerinde natık olduğu veçhile Osmanlı “vahdet-i millîye” sini bozmak idi. Dikkat edilecek olursa ve tarihimiz iyice okunursa anlaşılır ki bu plan bilahare eski Rusya gibi devletlerin de aleyhimize kullandıkları planların ilk sureti olduğunu tezahür eder. Fakat diğer mufassal makalemizde dahi etrafiyla izah ettiğimiz veçhile Türkler de her inhilâli müteakip husule gelen intibah onları “vahdet-i millîye” esasına irca ederek sırasıyla bir takım hükümat-ı cesime vücuda getirmek adeta bir seciye-i siyasiyedir. Binaenaleyh bu ve bundan sonraki makalelerimizin bu düstur-ı millî metni üzerinden mütalaa edilmesini tavsiye ederim.

“Ankara” vaka-i muazzamasını müteakip Osmanlı Türklerinin başına, her [bir]i kuvvetli bir hükümeti esasından söküp atacak sekiz türlü düşman daha peyda olmuştu. “mufassıl”ın pek güzel bir surette tebeyyün ettiği bu sekiz türlü düşman şunlar idi:

- 1- Padişah esir, ordu perişan. Buna mukabil memleket üzerinde yedi sekiz yüz bin raddesinde Timur askeri mevcut. “Dikkat!”
- 2- “Timur” askerinden maada Anadolu’nun üç(t)e ikisine müsavi memaliğin eski beyleri düşmanın taht-ı himayet ve minnetinde mütemerkiz. “Dikkat!”
- 3- “Timur”, hitam-ı vakadan sonra derhal çekilip gitmiyor, bir se(n)e daha Anadolu’da oturarak tahribat ile uğraşır “Dikkat!”

4- Salifüz-zikr Türk beylerinden maada [.....]¹⁴⁹ biri de yerleşmiş olan tü[r]edi vaş[u]de -i dava-yı istiklâ[li] ile serdar-ı hava! “Dikkat!”

5- “Beyazıd-ı Evvel”in dört şehzadesi el ele vereceklerine yekdiğeri aleyhine kıyam ederek inhilâl ve taksim feciasına bir de ihtilâl-i dâhili ilave ediyorlar ki ortada hiçbir felaket olmasına ve hatta “Ankara” vakası zuhura gelmemiş bulunsa bu rekabet beliyesi yine bir mülkü duçar-ı izmihlâl etmeye kifayet eder. “Dikkat!” “1¹⁵⁰”

6- Biraz sonra şehzadeler “Bizans İmparatorluğu” denilen ve bunu taafünî hale burunlarda tü[t]en hükümete müdani oluyorlar. “Ahvalin yendiği derekeye dikkat!”

7- Bulgaristan, Sırbistan, Eflâk, Macar, Arnavutluk, Hırvatistan gibi adâ-yı şimaliye mevcude bunlar “Sırp Sındığı” “Kosova”, “Niğbolu” muhaberâtı gibi üç defa “Ehli Salip” suretinde ola[r]ak Osmanlıları Avrupa’dan çıkarmak maksadıyla müttehiden hareket etmişlerdi. Böyle bir fitrat-ı uzemanın zuhuru üzerine [e]lbette derhal ilan-ı ittihat ederek üze[r]imize yürüyeceklerdi.

8- Bunlardan maada bilcümle muharebat-ı Salibiye’nin müşevvik ve mürettibi Papalık bir heyula-yı muzlim gibi duruyor, Avrupa hükümetleri de seyl-i seyfe hazır bulunuyordu. O Avrupa hükümetleri ki biraz evvel Macaristan’a kadar yürüdüğümüzü nazar-ı imana alarak bir hareket-i müttehidane ile “[N]iğbolu” ya en güzide kuvve-i beriyesinden kıtalar göndermiş, en kuvvetli gemileriyle “Selanik” e kadar gelmiş idiler.

Bu sekize “mufassal” numarasız bir dokuzuncu daha ilave ediyor:

Devletin tensikat-ı askeriyesi, mülkiyesi, ilmiyesi, “Bursa” ve sair Anadolu biladındaki mebani-i muazzama ve asar-ı hayriyesi mahıv ü münderis olmuştu.

Diğer taraftan da Anadolu bambaşka, hatta içinden çıkılamaz derecede siyasi ve coğrafi muhallef vaziyetler almış idi:

Evvelâ “Timur”, temin-i galibiyet eder etmez “Ermenistan” ile [İ]ran’a civar olan memaliği kendisinin asıl mahmileri olan “Erzincan” Emiri “Tahrân” ile “Şirvan” Emiri “İbrahim” ve [A]kkoyunlu Hükümet-i Reisi “Karayülük”e tefviz ederek şimdiki vilayet-i şarkiye ve havalisinde temin-i mevki eylemiş,

¹⁴⁹ Metinde yıpranma olup HTU,İBB,MK nüshaları da aynıdır.

¹⁵⁰ Fırka-ı hiyelerin nazargah-ı intibâhına! [Yazarın notu]

Saniyen: Karamanoğlu “Mehmet”, Germiyanolu “Yakup” Beyler ile “Menteşe”, “Aydın” Beylerini, “Sinop” Beyi Kötürüm “Beyazıd”, yerlerine bil-iade “Kütahya” yı üss’ül-hareke ittihazıyla hudut istilasını Akde[n]iz sevhiline kadar isale başlamış,

Sâlisen: “Süleyman Çelebi” Anadolu Hisarı’ndan “Şeyh Ramazan”ı Timur nezdine ibas ederek har[a]c-güzarlık teyid-i itaat ile Rum ili memaliği teveccühüne dai[mi] menşur almış “Yakın zamandaki <<manda>>nın Kurun-ı Vusta’ya ait şekli”, “Bizans” İmparatoru’na da dehaletle kardeşinin kızıyla bit-terviç yüz görümlüğü olmak üzere “Teselya”yı, Selânîk’i, Karadeniz’in Rumeli sahillerini geri vermiş Şehzade “İsa” Çelebi “Kutbuddin” ile gelerek huzur-ı Timur’da arz-ı itaat etmiş, “Mehmet Çelebi” Sufî Beyazıd’ı göndererek Timur’un şâhenşanlığını! kabul ve tasdik eyle[d]iğini bildirmiş idi.

Bereket versin bu [in]kılâp pek seri bir surette iflas etmiş idi. Beyazıd-ı Evvel’in vefatıyla beraber “Timur” Anadolu’da yapacağını yapıp iş tamam oldu diyerek çekilir çekilmez vaziyette değişmiş Devlet-i Osmaniye üç başlı bir şekil almış idi:

“Edirne”de Süleyman Çelebi

“Bursa”da İsa Çelebi

“Amasya”da Mehmet Çelebi

Tav[a]lif-i [m]ülûk suretinde hükümet ediyorlardı. “Musa Çelebi” ise “Germiyan” oğlu nezdinde bir fitne-i kai[m] gibi duruyordu. Diğer emarat-i terakkiyeyi de bunlara ilave edecek olursak Anadolu haritasını hükümet-i tefrikaya medar olacak boyların adedini pek ziyade tenvi etmek lazım gelir.

İşte hemen dünyada bir misali henüz görülmemiş derecede muallak ve müşevveş görülen bu inkısam ve inhilal ancak Türk’ün seciye-i siyasiye ve içtimaiyesi olan “vahdet-i millîye” saikasıyla on on bir sene sonra zail ola[r]ak Anadolu yeni şekil halini almış, azamet-i asarı ile Padişah-ı Osmaniyan’ın hemen cümlesini gölgede [bı]rakmış olan cennet mekan “Çelebi Sultan Mehmet” işte bu “vahdet-i millîye”nin azam-ı müessesinden olmakla Osmanlı tarihinin medar-ı fahri ve mübahatı o[lm]uştur.

3.70. Kamer’e Seyahat!¹⁵¹

“Kamer’e Seyahat” yine tazelendi. Müteveffa “Jul Verne¹⁵²” bu nam altında yazmış olduğu meşhur romanında Kamer’e göndereceği kahramanı top ağızından palasturpa çıkar gibi dehşetli bir infilak ile cezbe-i arzıyeden kurtarıyordu. Şimdiki riyaziyun-ı felekiye tadil-i sürat meselesini ileriye sürüyorlarmış.

Harp güya bitti ya!.. Artık bol bol atıp tutma devri başladı. Fakat çocukluğumuzda ay hakkında işittiklerimiz daha ziyade hayal-nevaz idi. Dadılarımız, analarımız derler idi ki:

—Güneş kız imiş. Ay da oğlan!. Her ikisi de göklerde birbirini arıyorlar imiş?

Bu hurafe henüz beşeriyetin zihninden çıkmamıştır. Karikatürlerde bile ay, tombul bir mahbup şeklinde gösterilir.

Ben mektepten çıkıp da malumat furuşluğa başladığım zaman ailemiz erkânından ihtiyar bir zat hilkat-ı cihan nazariyesini hararetle hararetle anlatırken:

—İşte ay da o zaman bizim küremizden kopmuş ve nihayet soğuya soğuya bizimki gibi bir dünya olmuştur. İçinde dağlar dereler vardır. İhtimal ki yanardağlar henüz sönmemiştir.

Deyince müstehziyane gülerek:

—Yok deve!

Demiş idi de ben de dalgınlık ile:

—Deve yoktur, çünkü ayda sabah, akşam birden bire oluyor. Bundan da içinde bizim hava-yı nesimi gibi hava bulunmadığı anlaşılıyor.

Cevabını vererek kakhahadan katılacak hale getirmiştım. Merhum sesine arz olan oynaklık ile:

—Deve nerede, hava nerede, sen nerede, ben nerede? Diyor, arkasından:

—Oğlum, sen daha söz anlamıyorsun.. Ayı nereden biliyorsun?.. Yoksa içinden mi geliyorsun?

¹⁵¹ Eşkâl-i Zaman, 20 Teşrinisani 1335/20 Kasım 1919, Sayı 244, Sayfa 1

¹⁵² Jules Verne

Sözleriyle beni ikaz etmeye çalışıyordu. Gençlik bu!.. İddiacılık, bahusus mektepten çıkmış olmak gayreti beni havalandırdıkça havalandırıyor. Lafın ardını kesmeyip diyordum ki:

—Ayın içinden gelmiyorum ama... Gelmiş kadar biliyorum... hatta dağlarının, vadilerinin bile adları vardır..

Bunun üzerine dedi idi ki:

—Eski zamanlarda cadılar, ellerinde ateş kamçılar, küplere binip göklere çıkarlardı. Belki onlar koymuşlardır!..

Evet caduvan-ı fen, Şark'ın külliyat-ı eşarında tulûları, bedir ve hilâl ile hüsün ve cemale timsal-i ittihaz edilen kameri birden bire taşa, toprağa kalp ettiler. Şimdi biri kalkıp da diğeri için:

—Ay yüzü mahım!

Demiş olsa benim zihnimde derhal bir çopur surat gelecek!... Çocuk iken

—Ay dede!

Diye mini mini ellerini çırpıtığını bildiklerimin on on beş sene sonra ayın on dördünü görür görmez:

—Orada güneş doğalı bir saat oluyor!..

Demeleri benim de tuhafıma gidiyor!... Bilmem ki şuaraya-yı kadimeden biri işitse idi ne derdi? Ne diyecek?

—Çıldırılmış!..

Hele cesim bir topun atacağı gülle içinde olduğu halde üşenmeden korkmadan milyon kilometre mesafe kat ederek paldır güldür sath-ı Kamer'e düşmeyi göze alıracak olanı derhal sık sık, bağlayıp zincire vurmaya kalkışacaklarında şüphe bile etmem.

Fakat insanıyet-i cahiliyenin “Kopernik”e!

—Deli!

Dediği zamandan beri ahval-ı âlem pek çok değişti. Zannederim ki bugün Kamer'e seyahat edeceği diyene değil,

—Bu ne hülya!

Diyecek olana:

—Zır deli!

Diyecekler pek çoktur.

Yalnız şurası gariptir ki erbab-ı ilm ü fen hayale bile bir kisve-i imkân-ı taharri edip dururlarken biz neden mümkünata hayalat deyip yürüyoruz?

Değil Kamer'e seyahat, İstanbul'da Adalar'a kadar gidip gelmiş kaç bin kişi istersiniz?.... Ben bile oturduğum evlerden ekserinin ne kömürlüğüne inmiş, ne de tavanı arasına çıkmışımıdır!...

3.71. Tahlil-i Manevi¹⁵³

Dikkat ediyorum. Darb-ı emsalimizden ekseri maarif-i halimize çıkıyor. Dün bunlardan birini daha işittim: <<İki kamçı bir kuyruk, herkes kendi başına buyruk>>

Tamam mı, tamam! Tahlil edeyim de bakın. Bana hak vermez misiniz?.

İki kamçı: Balkan Harbi ile Harb-i Umumi

Bir kuyruk: Mütareke

Herkes kendi başına buyruk: Hal-i hazır aferin Türk sana!... Ne güzel söylemişsin. Zaten senin metanet ve mekânet-i irkiyenin böyle icaz mertebesine varan icazlar halk eder..

Başımdaki matbuatın vaveylalarını görerseniz ne diyeceksiniz?.. Ortada dönen tufeylât-ı fitneye ne nam vereceksiniz? Geçen gün yine, sizden biri şunun bunun sahifeler dolduran hezeyan-ı müzevirini okuyup da:

—Adam sen de!... İsteddiği kadar yazsın, kim kulak verir!..

Diye gazeteyi elinden attığı sırada karşısındaki kemal-i ciddiyetle kaşlarını çatarak:

—Öyle deme!... Atalarımız:

<<Bir topal bit, yedi döşek dolaşır>>

Cevabıyla mukabele etti.

¹⁵³ Eşkâl-i Zaman, 21 Teşrinisani 1335/21 Kasım 1919, Sayı 245, Sayfa 1

Evet yerinde bir mesel! Ehemmiyetsiz görünen bir propaganda parçası “yedi düveli” haşır haşır kaşındırır, hepsinde bir merak:

—Beni de ısırdı, acaba tifüslü mü idi?

—Şimdi ne türlü tedbir-i sıhhiyede bulunalım?

—Bademası için ne türlü bir tedbir-i vaki ittihaz edelim?

Yalnız yedi düveli ısırıyor. Bizi de haşım haşım sokuyor. Belaya bakın ki bu tufeyli çamaşır değiştirmekle, hamama gitmekle de mündefi olmaz. Mutlaka kafalarımızı değiştirmeliyiz, makul yola gitmeliyiz. Bunun da içimizden türeme bir takım rehzenler mani-i tevessül oluyor. Şu halde ne yapalım? Tevekkel tu al Allah mı diyelim?..

Burasını erbabından dinleyin.

İşini bilmeyenler için bu terkinin nüfuzunda da hiçbir fayda yoktur. Tıbb idarehanesince hiçbir kayıt ve muamelesi sebkat etmemiş bir sigorta levhasını evinin kapısına mıhlamak kabilindedir. Hatta mıhlamak zahmeti, masrafı da caba!

3.72. Terbiye-i Matbuat¹⁵⁴

İki mini mini mektepli çantaları ellerinde konuşa konuşa gidiyorlardı, biraz kabacası diyordu ki:

—Sus yalan söyleme, bak hoca ne dedi?... Her günaha bir tövbe, yalana büyük tövbe!...

Onların masumiyet-i etvarına dalmış idim. “Yalana büyük tövbe” yi işitince birden bire bizimkileri tahattur ederek ağızımdan hızlıca bir:

—Va..y!

Çıktı. Zihnim de şu cümleyi tekrar ediyordu:

—Ömürleri oldukça secdeden başkaldırmasalar hakkıyla istiğfara muvaffak olamayacaklar...

Bir zamanlar, hangi bir zamanlar?.. Hâlâ gazetecilerin nazargâh-ı umumiyede lakapları yalancılardır. Yalancılığın üst perdesinden olan müzevirlik, müfterilik de cabası!... Yalnız şurası var ki gıybet etmezler diyenler bile vardır.

¹⁵⁴ Eşkâl-i Zaman, 22 Teşrinisani 1335/22 Kasım 1919, Sayı 246, Sayfa 1

Vaktiyle huzur-ı mahkemede şühuddan birinin ifadesini ret için eski avukatlarımızdan biri kendi müzevirliğini unutarak:

—Hâkim Efendi, bu şahidin ifadesi şayan-ı kabul değildir. Çünkü gazetecidir?

Demiş idi. Şimdi olsa kim bilir gazetecidir dedikten sonra daha neler ilave ederdi?

İşte bizdeki terbiye-i matbuatın ha[l]ka telkin ettiği itimat burada hitam buluyor..

Bahusus şu son zamanlarda meydana hali bulan fasıl ü mezemmet o derecede revaç buldu ki karilerimizden bir zat-ı muhteremin dediği gibi:

—Acaba bugün de kimin ayağına ip takmışlar,

Dememek kabil olmuyor. Mesele-i hazıranın yani intihabatın bu hale verdiği küşayış ise ahlakımıza nispetle havsala-ı tabire sığmayacak safhalar izhar etmektedir. Hâlbuki bizim iddiamız, bizim sözlerimizin mesmu ve makbul olmasındadır. Binaenaleyh karileri meddah değil, zemmam dedikleri bir cemaat-i müstehziye ruhiyetinde her sabah, her akşam muntazır-ı intişar farz etmek zarureti kendi kendiliğinden hâsıl oluyor.

Daima dikkat ederim. Herhangi bir kari esna-yı mütalaada isimlerini şeklen tanıdığı “Tayms¹⁵⁵”, “Tan”, “Deyli Kronikil¹⁵⁶”, “Deba” ve emsali matbuat-ı mütehayyireden mütercim-i ahbarat ve mütalaanın bila tereddüt sıhhatine inanarak hatta yanındakine:

—“Tayms”a bak ne diyor.. Bir kere oku!

Diye elindeki gazeteyi kemal-i ciddiyetle uzattığı halde bizim gazetelerden herhangi birinde:

— ... Bey veya Paşa’yı yine defe koymuşlar.. Bu gidişle sıra ... Bey’e gelecek gibi görünüyor.

Diyerek müstehziyane, hatta müteneffirane elinden bırakır.

Evail-i Meşrutiyet’te merhum Basiretçi Ali Efendi’ye:

—Siz gazeteyi nasıl çıkarır idiniz?

Dedim idi de mavi gözleri güle güle:

¹⁵⁵ Times

¹⁵⁶ Daily Chronogical

—Bana mı soruyorsun?... Benim zamanımda sizden bir tanesi olsa idi bir günde İstanbul'un altını üstüne getirmek işten bile sayılmazdı!...

Demişti. Hâlbuki “Basiret” matbuatımızın mer-i meşk-i tezviratı olmak şöhretiyle mualleldir. Sağ olsaydı kim bilir neler söylerdi?. Yahut küçük büyük demez

—Üstatlarım, veriniz ellerinizi öpeyim!

Der idi!...

3.73. Gel “Karagöz”e!..¹⁵⁷

Biçare “Andelip” baskınca çaktığı demlerde ekseriya:

<<Siyah-ı mest-i cünûnum, siyah-ı mest-i cünûn>>

<<Cünunu saymaya gelmez akleha milyon>>

Der idi. Haklı imiş!.. Geçen gün gazetelerimizden biri de bu beyiti iki sütunluk büyük bir “tekerleme” şekline sokmuş idi.

İnsanlar şiddetli tesirlere maruz kaldıkları zamanlarda ağızlarına ne gelirse ulu orta söylerler. Bu hal tabiatıyla mazur görülür. Maahaza tayin-i derecat zımında söylenilen şeylere yine tabiatıyla kulak verilir. Meselâ ben o tekerlemeyi yazan refikimizin:

—Arkamızda rûz-ı mahşer, önümüzde rûz-ı cezâ (1)¹⁵⁸

—Önümüzde Avrupa denilen kapalı tunçtan bir kapı var. Bu kapıyı hiçbir el açamaz.

—Biliyoruz ki bu bir zafer kapısıdır ve içeride oturanlar zırh-pûş-ı (2)¹⁵⁹ cihangirdirler. Nitekim kapının açıldığı anlar oldu. Başımızı içeriye soktuk, baktık..!

—Hayat, görmek, işitmek, söylemek, kımıldamak ve bir hedefe doğru yürümektir. Bu serden hangisine mazharız?.. Bittabi hiçbirine... Şiddetli bir humma ateşi içinde şuuru kaybetmiş, “koma”ya düşmüş biçareler halindeyiz.. Onun için her hareketimiz bir tepinme ve her sözümüz bir herzedir (3)¹⁶⁰

—Öyle bir haldeyiz ki nerede ise, haber cehennemden gelse bile, yine <<oh! kurtulduk!>> diye haykıracağız.

¹⁵⁷ Eşkâl-i Zaman, 23 Teşrinisani 1335/23 Kasım 1919, Sayı 247, Sayfa 1

¹⁵⁸ (1) Acaba beheri kaçır saatliktir! [Yazarın notu]

¹⁵⁹ (2) Burada “mahbus” manasına kullanılmıştır, zühul edilmeye[Yazarın notu]

¹⁶⁰ (3) Bahusus bu makalede tam yerinde istimal edilmiştir.[Yazarın notu]

—Bittabi böyle bir hiçlikte ancak muhayyilemize işleyebilirdi ve nitekim daima o işledi. Bir acayıp değirmen gibi mütemadiyen karziyeler, ihtimaller ve tahminler öğüttü durdu (4)¹⁶¹

—Tehlikeyi gâh içimizde görür gibi olduk, gâh dışımızda aradık. Hülâsa, Türkçe eski bir tabir-i veçhile “mütemadiyen kendi kendimize gelin güvey olduk” bu yüzdendir ki Mütareke’nin bu on ikinci ayda bile ilk aydaki henüz ne bizim onlardan, ne onların bizden haberi var. (5)¹⁶²

—Hakikat bizim haricimizde kendi kendine yürüyor (6)¹⁶³

Gibi cümleleri asla anlayamamakla beraber hıfz ettim.

Bu ne hal, bu ne makal?... Oturduğum gazinoda soran sorana!

—Ne demek istiyor?

—Neden anlayamadım.

Diyen diyene!

Bütün efrad-ı milletin, Konferans’ın vereceği karara kemal-i emniyetle ve tam bir metanet ve mekânâtle muntazır bulunduğu böyle bir zamanda:

—İçinde bocaladığımız vaziyeti anlayabilmek ve akıbetimizi mümkün mertebe istiknah edebilmek için nafîle ne önümüze, ne arkamıza bakalım. Ne de havadan havaya kulağımıza çarpan sözlerden mana istihraç etmeye çabalayalım. Hakikat, hakikatin attığı adımların izlerindedir.

Tarzında hilkat-i âlemden evvel takip ettiği istikâmeti düşündürmemiş olan bir maneviyat-ı mutlakiyeyi çamurlu, bataklık havalarda sağdan geri itmiş ne önüne, ne arkasına bakar çolpa bir yolcu gibi kendi izi içinde boğazına kadar batmış bir şekilde göstermek bilmem ki ne türlü bir zihniyet mahsulüdür? Burasını umum-ı matbuatımız meyanında yegâne hak-ı intikat sahibi olan “Karagöz” refikimizden sorarım.

¹⁶¹ (4) Kepeği, paspalı, raspulu yığın yığın duruyor..[Yazarın notu]

¹⁶² (5) Frenkler balayı yaparlar, biz bal senesi!..[Yazarın notu]

¹⁶³ (6) Görüyor musun veyahut gördün mü ki böyle yazıyorsun?..[Yazarın notu]

3.74. Esrar-ı Zaman¹⁶⁴

İlk defa esrar içenlerin bazı tahsisat-ı gayr-ı tabiiye uğradıkları öteden beri söylenir durur. Meselâ bunlardan biri atlı tramvaylar zamanında –bu da bir tarih oldu, Allah vere de elektrikli nevinin mucip olduğu fecayiden masuniyetimiz namına tekrardan ibaret olsa– gözleri alaim-i haşyetle meşhun olduğu halde avazı çıktığı kadar bağıarak:

—Tramvaycı!.. dur!.. gelme!...

Diye feryat edermiş.

Dalga geçer geçmez sormuşlar:

—Burnum o kadar büyüdü ki karşı duvara dayandı. Araba da doludizgin geliyor. Bir tarafa çekilmek kabil değil. Mutlaka çiğneyecek korkusu ile bağııyordum.

Demiş.

İptida-yi emirde gülünç görünen bu hal zamana mübalağat-ı siyasiyesi için mükemmel bir kıyas mahiyetindedir. Burunlarımız haşış-i menfaat ile o kadar mesafeye kadar gidip gözlerimizin görmediği, aklımızın ermediği şeylere o rütbe sokulur ki birden bire üzerine saldırıyor zannettiğimiz velveleli bir otomobil vehmi ile ciyak ciyak bağııp maskara oluruz. Halbuki hakikatte sebep-i feryadımız bir hiçten ibaret!.. İşte insanlar alışmadıkları şeylerin tabiat ve mahiyetini müdrük olmadıkları vakitlerde olur olmaz yere burunları sokmaya yeltenirlerse bu türlü avakıbden birine uğrarlar.

Biri daha anlatıyordu:

—Mektepte iken arkadaşlardan biri esrarın fevaidinden, eğlencelerinden tatlı tatlı bahseder dururdu. Bir gün diğer bir arkadaşım ile beraber kendisinden bir az istedik. Verdi. İzin günü evlerimize giderken yolda birer sigara bükük. İçtik önce bir şey hissetmedik. Güzel güzel gidiyorduk. Hava da berrak idi. Tam, bizim sokağa sapacağımız sırada öyle bir fırtına, bir rüzgâr çıktı ki bizi uçuracak zannıyla apul apul duvar kenarına sokulmak istiyor, fakat kiremitlerin uçuşmasından, pencerelerin şakırtısından ona da cesaret edemeyerek düşe kalka gidiyor idik. Bin korku bin müşkülât ile evlerimize girebildik!

¹⁶⁴ Eşkâl-i Zaman, 24 Teşrinisani 1335/24 Kasım 1919, Sayı 248, Sayfa 1

Bu tahassüs-i kâzibin bir aynı da elan revacını kaybetmemekte berdevam. Fakat buna ekseriyetle bir nevi melânet-i menfaat-cuyane karışır. Bir hızb-ı meşum, berrak havada fırtınalar icat ile yolumuzu şaşkırtmaya uğraşiyor. Bu maksada vusul için bizi somon pehlivanlığı şarlatanlıklarıyla korkutmak emelinde bulunur.

Siz, ey kariin-i huçeste-hisal!.. Verilen her sigarayı sakın yoklamadan içmeyiniz. Çünkü esrar var!..

3.75. Birer Birer Çıkıyorlar!...¹⁶⁵

İntihabata “Gelibolu”dan atıldığı halde atmış kilometre daha şimal-i şarkıyeye doğru kulaçlasa imiş “Mürefte¹⁶⁶”den çıkacak imiş!.. Maahaza “Şarköy” ile beraber burası da livaya tabidir, yani bir asla mensuptur.

Mebus-ı muhtereme taktim ve tebrikat ile haslet-i refika-nevazişinden binlikler beklerim. Daire-i intihabiyesine gider gitmez “Muhammediye” sahibi Yazıcıoğlu Mehmet ve “Envar’ül-Aşikin” müellifi Ahmet Bican hazeratının kabir-i pür nurlarını ziya ile zihin açıklığını metanet-i kalbiye, azam-ı derecede kuvve-i kalemiye, asgari mertebede sürat-i lisaniye istemesini tavsiye eylerim. Eslafi âmâ-yı ikbal ile malul olarak doğruca hükümet konağına, eşraf ve hanedan ziyafetlerine giderek mazanna-i müşarünileyhümanın ruhaniyet-i aliyelerinden istifazaya meyl etmeyi unuttuklarından her biri Meclis-i Mebusan’ındaki makamlarında tedirgin olmuş, lenk ve lök, hamide-kamet kalmışlardı.

Mebus kelimesi kerr ü ferli, ağır başlı, hatta Babıali rical-i kudeması gibi müteenni reviş, sağa sola mültefit bir zat manasında geldiğinden baş serin, ayak sıcak olmalıdır fehvasınca saçını iki numara makina ile kestirmekle beraber sakal salıvermek ve burun üzerinde tartaklana tartaklana kuvve-i tazyikesi her-bar eksilen gözlükleri kulak ardına almak, yolda bini behava yürümeyip yine herkesi geçmek şartıyla meşy ü harekette itidal göstererek meselâ feylesof-ı şirin-i makal ile sermuharrir-i Peyam Mir Ali Kemal’e çatmak, bilhassa göğüs göğüse vuruşmak adab-ı meriye bulunduğuna dikkat eylemek zaruridir.

Münthepleri nezdinde caiz olduğu vaka ve itibarı balâter eylemek için hatta vesait-i nakliye ile seyr ü seyahat, beher mebus için bedava olduğuna asla iltifat eylemeyip tahsis-i “Şirket-i Hayriye” idaresinin taktimine şitaban olacağı karineyi redd ü iade ve esbab-ı

¹⁶⁵ Eşkâl-i Zaman, 25 Teşrinisani 1335/25 Kasım 1919, Sayı 249, Sayfa 1

¹⁶⁶ Tekirdağ’da ilçe

mucibesini mübin-i tezkire-i hususiyeyi daha şimdiden amade kılmayı meşhur-ı avalim olan nisyanına feda etmelidir.

Müntehiblerine irat edeceği la-yuat ve la-yuhşa nutukları arasında <<İleri>> gazetesinin hacm-i istiabesinden fazla kalanları tomar tomar saklayıp hin-i hacette:

Filan filan tarihte, “Gelibolu”ya seferimizde, filan filan tarihte, “Şarköy”e azimetimizde, filan filan tarihte, “Keşan”a müvaseletimizde, filan filan tarihte, “Meyelân[?]” ve “Koru Dağ¹⁶⁷”a suudumuzda,

“Dahi söylediğimiz veçhile” nakaratına zeyil eylemek üzere hıfz etmeyi dâhil-i livada meselâ çömlekçiliğin “Sever” fabrikası mamulatına tefevvukunu müstelzim-i ıslahat-ı snaiye, şarapçılığın “Bordo¹⁶⁸” pazarını geride bırakacak dereceye isadı için icap eden tedabir-i fenniyeyi natık-ı terakkiyat-ı ziraiyeden bahis ü meclis mebusana alelacele maruz-ı levayih ve mütun-ı kanuniyeyi risale şeklinde bastırımını, vaktiyle okumuş olduğunu ilan eylediği bilmem kaç yüz cilt tarihinde “Gelibolu” hakkında müsadif-i nazar-ı dikkati olan vakayı ve fikaratı bir araya cem ile bir mecelle-i nefise vücuda getirmeyi unutmamalıdır. Ayanda tenkiyat-ı cezriye, memlekette tenvi-i nebatat-ı cezriye, mebusanda hitabet-i âliye-i cezriye, “İleri”de makalat-ı cezriye, kulüplerde musahabat-ı cezriye, tramvaylar, tünel ve bahusus Şirket-i Hayriye, reji ve sair mali gayr-i mali şirketler hakkında ihtarat cezriye ile vatan-ı mukaddesdeki su-i istimalat-ı cezriyenin kal ü kamına sarf-ı makduri-yi bi-nihaye ederek Türklerin dedikleri gibi gökten mebus olduğunu izhar ve ispat etmekten bir an dur kalmamalıdır.

Velâ-siyyema Cezirilik haşerilik değil şecerilik vezinde zir-i zemin-i siyasette nihan ve nice envai nebatıye köklerine musallat karafatma kıyafet haşerat la yeflahune düşman can bir meslek-i ulviyet-i nişan ise de asli olan cezrilik zahifi, merkebi, amudi, lifisi, müteşaiibi olduğu gibi tamamen bir hizb-i tam teşkil edemeyen diğer bir nevi bulunduğu bir-riyazi muhakkak ve murabba ve mikâp nevilerinden ise iki üç mazrup bulunmak geçende “Paris” Sulh Konferansı’na giden refik-i şefikinin kamis-i Yusuf imişçesine teşhir eylediği mütevatir olan pare pare mintanı delaletiyle mutlak olduğundan cezr-i tammı anlamayacak mesail-i muhaddeseye böyle bir hesab-ı durendişine ile el atmaya davranmalıdır.

¹⁶⁷ Çanakkale-İstanbul arasında dağ

¹⁶⁸ Bordeaux, Fransız şarabı

Hemen Cenab-ı Hak din ü devleti ve bu koskoca milleti muvaffak-ı bil-hayır eyleye amin amin...

3.76. İmlaya Gelebilecek Miyiz?...¹⁶⁹

Ahlâfa yadigâr bırakacağımız mudhikattan biri de “imla” meselesidir. Sade biz değil onlar da güleceklerdir!.. Biz nasıl ötekini berikini teşhil etmek istediğimizde:

—Daha imlası yok... Üç satırda beş yanlış!

Demeyi itiyat edinmiş isek onlar da bizim için:

—Bu kadar hadisat, bu kadar fecayi-i eslaf-i kiramımızı imlaya getirememiş, hatta o kadar getirememiş ki hükümet, bir kaç sene içinde mükerrer imla encümenleri teşkiline mecbur olmuş...

Diyeceklerdir. Bence bu netice muhakkaktır.

Esbak-ı maarif nazırı “Şükrü” Bey ile bir tercüme işinden dolayı görüşürken söz imla bahsine intikal etti idi. Dedi idi ki:

—Yeni ıslahatı gördünüz mü?

—Hayır...

—Size matbu nüshalardan vermediler mi?

—Verdiler...

—Okumaya vakit bulamadınız demek...

—Okudum...

—O halde?...

—Islahattan bahis buyuruyorsunuz da...

—...!

İstihzah tavrıyla bakıyordu. O zaman böyle “cezri” kelimesi filan yok ki... Derhal

—Filvaki çalışılmış ama cezri değil,

¹⁶⁹ Eşkâl-i Zaman, 26 Teşrinisani 1335/26 Kasım 1919, Sayı 250, Sayfa 1

Diyeyim de o da maksadı tamamen anlasın!..

Elhasıl benim de tevakkufum zihnince büyücek bir şüphe hâsıl etmiş ki matbu nüshalardan birini yazıhanesinden alarak açtı, parmağı sayfadaki bir kelime üzerinde olduğu halde:

—Meselâ biz “beygir” deriz “bâr-gîr” yazılır. Filvaki aslı bâr-gîr ise de umum onu beygir telaffuz ediyor...

Dayanamadım. Dedim ki:

—Muvaffakiyetinizi tebrik ederim. Gazetecilik hasebiyle hatır-nişanımdır. Ta Devr-i Hamit'ten beri komisyon komisyon, lonca lonca, mazbata mazbata üzerine teşkil edildi idi de yine bir numarası görülmedi idi...

Şaşırdı!.. Hatta:

—Ne diyorsun?

Diye ayağa kalkarak:

—Böyle şey var mıydı?...

—Vardı ya.. Size Şura-yı Devlet'ten çıkma kaç mazbata göstereyim? Gazetelerde uzun uzadıya yazılmış kaç makale bulayım?

—Bunun hakkında mı?

—Evet. Bunun hakkında hem de “ıslah-ı cins-i Fûrs” ser namesi tahtında!....

Encamında bu esere gitmiş... Fakat galiba bizim sürücü bineklerindeki tereddiyi görmemiş olmalı ki aslı olan bâr-gîri bırakmış beygiri kabul etmiş.

3.77. Bir Hatıra¹⁷⁰

“Darüşşafaka” garip doğmuş, garip büyümüş, hele bu son senelerde daha garip olmuş bir mekteptir vesselam. Etrafında dönmekte olan gürültülerden anlaşılıyor ki bu gurbetgâhın halini ne “Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye” namı verilmiş olan heyet, ne de şu bu anlayamamış, anlayamaz, anlayamayacaktır!... Çünkü asri, basari daha bilmem ne türlü

¹⁷⁰ Eşkâl-i Zaman, 28 Teşrinisani 1335/28 Kasım 1919, Sayı 252, Sayfa 2

idare, terbiye, tahsil şarlatanlıkları yüzünden ruh-ı tesis kaybolup gitmiştir!.... Bir kere daha eyvahlar olsun!...

Gelelim maksada:

Biz mektepte iken umur sıhhiyesi bir kişinin elinde idi. Bu kişi, “Guraba-i Müslimin” – insan nasıl olur da böyle bir tesadüf-i hazinden müteessir olmaz da bu güzel müesseseye garip demez!- hastanesi sertabibi merhum “Ahmet” Paşa idi. Haftada bir veya iki defa gelir, hastaları muayene eder, ağır olanları bür[o]ya yollar idi.

Haftanın diğer günlerinde yine, Guraba-ı Müslimin eczacı başılığında muhreç “Şerif” Efendi namında Ermeni’den dönme biri Paşa’ya vekâlet ederdi. “Şerif” Efendi mektepte yer içer, yatar, kalkar, Fransızca bilir mi idi, bilmez mi idi bilmem, fakat bize “kıraat” okuturdu. Siz tenakuzun şiddetine bakın ki mektep İslâm mektebi olduğu halde kıraat ettiğimiz kitap Katolik mekteplerine mahsus bir “lektör” idi. Biz kitabı güldür güldür okur idik ama anlamaz idik, imtihana da bu kitap elimizde olduğu halde girer, çıkardık.

Bu kitabın içinde resimler de var idi. Hatta bir tanesi hâlâ gözümün önündedir: bulutlar ortasından Cenab-ı Hak görünüyor!.. Biz “Süleyman” Paşa merhumun büyük ilmihalini okumuş ve sıfat-i ilahi hakkında esaslı bir fikir edinmiş olduğumuz için böyle bulutlar arasından ser-cünban-ı zuhur olmuş, saçlı sakallı, çatık kaş, çökme burun bir mabuda ihtimal veremiyor ve bir azm-i müminane ile resmi görülmeyecek derecede karalıyorduk.

Hiç unutamam. Bir gün derste “Şerif” Efendi kitapları muayene etti. Her kitapta mahut resmin karalanmış olduğunu görünce İslâm’dan evvelki imanı cuş u huruşa gelerek pür-hiddet hemm:

“Balçıkla güneş sıvanmaz”

Dedi. Hem de bütün sınıfı izinsiz bıraktı.

Balçıkla güneş sıvanmaz.... Bu ne demek? İzinsiz kaldığımızı mı yanalım tabiri anlamadığımızı mı? İttifak ettik. Ser-mubassır “Hüseyin Baba” denilen bir pir-i ruz-gâr dideden sormaya karar verdik. Sorduk. İhtiyar hepimizi kovdu... Meğer, insanlık böyle imiş, o zamandan beri zihnimi işgal eder durur, cehlını itiraf etmez de kuvveti varsa kovar, döver, asar, biçer imiş!..

O kovdu ama balçıkla güneş sıvanmaz da bize dert oldu. En nihayet merhum “Hoca Mustafa” Efendi’ye bin bir tereddütle sorduk. Müşarünileyh efazıl-ı ulema-yı İslâmiye’den ve Darüşşafaka’ya vakf-ı nefis eylemiş mücahidin-i ulemadan idi.

Dedi ki:

—Size bunu kim söyledi?

Dedik:

—Hoca Efendi. Elimizdeki Fransızca kitapta hâşâ tam hâşâ Allah’ın resmi var idi. Biz de günahdır diye karalamıştık. Şerif Efendi gördü, hem bizi izinsiz yazdı, hem de bu sözü söyledi.

—Getirin kitabı bakayım.

Getirdik. Baktı baktı başını salladı.

—Efendiler balçıkla güneş sıvanmaz demekten maksat hakikat aleyhine ne kadar gidilse onun nuru, pertevi söndürülemez. Fakat burada mesele bir akis!.. Bu resim hakikat olmadığı içindir ki değil balçık, hatta adi kurşun kalemle sıvanıp karalanmıştır! Aferin size!

Dedi. Ders paydos olunca sınıf başıyı kitap ile beraber yanına ala[r]ak müdüre gitti, meseleyi anlattı. Bizi de cezadan kurtardı. Dahası var. O kitabı toplattı. Yerine başka bir “lektör” verdiler.

Siz belaya bakın ki yeni lektörde hoca ile talebe bir olmuştu. Zira Şerif Efendi de biz de ibareyi güç söküyor idik! O vakit anladık ki muallim de Fransızcadan ancak bizim kadar çakar imiş!..

O zaman bir daha takdir edebildim ki Şerif Efendi’nin:

Balçıkla güneş sıvanmaz

Sözü doğru imiş!..

Kim bilir, zamane bize bu sözü daha kaç bin defa söyletecek?

3.78. Fare Meselesi¹⁷¹

—Bir fare bir meci diyeye!

—Eyvah!.. Yine et yükseldi!

* *

—Şu kapanlar kaç?

—Satılık değil.

—Satılık değil de buraya neden koydun?

—Görmüyor musun?... Hepsi de kurulu!

* *

—Bizim mutfağa fare düşse başı yarılacak!

—Düşsün de fare düşsün!..

—Hiç olmazsa bir ekmek parası çıkar!..

* *

—Kedinin biri seyahate çıkacak imiş. Helalleşmek için farelere haber göndermiş.. Demiş ki: Ben artık gidiyorum, gidip gelmemek, gelip görmemek var.. Falan yerde buluşalım...

—Falan yer neresi?

—Ne bileyim ben!.

—Bana da mı lo lo lo!..

—Ne lo lo lo su, masal...

—Ben de can kulağıyla dinliyorum!

* *

—Yine bizim evde çoğaldılar!...

—Bırak çoğalsınlar.. berekettir!..

* *

¹⁷¹ Eşkâl-i Zaman, 29 Teşrinisani 1335/29 Kasım 1919, , Sayı 253, Sayfa 1

—Yakındır... Nerde ise çıkarlar...

—Kimler?

—Çalı süpürgesine, .. arıneye[?] fare alıyoruz..lar!..

3.79. Kamyon Safası¹⁷²

Mahkemede Reis, maznuna der ki:

—Koskoca adamı görmedin mi?..

—Hangimiz koskoca Reis Efendi!..

Sizin nalı şak şak öten iki beygirli, içi dört köşe alır, havale gibi gelen araba mı bunu, yoksa bu mu arabayı görmesi lazım gelir?.. Merhamet buyurun!...

Dikkat ediyor musunuz?.. Araba kazaları adeta nedret-i peyda etti. Çünkü otomobillerden, kamyonlardan, tramvaylardan kurtulup da arabalar da dâhil olduğu halde bunlara çiğnenecek hemen-ferd-i vahit kalmadı. Hamdolsun bu sebeple kazaların birinden kurtuluruz. Fakat sebepler, gittikçe işi görmemezliğe, yolda gidenleri korkutmak, tuhafılık olsun diye çamurun gözüne basarak kalın tekerleklerin kemal-i şiddetiyle fıskırttığı zifoslara boğmak gibi münasebetsizliğe de başladılar.

Her gün söylüyorlar a.. bugün de biri diyordu ki:

—Zavallı ihtiyar, gözümün önünden gitmiyor. Çamura basmayayım diye taştan taş sekerken dehşetli bir:

—Gu!

Bağırtısını müteakip koca bir kamyonun alını hizasına doğru geldiğini görünce havfından yuvarlandı, çamurlara bulandı. Şemsiyesi, gözlüğü, serpuşu bir tarafa gitti. Kamyon içinde dört beş yılışık, şapkalı yerli kellerinin sürekli kahkahaları arasında vire ederek uzaklaşıyordu.

Koştular, zavallıyı kaldırdılar. Bet beniz uçmuş, el, ayak, dudak titriyor. Bitap ü tüvan.. pejmürde hal!... Pejmürde kıyafet... Bereket versin ki bir çekçek arabası imdada yetişti. Bindirdiler.

¹⁷² Eşkâl-i Zaman, 30 Teşrinisani 1335/30 Kasım 1919, Sayı 254, Sayfa 1

Bu gibi vesaitin yollarda takip edeceği istikamet-i alel-umum sağ taraf olduğu halde bunlar sağını solunu dinlemez, önünü görmez, ardına bakmaz bir takım yan bastı, hem de buralı efradın ellerinde bulunur. Kadıköyü cihetinde hiçbir İngiliz şoförünün halk ile böyle münasebetsiz, tehlikeli şakalarda bulunduğunu görmedim. Hep bizim beyler, giriler, baronlar! Ekseriyetle başlarında kalıpsız birer fes, veya kalpak, yalancı birer kasket, çocuk iken dört köşe kağıttan yaptığımız kayık biçimi birer kabalak, kadın, erkek kimi korkuturlarsa korkutsunlar dil çıkarmak, kasket sallamak suretiyle eylenecek sabah, akşam kamyon sefası sürmektedirler...!

Şehrin bu türlü terbiyesizliklere tahammülü olamaz. Düvel-i İtilâfiye vesait-i nakliye idarelerinin kamyonlar, otomobiller amed-şüdlerini kontrol etmeleri artık nezaket-i müsellemelerinden beklenir bir hal değildi. Sokaklarımızın darlığı ile beraber dönemeç mahallerinin ziyadeliği yetmiyormuş gibi bir de hak-ı mürur ihlâl edildiğini görmek doğrusu pek ziyade gücendiriyor.

Geçenlerde de yine bu kamyonlardan biri beyaz bir tavuğu önüne katmış o uçar, bu kaçır... Bu çalar, o avazı çıktığı kadar bağırır, elhasıl heyecan-amiz bir manzara da hayvanı parçaladı, geçti.

Şehreminince cezaları derdest-i tertip olduğu rivayet edilen köpeklerimize gelince kenara çekilmeyi pek güzel bildikleri için ameliyat görmüyorlarsa da onların da hain bakışlarından bir şey demek istedikleri anlaşılıyor.

Rabbim cümleyi şerlerinden masun bulundursun!

3.80. Asri Terbiyeden: İstifa¹⁷³

Gazetelerimizden biri memlekette gittikçe ilerleyen <<işsizlik>> halinden bahsettiği sırada buna pek doğru olarak:

—Ümm'ül-habais

Demiş imiş... Vay!... Muharrir, ümmül-habâisin ne olduğunu bilmiyormuş!..Ümmül-habais rakıya, şaraba, her türlü içkiye denirmiş!.. Bunlar kullandıkları kelimeleri bilmezler, ağızlarından çıkanı kulakları işitmez... İşsizlik ümmül-habais ha!.... Asırlarda[n] beri mütearif olan koskoca ümmül-habaise bakın.. Ne hale girmiş. İşsizlik nerde, içki nerde?... Âdetim olmadığı halde söze karıştım, dedim ki:

¹⁷³ Eşkâl-i Zaman, 1 Kânunuevvel 1335/1 Aralık 1919, Sayı 255, Sayfa 1

Muharrir her kim ise terkihi pek yerinde kullanmış. Çünkü önce işsizlik başlar, sonra içki!.. Amelesiyle işi bırakır bırakmaz, işrete koşar... Siz ki sabahlı akşamlı gazinodan çıkmazsınız, ümmül-habaisin ne olduğunu bizzat bilmeniz iktiza eder. Sizi, bizi burada tavlaya, kâğıt oyunlarına, çal çeneliğe, yemekten evveline, yemekten sonrakine, gazlar yandıya dadandıran hep işsizliktir. Bu kanun değil ki makabiline şümulü olmaz diyelim. Aferin muharrire, tam yerinde kullanılmış ve en büyük bir hakikatin tecellisine hizmet etmiş...

Ne dersiniz? Davayı refikimin lehine kazandım. Cumhur samiin birden bire bana iltihak ettiler. Doğrudur, dediler. Müddei veya mütearrız:

—Siz tevil ediyorsunuz.. Ümmül-habâis Arapçada içkiye derler!

Diye kalkıp gitti... Fakat bahis devam ediyor, işsizlik bizde büyük, büyük rahneler açtığı söyleniyordu. İçlerinden bir zat kemal-i nezaketle hitap ederek:

—Müsaade ederseniz bir kaç söz de ben söyleyeyim... Yalnız işsizlik değil, işçilik meselesi de var. Geçen gün adi bir sobacı söylüyordu. İngilizler İstanbul'a dâhil oldukları zamandan itibaren boyacı, nakkaş, marangoz, dülgere, demirci, nalbur ve sair esnaftan on dört bin kişi almışlar, altı ay sonra bu işçilerden iki bin sekiz yüz kişi kalmış.

Sustuk. Çünkü rakam, bizim işçiliğimizde azîm bir tenezzül gösteriyordu. On dört bin ameleden iki bin sekiz yüzü işi başında kalabilmiş... Demek ki on bir bin iki yüzü ümmül-habaisin dizi dibinde oturuyorlar!..

Çocukluğumda da gençliğimde de görmüş işitmiş idim. Kadınlarımız kemal-i teessürle bazen birbirinin kulağın fıslar gibi:

—Duydun mu hanım, bizim komşu hanımın ehlini işten çıkarmışlar.. zavallı o kadar kederleniyor ki... ağzını bıçak açmıyor.... Efendisi de kahretmiş... Bu ana kadar içki kullanmaz iken üç gecedir sarhoş geliyormuş... Derlerdi. Şimdiler, asırları terbiye muktezayatından olacak, bunun yine vükela, vülat, mutasarrıfın, aza, müderrisin, ricâl, müdiran, mebusin, ayan ve emsalinin çekilmelerine pek ziyade yakıştığı halde:

—Bizimki fabrikadan,

—Komşununki dükkândan,

—Karşımızdakinin oğlu mektepten,

—Üst tarafımızdaki Bursalıların biraderi kalemden,

—Hatice Hanım'ın damadı şirketten,

—Ali Efendi'nin eniştesi rejiden

—Şakir Ağa tramvaydan,

—“Demosten”in kardeşi şimendiferden,

—Sucu Halil yok mu; o da suçluktan,... ilh. “istifa etmiş” çıktı, kovulmuş; çıkarılmış; bırakmış; terk etmiş; gitmiyormuş; gibi sözler metruk kaldı. Gazetelerde bile ahyâhen azl yerine

—Memuriyetinden af ile..

İhtilâs ve irtikâp vesilesiyle:

—İşten el çektirilmiş; tabirleri görülüyor.

Ümit varım ki Cenab-ı Hak bize istifayı öğretenleri asla affetmez!

3.81. Sen... Sus!¹⁷⁴

Bazı kimselerde her bahse müşarık olmak hissi galebe etmiştir.

Meselâ musahabete başlanırken ağzımızdan,

—Bağ,

Kelimesi çıkar çıkmaz, size eliyle bir istop kumandası verir, diliyle de:

—Bağ dediniz de hatırıma geldi. Bir yaz, bizim bağda idik...

Olur a... nöbet-i kelâm tekrar size gelir gibi görünür de siz de o fırsattan bil-istifade:

—Dağ

Diye girişmek isterseniz yağma mı var, koca dağı size kim kaptırır?..

—Dağ, dağ, Anadolu dağlarıdır. O yeşillikler, o yaylalar, o buz gibi sular..

Üçüncüde kendi kendinize:

—Benim de bu mecliste bir fikrim bulunsun!

¹⁷⁴ Eşkâl-i Zaman, 2 Kânunuevvel 1335/2 Aralık 1919, Sayı 256, Sayı 2

Hasbihaliyle ortalığa nim bir durgunluk arz olunca:

—Efendimiz,

Mukaddimesiyle siftah eder etmez.

—Efendimiz; Allah!.. Müsaade buyurunuz bir şey arz edeceğim... Efendimiz dediğinizde hatırıma bizim merhum “Hurşit” Bey geldi... hoş bir zat idi.. efendimiz demez idi de “efemiz” der idi.. ha.. ha.. hay!.. Mudhikesini kondurur...

Bu kimselerin tevalisi bittabi canınızı sıkır, ya terk-i meclis veyahut ihtiyar-ı sükûta mecbur olursunuz. Gitmeye kalkıştınız mı:

—Vallahi olmaz.. yo...k!... “Hüseyin” Beylerde de böyle kaç kaç verdiniz..

Değil mi beyler!.. Yakanıza sarılır, eteğinizi öper.. bırakmaz!..

Tazarruyla sizi oturtur, ihtiyar-ı sükut ettiniz mi:

—Galiba bugün canınız sıkkın!... Asla iltifat buyurmuyorsunuz?.. Sükût ediyorsunuz.. Sükût dedim de hatır-ı âciziye peder-i bendenizin vird-i zeban edinmiş olduğu:

“Es’sükut-ı hayru’n-mine’ d dırdır”

Latifesi geldi

Zemininde hikmetin kendisine aidiyetinden bi-haberane muvafık hal ve zaman bir cümle-i itirafîye fırlatır...

Zürefa-yı asırdan “Ragıb Menla” Bey merhum bu nevi erbab-ı ektardan bahis edildikçe:

—Bunlara kutta-ı lisan derler. Rabbim kimseyi dillerine uğratmasın!

Der idi.

Hâlbuki zamanede sokak sokak, kahve kahve, gazino gazino gezenleri çoğaldıkça çoğaldı. Ağız açtırmıyorlar. Hele moda kelimelerinden “sulh”, “mütareke”, “intihap”, “fırka”, “ittihat”, “itilaf” gibilerin birinci harfleri telaffuz edilir edilmez..

—Sulh mu bu gidişle...

—Mütareke mi, daha çok uzar...

—Fırka mı, bizi bu hale getiren fırkacılık değil mi?..

—İttihat mı umacı.. Aman Allah yaka silkerim!.

—İtilaf mı, o da topu attı,

—Millî Kongre mi,

<<Böyle nev-rüstelerin böyle olur nevruzu>>

—Mebus mu, aman Allah!

“Mebusla doldu hane-i belalar mübareği”

—Sabahattin Bey mi? Geliyor...

Berikilerde de şafak attı ve emsalini de dinliyorsunuz.

3.82. Arzuhâl¹⁷⁵

Tarik-i Bektaşîye salıklarından bildiğim bir zat var idi. Üç oğlundan büyüğünün adını “Maruz”, ortancasınınkini “Çaker”, küçüğününkini de “Kemine” koymuş idi.

Bir gün bilmünasebe:

—Neden böyle tensip ettiniz?

Dedim. Dedi ki:

—Revan-ı murtazaya canlı bir arzuhâl taktim etmek mazhariyetini iktisap için...

—Fakat “leridirki” si yok...

—Nasıl yok!.. Ben ile bacı!..

Kadimen İran’da hükümdara arzuhâl vermek emelinde bulunanlar kâğıttan bir sevp veya bir serpuş giyip güzergâhta ateşlerler. Alev, nazar-ı Şahı’yı celp edeceğinden nail-i maksat olur imiş. Acem’in “suzan” kelimesi arzuhâl veren kimsenin ne kadar tam bir muarref halidir.

Gelelim bize:

Uyuyamazlık insanı bazen ne garip tefekkürlere sevk ediyor!.. Gece iptidasında idi. Kuşdili tarafından tatlıca bir ses uzaktan uzağa aks ediyordu.. Eski gazellerden bir beyit, yanar gibi parça parça, nağme nağme dökülerek bana kadar geldi:

¹⁷⁵ Eşkâl-i Zaman, 3 Kânunuevvel 1335/3 Aralık 1919, Sayı 257, Sayfa 1

<<Sana takrîr-i hâle yok mecâlim, ey keremkârım>>

<<Huzurunda garibâna nigâhım arz-ı halimdir>>

Diyordu. Beyit ile aşinalığım eski ise de Meşrutiyet'in icadından beri ortalığı "demokrasi" kapladığından "arzu-hâl" kelimesi yavaş yavaş muamelattan çekildi. Daha evvelleri aramızda:

—Seni arzu-hâl ederim..

—Arzu-hâl etmiş de hapsettirmiş,

—Efendim, arzu-hâl'im var dedim. Verdim.

Gibi sözler deveran ederdi. Devr-i İstibdâd'da da kâğıt roba giyerek güzergâh-ı Padişah'ta tutuşturmaya kalkışmaya fırsat bulmak şöyle dursun, mutad-ı merasim üzere arzu-hâli eliyle havaya kaldırmak bile memnu idi. Derhal yaverinden biri biçareyi ayağının altında çiğner veyahut avane-i habiseden bir melun kamçılardı. Hatta bazen işitirdik:

—Arzu-hâl vermiş... Alıp götürmüşler, hâlâ o gidiş...

Derlerdi. Yalnız kadınlar bir dereceye kadar müstesna idiler.

Bilahare "demokrasi" bu kelimeyi yine eski kelimedden "istida" ile becayış etti. Zaman bu!... Bocalar, durur, sağı solu yoktur, hem ifrat ve hem de tefrit-perest olur. İstidayı da ehemmiyetinden düşürdü, kendim var iken kâğıda ne lüzum var, diyenler fesi basınca sadrazamın veya nazırın karşısına dikiliyorlar. Doğrusu da bu!... Yakınız... ne ibret alınacak bir iklap!..

Evvelleri sağ eli göğsünde, sol elinde arzu-hâl, put gibi duran yere kadar eğilerek müteaddit kandilli temennadan sonra doğrulan veyahut araba altına, at ayağına yatan fert, bugün ru-be-ru buluşuyor, görüşüyor, hatta duyduklarımıza göre münazaa bile ediyorlar!...

Yakın zamanda da galiba yine kadınlar müstesna, yine onlardan maada arzu-hâl veren yok!...

Diğer taraftan gazetelerin de müracaat-ı vakayı paralı parasız derç eylemeleri bu adet-i ubudiyet-kâraneyi iyice tadil eylemiştir...

—Seni arzu-hâl ederim, edeceğim.

Tehdidi, bir zamandan beridir:

—Seni gazetelere yazdıracağım...

İle daha ziyade bir şiddet peyda eyledi... Hele züppe, muharrir taslaklarının ötekini berikini bittabi gözlerine kestirdiklerini:

—Gazeteye yazarız..

Diye ihafe etmeleri halkın bir kısmını:

—Bu herifle uğraşma... Vallahi seni yazar, rezil eder.

Demeğe kadar vardırıdı idi. Bakalım bundan sonra ne tabir meydan alacaktır!

Zannederim ki eski “münşeât” lar açılrsa da bir zamanlar milletin tervic-i meram veya icra-yı adalet namına düştüğü dereke-i pesti hesap edilse, şimdiki usulde uzaktan bakılıp tartılrsa kimlerin bey, paşa, kimlerin ağa oldukları anlaşılacak!..

İşte kudemanın korkuları da bu hale uğramak idi. Onlar kendilerine:

—Maruz-ı bende-i dirineleridir ki

—Maruz-ı çaker-i direm-hırıdeleridir ki

—Marûz-ı hâker-i hakberaberlerindir ki

Dedirtirlerdi. Zavallı şimdikilerin “maruz” un yüzünü bile gördükleri yok. Gelsin:

—Muhterem Efendim

3.83. Suikast¹⁷⁶

İyice hatırımda değil geçen sene mi, daha evvelki sene mi bana:

—Siyaset nedir?

Diye sormuş idiniz de cevaben:

—Seyislik değil eskiden bir mahalle çocuklarının diğer mahalle çocuklarına salâ okumalarının yüksek nevidir. Bunda dahi salâ edecek mahallenin evvela küçük çocukları, birer ikişer diğer mahalleye giderek orada oyunlarla meşgul çocukların cevizini, pişti

¹⁷⁶ Eşkâl-i Zaman, 4 Kânunuevvel 1335/4 Aralık 1919, Sayı 258, Sayfa 1

topunu veya uçurtmasını kapar. Senin idi, benim idi diye münazaa çıkıp da iş değişmeye başlayınca büyük çocuk-

Buraya derç olunacak

Karikatür tayyedilmiştir.¹⁷⁷

lar da keza birer ikişer sokak ağzından görünerek maazallah kavga-yı azîm zuhur eder idi.

Demiş idim. Bu cevabım bilahare çabuk göz, atik mütercimler tarafından Almancaya, Fransızcaya tercüme edilmiş ve pek çok mübahasata zemin olmuştu.

Fakat “siyaset-i âliye” bahsi o zaman mektum bırakılmıştı. Bugün ise meselâ Mösyö “Venizelos¹⁷⁸” gibi Yunanistan’ın göz bebeği bir zata suikastte bulunacağı keşif edildiği telgraflarla ihbar edilerek herkesin yüreği oynatıldı. Bu nevi manevralar siyaset-i âliye değil midir? Diye soruyorsunuz. Sormak hakkınızdır. Mamafih cevap vermek de benim hakkımdır. Şimdi dinleyin:

—Efendim, bizde hâlâ ufak tefek asarı, köşede bucakta kalmış bir kabadayılık, yani Galata nisanınca bir “palikaryalık” vardır.

Avrupa’da ulûm-ı siyaset tahsil edenler nasıl icazet alır da Umur-ı Hariciye’ye saldırıp diplomat çıkarlar ise bizde dahi evvelleri kabadayı çıkarır yerler, semtler var idi. Meselâ Onikiler karargâhı meşhur “Aksaray” müteveffa Çerkes “Hurşit’in makarrı “Çeşme Meydanı” “Fürüzağa” 1)¹⁷⁹ Erenköyü ve sair mahallerle bilhassa “Galata” “Boğazkesen” semti ve civarı bu hususta iştihar eylemişti. Kabadayı çıkacak çocuk evvela mahalle salâlarında isbat-ı ehliyet eyleyerek cop, ıslak tura vurmaya, iş bir aks olup da kendisine çullanılacak olursa vafir müddet dayağa tahammül etmeyi öğrendikten sonra yine bir münazaa arasında açık gözlülük edip de bakkalın ekmek bıçağını kapınca karşısındakini başından, elinden vuracak olursa tosunlaşır, elebaşı olur. 2)¹⁸⁰

Mürur-ı zaman burada da caridir. Ötede beride çırpma, ceviz oynama, macun çevirmeden azar azar kumara dadanmak, geceleri fenerle kahveye çıkararak portakalına, ekmek kadayıfına, muhallebisine dört eli altı kol iskambil oynamak, tavlanın “küşat” nevinde

¹⁷⁷ Yazının bütünlüğünden bağımsız olmakla beraber gazeteye metin için eklenmiş bir nottur.

¹⁷⁸ Elefterios Venizelos, 1864-1936 Yunanistan Başbakanı

¹⁷⁹ 1] Suyolcu Tahsin merhum “Pürüz â” der idi. [Yazarın notu]

¹⁸⁰ 2) Yani “başalıya”ı bizde “idadi” şahadetnamesi alır demektir. [Yazarın notu]

şışhanesini, Hacı Bekir kapısını, “tokat” cinsinde “Kel Foti”yi aldıktan sonra “barbut” a çıkmak, dolu zar, sürütme hudalarının farkına varmak, ufaktan “paseta” kesmek, yavaş yavaş tırnakçılığa başlayıp “iskalate” yapmak, ağır ağır hakinetiye[?], esrara başlamak, ayda bir iki cigara çıkarmak, sulanmak, en nihayet meşahirden birinin ister kendi tutmuş, isterse müdavim bulunmuş olsun onun daima oturduğu gazinoya gidip gelmek şarttır. Ta ki kılık kıyafet düzölsün, üstada benzesin bu devre-i imtihaneyi geçirmek 3)¹⁸¹ pek güçtür. Çünkü bir iki defa polis ile dalaşmak, yirmi dört saat, iki üç gün yatmak, tahkikata götürölmek, deli komiserden kırbaç yemek, “Anjel”de dost tutmak, velhasıl “racon” kesmek icap eder. İşte bu mertebeye vardığı esnalardadır ki şakirt diğeri garip bir imtihan geçirir. Bu imtihanda ya “hayta” çıkar, ya “hampa”. Bir gün gelir ki ekseriya tanışık, döğüşük olduğı çabuk barışmalarından anlaşölan, bir ağız dalaşı, bir “fiyaka” üzerine meselâ Tophaneli “Sürücü Veli” ye bıçak çeker, Veli’de şanlı şöretli, durur mu ya, beline yapışınca bıçağı elinden hızla çekip alır. Bade’t-tedavi serçe parmağı sakat kalır. Kalır ama mahafil-i aidesinde sohbet edilirken biri:

—Bizim Çukurçesmeli Ali...

Der de diğeri:

—Hangi Ali?

Diye soracak olursa,

—Şu canım, bizim Ali ya!.. Ha tanıma! Geçen sene “İzmirli” nin meyhanesinde sürücü “Veli” ye bıçak çekti idi...

—Ha ha!.. Tanıdım... Erkek çocuktur!

Methiyesiyle unvanı büyür, “Veli” de büyür, çünkü ortadan biri daha karışır:

—“Veli” de Veli’dir ha!... Bir el attı, belinden öyle kavradı ki... sonra da çekti.. Bıçak “Ali”nin parmağını doğradı. Doğrusu kabadayı adamdır... O ona bıçak çekmiş iken, bıçağı almış iken dönüp de bir kaç yerinden çizerdi ya.. dokunmadı bile..

Der. Böyle mürettep bir suikast, her ikisinin de badi-i iştiharı olur. Siyaset-i âliye manevralarında da böyle mürettep suikastların daha incelerine tesadüf edilir. Bunlar, bizim bile malumumuz olduğı üzere bilhassa yeni şöret almış rical-i mahude dalavereleridir. Bu nevi entrikalar dâhili, harici iki kısma tefrik edilir: Harb-i Umumiye

¹⁸¹ 3)“Tez” imtihanı, icazet. [Yazarın notu]

intaç eden “prensip” vakası harici, meselâ “Venizelos” hakkında yeni şayi olanı da dâhili kısmından olduğu misillü...

3.84. Gel Kantara!...¹⁸²

Evvelce yine bu sütunlarda arz etmiş idim. Benim bundan yirmi sene evvel bir “Agop Ağa” m var idi. Öyle Darülfünun filozofları gibi “Kant¹⁸³” dan, “Dekart¹⁸⁴” tan, “İspinoza¹⁸⁵” dan bahsederek kafa ağrıtmazdı. Doğrudan doğruya kendi malı olan ameliye-i felsefe-i içtimaiye desturlarını yerli yerinde, tam zamanında sarf eder ve en münasip meselelerle ispat eyler idi. Hatta hatırınızda olmak gerekir ki:

“Kadın milleti, erkek milletinin düşmanıdır”

Düsturunu, zevcesinin her gün evin içinde, merdiven başında, kapı önünde, kapıdan çıktıktan sonra, sokağı dönerken:

—Agop Ağa!

Diye bağır bağır bağırdığı halde bir gece mışıl mışıl, tatlı tatlı uyurken helecanlarla karışık yavaş yavaş, sıkı sıkı:

—Agop Ağa... Agop Ağa... kalk kalk sofada hırsız geziniyor!..

Nida-yı heyecan-engiziyle beraber dürtüşleyerek asıl böyle bir zaman yataktan fırlayıp pencereden avazı çıktığı kadar bağırıp konu komşuyu başına toplayacağı yerde zavallı kendisini kanlı katil, prangalık herifin üzerine sevk etmek ihaneti ile izah ve tefsir eylemişti.

Şimdi de tıpkı “Agop Ağa” gibi felsefe-i ictimaiye ile meşgul bir “Kantar” ım var ki o da gittiği yerde, kim bilir canına mı tak dedi, her ne olmuş ise:

“Erkek milleti, kadın milletinin hamalıdır”

Diyor, ve makam-ı ispatı da sokakta, seyir yerlerinde, davet günlerinde zevcesi koluna girerek bilhassa:

—Aman, Kantarım, sen bilirsin, dizlerim ağrır!

¹⁸² Eşkâl-i Zaman, 5 Kânunuevvel 1335/5 Aralık 1919, Sayı 259, Sayfa 1

¹⁸³ İmmanuel Kant

¹⁸⁴ Rene Descartes

¹⁸⁵ Baruch Spinoza

Nağmesiyle asıldıkça asıldığı, kendisi bil-mukabele:

—Dizlerinin ağır olduğunu biliyorum.. ama bu kadar da abanma!.. Evvelki gibi değilim ikimiz de yuvarlanırsınız! Dedikçe:

—Ah!.. Kantarım sen de beni çekmezsen kimler çeker?..

Kelâm-ı işve-i peyamı ile daha ziyade yüklendiğini ilaveten beyan ediyormuş!...

Evet. Müddeasında haklı olduğunda şüphe yok. Mürur-ı zaman hatta yükte hafif, bahada ağır olan mücevherat ve emsali zikıymet şeyleri bile yükte ağır, bahada hafif bir hale ifrağ ettiği için haraç, mezat tellal elinde gezdirterek insanı sıyrılıp kurtulmaya mecbur eyliyor!...

Maahaza zat-ı mesele ne zevciyette, ne refakatte, ne de kıymettedir!.. Ağır gelmektedir! Bilhassa geçelim de, itilâfta, siyasette bu ağır kelime keyfiyeti kantarlık topunu bile fırlatıp atmaya kâfi geldiği emsal-i adidesiyle müsbittir.

Bugün hafif zannedilen siyaset-i idariye, yarın ağır gelmeye başlamıştır. Bunu onlara kantarın deliğindeki derece-i inhiraf gösterdiği gibi top sürüklenip sap üzerinde durması lazım gelen oka çizgilerini aşması da ihsas eder.

Evet, böyledir. Bir kantar ama dünyayı tartar. Ya tartamazsa!..

İşte hesap edilecek çizgi buradan başlıyor..

3.85. Sarhoşlukla!...¹⁸⁶

[.....]¹⁸⁷, beyi, efendisi, ağası, dağlısı, köylüsü, kopuğu, kabadayısı, hatta şakisi, bu mualla, bu mübarek, mader-i mazereti kullana kullana vasıl-ı derecat olmuştur. Kim bilir yolda daha nice bin efrad-ı güzide vardır?.. Yalnız polis bu bapta racildir. Nedir o?.. O ne çirkin terkiptir?.. Aman!.. teneffür “saika-i sekr ile”!.. öff!.. medlûl-i neşe-nevazı bile bu kadar sulu olmaz!...

İşitiyorum, alessabah araba[ya] koşarlarken konuşuyorlardı:

—Bizim “Maviş” akşam öyle cıvıdı ki!

—O, her akşam çamur olmazsa yapamaz!

¹⁸⁶ Eşkâl-i Zaman, 6 Kânunuevvel 1335/6 Aralık 1919, Sayı 260, Sayfa 2

¹⁸⁷ Kelime baskı sebebiyle çıkmamıştır

—Ben sağından tutarım, o soluna kaçar.

Derken “Burunsuz” yetişti. Soluna gi[r] dedim, girer girmez ayaklarını kesti. Çorba kazanı götürüyor gibi taşıdık!

Ferdanın bütün istiğfarat ve itirafatı bununla başlar... Bununla biter...

—Sarhoşlukla bir iştir oldu!..

—Sarhoşlukla ne yaptığımı bilmiyorum..

—Sarhoşlukla ağzından kaçırılmış!..

—Ben nerede olduğumu bilir miyim ya!.. Sarhoşluk bu! Arabacılık değil...

Geçenlerde gazetelerde gördük. Emniyet-i Dâhiliye’yi ihlâl cürmüyle maznunen Divan-ı Harp’te muhakemesi icra edilen Divan-ı Umumiye memurlarından “Onnik” Efendi namında bir Ermeni vatandaş Ermenice gazetelere derç edilmek üzere “Türklerin Çanta Köyü’nü¹⁸⁸ basarak gayet büyük bir mukatele vaki olduğunu, tarafından iyice zayıt vukua geldiğini, dokuz yaşında bir Hıristiyan çocuğun dom dom kurşunuyla öldürüldüğünü” bir makalesinde yazmış imiş!..

Reis soruyor:

—Nasıl oldu da yazdın!

—Sarhoşlukla!...

Ah!.. evet!... lehte, aleyhte her gün yazılan makalâtın acaba kaçta biri akıl başta iken yazılıyor?... Dil bir türlü:

—His-i menfaat ile!

Diyemiyor. Çünkü zemin ve zamana yakışmıyor,

—Fikr-i intikam!

Tutmuyor, kaba, hayide

—Para ile!

Çirkin!.. Zira köpeğe atsan yemez!..

¹⁸⁸ İstanbul’un Silivri ilçesinde belde

Fakat:

—Sarhoşlukla!

Ne kadar masumane, ne kadar mazlumane kaçıyor!.. Acaba ötekiler ne ile yazdılar, yazıyorlar, yazacaklar?

Mutlaka sarhoşluk ile!..

Ey sarhoşluk! Sen ne müstesna bir keyfiyetsin ki muakkip ve rakibin bile seninle hemhâl olmaktan kurtulamıyor!..

İşte ben bile bu nemikayı “İleri” ye

—Sarhoşlukla!

İthafa cüret ediyorum. Ayık olsaydım celi hat ile yazar, kapısına talik ederdim!..

3.86. Baştan Tırnağa Mebus Olmak İçin!¹⁸⁹

Tanımadığım biri, üşenmemiş, bana bir muhtıra yazmış, diyor ki:

—Evvvela herkesin içtihadına hürmet edildiği gibi benim de içtihadıma hürmet edilmesini talep ederim. İntihabat-ı hazıra vesilesiyle fırkalar, kongreler, gruplar, bloklar, hatta Sivrikoz¹⁹⁰ akıllı gazeteler bile bu devre-i içtimaiyede isbat-ı vücut edecek mebusanın akıl, halûk, hamiyet-perver, gayr-ı ittihat ve itilâfi, velhasıl tam el’kalb ve’l-şuur zevattan olmalarını ileriye sürmektedirler.

Serde biraz tababet bulunmak hasebiyle ben de diyorum ki:

—İptida-i umurda mebusan-ı ilel ü eskamdan biri tam el-sihha kimseler olmalıdırlar meselâ:

Kel mebus olmamalıdır. Kokar, geçer. Taze de olmamalıdır. Ufak bir cereyan-ı hava nezle eder, aksırır, tıksırır, aheng-i müzakeratı bozar. Hele uzun saçlı hiç yakışmaz, tıbben de, adeten de, musaddık olduğu ü[z]ere mutlaka akıllı kısadır. Şayan-ı dikkattir ki yegâne filozofumuz “Rıza Tefkik” her ne zaman sakal yerine saç salıverse ve omuzlarına döküp mahafil ve mecaliste salınsa keza şair-i tacir mevsuf Celâl Sahir Bey de ense canibinden kâkül-nüma-yı sahat olsa her ikisi de saçlarının uzunluğu nispetinde bir nevi hiffet-i

¹⁸⁹ Eşkâl-i Zaman, 7 Kânunuevvel 1335/7 Aralık 1919, Sayı 261, Sayfa 1

¹⁹⁰ Hacivat’ın oğlu

tulâniye ile malûl görünürler. Yarık, çatlak alınlılar, arbedecu, sırnaşık olurlar. Çatık kaşlılar, ekseriyetle hiddet'el-mizaç olduklarından defan li'l-niza kendilerinden sarf-ı nazar edilmelidir. Kör, yine kördür. Elfiler de elfidir. Kör, yek çeşm, şaşı, tavukkarası, musir hastalıklısını meclis-i mebusana değil Darülaceze'ye göndermelidir. Tatlı şehla, bir dereceye kadar makbuldür. Bilhassa kirpikliler, kirpiksizlerden evlâdır. Gül, al, elma yanak sıhhate işaret olduğu için min küll'in-vücuha sarı, atık, samani, bahusus çöpür simalılara takdim ederler. Burun hakkındaki nazariye-i ruhiye henüz merdut değildir. Begayet dikkat etmeli. Bunların çekme, hurma pat, kartal, cici, patlıcani envai olduğu gibi bilmukabele türlü türlü tarizatı da dai bulduklarını unutmamalıdır.

Bıyıklar, sakallar da dâhil-i hesaptır. Bıyıklara, karanfil yapıştırma, iki nokta, akıntıdan maadası yani kaytan, pala takdim-ül-ehem-alel-mühim kabilinden olup pala, yastıklı, pos, tek, kırtıpil, pulluklar ile akrep kuyruğu, koçan, dudak çalan biçimindekiler ikinci derecede kalır, sakallarda ise müzellef, top, çember, tahte birinci sınıftan maduttur. Favori, bam telli, didon, bir varmış bir yokmuş, maydanoz tarlası ihtiyara bağlı ise de köselik ekseriya alamet-i anafet ve akamet olduğuna göre berekât-ı münakaşata hâlel gelmemek üzere terk edilmeleri tercih olursa gerektir. Kulağın evsaf-ı mebusiyette pek çok ehemmiyeti vardır. Çünkü sağır duymaz, uydurur derler. Bunun da Fazıl Ahmet'inki gibi, yelkenlisi, gramofon mihzesi kabilinden tabii bir kıymeti haizdir. Pire-hû, salyangoz kabuğu, yassı, yapışık neveleri ve neuzibillah memesizleriyle kesikleri şayan-ı hazerdir. Dudaklara gelince, bunlar ağız denilen cevfi marufu kapayıp açmak için halk edilmiş iken kanat hükmünde bulunduğundan lâl, kiraz, etli, ince, sarkık, patlak, çatlak, yarık, yirik, kabarcıklı, uçuklamalı plakalı ecnasını ayırt etmeli. Hokka ağız, gül dehan, ne kadar nazar-firip ise yayık, açık, geniş, büzük, çarpık, ağızlarda hitabeyata samiine oldukça ağırlık verir. Büyük ağızların bir esneme ile koca bir meclis uyuttukları muhakkakat-ı tarihîyedendir. Dilde en müessir avamil-i kabuliyedendir. "Lisan-ı nur" yaprağında benzeyenlerden tutun da ekmekçi körüğüne benzeyebilenlerine kadar bütün safahat-ı muhtelifesini bir kere göz önüne alın. Bunların en tatlısı dil olduğunda icma-i ümmet vardır.

Sakın kekeme, pepeme, peltek, dıgdığı tutuk, dilsiz envaini intihap etmeyin. Bununla muttasıl dudaklarını yalayanları alargaya bırakın. Keza salyalıları da. Bunlar zifosçudurlar. İnsanı doluya tutarlar. Bu meyanda haret lambaları dişlikleri, fis fis söyleyenleri, çetrefilleri irak bulundurun. Yalnız dilbazlar müstesnadır.

Hâsıl-ı kelâm muharrir Efendi, topal, çolak, burunsuz, sağır, ayyaş, altıparmak, sıska, bodur, cüce, kanık, eğri burun, badi badi, düztaban, iki büklüm, nane çöpü, saralı, tık nefes, kocabaş, sıyrık basanı kasığı düşük, salak, meczup, zırtapoz, izbandut, himhim, tek kulak, çarpık ayak, badik, abraş, tavaşi, paytak, yampiri, sarsak, saloz ve emsal-i adidesinden mütehaşi bulunmalıdır. Bunlardan maada senin intihabında cevaz-ı tabi vardır. Baki ihtiram

3.87. Çıkan Çıkana!¹⁹¹

Galiba yumurtladıklarımız ölüyordu da kuluçka olduk. Zira çıkan çıkana, çıkarana çıkarana, bizim “Yeni Gün” bile isimleri huruf-ı hece üzerine yazılı on bir tane çıkarmış!.. Fakat zavallı “Millî Kongre”ciler çıkardı. Başka türlü de ne yapabiliirdi? Ne horozlar rahat bıraktı, ne de folluk ısınabildi!

“Hürriyet ve İtilâf” a aferin!... Böyle civcivli bir zamanda salma geziyor... Yükseklerde, ağaç üstlerinde, damlarda konuyor!.. Mevlâ, cümlemizi sansardan muhafaza buyursun!..

Manzara, hâlâ gözümün önünde:

Bir gün Boğaziçi’nde sahilden yürüyordum. Biraz ileride bir şeyin çarptığı gözüme ilişti. Yanaştıkça bunun bacağından bahçe parmaklığına bağlı bir hindi olduğunu anladım. Ah! Görseydiniz!... Ne çırpınma, ne telaş, ne helecan idi!.. Ötüşmesini de şaşırılmış! Tüyler kabarık, kanatlar yelpaze! Kendini yerden yere vuruyor.

Ben evvelâ sancılanmış zannettim. Fakat yanı başında duran bir adamın denize bakarak gülmesi üzerine bende baktım. Ne göreyim?.. Beş on ördek yavrusu:

—Fış fış kayıkçı!

Oynuyorlar!... Meğer biçare hindinin altına ördek yumurtası koymuşlar, o da yatmış, çıkarmış!.. Gerçi hindiler Hoca merhumun kavlince sınıf-ı mütefekkirinden iseler de bu zavallı nasıl akıl erdirememiş! Yavrular, suyu görür görmez kendilerini kapıp koyverince:

—Ay! Boğulacaklar!

Korkusu beynine vurmuş. Sıçrayıp duruyordu.

¹⁹¹ Eşkâl-i Zaman, 8 Kânunuevvel 1335/8 Aralık 1919, Sayı 262, Sayfa 1

İstanbul intihabatı da benim değil ama, epeyce kimselerin beynine vurmak üzere gürlüyor: onlar da kenar, kenar çırpınıyorlar, yer yer çırpınıyorlar.

Yarın, öbür gün çıkacak olanlar da daha şimdiden müsebbiha-zen-i amal... Fakat şimdilik anaför sularda fiş fiş!.. Ana vatan dertli, adeta deli divane olmuş, çay görmeden paçaları sıvayan yavrularının devre-i mebusiyette nerelerde, nasıl yüzeceklerini bi-muhaba söylediklerine bakıp bakıp şaşıyor.

—Ay! Boğulacaklar!

Korkusuyla ezim ezim ezildiğini gören, tane-daran-ı dehr gülümsüyorlar. Bizdeki teşettüt-arayı, adem-i ittihadı görüyorlar... Çıkacaklara:

<<Badi badi yüz de gel>>

<<Dalgalar oynamasın>>

<<Cadı bahtın duymasın>>

<<Seni senden ayırmasın>>

Şarkısını okuyorlar. Ben bunu can kulağıyla duydum. Siz de duyuyor musunuz?..

3.88. Gittikçe Maddî Oluyoruz¹⁹²

Bu gazeteciler çok yaygaracı mahluklar!.. Her gün bir türlü unvan ile:

—Yine bir tramvay kurbanı,

—Yine tramvay kazası,

—Yine tramvay faciaları

Diye türlü türlü fıkralar yazıyorlar!.. İçlerinden biri çıkıp da:

—Ya hu!.. Gerçi bunlar çiğneyip eziyorlar ama vaktine göre her biri beşiği kendinden bir lohusa odası oluyor. İşte geçen gün de bir tevellüt vaki oldu. Dünyaya bir çocuk getirdi. İnşallah kudumu mübarektir. Gelin bu nevzatın isim babası olalım tebrik edelim.

Diyor.

Bu serzeniş, hatırımdan geçer geçmez, kendi kendime:

¹⁹² Eşkâl-i Zaman, 10 Kânunuevvel 1335/10 Aralık 1919, Sayı 264, Sayfa 1

—Ekseriya gemilerde doğan çocukların adlarını “Bahri” koyarlar. Acaba bunların adını ne koymalı? Diye düşündüm. tramvayı, tramvayı-i nakil... “vatman” pek ecnebi... Hem de “hartman”, “haftman” gibi şimdiki gidişimize hiç de muvafık olmayan bir Alman ismiyle mülâbis: “kondüktör”, “biletçi”, hiç yakışmıyor. Bir de bunlar şecereleri adam olmazlar sınıfından. “tekerlek” de olmaz ya!.. “vagon”, “araba” Allah, Allah?..

Diyerek bir türlü münasip bir isim bulamıyordum. Arkadaşlara açtım. Biri derhal:

—Elektrik!

Dedi... Ne kadar şık bir isim! Elektrik Ahmet, Elektrik Ayşe... tamam!..

Fakat bu buluş beni bir daha mükedder etti.. Şahidi olduğumuz felaketlerden birini daha ihtar etti...

“Balkan” harb-i meşumunda idi. Ordu, “Kırıkkilise” üzerlerinden perişan bir halde “Lüleburgaz”, “Çorlu” taraflarına darma dağın ricat ediyor, ben de “Edirne” den son trene binmiş “Kuleliburgaz”a güç bela gelerek oradan diğer bir trenle İstanbul’a iniyordum. Yetmiş seksen vagonluk bir tren!.. İçi hınca hınç asker, çoluk, çocuk, yaralı, hasta dolu, hele açların adedi yarıdan ziyade idi. “Çorlu” ya geldiğimizde yaralılarımızdan biri vefat etti. Bir tren ama o hengâm-ı mahşer-nümude bir aile kafilesi hükmünde bulunuyordu. Herkes zavallı askerin haber-i irtihalinden müteessir, mahzun olmuştu. Şehidi, defin için uğraşılıp dururken bir haber daha aksetti:

—Kadınlardan biri doğurmuş!.. Altıntopu gibi bir oğlan!

Diyorlardı. Bir kısmımız cenazeye, bir kısmımız lohusa kompartımanın etrafına gittik. İçimizden biri derhal bir yarım liralık deldi. İpliğine geçirdi. Bir de marka kâğıdı buldu, üzerine “maşallah” yazdı. İsmi de hazırladık.

Yavrucağın adını “Ahmet” koyarak, fakat evveline bir “şimendifer” ilave ederek:

—“Şimendifer Ahmet”

Dedik idi.

Kim bilir yavrucak, şimdi ne haldedir? Yaşıyor ise yedi sekiz yaşına gelmiştir. Biraz da büyür de ahval-i pür-melâlimizi anlamaya başlar ise ne türlü felâketler içinde doğmuş olduğunu öğrenir. Biz ise bir zamanlar sükûn içinde yaşadık veyahut yaşıyoruz sanır idik.

Zavallı çocuk!.. Şimendifer süratle başımıza üşüşen fecayiın mebdesinde dünyaya gelmişti!

3.89. Eski Dert Tazeleniyor!¹⁹³

Gazetelerde okudum. Dilencileri yine topluyorlarmış. Nafile zahmet!... Bütün hayvanatın en tebdil-i insan olduğu hakikati meydanda buldukça bunun meni kabil olmayacaktır. Bahusus biz de!

Toplayıp ne yapacağız?.. Ne kadar darülaceze yapsak bunları içlerine doldursak yine bunlar dileneceklerdir.

“Darülaceze” nin ilk küşat edildiği esnada idi ki bildiğim memurlarından biri bana kemal-i hayret ile:

—Ben şimdi anladım ki dilencilik hastalık imiş. Herifler şimdi içlerinde birbirlerinden dileniyorlar!.. Bunu gözümle gördüm!

Demiş idi.

Bir zamanlar Fransa’da irtikab-ı sual edenlerin alınlarına kızgın damga vurulmuş, yalnız beş on kişinin eski tramvayların, askeri beygirleri gibi nişanlanmasından maada bir faydayı müstelzim olamadığı görülünce terk edilmiş idi.

Bir daha tekrar edeyim: Kırımlı ehibbamdan biri der idi ki:

—Kırım’da hiç dilenci bulunmaz. Yalnız benim küçüklüğümde bir tane var idi. Görür idim. Buna sormuşlar:

—Sen nasıl oldu da dilenci oldun?

Demiş ki:

—Bir kaç gün aç kaldım. Kimseden de bir şey istemedim. Nihayet açlık canıma kâr etti, son derecede sıkılarak birinden ekmek istedim. İster istemez kulaklarımda uğultular peyda oldu. Bu esnada idi ki alnımda bir şeyin patladığını duydum ondan sonra da bende sıkılma kalmadı.

İtikadımca dilenciliği değil, dilenciye para vermeyi men etmelidir. Kullara veba gibi hastalıklar da amil arayıp bulmak ve onu ocağında bastırıp mahıv etmek ne ise dilencilik

¹⁹³ Eşkâl-i Zaman, 11 Kânunuevvel 1335/11 Aralık 1919, Sayı 265, Sayfa 1

gibi emraz-ı içtimaiyenin birincilerinden madut olan bir afeti de ocağında bastırmalıdır ki bu ocak cidden pek kıymettar olan “merhamet-i umumiye” dir.

Filvaki böyle bir ocağa parmak bile sürülmez. Fakat onu mecbul olduğu fukara-perverlik gayesine doğru hayırlı bir surette teveccühe etmek unvan-ı mükremi delâletine pek ziyade mümkündür.

Bir zat diyor idi ki:

—Ben tasadduktan çok haz ederim. On para için bana el açanı reddetmeyi asla tecviz edemem. Fakat dilencilik aldığı bu çirkin şekil üzerine tasdik-i hakiki cihetini araştırdım ve buldum. Kendi kendime düşündüm. Ben ayda kaç kuruş sadaka veriyorum. Beş, on, yirmi, otuz, kırk, her ne ise!... Beş sene vardır ki her ay bu parayı bilhassa, dul, sakat, namuslu, asla dilenmemiş, açlığından öleceğini bilse yine dilenemez birkaç kişi buldum. Onlara veriyorum. Hem de bir bahane bularak veriyorum.

İşte hayır-perverliğin bir türlüsü daha.

Yine o zat diyor idi ki:

—Tasaddukta da en ziyade dikkat edilecek nokta fakire dilendiğini hissettirmemektir ki indallah ecr-i azimi vardır.

Şehrimiz dilencilerin adeta geniş bir lonca tertibatına benzer teşkilât ile icra-yı sanat ettikleri muhakkaktır. Küçük çocuklar, bu teşkilâtın en canlı propagandacılarıdır. Bunların elebaşları, kodamanları, gözcüleri vardır. Eski zabıta memurlarımızdan ekserisi bu teşkilâta vâkıftırlar.

Bilhassa küçük çocuklar teşkilâtı nazar-ı dikkate alınacak bir madde-i içtimaiyedir. Bu teşkilât bilahare yan kesicilik, hırsızlık, adam soyuculuk gibi cüret ve cesarete mütevakkıf-ı ahval-ı müessifeye munkalip olmaktadır.

[Metnin bu kısmında boşluklar bulunmaktadır. Aynı durum HTU’ daki nüshada da mevcuttur.]

Öyle ya! Hem gez, hem para topla. Hangi gazinolarımız, mesirelerimiz eğlence mahallerimiz yoktur ki bunlar orada bulunmasınlar. Hiç unutmam. “Malumat” ta da dördüncü katta küçük bir odada çalışıyordum. Bir gün kapı açıldı. İçeriye biri girdi. Benden on para istiyordu. Derhal kovdum.

İhtimal ki bir hafiyeye idi, ihtimal ki bu kıyafete girmiş bir hırsız idi. Fakat dileniyordu. Şu halde dilencililiğin her türlü melanete vasıta olabileceği anlaşılıyor. Onun için demek istiyorum ki: Dilencileri bırakmalı. Merhamet-i umumiye hayırlı bir noktaya toplamalı ki dilencilik kalkabilsin, başka çare yoktur.

3.90. Mam Tanı¹⁹⁴

Bizim “argo”da yani kopuk dilinde bir de aks kaidesi vardır. Meselâ:

—Tanımam!

Demezler de:

—Mam tanı!

Derler.

(Buradan on iki satır tayyedilmiştir)

Biz de bu gibi muhitlerde gezmiş, büyümüş, eğlenmiş, olanların hemen cümlesinde kısa söz daima fıkır-i muzmer katiyetini ima eder. Bir gün “Muhsin” merhumla oturuyorduk. Rahmetli Çerkez “Arif” Bey geldi. Cebinden bir kadın fotoğrafı çıkardı. “Muhsin” e verdi. Merhum, baktı. Galiba beğendi de gülümsedi. “Arif” Bey dedi ki:

—Tanır mısın?

“Muhsin” bu! Hiç:

—Tanırım.

Der mi?.. Omuzlarını tavr-ı maruf üzere silkerek:

—Mam tanı!...

Dedi.

Gülüştük idi. Fakat “Arif” Bey gittikten sonra dedi ki:

—Ben tanırım dedim ama farkına varmadı.

—Sen mam tanı! Demedin mi?

—İyi ya!.. Tersini söyledim. “mam tanı”nın tersi de “tanırım” değil mi?

¹⁹⁴ Eşkâl-i Zaman, 12 Kânunuevvel 1335/12 Aralık 1919, Sayı 266, Sayfa 1

—Sanki tanırım diyeydin ne olurdu?

Biçare “Muhsin” Bey titredi:

—Bunlara tanırım denir mi;!.. Ahiret sualine başlarlar. Nereden tanırsın, ne diye tanırsın, ne vakitten beri tanırsın, kiminle tanırsın, kaç yaşında tanırsın... Bir kere de kızardı: Demek ki tanırsın ha!... dedi mi artık uğraş dur!... iyisi mi.

—Mam tanı!

Dersin, fakat yine tanırsın!..

Dedi idi!

3.91. Ha Çağıracaklar.. Ha!.¹⁹⁵

<<Sebepler bilinmedi gitti bu şurişe “nevres”

<<Ne dost belli, ne düşman garip bir marekedir.

Eski bir tabir-i tahziri vardır:

Küpe:

—Küp!

Deyince küp adama:

—Güm!

Der imiş;

Meğer pek doğru bir keyfiyet imiş!... Neler işitiyor, neler okuyoruz?.. Yine başımıza bir harp mi gümlenecek?.. Yoksa bazıların dedikleri gibi sulh de harbin başlangıcı mı?

Barışalım diyeli seneyi geçti, hâlâ itişip kakışıyoruz. Ortada bir “mütareke” sözü dönüyor?. Mütareke ne kelime?... Reviş-i hâle göre: Muhabere vezninde mefaile babından mastar!... Maahaza o zaten muharebeden iştir. El ayak bağlı otur, dur.

Bilmem şimdi nasıldır? Devr-i İstibdat'ta zabıtaya tevfikhanesinde aylık, yıllık mevkufin var idi. Bunlardan birine:

—Ne için mevkufsun?

¹⁹⁵ Eşkâl-i Zaman, 13 Kânunuevvel 1335/13 Aralık 1919, Sayı 267, Sayfa 2

Diye soruldu mu, alacağımız cevap şu idi:

—Bilmem!

—Ne vakitten beri buradasın?

—Üç ay oluyor!

—Çağırmadılar mı?

—Çağırdılar ama yüzüme baktılar... Bir şeyler konuştular... Beni getirene, al bunu yine götür... Biz çağırırız, dediler. Hâlâ çağıracaklar..

[Metinde iki satır boşluk bulunmaktadır. Aynı durum HTU' daki nüshada da mevcuttur.]

Karain-i şuun gösteriyor ki Almanlar işi azdıracak olursa nota, telsiz telgraf, çağırma, bağırma da fayda etmeyecek, hele toplar patlayacak olursa

[Metinde dört satır boşluk bulunmaktadır.]

Yine mevkufinden bir Tatar var idi. Askerlikten dolayı “Kırım” dan kaçmış. Buraya ayak atar atmaz pasaportsuz diye bizim polisler yakalamışlar. Alelusul içeriye tıkmışlar. Benim görüştüğüm zaman tam dört senelik idi. O kadar ki dil düzelmiş, gâyettardım, mâyettardım demiyordu.

Sordunuz mu?

—Dua ediyorum,

—Neye?

—Ruslara!

—Ne için?

—Buraya gelsinler de beni yakalasinlar, kurşuna dizesinler diye! Der idi.

Zavallı İstanbul'a geleli dört sene olmuştu. İstanbul'u bir kere görmemişti!

3.92. Yayılıyorlarsa!..¹⁹⁶

Zavallı lisan!... Yine seni kısacaklar, buracaklar, yalnız koparıp atamayacaklar!.. Ne kabahatlerin, yine şive üzere söylenmek lazım gelirse ne millî cinayetlerin var imiş ki biz yeni yeni haberdar oluyoruz!..

Bir kere imlasız imişsin. Gördün mü yaptığın işi?... İlahi sokuşu!... Bu hâlin koca milleti Avrupalılara tanıttırmamaya sebep olmuş.... Öyle ya!.. İmlasız olunca, bhusus saitler kullanılmadığı gibi “vav” ların dahi hangi harekeye mukabil olduğunu tefrik edilmedikçe nasıl okunur imişsin. Sen okunmayınca bizi tanımamışlar, sevmemişler, onun için canımıza okuyorlar imiş!.....

Dur!.... Nereye gidiyorsun?.. Daha pek çok söyleyeceklerim var.. Yakarı elimden çekip çekip kurtaramazsın. Yalnız Avrupalılar değil, bütün millet de senden davacı!..

Karışık imişsin... Yani seni cin tutmuş.. Arap’tan, Farisi’den kelimeler çaldıktan maada.. eski tabir üzere külli ayıbından gayrı kaideler almışsın.. Hâlbuki senin emsalin olan lisanlarda kelime çalmak görülmüş ama kaide almak görülmemiş!. Bilhassa Arabi cümleler: izafeler, vasf-ı terkipler, terkeb-i vasfiyeler, bir kısım zamair,... bak.. bak.. bana bile zamir dedirtmedin de zahir katık olsun diye penair vezninde zamair dedirttin.. Bu münasebetsizliğinin için de anlaşılmıyor imişsin...

Anlaşılmamaklığın ise Avrupalıların bizi tamamıyla anlamalarına mani olmuş... Anlaşılmayan şey ise ne söylüyor, ne yenir, ne yutulur!.. Bu sebeple dahi kendimizi tanıtamamışız... Öyle ya... İçimizden pek çokları bile:

<<Bâis-i hande-i ağıâr olduk>>

<<Acınır hâle giriftâr olduk>>

Beytini ne okur, ne yazar, ne de anlar. Hatta anlatamazlar.. Sen o kadar idrakımızı kasıp kavurmuşsun.

Dur?.. Gitme diyorum, daha söyleyeceklerim var. Beni dinle!.. Vaktiyle de ne diyorlardı?

<<Arapça isteyen Urban’a gitsin>>

<<Acemce isteyen İran’a gitsin>>

¹⁹⁶ Eşkâl-i Zaman, 14 Kânunuevvel 1335/14 Aralık 1919, Sayı 268, Sayfa 2

<<Ki biz Türk'üz bize Türki gerektir>>

Şimdi ise Urban'a, İran'a giden gidene! Sen ise hâlâ buralardasın! Ne duruyorsun Turan'a gitsene a?

Nereye? Dur!.. Ama acele ediyorsun.. Daha sözümü bitirmedim. Sana bir şey soracağım:

—Senin hâlin ne olacak?

—Beni bu hâle getirenlere sorun.

—Ha şöyle biraz dile gel!... Ne diye soralım?

—Siz bunu biliyor musunuz? Diye sorun.

—...!

3.93. Peder Bey Oğlum!..¹⁹⁷

Aramızda bazen:

Mehmet Efendi mi?.. Oov!.. doksanı geçkindir: Artık çocuk gibi olmuş!.. Tarzında sözler geçer, dün akşam yine geçti. Fakat bu söz nasılsa tabiat-ı hilkatin aksine tatbik edildi. Denildi ki:

—Ya insanlar doksan yaşında, pir-i fâni doğma edilir!

Hayal değil mi ya: Derhal zihnimde yer etti. Biri dedi ki:

—Amma tuhaf olurdu! Elinde asa, beli bükük, gözleri fersude bir çocuk..

Ha saçına sakalına siyah düşecek, düşmeye başladı! Ana, baba müftehir... Her ikisi de kırk kırk beşlik.

Oğlum aşağı, oğlum yukarı! Cenabı Allah her kimin varsa bağışlasın. Bizim Mehmet atmış beşine indi, maşallah yürüyor. Artık memeden kestik... Et suyuyla papara pirinç lapası veriyoruz çocuk değil mi ya.. Bazen haber vermeyi unutuyor da kaçırıyor deyip dururken: İnsanın ömründen ne olacak su gibi akar, ebeveyn unfuvan-ı şebabe giriyor. Oğul, bizim şimdiki sen kemâle gelmiş. Kaş çatık:

¹⁹⁷ Eşkâl-i Zaman, 15 Kânunuevvel 1335/15 Aralık 1919, Sayı 269, Sayfa 2

—Bey baba!.. bak bu olmaz!.. Bir daha duyarsam fena halde darılırım... Mektebe devam etmez, spor kulüplerinde, kumarhanelerde vakit geçiriyormuşsun..!

—Hanım anne!... Ben seni böyle açık saçık gezdiremem. Tehditleri başlar.

—Oğul babamız!... Sen de hep bizi görüyorsun!... Âlemin de kız anaları, delikanlı babaları var. Yanlarında sakallarını bile tutamıyorlar.

Muhaverat, münazaat açılır..

Evet şimdi dünya tersinedir diyoruz, o zaman dünya doğrusudur, diyeceğiz değil mi?.. Bunu böyle temsil etmeye hacet yok. Yaş bahsi ortadan kalkınca her gün gördüğümüz bir hal!.. İşte biz emekliyoruz. Şebap top sakal, pala bıyık!.. Yalnız otuz beş, kırk çağında çocuk, yahut mürahik..

Her biri birer diplomaya malik. Mektep, Darülfünun mezunu olduğu hâlde birkaç sene sonra ebcede incekler!.. Zaten hakikatte olmayan veyahut olmayıp da ona benzemeyen şey hayal şekline bürünemez ne ellilikler, ne atmışlıklar vardır ki hâlâ çocukturlar.. Hatta şurada burada:

—Ya hu!... Bizim pederin garip tabiatı vardır. Çocukla çocuk, genç ile genç, ihtiyar ile ihtiyar olur.., dün ablamın oğlu “Behzat”ı karşısına almış. Ona masal söyleyip dinliyordu!

Taaccübünü işitmez miyiz?

Böyle makûs bir hâlin tabiat-i hariciyede misalleri de vardır. Pir-i civan-nüma, çok ihtiyar, ondan gençtir! Tabirlerini bir tarafa bırakalım, kadınlarımızın:

—Büyümüş de küçülmüş!

Tabirini ne yapacağız? Geçende Rus etıbbasından birinin gıda aşısı ile ihtiyar vücutlara gençlik vermek iddiasında bulunduğunu unuttuk mu? Zamanında, pıran-ı dehre akıl hocalığı eden az genç mi var? Siz ne söylüyorsunuz? Neler var neler? Ne çocuklar var ki henüz sin-i rüşte varmadıkları halde otuz, kırk yaşlarında evlat sahibidirler! Dünya bu! Hayal-i muhal kalkalı asırlar oldu. İhtiyarlar, kendinize çeki düzen verin, peder beyler oğullarımız nerede iseler gelirler! Denilecek zaman pek uzak değildir!

3.94. Eski Biçim: Malakof!¹⁹⁸

Kahvehanede biri, karşı kaldırımından yüksek ökçelerine basarak seke seke giden nev-bave ve nev-tıraz bir şıllığı, eski zenne terzilerinden Hacı “Zenob”a gösterdi. Dedi ki:

—Hacı!.. Sende bu biçim var mıydı?

Hacı, kaşlarını altında duran gözlüğe kadar kaldırarak başını sallaya sallaya:

—Bu biçim?... Bende?.. Yedi ceddime tövbe?.. Dur sana... Bir tarihte malakof entari yüzünden yediğim dayağı anlatayım:

Cennet mekân “Abdülaziz” Efendimizin bir Tebdil Eskisi var idi. “Hacı burada bir sigara tellendirdi”.. “Hüseyin” Ağa derlerdi. “Gümüşsuyu” hastanesinin karşısında bir evde oturuyordu. Bir gün beni çağırttı. Gittim. Hoşbeşten sonra içeriye girdi. Üç adi entari ile üç cins kumaş getirdi. Ama ben evvelce sözlerinden anlamıştım. Gayetle, sert, mutaassıp bir adam idi. Entarileri birer birer bana gösterdi, dedi ki:

—Gördün a.. tıpkı bunlar gibi olacak. Fazla bir düğme bile yapacak olursan vallahi, billahi seni döverim!

Ne diyeceğim?... Peki! Dedim. Hepsini bir bohçaya koydum. Aldım dükkâna geldim. Ertesi gün biçtim. Dikmeye başladım. Daha ertesi gün oturup dururken bir hanım geldi. Entarileri nereden ısmarladıklarını, kumaşların cinsini söyledikten sonra küçük hanımın gelin olacağından bahis açtı. Özendiğinden dem vurdu. Entarilerden birinin arkasına “malakof” teli geçirmemi rica etti.

—Yapamam bana tembih böyledir.

Dedim. Yalvardı. Çocuğun pek ziyade mahzun olduğunu söyledi. Dayanamadım dedim ki:

—Ben demirini koyamam, yalnız iç taraftan geçecek şeridini koyarım.

Mutabık kaldık. Elhasıl diktik, bitirdik. Bohçaladık, götürdük: Aradan bir hafta geçti parasını almak için gittim. Tak kapı!.. Açıldı. Ağayı sordum. Odasını gösterdiler. Girdim. Elinde bir Mushaf, okuyordu. Beni görür görmez kalktı. Duvardaki kamçıyı yakalayınca

¹⁹⁸ Eşkâl-i Zaman, 16 Kânunuevvel 1335/16 Aralık 1919, Sayı 270, Sayfa 1

indirmeye başladı. Bre aman... Ne laf ediyor ne de kırbacın ardını getiriyordu. Güç hal kurtuldum. Kendimi kapıdan dışa[r]ıya attım.

—Hacı hızlı mı vuruyordu?

—Ne söylüyorsun?... Dükkânda baktım yerleri oklava gibi şişmiş idi. Kısmette bu da varmış, dedik. Sesimizi kestik. Aradan bir ay geçti. Yine bir gün oturup dururken “Hüseyn” Ağa’nın bana doğru geldiğini görmeyeyim mi? Pabuçları giymeden kaçmaya başladım. Artık ben koşarım o koşar... Bütün çarşı bize bakar. En nihayet yeti[ş]ti. Yakamdan tuttu bana:

—Ne kaçıyorsun?.. Dövecek değilim. Senden bir kahve içmeye geldim.

Demesin mi? Çar naçar, buyur, dedik. Dükkâna geldi. Bütün esnaf bize bakıyordu. Kahveleri içerken dedi ki:

—Sen dayağa müstahak oldun. Ben sana evvelce demiş idim. Benim evime öyle kıcı kalkık entari mentari girmez. Sana gelip rica eden kadını da kovdum. Fakat anladım ki senin kabahatin yok. “elini tale-i kese etti” al dikiş parası, al sana bahşiş, al sana dayak harcı diyerek epeyce para verdi. Rahat olsun canına... Şimdi sağ olmalı idi de görmeli idi...

—Ne yapardı?

—Ne mi yapardı?.. “Gözlerini açarak eliyle lokma taklidi yaparak” vallahi çın çın yerdi!

—Kim yemez Hacı?... Hazır keklik gibi de sekiyor.!

3.95. Cümel-i Hikemîye-i İmlaiye¹⁹⁹

Gün olur seneyi besler, sene olur günü beslemez derler, bunu Babıali Caddesi muharrirliğinde oldukça tecrübe etmişimdir.

Bir gün müteveffa kitapçı “Arakel” bana kendi namına bir “kütüphane” neşretmek niyetinde olduğunu söyledi. Ben hesab’el-zarure ucuzcu olduğum için pazarlığa bile girişmeden muvafakat ettim. “Arakel” o zamanlarda Fransızların bile üdeba ü hükema-yı meşhurenin asarında tesadüf edilen edebi ve hikemî cümleleri toplayıp neşrettiklerini, hatta “Halil Edip” Bey’in “Cümel-i Hikemîye-i Ecnebiye” unvanıyla bir eserini tab ettirmekte olduğunu söyledikten sonra benim de “Cümel-i Hikemîye-i Osmaniye” den

¹⁹⁹ Eşkâl-i Zaman, 17 Kânunuevvel 1335/17 Aralık 1919, Sayı 271, Sayfa 1

mürekkep bir kitap yazmaklığımlı teklif etti. Derhal eve döndüm. Eski “Müntehabat”lar ile “Kemal”in, “Ekrem” Bey’in daha şunun bunun asarına, sayfalarını parmakla çevirmek suretiyle göz gezdire gezdire iki günde dört beş formalık bir şey vücuda getirdim.

Belaya bakın ki bu kadar kolaylıkla vücuda getirilmiş olan şeyi “Arakel”e götürmek, onu şüphelendirmek demek idi. Çünkü “Cümel-i Hikmet” in, isminden de müsteban olacağı üzere, okunup hakkında çokça düşünülecek, bade kabul ve derç edilecek akval-i mutebereden olduğunu biliyor idi. Onun için götürmedim. Fakat şavulluyordum. Evimde başka müsveddeler tahrirler ile meşgul olarak geciktiriyordum. Bir sabah kapı çaldı. Açtım “Arakel”in uşağı!..

—Ne var?

—Efendi selam etti. Size bir kitap ısmarlamış.

—Evet.

—Ne kadar yaptınız ise verin, Maarife yollayacak, para da gönderdi...

Derhal yukarıya fırladım. Müsveddeleri toplayıp uşağa teslim ettim...

Filvaki bir ay sonra idi ki “Cümel-i Hikemîye-i Osmaniye” ziynet-efza-yı dest-gâh tab oldu. Bu vesile-i hasene ile de ikinci cüzüne el attım idi.

Gün ola, akşam ola. Kim bilir aradan kaç seneler geçti “cem ü telif” veya “iltikat” denilen bu tarzda uğraşamaz oldum. Fakat zaman bu! Deve bir paraya, istemem, bin paraya getir!. Meğer bunun da günü saati varmış!.. Çok şükür.. Geldi çattı. Bahusus “imla” bahsi açıldı. Kendi kendime düşündüm. Bu bapta yazılanları herkes sütun sütun okuyamaz. Fakat bahis, umumi olduğu için bir fikr-i mahsus edinmek ister. İşte karilerimi bu cihetten de hoşnut etmek için unvanı balâda mestur bir makalecik kaleme almak tasavvurunda bulundum. Dün sabah ve minallahi’t-tevfik diyerek işe giriştim:

“Cümel-i Hikemîye-i İmlaiye”

Osmanlı veya Türkçe lisanı veyahut lisanımız imlasının ıslahına dair şüara ve üdeba ve hükema-yı Osmaniye’nin akval ve efkâr-ı ceyyidesini muhtevi bir eserdir.

Mültekidi: A.R. Tab: “Yeni Gün”

Birinci Fasıl

İmlâ ve lisan meselesi edebi ve medeni hayata malik milletler için pek mühim ve esaslı meselelerden biridir.

“Yeni Gün”

“Ahmet Hikmet” Bey lisanın ıslahı için düşündüklerini sayarken “Asım” Efendi’nin “Kamus” tercümesi, “Ferheng” tercümesi gibi eserlerde mevcut Türkçe karşılıklardan pek çok istifade edebileceğini ilave ediyordu. Uzaktan Etfal hastanesinin saati de dinlene dinlene on bir defa inledi!...

“Kemâl Ragıp”

Bilirsiniz ki, bizde cevherler hiç değişmez. “söyleyorum” filini “söylüyorum” suretinde yazmak doğru olamaz. Çünkü “söylemek” mastarının cevheri “söyle”dir.

“Ahmet Hikmet”

Hikmet Bey Efendi “söylemek” mastarında cevher fiili ararken yanılıyor. “söyleme”nin cevheri –zannedilir gibi- “söyle” kelimesi olsa imla meselesi yine karma karışık kesilir. “söyleme”nin aslı “sözleme”dir. Çiğil, Kıpçak ve Oğuz Türkçelerinde “keskin ‘z’” yahut “zal” sedaları ile “ye” harfi arasında “gizli” bir tebadül vardır. Söylemek mastarında cevher fiil “söyle” değil, “sevi” yani “söz” maddesidir.

“Samih Rıfat”

Avrupa’da savvaatın maddi kıymeti ve kemiyetlerini inikâsat-ı savtiye vasıtasıyla ölçmek için vaktiyle hususi “tazyik-i seda” boruları yapıldı. “Ovilis[?]” ve “Broke[?]” gibi “esvat-ı lisaniye” mütehassısları bununla meşgul idiler. Birinin tecrübesi diğerini tekzip etti!..

“Samih Rıfat”

Sarf lisanın amili, nazmı, değil muhafızdır.

Keza

Bütün mevcudat daimi bir teceddüde maruz bulunduğu gibi lisanlar da kendi uzvi şeraiti altında istihaleler geçirir, yıldan yıla gayrı mahsus bir surette saitler tahvil eder... ile ahire

Keza

—Oo... ben imlada tamamıyla esaslı ve ilmi bir inkılap yapılması farzdır kanaatindeyim..... Şu kadar ki bunlar Latin harfi olmalıdır, Garp zümre-i medeniyesine girmek için bu, nice en kestirme yoldur.

Cenap Şehabettin

—Evet;

Necip Asım

“Mabadı var”

3.96. Kazanan Numaralar!...²⁰⁰

“İstanbul”, eski manzaralarından birini daha kaybetti. Rumeli şimendiferleri tahvilatı kuralarının çekileceğinden birkaç gün evvel hemen her sarraf dükkânının önünde sesi gür, çenesi gayetle işlek, saatlerce ayakta durmaya mahmil bir berhudi çığırtkan durur, sabahtan akşama kadar:

—Yarın çekiliyor!.. Kaza... nan beş yüz bin frank alıyor!...

Müjde-i bi-riyasını durmadan, dinlenmeden tekrar ediyordu.

Harb-i Umumi bunları susturdu. Mütareke bütün bütün bastırdı. Haldeki tahvili, küll, şimendiferin kendisini unuttur gibi olduk

²⁰⁰ Eşkâl-i Zaman, 18 Kânunuevvel 1335/18 Aralık 1919, Sayı 272, Sayfa 1

Fakat koca şehir, sessiz, sedasız olur mu ya... Onun birine daha firaklıları çıktı idi. Az, bam bum mu dinledik idi?... Sabahlara kadar çalan laternalar, gece yarısından sonra sokaklara dökülen “trava-tatavla”lar, türlü türlü nağralar, tabancalar kimin uykusunu kaçırmıyordu!..

“Devr-i tevkifat”ın da avazı yüksek, balâ pürüz idi, fakat kulaktan kulağa aksederdi. Seneye çıkarır gibi günlük, haftalık, aylık listeler tertip ve mevki-i icraya vaz edilirdi.

Dünya bu! Bir kararda durmaz... Bu sesler de kesildi. Yine bizim eski davul ötmeye başladı. Bu defa da “intihabat” gürültüleri zuhur etti.

Bugün beyuse-i arş olacak zamanıdır. Münadiyan kaç günden beri acı acı bağıryorlardı:

—Kazanan.. Mebus oluyor!

Ya[r]ın bir velvele daha kopacak:

—Kazanan numaralar!..

Yerine:

—Kazanan namzetler!..

Diye haykıracaklar!

Garip!.. Bu ar[be]de-i uzema-yı siyasette ses kısılması nadiren vaki olur. Galip, mağlup yine etrafta muhte[l]if avazlar [i]şitilecek. Akisler boğuk, sağnak sağ[n]ak feryatlar karma karışık yükselecek, bir gün gelecek ki bu gamgame-i ruz-efruz milletin harim-i cana kadar varacak. Acaba ondaki inilti endişeleri teskin edecek mi?

Dertlinin birine sormuşlar:

—Ne düşünüyorsun?

Gözlerini kaldırmış, melül melül bakmış:

—[Ne] düşünüyorsun diye sorarlarsa ne cevap vereyim onu düşünüyorum. Çünkü dert binde bir, iki değil ki!..

Demiş.

Evet böyle:

“Dert çok, hem dert yok, düşman kavî, tali zebûn”

3.97. Kimya-yı Siyasi!.²⁰¹

“İllüstrasyon”un son nüshalarından birinde okudum.

“Kimya” imtihanında hoca, şakirde diyor ki:

—Bana “na-kabil-i hal” birkaç şey zikrediniz!

Şakirt, bila-tereddüt sayar:

—Sosyalizm meselesi, Şark meselesi, Fivme²⁰² meselesi...

Herkes okuduğunu kendi idraki ve bilahare içtihadı ile tefsir hakkını ihraz ettiği günden beri ben de tevilden teville koşmaktan mahzuz oluyorum. Benim bundan anladığım, Fransa’da siyasiyatın mekteplere, hatta kimya derslerine kadar sarmış olduğunu ilam etmektir.

Siyasiyat bir bakışa göre, afyona benzer. Sümum-ı aliyyeden olduğu halde pek çok havas ve meziyat-ı şifaiyeye maliktir. Binaenaleyh bunu kimlerin yutması, yutup keyif çatması, yahut sancı veya diğer bir hastalığın indifai meseleleri kendi kendiliğinden tebarüz eder.

Fıkradan şu da anlaşılacak icap ediyor ki Fransa’da siyasiyat ile iştilal edenler meyanında bilhassa talebe-i mekatip de mevcuttur.

—Acaba bizde nasıl?

—Nasıl mı?.. Kimya!.. Hem öyle kimya ki bakırı değil, sözü altın, şapı şeker ediyor!

Meselâ “Fivme” nin sahili bir şehir mi, Akdeniz’de mi, Karadeniz’de mi nerede olduğunu bilemeyenleri bile bununla meşgul... Hâlâ İtalyan şairi “Danunçiv[?]”in bu şehre baskın edişi şiir ile siyaseti mezç ederek pekmez helvasına döndürdüğü için her ağza öyle bir halavet verdi ki kaşığına kapan daldırıyor.

Sosyal yani içtimai meselelere biz yeni yeni alışıyoruz. Ahiren zuhur eden hamallar kâhyalığı gürültüsü bunun bir misal-i nevidir. Görülür ki bir memleket dâhilinde bu mesail ne kadar uyuşuk bir hâlde bulunacak olursa olsun ufak bir dürtüş ile uyanır. Meşrutiyet’in iptidalarındaki komediler de “grev”lerin tevali ne kadar seri idi!

²⁰¹ Eşkâl-i Zaman, 19 Kânunuevvel 1335/19 Aralık 1919, Sayı 273, Sayfa 2

²⁰² 1920-1924 yıllarında hüküm sürmüş devlet

“Konya” ya gitmiş idim. Varır varmaz baktım ki “Konya” allak bullak olmuş. Sordum o zaman dediler idi ki:

—Buraya “Hürriyet” geldi, bir kaç gün oturdu, dün mızıka ile “Karaman” a gitti!

Eyvah!., yetişemedim... Dedim ama ne yapılırdı ki iş olmuş bitmiş idi... Üç dört gün sonra İstanbul’a avdet etmek için alessheher bavulumu yükledim. İstasyona geldim. Hamal kıyafetli biri bağırıyordu:

—Grav, var!

Birden bire anlayamadım. Aksan hem “grav” hem de “eko” idi. Evet. Bir ağırlık var idi. Hamal öyle şişmiş, öyle tafra-fürüş olmuş idi ki bağırdığı zaman adeta kendisinden geçiyordu. Bunun yanında bizim kaba bekçilerin:

—Yangın var! ı pes perdede kalıyordu. Bu hal benim işime hiç gelmiyordu. O zaman “eyvah”ın bir büyüğü de benim ağzımdan fırladı. Hafif bavulum ağırlaştı. Kollarım kesildi.

Bu “grev” İstanbul’da bir avukat tarafından idare ediliyordu. Onun natıka-perdazlığı beni beş gün “Konya” da alıkoydu.

Geçenlerde “İsviçre” Hükümeti de talebe-i Osmaniyenin siyasetle iştigalinden dilgir olduğunu bildirmiş idi. Gençlerimiz, siyaseti mektep oyunları meyanına sokacak olurlarsa, daima her yerde keçe külah olmaktan kurtulamayız.

3.98. Aç Gözünü, Yoksa Açtırmazlar!²⁰³

Galiba “Gülistan”da olacak:

Bir zatın gayetle çirkin bir kızı varmış. Teehhül edecek sene gelmiş. Parası, pulu, geliri, çeyizi olduğu hâlde çirkinliğinden dolayı talep zuhur etmemiş. Kız evde kalmış... En nihayet bir kör bulmuşlar, o bedlikayı bu nabinaya çakmışlar!. Gel zaman git zaman Hint’ten mi, Çin’den mi bir kehhal gelmiş. Şehirde ziyadesiyle şöhret almış. Bir gün kızın babasına demişler ki:

—Canım, damadın gözlerine niçin baktırmıyorsun? Herif âmâların gözlerini açıyor!

Kaynata cevap vermiş:

²⁰³ Eşkâl-i Zaman, 20 Kânunuevvel 1335/20 Aralık 1919, Sayı 274, Sayfa 1

—İyi ama damadın gözü açılacak olursa bizim kızı mutlaka boşar, ondan korkuyorum!..

Kadim siyaset-i dâhiliyemizde de bu korku var idi. Hatta:

“Bir kere halkın gözü açılacak olursa..”

Tabiri meşhurdur. Yine bu kaide-i sakime icabatından idi ki sunuf-ı içtimaiyemiz üçe ayrılmıştı:

Havas, orta, avam.

Havas yani buyurdak efendileri ortalarla bile senli benli olmazlardı. Hele avamı hevam görürlerdi. Siyaset-i hariciyede de faaliyet daima bu merkezdedir. Göz açtırmaya gelmez. “Cemiyet-i Akvam”, milletlerin kendi mukadderatını bizzat kendileri tayin etmeli, her millet müs[t]akil-i bizz[a]t olmalıdır nazariyeleri, bahusus “Vilson” prensipleri herkesin işine gelmez. İş ayağa düşürmek ne reva?...

İşte Avusturya ile bizim hâlimiz! Renk renk olduk, denk denk soyulduk. Şimdi her cüzü müteferrik hür ve ser-azade olacak!.. Ne ali temaşa değil mi?. Bakın yeni Arap hükümet-i gayrı müessesesine bile her kabile, kendi anane-i teşkilât-ı kanuniye müraat göstermesini talep ediyor [i]miş!.. Çünkü hükm-i zaman, onlar da gözlerini açmış.. Her kabile kendi kanun-i esasinesine tabi olacakmış!.. Aman Allah'ım! Dügünde miyiz? Neredeyiz? Kaç yerde kaç sofraya?..

Ama siz diyeceksiniz ki: Sürüden ayrılanı kurt kapar!.. Onlar da diyorlar ki:

—Siz kurt değil mi idiniz?

—Biz de kurt idik ama gözü kapalı kurt!..

Bizi siz körle bile sezinlediniz... Şimdikiler işe tifos, verem kurtları gibi hurdebin ile görülür nevidir. Bu huveynat-ı siyasiye en hafif temas ile dimağa geçerler. Az zaman zarfında musabın göz kapakları dükkân kepenkleri gibi ağır ağır iner. Ondan sonra?... [G]özleri açılır da bizi çirkin görür, aman görmesin! Tertibatı başlar. İşte yerine göre buna vazife-i temdiniye, vekâlet-i siyasiye, hulul-ı maslahane, velhasıl en ziyade zebanzet olarak istilası hafî denilir.

Kadınlarımızın:

—Kör, kör, pa[r]mağım gözüne!

Dedikleri de budur!

3.99. Keka!...²⁰⁴

“Abdülrezzak” merhumun, Küçük “İsmail” ile bir muhaveresini naklettiler.

“İsmail”, “Abdi”yi bir yere hizmetkâr olarak yollamak istiyor, diyor ki:

—Abdiciğim keka!.. Hiçbir zahmet, yorgunluk yok. Sabahleyin erken kalktın mı.. keka!. Elini, yüzünü yıkamadan ortalığı güzelce süpürür, temizlersin.. bitti mi, keka!... Ne olacak?.. Bir saatlik iş!.. Ondan sonra küçük beylerin sefer taslarını hazırlatır mektebe götürürsün. Bu da bitti mi keka!.. Döner gelir... Zembili alırsın... bakkala, kasaba, sebzeçiye gidersin.. ekmekçi zaten gelir.. pirinç mi, yağ mı, et mi lazım.. Onları da alır, aşçıya verirsin... verdin mi? keka!.. olabilir a.., Efendi veya Hanım seni bir yere yollarlar. Oraya da gidersin... gidip geldin mi.. keka!... Ev hâli bu! Çamaşır yıkanır... su çekersin, biraz odun taşırırsın..

“Abdi” nakarata dikkat ettiği için derhal:

—Keka!...

—İşte bu kadar... Taşıldın mı?

—Keka!..

—Ha şöyle!. Çok anlayışlısındır, vesselam!.. Bakarsın ki süprüntücü gelmiş... tenekeleri kapınca arabasına boşaltırsın... boşalttın mı

“İkisi birden”

—Keka!..

—Daha ufak tefek şeyler olur.. Ta öğleye kadar onları da görürsün... Gördün mü?

“Yine ikisi birden”

—Keka!

—Keka!.. ya! Öğleyin Allah ne verdiyse yer, içersin.. bir de ocaktan kahve!.. Oh!..

“Abdi”:

—Keka!..

²⁰⁴ Eşkâl-i Zaman, 21 Kânunuevvel 1335/21 Aralık 1919, Sayı 275, Sayfa 1

—Evet.. keka!.. Gün yarı oldu demek!.. Yemekten sonra şişkinlikten insana bir gaflet basar gibi olur... sakın uyuma!.. dolaş!.. Hanıma sorarsın bir şey istiyor musunuz?.. Olur a. Al şu mektubu postaneye götür derler.. Alır götürürsün götürdün mü?

“Abdi”

—Keka!..

—Bak, ne çabuk alıştın?.. Bir kere de alıştın mı?

—Keka!..

—Meselâ evden sokağa çıkarlar. Sen de beraber.. çarşıya giderler.. Sen de beraber... Öteberi alırlar sen de beraber... onları da yüklenirsin döner.. Döndün mü?

—Keka!..

—Olur ki tuhafiyecide veya bir mağazada paket maket unutulur. Derhal seğirtir, gider, alır gelirsın...

Geldin mi?

—Keka!..

Akşama doğru yine tabanları yağlarsın.. Doğru daireye.. Efendiye bir görünür beklersin... Dairenden çıktı mı ardı sıra... Artık akşam pazarı.. kavun mu olur, karpuz mu, yoksa başka bir şey mi.. Her ne ise yüklenip getirirsin, getirdin mi?

—Keka!..

—Sezinlersen.. Efendi çakır mı? İki de bir; sigara tablasını silmek bahanesiyle girip çıkarsın... Misafirleri varsa beklersin. Ziyade olgunlarını fener yakar, koluna girer evine kadar götürürsün... Götürdün mü?

—Keka!..

—Döner, gelir kalan misafirlerin yataklarını, yemeklerini yedirir, el ayak çekildi mi sen de odana gider, yatarsın... keka!.

—Yatarım mı? İsmailciğim!.. Beni affet.

—Neden?

—Yatmak var mı yok mu? Bu tenbel harcı bir hizmet!... Bana en sonunda uykusuz da kalacak bir iş bul..!

Mukteza-yı hal, içimizden belki bir ekseriyat derd-i sehere mübtelâ bulunuyor. Fakat işten değil, işsizlikten. Fransızlar:

Uyku seven ihtiyarlıkla sabahlayan gençlik ölüme yakındır.

Derler. Düşünülecek olsa biz kucak kucağa bulunuyoruz demektir. Fakat bana bir iş çıktı:

Mebusluk!.. Bir kere de oldu mu?

—Keka!..

Olmadın ise, reviş-i hâle göre yine:

—Keka!...

3.100. Eski Yeni Hal!²⁰⁵

“Mutayebat-ı Türkiye” sahibi “Galip” Paşa merhum, münkaden avdetinden üç sene sonra Sultan “Abdülaziz” Han’a takdim ettiği manzum arzuhalinde uzunca yanıp yakıldıktan sonra:

“Hüdâ hakkı için aç kalırdım künc-i mihnette”

“Ehibbâ, asdika celb etmeseydi gâhî lokmaya”

“Bilâ davet-i azîmet eyleyip her sûre-i açlıktan”

“Yanaşurum teklifsizce her amade sofraya”

“Ziyafetlerde ekl eyler idim gâhî lühûmatı”

“Kanaat eyleyip hanemde bir tas, çorbaya”

“Ay eskidikçe bî-misbah okurum ayet-i nûru”

“Dualar eylerim gelsin diye her şeb yeni âya”

“Enitim çıktı evc-i asmâna renciş ü gamdan”

²⁰⁵ Eşkâl-i Zaman, 22 Kânunuevvel 1335/22 Aralık 1919, Sayı 276, Sayfa 1

“Derunum inlemekten geçti gündüz benzedi nâya”
“Kapanıp hanede kaldım zaruri inzivâ ettim”
“Bütün yazlar geçip hiç çıkmadım seyran ve sahraya”
“Ne bâr-gir ve ne esb ve ne hâr ve ne esterem vardır”
“O da yok binmeğe razı idim atlıkarıncaya”
“Frenkistan’da iflasa çıkan tâcirler asâ-bin”
“Top attım müflis oldum kalmadı hiç elde sermaye”
“Uşaklarım dağıldı gel dedikçe bana derler hep”
“Kaçan at hey efendi hiç gelir mi boş, torbaya”
“Münakkaştır tebeşir ile bâb-ı hâne-i âciz”
“Yığıldı kaldı borç ekmekçi ile atlı sakaya”
“Çala çala aşındırdı hele bakkal, kapıyı”
“Kavlin abluka etti gidemez oldum ehıbbaya”

Ve ilh. diyor.

Okudukça beni düşünme aldı. Kırk elli sene içinde İstanbul maişeti ne kadar tebdile uğradı. Bilhassa bu son senelerde! Hele bu beyitler arasında en ziyade:

“Frenkistan’da iflasa çıkan tacirler asâbin”
“Top attım müflis oldum kalmadı hiç elde sermaye”

Beyti nazar-ı dikkatimi celp etti.

O zamanlarda iflas muayyebattan idi.

Fakat Devr-i İstibdat’ta bir aralık, iflas moda olmuştu. Harif usul defterinde mahir kâtipler arar, bulur. Defterini kanun-ı mahsusi mevadiyesine göre tanzim ettirirler, günün birinde ilân-ı iflas eder. Memurin, tüccar toplanır, tetkik ederler neticede hilesiz müflis olduğu ilân edilir, alacaklılardan maada bir hayli kişi müntefi olur, kendisi de derecesine göre

beş on bin lira ile çekilir, fakat beş on ay sonra piyasada beş aşağı beş yukarı gezinip dururdu.

Hatta o sıralarda müflisin birine

—Şimdi nasılsın?

Diye sormuşlar da şu cevabı almışlardı:

—Elhamdülillah alacaklı yüzü görmeden kurtuldum!.. Pekiyi!

Şimdi nasıl bilemiyorum. Ortada müflis de görünmüyor, züğürt de!.. Galiba birbirine karıştılar veyahut Sosyalistlerin istedikleri oldu: İştirak-ı emval ü ahval! Yahut gerçekten toplar bombalar atarak vardığımız bu iflâs-ı umumi arasında sinek vızıltısını işitemiyoruz!.. Bahusus veresiye muamelat ortadan kalkalı esnaf ve tüccar da burunları Kaf Dağı'na kalktı. Yüze yüz, iki yüz kazanan bu gaddarların ellerinden müflis-i mendebure dönen halk, karın gurultusundan top sesini işitecek kulak mı kaldı!...

3.101. Birinci Çıkmışım!²⁰⁶

Kim bilir kaç defa yazılmış, söylenilmiştir: Zan ile hüküm olmaz!...

Hakkımda yine zannetmişler, bereket versin ki hüsnüzan!.. Ardı sıra hükmü bastırmışlar: Bu adam otuz, otuz beş senedir gazetelerde, mevkutelerde, kitaplarda her telden çalıp duruyor elbette bu telden de çalar. Gelin şunun ismini de mebus namzetleri listemize yazalım.

Demişler, yazmışlar.

Haberim olmadı değil, oldu!.. Oldu ama ben biliyorum, felek Mustafa'ya yar olmaz!.. İçimden de:

—Ahir zamanda bir de bu yolda hizmet edebilirsem gözüm açık gitmez.

Dedim. Heveslendim.

Hepimiz biliriz a. “Mebus” sözü kulaklara hoş kaçar. Hatta müstafilerde de, müstenkiflerde de aynı hal vakidir. Namzetliğini kendi kendisine vaz edenlerinkinde ise orkestra gibi öter. Hele bizim mahut ve muhtelif siyasilerimizin can kulaklarında öyle havalar uyandırır ki her birinin notası, batude, batude gazete sütunlarında,

²⁰⁶ Eşkâl-i Zaman, 24 Kânunuevvel 1335/24 Aralık 1919, Sayı 278, Sayfa 2

beyannamelerde, kulüp, konferans, hatta mahalle kahveleri muhaveratında eskiden olsa idi küçük tavşan der idim ama Avrupa zümre-i medeniyesine duhule pek ziyade niyet etmiş olduğumuz için bunlardan sarf-ı nazarla derim ki polka, kadril, vals, yetmezse, “dans serpatin” oynar oynatır.

Siz talihin helvasına bakın ki “müntehab-ı sani”de olmuştum. Bu mertebe her halde mebusluğa çıkan merdivenin yukarı basamaklarından biridir. Ümit-bahşadır, cüret verici bir mazhariyettir.

Derken efendim, bu nevi hayallerle ayın on yedisindeki kıyameti geçiştirdim. Ferdası yola düzöldüm. Yolda bir arkadaşıla hasbihal ede ede yürüyorduk. “Darülfünun” önünde propagandacılarla alın alına geldik. Bunlar namzetlerin bir kısmı gibi vaktinden evvel yaka, paça, etek, el, gazete, taraf, fırka tutan kimseler değil idiler. Güler yüzleri, edibane tavırları ile birkaç muntazam matbu varaka risaleleriyle karşılaşıyorlardı.

Çıt yok idi... oh! Ne rahat!..

Dış kapıdan girer girmez biri yanaştı, kulağıma bir namzedi tavsiye etti. Çekildi, gitti. Çeşm-i aşinalığım olan diğer biri istikbâl etti. Pek asabi görünüyordu.

—Ben de namzetliğimi vaz ettim, bir rey de benim için ihsan edin!

—Baş üstüne!

Dedim ama ilk mazbata muayenesine kadar düşündüğüm hâlde ismini bir türlü hatırlayamadım. Ondan sonra da bütün bütün unuttum. Bu teselli ile konferans salonuna daldım.

Mazbataya bir mühür daha vurdurduk. Sıralardaki müntehib-i sani izdihamı, sobanın harareti, inip çıkanların, ayakta duranların muhazaratı, bildik çehreler, iç propagandacılar namzetler grupları göz alıyordu.

Pek eski tanıdığım biriyle telakki ettim. Kendisine bir şey soracak idim. Sözüm ağzımda kaldı. Kemal-i ciddiyet ile dedi ki:

—Ben size rey vermedim. Çünkü koyu İttihatçısınız!

Durdum. Bu birinci darbe üzerine bir anda düşünmek mahsulü olarak,

—İsabet!.

Demekle mukabele ettim. Çünkü ben buraya rey toplamaya değil rey vermeye gelmişim. Bu soracağımı sormadan kalabalığa karıştım. Karıştım ama ilk hatvede bir rey kaybetmiş olduğumu da fark etmiş idim.

Fırka namzetleri levhalarına, diğerlerinininkine göz gezdirirken biri:

—Şimdilik doksan ile yüz arasındasınız, fakat ekseriyat dört isim üzerinde temerküz ediliyor, dedi, o bitirmeden diğeri:

—Saat üçe kadar.. Elbette artacaktır!.

İlavesiyle elimi sıkıp geçti, gitti.

Filozof, bir aralık gözüme ilişti. Ona kavuşayım derken, kolumdan asıldılar: kulağıma fısıldadılar:

—Şimdiden tebrik ederiz!...

Teşekkürle beraber ilerledim. Galiba biraz ağırlaşmış idim.

Yine Filozof' u gördüm. Yine ona doğru yürümeye başladım, başlamadım, eski rüfekadan biri:

—Galiba reyler dağılıyor. Muvaffakiyetin meşkûk!

Şeklinde müşevveş bir haber verdi. Derhal hafifledim.

—Nasip!

Dedim. İlerledim. Ufak bir gruptan sevdiğim bir zat ayrıldı. Koşar gibi istical ile:

—Sana şimdi on rey temin ettim.

—On defa teşekkür!..

—Az!...

—Başka ne yapabilirim, yirmi defa!..

—Az!

—Otuz!...

—Kâfi!

Demek ki bire üç!..

Filozof' u yine kaybettim.

Fakat her kaybedişimde de sikencübini hesabat ve ihtirasat ile oyalandığım için bunu kendime fal haber addetmeye başladım. Rey pusulası yazdım. Sandığın yanına gittim. Mazbatayı teslim ettim, etmedim, ta ileride endam-ı vakarı ile göründü. Yakalayayım diye az kaldı pusulayı şaşırıyordum. Atmadan dönecek idim. Attım, döndüm, bakındım, yine cinlere karışmış, görünmez olmuştu.

Artık yorulmuş idim. Ağır ağır kapıdan çıktım. Kapıdaki evvelce benden bir rey isteyen o zat, derhal yanaştı:

—Lütfunuza teşekkürler ederim.

Dedi. Dedi ama ben yine ismini tahattur edemiyordum. Edemeyeceğim de!

Havanın soğukluğu terli alınımı üşütüyordu. Paltonun yakasını kulaklarıma çektim. Kös kös yürüyerek Aşçı “Mıger”e girdim... O da yok!.. Karnında bir ur çıkmış ameliyat için hastaneye götürmüşler!... İştahım kesildi.

O günü akşamı da neşesiz geçti. Kim tesadüf etti ise:

—Reyler dağıldı.

Diyordu.

O zaman anlıyordum ki intihap ıstılahatça yüz­süz bir mana-yı hezimet imiş! Münhezimen ricat ederek odama kapandım. Ertesi sabah idi ki “Vakit” gazetesini getirdiler. Baktım ki kazanamayanlar listesinin ilk kelimeleri benim ismimle başlamış. Kendi kendime:

—Oh!... Birinci çıktım! Buna da şükür diyerek sigara tellendirdim. İşte benim bu intihapta dalgalı dalgalı geçen bir gün bir gecem!...

3.102. Pazar Ola Ey Eslâf!²⁰⁷

Yine bir kara haber verdiler: “İleri” refikimiz mebus namzetliğini ilân edeceği hâlde bizim “Pazar Ola Hasan Bey” bir rey bile almadan vefat etmiş!..

Cidden müteessif oldum. Şehrimiz “Hasan Bey” gibi bir meczub-ı ilahiden mahrum kaldı.

²⁰⁷ Eşkâl-i Zaman, 25 Kânunuevvel 1335/25 Aralık 1919, Sayı 279, Sayfa 1

Merhum, galat-ı cesameti ile gerdanını incecik gösteren kafasından dolayı “Koca Baş” lakabıyla da anılır idi. Fakat dünyaları içine sığdıran kalbi için kimse bir unvan muvafık bulup söylemedi.

Söylemez idi de. Çünkü o ulüvv-i cenap herkese nasip olmaz. Çünkü yaşadığı müddetçe kimse hakkında ulüvv-i cenaplığı esirgememiştir.

Siz onun ihlâs-ı mürüvvetine bakın ki bütün erbab-ı say ve sanatı:

—Pazar ola!

Diye sevindirir, bu nida-yı teveccühte onlarca uğur ittihaz edilirdi. Bittabi biz uğursuzlara bundan bir şem-i hidayet erişmezdi. Hulûs, daima hulûsa müsait gönüllere, ruhlara has bir meşîyyet ile yürür, gider, aradığını bulur, sever, okşar, taltif, hatta lüzum görülürse kendisiyle, kendi safiyet-i mutallâkasıyla tezekkiye eyler.

Ahlak-ı haseneden biri bile, bir insan için çoktur!.. Onu veli-i kâmil etmeye kâfidir, vafidir. Abes bir tenazura sû-i mûraat kabilinden olarak söyleyeyim ki Ahlak-ı zemimenin de biriciği yine insan için çoktur. Çünkü onu rezil ve bednam etmek için ekfa ve evgaddir.

Hasan Bey’in irtihalinden çok müteessir oldum. Yaşasam da bir daha görmeyeceğim, ölsem de!..

Ekseriya:

—Öle idem de bu hâli görmeyeydim,

—Ölse de bu hâlden kurtulsak,

—Mahşerde bile görmek istemem!

Diye silkinip nefret ettiklerimiz her zamandan piş-i nigâhımızda dimdik duruyorlar, hâlâ duruyorlar! Biz ölünceye kadar, hatta öldükten sonra da duracaklar!.. Halbuki “Hasan Bey” durduğu kadar sizi, bizi, onları latif kelâmıyla durdurmuştur: Pazar ola!..

Pazar ola!.. Bu hitap, onun saf ağzına saf gönülden çıkıp sığınmış, ondan terbiye ve tenmiye görmüş bir düstur idi. İntak-ı hak ne ise bu da o idi!..

—Pazar ola Balıkçı başı,

—Pazar ola Bakkal başı,

—Pazar ola Kasap başı,

Şimdi sağ ola idi, bir mebusluk için dünyayı kasıp kavurmak müessesat-ı kanuniyeyi yıkıp yapmak, maceralar fevkinde atıp tutmak aleyhindeki maharet ve cüretimizi anlaya idi yine:

—Pazar ola Mebus başı....

Der idi ki bu hitap zamanın yüzümüze açıktan açığa tükürdüğü bir halt-ı lafzi değil manevi olurdu. Zira “Hasan Bey”in idrakine sığacak kadar avam-firip olan yapmacıklara bundan daha güzel tabir olamaz!

Asırlardan beri söylenilen, bir akide-i içtimaiye tesirin-i haiz olan:

—Söyleyene bakma, söyletene bak!..

Hükümünü kim reddeder ise etsin, bu hüküm şimdi cümlemizin giriban-ı felaketinde, tramvay, şimendifer, hamal, seyr-i sefain, Şirket-i Hayriye... ilh... Müstahdemini yakalarındaki markalar, etiketler gibi mevcut, menkuş, mahkûk ve muharrerdir.

.....

Değil mi? Ey! Hasanım!... öyle mi?.. Öyle ise sana da Pazar ola!. Rahat ola!

Fakat söyle bakalım: şimdi yeni gittiğin âlem-i hakikide, kimleri görüp ne diye hitap ediyorsun?

.....

—Söyle!.. söyle!.. ben seni işitebiliyorum!.. Tekrar eyle!...

[—] ne diyorsun?

—Pazar ola, ey eslâf!....

3.103. Haraççılar Çoğaldı, Savulun!.²⁰⁸

Yeni mebuslar, ne kadar talihsiz zatlar imiş!.. İsimleri kâğıt üzerinde belirir belirmez kara yazıcılar faaliyete geldiler.

Evail-i Meşrutiyet’te böyle mi idi?.. Mebusan böyle mi karşılandı idi? Gerçi o zamanda da patırtılar, gürültüler oldu idi ama böyle sicil, künye yoklaması yapılmadı. Ayağını İstanbul’a basar basmaz, önde mızıkca:

²⁰⁸ Eşkâl-i Zaman, 26 Kânunuevvel 1335/26 Aralık 1919, Sayı 280, Sayfa 2

“Ey gaziler yol göründü, yine garip serime”

Veyahut:

“Sivastopol önünde yatan gemiler”

“Atar nizam topunu, yer gök inler”

Havalarıyla, allı, morlu, yeşilli bayraklarla müzeyyen arabalara binerler, gelin almaya gider veyahut sünnet çocuğu gezdirilir gibi haklarında merasim ihtiramıyla ifa kılınırdı.

O zamanlar nerede?... Hele ikram ü itamin ardı arası kesilmez idi. Hatta merhum Doktor İsmet dedi idi ki:

—Mebus olduğum gün tartıldım. Kırk sekiz okka geliyordum. Meclis-i Mebusan küşat edildiği günde tartıldım, elli yedi okka geldim.

Biçare beş on gün içinde dokuz okka fark etmiş idi.

Şimdikiler de galiba fark edecekler ama... Herhalde makusen.

Bu hâlin şehrimize de ziyarı dokunuyor. Alış veriş hususunda da adeta bir kesalet görülüyor. Öyle ya!.. O hangi mebustur ki han, apartman, ev, dükkân almak şöyle dursun evine bir hamal yükü yiyecek alıp beraber götürsün! Derhal bir “mülakatçı” yardağının karşısına dikileceğini tevehhüm ile yolu değiştirir. Kendini gösterecek olursa ihtimal ki hâli yaman olur. İster miyiz ki ertesi günü “bir muhbir” imzalı bir makalede:

“Dünkü gün saat iki ile üç arasında ... mebusun “Yemiş” iskelesine doğru yürümekte olduğunu görünce takibine şitaban oldum.

Muhterem, birkaç adım yürüdüktan sonra soldaki büyük bakkala girdi. Bir şeyler söyledi. Bakkal, derhâl içeriye girerek avdetinde elinde tuttuğu bir tahta pastırmayı evirdi, çevirdi, kokladı, koklattı. Ben anlıyordum. Mülâkatın uzamasından pazarlık hususunda itilâf hâsıl olamıyordu. En nihayet kalfası olacak, o da elinde birkaç kangal sucuk ile geldi. Dakikalar geçtikçe mülâkat da uzuyordu. Bir an oldu ki usta da, kalfa da ellerindeki pastırmaları, sucukları tezgâh üstüne bıraktılar... Eyvah!.. Pazarlık olmamış idi.

Sima mağmum idi. Yağmur içine içine çiseliyordu. Lisanımızda buna ahmak ıslatan derler.. Ben ise karşıdaki dükkânın damlığı altında siper almış idim... Bir aralık gördüm ki mebus-ı muhterem dükkân kapısına doğru yürüdü. Yine döndü. Herhâlde bir adedi ima eder surette parmaklarıyla bir şeyler işaret etti, iki mi desem, üç mü desem,.. Çünkü iyice

görememiştim. Çünkü buralarda arabaların kesret-i cevelânı, küfecilerin izdihamı sık sık mani-i rüyet olur. Elhasıl bakkal da aynı suretle parmaklarıyla yine bir adet işareti verdikten sonra durdular. Mesele tartıya münce olmuştu.

Tahminime göre mebus-ı muhteremin cüzdanından çıkarıp vermiş olduğu varaka-i nakdiye, bir yirmi beş liralık idi!.. Burada bu yirmi beş liralığı sormaya, membaini aramaya ihtiyaç görmüyorum. Çünkü mebus-ı muhteremin sevabık-ı ahvâli bizce malumdur... ilâ ahire”

Satırları yazılı bulunsun!..

Muhbir bu fiilinde muhti değildir veyahut kendisini öyle zanneder. Nasıl ki mebus bir murakıb-ı hükümettir, bir gazete muhbiri de zamanına göre bir murakıb-ı mebusan olur. Zira ikisi de bir intihap mahsulüdür. Biri ârâ-yı umumiyenin, diğeri de efkâr-ı umumiyenin müntehabıdır!! İşte revîş-i ahval ve ezmineye göre şimdiki mebuslar, böyle değil a... Belki bundan ehaf veya eşet bir tarassut altında bulunacaklardır.

“Tokatlıyan”, “mokatlıyan” hak getire!.. Ziyafetler, sofralar mefkut.

Hele ince saz, müzika!.. Neuzibillah!.. Böyle yaşlı zamanlarda, mukadderat-ı millet ve mehalik-i memleket mevzu-i bahis olduğu böyle günlerde... saz mı, müzika mı?... Tamam!... Sonra ne derler?..

Bak.. Söze bir diyecek yok. Zaten biz bunları niçin intihap ettik?.. Evvelki mebusan öncü idiler.

Reis:

—Karar mı? Der demez

—Karar derler, elleri kalkardı. Yalnız bir iki kişi muhalif kalırdı. O da yapma idi. Yar u ağyara karşı mecliste bir de muhalif parti var süsü verilsin için idi. İlk muhalif fırka çıktığı devirdeki bağırılmalar, kavgalardan eser bile görünmedi.

Senin mebus dediğin meclisi güm güm öttürmeli. Bize bundan böyle lazım olacak saz da, müzika da budur.

Otomobil, motombil de yok. Hatta lastikli araba da!... Baba tramvay nelerine yetmez!.. Kazalarından korkarlarsa gelsin tabanvay!...

Millet uğruna bunca terk-i can edenler var... Şuradan şuraya yürüyemezler mi?..

Yürüyemezler mi?.. Parasıyla yavrum!.. Para dedim de hatırıma geldi. Bakalım bu Maliye Nazırı da onlara altın para verecek mi?.. Evvelkiler almışlar idi!.. Hatta birini görmüş idim ki akşam üstü Kadıköyü rıhtımında ufka doğru dönmüş, yeni aya bakıyor, bir de o aldığı çil liradan birini gözüne sürüyordu... O çamlar bardak oldu... Geçti “Bolu”nun pazarı sür eşeği “Niğde”ye!...

Emin olun ki bütün bu türlü zihniyet, bugünkü muhaverat-ı umumiyenin bir kısmını teşkil etmektedir.

Ey mebuslar, ayağınızı denk alın. Hem her hususta!..

3.104. Bir Fırka Daha Çıkıyor!²⁰⁹

Derler ki:

“Dar’ül-Hikmet’ül-İslamiye”, memurinin hüsn-i ahlak şahadetnamesi ile de mücehhez olmalarını karar altına almış.

Gazetelerden biri de bu karara şaşmış.

Şaşar a, bir de hasen-i Ahlak çeşit çeşittir. Bilhassa zamana tabidir.

Bundan kırk kırk beş sene evvel “Darüşşafaka”da iki nevi mükâfat varakası var idi. Birinin üzerinde “aferin” diğerinin üzerinde “tahsin” yazılı idi. Dersine güzelce çalışmış bir şakirde birincisi, akran ve emsali arasında usluluk, fart-ı terbiye ile mubassırların nazar-ı dikkatini celp etmiş olana da ikincisini verirlerdi. Fakat bu usluluk, terbiye ne idi?

Ne mi idi? Buna değme çocuk tahammül edemez. Herhangi bir şakirt gerek teneffüshanede, gerek bahçede koşamaz, eylenez, etrafına bakamaz, müzakire-i hanede gözlerini kitaptan ayırmaz, sınıfta herkese eyvallah eder, çavuşa, onbaşıya, mubassıra bir şey söylemek için bir müddet kendisine çeki düzen verdikten sonra usul ü kaidesi mucibince patı çakar ise adı usluya çıkar, binaenaleyh hüsn-i Ahlakta hüküm edilerek “tahsin” almaya kesb-i liyakat ederdi. Bu şakirdin harekât-ı yevmiyesi pek garip safahat gösterirdi. Birinci düdükte yatağından fırlar, giyinir, koğuşunda tabur olacak mahale gider, durur. Nasıl durur ama?.. Bu görülecek bir manzara idi. Fes yerinde, ceket ilikli, eller sıkı sıkıya yanda ayaklar bitişik, nazar sabit, mum gibi dikilip dururdu. Tabur yürü emrini alınca o da yürürdü. Nasıl yürürdü ama?... Durduğunun yürüyüşe maklup

²⁰⁹ Eşkâl-i Zaman, 27 Kânunuevvel 1335/27 Aralık 1919, Sayı 281, Sayfa 2

olduğu gibi yürürdü. Yine fes yerinde eller yanda, nazar sabit, yalnız ayaklar müteharrik. Teneffüshane ki talebenin bir hadde kadar gelip, oynayacağı, konuşacağı, görüşeceği bir mahal demektir, buradaki sıralar da tabur sırası vaktiyle nereye oturmuş ise oraya oturur, bu defa eller açık olarak, tıpkı namazdaki kaide vaziyette dizleri üzerinde bulunur, nazarı parmaklarına merkûz olduğu hâlde adeta şakk-ı şefe etmeden müddet-i teneffüsü geçirirdi. Bahçede bile yine eller yanda yürünülür, yahut bir kenara çekilip kaide vaziyetini alanlar bulunurdu. Hâlbuki bu türlü bir usluluğa, böyle bir mahkûmiyet-i nefiseyeye hüsn-i Ahlakın en birinci derecede nefret ettiği “riya”dan veyahut “meskenet”ten maada ne denilebilir?

“Darülhikme”nin istediğini takdir etmemek mümkün değildir. Fakat evvelâ içtimaiyette hüsn-i ahlak nedir? Bunu tayin ve tahdit etmeli. Bu ise pek güçtür. Meselâ şu günlerimizde Zeyd, Ömer, istediğiniz kadar fezail-i halkiyeye malik bulunsun farz ediniz, veli-yi devran olsun. Tek bir şey aleyhine ağız açıp da:

—Bu da İttihatçıdır,

Dedi mi, bütün o fezail-i müktesibe yanacak, insanın gözü önünde haydut, zorba, muhtekir, katil, siret ve kıyafet bir başka şahsiyet denilecek. Kezâ:

—İtilafçı

Dedi mi nice günlerden beri gazetelerde okuyup bitiremediğimiz makalat ve sarfiyat dolayısıyla evsaf-ı sâbika ile sabıkalı olmakla beraber dubaracı, saman altından su yürüten, entrikan bir maneviyat mücesseme görülecek, hakeza:

—Bi-araf

Dedi mi benim uslu Darüşşafakalı gibi bir riyakâr veya bir miskin tasvir edilecek..

“Sulh ve Selâmet” ile “Ahrar”, “Sosyalist”, “Çiftçi”, bilmem “Memleketçi” filan falanlar var. Bunlar henüz gelin olmuşlar, aleyhlerine dehen-i tecavüzün açılması için bir şemme kâfidir ama daha kokuları çıkmadı. Fakat küllü atin karip!

Evet zaman garip! Hatta garip olduğu kadar da bi-insaf!.... Malum a... Artık fırka fırka, parti parti olduk. Farz edin ki yine böyle bir intihap zamanındayız... Biri mebus çıkarılmış, bu zatı filan gazeteci, yani kendi zumunca efkâr-ı umumiyeye vekil-i masharı beğenmemiş, kalemini eline alınca girişmiş...

—Bu intihabatta en ziyade faaliyet gösterenler hüsn-i Ahlak şahadetnameliler idi. Biz bunların ne kıratta adamlar olduklarını biliriz. Vaktiyle eli bayraklılar var idi, şimdi de eli şahadetnameliler bunlara rahmet okutuyorlar. Evet eli şahadetnameliler! Bu zümre içinde kimler olduğunu burada tasrihe lüzum yok.. Koca vatan, bir şahadetnameye kurban oldu gitti. İstikbâlimiz bu sahte ve riyakârlarla mahv edildi...

Gibi, gibi mi ya, daha eşna, daha akbeh, daha haysiyet-şiken, daha utanmamazlığa akreb ve muttasıl yaveler, herzeler, iftiralar, satır satır, gazete gazete sökün eder.

Bence herkes şahadetnamesini kendi efaliyle kendi eline verir! Cemiyet içinde bir sınıf hüsn-i Ahlaklılar tefrik-i sû-i Ahlak müntesibiyetini daha ziyade fişkırtır. Bu cihet o kadar ince, o kadar naziktir ki dokunmaya gelmez. İslam'da “tezkiye”nin hikmet-i aliyesini böyle mübahiste tahattur etmelidir.

Efazıladan birine, bir şahıs takarrüp ederek hüsn-i Ahlak ve siretine dair uzun uzun sözler söylemiş. Neticede o zat-ı muhterem demiş ki:

—Sen şeytan mısın, nesin? Beni de günaha soktun. Çünkü yalan dinlemek de söylemekle beraberdir!

3.105. Müjdeler!²¹⁰

Bizim “Hasan Bey” vefat etmemiş. Demek ki dünya gözüyle görüşmemiz mümkün olacak! Haber-i vefatı onu tanıyanlarca da pek ziyade mucib-i tesir olmuş olmalı ki dün biri soluğu soluğuna yanıma gelerek:

—Pazar ola Hasan Bey sağ! Hatta gözümle gördüm. Sirkeci’de tramvaycıya:

—Pazar ola Tramvaycı başı!

Diyordu.

Müjdesini verdi.

Hasanımızın tramvaycıya latif hitabı hayra alâmet olsa gerek. İstanbul tramvaylarının bais olduğu o müessif kazalar ihtimal ki bir daha tekrar etmez. Ben isterim ki Seyr-i Sefain İdaresi’ne mi olur, yoksa Adalar, Kadıköyü iskeleleri mi olur bir kere de oralardan birine gitse de:

²¹⁰ Eşkâl-i Zaman, 28 Kânunuevvel 1335/28 Aralık 1919, Sayı 282, Sayfa 2

—Pazar ola gemiciler başı!

Dese!.. Hatta biraz daha ihtiyar-ı zahmetle vapurlardan birini okşasa, bu yeni tontonlara dualar okuyup üflese!...

Ah! Havalar açık olsa, daha nerelere gitmesini arzu ederdim!..

Fena mı olur? Fesini ta kaşlarına kadar yıksa da Babıali Caddesi ortasında cümlemize hitaben:

—Pazar ola yazıcı başı!..

Diye haykırsa, az mı ibret-amiz olur? İşte böyle böyle ayana, mebusana, Babıali'ye bir baş vursa, cümlesine birden:

—Pazar ola müzakereci başılar!

Hitabında bulunsa siz bundan hüsn-i tefeül etmez misiniz?

Bazılar bu gibi erbab-ı cezbeye verdiğimiz ehemmiyetin manasını anlayamazlar. Bunlar şehirlerin zinde neşeleridir. Bir Hasan Bey'in vefatı, onun cevelangâhı olan sokakları değiştirir, susturur.

Sokağın başında görünür görünmez tebessümler içinde kalan simalar günün, haftanın mevkut ve madut saatlerinde o bir lahzalık beşâseti gösteremez olur.

İşte akıl ve dirayeti ile maruf, fakat say u gayreti her türlü menafie masruf olanları gördüğümüzde hissettiğimiz işbirarın mahiyeti de insandaki hüsnüzan kuvvetine mugayir doğan suizan netice-i telkinatıdır, ki onun serveti, talâkatı, şöhreti, marifeti, bu neticeyi tadil edemez. Tadil edebilecek bir emare zuhur etse bile kocaman bir:

—?

İşaret-i istifham göz önünde dikilip kalır. Gar[â]ib-i i[t]ikadiyat ekseriya safiyetten mütevellittir. Hiç kimse ebu'l-üdeba “Şinasi” merhumun velâyetine kail olmamıştır. Fakat ben birinden işittim, diyor idi ki:

—Vallahi, billahi dün gece Çıplak “Mustafa”nın mezarına nur indi. Hem de iki avuca sığmayacak derecede kar topu gibi beyaz idi!...

Buyurun!..

Zamanın çevirdiği girdaplara baktıkça ta[n]e-i ahlaktan kurtulmak için abdal olmaktan başka çare görünmüyor. Heyhat ki, bu böyle herkese nasip olmuyor. Ne yapalım dad-ı Hakk'ın bir cilvesi daha!

<<Azade-ser kalırdım, âsîb-i derd ü gamdan>>

<<Ya dehre gelmeseydim, ya aklım olmasaydı>>

3.106. Bir İki Darb-ı Mesel Daha!²¹¹

Gazetelerimizi okuyorsunuz, görüyorsunuz değil mi?.. Nemiz var, nemiz yok meydanda! Biz buna, ne hâllere girdiğimizi görmediğimiz hâlde kuyruklu bir yalan icat ile “efkâr-ı umumiye-i tenevvür” diyoruz!.. Vah, vah, vah!

Dedelerimiz nafîle yere:

“Bizim tavuk bir yumurta yumurtluyor, yedi mahalle doyar, ilk kısrağı küheylan doğurur ses çıkmaz”

Derlermiş!..

Bahusus haricî, dâhilî bunca gıdgdakçı da var. Garibi şurası ki biz yumurtluyoruz, gıdgdakçı onlar çekiyorlar, diğer cihetten İstanbul, vatanın külli değil bir cüzüdü. Payitaht olması hasebiyle başı mesabesinde ise daha yaman bir hadisenin cevelangâhı demektir. Bu hay huyu, kafada düşünecek takat mı bırakır?... Balık baştan kokar misali de geldi, çattı.

Biraz da masal lâzım a.

Vaktiyle iki çamaşırcı kadın var imiş. Her neden ise araları bozulmuş. Sabahleyin kirlileri alıp çay kenarına indiler mi ocak bir yana, kazan bir yana!. Akşama kadar sövüşürler, saç saça, baş başa çekişirler. Bir şey yıkamadan evlerine dönerler imiş. Bir gün bu iki karıdan birinin kocası demiş ki:

—Kadın sen ne yapıyorsun?.. Kaç gündür kucağın dolu gidiyor, eli boş geliyorsun... Gel benim sözümü dinle o ne söylerse aldırma! İşine bak!

Karı, zevcesinin nasılsa bu nasihatini makbul bulmuş, ertesi gün dediği gibi davranmış. Öteki yine çamaşırlarına el sürmemiş, beriki işini bitirmiş.

²¹¹ Eşkâl-i Zaman, 29 Kânunuevvel 1335/29 Aralık 1919, Sayı 283, Sayfa 1

Evvelden gizli idi ama son zamanlarda pek ziyade açığa vurdu: Politika meselelerinde menfaat hükümandır. Sen istediğin kadar bağır, çağır, yırtıl, dövün! Birkaç gün maruz kaldığın sükûttan sonra senin zararına mukabil karşında kendi elde ettiği menfaatin şaşasıyla lâl olup kalırsın.

“Bakkal ölümlerin borcunu dirilere yükletir imiş” bizim bu kaziyeden haberimiz yok.

Memleketlerin kuvveti dâhilî münazaaların şiddetinden değil, hârice mukavemet hazırlamak maksadıyla ittihaz edilecek tedabir-i müttehidaneden doğar, büyür. Biz evvel emirde biz bize kalacak kudreti iktisap etmeliyiz. O zaman hesabı aramızda görürüz. Akıllarımızı başımıza devşirelim. Bu günlerin moda tabiratından olduğu üzere:

Kirli çamaşırlarımızı döküp sayalım.

Hiçbir düşman kendisine yaranmak isteyeniyi iyi gözle görmemiştir. Gerek bilerek, gerek bilmeyerek olsun, yine “Tac-üt-Tevarih” sahibinin dediği gibi

“Düşmana yâr olan da düşmandır”

3.107. İstanbul’da “Yeni İttihat Ve Terakki”²¹²

Dün sabah çat çat, kapı!

—Kim o;

—Burada mısınız?

—Buradayım buyurun!

Girdiler. Oturduk. Hoşbeşten sonra içlerinden biri dedi ki:

—Müsaadenizle sebebi ziyaretimizi anlatayım.

—Emredersiniz..

—Esağfurullah!.. Bir kaç gündün beri bazı gazetelerde bir takım beyanat veriyoruz. Ezcümle bugünkü rüfekanızdan birinde.

Gazeteyi uzattı. Ben de zaten aynı makaleyi okuyordum. Ne yaparsınız? İş güç kalmadı. Gelsin çenebazlık!.. Dedim ki:

²¹² Eşkâl-i Zaman, 30 Kânunuevvel 1335/30 Aralık 1919, Sayı 284, Sayfa 2

—Gördüm.

—O hâlde maksadı bize etraflıca izah eder misiniz?

—O kadar dikkatli okumadım. Fakat bir kere daha okuyalım.

Okumaya başladık. Hitamında dedim ki:

—Anlaşıyor ki Hürriyet ve İtilâf, Sulh ve Selâmet, Ahrar, Sosyalist, Radikal, müstakil, bi- taraf ve henüz isimleri tebellür ve tebarüz etmeyen meşime-nişin ne kadar fırkalar var ise cümlesi İttihat’a davet ediliyor.

—Demek ki muazzam ve mükemmel yeni bir fırkanın teşekkülü arifesindeyiz!

—Görünüş öyle!...

—O hâlde hariçte kimler kalıyor?

—Reviş-i ifadeye göre “eski İttihatçı” lar... Çünkü açıktan açığa bir tenakuz eseri olarak bi-taraflar yani abonmanlar bile tadat ediliyor.

—Şu hâlde bunlara “Yeni İttihatçılar” mı diyeceğiz?

Tüylerim ürperdi, dondum kaldım.

—Ne durdunuz?

—Nasıl durmayayım?.. Daha henüz eskisinin dağdağa-ı cihanşümulü bitmedi. Bizim fırkacılıktaki behre ve ihtisasımız ise meydanda!... Bu ne azîm velvele olacaktır?...

Güldüler. Ben de güldüm ama... Bilerek değil idi.

Bunu müteakip içlerinden biraz yaşlıca olan zat ayağa kalkarak:

—Azizim, düşmanlar top tüfekte oynuyorlar. Biz hava ile laf ile demgüzarız. Şu sayılan fırkalara bir kere bakın en baştaki “Hürriyet ve İtilâf” duruyor ki madumiyeti indel-tecrübe tebeyyün etti... Biz adeta “körebe” oynuyoruz. Gözlerimiz bağlanmış. Güya gayptan biri soruyor:

—Ebe!.. Ne topluyorsun?

—Fırkalar!

“Hariçten bir takım sedalar: Toplayamazsın, kaldır, vur!”

—Ne yapacaksın?

—Başlarına bir tane “mong” diger-i hükümet!

“Yine o sedalar: Yapamazsan kaldır, vur! Dedi.

Bahsi daha ziyade tamike vaktin adem-i müsaadesi beyanıyla beni sırtık bir hâlde bırakıp hepsi birden kalkıp gittiler.

3.108. “Ci” Edatının Tahlil ve Terkibi²¹³

Sarfıyun ve lugaviyundan olduğunu kendi kendisine bildiren bir zat bana yazıyor:

“Pazar ola Hasan” Bey’in de fevkalade ehemmiyet verdiğiinden anlaşılıyor ki “ci” edatının sıfat-ı kıyasiye teşkilinde oynadığı rol yakın zamanlarda pek ziyade mütebariz bir devreye vasıl olmaktadır.

Filvaki tetkik ve zaman erbab-ı kalemiyesinden “numune-i edebiyat” a giremeyecek makalatındaki suistimalata tevfik edilecek olursa bu edat kadar vasfiyete düşkün hiçbir edat yoktur. Evvel emirde şurası cay-ı dikkattir ki kendi kendisine iltihakında bile sıfat olur: “cici” gibi.

“Cicim, filanın cicisi, cici geldi mi? Sana ciciler aldım” daki şumul ve ihatası müstağniyi izahtır. Maahaza “cici” kelimesi esmaya luhuk mana-yı kesreye sıfat-ı icat olur:

“Cici bey – cici bebek – cici anne – cici baba – cici burun – cici mama” ve emsalindeki fûruk-ı mana erbabına malumdur.

Sırt sırta ve kuvve-i tekellüm ve tahririnde de bir başka kuvve-i tekideye istişmam edilmemek kabil değildir:

“Cici cici gittim, cici cici geldim – cici cici paralar – cici cici nağmeler” de olduğu gibi.

Diğer taraftan bu edat yalnız olarak bazı esma ve mastar ile onların mürekkebatına taarruzî ve kuyruklarına takılıp kalması halinde bilhassa şu devr-i dilara-yı hay u huyda bir takım şahsiyetlere ilim olup kalmakta ve bade marazî, içtimaî, ruhî alâim ve şebhatın tahkikine işaret etmektedir. Meselâ:

“İttihatçı”, “İtilafçı”, “Ocakçı”, “İşgalci”, “Sabahçı”, “Peyamcı”... ilel ahire gibi

²¹³ Eşkâl-i Zaman, 31 Kânunuevvel 1335/31 Aralık 1919, Sayı 285, Sayfa 1

Bunların mürekkebatına gelince bugünlerin yalnız ikisini izah edelim:

İttihatçı korkusu: Bir nevi maraz-ı içtimaî ve siyasidir ki menafi-i kesiresi hasebiyle daima pişgâhında bir zıll-ı mah[l]ukun dolaştığını zanneder. Tıbbın Unioni phobie dediği budur.

İtilafçı manevrası: Bu da bir nevi maraz-ı içtimaî ve siyasîdir ki musab-ı zaaf basar-ı icabatından ve âşık kendini dört duvar arasında sanır fehvası muktezayatından olarak en gizli, en mahrem düşüncelerini karşısındakine bütün kuruntularıyla bildirir. Hastalık mah-ı şabana doğru azar ve o zaman İttihatçı korkusuna benzer alaim ve araz gösterir.

Bu iki marazdan birincisi gelici, geçici teşevvüşat-ı asabiyeden ise de erbabına ayan olduğu üzere korku dağları bekler kabilinden olarak ikide bir de sername-yi zuhur olduğu ilan edilir. Bu ilân müteakip musabın kalplerindeki ızdırabatın setr-i mahiyetini zumile:

—Katiller, haydutlar, hırsızlar, çeteler, komiteler, kalıklar, faksiyonlar, fraksiyonlar, enjeksiyonlar...

Diye haykırırlar, vurup kırmaya kalkışırlar, döverler, söverler, iterler.

İkincisi açılıp koyulaşır, mütelâtım bir rivayet-i kâzibeden ibaret olup güya saman altından su yürütür misalini aksine tatbik etmek emeliyle su altından saman yürütmeye ve neuzibillah teali “Arşimet” kanununun hilafına hareket etmeye başlar. Fakat sıklet-i izafiyesi hafif olmak hasebiyle samanların yükselip aşikâr olmasından havf ile o da aynı mahiyet ilcasıyla aynı suretle avaz avaz öter, sonra birden bire somurtup kalır.

Bu marazın en garip araz-ı bakiyesi, evvelki musaplardan şifayap olanların musabiyetini geçirememiş veya yeni musap olmuş olanların aleyhinde hame-ran olmalarıdır. Şehrimizde veba, ispanyol, kolera gâh istilâiye, gâh münferit hâlde zuhur ederler, fakat bunlarda keyfiyet-i zuhur mütenavip olup birinin indifai hâlinde diğeri istilayî bir şekil alırdı. Fakat şimdiler her ikisinin de ismine cismine müstevli yeni bir maraz daha türemiştir ki mütehasıs-ı etibba buna eski “dang” hastalığına “paçavra” dediklerini tanziren:

“Palavra”

Ve musabına:

“Palavracı” tesmiye etmektedir. Adetleri korkunç bir surette artmaktadır.

3.109. Mazide: Sükna Meselesi²¹⁴

Gazinoda, biri yanındakilere, eliyle, diliyle, gözleriyle nakil ve tasvir ediyordu:

—Nerede o eski kiracılar?.. Kiracı kiracı onlar idi!.. Adamcağızın bir senede ancak on aylığı kalmış.. Bir şey değil.. Bu müddet zarfında iki defa ev sahibiyle kapı önünde kavga çıkarmış... Bir defa da çarşı kapısında tokat tokata boğaz boğaza gelmişler... Polis, karakol, merkez, bâb-ı zabıtaya demişler... Gitmiş gitmiş ama borcunu inkâr etmemiş, haklı çıkmış!... Fakat hiddetini alamamış... Dönerken o hiddetle ev sahibinin dükkanına uğramış.. Çatlasan da patlasan da vermeyeceğim, elinden geleni ardına koyma! Demiş... Aksülamel!. Bir kavga da böyle çıkmış. Yine polis, karakol, merkez, bâb-ı zabıtaya demişler.. Yine gitmiş.. Yine haklı çıkmış!... Çıkar a.. borcu inkâr etmiyor ki.. Bir kere daha şanlı, şöhretli... Bülent, bülent-avaz, gözler dönük, bıyık sakala sakal bıyığa karışmış... Köpürmüş. Sokaklarda bağıra bağıra söyleniyor:

—Herkesin haysiyeti var! Artık, bu ne bu?.. Karga gak demeden herif çat kapı!... Herkes de bir şey zanneder... Kardeş! Bütün gece uyumamışım... Henüz dalmışım!.. Fırla yataktan...

—Kim o!... – Ev sahibi!.. Hay evin kadar başına taş düşsün!.. Olmaz olsun!... Herife kahveye buyurun, geliyorum dersin... İşim var diye başını pencereye diker... Cuma günü öğleyin gel, dersin.. Gelemem der. Zaten aksi bir adam... Zorla insanı çileden çıkarır... “Arada biraz nefes alır, silinir, öksürür, yine başlar” Ah bari bir ev olsa!... Kapıdan girince topraktan bir holü. İçeride sağda bir yer odası, sağda bir merdiven.. çık!.. Bir bakla sofa... karşılıklı iki nohut oda.. Desturun bir hol... bir merdiven daha.. çık! Yine bir sofa, iki oda... vesselâm!.. Ev değil, sefertası!.. Nezaret komşunun bahçesi... Ta tavan arasına çıkacak, yarım pencereden bakacaksın da dökmecileri göreceksin!.. Fakat ne çare?.. Büyük valide yatalak... karı hasta!... Küçük kızın oğlanı kızamık!.. Yine çıkardım, çıkardım ama el altında, yakında bir ev yok ki!... Hay lanet olsun... Nereden taşındım.. sonradan duyuyoruz.. Bizden evvelki kiracılara da böyle yapmışlar!... “Bir nefes... silinme... öksürme...”

Birader! Gireli bir seneye varıyor... Sıralıyoruz... Haftasında ben kafayı yere vurdum... Kalktım... bizimki yattı!.. O kalktı büyük valideye selamen kavlen indi... Köşe kapmacayı unuttuk, yatak kapmacaya başladık. Bir senedir çektiklerimi ben bilirim... Damı akar,

²¹⁴ Eşkâl-i Zaman, 1 Kânunusani 1336/ 1 Ocak 1920, Sayı 286, Sayfa 2

haydi <<Mişon>>a... Bahçe duvarı yıkılır... Haydi <<Hırsto>>ya... Lağımı patlar, haydi <<Memiş>> Usta'ya... Ocağı tüter... haydi <<Pala Bıyık>>a... İşini gücünü bırak millet millet gez.... Bir kere de yağmurlar şırladı mı, şemsiye aç otur.. Akmadık ne yük kalır, ne sofa, ne dolap, ne oda, ne aralık!.. Ne de aksi bir de yapılmış.. Otuz iki köşenin rüzgârı burada... evin içi tambura hane gibi öter.. Sallanır...

“Söylersen... Ben adam bular, yaptırırım der... Beklersin... Günler geçer... Güya unuttururum zanneder... Aylığa gelir... al sana aylık!...

Bu üçüncü idi... bir daha gelsin de dördüncüsünü de versem... .. Ben kimsenin hakkını yemem!.. sen bilirsin;... Ali Beylerin evinde tam üç sene oturdum. Çıkarken dört yüz kadar borcum var idi.. senet yaptık... üç, beş verdim.. Ödedim!

Şimdi bir para alacağı yok... Hatta geçende rast geldim... Bana:

—Sana çıkma dedim idi, beni dinlemedin... Herkes benim gibi hâlden anlamaz... Dur bakalım... içindekiler çıkacağız, diyorlar.. Çıkarlarsa ben sana haber gönderirim

Dedi.

Arkadaşlar, Üsküdar'da iki yerde ev bulmuşlar, hem ucuz hem ferah... Suyu içinde... Bunda bir kuyu var... Kovayı salıverdi mi... kesik baş düşer gibi sesler veriyor... çocuklar korkup çekemiyorlar.... Sakaya da tokat gelmiyor... bir dönümü yirmi para!..

Bir de kör mahalle!.. Meselâ yoğurt alacaksın.. herifin öteki sokakta yolunu kestirmeli.... Bakkalı uzak... Pat diye bir misafir gelmiş... Potinleri çek... <<Aksaray>>a kadar boylan!.. Komşuları da iyi değil... Mendile bir şey koyup götürmeye gelmiyor... Ev alma komşu al derler... Bir bizim Hacı “Nafız”inkiler var... Onlarla görüşüyorlar... Sokağı da oynak, nizameli.... Üç dört gün oluyor... Bir mektepliği vurdular... Bunlar hep böyle... Üste dört buçuk odaya da altı meci diye ver! Ne halt eder ağanın beygirleri!.... Masruf tanımazmış!... Tanımaz mısın?... İşte sen de böyle aylıkları tıklar... tıklar alırsın!.. Sen kimin evini soruyorsun düdüğüm!... Düdüğüm! Eskiden imiş o!...

.....

3.110. Korku Belası²¹⁵

Küçük iken Beylerbeyi'nde "İstavroz" tarafında oturur idik. Arada sırada iki üç mahalle çocuğu onar para katar birkaç elma alır seyran yukarı bahçe kapısından görünmeden girer, deve kuşlarına yaklaşır, elmaları birer birer atar, çiğnemenen yuttukları için elmaların ince boğazlarından yumruk yumruk kayıp indiklerini seyir ile gülüşür idik. Bittabi bunun bizim için ne dereceye kadar tehlikeli bir eğlence olduğunu takdir etmez idik. Bize burada en ziyade tehlikeli görünen eli kırbaçlı bir harem ağası idi.

Bir gün yine elmaları hamilen gittik... Yedik, yedirdik, güldük eğlendik. Hatta hudud-ı neşeyi de biraz daha tecavüz ederek yukarılara doğru açıldık. İştiyor idik ama henüz görmemiş idik!.. Öyle hatırımda kalmış ki karşımıza demir parmaklı, yüksek bir yer çıktı. Bir de göz gezdirelim ki içinde koca bir aslan yatıyor.

Kimseler yok!... Vehleten kendimize geldik ama.. mübarek de kımıldamıyor bile!... Yalnız bakıyordu. Bilmem encümen neye karar verdi. Herhalde içimizden biri yerden bir taş aldı, fırlattı... İnsan nişanlasa bu kadar isabet ettiremez... Taş hayvanın ta alnına tok! diye vurmasın mı?.. Ben, onun yerinden bir hamlede dimdik diklendiğini gördüm... Bir!.. bir de saray kapısından can havliyle fırladığım zaman etrafı gök gürültüsü gibi inleyen avazını işittim, iki!... Ötesini bilmiyorum.

Gözümü açtım ki yataktayım. Valide başucumda... Sürekli bezin birini alnıma yapıştırıyor, birini çekiyor!..

Meğer o sada-yı rad-fermadan sade ben değil bütün semt tir tir titremiş... Ben kapının önünde düşüp bayılmışım!... Kapıcılar birbirine girmiş... Aslancı güç bela hayvanı teskin edebilmiş!.. İki refikim yakalanmış... İkişer üçer kamçı yemişler... Beni de sorup anlamışlar.. Baygın baygın eve getirmişler... Valide:

—Eyvah!.. Evlâdım öldü!.. demiş..

O da bayılmış... "Kara Anne"min dizleri tutulmuş... Bir dadım var idi... İki de bir de babası tutardı.. Sahanları devirmiş... Ağzı köpürmüş... Komşunun kayınvalidesi meraklanmış... Bekçi, Hekim getirmiş!... Elhasıl ortalık birbirine girmiş...

Zavallı kadın gözümü açar açmaz sevinerek:

²¹⁵ Eşkâl-i Zaman, 2 Kânunusani 1336/2 Ocak 1920, Sayı 287, Sayfa 1

—Nasılsın oğlum!

Demiştir ama anlayacak kim?.. İyice hatırlıyorum ki sesi unutmuştum ama hayvanın kalkınması ile, Harem Ağası gözümün önünden gitmiyordu.

Sonradan söylerlerdi. O dalgınlığım arasında da onu sayıklar imişim. Kara annem, babalı dadım dolayısıyla da cins-i esvet ile doğrudan doğruya münasebettar olduğum için renkten korkmuyordum. Fakat o kırbaç beni tedhiş ettikçe ediyordu.

Aradan birkaç gün daha geçtikten sonra yine eve sığmamaya başladım. Kapı önü, sokak içi derken dümeni büktüm... Saray meydanına doğru sallandım.. Bilmem şimdi var mı?.. Orada galiba bir horoz da var idi. O tarafa mı gidiyordum, yoksa başka bir tarafa mı,.. Dalgın dalgın yürürken o heykel-i siyah nazar-ı medhuşum önünde birden bire dikilmesin mi?

Artık bunun farkındayım:

—Anne!...

Diye öyle bir haykırış haykırdım, öyle bir kuvvetli tornistan ile döndüm ki bütün komşular kapıdan fırladılar... Fakat ben yine kendimi kaybetmiş idim.. Boynum şişti... En nihayet burada bir illete uğrayacağıma hükmeden eviddanın tavsiyesi üzerine zavallı valide Şehzadebaşı'ndaki eve nakle mecbur oldu idi.

Ondan beri zihinde büyütülen korkulara hak verdim. Nasıl vermeyebilirim ki o hâdise-i tesadüfen bu ana kadar nice yıllar geçtiği hâlde bir harem ağası manzarası beni yine az çok mütehassis eder, hatta şunu da itiraf edeyim ki benim korkuma onlar değil, kendi kabahatlerim sebep teşkil etmiş olduğunu bu ağalar arasında pek muhterem, pek terbiyeli pek çok zevat bulunduğunu bildiğim hâlde!..

3.111. Rüyanın İspanyolu²¹⁶

Gece, hava soğuk yorganı başıma çektim. Mohlaya hohluya tandırı kurdum. Bir aralık bunalır gibi olunca elimle bir delik açtım. Uyumaktan ziyade ısınmak istiyordum. Fakat yine dalmışım.

Rüyada kendimi kırdı, omuzda tüfek, sırtta çanta, yanda matara önde köpek gidiyor, gördüm.

²¹⁶ Eşkâl-i Zaman, 3 Kânunusani 1336/3 Ocak 1920, Sayı 288, Sayfa 1

Av mevsimi imiş!.. Yürüdüm, yürüdüm durdum. Dikkat ettim. Bana doğru küçük orman hâlinde bir ağaçlık koşup geliyor. İçinde av olan ağaçlar böyle imiş.. Avcıya koşarlarmış.. Köpeğim aramaya başladı. Ben de tüfeği ele aldım... Fişekleri sürdüm... Evet... Belki yirmi otuz fişek!. Maahaza içimde bir korku var... Çünkü etrafta kimseler yok!.. Ağaçlık.. Yürüyor mu ya, trende imişim gibi ağaçlar baş döndürücü bir süratle gelip geçiyorlar. Üzerlerindeki levhalar görünüyor. Üç yuvalık, beş yuvalık gibi yazılar okunuyor. Bir tanesi daha geçti: Bir yuvalık atmaca!..

Nereden hatırıma geldi: Atmacanı avcılıkta büyük bir hisse-i tarihîyesi yok mu ya!. Derhal dur! Dedim. Durdum. Baktım ki çiviler de kakılı... Tamam!.. Kaybolmasın diye köpeği de çağırdım. Tüfeği, çantayı, matarayı bırakarak tırmandım. On on beş çivi atladıktan sonra dikenli böğürtlenlerle mahfuz bir yuvaya vardım. Elimi attım ki iki yavru!..

Nereden de gelir, hazır olur!... Sarı telli bir kafes!... Ala!.. Yavrunun birini naklettim. Diğerini de tutup nakledeceğim sırada ağlamaya başlamasın mı?.. Nasıl da ağlıyor?.. İçini çekiyor, hıçkırıyor, gözlerinden yaşlar akıyor!... Bir dili eksik!... Kafesteki aldırımıyordu bile.

Acıdım. Kendi kendime:

—Hem annesi, babası o kadar mahzun olmaz, hem de kendi insaniyetime kail olur... Bunu bırakayım...

Dedim.

Yavru kuş, galiba benim bu tefekkürümden haberdar olmuş olacak ki bu defa bana bakıp bakıp minnettarane gülümsüyordu. Bari bir kere öpeyim de öyle bırakayım, dedim. Avuçlarımın içine alarak biraz tartakladıktan sonra gagasına dudaklarımı götürdüm. Götürmemle beraber öyle bir şiddetli hücumla maruz kaldım ki:

—Vay burnum!

Diye bağırarak, koca ağacın üzerinden kafesle beraber aşağıya uçtum.

Bittabi, bu hübut anı beni sarstı. Daha zemine vurup da parça parça olmadan evvel gözlerimi açtım. Kalbim darbelerle yıkılıyor, burnum sızlıyordu. Filvaki açtığım delikten sızan hava-yı barit burnumu dondurmuş idi.

Elimle yokladım, yoklamadım, dehşetli bir aksırık bütün vücudumu sarstı. Her tarafıma ağrılar iğne iğne sokuluyor, aksırık teakup ettikçe yorgan aralanıyor, aralandıkça iğneler çuvaldız gibi büyüyordu.

Anlıyordum: İspanyola burnumdan yakalanmış idim. Bu sû-i tabir el-hak yerini buldu.

Fakat kafese koyduğum yavruyu bir türlü tabir edemiyordum. Onu da tabip halletti, dedi ki:

—Üç, dört gün evden çıkma! Hatta pencere önüne bile gitme.

Onu da anladım.

—Kafese ben girecek imişim!..

3.112. Bugünlerin Muhaveratı²¹⁷

Koca “İstanbul”!.. Tuttuğunu büküp eziyor, kırıp geçiriyor!..

Şikâyet eden edene:

—Evde beş kişiyiz.. Beşimiz de hurde-haş!..

—Bu sabah bizim küçük bir aksırdı, burnundan lüle gibi kan geldi... Korktum bir hekim çağırdık... ispanyol dedi, gitti.

—Bende de bir kırıklık var... arada bir ürperme geliyor..

—Bu gece sabaha kadar uyumadık... Refika bizi korkuttu.. Hararet kırkı buldu...

—Valide dün akşama doğru biraz gözünü açtı...

—Odadan içeriye girdim ki dalgın yatıyor... Fena fena sayıklıyordu.

—Nasıl kızmazsın?.. Daha dün kalktı, öğleleğin eve gittim ki bizim oğlan keten helva yatıyor. Açtım ağzımı..

—Bu melunun devr-i nekaheti daha tehlikeli...

—Bundan evvel veba idi ama bu bela!.. Girmedik köşe bucak bırakmıyor...

—Ya hu!.. Hayvanlara bile salıyor... bizim zavallı “Fındık” da hasta!..

²¹⁷ Eşkâl-i Zaman, 4 Kânunusani 1336/4 Ocak 1920, Sayı 289, Sayfa 2

—Peder dört gün dört gece inledi. Gelsin müşhil, aspirin,.. ıhlamur, çay!.. Bir para etmedi.. En nihayet “saray kırmızı” içirdik.

—Sepet buğusu yaptık da iyice terledik.

—Neden sonra gözlerini açtı...

—Yine eski kadınlar sağ olsunlar.. Bizim bu büyük kız, bana da geçer diye odamdan içeriye ayak atmadı!. Hoş isabet oldu ya..

—O da tutulacak olsa idi hâlimiz hantuman idi!.

—Ben anladım ama.. Herif bir öksürdü kandil kandil etrafa yağdırdı... Ne adamlar var?. Gazetelerde yazdılar, öksürürken, aksırırken mendil tutun, dediler. Takdir eden kim?

—Hiçbir yerimde şikayetim yok.. Alabaşım! Zong zong ötüyor!.

—Bir nezle, bir nezle!... Burun değil, horhor çeşmesi... Bütün su!.. Haddin varsa mendil dayandır.. Bu üçüncü!..

—Az kaldı, nefes almayı boğulacak idim... Boğazımda ne kadar bademcik varsa cümlesini şişirdi... Ne hınzır hastalıklı!...

—Benim hizmetçiyi görme!.. Bütün bütün salak oldu!..ya!... kız terlik giy, hırka giy.. biz taşralıyız, alışkınız diyordu; hastalık da taşralı.. Üşenmeden ta “İspanya” dan geliyor!..

—Bu kış da hekimlere, eczacılara yaradı. Vizite iki, reçete bir buçuk!...

—Unutma!. Arkaya omuzlarla beraber pamuk... bele yün kuşak!.. Ayağa fanila çorap... Ağıza nane şekeri... ye babam ye!...

—Üç gün üç gece ağzıma lokma-ı vahide sokmadım... En nihayet akşama doğru titreye titreye dalmışım... Uyandım ki sucuk gibiyim.. Ne yorgan kalmış, ne çarşaf, ne de şilte!.. İnsan altına kaçırsa bu kadar ıslatmaz!...

—Rüya değil gazete!... Tramvaydan mı düşüp başım yarılmadı!.. Otomobil mi çığnemedi? Vapur mu batmadı!... Hele bir de... kendi kendime güldüm a.... Mebus çıktım. Halk toplanmış.. Hamamcının mecliste ne işi var? Diye bar bar bağıyorlar!... İçlerinden biri: Bu adamın hamamına ne zaman gittim ise soğuk idi. Daha külhanı ısındırmasını bilmiyor, ey ahali sorarım size!.. Bu kadar anasırı birbirine nasıl ısındırır!

Diye tir tir tepiniyordu. Hâlbuki ne hamamcıyım ne külhancı! Daha neler neler!..

3.113. Cilve-i Tesadüf!²¹⁸

“Peyam-Sabah²¹⁹”ın intişarından beri bir takım dedikodular efvah-ı nasda deveran etmeye başladı. Leh ve aleyh meselesi bizde adet hükmünde olduğu için ehemmiyet bile vermiyordum.

Dün “Bir Hanende” imzasıyla aldığım varaka, bence celb-i dikkat oldu. Sahib-i varaka musikinin de şiir gibi kendisine has bir kehaneti olduğundan bahis ediyor, diyor ki:

Musikimiz “Peyam” ile “Sabah”ın bir gün olup teşrik-i mesai edeceklerini hatta “Peyam”ın neşriyata başladığı günden, senelerce evvel keşif eylemiştir. Bu keşifde “Lütfi Fikri” Bey’e ait oldukça kuvvetli işaret bile vardır. Enderun-ı Hümayun imamlarından meşhur “Ha[f]ız Hüsnu” Efendi merhumun “mahur” bir şarkısı vardır. Bu şarkının bahtımıza taalluk eden iki mısraı şunlardır:

“Sabah” taraf-ı vefadan, “peyam” yok mu?

Visal ü “lütfuna” dair “kelâm” yok mu?

Diğer bir tahlil-i nazarı bu işin içinde “Kemal” Bey de mündemiç olduğunu göstermektedir. Filhakika ikinci mısraı dikkatle bakılacak olursa sanayi-i edebiyemizden bir kalb-i nakıs ile “kelâm”ı “Kemal”e tahvil etmek asandır. Şu hâlde matbuatımızda nice eyyam sonra zuhur edecek olan bir hadise-i külliye dir, musikimiz tarafından vaktiyle ima edilmiş olduğu tezahür etmez mi?”

Cidden söylüyorum ki tesadüf, bazen mucizeler gösterir. Fakat siz “İleri”nin sirkencübin namındaki şairine bakmayınız. Bu keşif üzerine yine hame-ran-ı makal olacak, bu da nakıstır buna, sektedar olsa da olmasa da:

“Aleksan Efendi’den selâm yok mu”

Gibi bir mısraı ilave etmelidir, diye defe koymaya kalkışacaktır.

Ne diyebiliriz ki:

“Neva-yı saza muhabbet bozuk düzen [e]rişir”

²¹⁸ Eşkâl-i Zaman, 5 Kânunusani 1336/5 Ocak 1920, Sayı 290, Sayfa 2

²¹⁹ Ali Kemal Bey’in imtiyaz sahibi olduğu *Peyam* gazetesi ile Mihran Efendi’nin imtiyaz sahibi olduğu *Sabah* gazetesinin birleşmesiyle 1 Ocak 1920’de yayın dünyasına katılan gazete (Yılmaz, 2014)

Diyenler de geçip gitmişlerdir.

3.114. Badel Sulh²²⁰

Onar, on birer yaşlarında iki mektepli efendi, ellerinde çantaları, sokakta durmuşlar, galiba arkadaşlarından birini bekliyorlardı. Yüzlerinden neşeli oldukları görülüyordu. Ben muhaverenin sonunda yanlarından geçtim. Biri dedi ki:

[—]Sen ağzınla işitiyorsun!.

Öteki de derhal

—Sen de kulağınla söylüyorsun!

Cevabını bastırdı. Gülmekten kırılıyorlardı. Anladım. Tamam değilse bile vech-i teveccühte bir beis yok. Eşya dersleri mebadisinde bulunuyorlar. Hocaları içlerinden birine havas-ı hamseyi sorduğu zaman mutlaka çocukcağız şaşalamış, meselâ uzuv-ı sem, ağızdır demiş olacak.

Çocukluğun letaifi pek çoktur. Bizde de buna yakın bir hadise-i mudhike olmuştu. Fransızca dersinde idik. Muallim, en çalışmaz bir refikimizi tahta başına kaldırdı, dikte ediyordu. Refikimiz Fransızca kaşık manasına olan coieller kelimesini bir türlü yazamıyordu. En nihayet, muallim tebeşiri elinden alarak [ya]zdı. Yazar yazmaz bizim arkadaş, öyle bir vaziyet aldı ki bu vaziyeti ile kelime iyi söylenmiş olsa imiş, doğrudan doğruya yazabileceğini işaret etti. Bunun üzerine muallim sordu:

—Ne demektir?

Durmadı bile:

—Kulak!

Dedi. Hiçbirimiz dayanamadık. Güldük. Muallim de dayanamadı, gülererek:

—Demek ki pilavı kulağınla yiyorsun!

Dedi. O zaman nazarımızda bu becayış pek mudhik göründü. Taamda her pilav gelişinde kulağına bakar, kızdırır idik. Tabiat bu!.. Onun füşhat-ı asarını bunca ulema-yı fen henüz tamamıyla tetkik ve telfik edememiştir... Olabilir ki geçenlerde “Afrika” ormanlarının

²²⁰ Eşkâl-i Zaman, 6 Kânunusani 1336/6 Ocak 1920, Sayı 291, Sayfa 2

birinde Danimarkalı “Gapel[?]” namında bir sayyadın gördüğünü gazetelerin yazdığı “Vizentoruzus[?]” namındaki kabl’et-tarih hayvanın ağızı kulak, kulağı ağızdır.

Maahaza bu hadise-i becayişi Afrika ormanlarında aramaya hacet yok. Aramızda burnuyla görenler yok mu? Fizyolojinin tahavvülat-ı arzıyeyi kim inkâr edebilir? Bahusus biz de mesail-i siyasiyenin büründüğü kisve-i hazıra-ı rezalet, ağızımızı burnumuza karıştırıp durmuyor mu?..

“Sururi” merhum bile bunun istihale-i mensubesine kail olarak:

“Dilber olurdun kulaklar görmedik, gözler duymadık”

“Sürme çeksem kûşke, menkûş taksam burnuna”

Demiştir. Ecdadımız:

—Ağızından çıkanı kulağın duysun

Derlerdi. Biz bilâkis. Kulağımızın işitmediklerini ağızımıza söyletiyoruz, gözümüzün görmediklerini burnumuza koklatıyoruz, bittabi ehl-i dikkat indinde maskara oluyoruz.

Her zaman söylediğim gibi şimdi yine tekrar ediyorum:

—Bugünlerde yazdıklarımızı badel-sulh okuyacak olanlar tüküreceklerdir.

3.115. Bir Daha Mı?²²¹

Mezat malı, bu tarafı üç kuruşa, bu tarafı beş kuruşa temaşasına koyulur gibi namzet listelerinin karşısına geçmeli, elini vicdan üzerine koymalı badel-intibah sanduka atmalı imiş!...

Bir daha mı? Tövbeler olsun!..... Böyle şeylerde maneviyat olmaz. Çünkü esaminin de kendisine mahsus bir cazibesi vardır: “Sabahattin”, “Celâlettin”, Abdülhaksız “Hamid”, <<Lokman>> vezninde “Numan”.... bütün bunlar bu isimler terakip ve kelimattan zevk alanları tabanlarından değil, dimağlarından çekerler..

Bu incizabı iki defadır his ediyorum. Emin olun ki “Lütfi Fikri ”deki falların tenafürü olsaydı müşarünileyh ekseriyet kamera ile intihap olunur, o zaman mahut velvele-i

²²¹ Eşkâl-i Zaman, 7 Kânunusani 1336/7 Ocak 1920, Sayı 292, Sayfa 2

istifaya ve bin-netice önümüzdeki mütemmim intihaba hacet kalmazdı!.. İşte bu çeşit aldanişlara gelmemek için bu defa kura-i usule müracaat edeceğim:

Usulüm pek sadedir: Bir fes, namzet esamisi adedi kadar küçük murabba kâğıtlar, bir kurşun kalemi, bir de el kadar bir kâğıt kâfi, vafi geliyor.

Saniyen evvel emirde listelerdeki esâmiyi birer birer murabba kâğıtlar üzerine yazıp bükerek yine birer birer fesin içine atacağım. Fesin içinde karıştıracağım, hatta kenarlarını kavuşturarak iyice hoplatıp zıplatacağım. Selasen aded-i mertebe üzere piyango çeker gibi on bir tanesini gözlerimi kapamak şartıyla birer birer elimle çekeceğim. Fakat açıp bakmayacağım... Rabian feste kalanları yine açıp bakmayarak atacağım yahut yakacağım, Hamisen o, on biri yine fesimin içine bil-ithal bu defa iki namzet-i intihabı mukarrer olmak hasebiyle tansif edeceğim.. Bittabi bir tarafa beş, bir tarafa altı düşecektir. Husul-i muvazene için ve zaruret-i şedide mess eylemek dolayısıyla altılı gruptan birini çekip açacağım. Meselâ farz ediniz ki en muhterem bir aşına-yı kadimenin ismi olsun. Gıyaben izhar-ı teessüfle beraber bir kerecik olsun:

—Ne yapalım, talihine küs!

Deyip onu bir tarafa bırakacağım, bu yedek rey ikinci bir kura içindir. Sadisen evvelce ikiye ayırmış olduğum esamiyi beşer beşer fes içinde iki defa saydıktan sonra bir daha karıştırıp hoplatacağım. Sabian bir besmele keşidesiyle iki tanesini alıp bakmadan müntehib-i sani mazbatası ve biraz evvel arz ettiğim yedek rey ile beraber koynuma koyacağım. Darülfünun salonuna girer girmez kimse ile konuşmadan, kimsenin fisıltısına, propagandasına kulak vermeden bir köşeye çekileceğim. Orada huzur-ı vicdan ile o besmeleli iki ismi açarak verdikleri memhur listeye yazıp ve “min'allahi't-tevfik” duasıyla beraber sanduka atacağım,

Bende de bir his var ya! Baktım ki o iki isimden biri bence pek düşkün, pek zırlak bir isimdir. Yahut namzetlik havasına düşmüş bilmediğim bir zatın ismidir. Derhâl onu yedek rey ile beraber, salonda leblebici kalburu gibi fes sallamak adaba mugayereti hasebiyle mümkün olamayacağından paltonun cebine atarak bir iki tartakladıktan sonra bir tanesini derdest edeceğim. Yine o çıkarsa onu, öteki çıkarsa ötekini ihtiyar edeceğim. Zannederim ki bu usulde İttihatçılara, İtilafçılara, Millî Ahrar'a, filana gayretkeşlik mutasavver olamaz. Bahusus şunun bunun tan ve teşniinden fırlayan zifoslar da artık tesir edemez.

3.116. Namzetler, Ayık Davranın!²²²

Hangi zihniyet ile muhakeme edilirse edilsin, hangi gözle bakılırsa bakılsın, bu İstanbul intihabatı nizamlı olsun!... Namzet sürmek, namzet çürütmek velveleleri arasında “Darülfünun” salonu henüz çın çın ötüp durmakta iken mebus çıkanlardan biri dâ-i tasalluta tutularak yüz alınmış bu kadar reylik kürsü-i fahr ü şereften:

—Aman, İttihatçılar içinde kaldım!... İstemem!... İşte, işte geliyorlar!.. Üzerime varmayın!... “Dersim”de de biri musallat oldu, bütün aşairi aleyhime saldırıyorlar!...

Avazıyla kendisini paldır küldür attı, kafa göz bir tarafa müntehab-ı saniler diğer tarafa, ortada derin bir boşluk kaldı. Güya ki cism’ül-cüsse bir bomba patlamış, bu derinliği, bu boşluğu kazmış idi. Haydi düşen düşene!... Nazarlar müthiş, zihinler şule-gir-i hiddet, eller ayaklar lerzan ağızlar küşade ve zer-efşan, fikirler sabit, kalemler müteharrik sulh’ul-baki diğer on mebusun önünde, -iyice hatırlamıyorum- kızıl mı, koyu mu, dar mı, pembe mi, sulu mu bol mu, her ne hâl ise öyle İttihatçı oldukları günlerce söylendi, koca şehir bu velvele-i uzema-yı ihtiras içinde çalkalandı durdu.

İşte bu esnada idi ki sosyalist “Numan” Efendi meselesi alevlendi. İntihabatın sonuna doğru çekilmiş bir namzetlik telgrafnamesi ariz ve amik vaz-ı rahle-i tetkik edilerek bunun bir manevra olduğunu gelişi güzel tahkik olundu... İstifa-yı evvele kefaret olmak üzere üç istifa daha ileriye sürüldü. Bütün nazariyeler ortaya atıldı. Bilhassa intihabatın bir de[re]celi olması muarızlar arasında ikinci derecede mevzu olarak her kafadan bir ses her bacadan bir duman çıktı.

Fakat zaman durmaz, işler, geçer, kimseyi dinlemez, yürür gider, derken “Erzurum” intihabatı neticesi anlaşıldı. Yine İstanbul mebuslarından biri makam-ı tahyirde kaldı. Birinci müstafinin yerine konulacak bedbaht intihap için evrak Babıali Dâhiliye Nezareti’nde elden geçtikten sonra Şura-yı Devlet’te uzun uzadıya müşavere ve müşafeheye giriftar oldu. Gazeteler, muharrirler, muhbirler ayaklandılar. Can alacak yerler tırmalandı Peyam-ı şeb Sabah’a el verdi. Arapların: Evvel-i masaat! Dedikleri ucube-i devran kanatlandı. Ortaya

“Ser-muharrir mazul” diye ne örfte ne adette ne de kitapta yeri olmayan bir terhib-i garip çıktı. Bütün matbuat cin tutmuşa döndü!

²²² Eşkâl-i Zaman, 8 Kânunusani 1336/8 Ocak 1920, Sayı 293, Sayfa 1

En sonunda Şehremaneti teşmir-i şak-ı ihtimam ederek mezbaha dolaştıktan, köprü köprü boyadıktan, park park inşirah ve inbisata uğradıktan sonra heyet-i teftişe iki namzedin zaman-ı intihabını yevm'üs-sebt gibi el ayak tutmayacak bir güne talik eyledi. Vahayfa ki diğer bir mebus-ı cedidin, yani cenab-ı feritin haber-i irtihali kendisini tanıyanları cidden garik-i matem eyledi. İki iken üç oldu. Çocukların birbiri sırtına binerek:

—Çatal matal kaç çatal?

—Üç çatal!

Oyunu gibi mesele çatallaştı. Galiba karşı Fransızca gazetelerde:

Les affaires sont tevennes fourchelle²²³

Ser nameli makaleler yazdılar. Çizdiler, bozdular. Fakat biraz evvel “Numan” Efendi'nin tevfiği istintakı, “Millî Ahrar”dan dokuz kişinin kablel-inikat Meclis-i Mebusan'ın feshi hakkında ayak direttikleri, şuradan buradan bir takım teşebbüsat-ı mazleme vukuu ihtimali işitildi. “İstanbul” meselesi bu keşakeş-i tarihiyeye bir zeyl-i müheyyiç gibi takıldı.

Velhasıl bunca maceralardan sonra:

“Birbirine girdiler dolaplarla ablar

“Ablar galip gelince döndürdü dolaplar”

Hükmü zahir olmaya yüz tuttu. Bakalım Cumartesiye hayli saat var!.. Fakat can u gönülden dua edelim ki eşrat-ı suat olmasın!

3.117. Ya Sabır!..²²⁴

Şair “Azeri” Türk'ün bir meselini nazmetmiş, diyordu ki:

“Taze koruk sabır ile helva olur”

“Berk-i diraht atlas ü dibâ olur”

Fakat insan yavrusu ne ile adam olur?...

²²³ İş çatalı oldu

²²⁴ Eşkâl-i Zaman, 9 Kânunusani 1336/9 Ocak 1920, Sayı 294, Sayfa 1

Kurnaz “Diyojen”!. Sen bir zaman vatanında güpe gündüz elde fener, adam arıyordun!.. Bak! Sana taklit ettikleri için hemşerilerin bu leyal-i yelda-yı keşmekeş arasında “Venizelos” namında birini buldular!...

Ahmak biz, projektör de yaksak bulamayacağız!..

Tezahür etti ki “Venizelos” akıl ve dirayetine sabır da katmış imiş. Evet. Koruğu dalda oldurdu. Güneş de pişirdi. Âlâ bir pekmez çıkardı. Şimdi hem kendi yalanıyor, hem de dünyanın ağzına parmak parmak çalıyor. Hâlbuki bizde sabrın manası başka. En güçlü, kuvvetli kabadaylarımız bile uluvv-i mekânetini göstermek ihlasıyla:

—Suratımla bir tokat kaptırdı, ya sabır! Dedim.

Diye tarif eder.

Artık bizleri sormayın, tokattan, yumruktan tekmeden göz açamıyoruz. Gerçi eski Yeniçeri civelekleri kayış ile dövdürerek ense yaparlar imiş ama ense de takkeci kalıbına döner imiş. Maahaza yeni civeleklerin bazılarında yüz, surat kavi!.. Adeta nasır tutmuş!...

Siyasette “sabır” ın manası işi vaktine ulaştırmayı beklemek olduğuna göre sulhun ferdayı inikadına erişmek üzere bulunduğumuza dikkat etmek zamanı hulûl etmiş demektir. Biz, mütarekeyi değil hâl-i harbi bütün fecayi-i içtimaiyesiyle idame ettik, bekledik.

“Çanakkale” muhaberatından birinde yaralanıp şehit oldu zannedilen bir kardeşin avdetinde hanesinde bir gün içinde intihar, tecennün, iftirak zuhur ettiğini, iki çocuğun bu yüzden yetim ve bi-vaye kaldıklarını, elhasıl bir ailenin esasından mahıv ve harap olduğunu gazeteler yazıyorlardı. Harp, böyle bir meşumiyete aslındaki hunharlığıyla mütenasiben sürünüp giden bir mütareke ile de sebebiyet verdiği düşünülecek olursa böyle bir fecianın harbin her safhasından daha müthiş, daha şeni, daha yırtıcı olduğu kestirilir.

İnsaniyet ferda-yı sulhun da bu gibi avakıb-ı müessireden biri kalmasını ister. Yoksa harbi kadar mütarekesi de sulhu da kanlı kanlı bir vesika-i hükmiyenin enzar-ı ulul-el-bapta namı, bir cinayet nameden başka bir şey olamaz.

Beşeriyet artık anlamadı ise, bundan böyle anlayamaz. Görüyoruz ki hak, her zaman galiptir, fakat bizim galebelerimizle kaim değildir. Muhakkaktır ki bugün haksız yere şamar vuran bir el, yarın aks-i darbeden mütevellit bir elem duyar. Binaenaleyh vuran el bu elemi kendi şiddetini tahfif etmekle bir dereceye kadar savuşturabilir. Kim olursa

olsun bir başkasının izzet-i nefesine dokunan bilahare çektiği azap doğrudan doğruya kendi izzet-i nefesine racidir.

Evet. Karıncayı incitmeyeyim diye ayağa çingirak da bağlanmaz.

“Kalb-i mûru taht-gâh eyle Süleymanlık budur”

da insanı bir cihetten meskenete yollar. Maksud-ı esası, müddeabih olan insaniyete hizmet ise nabız-gir derd-mendan olmayı bir marifet-i siyasiye bilmektir ki:

İşte Lokmanlık budur!²²⁵

Yoksa yazılanlar adi bir reçete hükmünde kalır!..

3.118. İş Biçarenin!...²²⁶

Biz burada mütareke, musaliha diye ağzı açık durup dururken meğer Japonlar işlerini becermişler!.. “Sibirya”ya konmuşlar!.. Rusya öldü ya!... Yağma Hasan’ın böreği!.. Ama ihtiyarlarımız, büyük atalarımız: Ahir zamanda “Çin” diyarından Yecüç Mecüç’den evvel bir takım sarı insanlar çıkacak dünyayı fetih edecekler derlerdi. Demek ki dedikleri yavaş yavaş zuhura geliyor!

Ben, şarklı oldukları için Japonları severim. Renkleri, o hafif çekme kaşları, badem gözleri, boyları, posları hoşuma gider.

Meşrutiyetten evvel bunlardan bir cambaz takımı gelmiş idi. Cuma, Pazar günleri öğleden sonra eski “Konkordiya²²⁷” da oynarlardı. O zaman Ruslara karşı millet-i galibe vaziyetinde olmaları halkımızın rağbet-i tammesini celp eylediği için tiyatro hınç a hınç dolardı. Bir gün yine oyun esnasında idi ki en yüksek salıncakların birinde biraz maharet eden bir küçük cambaz lemhat’ül-basarda uçtu. Benim:

—Eyvah!

Dememe vakit kalmadı. Hacı yatmaz gibi kalktı. Meğer aşağıda ağ gerili imiş!.. Ya bizde tavana bakmaktan ağı göreceğ göz mü var idi! Ah!.. o zamanlarda Japonları her münasebetle mecbur-ı ibtisam eden neşe-i galibiyet, Rus düşmanlığı zoruyla bize de sirayet etmiş idi. Hatta bu neşeyi bazı İngiliz simaları üzerinde de ayanen görür idik!...

²²⁵ Nazîm’in Muhibbi’ye ait gazele naziresinin ilk ve son beyitlerinden; Nabz-gîr-i kalb-i mahzûn ol ki Lokmanlık budur

²²⁶ Eşkâl-i Zaman, 10 Kânunusani 1336/10 Ocak 1920, Sayı 295, Sayfa 1

²²⁷ Beyoğlu Concordia Tiyatrosu

Yine “Ali Ruhi” merhumu hatırladım. Bu derbeder şair, “Tercüman Hakikat”a geldi, bizimle veda etti idi. Hakan-ı esbak, Aksa-yı Şarkiye politikası namıyla bir hareket olmak maksadıyla “Ertuğrul” firkateynini Japonya’ya yollamayı kurmuş, bir takım güzide erkân ve ümera ve zevatı memur etmiş, “Ruhi” de bu fırsattan bil-istifade galiba kitabet vazifesiyle dâhil-i heyet olmuştu.

Japonların bu heyete gösterdikleri asar-ı mihman-nüvazi İstanbul’da derin tesirler uyandırıyor. Fakat “Ertuğrul”un müthiş bir “tayfun” fırtınasına tutularak maruz olduğu mağrukiyet-i fecia şehrimizi azîm teessürlere uğrattı. Bu müthiş adem-i muvaffakiyet bahusus böyle acılı, kanlı bir akıbet Payitaht’ı sarstı. Dedikodu çoğaldı, bilhassa Bahriye Nazırı “Hüseyin Paşa” merhum aleyhinde söylenmedik söz kalmadı.

Şayan-ı dikkattir ki sansür o zamana kadar hakkında müsamahakâr kaldığı “Japon” lafzını tayyetmeye başladı. Fakat bilahare bazı metrukâtı hamilen limanımıza gelen Japon kruvazörleri sansürlerin neşesini ihlâl etti.

Japonların bu ziyareti bizim için adeta bir tesliyet oldu idi. Gemilerinden bir ay tenezzühe çıkan zabıalarını, neferlerini yollarda çevirir, konuşur idik. Hatta sarılıp öpenlerimiz bile var idi.

“Japon-Rus” muharebesindeki ihtisatımız ne kadar heyecanlı idi. Ben bile “Tan” gazetesinin derç ettiği haritaları keserek vukuat-ı harbiyeyi onlar üzerinde günü gününe tespit etmekten haz eylerdim. “Çoşima²²⁸” Kahramanı Amiral “Togo²²⁹”, “Port Arthurt²³⁰” fatihi General “Nogi²³¹”, Mareşal “Oyama²³²” o aralık gece rüyalarımıza girerdi.

Doğan çocuklarımızdan birkaçı “Togo” tesmiye edildiği gibi ufak tefek çehrece az Tatarımsı olanlarımız bile “Japon” telkip olundu, hatta bu teşabüh, bu temasüller günden güne kuvvet alarak büyük bir münasebet-i ırkıyenin damarları keşfedilir gibi oldu idi.

Bu muhabbet saikası idi ki harb-i hazırda Japonya’nın Düvel-i Mütelif’e, bahusus Rusya tarafında bulunması bizi onun düşmanlığına inandırmamış idi. Bundan kati nazar

²²⁸ Rus-Japon savaşı

²²⁹ Togo Helhachiro 1848-1934

²³⁰ Bohai Körfezinde liman-şehir

²³¹ Nogi Maresuke, 1849-1912

²³² Oyama Iwao, 1842-1916

Japonlar, cihan kavgası arasında Çin'e, Rus aksa-yı şark memaliğine el uzatacaklarını ilk ihsas edenler meyânında bizler de mevcut idik.

İşte geldi, çattı. Artık diplomatlığımıza, dürbinliğimize diyecek yok a....

Yürü Japonya yürü!.. Güneşin şarktan doğar olduğunu şuna buna bir daha ispat eyle!.

3.119. Keloğlan!..²³³

Küçük iken dinlediğim masallarda büyük, komik roller oynadığı hararetili hararetili tasvir edilen “Keloğlan” hiçbir münasebet olmadığı hâlde birden bire hatırıma geldi.

Bizim masallar, romanlarımızın birer şekli-i iptidaisidir. Onlarda da kailin kuvve-i muhayyilesi, kuvve-i nutkiyesi ve tasviriyesi aranılır. Bir an evvel uyusun veyahut yaramazlık etmesin diye “Kara annem”de, “Kabartay²³⁴” dadım da söylüyor idi ama ikisi de çetrefil oldukları için beni ağızlarına baktıramazlardı. Fakat altmışlık “Dilber” teyzem başladı mı ev halkı susar, serapa kulak kesilirdi.

Nasıl kesilmez idi ki masal insicam-ı vakayı ile beraber güzel bir ifadeye bürünerek su gibi akar, gözlerin, ellerin hareketi ile daha ziyade tatlılaşırdı. Koca koca kadınlar bile inana inana dinlerdi. Bu masallarda heyecan-aver safhalarda var idi. Meselâ “Keloğlan” bilmem nere padişahının oğlunu avda yakalayıp götürmüş olan dev anasının kuyusuna iner. Bu kuyu eski mesaha-ı mikyaslarımızdan olan üç dört minare derinliğinde. Kuyuya indi mi geniş bir saha, yanlarda odalar görülür. Bir odanın kapısını açar, bakar ki içerisi insan kemiği dolu.. Diğer odayı açar tam bakacağı zaman her taraf kap karanlık olur. Anlar ki dev anası geliyor. Şimdi ne yapsın? Bütün kuyunun içi titriyor, fırtına çıkmış gibi delik deşik yerlerden sesler geliyor, bereket versin ki dev anası çabuk inemiyor, entarisinin eteği bilmem hangi dağdaki çınarın dallarına takılmış ... nı kurtarmak için tekrar çıkar. “Keloğlan” bu müddetten bilistifade kuyunun içindeki diğer kuyunun kapağını açıp saklanır. Neden sonra dev anasının homurtularını,

—Burada insan eti kokuyor!

Diye söylenişlerini duyuyor. Aranıyor, aranıyor, bulamıyor. Fakat “Keloğlan” kapağın kenarındaki delikten dev gözetliyor. Hiddetinden memelerini omuzuna atmış, kazma ile dişlerini karıştırıyor...

²³³ Eşkâl-i Zaman, 11 Kânunusani 1336/11 Ocak 1920, Sayı 296, Sayfa 2

²³⁴ Çerkezlerin bir kolu

—Pat!

Diye bir şey işitiyor. Bakıyor ki bir insan kafası.

—Çat!

Diye yeni bir şey işitiyor, bakıyor ki dişinin arasında kalmış bir kol kemiğini kırıp iliğini emiyor. Üstüne bizim küpler kadar bir küp su içiyor. Fakat o bile içtikten sonra:

—Ya Rabbi, şükür!

Diyor. Oturuyor, saçlarını örüyor, her bir örgü gemi halatı gibi kalın. En sonra uykuya varıyor. “Keloğlan” fırsattan bilistifade girdiği kuyu içinde semirmeye mahkûmen mahpus kalmış olan Padişahzadeyi alıp kaçıyor! Şimdi siz geceleyin odadan sofaya yalnız çıkamayan çocuğu düşünün. Bir de can kulağıyla dinlediği masalın onun zihninde ne dehşetler uyandıracağını tahmin edin!..

Büyüdük, kırk elli yaşlarına girdik. Hâlâ bu masal!.. Hâlâ bu dev anası, hâlâ o “Keloğlan”!... Bu nasıl hayat? Bir türlü akıl erdiremiyorum!.. Bir taraf dehşet abat bir taraf “K. Hasan”ın tiyatrosu!.. En korkunç zamanlarda güldürücü hâller! Yoksa elan “Dilber” teyzem söylüyor da biz yine açık ağız mı dinliyoruz? Yahut zaman, vakayiin ciddiyetini tehzilen bu gaye-i keşmekeşe bir sürü Keloğlan mı indirdi?.

3.120. Dediğim Dedik!²³⁵

Bu memleket garip itikat diyarıdır. Bir zaman koskoca dünyanın bir öküz boynuzu üzerinde durduğuna inananlarımız var idi, şimdi de manda boynuzunda karar kılmayı düşünüyoruz, olur a... Belki evvelkinden daha ağır basmaya başlamışızdır.

Kafanızın mukteza-yı faaliyeti,

İndimizde hiffet ile sıklet yeksandır.

Kırılıp dökülmeye hiffet der beğenmeyiz, vakur ve sakit duruşu da sıklet der, beğenmeyiz. Şu hâlde beğenmemekte birleşiriz. Demek ki netice bir.

Ziya Paşa merhum bizdeki hükümetçiliği:

“Evrak ile ilân olur cümle nizâmât”

²³⁵ Eşkâl-i Zaman, 12 Kânunusani 1336/12 Ocak 1920, Sayı 297, Sayfa 1

“Elfaz ile terfih-i raiyyet yeni çıktı”

Beytiyle ne kadar mucez ne kadar muacciz bir surette ifade ve tasvir eylemiştir!.. Filvaki kadim “adalet” amirlerinden tutun da Devr-i İstibdat’ın “tebliğat-ı resmîyeleri” Meşrutiyet’in beyannameleri zemin ve zaman itibarıyla cümlesi de aynı maili, aynı tarzı muhafaza etmişlerdir. Hâlbuki memleketin istediği bunlar değil, hatta bir iki kırık dökük tamirini mübeşşir olsa da cana minnet bileceği en kısa “faaliyetname”lerdir.

Teemmül edilecek olursa bizde sabit bir ananenin aynı kuvvetle o senelerden beri aramızda çalkalanıp durduğunu teslim edelim. Bu ananeye vaktiyle dik başlılık denildiği hâlde zamanımızda galiba asri bir moda olmak üzere “muhalefet” denilmektedir ki manası, mürur-ı idam ve eyyam ile asla tağyir-pezir olamayarak:

—Dediğim dediktir!

Başka bir şey değildir.

Gerçi bu “dediğim dedik”in içinde de makas-ı mühime ve hayriye bi-natık görüşler, buluşlar vakidir, fakat karşı tarafta hüsni telâkki olmayınca her iki cüzün “dediğim dediği” arasında bocalayıp kalıyor. Millet’in:

—Ha...h!... Benim istediğim bu idi, dediğim dediği tufan-ı itirazat ve müşatemat içinde boğuluyor.

Diğer bir nokta-i nazardan “içtihat” dediğimiz de aynen böyle. Herkesin içtihadına hürmet, tabiri ise devri hürriyetin adeta bir düzmesi, muhalefet namına içtihat ettiği bir zarafet-i kelâmiyesi makamında, fakat Üryanizade²³⁶ merhumdan kalma olduğu rivayet edilen:

—Bu da âlâ, bu da bâlâ, daha rana!

İfade-i tercihiyesinin takip etmediği henüz mesmu ve mervi değil.

Bu eşkâl-i ihtilafiyeden de anlaşılıyor ki “eserde kaim olan sözdür”ü bir türlü “fiil”e kalp edemiyoruz.

Sözle de pilav pişirse deniz kadar yağ benden!.. Maael-teessüf bu sözcülük bilahare boş boğazlık derd-i bi-emanına munkalip olmuş.. Cehenneme atıldığımız şu günlerde hâlâ

²³⁶ 1865-1941, Bakan, âlim, bürokrat

gözler kapalı, ve dönmez baş diye bağıyoruz!.. Bir hâlde ki dinlenen var mı? Desek yine alınacak cevap:

—İsterse olmasın, benim dediğim yine dediktir!

Olacak!...

Bunlar ise dışı iddialardır. Bu iddialarda fiiliyatın makûsu olarak iki müspetten bir menfi çıkarır!.. Misal olacakla yapacaktan: Hiçbir şey yapılmayacak çıkar!..

3.121. Yine Bugünlerin Muhaveratı²³⁷

—Nereye gidiyorsun?

—Bizim Ali Efendi pek hasta imiş de bir kere göreyim, dedim...

—Çabuk git!... İstanbul'a bir şeyler oldu!...

* *

—Zavallı bizim “Nafiz”!

—Ne olmuş?

—Dün hastanede ölmüş!...

—Ayol!.. Beş gün evvel köprüde görüşmüş idik!

—Bu mevsim öyle!... Bugün var, yarın yok!...

* *

—“Dank” dediler, valide gitti.

“Enflüanza” dediler, pederi kaybettik,

“Grip” dediler, bizimkini aldı götürdü.

Galiba “ispanyol”da beni gömecek!...

* *

“Yazılı bir kâğıt”tan mehuzdur

“Âşık ve maşuka arasında:”

²³⁷ Eşkâl-i Zaman, 14 Kânunusâni 1336/14 Ocak 1920, Sayı 299, Sayfa 2

—Sinen ne kadar yumuşak!

—Ne olacak ya!... Evde sen, vapurda yolcular Allah ya Allah ya!...

* *

Mucerlerle müstecir arasında:

—Otuz liradan bir santim eksik olmaz. İşine gelirse otur, gelmezse çık?...

—Çık mı?... Bir ay daha sabret!.. Hele şu konferans bir karar versin!.

—Ne konferansı?

—Çıkın konferansı!...

* *

—Son intihabat neticelenemedi. Acaba neden?

—İspanyola tutulmuş!..

* *

—Rey sandığını polise teslim etmişler!..

—İmza yok.. Kimin olduğunu nereden anlayacağız?..

* *

—Gördün mü “alay” çıkmış!..

—Çıkmadık hangi gün var?..

* *

—“Mondros” mütareke namesinde madde-i hafiye olduğu tahkik ediliyormuş!...

—“Mış” a lüzum bile yok. Var olduğu belli...

—?..

—Baksan a, kimse bilmiyor! Bundan büyük delil mi olur?...

* *

Müvezzi bağırarak:

—Alay!.. Alay!

Biri sorar:

—Kaçınıcı?

—Birinci!

“Diğer iki kişiden biri”

—Ne alayı?

—Öteki:

—Topçu!..

3.122. Bir İki Hatıra²³⁸

“Nesimacı” namında cam tüccarından Musevi bir dostum vardı. O da “Muhsin” merhum gibi ölümden pek ziyade korkardı. Zavallı dört beş gün evvel vefat etti....

Gayetle hoşgu idi. Hasbihallerimiz daima kahkahalarla nihayet bulurdu. Bundan belki otuz sene evvel yine bir gün baş başa kalmış, ahval-ı kalbiyeye ait bir bahse dalmış idik. Kendisine bil-münasebe sormuştum:

—Nesim!.. Beni mi ziyade seversin, onu mu?

Hiç unutmam. Düşünmeden dedi ki:

—Ha bir şey söyleyeceğim sen anlarsın!. O benim yanımda iken sen hiç hatırıma gelmiyorsun sen yanımda iken o yine hatırımda!...

Gel zaman, git zaman!.. Aradan bunca sene mürur etti, geçen yaz iptidasında bermutat yine bahçede buluştuk. Eski maceralardan açıldı. Yine aynı şahıs hakkında konuşuluyordu. Bu münasebetle de sözünü tekrar ettim. Sormuş idim de bana böyle söylemiş idin, dedim. Bu defa düşündü. Neden sonra:

—Söylemiş olabilirim. Fakat vakitler gibi insanlar da değişiyor.. Şimdi var yirmi beş sene o hatırıma bile gelmemiştir. Diyerek müteellimane cevap verdi idi.

²³⁸ Eşkâl-i Zaman, 15 Kânunusâni 1336/15 Ocak 1920, Sayı 300, Sayfa 1

Evet biçare dostum gözleri dala dala geçen zamanların hatırat üzerine gittikçe kesafet peyda eden bir kül tabakası yığmakta olduğunu da ayrıca ilâve etmiş idi.

Geçen zamanlar!... Hemen ekseriyeti itibarıyla tatlı tatlı yad ettiğimiz demler!.... Hayat, bunlar imiş dediğimiz günler!...

31 Mart hailesi atlamış, İstanbul iyice yatışmış idi. Bir akşamüzeri idi. Kadıköyü'ne gidiyordum. Vapurda “Nesim”e rast geldim. Beni görür görmez elimden sıkı sıkı tuttu. Yavaş titrek bir sesle:

—Sen nerede idin?.. Ben o günden beri sifteh bugün evden çıktım!

Dedi ama o günün hatırası pek taze olduğu için avuçları terliyordu. Ben muziplik olmak için:

—Galiba, yarın yine öyle olacaktı!..

Der demez ellerini bıraktı, daha mükedderane bakarak:

—Biz artık hiç sokağa çıkamayacak mıyız?..

Diye müteessifane kapıya oturdu idi. Bu sözünü de esna-yı harpte tayyare hücumlarının şiddetle başladığı, her taraftan top, bomba yağdığı, yüz bembeyaz olmuş, gözleri fart-ı heyecandan fırlamış, dudakları tir tir titrer, dizleri tutmaz, elinde baston, ağaçlara sığınmak istediği hâlde:

—Herif burası kalabalık zanneder atar!

Vehmine güya açıkta durursa daha iyi nişan alır tehlikesi munzam olduğu için beyn'el-havf ve'r-reca kaldığı bir zamanda tekrar edince yüzüme bağıra bağıra:

—Bırak zevzekliği!.. Dünya sokağa dökülüyor, bu ev diyor!.. Hangi ev, hangi dükkân

O aşağıdan, bu yukarıdan!.. Ötekinde kaçmak, yalvarmak vardı. Bunda yalnız parçalanmak var!..

Diye büfeden içeri girdi idi. Hatta pek çok korkmuş olduğunu büfeciye anlatmak maksadıyla:

—Ben korkacağım kadar korktum, bundan sonra korkmam!

Dediği hâlde yine kulakları kırışte

—Bir su ver içeyim!.... Ağzıma ne oldu be? Kup kuru!

Diye söyleniyordu.

Her ne vakit “Haydar Paşa” infilâk-ı müthişesinden bahsedilse gözleri bütün bütün açılır!

—Kendime geldim ki Çarkçı mahallesindeyim!.. Oraya kadar ben mi gitmişim, başkası mı götürmüş bilmiyorum!...

Der idi.

Zavallı ihtiyar dostum!.. Senin için artık hakikaten korku yok!.. Sen en büyük korkuları bize bıraktın da gittin! Şimdi kendine gelersen bir sükûn-abat olduğunu anlayıp rahat edeceksin!

3.123. Değil!²³⁹

Ali Ekrem Beyefendi'ye

“Cereyan-ı zamana bir nazar” ünvanlı manzume-i ibret-amizinizin sonunda:

<<Şimdi söyle Ahmet Rasim>>

<<Karanlık mı ati biraz?>>

Diye bir hitab-ı teveccühkâranede bulunursunuz. Biz Türkler ekseriya makam-ı teessüfte ellerimizi ovuşturarak:

—Ne söyleyeyim?

deriz. Hitabınızı görür görmez ben de aynı hâle uğradım, aynı sözü söyledim. Öyle ya, ne söyleyeyim?.. Her evde bir deli, bizim evde bin deli!.. Biçare “ati”nin karanlığı kendiliğinden değildir ki hakkında isbat-ı renk ve mahiyet caiz olsun! Fakat bizim ağırlıklı başımızın ağırlıklı gözüne takılan, taktırılan koyu zifiri gözlere göre karanlık.

Nice senelerden beri bedbin yaşamış bir milletiz. Bilirsiniz ki Türk milletinin Anadolu'daki hükümranlılığı tarih kadar kadimdir. Bu kıtaya kadem-i malikiyeti nispetinde de inkılâbat-ı adideye uğramıştır. Romalılar, eski halis Yunanlıların istilâları da yine Anadolu Türkleri aleyhindedir. Bugünkü gün kıtamızı garptan, cenuptan, şarktan,

²³⁹ Eşkâl-i Zaman, 16 Kanunisâni 1336/16 Ocak 1920, Sayı 301, Sayfa 1

şimalden saranların başlarından da bu hâl-i müteaddit kere gelip geçmiştir. Tarihe ilim gözüyle bakacak olursak Fransızların:

Aprés la pluie, le beau temps²⁴⁰

Diyeceğim geliyor. Fakat aramızda kopan fırtınalardan ağız açmak mümkün değildir ki. Hokkabaz curcunasından acısını unutan sünnet çocuğu gibi bel bel bakıyoruz.

Kendini görmeye muvafık olan her millet için atisini görmek, sizi beni görmek kadar tabidir. Lakin göze renkten bahis edilmez. Aramızdaki fırtınadan göz gözü görmeyecek hâle geliyoruz.

Merhum Ziya Paşa:

“Her derdin olur çaresi her inleyen ölmez”

“Her mihnete bir âhir olur, her gama pâyân”

Diye “teselli”nin tabi olduğu ananat-ı kadimeyi tezkâr edilirse de hatıra yine:

“Her dertte bir deva var onu bulmadır hüner” hakikati geliyor.

Manzume-i güzide gazeteler hakkında ne güzel buyuruyorsunuz:

<<Hem söverler birbirine>>

<<Hem sövmeye ederler naz>>

Sövmeyi “muhalefet” bilen bir matbuat heyetinin karilerine okutacağı en güzel zifoslardan mürettep şutum ve iğlazdan ve müftereyat ve isnattan ibaret olmaz mı? Bu toz toprak arasında ferman-ı hakikati okuyacak hangi kabadayıdır?

Hitabınızdan pek ziyade müteessir ve mütehassis olduğum için kelimeler hücum-ı efkârdan korkup kaçıyorlar

Adeta:

—Sen de mi bizi tasni-i seyyiata, o sakil ve barit isnadata, o mahiyetleri kendi kisveleri olan beyanata vasıta ittihaz edeceksiniz? Diyorlar gibi geliyor.

Çok doğru tasvir buyurulmuş:

²⁴⁰ Yağmurdan sonra güzel havalarda

<<Gazeteler hakkı arar>>

<<Yengeç gibi çapraz çapraz>>

Evet yengeç gibi çapraz çapraz! Yengecin “pavurya” namında bir ağabeyi vardır. Ona bir gün dipte avare gezinirken bir lüfer:

—Neye böyle yan yan gidiyorsun?

Diye sormuş. Demiş ki:

—Herkesin bir hesabı vardır...

“Serde kabadayılık var” diye cevap verdiğini söyleyenler de var ise de madde tayiniyle ispat edenler yok!.. İşte bütün fırkalar burada... O fırkalar ki hiçbir merdi şehrin haricinde değildir. O şehir ki ondan cümlemizi ihraç edeceklermiş sözleri de burnumuzun ucunda, madde tayini ile söyleyebileceklerse meydan hazır!.. Hacıyatmazlarsa gelsinler. Ziyanı yok. Kurt kalp olur!

Yine tekrar ederim ki: Bir milletin atisi karanlık olamaz. Bu tarihçe kabul edilemeyen bir maddedir. Yalnız her millet, kendi idaresizliği nispetinde umumi siyasi ve içtimaiyeden mustarip bulunur. İşte onun içindir ki “körler meclisinde şaşılarda ser-müneccim geçinirler” işte beyim, efendim, söyleyeceğim bundan ibarettir: “El’ârifu yekfiye’l-işâre²⁴¹”

3.124. Eski Bir Muharrir İle Hasbihal²⁴²

Ben muharrirliğe yeni yeltendiğim zamanlarda evde, “Beyazıt” kütüphanesinde, matbuatta, elhasıl şurada burada fasılalı fasılalı yazdığım makaleleri ekseriya henüz ikmal etmeden gözüme kestirdiklerime okurdum. Bu benim için bir zevk idi.

Hele geceleyin çalışıp da itmamına muvafık olduğum birinde, bir nazım, bir tasvir, bir hayal sevinçten uykumu kaçırır, beni alessheher sokağa atardı.

Sade ben mi öyle idim?.. Hayır.. Benim gibi müptedi muharrirler, edipler, şairler de aynı hâlde idiler!...

Biz, adeta karilerimizi yaka paça avlardık. Kıraathanelerde, çaycı dükkânlarında kütüphane köşelerinde ağını kurmuş örümcekler gibi idik.

²⁴¹ Arif olana işaret yeter.

²⁴² Eşkâl-i Zaman, 17 Kânunusani 1336/17 Ocak 1920, Sayı 302, Sayfa 3

Şimdi şimdi yine tahattur ediyorum: Benim hazır lop makaleyi kendisine okuyabileceğim bir bedbaht yanıma doğru gelirken helecan içinde kalırdım tam gelip de oturdu mu, dereden tepeden söz açıldı mı, o günlere mahsus bir maharet-i kelâmiye ile zavallıyı maksadına sevk eder, o sırada yine ayrıca bir marifet-i hokkabazane ile elimi cebime atarak hiç yok imiş de o anda yazılı vermiş gibi kâğıtlar üzerine yapılmış bir sevad-ı mutavveli gailedar gailedar okumaya başlardım.

Böyle mazhariyetler benim gibi niceler için uzun uzun kanaatler tevellüt ederdi. Gazetelerden birinde veya bir mecmua-i mevkutada tab edilmiş olanını okuyanı sezdim mi dünya benim olurdu.

Gel zaman, git zaman.... Bu şeylerin de tadı kalmadı. “Mithat” Efendi merhum için yüz beygir kuvvetinde yazı makinası derlerdi, ben elli beygir kadar çıkıştım. Yaz bre yaz!... Oku bre oku!... Dinlet bre dinlet!... At bre at!... Ben de bıktım, okuyan da! Fakat ne yapabilirim ki elde bir sanat oldu kaldı. Vaktiyle altın bilezik dedikleri bu sanat meğer kaplama imiş!..

Yalnız şurası var ki altını kaplama edenin yine ben olduğunu biliyorum. Şükür Allah’a!.. Bu kadar emek mukabilinde yine marifet-i nefse ait bir nebze malikiyet müyesser oldu.

Maahaza benim her yazdığımı şuna, buna okumaklığım, ekseriya hakkımda faydalı olurdu. Çünkü her okuyuşta ekseriya gerek kendi kendime ilişip kaldığım, gerekse muhatabımın ima veya doğrudan doğruya ihtar ettiği cihetler, noktalar, dönemeçler bulunurdu fikr-i mahsus ne ise onu derhal bu çapanarlardan kurtarır, bir diğerine evvelkinden daha münekkah ola[r]ak okurdum. Bir hâlde ki bazı makale okuna okuna yıpranır, kâğıtçıya girip çıkmadan büküm yerlerinden çürür, en nihayet tebyize ihtiyaç mess eder, bu da olup bitti mi gazeteye mi; yoksa bir mecmuaya mı gidecek oraya giderdi. Mabadı talihe kalırdı. Ya basılırdı, yahut “Hamid Vehbi” merhumun dediği gibi çengel-i emhal asılırdı!..

Acaba.. muharririn-i zamane de böyle bir taab-ı ruz-efzun ile azürde midirler?..

Zannetmem....! Hele bugünlerde düşünmeye bile hacet yok. Zira apaçık görülüyor ki mevzuat-ı kalemiyede bir fazla beygir kuvvetinde lüzum hissedilmiyor. “Mithat Efendi” sekiz sayfalık “Tercüman-ı Hakikat” in belki iki sayfasını bir nargile müddetinde söyler yazdırır bir daha ne okur, ne de sorardı! Merhumda bu derecede bir meleke-i imlâ var idi.

Hatta bir gün gazetenin son sayfasında gözüne ilişen bir “ilan”dan koca bir makale çıkardı, bahsi haftalarca sürdü idi:

Şimdikilerin çıkardıklarında, maşallah, öyle bahisler ürüyor ki aylarla yıllarla biter, tükenir şeyler değil... İnsan bunları nesle, ahfada sürecek sanıyor!..

3.125. İki İntihab Arasında Üç Gedik²⁴³

Bu ikinci “intihap”da da kazanamadım ise de aded-i rey nokta-i nazarından “Prens Sabahattin” Beyefendi’ye karin-i evvel olmak şerefiyle mübahi oldum, buna da şükür!..

“Elhamdülillahi âlâ külli hâl” demekte de insan için büyük bir tesliyet mevcuttur. İhtiyar atalarımız, babalarımız da buna yakın olarak:

“Kendinden yukarisına bakıp da güceneceğine, kendinden aşağılara bakıp şükret” derlerdi. Çocukluğumda dinlediğim bu sözü ihtiyarlıkta tasdik edişim de bence bir ders oldu. Neuzibillah birden bir mebus olsa idim ne yapacak idim?. Bu kavga-yı vatan-âşup arasında apışıp kalacak idim. Böyle şeylere senelerce evvel hazırlanmak lazımdır.

Hazır bulunmakta emsali delâletiyle zahir oluyor ki pek o kadar neşe vermiyor, çünkü şu ikizli bir intihapta da neler işittik, neler gördük, neler okuduk!.. Göz önünde bulunanlardan bazılarının sicilleri mi yoklanmadı, tercüme-i hâlleri mi yazılmadı?.. Kızıl, koyu İttihatçı, bol, kara, sulu İtilafçı mı denilmedi?..

Az kaldı unutuyor idim! O ne dehşetli bir infilâk idi?..

Eski “Sabah”da ateşin bir istifaname sütunlar arasında alev alev görünüyor bütün şehri sarsıyordu. “Numan Efendi” hadisesi az mı su götürdü. Bereket versin ona!... Bütün aklam-ı tenkit birden bire mütehayyir ve müteaccip kalarak ortalığı velveleye verdiler. “Yangın var”ın arasında üç İttihatçımın dâhil-i meclis olduğu avazı dünyayı çınlattı. Gerçi fukara-yı ahali kendi derdinde, böyle ayak patırtılarına kulak vereni pek nadir idiye de yine miyanede bin güftugu döner olduğu zannedildi. Bilhassa “Sosyalistler”imiz alındılar. Hatta böbürlendiler. Arada güme giden bir sada-yı hak da “Karmen²⁴⁴” operasındaki mahut nakaratı yâd edercesine:

<<Ey boğa kahramanı kendine gel>>

²⁴³ Eşkâl-i Zaman, 18 Kânunusani 1336/18 Ocak 1920, Sayı 303, Sayfa 2

²⁴⁴ Carmen; Georges Bizet tarafından yapılan opera

<<Dövüşürken iyice düşün>>

<<Ki seni hem bir düşman gözetliyor>>

<<Hem de muhabbet bekliyor>>

Diye bu türlü ar[b]edeleri aslına teveccühe çalışıyor idi. Muhip Ali (E)krem mebus “Ferit” Bey’in haber-i irtihali bir sayha-ı ca[n]gâh gibi tesir etti. Şu bir kaç gün içinde allak bullak oluyorduk. “Celâlettin Arif” Bey “Erzurum”dan da intihap edilince İstanbul mebusluğunda üçüncü bir gedik daha açıldı! Az kaldı gediğin adedi altıyı reside olacak idi, çivi çiviye söker emsalince evvelki üç İttihatçının da istifa etmeleri iltimas edilmiştir, tarzında bir şayia çıktı. Fakat bu hay u huy cidal-cuyane tavsamaya başlamıştı. Sıcak aş soğuk su katıyordu:

Aded-i mertebe. Nisap kanunu mani olamadı. Meclis açılacak idi açıldı. İlk müsademede de “Ayan” da vukua gelerek ardınca mütemmim intihap icra edildi. Onlar erdiler muratlarına, biz kazanamayanlar çıkalım kerevetlerine!..

3.126. Et Kesimi!²⁴⁵

Bu sene de mikattan önce başladı. Dün akşam kasap iri yarı ile:

Dalıç: 14

Levhasını asmış idi. Ondan evvel vapurda iki arkadaştan biri:

—Altı yedi küçük parça bir tas kebab yedim üstüne bir de kereviz! Borcumuz kaç dedim, garson gözleri kapadı: ekmek tas kebabı, kereviz, diye saydı, yüz para da taş delen! Sözü müteakip seksen iki buçuk! Dedi kestirdi attı. Bir de listeye bakayım ki tas kebabın karşısına üç defa kurşun kalemle yazılıp bozulmuş, en sonunda koskoca “50” rakamı konmuş!..

Diye söylüyordu.

Hava soğuk,

—Bir çay içeyim!

Diye gazinoya girdim. Oturdum oturmadım, iki kişi daha geldi. Biri başladı:

²⁴⁵ Eşkâl-i Zaman, 19 Kânunusani 1336/19 Ocak 1920, Sayı 304, Sayfa 2

—Akşama ne yiyeceğiz?

—Bilmem!

—Demin uskumru gördüm sordum. Balıkçı başını gocuğundan çıkarmaksızın 180 dedi. Et de “140”a!

On on beş gün içinde seksenden yüz kırka fırlayan et, bu süratle kendini birden bire tutamayacaktır!... Miktar-ı taaccül kanunu buna manidir. Diğer taraftan alışmışız... Et lokması olmazsa doyum kıvamına girmiyor.

Gözümün önüne “Romanya” harekât-ı harbiyesindeki askerlerimizin bir hâli geldi. “Silistre-i Evvel” muharebesine başlanmış idi. Ben araba ile bir ihtiyat alayının arasından geçiyordum. Tanıyan bir iki zabıt istikbâl ediyorlar. İndim. Derhal:

—Yemeğe buyurun!

Dediler. Nefis bir surette pişmiş lenger dolusu bir kızartma getirdiler. Yedik arkasından bol etli leziz bir bulgur pilavı geldi onu da kaşıkladık! Dört beş günden beri de et yememiş idim.

Dikkat ettim. Midemde bir telaş, bir faaliyet! Tevekkeli “et canlı, yiğit canlı” dememişler! “peksimet”, “peynir”, hazır lop yumurta, şifadır diye çekirdekle beraber yutulan zeytin tanesi, kutu balını ne kadar olsa tutmuyor!

Sofradan kalkınca yanı başımızda silah çatmış olan bölüğü geziyordum. Baktım ki bizimkiler koca bir koyunu büryan etmişler. Atıştırıp duruyorlar.

—Afiyet olsun!

Dedim. İçinden biri koca bir et lokması kopardı. Kalktı.

—İğrenme Efendi! Ye de bak ne de pişmiş ya!..

Diye ikram etti. Hakikaten akik gibi idi, mis gibi de kokuyordu. Bittabi aldım. Yerken:

—Etiniz bol, maşallah!

Dedim. Hepsinin de yüzlerinde, birer gülücük var idi. Bana [e]ti veren galiba içlerinde söz bilen olacak ki cevap için davrandı:

—Çok şükür Efendi!. Allah din ü devlete zeval vermesin?.. Fakat on gündür et yiyoruz.. Et.. et!.. Biraz da fasulye verseler!...

Dememin mi? İşte o zaman Anadolu açlığını hatırlayıp mahzun oldum idi.

Şimdi et fiyatı da, biraz daha yükselecek olursa, şu hâldeki mahzunluğum galiba kat kat olacak!...

3.127. Acaba Ne Diyorlar?²⁴⁶

“Devr-i İstibdat” için geldi geçti diyoruz ama yanlış.. Bilâkis elde vahid-i kıyas kaldı. Evet, bilâkis!.. O devirde “cemiyet”, “içtima” “içtimaiyat”, “cem” ve emsali kelimeler söylenmesi de, yazılması da şediden memnu idi. Fakat nispeten de[r]li toplu idik.

Devr-i Meşrutiyet geldi. Ortaya bir “fen-i içtimai” çıktı. İçtimaiyat kanunları neşredildi, mitingler yapıldı, darma dağınık olduk. Hatta cemiyet-i hatır bile kalmadı.

Galiba evail-i İslâm da olacak.

Bir karar-ı mühim-i ittihazi için müşrikin toplanmışlar... Bu içtimai haber duyulunca zaten adetçe pek az olan ehli iman yese düşmüşler. Bu esnada bir bahadır Müslim de keyfiyeti duymuş. Derhal sell-i seyf ederek mahal-i ictimaa doğru seğırtmek istemiş. Demişler ki:

—Ne yapıyorsun? Onlar yüz, yüz elli, sen bir!.

Aldırmamış. Yalnız:

—Gel cem-i müennes!

Diyerek yürümüş!.

Kavaid-i lisaniyeden mülhem olan böyle bir misal-i cesarete bakarak yine bizim teker teker girmekliğimiz hayırlı olur diyeceğim geliyor. Tam diyeceğim zamanda da:

“Sürüden ayrılanı kurt kapar” misali beynimin içinde dolaşıp duruyor.

Bununla beraber bizdeki komisyonların, kongrelerin, encümenlerin, matbuat vesaire cemiyetlerinin işlerini başarmadık mı, hemen daima kısır kaldıklarını gördükçe bahadır Arap’ın kavline rücu ettiğim demler de oluyor.

Hele söz Konstantiniye dâhilinde adetleri günden güne artan ferferelerin faaliyetlerine baktıkça cümlesini cemiyet namı altında tarumar gördükçe:

²⁴⁶ Eşkâl-i Zaman, 21 Kânunusani 1336/21 Ocak 1920, Sayı 306, Sayfa 2

—Gel ferifete-i acuz!

Dememek kabil olmuyor. Hem de çenesi düşük “fırtına” dedikleri acuz!... Bir [b]eyanname, bir nizam[n]ame, bir nizamname-i dâhilî-i neşri, bunlar yetmiyormuş gibi bir “moda-i müzeyyel” ilavesi, bir reis, bir lider, bir kâtip meselesi, bir kapı çuhadarı tayini, bir iki içtimai ilânı, ondan sonra bir riyasetten istifa, bir fırkadan istifa, bir adem-i devam, bir kâtip mesmuluğunun inhilâli, bir makam sadaretini ziyaret, bir Dâhiliye Nâzırı ile mülakat, bunlardan sonra da derin bir sükût!..

Ne var?.. Fırkada mücanis yok imiş!..

93 Muharebesi esnasında İstanbul’da gönüllü toplanıyordu. Zurafa-yı kadimemizden “Selim” Bey merhum bir gün rüfekasıyla “Sirkeci”de bir lokantada oturuyorlarmış. Bir davul zurna velvelesi, bir:

“Ey gaziler yol göründü”

Feryadı kopmuş,

—Ne oluyoruz?

Diye havlular göğüste, çatallar elde fırlamışlar. Bakmışlar ki önde [a]llı, yeşilli bayraklar yatağanlı, kulaklı, baltalı, bıçaklı, piştovlu bir gürîh-i enbuh, önde orkestra yokuştan kemâl-i mehabetle iniyorlar. “Selim” Bey bunları görür görmez dönmüş, rüfekasına bu gibi nümayişlerle, bahusus top, tüfek var iken böyle esliha-i atika ile harbe gidişlerle ihraz-ı galibiyet mümkün olamayacağını işaret etmek üzere:

—Külahım şehit

Demiş!..

Kim bilir bugünlerde biz cem-i gafiri seyreden ağyar, bir hâlimize, bir de kalimize baktıkça hakkımızda neler diyorlar?

3.128. Vay Üstad-ı Muhteremlerim!..²⁴⁷

Geçen gün doktorla görüşüyorken dedi idi ki:

—Sokma akıl, yedi adım yürür!..

²⁴⁷ Eşkâl-i Zaman, 22 Kânunusani 1336/22 Ocak 1920, Sayı 307, Sayfa 1

Hesapça bizim akıllarımız bu neviden olacak!... Öyle ya!.. Senelerden beridir, “Napolyon” demiş ki,... “Bismark²⁴⁸” hatıratında yazmış ki... “Tiyer[?]”in tarihinde görüldüğü üzere.... “İspenser²⁴⁹” prensipleri muktezasınca... “Makyeval²⁵⁰”in usul-i siyasetince.... Ne olurdu bizde de bir “Misle[?]” bir, “Gladson²⁵¹” buluna idi... Deyip geçiniyoruz.

Deyip geçiniyoruz ama “Napolyon”, “Bismark” kimdir? “Tiyer” tarihi namıyla bir tarih var mıdır?... “İspenser” prensipleri neler üzerine mevzudur?.. “Makyeval”den vaz geçtik, usul-i siyaset nedir? Hele o muşmulanın ism-i tasfirini andıran herifle “Gladson” bizde olaydı başımız göğe mi erişecek idi? Diyenimiz var mı?

Elimizde kamçı yerine bir kalem, ne kadar gelmiş geçmiş meşahir var ise onların ardı sıra koş bre koş!... Koş ama doktorun dediği gibi yedi adım!... Sekizincide zınk! diye duralar!..

Beraber çalışırken müteveffa “Diran Kilikyan²⁵²”a dikkat ederdim. Onun için mevzu muteber değil idi. Yani mevzuun ehemmiyeti ikinci mertebede kalırdı. Bütün günü tarih-i siyasi, hukuk-ı düvel ve bunlara mümasil kitaplardan münasip cümleler tefrik etmekle geçirir. Önünde bir kâğıt, sağlı sollu, altlı üstlü cümleler, fıkralarla dolar, bade bunlar bir araya toplanır, mevzuun dûş-ı tahammülüne yüklenir, bir makale şeklini alırdı.

Bir gün kendisine bu tarz iltikatın muhassenatını sordum idi de aramızda şöyle bir muhavere cereyan etti idi?

—Kari, daima muharririn tefavvukundan emin olmalıdır. Yoksa biz başka türlü kendimizi okutamayız.

—Peki... Bu müşahirin isimlerini muttasıl yazmakta ne kaide memul ediyorsun?

Ona da cevap verdi:

—Senin bir davan olsa şahit götürmez misin?... Efkâr-ı umumiye de bir mahkemedir, onun için böyle kelli felli şahitler ister!..

²⁴⁸ Bismarck

²⁴⁹ Edmund Spenser, şair 1552-1599

²⁵⁰ Niccolo Mochiavelli, tarih ve politika biliminin kurucusu 1469-1527

²⁵¹ William Ewart Gladstone, 1809-1898 İngiliz politikacı

²⁵² Tarih-i Osmanî Encümeni kurucularından

—Demek ki davayı sen veya avukatın değil şahitlerinin kıyafeti kazanıyor... Hâlbuki onlar bu davayı senden benden evvel kazanmışlardır. Onlar şimdi müstağni mevkiindedirler...

—Ne mevkide kalırlarsa kalsınlar... Gören seni kazanıyor der a... sen ona bak.

Filvaki müteveffanın makalat-ı siyasiyesi bir aralık bünye ve kıyafet, şemail ve ahlak, efkâr ve ihtilafat, usul ve tertib-i nukat nazarından her biri dünyanın bir tarafından gelmiş toplanmış lisanları, zevkleri, derece-i talâkatları yekdiğerine uymaz kimselerin zabıt nâme-i ifadatını andırır bir şekle girdi idi. Bakardık ki bir heyet-i mutebere-i şuh[u]d önlerinde bir mübaşir pür istical arkalarında bir mahzar bi-mecal tevhid-i efkâr ve lisan için tekrar burc-ı bapla ithal ediyorlar. Hem hasbi şehadete zorla çağırıl, hem de merdivenleri tırman!.. Kim çıkar? Hatır için belki beş altı, haydi yedi basamak!... Sonrası.. duralar!... Eminim ki dirilse de şimdikiği görse kemâl-i tevazuundan koşup biz yazıcıların ellerinden vay üstad-ı muhteremlerim!.. Diye şapır şapır öper!

3.129. Acaba Kandedir Kande?²⁵³

Biz de ne adamlarız!.. Ne ararız, ne sorarız!.. Yine rüyada görmeye idim benim bile hatırıma gelmeyecek idi!..

Karadağ Kralı ne oldu? Sağ mı öldü mü? Yoksa güme mi gitti?...

Krallığı biliyorum: “himmet’ül-kral, takleu’l-cibal²⁵⁴” tutuldu fakat kendi ne oldu?

Bir aralık aklıma geliyor ki gibi oluyor: Harb-i Umumi esnasında “Avusturya” taarruzundan sonra sulh-ı münferit mi yapacak, kim bilir ne cinayet işleyecek idi ve yaka paça edilerek “İtalya”ya oradan da “Paris”e gönderildi idi. İhtimal ki bu teşebbüs nifak-cuyanesine bal mumu yapıştırıldı.

Zavallı “Nikola²⁵⁵”, ihtiyarlıkta menkûp oldu... Çarların emekdar bi kavası idi.. Evet. Çarlar siyaseti Balkanlar’da gezmeye çıktı mı “Nikola” önde hamail-i kılıcı ile yürürdü. Türkler bu tenezzüh esnasında biraz muhalefet gösterdiler, rehzenlik ettiler mi derhal sell-i seyf eder, piştovu çeker idi.

²⁵³ Eşkâl-i Zaman, 23 Kânunusani 1336/23 Ocak 1920, Sayı 308, Sayfa 1

²⁵⁴ Kralın gayreti, dağı söktürür

²⁵⁵ 1. Nikola 1841-1921, Karadağ Kralı, Çarlık Rusya’sının desteğiyle Karadağ Devleti’nin kuruluşuna öncülük etmiştir.

Bu siyaset-i garibeler icat ediyor? Yersiz, yurtsuzlara, yerler yu[r]tlar verildiği çıplaklar iksa, açlar itam edildiği daha doğrusu ekalliyetlerin hukuku gözetildiği şöyle bir zamanda acaba “Nikola”nın da malı, mülkü araya karıştı da başkalarına mı verildi. Yoksa birkaç gün evvel gazetelerin yazdıkları bir dağ oynamasına mı uğradı?

Şayan-ı dikkattir ki Türkler Balkanlar’dan el ayak çekeli oraların da bereketi kaçtı, diriliği kalmadı!. Vaktiyle kasten ihdas edilen bir hareket-i ihtilaliyeden Türkler mesul tutuluyordu. Onlar çekildiler. Bulgarlar, Rumlar, Sırlar birbiriyle tutuştular. Daha tutuşacaklar!..

“Nikola” Balkan Harbi’nde “İşkodra”yı teslim aldığı zaman ne kadar mesut idi?.. O ne nutk-ı cengâverine idi?.. Neler söylüyor neler diyordu?.. İşte zaman da böyledir!.. Şimdi bülbül-i natıkası tutulmuş, kim bilir nerelerde aram-ı güzindir

Birkaç ay evvel kaçtı maçı diye bir rivayet çıktı idi arkası çıkmadı.

Biçare “Nikola” Panslavizm’in ağzı o[l]du, ağzı da falya deliği idi. Eski Çarlar Balkanlar’ı buradan ateşe verirlerdi. “Danilo²⁵⁶”lar çıktı. “Mirko²⁵⁷”ların hem-nişini artık bu mizac-ı ateşini artık tadil etmiştir! Fakat dünya bu!.. Bu toz, duman içinde istikbâli keşif etmek biraz müşkül!.. Bakın, konferans azası bile mütehayyir kalıyor.

Çobanlık, papazlık der iken prenslik, prenslik der iken krallık ile ortaya çıkan “Nikola”nın yarın, öbür gün “Yugoslav” hükümetinin bir tarafından ser-nâme-yi zuhur olmayacağını kim iddia edebilir? Çıkar mı, çıkar! O zaman da bir mesele daha: “Balkanlar’da düzme Nikola meselesi” diye bir mesele daha!

Ne yapabilirsiniz?

Meğer lisanımız da <<ne oldum dememeli, ne olacağım demeli>> tarzında meşhur misali unutmamalı imiş!.... Geçen bir harp idi ama koca bir Çar ailesini, bir Kayseri, bir Avusturya Hanedanı’nı aldı götürdü. “Ferdinand” ezildi. “Petro” çekildi. “Horac²⁵⁸” öldü. Konstantin küstü, pinpon “Nikola”cık şimdilik mefkut. Bizimkiler malûm.

Dağ değil dünya yürüdü. İnsanlık bu!.. Coşar, taşar, sızar!

²⁵⁶ Slovakça’dan bir isim

²⁵⁷ Hırvatça’dan bir isim

²⁵⁸ Horaca Mann1796-1859, siyasetçi

Fakat ben yine bir taşkınlık arasında “Nikola”yı görmek, Osmanlı askerinin gözlerini çıkardıktan, kulaklarını kestikten sonra diri diri kuyulara atan “Nikola”nın nerelerde tahassun ettiğini anlamak isterim!

3.130. Efem Kararını Biliyor Mu?²⁵⁹

Vaktiyle köçeklik etmiş, bilahare sevk-i talihi ile işi kadılığa dönmüş birinin sıla için köyüne gider iken üç şaki önüne çıkmış. Demişler ki:

—Seni bizim Efe çağırıyor!

Ne yaparsın? Der gibi çevirmiş. Efe'nin olduğu mahale gelmiş ki meclis kurulu. Sazlar düzen almış, çal oynasın, vur patlasın; âlâ!..

Buyurun! Buyurun! Oturmuş. Oturmuş ama ziller döküldükçe onun da eski huyu deprer, usul usul göbek atarmış.

Bir ara da Efe de kalkmış. Bir zeybek oynamış, oturacağı sırada:

—Kadı nöbet sana geldi!

Demiş. Kadı dünden hazır, derhal kavuğu, cüppeyi çıkarmış, şalvarı çekmiş, ortaya atlamış. Başlamış koyuvermeye!

Bittabi oynamak insanı yorar. Yarım saat sonra kadı ter içinde kalır. Efe'nin yoldaşları:

—Artık yoruldu otursun!

Derler, Efe aldırılmaz, bıyık büker. Kadı da senelerden beri mahrum kaldığı böyle bir eğlenceyi:

—Fırsat, bu fırsattır!

Diye uzatmak ister, onlar otursun, dedikçe o da:

—Siz karışmayın, Efem kararını bilir

Der imiş.

Biz hâlâ oynuyoruz, hem fena hâlde yorgun olduğumuz hâlde oynuyoruz. Acaba Efeler kararını biliyorlar mı? Biliyorlar da veremiyorlar mı? Yoksa bu da mı bir oyun? Günler,

²⁵⁹ Eşkâl-i Zaman, 24 Kânunusani 1336/24 Ocak 1920, Sayı 309, Sayfa 1

aylar geçti. Yıllandı. Biraz daha geçti mi: “lihye koyuverdi köçek bitti sakalı oyunun” deyip kesileceğiz.

Gazeteler, hakkımızdaki kararın gelecek marta kaldığını yazıyorlardı. Demek biliyorlar. Hâlbuki önümüzdeki marta kadar biz daha ziyade yorulacağız. Ağır ağır başka oyunlar da çıkıyor. Bunlar “vals”, “polka”, “kenvok[?]”, “zeybek” “Erzurum”, “Sivas” barları gibi oyunlar değil ki müzikacıya veya zurnacıya:

—Dur!

der demez dursun!... Bunlar hayata mâl olan oyunlar!... Bir taraftan da “Bolşevizm” dal budak salıyor. Kanlı bir oyun!... Buna takat, derman, kuvvet ister... İlk ağza gelen de biziz. Çarlık dünyanın başına bir bela-yı mübrem gibi konmuş idi. O belayı tarumar eden belanın ne olduğunu tahmin etmek bile bir beladır. Bunun da daha belası, Efelerin bunun hakkındaki kararlarının henüz bilinmiş olmamasıdır. Fikir ve his ordusu iğnenin deliğinden geçer, kimsenin haberi olmaksızın, tüfek patlatmaksızın istila eder. Bugün Amerika bile endişe-nak. Altmış bin Bolşevik ile uğraşılıyor. Bunlar mikroplar gibi zemini müsait bulunca ani olarak ürerler. Bilahare takım dezenfeksiyon, etüv kaç para eder? Meselenin ehemmiyeti insanlığı kurtarmaktadır. Bulaşık insanları öldürmek de değil! Efe'nin vereceği en hayırlı karar da budur.

3.131. Avrupa Bir Yana!²⁶⁰

Bizim “Tamburacı Osman” Pehlivan bir Anadolu şarkısı okur. Pek sevdiğim için dün akşam güftesini zabt etmek istedim. Yazdım. Siz de okuyun:

<<Şimşir pınarın üstüyem>>

<<Allar giyenin dostuyam>>

<<İlişme bana hastayam>>

<<Doldur o şişeyi

<<Yapsan a döşeği

<<Sen çıkardın biz oynattık>>

<<Zağralı Ayşe'yi..>>

²⁶⁰ Eşkâl-i Zaman, 25 Kânunusani 1336/25 Ocak 1920, Sayı 310, Sayfa 1

<<Avrupa bir yana>>

<<Odaları yan yana>>

<<Yüzünü sür bana>>

<<Doldur bir şarap>>

<<Benim halim harap>>

Yazarken: “Avrupa bir yana” mısraında durdum. Kendi kendime:

—Anadolu şarkısında Avrupa’nın ne manası var?

Dedim. Hatta Pehlivan’a:

—Burasını bir daha söyle,

Dedim. Yine Avrupa bir yana, dedi. Fakat dedikten sonra güldü.

—Anladım. “Sen Avrupa bir yana”dan mana çıkaramıyorsun. Eskiden Avrupa diye ortadan ikiye ayrılmış, taranmış saça derlerdi.

Tamam! Yine öyle!... Asıl Avrupa da şimdi ta ortadan ikiye ayrılmış, taranmış. Hatta elan talan olmuş! Şarkının içindeki:

“İlişme bana hastayam”

da galiba biz olacağız!..... Doğrusu da bu! Harbi onlar çıkardılar. Biz oynattık. Hem öyle oynattık ki divane yanımız da divan efendisi gibi kalıyor.

3.132. Harpten Evvel!²⁶¹

—Senin, palto artık tüyü tosu dökülmüş!

—Ne olacak birader?... Harpten evvel yaptırmıştım.

* *

—Bizim bey harpten evvel on dokuz yirmi yaşındasın derdi. Dün sabah otuza çıkardı!

—Kadem-i zam etmiştir!

* *

²⁶¹ Eşkâl-i Zaman, 27 Kânunusani 1336/27 Ocak 1920, Sayı 312, Sayfa 1

—Harpten evvel ne güzel güzel görüşür, muhabbet ederdik?

—Ney.. ne yapalım? Araya muzi girdi.

* *

—Harpten evvel, tornistan nedir bilmezdim.

—?

—Fulispiti bile öğrendik!

—Fulispit nedir?

—Üçüncü çevriliş!

* *

—Harpten evvel bizde yatar kalkardı.

—Şimdi?

—Biz onda yatıp kalkıyoruz!

* *

—Zavallı, harpte damadını, dün de gelinini kaybetti!

—Daha ne ister harpten evvelkine dönmüş!

* *

—Harpten evvel sizinle bir yerde görüştük idi ama neresi idi?

—Birader dünyanın altı üstüne geldi ne harita kaldı, ne kafa!

* *

—Çok zeki bir gençtir!.. Harpten evvel Fransızca, harpte Almanca, şimdi de İngilizce öğrendi!

—Ha gayret ha!.. Badel-sulh Tercüman'dadır!

* *

—Dün yanınızda gördüğüm birader mi idi?

—Hangi birader? Mahdum..!

—Deme!.. Harpten evvel adeta çocuk idi, şimdi maşallah bıyık, sakal...

—Serpti!... Mütareke uzadıkça daha da serpecek!

3.133. Sefine-i Nuh!²⁶²

“Suyu bardakta, gemiyi duvarda”

Hâlâ unutamıyorum. Geçen pazartesi sabah idi. Geceleyin kar yağmış, alesseher ayaza çekmiş idi. “Kadıköy” hattının 9- seferine yirmi dakika evvel hazırlandım. Yer bulurum zumuyla bilet aldım, daldım. Yukarı salona girdim. Bütün mevki, açılır kapanır sandalyeler meşgul idi. Meğer benden evvel davrananlar var imiş!.. Yakındım. Aşağı salona inen merdivenin parmaklığı kenarında durmaktan başka çare yok. “Gel kaide-i kaim” dedim durdum.

Yolcular ikişer, üçer giriyorlardı. Ceht etseler dörder, beşer hatta altışar bile gireceklerdi. Bu giriş anlatıyor idi ki izdiham had-i gayeye erecek. Girenler üst, alt kat salona açılan üç kapıdan can atarcasına saldırıyorlar, yollar, mevkiler arasında küme teşkil ediyorlardı. Mevkilerin araları, yollar doluyordu. On dakika sonra idi ki salon hıncahınc oldu. Ka[p]ılar insan gürültüleriyle kapandı. Aşağı salona inen merdivenlerin bile basamakları bile iğne atılsa düşmeyecek hâle geldi. Ayaküstünde idik. Fakat hariçten ardı arkası kesilmeyen kesif hücumlar vuku oluyordu. Göğüs, sırt omuz veren verene idi. Harekete beş dakika kaldı idi ki her türlü hareket el, kol kaldırmak, kıpırdamak, dönme mahal hükmüne girdi.

Cehennemi, boğucu bir tazyik-i hararet verdikçe, nefesler tıkanıyordu: Öksürük, tıksırık, öf, vay, aman, pardon, ufak parmağım, ne istiyorsun be?... Çıkamazsan, öyle çıkarım ki... Varda, biraz müsaade! Önüne bak!... Nezaketsiz herif!. Herif senin! Ve emsali sesler gelmeye başladı. Alel-umum vapurlar birer deniz pazarı olduklarına göre zavallı simitçi, salepçi, çikolatacı, nane şekerci, sucu, gülsucu koyuyor mandalinacı, eğlencederlerden(²⁶³) ne gelen var idi ne de giden! Fakat vapur halkı kükrüyor, için için istim alıyor, mırıltı büyüyor büyüyen mırıltı bedduaya, inkisara seb ve şetme istidat gösteriyordu. Kaptanın vurduğu telgraf, arş borusu gibi tesir etti. Sol cenahtan bir bomba:

—Vapur değil, Allah’ın belası?

²⁶² Eşkâl-i Zaman, 28 Kânunusani 1336/28 Ocak 1920, Sayı 313, Sayfa 3

²⁶³ (1) Bunların adedi kalabalık senelerde her nedense azalmış! [Yazarın notu]

Bir daha:

—Lanet olsun!

Bir bir daha

—Utanmaz, arlanmaz!

Daha bir bir daha:

—Ne rezalet!

Aşağıdan bir feryat

—Asu ezbelanda as inege rutyan!(2)²⁶⁴

—Allah aşkına yol verin, fena oluyorum.

Yanımdakilerden biri:

—Geçenlerde biri de böyle olmuş, tıkanmış, ölmüş su veren bile olmamış!

—Asduz vesirun capado ven!(3)²⁶⁵

—Aman aman! El diyo gülümate!(4)²⁶⁶

—Aste diyavlo!(5)²⁶⁷

—Nezvuç armad!(6)²⁶⁸

İttihat-ı anasır eski “İttihat ve Terakki” mefkûresi vasi-i miyasta kesb-i ciddiyet ediyordu. Fransız İngiliz, İtalyan, Levanten şiveleri birbirini takip ediyor, şimdi bizden ayrı görünenlerden biri de:

—Allah bin bela versin bu vapura!

Diyordu.

Filvaki vapur yükünü pek fazla almış idi. Şapkalı bir Musevi şıp diye hesabını yaptı:

²⁶⁴ (2) Allah belasını versin bu kumpanyanın[Yazarın notu]

²⁶⁵ (3) Allah aşkına yol verin![yazarın notu]

²⁶⁶ (4) Allah kahretsin![yazarın notu]

²⁶⁷ (5) Melun![Yazarın notu]

²⁶⁸ (6) Melunların köyü![Yazarın notu]

—Dört kişi var... Üst üste elli okkadan dört kere beş yirmi, iki yüz bin okka eder. Karşısındaki tonilatoya vurdu!

—İki yüz tonilato!...

Parmaklıktan aşağıya baktıkça gözlerim kararıyordu. şapka, fes, kalpak, tüy, sarık, atkı birbirine karışmış, vıcır vıcır kaynıyordu.

Bir ses:

—Haydarpaşa’ya uğrayacak!....

Diye aksedince manzara korkunç bir şekil aldı. Gençten bir yolcu elinde zımba aralıkta kalmış idi. İlk paparayı o yedi!..

şışman bir baron bağırdı:

—Zımbala yiyin hayâsız herifler!

Fakat “zımba” biletçiden ziyade görünüyordu: Biçarenin bir kere nasılsa yuka[r]ıya kalkmış kolu, bir daha aşağıya inememeye mahkûm olmuş idi. Ara yerde bir “Kominist” olup da:

—Vurun!

Demiş olsa pastırması çıkacak idi. “anarşi” başlıyordu:

—Müdür de burada imiş!.. Gelin gidip yerinden alalım, şuradan atalım!

Diğer taraftan “oligarşi” yükseliyordu. Kümelerin cümlesinde bir reis hitabet ediyordu. “Bolşevizm” meydan alıyordu:

—Burada mevki falan yoktur. Parasız binelim parasız gidelim. Bilet dedi mi alsana!..

Her yerde de bulunuyorlar. Sa[r]ı benizli bir İtilafçı:

—Bunlar hep “İttihat Terakki”nin yadigarları!.. Herifler gittiler ama eserlerini de bıraktılar!...

Gemi âlemi bu kimi ararsın da bulunmaz!.. İşte bir “Sulh ve Selamet”çi:

—Bir kere köprüye yanaşsak.. şu limanı tehlikesizce geçsek!... Bir daha bu postaya mı binerim! Tövbeler olsun!

“Sosyalist” mi istediniz, bizde öyle feyz aldı ki...! Buyurun dinleyin:

—Paşa diye Seyr-i Sefain müdürü yapmışlar!... Hay paşalık başında paralansın!...

..... “Ahrar”dan. “Çiftçiler”den kimseyi göremiyorum.. Vapur, tasarrufa hilâfına olarak telgrafla verilmiş olan emre imtisalen Haydarpaşa’ya uğradı, yirmi dakika bekledikten sonra tren yolcularını da alarak on buçukta köprüye yanaştı. Her çıkan bir kere dönüp bu sefine-i Nuh’a gazabane bakıyordu.... Bunlar da bir gün imiş!..

3.134. Vay Muz Bıyık Beyim!²⁶⁹

Durup dururken veyahut merak edip de eskiden “Pırasa” medluli olan yer altında babam bıyığı!

Bilmecesine benzeyen:

—Üst dudakta iki nokta!

Bıyıklara profil, yani yandan baktınız mı?... Aman!.. Ne kötü şey imiş!... Benim daha dün akşam gözüme ilişti.

Hem bu bıyık, vaktiyle fındık çürüğü, kalemisk yağı, çekme, burma ile büyümüş, nice defalar maşa ile bü[k]ülmüş, fakat asri bir tuvalet olmak üzere eyyam-ı ahirede makasla budanıp, ütülenmiş, bade ustura ile iki tarafından alınmış!...

Göz, öteye beriye bakıp da yorulduktan sonra böyle bir bıyığın yan kerterizine doğru bakacak oldu mu pek dalgın ise dikenli bir şeye basıyor imişsiniz gibi [i]nsan a[y]ağını kaldırıyor!... Dalgın değil iseniz bakındığımız taraftaki burun deliğinden süzülüp bir kısmının tüyleri kalkık olarak hariçte kaldığı, yahut yine o delikten akşam rengine göre kara, kumral, akçıl bir maddenin pıhtılanıp diken diken olduğunu tahayyül ediyorsunuz!..

Evet dudağın ustura i[n]miş sahası da garip bir manzara bağlıyor!... Hem hiç bıyık çıkarmamışlardaki sahaya nispetle kabarık duruyor, hem de ibrişim bulunanlarınkiler gibi kıl dipleri görünüyor. Bittabi körpelerde bu hadise fizyolojikiye alelâde mühmel ise de kartlarda göze çarpıyor!

Aramızdaki teklifsizliğe binaen bunlardan birinin o kısm-ı matruşuna parmağımla dokundum. Paça tüyünden daha sertçe, umka doğru daha muannit adeta ucu kırık dikiş iğnesi mukavemeti duyuluyor. Satıh, asıl bıyık tarlasının gerek yanağa, gerek dudağa muttasıl hududunda müstevi olduğu hâlde orta yerinde yeni tıraş ise toprağa cemre

²⁶⁹ Eşkâl-i Zaman, 29 Kânunusani 1336/29 Ocak 1920, Sayı 314, Sayfa 3

düşmüş gibi duman çıkacak bir istidad-ı haruri ile muttasıf bir intifah-ı arzı ile mahdut bulunuyor, yeni tıraş değil de üç dört günlük nesip arızasına uğrayıp muattal kalmış ise telleri kullanıla kullanıla dökülmüş hasır fırça koçanı gibi batıyor.

Ahbabımın makam-ı muhabbette irat ettiği:

—Akşam benim kızı, hani en küçük “Nebile” yok mu, onu yakaladım. Öptüm. Anasına baktı. Eliyle öptüğüm yeri göstererek: Anne! uf! Dedi.

Cümleye bakılacak olursa yüzünün derisi kalın olanlardan maadası için öpüşmek muhayyer buselik!...

Hele dudak dudağa hiç gelmeyecek. Sağlam deler!...

Ahbab değil mi ya.... Sordum:

—Böyle kestirmenin ne kaidesi var?

Dedi ki:

—Ş[u] faydası var ki sana anlatamam. Sen de kestirirsen anlarsın!

—Demek ki kürek!

—Hiç de değil!..

—O hâlde?

—Anladım, merak edeceksin... Bari söyleyeyim.. Şu faidesi var ki erkeği, kadını, güzeli, çirkini sana bakıyor!..

—Ne diye?

—Tefsiri sana ait. Ne diye dersin o diye!..

—Muz gibi!..

—Hah!.. Ne niyete yersen ye!.. İyi hatırıma getirdin. Ben de buna bir isim arıyordum, şimdi buldum: “muz bıyık”!....

3.135. Bize de Mübareği Size de!²⁷⁰

Andal gelin, yengeyi halayık zannedermiş!... Şark'ın dört yeni müstakil hükümetleri acaba siyaset-i hazırayı ne zannediyorlar?... Bence mesail-i cedidenin en ziyade can alacak noktası burasıdır. Biz, eski gelin Avrupa siyaseti arasında kocadık, çoluk çocuk sahibi olduk, hâlâ kaynana zırlıtısından, elti, baldız, kayınço derdinden kurtulamadık. Yok komşunun beline baktık, yok izinsiz çarşıya çıktık, yok bacı dadesinin kedisine pişt! Dedik diye asırlardan beri başımıza örülmedik çorap kalmadı!

Siyaset böyledir.

—Benim ayağımın bağını çöz.

Dersin,

—Senin elin yok mu?

Der.

—İstemem seni herif!

Dersin, akşama çakar çakar gelir. İstersen kapıyı açma. Cam bir tarafa, çerçeve bir tarafa! Geceleyn bir kavga, bir rezalettir çıkar. Üstelik bir de ortak alır.

Şarkı söylersin:

—Bizim gelin gönle uğramış!

Derler... Köşeye çekilip oturursun.

—Külkedisi!

Diye ad takarlar. İşi hamaratlığa vurursun, ortalık süpürmeye, çamaşıra, yemeğe, suya, oduna seni sürerler.

Oturursun:

—Nedir bu benim çilem!

Diye ağlarsın. Mahallenin ne kadar kayış bacak toramanları varsa toplanırlar, el vurarak, sırtkan yüz, yayık ağız:

²⁷⁰ Eşkâl-i Zaman, 30 Kânunusani 1336/30 Ocak 1920, Sayı 315, Sayfa 1

—Ağlamış, ağlamış koca kabak ağlamış!

Diye eğlenirler, öksürük olursan,

—Verem!

Tıksırık olursan

—Yelloz!

Susmayıp sokağa çıkarsan,

—şılık!

Sımsıkı kapalı gezinirsen,

—Karakoncolos!

Biraz huysuzlanırsan,

—A!.. Biz bilmez miyiz, eski huyu! Seni keser, hasbinallah okursun.

—Sinsi!

Elinden bir fincan düşer,

—Sarsak!

Sakız çiğnersin,

—Her gün her saat tıkınıyor!

Kocanla hoş geçinirsin,

—Büyücü karı!

—...

—...ilh.

Derler. Bahçeye çık kabahat, içeriye gir kabahat!..

Sonra,

—Gelin çiçek, her dediği gerçek!

Diyen olmaz.

Hâlbuki bunlar şimdi şark-ı karipte dört ortak!

Kaynana, azgın Bolşevik!

Dedikoducular kurnaz, Avrupa!

Bakalım, ne yapacaklar?!!

3.136. Yuf Borusu!²⁷¹

Kendi söylemedi, gazetelerin birinde okudum. Bizim “Borazan Tevfik²⁷²” Bey Şubat’ın üçüncü günü “Tepebaşı” Kışlak tiyatrosunda vereceği konsere gelmeyenlere yuf borusu çekecek imiş!

Çalamaz!

Artık onun bunun borusu ötmez!.. Ötse bile güme gider. Çünkü zamanede boru o kadar çoğaldı ki bir araya gelseler muazzam ve muhteşem bir “Düttürü Leyla” faslı teşekkül eder!

Borazanımız, kendine güvenirse yuf borusunu bunlara çeksin!.. Hatta öttürmesini pekiyi bildiği için konserdeki numaraların altına:

<<Borulara yuf borusu>>

Diye bir numara daha ilave etsin! Bizde sana[ta] rağbet ne imiş, o zaman görür!

Fakat yine anlamazlar. Anlamazlar değil anlayamayız belki kendisi de görmüş, yetişmiştir. “Deli Corci” diye bir divane var idi. Tam otuz sene İstanbul sokaklarında boru öttüre öttüre dolaştı da:

—Delidir!

Diye eğlenir idik!.. O zaman kiminin hatırına gelir idi bütün Avrupa ırkı kaim-i makamları, Çinli, Japonlu, Senegalli, Malagaşlı, Turani, Hindi, Amerikalı, Avusturyalı efradı sıra ile burayı ziyaret ederek burnumuza bo[r]u öttürecekler!.

Yuf borusu denilince zavallı Bektâşi’yi hatıra getirmemek mümkün mü? O dememiştir a, şair “Kazım” Paşa merhum kasidesinde nekiriyle beraber gömülmesi hikmetini tasviren güya ruz-ı kıyamette dirilince:

²⁷¹ Eşkâl-i Zaman, 31 Kânunusani 1336/31 Ocak 1920, Sayı 316, Sayfa 1

²⁷² Osmanlı dönemi nüktedanlarından

<<Büyüklerin varıp ayağına sürüp yüzler
<<Cenab-ı Hakk'a şefaatin rica edeyim
<<Kabul olursa ne âlâ niyazım olsa gerek
<<Çekip hulûs ile bir yuf borusu cümlesine
<<Safa-yı hatır ile eyleyeyim cahime sefer>>

Demiş imiş!.. Hâlbuki benim işittiğim böyle değil idi. Mahşerde kalkar, etrafa bir göz gezdiririm, baktım ki orası da burası gibi.. Yaratana sığınır oraya da bir yuf borusu çeker, alır başımı giderim! Tarzında idi ki bence en doğrusu da bu olacak! Fakat öyle zannediyorum boru, kıyamete kalmayacak!..

Tevfik'im, sabırlı olsun! Nefesini beyhude ziyan etmesin!.. Galiba derviş merhumdan evvel yuf borusunu biz çekeceğiz!.. Hele sulh olsun. Bakalım!

3.137. Ya Sabır!...²⁷³

—Falcı!... Kokorozlu fala bakar!... ...kovuklas!...

Bunda bende bile kadim bir itikad-ı batılın son heyecanlarını uyandırıyor.

—Falcı!.. Maydanozlu fala bakar!... ...hoplas!..

İnsan yalana da düşkündür!

Acaba hakikaten o demir gibi soğuk yüzü

—Gözlüklü, şişman Bey! Sana bir fal açayım mı?

—Aç bakalım!²⁷⁴

Yanında mamelek meşşate-i rengine inzimam eden tatlı sözü daha m[u]nis daha dil-nüvaz mı geliyor?

—Falcı! Aynalı fa[l]a [b]akar!.. Haydi kavuklas, hoplas!.. Kokorozlu, maydanozlu!..

Aynalı fal!.. Meret-i şunun ve hadisattan aks eden suver-i gunagun bununla mı malum olacak?

²⁷³ Eşkâl-i Zaman, 1 Şubat 1336/1 Şubat 1920, Sayı 317, Sayfa 1

²⁷⁴ Bu diyalog yazımın içindeki karikatürün altındadır. Metnin akışını tamamladığı düşünüldüğünden eklendi

—Gözlüklü, şişman Bey! Sana bir fal açayım?

—Aç bakalım!

—At şuraya bir yüzlük!

Yalana da mı para?... Dinlemek de cabası!

—İyi çıkarsa veririm!..

—Peşin vermezsen fal açılmaz!

Ne sağlam ahz ü iata Demek yalanın kıymeti evvelce sigortaya giriyor, sonra başlıyor.

—Al

—Bereket versin!..

Ne oluyoruz? Yalandan bereket umuyoruz!. Bu ne sukut?.. Bu ne hal?...

Kirli bir mendil üzerine serpilene baklalara bakın. Aman!.. Bizim eski bakır okluk ne kadar hoş-endam!.. Yavru bir kaplumbağa sırtı tersine dönmüş!... Mavi boncuk da var.. Görüyor musunuz? Gözlerim eğleniyor....

—Hoşsun, iyisin, dilbazsın, hatırnazsın!..

Koltuğa mı geliyoruz!..

—Fakat biraz kurnazsın,

Orası öyle!

—Elin açıktır, gönlün açıktır, her işin açıktır!..

—Açıkları sıralama!

—Çok günler görmüşsün, gülmüşsün, zevkler, safalar etmişsin!

Burnumuzdan gelmeyeydi dediğin doğru idi.

—Ama bugünlerde bir şey için pek meraklısın! İçin için ağlıyorsun da kimseye bildirmiyorsun!

Doğru be!

—Uzaklarda mı desem, bağlarda mı desem “eliyle kaplumbağayı çevirerek” dağlarda mı desem..

Korkma say, coğrafya-ı tabiye dair ne kadar kelime biliyorsan söyle!

—“Yine eliyle bir küme baklayı göstererek” Bir kalabalık için vuruluyorsun?.. Gece gündüz oradan bir haber bekliyorsun...

“Bu defa mendilin kenarına kadar atlamış bir kaç dağınık baklayı toplayarak”...

—İşte aklın böyle dağınık!

Biliyor be! Bilmiyorsa bile konduruyor! Mendili topladı bir daha açtı.

—İşte o haber!.. Beklediğin haber!. Mal mı, can mı belli değil...

İkisi de!

—Gelecek, gelecek!

Falcının gözüne baktım ki gözleri derin bir hayal-i gaibi taharri eder gibi dalgın duruyordu. Kadının bu vazı, mağlataları arasında kendisinin de bir itikada merbut olduğunu ima ediyordu. Hatta içini çeker gibi oldu. Başımı sallaya sallaya:

—Gelecek!.. Gelecek! “parmaklarıyla bir iki büyük baklaya dokunarak” İki aya üç aya kadar!..

Acaba sulh mu?

Yine topladı bir daha attı, bu defa baklalar daha toplu idiyse de kümenin etrafında bir iki avare var idi, bir tanesi de bağaya sur olmasın idi!

—Düğün var...

—Ne var?

—Düğün!.. Bak!.. Senin baklan binmiş..

—Ne yapmış?

—Binmiş!. İşte haberin!. Yani başında duruyor!.. Boncuk da var.. İşte yine iki bakla!.. İki ay geçer geçmez gelecek!..

Hâlâ zihnimden gitmiyor. Adeta ufak ufak helecan bile veriyor. O dakikadan beri günleri sayıyorum. Bugün altıncı gün! Daha elli dört gün var... Günler de uzamaya başladı!.. Ya sabır!..

3.138. Eziciler Yurdu!²⁷⁵

Arapların:

“Her vadide bir tilki izi vardır” mealinde bir darbı meselleri var imiş. Eğer bu söz hakikat-i ahvâlınden muktebes ise bizim vadilerde izlerinden geçilmez, öyle izler ki ecdadı böyle şaşırtmış, ihfadı çıkmazlara sevk eylemiştir! O tilkilerden buralarda yapça yapça gezi(ne)n mi, parmak uçlarına basıp geçenlerin mi, topuk çalanların mı, yan bastıların mı, makas adım atan mı, çizme, postal giyenlerin mi fink atan ökçelerin mi, ayak sürüyenlerin mi, yoksa çıplak yürüyenlerin mi izlerini istersiniz?

Hakikat buralara köylerimizden bir kaçına ilm-i mahsus olan “tilkilik” deyip geçmeli!

“Paris” Muahedesi’nden beri tamamıyet-i mülkiyemiz namına bu izler üzerinden yürüyüp gitmekteyiz. Az gittik uz gittik, dere tepe düz gittik. Gözümüzü açtık baktık ki gayeden bir çuvaldız değil, milyon çuvaldız geri gitmişiz!. Vaktiyle:

—Elbette millet öder!

Diye yapılan borçlar, bu izlerin cigergâhımıza çıkan bir ucudur.

—Elbette millet gider!

Diye açılan harpler, yine bu izlerin cigergâhımıza çıkan diğer bir evhadıdır.

Şimdi de güya mütarekedeyiz. Kurşundan, güllenden, bombadan, silah parıltılarından göz açamıyoruz. “Maraş” ateş içinde, “[İ]zmir” zincir altında, civar kara ve kasabatı darül-harb!...

Şehrin ihtiyacı başından artmış. Ekmeğin okkası on ile yirmi arasında, et yüz kırk kuruşta, süt kırk... Yumurta beşte, pirinç, yağ, fasulye, hatta patates fırlak, yüz bin Bolşevik kaçağı buraya hicret ediyor şimdi de:

—Elbette millet dayanır!

Kanaati başladı... Tatlı canı kurtarmak isteyen daha kimler var ise buraya buyursun! Bütün dünya burada onlar da gelsinler!.. Burası İstanbul değil dar’ül-eman!.. Öyle ya! Dar’ül-eman!.. İştıyor musunuz? Her taraftan aman! Sedası geliyor! Evet, Türkler:

—Amana kılıç olmaz.

²⁷⁵ Eşkal-i Zaman, 2 Şubat 1336/2 Şubat 1920, Sayı 318, Sayfa 1

Demişlerdi. Şimdi karşısındakiler:

—Amana kılıç!

Diyorlar. Asri ahlakıyatta bu izler üzerinden yürümek için amana hacet yok! Hep eski bildiklerimiz. Baktık ki abalıdır, vur! Baktık ki bükemiyorsun, öp!.. Baktık ki aldracak hali yok gir!. Baktık ki sırtıyor, çak!

—Buna ne derler?

—Diplomasi

—Akvam-ı iptidaiye efrad-ı mağlubeyi zincire vururlar, gözlerini çıkarırlar, dudaklarını, burunlarını keserler, açlıkla öldürürler imiş!

—Ne vahşet!

3.139. İşte Başlıyoruz!²⁷⁶

“Ermenistan”ın da istiklâli tastik-i âliye iktiran etti hem [E]rmeni ifrat-perverlerinin istedikleri gibi bir hükümet oldu: bi-hudut!

Artık orası da bizim, burası da bizim demeye hacet kalmadı. Mademki müstakil Ermenistan hududu henüz gayr-ı maiyettir. Kıtaat-ı hamsenin üstüne “Büyük Ermenistan” diye bir hat-ı mevhum da vaz olunabilir! Fakat reviş-i ahvale göre bi-hudut olmak da tehlikeden azade görünmüyor!.. Çünkü “Ermenistan” gibi yine o diyarlar da gayr-ı muayyen hudutlu üç hükümet daha var: nasıl üç? Bir de biz varız dört, “İran” öteden beri hudud-ı seyyare ile müteşekkildir: oldu, beş, şimdi haddini, hududunu bilmeyen bu beş hükümete bakıp da ne demeli?

Harb-i Umumi'nin meydana çıkardığı ucubelere bir misal de bu sınırsızlık oldu. Acaba Asya git gide iskân-ı kadimesine mi avdet edecek: bahusus buraları ta[r]ihte hükümetler yatağı, batağı olmakla müştehidir.

Doğru mu, değil mi bilemiyorum ama, gazetelerde okudum. Bu hükümet-i adidenin recüliyet-i siyasiye ve idariyesine İstanbul Ermenileri de namzet bulundurmuş. Âlâ!... Artık eski hemşerilerimizin bir ayağı burada, bir ayağı “Erivan”da!... Demek ki İstanbul'da bir nevi mahrec-i ricâl olacak!

²⁷⁶ Eşkâl-i Zaman, 3 Şubat 1336/3 Şubat 1920, Sayı 319, Sayfa 2

Bu vahime bana İstanbul hayat ve muaşeretin kariben değişeceğini zannettiriyor.. Meselâ ahabımızdan o vakit “Vahan” Efendi’yi beş sene sonra gazetelerde:

Ermeni Cumhuriyeti sabık adliye nâzırı Baron “Vahan” cenapları dün şehrimize avdet etmiştir. Diye göreceksiniz!.. Sabık adliye nâzır, baron, ... yetmiyormuş gibi bir de cenapları ... epeyce kalabalık!.. Bizimkilerin kulakları çınlasın! Tabii kıyafet de ona göre olacak! Meselâ silindir şapka, redingot, bonjur, fantezi pantolon, yerine göre siyah, beyaz kravat, lostran potin, gant... ve sair... iyice masraflı!....

Elbette “Ermenistan”ın bir de meclis-i mebusanı bulunacak!.. Ermeniler “Ali Paşa” zamanından beri Patrikhane’de bir meclis-i cismani bulundurdukları için usul-ı meşverette bizden üstündürler. Behemehâl, fırkalar da teşekkül edecek. Hınçaklar, Taşnaksutyunlar, İstanbullular boş dururlar mı? Baksanıza bize boş durduğumuz var mı? Halkın lisan-ı teessüfüne virt olduğu üzere sırtımıza giyecek hırkamız yok, fırka fırka üstüne!

Fırkalar da teşekkül etti mi bir kıyamettir kopacak!.. Oradan da İttihatçılar İtilafçılar zuhur edecek!.. Medet Allah!...

Muamelat-ı tecaribe ve sarrafiyede haiz kasab’üs-sabk²⁷⁷ bir millet olduğu için “Kafkasya” vaziyat-i iktisadiyesinde pek çabuk bir mevki işgal edeceğinde şüphe yoktur. Hatta daha şimdiden malumata iptidar eylemiştir. “Patrikhane” daha şimdiden Ermeni taklilat ve tehciratından dolayı bizim henüz ilama raptedilmemiş tazminat akçesini karşılık göstererek İngilizlerden iki milyon altın avans istemiş olduğunu okuduğum zaman bundan otuz beş sene evvel, telgrafhane memurunu maaşatını kırmakla bir şöhret-i vasia kazanmış olan rahmetl[i] “Şinork” Efendi’yi hatırladım der idi ki:

—Sarraflıkta kaide, kırarsan faizi derhal elde etmeli, kırdırarak isen elde edeceğin parayı vermiş olacağın faizin bedelini maa-yadetin[?] temin edecek bir işe yatırmalı!

Bakın, bu iki milyon avans da faizli ama dâhil-i cumhuriyette imarına sarf edilecek!... Bunlar en bariz alaim-i seciyedir... Biz ise henüz müstakilen hüküm ne olacak meblağı nasıl vereceğimizi düşünmüyoruz bile... Bu da o alaimden biridir değil mi?

²⁷⁷ Emsâline, benzerlerine üstün gelen kimsenin kazandığı mükâfat

3.140. Allah Cümleyi Hab-ı Gafletten İkaz Eyleye²⁷⁸

“Asrileşmek” “asri devlet”, “asri idare” gibi bir takım züppe kelimat ve terakip ile maksut olan neticeye ermenin mümkün olamayacağını, mini mini beylerimizin eski kelimeleri, yeni kelimelerle istibdale sarf-ı zihin edeceklerine asar-ı fiiliye göstermeleri şu zamanda daha ziyade münasebet olacağı bahsi uzayıp gidiyordu. Tecrübe-dide bir zat-ı muhterem dedi ki:

—Panslavizm komiteleri “Tuna” eyaletini, “Hersek Bosna” yı, “Karadağ” ı “Etnik-i Eteryâ” cemiyeti “Girit” i, “İstanbul” u “Ermeni” propagandaları vilayet-i şarkiyeyi tesmim ve teslih ettiği esnalarda bizim vaizler cumalarımızda masal söylüyordu. Hatta o zamanlar meşhur olmuştu. Hocanın biri namazdan sonra rahlenin başına geçmiş:

<<Allah cümleyi hab-ı gafletten ikaz eylesin!>>

Dedikten sonra maksada şüru ile:

Bir gün “ebabil” kuşu “radiallahuanha” yuvasında yavrularıyla oturup dururken yılan gelmiş, demiş ki:

—Ey “radiallahuanha” ebabil kuşu niye oturuyorsun, çıkıp gezsene!

Ebabil kuşu “radiallahu” anh’da cevaben demiş ki:

—Çıkıp gezeceğim ama sen varsın.. Ben gider gitmez yavrularımı yersin.

—Yemem!

—Yemin et.

—Eğer yer isem Cenab-ı Hak beni zıpkın ile yiyenlerden eyleye!

Birden bire hatırıma gelmediği için sordum.

—Zıpkın nedir?

Gülerek:

—Bildiğimiz çatal.

Durdum...

²⁷⁸ Eşkâl-i Zaman, 4 Şubat 1336/4 Şubat 1920, Sayı 320, Sayfa 2

Filvaki Őu zihniyet, Őimdi kalmamıŐtır ama onun yerine kaim olan bir takım zihniyetler var ki “ebabil” ile “yılan” ı hâlâ konuŐturmaktadır. Harb-i hazırın en bųyųk en hatır-nak manevrası kendisiyle beraber baŐlamıŐ, fakat harp biter gibi gųrųndųđđ halde o manevra bųtųn kuvvet ve Őiddetiyle devam etmekte bulunmuŐtur. Yılan bizi yuvadan ayartıp yavrularımızı yemeye gųz atmıŐ olduđđunu bildiđimiz halde ona:

—Yemin et dedikçe, bu sųzųn her tekrarında:

—Yer isem Cenab-ı Hak beni:

—İttihatçı eyleye

—İtilafçı eyleye

—Sosyalist eyleye

—Sulh ve Selametçı eyleye

—Ahrar’dan eyleye

En nihayet:

—Bolşevik eyleye!

Diyor. Hâlbuki meram, yuvamız olan “vahdet-i millîye”yi bųtųn bųtųn bozmak, yavrularımız olan unsur-ı mųbaređđ ısırıp kanını emmektir.

3.141. Eski Rųyalar da KalmamıŐ!²⁷⁹

Harpten evvel ayda bin elli iki bin kuruŐ kazanan veya alanlara “orta halli”, bunlardan ev sahibi olanlara “vakitli”, hele bir iki dųkkâna da bulunacak olursa “variyetli”, “hali, vakti iyidir” der idik.

Gųnųn birinde bir ses iŐitildi:

—Çok sųrmez İstanbul’da iki tabaka insan kalacaktır: zengin, fakir!

—Orta halli ne olacak?

—Kalmayacak!

—Nasıl olur?

²⁷⁹ EŞkâl-i Zaman, 5 Şubat 1336/5 Şubat 1920, Sayı 321, Sayfa 2

—Görürsünüz!

Denildi.

Yine günün birinde bir ses daha işitildi:

—Fakirler zengin, zenginler fakir olacak! Filhakika Harb-i Umumi esnasında bu ahbar kablel-vuku musaddak inip çıkmalı çeşitler görüldü. Hatta cebinde bir arada bin kuruş bulunacağını fevkel-memul hülya edenlerden bir kaçı hakkında:

—Dün gece iki bin lira kaybetti!

Veyahut:

—Şimdi elli, altmış bin liralık bir adamdır.

Sözlerini işittim idi. Bade hal ve kallerine baka baka inandım bile.

Bizde o ana kadar fakirden zengin olana tesadüf ettim mi, tesadüf etmedim mi pekiyi tahattur edemiyorum ama zenginden fakir olanların bir kaçını biliyorum. Çocuk idim ama mahut konsolide meselesinin tepeden inme, tayyare bombardımanı gibi ortalığa top attırdığımı bir türlü unutamadım. O zaman bu filonun kumandanı “Mahmut Nedim” Paşa idi. Bu dâhiye-i maliye Avrupa’da ismimizi:

—Batakçı!

Çıkarmış, bizim “Bursa” ha[lk]ının feryad-ı münakisi oraları da güm güm öttürmüş idi. Hazine-i düvel, zaten israfat-ı mütevaliye ile tam takır olmuş iken elde kızıl kuruşlar kalınca “et tekrar-ı hüsn” kabilinden olmak üzere sonuna bir de “kuru bakır” ilave edildiğini bir takım “hatırat”da okudum.

93 Harbi’nde:

—Benim için de bassınlar!

Diye ser eden müteneffizandan gelen emir üzerine kaimelerin kucağa, bucağa, bohçaya, sandığa sığmaz olduğunu derken lirasının beşi, onu, yirmisi, yirmi beşi bir altın yerini tutamayacak hale geldiğini en son köylülerin mısır kabukları gibi yastık yapıp üzerlerine baş koyduklarını, duydum, gördüm, anladım.

Ne söylüyordum, fakirler zengin, zenginler fakir olacak!.. Galiba sıra bize geldi. Çünkü yine işitip anladığıma göre mütareke ilanı gününden itibaren aksülamel başlamış...

Tahterevalli oynamak da bir zevk ise de bir kere de biz oynasak!.. Dikkat eyleyecek olsa servetin bizim unsurda gelip geçici bir şekl-i muâşeret olduğu teslim edilir. Parayı kazanmak kolay, tutmak güç diyenlere hak verilir.

—Yel üfürdü, su götürdü, kısmetimde varsa yine kazanırım!

Demek de kadınlarımızın: “züğürt tesellisi” dediklerinden başka bir şey değildir.

Hâlbuki bizim züğürt düşmemizden kimlerin kazanacakları da artık açığa vurmuş serlerden oldu.

Kazanılan elden kaçırılacak olursa avucumuzu sıkı sıkıya kapatıp gözlerimizi fıldır fıldır içi altın dolu açtığımız rüyalarından ne farkı olur?... Zamanın maddiyetine bakın ki ne böyle rüya görenler kaldı, ne de böyle rüyalar!..

3.142. Yirminci Asır!²⁸⁰

Ne asır imiş ya!.. Haya[l] ile girdi, galiba kavga ile geçecek!.. Umumi kaht ve gala ile çıkacak!..

Transvaal²⁸¹, Rus-Japon, Trablusgarp, Balkan Muharebatı ile Harb-i Umumi ve bunun tamamından olan Bolşevizm, Kominizm tahribatı yirmi senedir beşeriyeti beladan belaya uğrattıyor, biz hâlâ kendisinden hayır umuyoruz! Geçenlerde bizim “Yeni Gün”de de bir fıkra var idi: “Mebus Tevfik ölemez, çünkü yirminci asırda yaşıyoruz” deniliyordu. Ne kadar güldüm?.. Hâlbuki he(r)ifçi oğlu gözümüzün önünde koca hükümetleri tevkif ediyor, onlara susta durduruyor!

Evet, yirminci asır!.. Ne tatlı hayal ile girdin idi! Kimyager iken bir aralık Har[i]ciye nazırı olan müteveffa “Bertelo[?]” başta, bonetasını giymiş, gözlüğünü takmış, prostelasını düzeltmiş, ekmeğin okkası otuz beş paraya, etin ki dört buçuğa, sütünki ikiye, dört odalı bir ev, dört mecdiyeye odun, kömür müfte alınıp satıldığı günlerde:

“Müjde, ey nas!.. Dünyanın cennet-abat olduğu zaman pek yakındır. Artık ne çiftçi, ne çoban, ne pişirici, ne de kurta[rı]cı kalmayacak. Yalnız kimyager kalacak! Çünkü kimyager size az vakitli tabletler, yağlı kapsüller, unlu, şekerli parçalar, beş dakikada vücuda lazım olan mevaid-i hayatiyeyi alacaksınız. Buna hap sistemi derler. İki üç parça bakkal külbastısı ancak iki öksürük şekeri, bir yumurta bir tavla zarı, bir bardak süt hafif,

²⁸⁰ Eşkâl-i Zaman, 6 Şubat 1336/6 Şubat 1920, Sayı 322, Sayfa 1

²⁸¹ Güney Afrika Cumhuriyeti’nde bulunan coğrafi ve idari bölge

esmer bir sakız leblebisi haline girecek. Siz bunları yutacaksınız, doycaksınız, mideniz hafifleyecek. Orduları bir araba yükü erzak aylarca besleyecek, hatt-ı istivada, kutuplarda sürten seyya[h]in senelerce yiyecekler[r]ini bir paket yapıp yanlarına alacaklar!.. Müjde ey nas!... Bu ana kadar toprağın sürülmesiyle halledilmekte olan muadele-i mevcudiyet bundan böyle bil-kimyayla halledilecek. Bu sebeple menazır-ı zemin değişecek!.. Tepelerimizde dumanlı balonlar gezecek, sath-ı arz, ta[r]lalardan, bağlardan, bostanlardan kurtulup bahçelere kalp olacak!.. Her ta[r]af [be]hişti manzaralarla dolacak!..

“Ey nas!.. Müjde! Aldığınız gıdaların halisiyet-i mutlakası sebebiyle ömrünüz şimdikininkinin bir misli daha artacak!... Devr-i zehep eyyamı, kuvve-i kimyaya hükümet-i âlemşümulü dâhilinde yeniden hulûl ve mürur edecek!” diyordu.

Evet. Hap sistemi! Böyle olabilir!.. Gelelim harp sistemine! Tarlalarımızı, bağlarımızı, bostanlarımızı, gülüzara, lâlezara döndürdü!.. Her taraf ateş kesildi. Cehennem yeryüzüne indi. Ana evladın elinden [l]okmasını kaptı.

Hangi yirminci asır bu! Gelmez olaydı!.. Bütün uğursuzluğu, fecayi ile beşeriyete kan ağılattı. Hayrünnas [o]lanların icat ettikleri telsiz telgrafları, tayyareleri, otomobilleri tahtelbahirleri, kimyagerlerin boğula boğula buldukları mehak[?] gazları birer haled[?] bidad-ı vahşetiyle üzerimize saldırdı. Sokakta:

—Cici!

Diye kelebek ardından koşan sırma saçlı, elma yana[k]lı, firuze gözlü, kiraz dudaklı masumini parçalattı. Anamızı ağılattı, kör etti. Babamızı dağılattı, gebertti. Kardeşimizi hâk ile yeksan ederek toprağı kan ile yoğurdu. Geçen gün bir esir söylüyordu:

—Harpten evvel akrabamdan on üç kişi var idi, geldim ki dört kalmış!..

Ne mübarek asır imiş!.. Düz taban, biraz daha depreşse cümlemizi serecek!..

Bir refikim dedi ki:

—Meşhur filozof “Buhner²⁸²” “Yirminci Asrın Fecri” namındaki kitabının başında bir rivayette Arap şüara-yı benamdan “Ebul Ala”nın bir sözüyle varit kabilinden olmak üzere:

²⁸² Ludwig Büchner, maddeci Alman düşünür 1824-1899

“İnsanların bas[t]ıkları topraklar, ebna-yı nevinin ecza-yı tarumarıdır” dediği bir daha hakikat oldu! Yaşasın yirminci asır! Şafağını atarken bile hunin!

—Biz de yaşayalım!

Demeye ağız varmıyor ki!

“Giresun” da gördüğüm aç çocuk bir an gözümüzün önünden gitmiyor. Saçları, yağsızlıktan dimdik olmuş, burun ağız uzayarak adeta köpek burnuna dönmüş idi. Zavallı yavru! Gitti, gitti, duvarın dibine yığıldı, söndü idi!

3.143. Ortak Olsak mı, Dersiniz?²⁸³

Hesabı bir arkadaşım bana yazıyor:

“Galiba <<Almanak Haşet>>de okudum.. İnsan bir senede kendi hacminin yedi mislini yer imiş!..

“Rabbim oburlara acısın!.. Sonra da bize!.. Şu hesaba göre kabl’el-harb senede üç bin kuruş yiyen kendi hacminden yedi mislini yemiş olurdu ki bugün aynı şerâit-i tahtında otuz bin kuruşla buna muvaffakiyet-i mahal hükmündedir.

“Yağ dâhil değildir. Orta halli bir kimsenin dört kişiden ibaret ailesiyle beraber bir günlük muhasebesini görelim:

Üst üste günde yarım okka et 60

Ekmek “Bir buçuk okka” 25-30

Sebze “Vasatî olarak birbiri üstüne” 20

Pirinç, makarna, yumurta, tuz

Şeker, kahve, çay 40

Kömür, odun 20

Sabun 10

180, 70

“Eder. Haydi hıvır zıvırı ile 200

²⁸³ Eşkâl-i Zaman, 7 Şubat 1336/7 Şubat 1920, Sayı 323, Sayfa 1

“Demek ki senede ale'l-vasat 730 lira ister. Hâlbuki harpten evvel günde:

Yarım okka et	3,5
Ekmek	1,0
Sebze	4
Pirinç, makarna ilh.	3
Kömür, odun	1
Sabun	0,5
	<hr/>
	13,0

İdi. Haydi bunun da girdisi çıktısı yirmi, daha diyecek var mı, yirmi beş etsin senevi 8925 kuruş giderdi. Şu halde yuvarlak hesap yaparak 9000 desek, esarın aldığı şekle göre bunu da yedi ile darp etsek 63000 kuruş eder ki baladaki hesaptan on bin kuruş dundur. İşte bu on bin esnafın boğazına geçen heva-yı kâr yani mahsul-i ihtikârdır.

“Harpten evvelki fiyata nazaran bugün et, pirinç, makarna, yumurta, sebze, hububat, yağ yirmişer, yirmi beşer misli artmış, hele balık, tavuk, şeker gününe göre otuz, kırk, elli misli artmakta bulunmuştur. Esnafın insaflıları fi zamanına yüzde yirmi beş kâr istediklerine göre sahib-i hanenin yetmiş üç bin kuruşundan on sekiz bin iki yüz elli kuruş onların kesesine iniyor demektir ki insan ortak olsa arkadaşına ancak bu kadar kazandırır!”

Ne diyorsunuz? Ortak olsak mı?..

3.144. Titreme Gerdanlık Bin Beş Yüze!²⁸⁴

Vaktiyle “mahalle adetleri” arasında kahveye çıkmak, bakkala, camiye gitmek gibi ufak tefek işlerde kıyafete, tuvalete pek aldırılmazlardı. Çıplak ayağına bir şey pıtık[?], bacağına bir pantolon, şalvar takarak ten fanilasıyla baş açık gezenler bile bulunurdu.

O zamanlarda Şam hırkası, boy kürkü, aba, hatta haydari altında günlük entari, ayakta nalın, takunya, potinden bozma iskarpin, ökçesi basık kanaviçe terlik, başta takke, gecelik kavuğu, soğuklarda yüklü bohça, eski kukuleta, şal tekellüf sayılırdı. Maahaza yine o zamanlarda mahalle bir nevi aile demek olduğu için zibidi kıyafetler pek o kadar kaş göz

²⁸⁴ Eşkâl-i Zaman, 8 Şubat 1336/8 Şubat 1920, Sayı 324, Sayfa 1

oynatmaz dudak bükmez, mırıltı, dırıltı olmazdı. Velhasıl itiyat bu açık saçıklığı affediyordu. Fakat o kıyafetle mesela “Sarıgül”den “Üsküdar”a da gidilmezdi.

Soğuklardan şikâyet edilirken “karnaval” mevsimi olmak hasebiyle bahis-i bermutat üste başa intikal etti, birkaç kişi vaktiyle görmüş oldukları acayip ve garaip giyinişleri anlattı:

—Trene gideceğim!

—Vapura yetişebilir miyim?

Diyen gitti. Biz iki ahbap yalnız kaldık. Söz bulamıyorduk. Refikim bir şey düşünüyor gibi duruyordu. Birden bire dedi ki:

—Aman!.. Sana bir şey anlatayım... Asıl mahallemiz “Ayasofya”dır. Bir komşumuz var idi. Şair, kâtip, hoşgu bir zat idi. Fakat pek laubali giyinirdi. Biz tebdil-i hava için “Bebek”e gitmiştik. Aradan bir ay kadar geçti. Bir gün evde oturuyorken baktım ki bizim komşu geliyor. Nasıl ama? Benden gayrı kimse onun Maliye’de veya Evkaf’ta mümeyyiz muavini olduğunu, kabul değil kıyafetine yakıştıramaz. Başta tozlu bir keçe külah, sırtında yamalı bir basma mintan, bacağına dizleri yamalı bir pantolon ayağında lapçını mahzup bir kundura!

—Hoş geldin!

—Hoş bulduk!

—Böyle nereden?

—Mahalleden. Göreceğim geldi de. Arzuladım!

—Teşekkür ederim fakat bu hal ne?

—Bahçe duvarı yıkıldı da kaç gündür, duvarcı ile beraber çalışıyordum. Biraz sıkıldım. Ne yapayım, ne yapayım der iken birden bire haydi Bebek’e gideyim biraz laf luf eder açılırım, dedim, yürüdüm.

—İyi ettin!.. Lakin böyle nasıl yürüdün?

—Ada...m.. sen de!.. Öteki mahalleye geçtin mi, gören bizim mahalle der, geçer, bir iki mahalle de galiba yakında oturuyor, derler.

Benim Ayasofyalı olduğumu bilen de bu ne kıyafet diye suratıma tüküremez a...

—Köprünün de mahallesi yok a...

—Orada da deli derler!.. Ben yürür gelirim a.

Zavallı rind-i laubali, aç gözünü de bir de bizim şu şimdiki kıyafetlerimize bak!

Bize ne derler? “Hasan Paşa” çıplakları moda idi! Geçti. “Zemherir zürefâsı” da bir söz mü acaba?

Bir kar, kış gecesi “Muhsin” merhum paltosunu kumarda rehin etmiş idi de alessabah yatağı içinde titriyordu. Birden bire:

—Muhsin!

Dedim telaşla:

—Ne var?

—Sen yatmış idin. Ben gelirken gördüm. Köşedeki manav yok mu?

—Ney!..

—Herif ayakta duruyor zannederlermiş meğer....

—Donmuş mu imiş!

—Donmuş ya!..

Dedim demedim biçare bu sözü işitir işitmez aman!.. diye yorgana öyle sarıldı, yatağa öyle titreye titreye gömüldü idi ki çenesinin birbirine vurduğu işitiliyordu!..

Yine o zaman yüze, doksana palto var idi. Isıtmazsa da örter idi! Ya şimdi!..

3.145. El Harb-i Hudatün²⁸⁵

Lisandan ağır ağır hangi kelimeleri, terkipleri atmakta olduğumuzu tetkik maksadıyla birkaç zamandan beri ara sıra “Lügat-ı Naci”yi gözden geçirmekteyim. Geçen gün yine kitaptan fal açar gibi açtım “Huda” kelimesini okurken:

“El harb-i hudatün”

Cümle-i meşhuresine tesadüf ettim.

“Naci” merhum bu cümlenin tefsirinde diyor ki:

²⁸⁵ Eşkâl-i Zaman, 9 Şubat 1336/9 Şubat 1920, Sayı 325, Sayfa 1

Üç türlü okunmuştur: hud‘a, hud‘u(1²⁸⁶), hud‘at(2²⁸⁷). Birincisine göre: “Harp hileden ibarettir.” İkincisine göre: “Harp pek aldatıcıdır.” Üçüncüsüne göre: “Harp bir kere aldatmadan ibarettir” demek olur.

Acaba, dördüncüsü, beşincisi yok mu imiş? Elbette olacak!... Biz bu Harb-i Umumi’de kaç defa aldandık. Hem nelere aldandık! Yalnız hatıra gelenleri tadat etsek uzun bir liste vücuda gelir. Fakat yalnız biz değil bütün cihan aldandı. Galipler bile bu baziçe-i ateşinin mağbunidirler!

“El harb”i kaldırıp onun yerine “el-mütareke” yi koysak –zannederim ki- cümle mefhumundan bir şey kaybetmez. “Huda” kelimesi bu işlere o kadar elyak görünür ki “el musalaha”yı bile çekip götürecektir. Hatta bütün kuvvetiyle abanacak olursa “El-harb ve’l-mütareke ve’l-musalaha-ı hudatün”

Tarzında bir şekl-i garip alacak. Görmüyor musunuz, bir römorkör, bir motor kaç gemi, kaç mavna çeker? Siz yalnız “Karagöz”ün sonundaki “dan”a bak dediğini tahattur edin. Siyaset-i harbiyeye dair hangi kelime dilinizin ucuna gelirse “huda”nın önüne yazın. Meselâ:

“El harb-i ve’l-mütareke ve’l-musalaha ve’l-muahede-i hudatün” deyin. Yaşasın vâv-ı atıfa ile “el” harf-i tarifi! Bu ikisi var iken terkihi uzatmak o kadar kolay ki!.. Hele kısa kesmek isteyip de “ve küllehum” taktınız mı, dokunmayın keyfine! Dünyanın sonuna kadar tangır tungur gider! Nasıl ki gidiyor!

Koca huda!... Cihan durdukça sen duracaksın!... Ezeli ve ebedi bir hasiyet-i inkişafın var:

<<Sendendir ilahi yine bu mekr ü bu fitne>>

<<Bu mekr ü bu fitne yine sendendir ilahi>>

3.146. ²⁸⁸Mı?²⁸⁹

Vaktiyle aktörlük etmiş ehibbadan biri, tiyatro ve piyesler hakkında aramızda açılan bahis arasında dedi ki:

²⁸⁶ (1) Dilin kesri, ayn’ın teşdidi ile [Yazarın dipnotu]

²⁸⁷ (2) Dilin sükûnu, ayn’ın fethi ile [Yazarın dipnotu]

²⁸⁸ Yazıda bu kısım boş bırakılmıştır.

²⁸⁹ Eşkâl-i Zaman, 10 Şubat 1336/10 Şubat 1920, Sayı 326, Sayfa 2

—Devr-i İstibdat'ta halkın en ziyade rağbet ettiği oyunların, aktörlük âleminde umumi namı

“Mehtap battı, perde kapandı”

idi. Bu cümle bizde adeta ıstılahi bir cümledir. Hatta bize bir piyes getirildi mi okur, etüt eder, rağbet-i ammeye mazhar olup olamayacağını araştırır, olamayacak ise:

—Oynanmaz. Bunda mehtap yandı, bir de kapandı, yok der sahibine iade ederdik.

Unutmuşum, bu tabir meğer cinai piyeslerde son perdede katil ile maktul, zalim ile mağdur ta iç planda durarak yandan yakılan bir mehtabın aydınlığı ile bir daha halkın alkışlarına şiddet verdirecek mahut manevraya delâlet eder imiş.

Muhatabım devam ediyordu:

—Meşrutiyet'te böyle oldu. Yine “mehtap yandı, perde kapandı” hükmü cari idi. Fakat temasil-i hürriyet olmak üzere kalpaklı, mücehhez biri ile kırmızı yeşil sancaklar gösterilir, yahut başında def[n]e tacı bulunan peri-i hürriyetin tavr-ı muzafferanesi ile ifrit-i istibdadın makhureti temsil edilirdi.

Hasbihal olarak dedim ki:

—Şu mütareke esnasında bunun iki nevini de “sah”ne-i mübarizane getirdik bakalım badel-sulh neler gösterecek?

—Şimdiden tahmin edebiliriz?

—Amma yaptın ha!..

—Edilmeyecek nesi var?. Bir küme harabe, ortasında nim-üryan bi masum!...

—Oov!... Pek feci!

—Ya.... Ortasına yaralı bir aslan koyalım da üzerine şimşekler mi yağdıralım!

—Bu da “tirajedi” temsili olur.

3.147. Kar Sohbeti²⁹⁰

Yeni hesapların bir kısmı gibi eski hesapların da çürükleri var imiş!.. Vaktiyle “kasım”ı ikiye ayırırlar, ilk doksan beşine şiddet-i serma diğer doksan beş ki “Hıdırelles”de biter, ona da hiffet-i serma derlerdi!

Bu sene “erbain”, “hamsin” bir para etmedi. Soğğun azaldığı doksan beşe girdik girmedik, “kara kış” başladı. Hatırıma hayal meyal bir şey geliyor, bizi(m) muharrirlerden biri gazetelerde:

—Yirminci asırda yaşıyoruz.. kar yağmaz!

Diye bir kehanet-fürüşlulukta bulundu mu idi? Mutlaka bulunmuş olacak ki yağdı!

On bir sene var ki “İstanbul” böyle sürekli, tipili, karış, karış karlı kış görmüyordu.

—Es, bağrıma es!

—Yağ, bağrıma yağ!

—Yağ da yağ, bal tepelim!

—Yağ be! Kadayıf ısıtacağım!

Diye kömürcüler de kalmamış!... Sade onlar mı kalmamış!.. Elinde çevresi, bir okka kömür arayanlara da rast gelmedim. Her muzırın nafi bir ciheti vardır derlerdi, şimdi inanmak istiyorum. İhtikâr, bizde yoksulluğa öyle bir idman hâsıl etti ki evvelleri kar yüzü görür görmez mangal, soba başlarına üşüşürdük, şimdi

—Mangal yakalım mı? Diye soruyorlar,

—Çocuğun odasındaki sobadan biraz kor getir, bakalım! Diyoruz

Sahih!.. Eski palavracılar da kalmadı. Nerde kalacak? Külâhım şehit!.. İnsan nasıl olur da maziye tahassür etmez!

—Gece bizim sokağı dönüyordum. Adım attıkça battım, attıkça battım, attıkça battım! Baktım ki tepemden aşılıyor, ya... Allah! Dedim bir göğüsleyiverdimdi, küreledim geçtim.. Kendi kendime, kürek misin be mübarek!.. Dedim.

Diyecekler nerede?.. Onlar da mı kürelediler?

²⁹⁰ Eşkâl-i Zaman, 12 Şubat 1336/12 Şubat 1920, Sayı 328, Sayfa 1

Yağan şu kar, ahval-ı ruhiyemizi de değiştirdi. Bir hafta evvel:

—Allah fukaraya acıyor!

Diye dilenci var mı hasbihal ediyorduk. Bugünlerde çene çeneye vurduğu halde

—Yağıyor ama, soğuk yok!.. Yalnız tipi iş karıştırıyor?

Nazariyesiyle demgüzarız. Enseler yediğimiz darbelerden çukura kaçık, fakat hırtı, pırtı ne varsa bat pazarı tellalı gibi yüklendiğimiz için sırtımız pek!... Teselli ise gırla:

—Ayaklarımdan maadası üşümüyor!

—Benim de parmaklarımlın uçları... Eldiven de giyemem!

—Dün sabah burnumun direği sızladı.

—Benim de kulaklarıma uğultu geliyor...

Eski oyunlar da kalmadı. Mütareke var diye kartopu da oynamıyorlar. Eski heykeltıraşlar da göçmüşler: Kömür gözlü beyaz aslanlar görülmüyor. Büzülüp kalmışız.. Kiminle boy ölçüreceğiz?

Dün “İhlamurlu”da dört beş kayış bacak şehremâneti itlâf-ı kelp memurları “Agop” Efendi rağmına saklambaç, birdenbir, esir almaca oynuyorlardı. Kapan kapana, koşan koşana! Derken biri, etrafı açık yardan bostana uçtu. Kalan dördü bunu oyun anlamış olacaklar ki hepsi bir anda kendilerini kapıp salıverdiler. Sarmaş dolaşın bu türlüşünü görmemiştim! Yoksa: “Yardan atlama” dedikleri bu mu?

3.148. Renk Renk Üşüyoruz!²⁹¹

İki senedir büyük karnaval yaşıyoruz!!.. Mütareke dolayısıyla:

“Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur”

Diye “Habeş”ten, “Senegal”den, “Madagaskar”dan, “Hind”ten, “Çin”den “Japon”dan velhasıl dünyanın dört köşesinden mastralığını kapan “İstanbul”a düştü. Bu cesim, etnografik koleksiyon birinci defa şerefimize toplandı. Bunları kıyafet-i millîyeleriyle bir kere nazar-ı hayal önünde bulundurmak ne zevk-aver bir temaşa oluyor:

²⁹¹ Eşkâl-i Zaman, 13 şubat 1336/13 şubat 1920, Sayı 329, Sayfa 1

“Ebna-yı beşer azâ-yı yek-digerend²⁹²”

Mefhûm-ı âliyyesi derhal zihne tebadür ediyor. Renklerin, biçimlerin büyücek farkı olmasa:

“Ki der aferinîş zî yek gevherend²⁹³”

Mısraı da kuvve-i asliyyesini bulacak!

“Servet-i Fünun” edebiyat-ı cedide-i mahudesinin pembe rüya, mor budala gibi maneviyatta isbat-ı renk edişine şimdi şimdi hak veriyorum.

Meselâ şu kışta, şu kıyamette “Anglo-Sakson” ırkına mensup efrat kıpkırmızı üşüyorlar. Habeşiler pekmezli un helvası [gibi] titriyorlar. Fransızlar morumsu raşelerle, İspanyonlar donuk beyaz dalgalarla lerzedar görünüyorlar. Japonları görmeyin gözsüz doğmuş üç günlük ölü!

Karın ilk düştüğü gün bir zebellâhiye musadif oldum ki çenesi çenesine vurdukça “Kemal”i tanziren:

“Kürdistan hoş eder reng-i madde-yi mevc mevc”

“İzdiham eyler dolar güya zülf-i siyahı koynuna”

Dedim. Demek ki bu da köm kömür duruyordu. Pisboğazlığıma da bakın ki bunun az açığı “Anber” Ağa’yı görünce kara dut peltesini hatırladım.

Kim bilir bizler ne renk titriyoruz? Fizyolojik bir hiss-i temsil olmak üzere bulgur desek birçoğumuzun soğuktan atmış renginden ma-sadak olur. İşte o edebiyat vaktiyle evlere kadar tamim edilse idi onlar çocuklarına:

—Oğlan gir içeriye! Karda donuyorsun. Sonra hasta olursun. Bak yüzün bulgur olmuş!

Derlerdi!.. Yazık oldu, bilemedik, piç kaldı!

Elhasıl “İaşe”ye haber verin. Kömüre narh koysun. Görün, daha ne renkler çıkar! Akla karayı o zaman seçersiniz!.. Eslaf titremesini bildikten sonra soğuğun hiç ehemmiyeti kalmaz demişler ama galiba bizim Ayaspaşa’nın ne renk bağladığına görememişler!

²⁹² İnsanoğulları bir bedenın uzuvları gibidir.

²⁹³ Çünkü onların yaratılış cevheri ayıdır.

3.149. Laterna²⁹⁴

Mütarekeden beri hususi bir mahiyet-i terennüm ile sımah-ı dikkati doldurmaya başlamış olan bu çalgı, şehrimizde ilk türediği zamandan beri evbaşın sırtında, külhan beyi, kopuk, hatta hergele takımı denilen gürih-i lâ-yeflehunun önünde çalınıyor. Bizim eski “darbuka”lar ile zilli maşalar, çığırtmalar bunun kadar şöhret alamamıştır.

Daha ben mektepte iken izin günleri sokaklarda nasıl gezeceğimizi tarif edemiyor, umumi divan da:

—Laternalı, darbukalı, zilli, maşalı kahvehanelere girmek, oturmak, hatta önünde durmak tart cezasına kadar şedit muameleyi mucibtir. Der idi.

O zamanlarda ise laterna “Fener”, “Sulu Manastır” ile onun tetimmat-ı fuhş ve rezaletinden olan “Kemeraltı”, “Arkadi”, “Kömürcü” sokağı, Kaledibi’nde “Sidikli Sokak” yakın zamanlarda da Beyoğlu’nun “Çiçekli”, “Ziba” sokaklarında bulunurdu. Bunların üçünü, dördünü yan yana çaldırarak gezenlere o zamanlar ne ünvan verildiğini muhtır edemiyorum. “Kumkapı”, “Samatya”, “Yedikule” bilhassa Galata baş aşağı diyorlarmış fesleğen saksını andıran kıvrıcık saçlar üzerinde sıfır numara kalıp kömür fes, kalın püskül, beyaz esmer üzerine ise çatık kaş, az kırmızı kara iki göz, kumral veya sarı ise samur kaş, ekseriya çini ve çividi mavi bir çift aynasız dikiz, ya basık veya onlarca hod[?] denilen bir burun, yanağın birinde ikinci bir yanağı andıran enli, kıllı bir laden ben, ekseriya kara, kozmatik ile abana, abana kaytana döndürülmüş, uçları akrep kuyruğu vari kıvrılmış bir bıyık saçların düz kesilerek ustura ile traş edilmesiyle hasıl olan plastron bir ense, gerdan tarafı açık renk renk önü düz camadan bir gömlek onun üstünde daima açık durduğundan düğmeleri, ilikleri yeni görünen yine o biçimde bir yelek, onun da üstünde kartal kanat siyah bir ceket, iki de bir de trablus veya kırmızı kuşağa el attırmaya vesile-bahş olan ceketin kumaşından Fransız biçimi, bol belli, bol ardli, bol paçalı bir pantolon, uçları basık olmak şartıyla boyalı tulumbacı yemenisi yahut o zamanlar aralarında moda olan yüksek ökçe, domates burun bir yarım potin, şahadet parmağında kalın bir halka, bazılarında ucu bükme iğne çengel ile camadanın sol omuzuna takılı bir yıldız köstek, ceketin yan cebinde mutlaka kırmızı “yanıyorum” veya mavi “bayılıyorum” ipekli bir mendil bu nevi şahsiyetlerin, kıyafetlerin temasil[i] nakıstır

²⁹⁴ Eşkal-i Zaman, 14 Şubat 1336/14 Şubat 1920, Sayı 330, Sayfa 2

çünkü ahlakı bir takım hurdavat bu şahsiyetlerde, kıyafetlerde pek aşikâr bir surette görüldüğü halde terbiye-i kalemiye tasvir ve tefsirine manidir.

Hayal meyal hatırımda kaldığına göre on on beş sene evvel Rum Patrikhanesi bile bu çalgının dini bir hususiyeti olmadığı bahanesiyle aleni aleyhinde bulunmuş idi.

İsim gecesi, düğün münasebeti ile “laterna”lardaki “vals”, “polka” vesair havaların çaldırılmasına, veyahut hususi bir cemiyette bununla dans tertip edilmesine kimsenin bir diyeceği olamaz ise de bazı kendini bilmezlerin sabahlara kadar mahalle mahalle dolaşarak hasta, alil, ihtiyar, çocukların izaç edilmelerine de nazar-ı müsamaha ile bakılamaz.

Geçen sene belli başlı kimselerin bile şımararak geceleri bu çalgı ile sokaklarda yaptıkları rezaletler eski laternacı yadigarına rahmet okutmuştu. Lisanımızda “laternacı” sıfatı, mana-yı mahuda muzaf bir sürü kabayihın mümessilidir.

—Bu oğlan en son laternacı olacak!

—Laternacı kıyafetli herifler!

Gibi tabirat-ı meşhurenin şumul ve sureti az mı su götürür!

3.150. Harb-i Umumi Neticelerinden!...²⁹⁵

Bilmem siz siftah ettiniz mi, ben henüz etmedim. Fakat dün birkaçını gördüm. Belediyenin zumına, sokağı beyaz, tertemiz yığınlarla örten kar sabaha karşı bolca ayaz ya[p]mış olmalı ki cilalanmış idi.

Önümde başına eski bir bohça sarılı, elleri gine paltosunun cebinde, sağ koluna bir sefer taşı, diğer koluna kitap çantası asılı, bacakları sarılı bir çocuk gidiyordu. İçimden:

—Kim bilir mektep aleyhine neler söyler?

Derken biçarecik sağ tarafa doğru uçtu, bereket versin ki orası dolma kar idi. Yeni atılmış pamuk şilteye serilir gibi yattı. Korkuyordu.

—Bir şey yok oğlum korkma!

²⁹⁵ Eşkâl-i Zaman, 15 Şubat 1336/15 Şubat 1920, Sayı 331, Sayfa 2

Diye göğsünden yakalayıp kaldırdım. Tasın ağzı açılmış, suyu paça gibi donmuş bir iki patates parçası dökülmüş idi. Bulgur, muncemir, topak bir halde, midede durduğu gibi yerinden bile kıvıldamamış idi.

—Bir tarafın açıldı mı?

—Açılmadı amca Bey!

—Dikkatli yürü!

—Ben dikkatli yürüyorum ama potinlerim kayıyor!

—Yarın sabah yine böyle don olursa annene söyle, potinlerine bez sarsın!

—Peki

O mektebin kapısından saptı. Öteden başına yalnız gözlerini gösteren bir harp kukuletası takmış, meşin ceket, dolak bacak, (b)iri şiddetle titriyormuş gibi bir silkinmeyi müteakip soluna düştü. Düştü ama bir anda ladikin turp gibi yine iki ayak üzerine fırladı.

Anladım:

—Sporcu!

Artık bu nasihat istemez. Fırıl fırıl dönen gözlerinden anladım ki gülüyordu.

Ben de sırtıyorken bir ufak sendeleme bana makam-ı nasihatte:

—Gülme!

Dedi. Buradan sonra yol biraz yokuşlaşıyor, günün zayıf şuaatıyla parıl parıl parlıyordu. Ta uzaktan yine başı gözü sarılı biri söktü. Gelişinden kayacağı anlaşılıyordu. Dışarı dışarı adımlar atıyordu.

—Düşecek!

Dememe vakit kalmadı. Hava-yı mağmum ile zemin-i nab-nak arasında topağı kalınca bir ı teressüm etti. Ben sormadım, o kendi kendisine söylüyordu:

—Ne kafam kaldı, ne başım!.. Of!.. Ben şimdi nasıl gideceğim!

Geçtim. Yüzüne bakmaya bile gelmeyecek!.. Çünkü hırslı bir adam olduğu kar yığınlarına karşı ağzına geleni savurmasından tezahür ediyordu.

—Geçmiş olsun!

Bile denilse ihtimal:

—Benimle eğleniyor musun? Geçmişini...

Diye hazır cevaplığa başlayacak!...

Yalnız hafif hafif dönüp bakıyordum, sesi muttasıl yükseliyordu:

—Böyle belediyenin...

—Böyle memuriyetin...

—Böyle yaşamının...

Silkindi, silkindi... Geriye döndü. Söylene söylene bana yaklaşıyordu. Ta yanına gelince:

—Tü!.. Allah belanı versin!..

Bana söylüyor zannıyla adeta korktum. Gözleri fırlamış, ayaklarına bakıyordu.

—Ulan ben bunu şimdi nerede yaptırayım? Kaça yaptırayım!.

Artık dikkat etmek icap etti. Baktım ki düşerken mihver ettiği sağ ayağının potini açılmış!.. Hakikaten müşkil bir hal!..

Lazıme-i insaniyet, düşene yardım etmek değil mi?

Dedim ki:

—Şurada bir eskici vardır ama bilmem ki açılmış mıdır?

Can acısıyla, büyük bir infial ile:

—Aça[r] mı ya!. Herifler lort kesildi. Biz yetmişe seksene çalışıyoruz... o dört iğne geçiriyor, iki çekiç vuruyor, üç yüzün belini büküyor, böyle herifin Allah bin kere belasını versin?...

Dişlerini sıkı sıkı söylediğinden anlıyordum ki sıdkla beddua ediyordu!..

—Sebep olanlar sebepsiz kalsın... Ah! Bir tanesini olsun ele geçirsem!.. Yapacağımı ben bilirim!..

Diyordu.. Çaktım:

—İtilâfçı!..

Artık buna:

—Ne yaparsın?

Diye sorulmaz, değil mi?.. Gözler dönük, insana maazallah:

—Böyle yaparım!

Diye beni itip, düşürür, potinin sağ tekini çeker, alır, giyer, gider gibi geliyordu...

3.151. Kurnazlar İçinde Kaldık!²⁹⁶

Halim, mütevazı, sevimli, fakat kumarbaz birini tanırım. Her tesadüfimde sorarım:

—Nasılsın?

Ziyana girmiş ise:

—Terso!

Kazançta ise:

—Sota!

Der. Gülüşürüz. Geçen gün yine sordum:

—Tam beş yüz içerideyim!

Dedi. Zannettim ki kaybı ziyadece olduğu için cevap da evvelkiler gibi icaza riayet edemedi. Bu hali nazar-ı dikkatimi celp etti, baktım ki, ne altın kordonu, ne de parmaklarındaki elmas yüzükler kalmamış, dedim ki:

—Şimdi ne yapacaksın?

—Adam sen de!... Kaç defa kaç beş yüz kaybettim!.. Aldırma!.. Böyle şeyler olağandır. Kumar oynuyor musun, zararı düşünme!

Ne dersiniz? Onun lakaytlığı güya içerleyen ben imişim gibi bana teselli verdi. Hatta mahut misli aks ederek:

—Zarar, kârın ortağıdır!

Diye mukabele ettim.

—Hay!.. Hay!

²⁹⁶ Eşkâl-i Zaman, 17 Şubat 1336/17 Şubat 1920, Sayı 333, Sayfa 1

Dedi, bermutat elimi güle güle sıkarak ayrıldı. Anladım ki nefsince tekrar kazanacağına dair bir idman-ı itminan var. Muhtar adam!.. Şu halde esas mesele dönüp dolaşip itminan-ı nefse geliyor, iş ne olursa olsun onda neticeyi görecektedir kadar bir meleke peyda oldu mu onda zaruri örecektedir çareleri bulmak kolaylaşıyor. En habis kesblerden madut olan kumar da cari olan bu suhulet, bizim muamelat-ı umumiyyemizde neden bulunamıyor?.. Demiş olsak alacağımız cevap muhakkak şu olması lazım gelir:

—Siz işinizi bilmiyorsunuz!.. Yahut:

—İşinizi bilseniz bile işinizi bulandıranlarınız çok!..

Bence de hakikat-i hal bu iki cevapta mündemiçtir. Yani yarın bir dellal çıksa da:

—İş isteyenler!

Diye bağırursa taleplerin mecmuundan korkar, kaçır..

—İşte binler!

Diye diye bağırarak olsa ya sesi kısılır yine kimse zuhur etmez, yahut zuhur edeceği taayyün edince ağzını tıkarlar, deniliyor.

Binaenaleyh benim aklımın kestiği:

—Bu keşmekeşten kurtulmak için işimizi dellale vermemenin kolayını bulmalıyız!

Biraz mektumiyet, biraz mahviyet, biraz idare-i kelâm, biraz ihlas maksadı tarizden masun kılmaya kâfidir. Görmüyor musunuz? Zamane pek kurnaz, kıldan nem kapıyor, leb demeden leblebiyi ab demeden abdullahı anlıyoruz.

3.152. Şehrimiz Allah’a Emanet!²⁹⁷

Vah!.. Vah!.. Meğer Şehremaneti de müşkil bir buhrana düş olmuş!...

Gazetelerde okuduğuma nazaran “cemiyet-i umumiye-i belediye”de ceryan eden müzakerat-ı dakika ve tedkikat-ı amika neticesinde tezahür ediliyor ki:

1-Şehir ahali Emanet’e senevi bir milyon küsür lira veriyormuş “Bir şey değil!”

2-Halbuki masraf iki milyonu tecavüz etmekte imiş, yani bütçeyi kapatmak için daha bir buçuk milyon lira lazım imiş “Müthiş!”

²⁹⁷ Eşkâl-i Zaman, 18 Şubat 1336/18 Şubat 1920, Sayı 334, Sayfa 1

3-Cemiyet-i belediye azasının ekserisi bütçede belki husul-ı tevazüne medarı olur diye serdedilen ve mali mamurin arasında tensikat icrasını talip olan takrir aleyhine yürümüşler. “Hakları var, kadim, kıdemi üzere terk olunur”

4-Bizim harikzede dükkân için verilen beş yüz bin lirayı iane, taht-ı hacze alınmış!.

“....”

5-Köşkünde, apartmanında, hanesinde, kalorifer, soba, mangal, hiç olmazsa benim gibi mantosu, paltosu, battaniyesi omuzunda oturan Şehremini Paşa ile alel-derecat memurin emanetten bu reye iştirak edenlere göre şehrimizdeki sefalet ve perişanı yalnız evsizlikten değil, ahval-ı hazırardan neşet etmekte imiş.. “Kısmen doğru”

Filvaki bir buçuk milyon lira bu koskoca şehir için devde kulak!... Ancak süpürge parası olur diyelim. Fakat bütçeyi kapatacak iki milyon lira bulunacak olur ise ne olacak?... Olacak, olacak, emanet namına bütçe kapanmış olacak... Şehir yine açıktır!... Bizde devair-i mekel olmaktan kurtulmadıkça bütçeler daima açıktır. Filvaki bu kışta kıyamette tensikat icrasıyla şunu bunu açığa çıkarmakta da mana yok.. Bu hüküm zihnimize bir kere yer etti mi, herşeyin taze hayat bulduğu, çiçek açtığı baharda, nice nice mevahib-i tabiyyenin meyve verdiği yazda herkesin:

<<Sonbaharın zevki hoştur>>

<<Tut elinden yâri koştur>>

Şarkısıyla demgüzar olup durduğu güz mevsiminde de mana bulunamaz. Şehir ahali, cemiyet-i belediyenin de taht-ı itirafında olan masarif-i zaide-i vukuunu ne anlar, ne tanır. Ben sana bir milyon küsür lira veriyorum, onunla görebileceğin işini gör der. Memlekette ne ticaret, ne de hareket bulunamadığı şöyle bir zamanda vergi vergi üstüne!...

Mademki şehrimizdeki sefalet ve perişanı emval-i hazırardan münbais imiş. O halde emanetin de bu “ahval-i hazırâ”dan biri olduğuna inanmamlıyız!... Çünkü iki milyon lira açığı var... Bu açık yüzünden tensikat yapılip da bir takım memurine izin verilse o perişanı ve sefalet bir kat daha büyüyecek!.. Elhasıl emanet bütçesi üç buçuk milyon olsa da bu kafa bizde iken yine açacak!... Zira biz dümeni teamül denilen suya kaptırmışız!... Huylu huyundan, köylü köyünden geçmez!...

3.153. Çocuktan Al Haberi!²⁹⁸

Gazinoda iki zat “piket” oynuyorlardı. Yanlarında sekiz dokuz yaşlarında bir çocuk pederiyle beraber oturuyordu. Oyunun icab-ı tertibi olarak oynayanlardan biri saymaya başladı:

—Beş on beş: yirmi... on dört doksan dört! Deyince çocuk galiba can kulağıyla dinliyormuş ki bila ihtiyar hızlıca:

—On dört otuz dört!

Diye tadadı tashih gayreti gösterdi. Hepimiz gülüştük. Çocuk kızardı. Fakat asabi olduğu gibi hesabını da sağlam tutmuş olduğuna kani olunduğu için:

—Otuz dördtür!.. Doksan dört değildir!

Diyerek babasının yüzüne münfailane baktı. Halbuki o da gülüyordu. Oğlunun zehabını izale için dedi ki:

—Bu oyunda beş on beş yirmi denildikten sonra on dört denildi mi, doksan dört denir.

Yavrucuk düşünmedi bile:

—Öyle ise oyun da yanlış!

Dedi, sustu.

Evet muamelat-ı umumiyede zihne mülayim gelmeyen öyle tertibat-ı fiiliye vardır ki birden bire hata alut görünür. Keza zihne mülayim gelen öyle tertibat-ı fiiliye de vardır ki insan doğru olduğunda düşünmeye ihtiyaç hissetmez.

Yalnız şu davada açıkta kalan bir şey var ki o da “vukuf”dur. Çocuk bilmediği şu oyunun hesab-ı mürettibini de bilmediği için onu esasından yanlış addederek, babası gibi saçlı sakallı adamların ihtimal ki içlerinde “kara cümle²⁹⁹” ameliyesinde sahib-i sehv birkaç kişi daha bulunan, rüfekadan birinin vird-i zeban ettiği vechle “divan-ı muhasebat” görmüş olan bir garbînin “cem” yapmasını bilmediklerine hüküm ediyorlarsa kabil oyuncudan birinin zararına otuz dördten doksan dörde fırlayan diğeri de oyunun tesadüfi olarak bu tarzda kazancına hizmet ettiğinden dolayı mevcudiyetinin mahareti hassasiyesine hayran kalıyor.

²⁹⁸ Eşkâl-i Zaman, 19 Şubat 1336/19 Şubat 1920, Sayı 335, Sayfa 2

²⁹⁹ Aritmetikteki dört işlemi anlatmak için şaka yollu kullanım.

Fakat burada asıl şayan-ı dikkat bir köşe var ki o da doğruluğun safiyet-i tıflaneye daha ziyade yakıştığıdır. Agleb-i ihtimalat, çoğumuz bu yakışıklığı onu, kesbi biliyoruz da hesabat ve fiiliyatımız da otuz dört diyeceğimize doksan dört deyip altmış daha kazanmak emanında buluyoruz!....

3.154. Soğuk İçin Tahammül Nüshaları!³⁰⁰

Yedilere girmişiz!.. Haberiniz yok mu? Bugün eski şubatın yedisi!.. İlk cemre düşecek!..

Şaka değil biz seneden seneye değişiyoruz... Hemen her gün asri bir kelime icat ile ananat ve itiyadımızdan birini terk ediyoruz. Bu gidişle bizi altı aya varamaz cas cavlak bir Avrupalı olup bırakılırsa işin içinden nasıl çıkacağız?

Ben bu kelimedenden de itibar ediyorum. Gerçi eskiye itibar olsa Bat Pazarı'na nur yağdırırlar ama mesele öyle değil. Nice senelerden beri takvim-i mevasime dâhil olan bu cemre kelimesini olsun muhafaza etmeli idik!..

Bu nevi kelimatın aslı olmasa bile kıştan kurtuluşa bir işaret-i ittihaz edildiğine göre bir tesellisi var.. Hem bu teselli kar ve kış fırtınaları arasında zangır zangır titredikten sonra Şehremaneti'nin ve sair maarifet-i hayriye cemiyetlerinin dağıttıkları üç beş okka kömürden daha ziyade ısıtıcıdır! “Temmuz” mahallesi tesisi hülyası da buna bu neve dâhildir. Madem ki bütün mebani-i icraat ağızda, kâğıt üzerinde dönüp dolaşmaktadır. Umumi sobalar, mangallar, tandırlar yapılacak bay ü geda buralarda ısınacak denecek olaydık kim kalkıp da:

—Biz ısınmayacağız!

Der idi!..

Şu halde “cemre”nin günahı ne idi ki onu düşünmüyoruz?...

Devr-i Hamidi'de şiddetli bir kış esnasında idi. Fukaraya kömür tevzii hakkında müstacel kaydıyla bir arada çıkmış, şehrin muhtelif semtlerine müteaddit komisyonlar izam olunmuş idi. Bu komisyonlar imamı, muhtarı, polisi, belediye memurlarını toplayıp kömürcü dükkânlarını parası peşin musadere etmeye, fukaraya dağıtmaya memur ettiler. Gazeteler medh-i padişahiye dair sütunlar dolduruyordu. Bir de art kulaktan bir haber

³⁰⁰ Eşkâl-i Zaman, 20 Şubat 1336/20 Şubat 1920, Sayı 336, Sayfa 1

işitildi. İyice hatırımda kalmamış galiba “Fatih” komisyonu olacak, taattul-ı tevziat etmiş dediler.

Sebebi?... Meğer komisyon reisi:

—Bu kış çok uzayacak.. Onar okka yetmez, ellışer okka verelim

Demiş. Azadan bir kaç:

—Çoktur, sonra mesul oluruz, bizim reyimiz yoktur, demişler

Reis bunun üzerine:

—Öyle ise ben istifa ediyorum,

Demiş, arabayı mavnaya döndürmüş!. Kömür alacağız diye sevine sevine evlerinden çıkan halk o kışta ellerinde çuval ye[z]it komisyon kömür dağıtacak diye sokaklarda titrediler idi.

Onun için diyorum ki “cemre” gibi har ve ateşin kelimeleri terk etmeyelim. O titreşen halka, akça, pakça, sarıklı, abanili biri zuhur edip de:

—Ne titreşiyorsunuz be?.. Yarın “cemre” düşecek!

Diye yüzlerine bağırrsa idi ihtimal ki asri tertibat-ı teshiniyeden tevziini, ikadını hülya ettiğimiz al sobalarından, umumi ateş-gedelerden ziyade ısınırlardı!

Hele destarına el atıp da birer nüsha çıkararak verse idi Şehremaneti'nin, Hilal-i Ahmer'in dağıttıkları ilan edilen kömürün yüzüne bakan olmazdı!

Lafla pişecek pilava deniz kadar yağ benden!

3.155. Polis³⁰¹

Küçük ama manidar bir istatistik!... Gazetelerin yazdıklarına göre ma-mahal Efrencinin birinden on beşine kadar dokuz polisin terhin kaydı icra edilmiş!

Tabiri-i resmiyesince meşruhatta:

Bu sekizden dördü sarhoşluktan, ikisi “muhi-i haysiyet-i hareket”den, biri malum has ve âmm olan rüşvetten, diğer biri teşhir-i silahtan, daha diğer biri de “mezuniyetini mükerreren tecavüz”den dolayı bu muameleye müstahak oldukları beyan ediliyor.

³⁰¹ Eşkâl-i Zaman, 21 Şubat 1336/21 Şubat 1920, Sayı 337, Sayfa 2

Bu beş nev arım arasındaki “muhiil-i haysiyet-i hareket” tabiri v(a)zih olmadığı için birden bire anlaşılıyor. Anlamak da istemem fakat birkaç defa mezuniyetini tecavüz ettirdiğinden dolayı ceza-dide olana kendisi açmamış olsa bile ben açtım.

Evet sarhoşluk, rüşvet, teşhir-i silah polisliğe münasebet alır kabahatlerden değildir fakat bizde polis mezun olsa da polistir, olmasa da!.. Hatta terkin-i kaydından nice zaman sonraya yahut iyiden iyiye doyuluncaya kadar polis geçinenler görülüyordu.

—Elbise-yi resmiyeni niçin giymiyorsun?

Diye sordunuz mu,

—Sivile çıktım!

Diyor, sip sivil geziyordu.

Gerçi bu sahtekârlığın da “kendisine memur süsü vererek” şeklinde bir afiyeti varsa da:

—Dört günlük beylik, beylikdir!

Derse ne diyeceksiniz?. Ecdaddan kalma bir söz!. Hayır beylik değildir diyemezsiniz a!..

Bununla beraber yine polisin son zamanlarda aldığı şekli-i terbiyeye teşekkür olunur. Devr-i esbaktaki bir polis neferini zabtiye nazırı sille, tokat kovar, nefer ağlaya zırlaya mahut paşalardan birini etkiler,

—Efendim Zabtiye Nazırı Paşa haini kendi hakkında hak-i pay-i devletinize jurnal vermişim, diye beni hapsedti, dövdü, sövdü, en nihayet kovdu. Çoluk çocuğumla aç kaldım. Şanınıza ne düşerse onu yapınız...

Der, ertesi sabah komiser formasıyla bab-ı Zabtiye’de bir aşağı, bir yukarı gezinirdi. Dahası var... O Paşa da günün birinde hiddetlenip de kovsa, diğer Paşa’ya geçer, bu defa kağıdı arzdan çıkıncaya kadar sivil olarak Paşa’nın ardı sıra gider veyahut araya cinsinin yanına oturur mazhar olduğu ikbal ve teveccühü göğsünü gere gere ilan ederdi.

Hele bir kere de yerleşti mi, tutundu mu siz sarhoşluğu görün, muhil-i haysiyet-i hareket ne imiş, rüşvet neye derler imiş anlayın. Hele teşhir-i silahın lafı mı olurdu?.. Nasıl sarhoş olmazdı ki meyhaneler, birahaneler kaç refikiyle beraber gelirse gelsin ne kadar oturursa otursun, masraf namına bir şey kabul etmez. Hatta giderken tabiri-i mahsus ile “giden bile avuçlanır”. Mükerreren gördüm, işittim dönemeç mahallerde, umumhanelerin pencereleri önlerinde karşıki evlere haber olsun diye avazı çıktığı kadar şifahi arzuhal kabilinden..

—Fehim Paşa güllerinden ser-komiser.... bendeleri!

—Dünyaya kan kusturan Mehmet Paşa kulları!

Diye naralar atar, ustura, kama, bıçak, revolver, tabanca ile hacamat eder, yaralar, vurur, resmi elbisesiyle Çiçekçi Sokağı ortasında çiftetelli oynardı!... Maahaza polislik de o zamanlarda erbab-ı namus ve iffeti yok değil idi!

“Mezuniyet-i tecavüz”, “birini takip ile meşgul idim” ile geçiştirilir, hatta:

—Sen arkasını boşlama!

İle bizim fırkaların senelerden beri halledemediği tevsi-i mezuniyet kararı bile veriliyordu.

3.156. Nasıl Olsa Çakılıyorlar!..³⁰²

Anlaşıldı. Şapkaya yeni girmiş!... Ben de bu kıyafetle birinci defa olarak görüyorum... Aşinalık olduğu için selam verdim, o da mukabelen yumuşak şapkasının havaya çıkık, ortası çukur tepesinden tutarak mukabele etmek istedi de. Ah!.. o acemi el!.. ah!. o firdolayı kenar!.. El çarptı.. “Arşimet” manivelasını mı kurmuş, ne olmuş? Koca şapka tüy gibi başından kalktı, çevrile çevrile karların üzerine kondu!

İnsan kıyafetini değiştirmekle simasını bir türlü terk edemiyor!.. “Bulgaristan”da bende böyle idim. Bulgarlar, müttefikimiz oldukları halde fese nazar-ı husumetle bakıyorlardı. Onların nazarında fes hedef-i adavettir. Şimdi ben ne yapayım?.. Şimendiferlere bineceğim, şimali Bulgaristan’da gezeceğim. Çar ve nar “lotr” nevinden bir boneta aldım. Başıma geçirdim. Bulgarlardan da boneta giyenleri sık sık görüyordum. Artık tanılmam³⁰³, dedim. Fakat trene bindiğim zaman karşımda ilk oturan bir Bulgar bana Türkçe:

—Nereye gidiyorsunuz?

Dedi.

Onu müteakip ben henüz şakk-ı şefe etmediğim halde:

—Galiba İstanbullusunuz!..

³⁰² Eşkâ-i Zaman, 22 Şubat 1336/22 Şubat 1920, Sayı 338, Sayfa 1

³⁰³ Kelime yazıldığı gibi okunmuş olup “tanılmam” dır

—Evet neden bildiniz

Elini yüzünü kavrır gibi parmaklarını açarak:

—Yüzünüzden!

Evet. Şark başka Garp başka!.. Bir Şarklı ne kadar Garbi kıyafete girse Garplılar nazarında garip olduğu gibi bu Garplı da ne kadar Şarki kıyafet giyerse yine o kadar garip oluyor! Bazı İngiliz, Fransız seyyahların “!” zi-İslam’da almış fotoğraflarını görmüş idim ki bizim Denizabdallı sufilere dönmüşlerdi.

Tebdil-i kıyafette “züppelik”in izhar ettiği maskaralığı karnavalcılar bile tastik ederler. Hele her kıyafetin bir lisanı vardır ki ağız onunla müte[halli]m olmadıkça o yukarıdan sırıtır, aşağıdan üstten [ba]ka[r]. Hele şimdiler bütün bütün çamur oluyor. Vapurlarda, tramvarlayda İngilizce konuşurken “ne İngilizce ama” dalıp:

—Ha!

Demişler. Fransızca “ne Fransızca ama” muhavereleri arasında:

—Vah vah!

Dedikten sonra bir çakan var mı diye etrafa bakışlar hal-i hazırda ne kadar letafet veriyor! Bu iki unsur içinde büyüdüğü, belki ırkına kadar işlediği Türkçeyi bile beceremeyerek her biri kendisine mahsus şive ve edada birer Türkçe lisanı ibda ettikleri halde şimdi kendi dillerini tutup başka dilden dem vurmaya özenmeleri:

<<Taklid-i rağ-kebg hırâmânı andırır>>

Meselini ihtar ediyor. Bir zaman bizde de “mösyö” makam-ı tezyifde kullanılırdı şimdi bir de:

—Mıstır Topçıyan!

Gibi bir şeyler peyda oldu... İhtimal ki mürur-ı eyyam buna da alışacağız!. Fakat çakan yine çakar!.

3.157. Saika?..³⁰⁴

Gözlüklü mebuslar gözlüklerini burunları üstünde bila-temas tutsalar, olmayanlar da elleriyle dürbün yapıp mahut locaya tevcih etselerdi, muazzam bir temaşa olurdu!... Bu

³⁰⁴ Eşkâl-i Zaman, 23 Şubat 1336/23 Şubat 1920, Sayı 339, Sayfa 1

hal, asri, bizim gayrı asri tiyatrolarımızda anane kabilindendir. Meşhur hikâye-nüvus “Ksavye Dö Montepen³⁰⁵” eserlerinin bazılarında bu “entrik”leri ihmal etmemiştir: Herkes oyuna daldığı esnada ileri localardan birine romanın müstakil kahramanlarından birini ithal eder, temaşa-keranın hemen cümlesini gözlükleri, dürbünleri ile o tarafa çevirir, ufak bir muhavere açarak:

—Kimdir acaba?

—Ne güzel kadın!

Gibi sualler sordurur, hükümler verdirirdi. Bizim mebusan heyeti de bu hikâye-i meşhure hakkında verilecek cevabı verdi:

—Saika-ı merak ile girmiş bir ağa!

Dikkat edilecek olursa görülür ki lisanımızdaki kelimatın bazıları adeta ruhiyatımızın birer muarrifi olmak hizmetini görmektedir. Meselâ “saika”nın aslen bir kuvvet-i medluli olduğunu asla hatırımıza getirmeyerek yazılarımızda ve bilhassa “tebliğ”lerde “polis jurnal”lerinde ve bunlardan muktebes olarak gazete vukuat veya makalatında: Saika-ı merak, saika-ı sekr, saika-ı cehalet, saika-ı cehalet, saika-ı cinnet, saika-i sefalet, saika-i keder, saika-i aşk, saika-i hamiyet, saika-i kader gibi tertipleri sık sık kullanıyoruz.

Anlaşıyor ki bu “saika” kelimesi kırbacı elinde yaman bir sürücü imiş gibi ensesinde şaklatacağı faal ve tahassüsatı koşturup duruyor! Ne yaman kelime!.. Yaman ya!... Çünkü sürdüğü kelimenin de canına kıyıyor.

Mesela “saika-ı merak” denildi mi terkinin canı olan “merak”daki mündemiç ka[ff]e-i efal ve ihtisat göz önünden kaçıyor. Okuyanlar:

—Eh!.. Ne yapalım.. Saika-ı merak imiş!... Bırakalım

Diyorlar.

“Saika-i sekr”de böyle! Mesela bildiklerimizden biri bundan yirmi yirmi beş sene evvel “Odeon³⁰⁶” tiyatrosunun locasında sabaha kadar uyuya kalmış idi. Halbuki başında “saika” bulunduğu göre locadan aşağıya atlaması icap ediyordu! Fakat yine “saika”-ı sekri ezip bürdüğü için sızı vermiş!..

³⁰⁵ Xavier de Montèpin 1823-1902 Fransız yazar

³⁰⁶ Fransa’da ulusal tiyatro.

Keza “saika-ı cehalet” de, koca Avrupa’yı mahut “Toros” tahdidatında bize güldürdü. Bunda da “saika”, vazife-i rehavet ve ataletini hiss-i ifa etti. Hâlâ içimizde pek çok kimse başımıza saika gibi inmiş olan bunca belaya “saika-ı kader” deyip omuz silkiyor. Bende ise bu kelime şimdiki haliyle bir makusiyet uyandırıyor, bu satırları “saika-i keder”le yazıyorum da haz duyuyorum. Bilmem ki siz ne türlü telakki ediyorsunuz; “saika-i itiyat” ile mi yoksa “saika-ı lâkaydı” ile mi?!..

3.158. Bir Perde Daha İndi!³⁰⁷

Hâlâ içimde dert olup kalmıştır. Zavallı kemani “Tatyos” vefat ettiği zaman Ermeniler:

—Türklerin musikisine hizmet etti, bize ne hayrı dokundu.?

Reddiyesiyle cenazesinde bile bulunmadılar. Hal-i hayatında zar u perişan gezinmiş olan biçareyi Papaz Efendi ile beraber üç Ermeni, bir İslam toprağa gömdük! Biz Türklere gelince, haberdar bile olmadık.

Haberdar olmadıktan sonra da hakkında icap eden muamele-i kadirşinasaneyi ifa edemedik. Sanatkâr, kendi sanatının menkubiyetini tanzir eden bir sükût-ı amik arasında kar-ı fenaya çöktü gitti.

O zaman da hatırlamı[ş]tım: Tevekkeli babalarımız, analarımız cenaze paralarını biriktirip bir köşede saklarmış!

—Benim on liram var, o da cenaze parası!

Diye en şedit ihtiyaçlar zuhurunda bile on pa[r]asına [e]l vurmazlardı!

“Minakyan³⁰⁸” Efendi’nin vefatını işittiğim zaman ilk tahassüsüm, bir teselli gibi gönlüme işledi. Son zamanlarda geçirmiş olduğu hayatın bir iki safhasını gözümle gördüm idi. Seksenlik bir aktör, o ha[l]inde “İstanbul Dilencileri” piyesinin son perdesini oynuyordu. Sahnenin “dekor”ları, orada gezinen eşhas bütün şehir, bütün biz idik.

Ümit sönmüş, yalnız o müthiş ca[n]avar-ı maişet kalmış idi. Aktör o karanlıkta, o titretici zalimin söz anlamaz hitabiyatı karşısında sarsak sarsak duruyordu.

Bir tesadüfle kendisine sormuştum:

³⁰⁷ Eşkâl-i Zaman, 25 Şubat 1336/25 Şubat 1920, Sayı 341, Sayfa 1

³⁰⁸ Mardiros Minakyon, tiyatro oyuncusu 1839-1920

—Vazife aşka galebe eder mi?

—Eder, edemez, vazifesine, aşkına göre!

Demiş, kendi sözünden yine kendi ziyadesiyle mütehassis olduğu için:

—Evladım!.. Bunu şimdi ben yalnız başıma oynuyorum, son perde açılınsın da bakalım, eder mi etmez mi anlarız!

Sözlerini ilave etmiş idi.

Ne yapalım biz böyleyiz! Dün “Kalamış” hastahanesinde vefat etmiş bir İngiliz neferi cenazesine tesadüf ettim. Dört katırlı bir cephane arabası, üstünde musanna bir çiçek ikkil, İngiliz bayrağına sarılmış muntazam bir tabut, önde artta “marş-ı funeber³⁰⁹” çalacak askeri bir mızıkta takımı, bir bölük asker, silahları aşağı bir müfreze, bütün zabitan, bütün neferat evza-ı ihtiramiye ile sakinane teşyi ve takip ediyorlardı. Biz ne yapıyorduk? Zavallı Mehmetçiği bir bayrağa sarıp langır lungur yolluyorduk. Nakliyede de bu kadar geri kalmış idik!

“Minakyan”ın cenaze merasiminde al-el-umum tiyatro garipleriyle bir hayli zevatın iştirak etmeleri benim ilk haber-i vefatı duyduğum zaman hissettiğim teselliye başka tarzda büyüttü. Bu vefattan mükedder olduğum kadar hakkında izhar edilen ihtiramdan bir haz-ı minnet-güzarane içinde kaldım, zavallı aktör!. Sahnede kaç defa ölmüş dirilmiş idi. Bu ölümden sonra, yalnız namı tiyatro tarihinde dirilecektir! Fakat nasıl?.. Sanat da neticeye tabidir. Hangi millet sanata hürmet etmeyi bilir ise kendisini muhterem kılar. Yani hürmeti boşa gitmez. İfratında dahi hüsn-i akibet mütecellidir. İnsanı evvelan mezeyada ayr[ı]lmak gayrılık olamaz.

3.159. - İçme! - İçerim!³¹⁰

Adaları Rus muhacirlerine pay eden muavenet heyetlerinden Amerikalılar “Burgaz” da işreti men etmişler!

Sahne, pek mahdut, pek küçük olmakla beraber rol pek vasi, pek büyük!

Devr-i Hamidi’de her nev içtima-gâhlar sıkı tarassut altında bulunduğu esnada kim bilir hangi jurnalın tesiriyle İslamların meyhane, birahane gibi mahallerde toplanmalarını men

³⁰⁹ Funeral March, Frederic Chopin

³¹⁰ Eşkâl-i Zaman, 26 Şubat 1336/26 Şubat 1920, Sayı 342, Sayfa 1

maksadıyla onların işret etmeleri men edilmiş, bu kararı birkaç gün sonra takip eden “Ramazan-ı Şerif” uzun, matluba mevakiti bir fasıla teşkil eylemişti.

Fakat bayramın hululü kararı da, fasılayı da unutturmuş olan ci[he]ti ki akşam üstüne doğru “İştayin Bruh³¹¹” birahanesine daldım.

İçerisi bomboş idi. Ferd-i vahit görünmüyordu. Sahibi müteveffi “Espiro” eli çenesinde büfeye yaslanmış kalmış, bana:

—Bu işin de dibi çıktı!

Diyordu. Yanı başımdaki masaya oturdum. O da bana bir kadeh sundu.

Kadehi elime aldım almadım, kapı açıldı içeriye önde giyinmiş, kuşanmış bir komiser ile iki polis girdiler. Doğruca iç tarafa doğru giderek baktılar. Kuytu yerlere sokuldular. Kimseyi bulamayınca döndüler. Mevki loş olduğu için isteseydim görünmeyebilirdim. Fakat yerimden kımıldamayı arzu etmedim. Çünkü karar da polis tarafından iptida-i işretin memnu olduğunu bildirebilecek, devamda ısrar edildiği halde adama kıyafetine göre isim, memuriyet sorulacak, yahut yaka paça götürülecek, kaydı var idi.

İki polisten biri beni görünce, komisere fırladı. Komiser önümde dikildi. Galiba kararın birinci hatve-i tatbikî olacak ki bir vaz-ı mahsus olarak bir temenna çaktıktan sonra dedi ki:

—Bil-irade-i seniyye alenen işret memnudur!

Kendimi hiç bozmadım. Derhal müraiyane bir cevap hatırıma geldi. Ben de:

—Gizli hiçbir şey yapmam!.. Ben Padişah’tan korkarım! İsterseniz ismimi alınız, isterseniz tevkif ediniz!

Dedim, ayağa kalktım. Komiser mebhut mebhut bakıyordu. Ben bu halden bil-istifade sesimi yükseltiyordum:

—Böyle Komiser Efendi!.. Ben Padişah’tan korkarım gizli hiçbir şey yapamam

Herifcağız durdu bir iki dakika düşündü. En nihayet eliyle omuzuma:

—Oturunuz!

³¹¹ Sirkeci’de eski bir birahane

Manasına vurduktan sonra:

—Size göre memnuiyet yoktur!.. Siz içiniz!..

Dedi, tekrar selam vererek çekildi gitti idi!...

Bence, bir yerde alkol var mı, hem de ne cins alkol olursa olsun orada mutlaka bir içen bulunur demektir. İspirto takımlarından süzenler, kolonya şişelerini lark lark dikenler, hatta bunları bulamayınca gaz içenler az mı görülmüş, işitilmiştir!.. Hâlbuki işretin birini boş bırakmayan daha neler var? Afyon, esrar ne güne duruyorlar?.. Sebep, ne zaman ortadan kalkarsa o zaman müsebbip kalmaz!... Dünyada fe[n]alığın önünü almak için en büyük sebep “prensip” bundan ibarettir.

İşretin bu memnuiyeti arasında idi ki rüfekadan “Asım” Bey merhum, kemeñeci müteveffi “Vasil”e:

—Haberin var mı?.. Efendimiz Rum Patrikhanesi’nde emretmiş, artık Rumlar da içmeyecek!

Der demez “Vasil”:

—Ben çingeneyim!.. Bana Patrikhane karışamaz!..

El hasıl benim bildiğime kalırsa Fransızların dediği gibi:

—İçen içer!.. Amerikalı falan tanımıyoruz.

3.160. 114³¹²

Ben inanmadım. Hem de kesr ile yemin ettim ki inanmadım. Zaten söyleyen de inanmadım diyordu. Rivayet şu ki:

—Şehremaneti Heyet-i Fenniyesi’nde tam yüz on dört mühendis var imiş!

Eğer hakikaten bu yüz on dört mühendis var ise böyle bir heyet ile mühim işler görülebilir. Meselâ: “Ayasofya” kubbesinin aleminden geçtiği farz olunan nisf’ün-nehar dairesi ölçülür. Yeni yeni mesaha, vezin alat ve edevatı ihtira edilir. Hazır “Emanet”de tezyid-i varidata ragıp. Bu ölçekler yaptırılır, esnafa, ahaliye satılır!... Para çekilir, bütçenin tevazünine hizmet edilmiş olur.

³¹² Eşkâl-i Zaman, 27 Şubat 1336/27 Şubat 1920, Sayı 343, Sayfa 1

Meselâ: “Beyazıt” kulesiyle “Galata” kulesi arasına ufki bir asansör kurulur. Yalnız:

“Kaleden şahin adam uçurdum!”

ile şarkı yapılmaz a. Yüzüme ne bön bön bakıyorsunuz! Yirminci asırda yaşıyoruz. Her yirmi dört saatte bir ihtira icap eder. Bundan sonra da “ayn” çtlatacak değiliz a çünkü sık boğaz ettiler...

“Kaleden kaleye adam uçurduk!”

Diye hüngürder dururuz.

Meselâ Kâğıthane deresini Karadeniz’e kadar yararız. Koca bir şibh-i cezire parçası çıkarırız. İki boğaz olur. Döner, bakarız “Süveyş” kanalı hakkında söylenmiş olan köhne:

“Mülteki’l-bahr eder beri-i sebatı kişinin”

Mısramı tazeleriz. Bunlar konser ve şiirlerdendir. Ne zaman kutusunu açarsanız mevsimindeki gibi taptaze çıkarlar! Mesela: Taht’el-bahr tüneller yaparız. Duyduklarımıza göre Boğazlar murakabe-i düveliye altına alınacakmış. Onlar da bir sızıltı³¹³ çıktı mı?

—Siz üstüne karışırırsınız... Hukuk-ı beynel-düvelde böyle bir fıkra yoktur.

Der, ilzam ederiz!..

Siz, “mesela”ya bakın. Şayet rivayet doğru ise 114 mühendis ile neler yapılmaz!

Mesela her tarafı par[la]k mülevven ve müzeyyen, cesim ve müheykel bir şehremaneti binası yaparız. Bu yüz on dört mühendisin her birine birer daire veririz. Çoluklarıyla çocuklarıyla oturular. Yerler, içerler, ekerler, biçerler, saye-i millette müreffehen geçinirler. İş odalarından harik-zedegan yangın yerlerinin haritalarını yaparlar... Hayır.. hayır... yapamazlar!.. Hem yapılamaz da... Çünkü “mecari”yi yaptırmayı unuttuk. Evvelan bunları yaparlar... Sonra da....

3.161. Biz Onların Topunu Biliriz!³¹⁴

Cenaze masraflarının pek ziyade arttığından bahsediliyormuş. Birine:

—Ölürsen seni kim kaldıracak?

³¹³ Kelime yazıldığı gibi okunmuş olup “sızıltı”dır

³¹⁴ Eşkâl-i Zaman, 28 Şubat 1336/28 Şubat 1920, Sayı 344, Sayfa 2

Denilmiş, o da:

—Bizim ebe hanımın dediği kokum sağ olsun!

Cevabını vermiş.

Hatırımdan asla çıkmaz, “Ebuzziya” merhum bir gün dedi idi ki:

—Bu millet ölür ama kokusundan yedi düvelin burnu düşer!

Tarihte her millet hakkında bu müddeayı:

—Milletler ölmez!

Suretinde tekrar ediyor. Filhakika, nefsine itimat ile:

—Ben ölmeyeceğim!

Diyebilen milletler dip diri duruyorlar. Fakat nefsine itimat etmeyi bilmeli. Bu bir ab-ı hayat ki ser-çeşme-i irfan ve kemalinin sakası yine kendisidir. Her müşkil işinde “Hızır” kendisidir. Yoksa başkasının elinden kevser içilse neşe vermez!

Maahaza milletlerin ölümü, hiçbir zaman efradın münkadı bulunduğu ölüme müşabih değildir. Bunlardaki ölüm türlü türüdür. Bazılarına tufeyliler üşüşür. Bunlar musallat oldukları milletin sırtından senelerce yerler, içerler. Emdikleriyle kanlandılar mı yaptıkları tahribat ve tahrifat içinde sahib-i kıran olmayı kurarlar.

İşte biz, bu da’el-tufeylata tutuşmuş bir milletiz. Yüz, yüz yirmi okkalık koca kılıncı balığını

—Aman Allah!

Diye karaya vurduran veyahut gemi karinelerine saplatan da yüzgeçleri arasına yapılmış ufak midye kadar bir tufeylidir!

Geçenlerde gazetelerde okumuş idim. Galiba “Paris”e gitmiş mi gidecek mi olan bir reis-i ruhani:

—Fransa, bizim süt anamızdır!

Demiş. Zavallı Fransa, bir kere memesini yoklasa! Kim bilir kaç diş parçası bulacaktır!...

Biz de vaktiyle sütanalığı ettik de bu işleri ondan dolayı biliyoruz.

Milletleri ekseriya büyük tehlikeler diriltmiş, dirilmeleri için bir ses kâfi gelmiştir.

Vaktiyle “Jan Dark³¹⁵”ı diri diri yakarlarken kızın vücud-ı masumunu ihata eden alevler, Fransız damarlarındaki kanı kaynatıyordu!. Bu levha-ı ibret her ne kadar eski ise de henüz tarihte cayır cayır yanmaktadır!

Tehlike ve musibet korkulacak şey değil, akıl ve tedbir ve metanet ile önüne durulacak hadise demektir. Onun için siz karşı gazetelerinden bazılarının attıkları palavralara ehemmiyet vermeyin. Biz onların ne olduklarını biliyoruz!

3.162. Çocuklar Konuştuktan Sonra!.³¹⁶

Birinci “cemre”den sonra cıvıltılar başladı. Nerde ise “hu! hu!”ları işitiyoruz. Bunlar bahar sesleridir. Duymuyor musunuz?.. Horozların bile ötüşleri değişti. Bizim tarafta bir çocuk var, o da ötüyor. Kuş ile kuş gibi, horoz ile horoz gibi, kedi ile kedi gibi!. Canavar mı canavar!.. Dün sabah, yavru ispinoz taklidi yapıyor, elindeki tabanca ile daldakileri vurmaya çalışıyordu. Geçen karda kalburdan bir de tuzak kurmuş, epeyce kuş yakalamış idi. Sordum:

—Acımıyor musun?

Serbest serbest cevap verdi:

—Nasıl acımam, Bey amca!.. Ben kuşları pek severim!.. Tutup tutup seviyorum, öpüyorum, ondan sonra azad ediyorum.

—Aferin oğlum!

Sohbeti arttırdık:

—Kuşları seviyorum ama kargaları sevmiyorum!

Sağ avucunu açıp gösterdi. Dikkat ettim, henüz iyileşmiş bir yara izi var idi.

—Ne oldu?

“Eliyle karşıki duvarı göstererek” şurada oynuyordum. Bom diye bir şey patladı. Duvarın üzerinden koca bir karga düştü. Çabalanıyordu. Koşum, tutayım, dedim. Kara gagasıyla buramı ısırdı. Bütün kanlar fişkırdı. Ben de tekmeledim, tekmeledim, geberttim.

—Demek ki kuşların da iyisi, kötüsü var...

³¹⁵ Jeanne d’Arc 15. yy

³¹⁶ Eşkâl-i Zaman, 1 Mart 1336/1 Mart 1920, Sayı 346, Sayfa 1

—Var ya!.. İlla bu kargalar!.. Ha!.. Bey amca!.. Sana bir şey soracağım. Bu kargalar söyler imiş!

—Öyle bir cinsi vardır. Ben küçük iken bir konakta gördüm idi. Boynuna al kurdale bağlamışlar, ayaklarına da çingırak... Sofada odada çingır çingır geziniyordu?

Derin bir hayale daldı... Mutlaka böyle bir kargaya malikiyeti düşünüyordu. Bu düşkünlükte bir çocuk ile elinde çingıraklı, söyler bir kuzgun ne yaman manzaradır!

“Yoğurtçu” tarafında birinin bir papağanı var idi. Bütün etfal-i mahallenin maskarası idi. Serbest gezerdi. Çocuklar bunu görünce çığlıklarla hücum ederler. O da ağacın birine iltica eder etmez tüylerini kabartarak:

—Üzerime varma!

Der, cümlesini gülmeden kırıp geçirirdi.

Dünya bu!.. Sade çocukların değil bizim de böyle söyler, çingıraklı kargalar, papağanlarımız var. Ne öğrenmiş iseler onu tekrardan hali kalmıyorlar. Bahusus karşı taraftakilerden birkaçı!... Daldan dala çıktıkça bacaklarını oynatıp çingırdıyorlar, biraz zemin[i] yumuşak buldular mı türlü türlü oyunlar.

Tevekkeli bazı kimselere:

—Kuş beyinli!

Derler!

3.163. Anlaşıldı Vehbi'nin Kerrakesi!³¹⁷

Bacak kadar boylu, fakat ağız kalabalık bir Musevi çocuğu dört yol ağızına durmuş, birer ucundan tuttuğu seksen, yüz kadar mendili elleriyle sallaya sallaya, avazı çıktığı kadar bağıra bağıra:

—On kuruşa bir mendil, on kuruşa bir mendil!

Diye ortalığı velveleye veriyordu. Açık, koyu bismark renginde, yumuşak, oldukça zarif mendiller idi.

Kendi kendime:

³¹⁷ Eşkâl-i Zaman, 2 Mart 1336/2 Mart 1920, Sayı 347, Sayfa 1

—Ucuzlamış.. Kal-i hayırdır!

Dedim, iki tane de ben aldım... Keşke beş altı tane alsaydım!.. Kim biliyor?

Dün gezip dururken tuhafiyeci dükkânlarından birinin camekânında bu mendillerin eşleri gözüme ilişti. Baktım. Üzerlerindeki yaftada “15” kuruş yazılı!

Birkaç adım daha yürüdüm. Yine bir camekân içinde aynı renkte, aynı kumaştan diğer eşlerini gördüm. Onlara da baktım, bu defa “20” yazılı idi.

Yirmi beşe çıkmasın diye başka dükkânlara gözümün kuyruğuyla bile bakmadım.

Avdette bunlardan birinde gördüğüm bir boyun bağı so[r]mak için içeriye girdim. Söz arasında mahut on kuruşluk mendili anlattım. Dükkâncı kaşlarını çattı, düşünür gibi dudaklarıyla bir hesap yaptı...

—Satamaz!

Dedi. Cebimden çıkardım. Gösterdim. Bu defa hiç düşünmedi.

—Öyle ise çalmıştır!

—Bir tane değil ki... İkincisi de aşağı caddede bağıcıyordu.

—Ortaklırlar!..

—Nasıl olur? Ortaklırlar sokakta bağıra bağıra balon uçurur gibi sallaya sallaya nasıl satarlar?

Derhal sözünden caydı:

—Onlar satabilirler, biz satamayız, dükkân kirası, uşak parası veriyoruz...

—Ha şöyle söyle!.. Demek ki ucuz satanları hırsız, sizin gibi pahalı satanları soyguncu!..

Dedim, ayrıldım.

Evde, hatırıma “Sünbülzade Vehbi” merhumun yüz bu kadar sene evvel “esnaf-ı bi-insaf” ünvanı altında yazmış olduğu manzume-i meşhuresi geldi. Araştırdım, buldum:

<<Bazı esnaf eder amma rahat>>

<<Hiç çekilmez hele züll-i hırfet>>

<<Yoktur onlarda muazzez bir ferd>>

<<Çok yiğit başları baş namerd>>

<<Nicesi nakt-i hiyel-i sarrafı>>

<<Nicesi olmuş ağız haffâfı>>

3.164. Yine İstanbul!³¹⁸

Hemen Rabbim bakilere tul-i ömür, afiyet, sıhat, aklen mülayemet ihsan eylesin!.. İstanbul mebusluğu, geçen defa da dediğim gibi pek netameli bir şey oldu gitti.

Göz mü kalıyor, nazar mı deyor? Ne oluyor? Bir türlü anlaşılıyor.

İki ay zarfında:

- 1- Top gibi patlayan bir istifa
- 2- Bir vefat,
- 3- Tevsi-i intikalli bir istifa
- 4- Mecburen bir istifa
- 5- Bir vefat daha!

Vukua geldi. Ben bile arada birinci kazanamayan olur olmaz müthiş bir ispanyola tutuldum idi.

Hal-i hazırda iki sandalye inhilâl etti. İştihali varsa, buyursun, namzetliğini ilan etsin!

Sade İstanbul mebusluğu mu, İstanbul şehri de yapıldı yapılabildi netamelidir. Zaten banisi olan “Konstantin”de netameli idi. “Bizans”ın ilk temel taşlarını attığı esnada idi ki koca Roma İmparatorluğu iki şak oldu!

Bilhassa Kurun-ı Vusta, hucumları, muhasaraları ile bu şehri allak bullak ede ede hükümdarlarını da ahalisini de tedirgin etmişti. Cinayetler, şenaatler, fezahatler yekdiğerini veli ediyor, burası Şark’ın en hatırnak bir beldesi olmak üzere beliyordu. Barbarlar, Bulgarlar, Cenevizliler, Frenkler, İslâmlar, Türkler, hatta Tatarlar, zaman zaman kapıları önünde dikilerek:

—Buradan çıkacaksınız!

³¹⁸ Eşkâl-i Zaman, 7 Mart 1336/7 Mart 1920, Sayı 352, Sayfa 1

Diye “Konstantin” ahfadını tazyik ediyorlardı. “Fatih” Avrupa’nın bir boğazı üzerinde zuhur eden bu karha-i akileyi seyfi satvetiyle kesip attım zannında bulunarak tenkilat-ı medeniyesiyle pansuman etmek itikadında bulduysa da şehirdeki asar-dide mikroplar kendi heyet-i muazzama-ı devletinde sirayet ederek en sonra şimdiki hale getirdiler.

Kurun-ı ahirede bu şehre şimalde hazırlanan Rus Çarlık’ı müfrezeleri tasallut etmeye başladıldadı.

Osmanlıların harb-i hazıra neden dolayı girmeye mecbur olduklarını “Tayms³¹⁹” pek güzel itiraf ediyor:

Meğer “İstanbul” için imiş!

(Altı satır tayyedilmiştir)

—Ben seni evinden kovacağım, malını manalını alacağım, aileni süründüreceğim!

Diye hücum eden fırsat bekleyen bir düşmanım gibi:

—Eyvallah!

Der, bilinemiyor!

Koca İstanbul, seni cin tutmuş!.. Bugün de aksa-yı garb senin için çalkalanıyor!.. Fakat emin olmalıdır ki buraya kim gelirse rahat, huzur yüzü göremeyecektir!

Padişahlarımız bu nizameyi anladıkları için ismini değiştirmişlerdi: “İslâmbol” dediler, anasır-ı gayr-ı müslime ile doldu, “Dersaâdet” dediler, fesat ve isyandan göz açmadılar, “Asitâne” dediler, sökeleri çöktü, el hasıl buraya kim göz koyduysa onmadı. İşte Ruslar, işte Bulgarlar!..

Bu sefer her gün anaforları, akıntıları ile akar durur. Yüksek tepeleri içleri çürük kemikleri dolu birer höyüktür. Burası “ölümün temizleyemediğini yangın temizler” yeridir. Featabirû ya eyyüh’el-siyasiyyun!

3.165. Tekaza-yı Dehr³²⁰

Öteden beri gerek fiilen gerek kavlen tahakkuk etmiş bir keyfiyettir ki:

³¹⁹ Times

³²⁰ Eşkâl-i Zaman, 8 Mart 1336/8 Mart 1920, Sayı 353, Sayfa 1

<<Bir ziyan, bin bühtana sebebiyet verir>>

Bizim şu Harb-i Umumi sonundaki vaziyetimiz de bu sözü endamıyla tekit etmektedir. Nasıl eylemez ki talih yaver olamayınca bir mütareke talep ettik. Boğazı açar açmaz, bütün kara ağızları da beraber açıldı.

Taktik eden: biz, tehcir eden biz, yağma eden biz, uhud-ı düveliyeye mugayir hareket eden biz, katil biz, üseraya işkence eden biz, bu yerlerin sahibi olmayan biz, Alman militarizmine intikal eden biz, harbin devamına, Yahudilerin bu ana kadar hükümsüz kalmalarına, Ermenilerin perişanlığına, yerli Rumların ezim ezim ezil[me]lerine sebep olan biz, o canım Rus Çarlık'ının inhidamını tacil eyleyen biz, Hicaz'da, Suriye'de, Irak'da zalim geçinen biz, "Bolşevizm"ın tevessüne meydan veren biz, hatta kaffe-i sevaik ve esbabını biz bilebildiğimiz halde Sulh Konferansı müzakeratını tehir ettiren velhasıl her fenalığı yapan biz olduk. Bu zihniyet, ister para kuvvetiyle olsun, ister muhalefet suretiyle olsun, daha isterse vicdansızlık eseri olsun aramızda bile girip oturacak kafa tasları buldu.

Bu sebeple idi ki onların, yani bu kafa tasları Ermeni kanallarını merhamet-i umumiyeye açıp döktükçe, güya bir iş yaptıklarına inana inana, kendi çaldıklarına kendileri oynaya oynaya hem-aheng oldukça bu ka[r]a ağızlardan:

"21 satır tayyedilmiştir"

3.166. Çeşm-i İnsaf Gibi Akla Mizan Olmaz!³²¹

"El-Hakaik"de mi, "Kıyas-ı Enbiya"da mı, yoksa tarihî eserlerin birinde mi gördüm, mehazı iyice hatırlayamıyorum ama, vaka, büründüğü garabetten dolayı zihnimde kalmış:

"Cünbüz Bin Seba" namında bir zat bir günün sabahında şeref-i imandan mahrum olduğu halde Nebi-i mükerremine aleyhine harbe girişmiş, yine onun akşamında mazhar-ı hidayet olarak saf-ı müselliminde müşrikin ile vuruşmuş. Birkaç saat evvel düşman bi-emin iken birkaç saat sonra feda-yı hayat edecek mertebede yâr-ı can olmakta, kabul-ı Hakk keyfiyet-i vicdaniyesinin izhar ettiği öyle bir mucizeye iman-ı kâmil erbabının hayran olduklarında şüphe yoktur.

³²¹ Eşkâl-i Zaman, 9 Mart 1336/9 Mart 1920, Sayı 354, Sayfa 1

Bu vakanın zatındaki ulviyet, “Cünbüz Bin Seba”ın meftur olduğu temiz hakikat kudretindedir. Filvaki sabahleyin gözleri kan bürümüş olduğu halde elinde seyf ü sinan olduracak Müslüman arayıp dururken biraz sonra şirk ile tevhit arasındaki fark-ı azimeyi bil-müşahede derhal zümre-i muvahhidine iltihak ediş, bilhassa Devr-i Cahiliye’nin ananat-ı ebatılı ile perverde olmuş kimselerde ender tesadüf edilecek halet-i ruhiyedendir demek ki “Cünbüz”ın can gözü kapalı değil imiş.

Ahval-ı aliyede bile bu göz kapallılığı oldukça kaba düşer. Âmâ olanlardan öyleleri vardır ki eğriyi doğrudan tefrik etmekte pek çok ahu gözlülerden daha mahir, daha muvaffak görünürler. Bunlardan birini tanırım ki koca bir salondan içeriye girer girmez ayağımın sesinden beni sezinler, derhal ismimi zikrederek gülümsemeler ile hal ü hazır sormaya başlar. Siz de elbette bir takım gözlüleri tanıyacaksınız ki burnuna kadar yaklaştığınız zamanda ancak sizi fark ederek:

—Vay sen misin?

Diyebilir.

Hemen Cenab-ı Hak adâ-yı İslâm’a “Cünbüz Bin Seba”ın mazhar olduğu hidayet-i mümeyyizaneden bir miskal nasip eylesin!

Muamelat-ı umumiyede kör gözlü olmak başka, kör kalpli olmak başkadır. Biri görmez fakat sezer, bu fiili görme yerine geçer. Diğeri görür, duyar, hisseyab-ı mürüvvet olmadığı için duyduğunu kendi vicdanı huzurunda boğar.

Gerçi bu hareketi mezbuhanedir, sefilanedir ama bir kısım insaniyeti, paymal etmeyi menfaat bildiği için kendisince makuldür, siyasi bir muvaffakiyettir, diplomatik bir gayedir, şu züppe-i asri tabirler sırasında medeniyet-perverane, hürriyetkeranedir.

İşte insaniyeti daima allak bullak eden ihtirasat, böyle doğar, böyle büyür.

Zaman bunun bize nice emsal ve şevahidini gösterdi... Göstermektedir.. Ve daha da gösterecektir.

3.167. Topçu Mahı!...³²²

Geçenlerde büyük bir siyasi:

³²² Eşkâl-i Zaman, 10 Mart 1336/10 Mart 1920, Sayı 355, Sayfa 1

—Ekalliyetlerin hukuku toplarımızla temin edilecektir!

Tehtidini ulu orta fırlatmış idi. Bunu gazetede gören Musevi arkadaşımız beni yoldan çevirdi, parmağıyla satırı göstererek:

—Bu topun ağızları kime çevrilecek?.. Burası açık kalmış! Dedi.

Bu istifsarda, pek ihtimal vermem ama, yüzde bir muziplik de var idi. Cevapsız bırakmayayım dedim:

—Elbette bize!

—Biz, siz, size mi?

—Öyle ya!.

Durdu. Gözlerini birkaç kırptıktan sonra:

—O patırtı da kim kime be!... Güllelerin gözü mü var ki bu Musevidir, bu Urumdur, bu Ermenidir diye bizi bıraksın da size gelsin, çarpsın! Avrupa kaç defa böyle sözlerle top atmıştır!.

—Dostum, güllelerin gözü vardır hem senin, benim gözlerimden iyi görürler. Hem Avrupa top atmaz, attırır!.. İster misin ki yarın sen topçu cenerali olasın da...

—Ben mi?..

—Doğduğun zaman manifaturacı değildin a..

—Fakat bu iş!..

—O da iş!...

—Bırak zevzekliği...

—Ne zevzekliği!.. Harb-i Umumi’de bir Musevi alayı teşkil edilmedi mi? Unutuyor musun? Elbette bunların kumandanı da Musevi idi. Yarın buralarda da teşkil edilir. Seni görürler, bakarlar ki kalıp, kıyafet yerinde. Haydi topçu...

—Sahih ya!.. Olur mu olur.. Zaten piyasada da böyle!.. Bakarsın kalıp, kıyafet yerinde. Sorarsın anlarsın ki... Topçu!.. Hem de dediğin gibi topçu cenerali!.. Hem de yaman nişancı!.. Gözüne kestirdiğini vurmuş!..

3.168. Hayatta Makûsiyetler³²³

“İkdam” sahibi “Cevdet” Bey biraderimiz geçenlerde gazetesine yolladığı bir makalede terbiye-i bedeniye muallimi “Selim Sırrı” Bey’i arayıp arayıp bulamadığını ila nihayet “bizim” Matbuat Kongresi’nde hazır-ı bil-meclis olduğunu zemin-i mutalaat ittihaz ederek muallimlik mesleğiyle katiyen tevafuk etmeyen böyle bir huzura izhar-ı hayret ettiği sırada:

—Galiba bir gün gelecek ki “Ahmet Rasim”i de Mühendisler Kongresi’nde göreceğiz!..

Mealinde araya bir satır sıkıştırmış idi.

“Cevdet” Bey’in hayretine ben de hayret ettim. O satırları okuduğum zaman kendi kendime:

—Zahir!.. Hayli zamandan beridir Avrupa’nın en makul-şinas bir diyarında yaşadığı için bizi unutacak kadar bir istihaleye uğramış...

Dedim.

Sonra hatırıma geldi ki “Devr-i Hamidi”de mesleğimle taban tabana zıt bir memuriyete kayırılmış idim. O zamanlar kafalar, daha taze, binaenaleyh daha anut idi. Hükümet matbuata hâlâ enkazı taaffün edip durmakta olan bir sansür koyduğu gibi kitap, risale gibi Maarif Nezareti’nden ruhsat-ı intişar alacak muharrirat için de “Encümen-i Teftiş ve Muayene” namıyla ayrıca bir sansür heyeti daha teşkil etmiş idi. Biz muharririn, bu encümenin külliyen aleyhdarı idik. Arkadan, yüzden söylemediğimiz kalmıyor idi. Biri “Babıali”de, diğeri “Divan” yolunda müctemi olan bu iki kütle-i murakıbın terakkiyat-ı asriyeyi işkâl ettiklerini bunların menafi-i devlet ve millete gayet muzır olduklarını söyler durur idik.

Günün birinde Maarif Nezareti memurlarından biri beni buldu. Dedi ki:

—Seni şimdi Nazır Paşa istiyor.

Yüreğim hopladı. Nasıl hoplamaz?.. Bir kelime için bir, iki, hatta vech-i münasebet aranılacak olursa üç, dört ailenin perişan edildiği bir devirde bir nazır huzuruna çağırılıyorum... Gelen memura:

³²³ Eşkâl-i Zaman, 12 Mart 1336/12 Mart 1920, Sayı 357, Sayfa 1

—Ne var acaba?

Diye sordum ise de:

—Vallahi bilmiyorum birader!

Den başka bir cevap alamadım... Bin helecan ile Nezaret'e gittim. Odacıya Nazır Paşa'nın beni istediğini söyledim. Derhal kapıyı açtı. Beni içeriye saldı.

Nazır "Zühtü" Paşa merhum idi. Yerle beraber temenna ederek

—Ahmet Rasim kulunuz!

Der demez zaten beşuş'el-vech bir zat olduğu halde daha ziyade izhar-ı beşâset ederek beni yan tarafına oturttu. İltifâta başladı. En sonunda:

—Bil-irade-i seniyye-i hazret-i Şehriyâri "Encümen-i Teftiş ve Muayene" azalığına tayin buyurulduğunuz, tebrik ederim, inşallah muvaffak-ı bil-hayr olursunuz...

Dedikten sonra Mushaf-ı Şerif'i getirterek usul-i vechle tahlif eyledi. Encümen reisi "Hasip" Efendi'yi de çağırmişti. Beni ona teslim ederek işin içinden çıktı.

Siz belaya bakın ki kazdığım kuyuya kendim düşmüş idim.

—Ben böyle azalığı kabul etmem!

Desem nimet-i padişahîyi ayaklar altına aldı denecek, tantana gideceğim!

Diğer taraftan Encümen odasına girdiğim zaman gözümün önüne hayli garip bir temaşa geldi. Kulağımın dibinde bir şeyler fısıldamaya başladı, bana Müstecabiler, Andelipler, Celâller, velhasıl o zamanın Babıali Caddesi şuara ve üdebası sövüp sayıyorlar, artık beni:

—Mabeyn'e mensup, casus, münafık biliyorlar gibi geldi idi.

O zaman bana değil Mühendisler Kongresi'ne aza sıfatıyla gitmek, Mühendishane-i Hümayun kapıcılığı teklif edilse cana minnet bilirdim!

Adama iş bulmak zihniyeti bizim hükümetin ananesidir. Bir kere muâşer[et]-i umumiye yekununa bakınız, bir de alel-umum işlerimizin girdiği teze[b]zübata! Bu zihniyeti anlamak için böyle bir atf-ı nazar kâfidir!

3.169. İdare-i Maslahat Ne Demek İmiş?³²⁴

Dün akşam biri ulu orta söylüyordu:

—Yalanın adını idare-i maslahat koymuşlar!...

Ne tuhaf bir ibare!...

Beş on türlü okunsa da ne lafzen, ne de veznen haleldar olmayan:

<<Recaiye semen geldi bu mahsende oturmaktan>>

Mısra-ı meşhuru kadar lastikli değil ise de yine bir defa aksinde:

—İdare-i maslahatın adını yalan koymuşlar:

Çıkıyor, ki bu suret, aslından yaman!.. Maahaza suret-i evvelayı müdiran-ı umura atf etmek, suret-i saniyeyi de ebvab-ı hükümette aylarca süründükleri halde işini bitiremeyenlerin ağzından işitmek daha hoş olacak!

Gazinoda gazete okuyanlardan biri, gözlüğünü çıkarmış, parmağıyla fıkranın üstüne basmış olduğu halde gazeteyi yanındakine verdi... O da okudu sırtı, karşısındakine verdi. Üçüncü omuz silkerek gülmeye başladı, o da dördüncüye uzatarak:

—Oku!.. İyi ki tekaüt olmuşuz. Yoksa halimiz yaman idi!

Dedi... Anladım... Sıra bana geliyordu, geldi de... Hatta bana yolladıkları zaman:

—Bakalım Muharrir Bey ne diyecek?

Diyorlardı. Bir de ne bakayım... Devairde muamelat-ı kırtasiyenin tahdidi ile işlerin günü gününe başarılması imkânı hakkındaki mahut fıkra değil mi imiş!.. Bana da bir gülücük geldi. Memurin makinasının böyle muntazam bir faaliyete girmesi, memleketin ihyası demek olduğunu taktir ettiğim halde bunu işletecek makinistin memleketin hangi tarafında, hangi ruhunda bulunabileceğini düşünmek bile müziç geldi.

Hatırımda iyice kalmıştır: Devr-i sabıkta bilmem nere mutasarrıfı hakkında ahali-i mahalliye bir mazbata-ı teşekkürkiye yaparak, buna, mutasarrıfın umur-ı ibadi günü gününe görerek, işleri sürüncemede bırakmadığını ve bu suretle isticlab-ı davat-ı hayriye-i padişahîye muvafık olduğunu da ilave etmişler... Mazbata Babıali'ye gelmiş... Gelmiş

³²⁴ Eşkâl-i Zaman, 13 Mart 1336/13 Mart 1920, Sayı 358, Sayfa 1

ama mutasarrıfa da azil haberi gitmiş idi. Zavallı adamcağız döner gelir. Sebeb-i azlını arar, araştırır. Kem küm ederler, bilmiyoruz derler. En sonra biri mahremane der ki:

—Senin ahaliyi memnun ettiğini burası çeker mi? Sen müstakimane hareketinla halkı kendine bende ediyorsun. Bilmiyor musun ki Saray memnuniyet değil, şikayet ister. Belki yarın kalkın da dersin!.. İşte bunu buradaki mensuplardan biri böylece jurnal etmiş... Şimdi anladın mı?

Gerçi devir o devir değil ama ya huyundan, ya suyundan derler. Bu makinanın köhne aksam-ı mütebakiyesi değişmedikçe işlemeyiz. Değiştirmek için de zaman ve sebat ister.

İlk Meşrutiyet devresindeki faaliyet kaç gün sürdü idi? Malum a... Bizde yasak üç gün sürer derler.

3.170. Mek Mart!³²⁵

Devr-i Hamidi'de Kadıköyü'nde gezinip dururken bildiğim Ermenilerden birine tesadüf ettim. O zamanlarda en mahrem sözleri ayakta söylenip derhal ayrılmak icbar ve istihbar kaidelerinden biri idi.

Ermeni arkadaş da selamdan sonra bana:

—Mek mart hasta imiş!

Dedi. Birden bire anlayamadım.

—Mek mart kim?

—Şunu bileme!.. Canım Sultan Hamit!

Taaccup ettim.

Ermenice ona kadar sayıları bildiğim için:

“Bir mart” sözünün Hakan-ı müşarünileyh ne münasebetle lakab-ı ittihaz edilmiş olduğunu sordum.

Dedi ki:

³²⁵ Eşkâl-i Zaman, 14 Mart 1336/14 Mart 1920, Sayı 359, Sayfa 1

—Bir mart değil, bir adam demektir. Ermenilerde aileler arasında karı kocası için “mek mart” der.

Çekilip gitmek istediği halde birden bire durdu, gülümseye gülümseye:

—“Bir mart”da olsa benzer. Onun da günde kaç havaya döneceği belli oluyor mu ya!..

Tarzında hasbihal etti idi.

Bugün de mek mart. Hemde eski mek mart! Fakat sahib-i lakap çoktan irtihal eylediği halde mart yenisinden de, eskisinden de yine birliğini muhafaza ediyor. Ne mürtehil oluyor, ne de halden düşüyor.

Şimdi düşünüyorum da alafranga takvimi kabul etmekle martın da keyfini kaçırdık. Dün aralarında “husum”dan “berd’ül-acuz”dan bahseden iki ihtiyardan biri:

—Eski giyecek, içeceklerimiz kalmadığı gibi eski adetlerimiz de kalmadı. “Nevruz” a bir hafta evvel hazırlanırdık. Şimdi ise güneş “burc-ı hamel” e değil öküz ahırına girse şekerli kahve içecek iştahımız kalmadı.

Ya Allah esirgeye “Mart kapıdan baktırır kazma kürek yaktırır” a uğrarsak, hangi kazma küreği yakacak idik?

Diyordu.

Hatırıma Hıristiyanların da mart birde:

—Mart içeri, pire dışarı!

Diyerek eski çanak, çömlükleri sokağa atıp kırdıkları geldi hani o günler!.. Çanak çömlük neredeki atılıp kırılınsın!.. Döner bardaklar bile kırka elliye!.. Hangi el, hatta avurdu yırtık bir yalancı porseleni, sırrı dökülmüş, yumru yumru olmuş bir çamçağı kaldırıp atar?

Martı bize sevdiren böyle ananeler idi. Vaktiyle serdar-ı meşhur iken şimdi üçüncülüğe indi. Eski sevimini kaybetti. Fakat havası baki. Siyasette de, ictimaiyette de hezar renkler ile esbab-ı mevcudiyet ediyor.. Bu huyu, konferanslara bile sirayet etti. Günde beş on defa açılıp kapanıyor!..

Bakalım bizim mart tokuzu nasıl kapacak!

3.171. Penc ü Dü³²⁶

—Penc ü dü

—Yok. Çehar ü dü

İkisini seyreden üçüncü:

—Hayır, hayır... penc ü dü!

—Oyna!

Oynar.. üçüncü fırlar... Oynayanın yüzüne adeta hiddetli hiddetli bakarak:

—Keşke hep beyaz diyeydim!.. Görmesin be!.. Altı kapıya sokuyordun!

Oynayan hatasını görerek bön bön bakarken yine üçüncü beş parmağı açık eliyle koyunu tosa aldırır gibi karışlayarak:

—Nah! Sana... oduncu!

—Ne oluyorsun be!.. Yanlış oynadımsa ben oynadım!

—Sen yanlış oynadın ama benim de sinirlerim oynadı!..

“30 satır tayyedilmiştir”

“Muzaffer vakit-i fırsatta adudan intikam almaz”

Dediği pek doğrudur.

3.172. “İstibdad-ı Edebî”de: Şair Tipleri³²⁷

Ali Ruhi Bey ile Hoca Hayret Efendi. Meydan-ı matbuatın şimal ve cenup mahreçleri - Eski şairler ile şimdikiler arasındaki fark – On lira ile on temenna – Manzume veya makale başına bir mecdiye – Piyasa neden yoksuldu? – Tipleri birbirinden tefri[k] eden etografik veya psikolojik alaim – Sabikun ile bunlardan ayrılanlar – Nazım ve şiirde hassa-ı sirayet – Hastalığın arazi -
Mevkuten te[s]iri olan münebbihler

“Lemat” sahibi “Veysi” Paşazade “Ali Ruhi” merhum Direklerarası’nda kain “Fevziye” Kıraathanesi³²⁸, Hoca “Hayret” de onun üst yanındaki İzmirli “Mehmet”in yüksek çayhanesi fevkindeki odalardan birer tanesinde oturduklarından çaycı Hacı “Reşit”in

³²⁶ Eşkâl-i Zaman, 15 Mart 1336/15 Mart 1920, Sayı 360, Sayfa 1

³²⁷ Yeni Gün İçinde Eski Günler, 28 Mart 1336/28 Mart 1920, Sayı 365, Sayfa 1

³²⁸ 19.yüzyılın ünlü kıraathanelerinden

dükkanı muterize içinde olduğu halde meydan-ı matbuatın şimal-i methalini işgal etmişler, Muallim “Naci” merhum da “Tercüman-ı Hakikat”ın keza üst odalarından birinde aram-saz olarak cenup mahrecini tutmuş addolunurdu.

İşte nesir ve nazımımız bu iki nokta arasında kâh müteredit, giryan, perişan, avare, dilhasta, müptela, nevheves kâh mütealli, mütecellit, müteazzim görünmek istediği kadar, hayide, pejmurde, asar-dide, mevzular, zeminler üzerinden yürüdüğü için basma kalıp, kof, fakat mülevven ve müzehhep üç dört lisanda[n] müntahap, muntahil-i efkâr ve maani ile mülebbes olarak yan yana geziniyorlardı.

Bu tengnay-ı edepte her gün görülen hareket, bir baştan bir başa gidip gelmeden ibaret idi. Etraf ve cevanibten vuku bulan iltihaklar tıpkı Ramazanlarda uzaklardan piyasa mahallerine gelip karışanlar gibi ancak izdihamı kabartmak kabilinden idi. Maahaza ezmanın gittikçe sıkıştırmasına rağmen gayetle hafî, saman altından akan su gibi nihani bir ceryan hissediliyordu.

Şimdi şimdi anlıyorum ki kendisine şair, edip, muharrir namı verilen, yahut kendisine bu namlardan birini münasip gören her fert hemen ayrı bir “tip”, bir zatiyet idi. Ah!.. Bu zatiyetleri hakla tasvir etmek mümkün olsa o devrin tarz-ı tekâmülü tamamıyla meydana çıkar ve benim nokta-i nazarımdan tarih-i edebiyatımızın en gülünç en çetrefil fakat en samimi, ruhî sayfaları vücuda gelmiş olur!

Kerametim.. Bahusus 30 bu kadar sene sonra böyle bir esere luzum-ı nedit hasıl olacağını teyakkun edecek kadar istikbali görecektir zannım yok idi ki her birinin günlerce ardı sıra geze idim, muvacehesinde oturayım, konuşup dolaşarak ayrılır ayrılmaz not defterine ihtisâsâtımı yaza idim de size bugünkü akıntının karşısında birer birer nakl ve hikaye edebile idim!.. İşte ey ahlaf-ı mütehayyize, benden ibret alın da şimdikileri de siz kaçırmayın. Bundan güzel fırsat olmaz!..

Geçen gün bir zat söylüyordu: Şuara-yı zamaneden biri, bir mecmua-yı mevkuteye derç edilecek yegane bir nazma on lira bedel istemiş. O zamanlarda ise zavallı şair bir risale veya gazeteye bir gazelinin veyahut bir manzumesini derç ettirmek için on temenna ederdi!.. Arada hasıl olmuş olan bu fark ne kadar azim değil mi?... Ne kadar azim olursa olsun bence bunun sebebi, sırf edebi bir tahavvül-ı maddiyattan ziyade Harb-i Umumi'nin zihniyetler üzerindeki tesirat-ı külliyesi dâhilinde aramak daha muvafıktır!..

Filvaki bir zamanlarda kitapçı “Kirkor”, “Karabet” ve sair naşiri oldukları resail-i mevkuteye ben de içlerinde bulunduğum halde muavenet-i tahririye de bulunan Hakkı Paşazade “Celâl”, Müstecabizade “İsmet” “Andelip”, “Faik Reşit” beylere beher manzume veya makale başına birer mecdiye verirler!. Gazetelerde ise böyle adet yok idi. Eslâf zahmeti çekti. Şimdikiler lopa konmak istiyorlar!.. Fakat meselenin hakikati isterseniz piyasayı yükselten Meşrutiyet’in ilanındır. Hatıra kabilinden olmak üzere söyleyeyim ki “Gülşen” ser-muharriri “Ali Kemal” Bey Avrupa’dan gelip de pençesini “İkdam”a attığı tarihe tesadüf eden ilan-ı Meşrutiyet ferdasında “Cevdet” Bey biraderimiz böyle eski yeni bir muharrire mailiyet dolayı sersemlemiş ve bize yol vermiş idi. Daha o günü “Sabah” sahibi “Mihran” Efendi beni çağırarak:

—Ayda yirmi liraya çalışır mısın?

Deyince az kaldı kendimden geçecek idim. Çünkü gazetelerde bir muharrire böyle bir maaş, zannedirim ki, bu güne kadar mesbuk değildir. Her ne ise gelelim bahse:

Bu tipler, etnografik yani şecerevi bir takım araz-ı müteşabihe arz etmekle beraber psikolojik yani huyca bir hayli alaim-i gayr-ı mütecanise izhar ediyorlardı. Düşünmeli ki bu kafile derununda İstanbullulardan maada Hersekli, Adanalı, Malatyalı, Harputlu, İbradili, İranlı, Vodinalı, Selânikli, Giritli, Diyarbakırlı, Bağdatlı, Hasköylü, Kastamonulu, Trabzonlu, Azerbaycanlı, Alaiyeli, Suriyeli, Varnalı, Yanyalı, İzmirli,... elh. ebna-yı sebil bulunur ve bu heyet-i mümtezicesiyle mükemmel bir koleksiyon halinde devam ediyordu.

Heyet-i mümteziceden maksadım “Mektep”in bir olduğunu ima etmektir. Bunlardan hariç olarak Nabizade “Nâzım”, “Ali Ferruh”, “Abdülhalim Memduh” Menemenlizade “Tahir”, “Halil Edip”, ve saire var idi ki bunlar da sabikun ile az çok münasebet görünmekle beraber başka bir vadiye mütemayil görünürler, bu temayülleri hasebiyle onların inzar-ı istihfa[f]ını üzerlerine celp eyliyorlardı.

Gazelciliğin, nazireciliğin, tahmişçiliğin yeniden feyz almaya başlayıp da hatta kasideciliğin, tarihçiliğin uyanır gibi olduğu böyle bir sırada mesela:

<<Viktor Hügo’nun kemiklerinden>>

<<Fosfor çıkıyor semaya doğru>>

Veya:

<<Zulm-ı mevsimle dalından koparak>>

<<Nereye böyle zavallı yaprak>>

Gibi ebyatın görünüşü berikileri kahkahalarla güldürüyordu.

Onlar:

<<Yok kayd-ı mâsivâ-ı dil kudsî-i cenabda>>

<<Olmaz hata sahih'el-ümm'ül-kitabda>>

Gibi hikemiyane,

<<Hayatımın zevâli var>>

<<Ne olmak ihtimali var>>

Gibi soru-yu lakaydane,

<<Ayinedir tabâyi-i insana câmi>>

<<Çok vâkıâtı adama meyhane gösterir>>

Gibi rindane,

<<Nur-ı evvelde ibn-i mezârına işret şehîdinin

<<Ey mey sengtir alem-i ervâha dek fütuh>>

Gibi meyperestane,

<<Verdim ateş dillere suz-i dil-i avareden>>

<<Eyledim icâdının yangın bir ateşpâreden>>

Gibi ateşin,

<<Zevk-i sevda doymadın aşık-ı perestar olmadın>>

<<Ol kadar sevdim de aşkımdan haberdar olmadın>>

Gibi hazin,

<<Anılmaz oldu esatir-i evvelin-i hun>>

<<Cünûn-ı aşkınla ben halka destan olalı>>

Gibi salgın,

<<Peder hiddetli, dader hale hayran, valide meşûh>>

<<Bu esbâb-ı cünûnu seyr eden divane olmaz mı>>

Gibi çılgın,

<<Mey kızıl, rıhlar kızıl destinde cam-ı mil kızıl>>

<<Kim kızıl divane olmaz görse ruhsarın senin>>

Gibi rengîn beyitler, bu nevi beyitlerden tertip etmiş gazeller, kıtalar istiyorlardı. Hakları da var idi. Bir ara:

Mefûl mefâilün feûlün

Vezni o kadar revaç bulmuş idi ki ben bile “Aşkî-i Melikî (Mülkî)” imzasıyla Leskovikli³²⁹ Hayrettin Bey biraderimiz “Sebat” namıyla çıkardığı haftalık mecmuaya manzumeler yazmaya başladım. İstanbul’dan bir adım dışarıya atmadığım halde:

<<İşte ufukta bir gemi>>

<<Oynatıyor bad-ban>>

<<Gönlümün oldu gamı>>

<<Bahr olmadan nişan>>

<<Geldi vatan yâdıma>>

<<Ağlarım evlâdıma>>

Ve emsali hezeyanlarla uğraşıp duruyordum.

Ben size bir hakikati arz edeyim: Nazım ve şiir denilen hastalıkta mutlaka hasta-ı sirayet vardır. Tecrübesi de kolaydır. Bir hafta bir şairle gezin, ya huyundan, ya suyundan bir şey kaparsınız. Bu bence muhakkaktır. “bakiyyet’üs-süyuf” şuaramızdan pek çoğunun da bu suretle malul olduğunda şüphe yoktur. İşte bu hastalık Direklerarası’ndan, Babıali Caddesi’nden arati mekteplere dâhil olduğu günden itibaren ki bir kısım gençlik soldu, sarardı. Ben vaktiyle epeyce teşhis edebilirdim: Musab-ı âdem intizam-ı hareketle beraber

³²⁹ Arnavutluk’ta şehir

ensice-i şiiiriyede fevkelade bir tenemmüv arz eder. Gözler ikide bir de yukarıya dönerek mahrekinden kaydığı için nazra şaşılık, şaşılık olmazsa bile şehlalık arz olur, burun delikleri kâh hiddetten ziyade şişer kâh çekilir, dudaklar oynar, hançere kurur, gırtlak iner çıkar. Kulaklardan biri kurşun kalemin ağırlığından dolayı çöküp diğeriyle iyice bariz bir fark-ı seviye husule gelir. Sağ el, mütemadiyen sol taraf iç cebini veyahut sağ taraf yan cebini yoklar. Bu halinde mariz tramvay burası, vapur şimendifer, fabrika düdükleriyle araba gürültülerinden, bekçi bağırmısından, köpek havlamasından, mevzu yaygarasından, satıcı hüngürdemelerinden, kakma, çarpma, göğüs göğüse gelme gibi avarız-ı hariciyeden müteessir olmalara yalnız:

—Kendine gel birader, oğlum, ağam, yavrum!

Gibi silkintili, sarsıcı insanı kendisine getirici münebbihlerin velev muvakkaten olsun tesiri vardır.

3.173. İstanbul'un Eski Kadınlığı³³⁰ 1 Hotoz – Yaşmak

Geçen hafta idi. İhtiyar halamın hastalığı haberi üzerine ziyaretine gittim. Pek ziyade hoşlanacağımı bildiğim için yanına “Dikin³³¹”in son nüshasını da aldım. Bu nüshada bir acuz pir-i gazabın pencereyi kemal-i hiddetle açarak evinin önünden geçmekte olan nevesim bir şıllığa ağzını açıp envai tahkirat püskürttüğü karikatürü münderiç idi. Halam eski kadınlardan, bahusus giyinip kuşanmasını bilir, ta kızlığından şimdiye kadar dikişini diker, oyasını yapar, dantela, çorap, kese, iç fanilaları örer, ince nakışlarda sahib-i maharet, bahusus temizlikte son derece titiz olduğu için her ne zaman kendisine mülâki olsam <<eski kadınlık>>dan bahs açar, tarif ve izahatını dinlerim.

Eski kadın ama pederinin irşadıyla okumuş, yazar, hatta şiir bile söyler. Ben de bazı erbab-ı kaleme meşk-i tahrir olacak derecede münakkah, veciz tezkireleri, bayram, Ramazan, kandil tebrik cevapnameleri vardır.

Şehit oğlu için kemal-i teessürle söylemiş olduğu şu şarkısı ne kadar güzeldir:

<<Neden bulmaz dil-i biçare âram>>

<<Niçin ben böyle mahzunum bu akşam>>

³³⁰ Kadınlığa Dair, 30 Mart 1336/30 Mart 1920, Sayı 367, Sayfa 1-2

³³¹ Dickens

<<Firakından mı bilmem ey gül-endam>>

<<Niçin ben böyle mahzunum bu akşam>>

Bu şarkıyı ben “tahir” makamından besteleyip kendisine okuduğum zaman hüngür hüngür ağlamış idi. Ertesi gün uşağıyla bir tezkire daha yollamış ve o gece tulu eden:

<<Beklerim senden teselli şimdi ey feryad-ı gam>>

<<Çünkü ancak sen bilirsin bildirirsin hâli>>

<<Dinlemem savt-i hezârı, her ne olsa istemem>>

<<Çünkü ancak sen bilirsin, bildirirsin halimi>>

Kıtasının da pek ziyade sevdiği “hicazkâr”dan bestelenmesini rica etmiş idi. Ziyaretimin asıl sebebi hastalığı olmakla beraber besteyi de okuyup tenşit-i kalbine vesile bulmak idi. Vaktiyle “lavta” çalarmış, sonraları “piyano”da çalardı. Ben onun için kadın sesiyle piyanonun başına geçerek:

<<Bahar oldu sular çağlar>>

<<Mesken oldu bana dağlar>>

<<Ben ağlarım bülbül ağlar>>

<<Mesken oldu bana dağlar>>

Şarkısını, bunu müteakip yine eski ustalar bestelerinden bir çoğunu okuduğunu tahattür ederim. Beni musikiye sevk eden de onun bu halidir. Sabavetimde bana küçük, kolay şarkıları öğretir, sonra okutur, eğlenirdi. Hele:

<<Ben sana mecbur olmuşum ah yavrucuğum>>

<<Gir koynuma kurt kapmasın gel kuzucuğum>>

<<Sana yatak işte sinem, işte kucağım>>

<<Gir koynuma kurt kapmasın gel kuzucuğum>>

Şarkısı ile:

<<Beni bigane mi sandın>>

<<Ne tez benden usandın>>

<<Acep ağyare mi kandın>>

<<Ne tez benden usandın>>

Şarkısını kendisi piyanoda, ben yanında okuduğum zamanlar mükerrer mükerrer yüzümü okşardı. Bu yaşıma geldiğim halde elan bu aile âlem[i]ne tahassür etmekten kendimi alamıyorum.

Odasına içeriye girdiğim esnada elinde benim getirdiğim “Dikın” nüshasının aynı var idi. Kemal-i ihtiramla elini öptüm. Beni küçüklüğümdeki lakabım ile çağırmaya alışmış olduğundan:

—Bak, horozum, “Dikın” yeni yosmaları ne güzel hırpalamış!

Dedi. Ben de cebimden çıkardım, gülümsedi.

—Hakkı da var... Kıyafet kıyafet değil ki... Kırk elli sene evvel bir kadın bu kıyafetle sokağa çıksa “kaçık” derlerdi. Üsküdarlı “Sadberk” Hanım mecnunesini tanırısın bir gün kırmızı bol yaşmak kıvırmış idi de sokakta köpeklerin havlamasından geçilmez olmuş idi!.

—Demek ki şimdiki kadınlar hoşunuza gitmiyor!

—Gidecek biri yok!.. Yaşmak, ferace kalktı. Kadınlarımızdan, biçim, tuvalet, iki türlü güzellik kaldı.

—İki türlü güzellik mi?

—Öyle ya!. Kadının iki güzelliği vardır. Biri kendisinininki, diğeri de yaraşığı, yakışığı!. Nedir o, baş yapmaları!. Senin yazdığın gibi “mama dadı” tuvaleti.. Rahmetli “Nısfışeb”in gelindiği hatırıma geliyor... Aman o güzel kızlarımız öyle sakil oluyolar ki insan onların gül gibi taze yüzlerine bakmayacağı gelir. Terkeş düğünü³³² geçitinde idim. İnci gibi bir hanım kız gördüm. O canım lapiska saçlarını burmuş, burmuş, üzerine siyah bir ağ geçirmiş, kenarından da yine siyah bir dildade geçirmiş. O kadar biçimsiz bir baş yapmış idi ki tanımadığım halde dayanamadım da:

—A kızım, kendini neden böyle çirkin ediyorsun?..

³³² KT.: Aslı tüğ günü, zira eski Türkler o gün hanelerini bayrak yerine tüğlerle donatırlardı.

Dedim. Halbuki bizim zamanımızda o lapiska saç mutlaka öne yüksek arkaya kısa “diyadem” hotozlarla süslenirdi.

—“Diyadem” mi?

—Evet o zamanlar “Bursa”dan şekerçi tülü inceliğinde mahsus iplikli nevlere gelirdi. Yine “Bursa” tülünden hotozlar yapılırdı. Yaşlı kadınlar da kenarı oyali ipek hotozlar kurlardı.

—Hala ben “mangal kapağı” diye bir hotoz ismi işittim, var mı idi?

—Var idi ama büyük tuvaletlere dâhil değil idi. Hani sizin kenar dilberi dedikleriniz kurlardı. “Aziziye” kalıp gibi tepesi sivri ağız geniş idi. Bu hotoz, yaşmağı da bozardı.

—Demek ki yaşmak...

—Evet yaşmak üstlük, hotoz altlık idi. Saray hotozları daha sallı, daha yayvan olmakla beraber başa, geniş yaşmakla merbut olduğu için meselâ ipek pembe ise ta geriden bakılınca şeker rengi, latif ve zarif bir kondurma şeklinde görünür, beyaz simalara pek ziyade yaraşırdı. Eflatun açığı, mor, havai, burun kanı, ince kadife kenarlı krem rengindeki hotozlar da aynı tesiri verirdi. O zamanlarda en meşhur hotozcu “Çiçekçi Agop” namındaki bir Ermeni idi. Biraz bahacı idi ama temiz mal satardı. Bunların üzerine şimdiki adı biga[?], yalancı taşlı, pırıl pırıl yanan taşlarla yapılmış, el kadar raptiyeler konmazdı. Bunlar çıkmamış idi bile. Pırlanta ay yıldız, elmas iğnelerle iliştilerle bir vakit “tavus” kuşu şeklinde sorguclar da moda olmuş idi.

—Yaşmağı neden seviyorsunuz?

Güldü

—A oğlum, yaşmak sevilmez olur mu? Hüsnüan ne kadar nihan olursa o kadar makbul olur. Yemişçiler bile iyi, taze meyveyi dükkânın iç tarafında saklarlar. Rüzgar, güneş, toprak bozar. Sanki peçeler bir şey mi? İlla kap kara olanları. Kadını Karakoncolos’a döndürüyor. Fakat yaşmak öyle mi ya... Hem göstermez hem çil, çiçek yeri, sivilce gibi arızaları kapar. Bundan maada meraklı olanların saç, kaş boyalarını, rastıklarını, ekseriya fındık kabuğundan yapılıp sürülen sürmeleri...

—Neden?.. Neden?

—Fındık kabuğundan!.. Yakarlar, sürme yaparlardı!..

—Tuhaf!

—Daha ne tuhafları var idi!.. Yaşmak düzgünü göstermez. İnceleştirir. Gençliğimizde saç görünmek gayet ayıp idi, şimdi kâküllerle yelken açıyorlar... Saç bizzat kadının mahremindedir. Onun için yaşmağın saça temas eden büküm yerlerini yaşmak parçalarıyla kalınlaştırırdık. Bol yaşmaklar, kadın simasının adeta saklambaç örtüsü idi. Kadın istediği zaman onun içinde haps-i cemal eder. Hani senin Fransızcacıların yntriquer³³³ dedikleri işve-i ihticabı yaşamaktan daha hüsn-i ifa edecek hiçbir nikap yoktur.

—Onun için şimdiki kıyafetlerde...

—Şimdiki kıyafetlerde kadın biraz ablakça olursa siması kabak gibi çıkıyor. Hele pençe pençe al yanaklı ise domates suratlı görünüyor, süt beyaz, mermer renk badanalı duvarlar üstüne çocukların kömürle yaptıkları kaş, gözü andırır bir çehre gösteriyor. Sarışın, esmer, buğday, kaşmiri saz benizleri bir kere de yaşmak atışında gör de bak! Kara, ela, kestane, tatlı mavi, yeşil gözler, ince, semmur, elifi, çatık, uçlarına doğru dağınık siyah birer altın çizgi gibi parlayan sarı, kumral kaşlar, çekme, hurma, etli sivri, az tümsek, hatta iri burunlar, pembe, kızıl, kiraz, enli, ince pay veren, ortalarına doğru az yayık dudaklarla beyaz, kar gibi, inci gibi dişlerin izdihamından toplanan hokka, gonca, büyücek olsa da simaya yaraşan ağızları, top, sivri, hatta uzun çeneleri, bir kere yaşmağa sar da bak!..

Halam öyle hararetle hararetle tasvir ediyordu ki imreneceğim geliyordu. Sözümlü kestim. O da gülüyordu; dedim ki:

—Bu yaşmakları ne ile yapardınız?

—Biz yapmaz idik, satın alırdık. Çarşıda hususi esnafı var idi. Astarıcı “Deli Andon”, tülbenççi “Şerifeddin”, Ispartalı “Yorgi” meşhurları idi. En meşhur yaşmak, ütüye dayanana “Hind” yaşmağı idi. Tek telli, çift telli, gayet ince tülbençler idi. Bir kadının beş altı yaşmağı bulunurdu. Hafifçe yıkanır, kurutulur, belli belirsiz kolaya vurulur, temizce ütülenir, hususi bohçalara konup saklanırdı. Bu bohçalar alelade ince bohçalar idi. Bu yaşmaklar pek nazik olduğu için bohçalar iki el üstünde yerleştirilir, alınır, götürülürdü.

³³³ İntriquer: Dolaştırmak

Sufi mizaç kadınlar alekser ihtiyarlar yüzleri görünmesin diye adi tülbenkten kullanırlardı. Yaşmak, eski şairlerimizin teşbihi vechle şem-ı cemale mahsus bir fanus idi!

—Halacığım!.. Yine şairliğin tuttu.

—Şairlik değil... Güzellik azalıyor da ona teessüf ediyorum. Şimdiki genç kadınlarımız akılları olsa uzun boylu görünmek için bir karış ökçe giyip de ayaklarını inciteceklerine yaşmak tutunurlar.

—Neden

—Yaşmak kadını daima boylu gösterir.... Bundan maada başa takılan mücevherat ile küpelerin de şaşası bu kameti arttırır. Yüzde ben mi istiyorsun. Al sana “laden”! Yaşmak onun siyahlığını tadil eder. Salkım asma küpeler yalnız yaşmak için icat edilmiştir. Gül menkuşa, tek taş küpeden kulak ne duyar?...

—Diyorlar ki allık sürmek kadınlar yaşmak tutundukları zaman terlerlerse boyası akıp maskaraya dönerlermiş!

—Ne yapalım.. Hilekârın mumu yatsıya kadar yanar!.. Sanki şimdikilerin boyaları, foyaları çıkmıyor mu?... Düzgün beyaz kremler, yağlı pudralar, elhasıl... Frenkler nasıl diyorlardı.. fa... fa...

—Far..

—İşte “far”, “fare” her ne ise, dikkat etmiyor musun, peçelerin deliklerinden kalbur içine koyu kireç kaymağı konmuş da yüze geçirilmiş gibi görünmüyor mu?

Sen arada sırada gel de beni söylet. Söylediklerimi de hanım kızlarıma yaz... Bu cuma gelirsen sana âlâ son turfanda bir tuzlu yaptırırım. Ondan sonra da eski fırçaları anlatırım.

—Peki Efendim!.. Ondan sonra?

—Entariyi!.

—Daha sonra?

—Ayakkabılarımı...

—Daha daha sonra?

Yüzüme baktı.

—Galiba senin karnın aç, türlüden pek haz ettin! Sen gel bende sermaye çok...

—Ben isterdim ki,

—Ne isterdin?...

—Eski bir kadın sokağa çıkarken odasından kapı önüne kadar nelerle meşgul oluyordu. Bunu öğrenmek isterdim!..

—Bu pahalı!.. Öyle bedava söylenmez.

—Ne istiyorsunuz?

—Bir “inci” koleksiyonu!

—Baş üstüne!

3.174. Şöyle Bir Düşünüş!³³⁴

Rüfekadan birinini, hususi tecrübelerine istinaden, beyan ettiğine göre tarz-ı tefekkürde de bir cihetten rüzgara tabi imiş. Mesela insan bir mevzuu poyraz havada düşündüğü gibi lodos havada düşünemiyor, mutlaka istikametçe, ihataca evvelkisinden azıcık farklı neticeler elde ediyormuş.

Şu halde alaim-i cuya ilminin de bizim dimağımızla büyük münasebeti olduğunda şüphe yoktur. Fakat bu münasebetin keşfi bir şey değildir. Bizim eski bileceklerimizde bile vardır.

—Et içinde, hep içinde

Bu bir bilmedir ki malum olan bütün hadisat-ı tekvin işe şuun ve ulum ve ledunni kuvvet neşv ü nemasına göre ahiz ve bel, tahlil ve terkip, tasvir ve izah eden “dimağ” demektir.

Öyle ya! Kendisi bir tas içinde mahbus olduğu halde kav[a]nin-i hi[l]katinden ta ufak bir karıncanın maişet-i yevmiyesine varıncaya kadar cümlesini muhittir. Binaenaleyh bunun müdrikatı içinde havalanın da dahil olacaktır.

Şair de tevekkeli:

<<Heva-yı aşk-ı esir-i serde>>

³³⁴ Eşkâl-i Zaman, 31 Mart 1336/31 Mart 1920, Sayı 368, Sayfa 1

dememiş. O, mutlaka lodos veya poyraza benzemeyen başka türlü bir rüzgarın beyninde esmekte olduğunu hissetmiştir. Kim bilir, şimdi bütün ecnas-ı beşerin mevid-i mülakatı olmuş olan şehrimizde kaç türlü hava esmektedir!.. Bunlar muhtelif semtlere mensup, muh[te]lif hilkatte muh[te]lif tarz-ı teşekkülde dimağlar olduğu için şayan-ı tedkiktir. Yalnız şu var ki bizim me[l]uf olduğumuz barometreler bu bapta pek kaba saba şeylerdir, adeta gayr-ı hassastır. İşte marifet-i siyasiye bu havaları önüne katıp götürecektir tatlı bir fırtına icat etmektedir. Görmüyor musunuz ki süt limanlık iken birden bire zuhur eden ufak bir fırtına ortalığı karma karışık ettikten sonra yavaş yavaş sükun buluyor. Fakat ortada diğer havalardan hiçbiri kalmıyor. Yavaş yavaş başka havalar çıkıyor. Tarz-ı tefekkür derhal değişiyor. Bu da dikkat edilecek bir halet-i ruhiyedir.

Zat-ı mesele muvafık hava bulmaktadır. Bu da ben bilmediğim halde eslaf-ı muhteremin tavsiyelerinden öğrendiğim itidal ve basiret denilen son derecede rakik ve hassas alat-ı maneviye ibresinin gösterdiği istikameti takip etmekle olur. Medhler, zemler, hucumlar, nifaklar, fitneler birbirine muhalif esen havalardan kaldırdıkları toz, çer çöp makulesi şeylerdir ki gözlere dolar, hatta kör eyler.

Bahusus yelken devrinde değil, makina asrındayız. Bunun bir çivisinin bile azami ehemmiyeti vardır. Aksam-ı hassasiye ve mutavassıttan kat-ı nazar her çivi bir menfaatin medlulüdür. Şu halde bir “dridnavt³³⁵” makinasının mürettep olduğu büyük kitleleri, hırdavatı, teferruatı göz önünde bulundurmamak icap eder. Zaman oluyor ki zekayı insani kendi icad-gerdesi olan bu azim makinanın önünde hayretler içinde kalıyor. Ben bunu nasıl vücuda getirdim diye şaşıyor, yine zaman oluyor ki bu kâr-ı muazzam nasıl oldu da bozulup hurde-haş oldu? Ben bunu harap olmaz biliyordum diye teessüflere düşüyor işte bütün bu idaat ve tahribatı yayan kuvvet “itidal ve basiret”tir. Cebr ve zor değildir.

3.175. Var mı İmiş Acaba?³³⁶

Şair “Avni” Bey merhumun vakfe-i vect ve istiğrakı tasviren söylemiş olduğu:

<<Sarhoş odur ki mahşere vardıkta söyleye>>

<<Siz kimsiniz, bu yer ne mahaldir, nedir bu hal>>

³³⁵ Ağır savaş gemisi

³³⁶ Eşkâl-i Zaman, 1 Nisan 1336/1 Nisan 1920, Sayı 369, Sayfa 1

Beytinde bugünler için bizlere dair bir telmih var mı? Bunu dünyevi bir maksada tevcihe ile Payitaht'ın büründüğü eşkal-i nevaneve tatbik edecek olursak:

<<Biz kimleriz, bu yer ne mahaldir, nedir bu hal?>>

Demekte tereddüt edilemez.

Şehirde ilk [.....]³³⁷ zuhur ettiği günü takip eden günlerde “Tıfli” merhuma tesadüf etmiş de ona sormuş idim:

—Efendi bu ne haller?

Dedi idi ki:

—Bu yaşa geldim, böyle şey görmedim. Benim bildiğim kavga birkaç türlüdür. Ya meyhane içinde çıkar, kadeh, sürahi, şişe atılır, yetmezse iskemle iskemleye dögüşülür, daha yetmezse bıçak çekilir, tabanca lafzı murattır, gösterilir de havaya, ortadaki lambaya sıkılır... Yahut dışarıda, köşe başında, yangın yerlerinde boğuşulur. Bunun bir üçüncüsü vardır ki firaklıcadır: Meselâ çeşme meydanın tulumbacıları inat üzerine başka birisinin tulumbacılarıyla yangın dönüşü karşılaşrlar, yirmi otuz kişi usturpa, ziftli ip ile vuruşurlar. Demek ki dördüncüsü de var imiş!..

Şimdi kaçınıcsındayız?.. Fakat bu şehrin tarihi talihi böyle; vaktiyle:

—İstanbulluyuz!

Diye nafiye öğünürmüsz!.

<<Hüda göstermesin asar-ı izmihlâl bir yerde>>

“Telamak” tercümesinde tulu-ı şems için:

“Vaktaki enamil-i gülgüne-nema-yı şafak, ebvab-ı şarkı dak eyledi”, ibaresi vardır, ona:

“Bizi de ikiye, üçe, hatta dörde beşe şak eyledi”

Cümle-i mütemmimesini, şimdi açtığımız gözlerimizin gördüğü manzara olarak ilave etsek ica[p]tır!

“Ziya Paşa” diyor ki:

³³⁷ Metinde boşluk bulunmaktadır

<<Ya Rab, ne eksilirdi derya-yı rahmetinden³³⁸>>

<<Ya dehre gelmeseydim, ya aklım olmasaydı!>>

Sondakinden bizde var mı imiş acaba?

3.176. Ansefalit Letarjik!³³⁹

Bu bizim hastalık ama etibbamız neden araz ve mahiyetini tayin ve tespit etmekte izhar-ı acz ediyorlar? Yoksa onlar da mı uyuyorlar?

Diyorlar ki:

Musap, çift görmeye başlamış. Tamam. Şaşının biri doktora gitmiş, demiş ki:

—Ben ikiz görüyorum.

Doktor bila-fütür

—Dördünüzde mi?

Demiş. Bizim dört gördüğümüz zamanları unuttuk mu? Uyudukça hezeyanda bulunuyormuş. Ta kendimiz ya hu!.. Her gün sütün sütün, sahife sahife okumuyor muyuz?

Yemekte kaşık elinde uyurmuş. Yalnız burası biraz aykırı düşer!.. Çünkü senelerden beri süren zaruret-i müthişe böyle bir vaziyet almaklığımıza tahammül edemez.

Netice bu hastalık bize Hakk'ın bir tecellisi!.. Bütün ruhiyat ve içtimaiyatımızla ne halde uyumakta, sayıklamakta olduğumuzu musavver, müteferrik müteferrik emsâl-i ibret!...

Manen böyle olmakla beraber maddeten de devam edip gitmekte olan derd-i sefaletin bir netice-i tabiyesidir.

Şehir bu halde devam ettikçe, ahval-ı hazıra uzayıp gittikçe, aramızdaki dedikodular kesilmedikçe tabın bu ana kadar havza-ı tedkikine girmemiş yeni yeni emraz zuhur edeceğinden şüphe etmemelidir. Ahlak ve tabayimiz değiştiği gibi şekillerimiz de değişecektir.

³³⁸ Orijinali “izzetinden” dir

³³⁹ Eşkâl-i Zaman, 2 Nisan 1336/2 Nisan 1920, Sayı 370, Sayfa 1

“Giresun”da beş altı yaşlarında aç bir çocuk görmüş idim. Biçare o hale gelmiş idi ki gözler fevkâni kalmış, fakat akar gibi öne meylederek ağız burun birleşmiş, saçlar yağsızlıktan dimdik olmuş adeta susta duran sivri burun bir köpek simasına benzemiş idi!

Maahaza “ansefalit letarjik” diyarımızda tutunamaz. Bizim uykular onu bastırır. Bakar ki bunlar asırlarca uyumaya idman etmiş kimselerdir, benim bu yerde ne işim var, der, tası, tarağı toplar. Onu da geçiririz ama yine uykumuzu alamayız.

İşte umum-ı muharebatın netayici böyle olmuştur. 93 Muharebesi’nde henüz çocuk olduğum halde zihnimde menkuş kalan bir manzara-ı feciayı hâlâ unutamıyorum. Fatih Camii’nin Akdeniz tarafı meydanı enin ve ızdırap içinde çabalayan tifolularla kaplanmış idi. Zavallılar, biraz sonra altına girmek için toprak üzerinde marazın seyrini geçiriyorlardı.

Aman Allah, ne günler gördük, görüyoruz! Bu canım millet, böyle perişan olmalı mı idi?..

3.177. İstanbul’un Eski Kadınlığı³⁴⁰ 2 Entari

Olacak bu ya. Geçen gün İstanbul’a inmek üzere “Kalamış”a doğru giderken halamın “Üsküdarlı Hacı Maksut” dediği eski feraceciye tesadüf ettim. “Maksut” feracelerin modası geçtikten sonra işi tacirliğe dönmüş, geçinip duruyor. Kendisini evvelce tanıdığım için birer kahve içmek üzere gazinoya davet ettim. Oturduk. Dedim ki:

—Siz entari de diker mi idiniz?

—Diker idik.

—Elbette eski entarileri bileceksin.

—Elbette.

—Anlat bakalım.

—Hangisini?

—Hangisi olursa olsun, yalnız kırk elli sene evvelkilerden olursa daha makbule geçer.

Zaten şakacıdır. Dedi ki:

—Siftah, sana entari yüzünden yediğim dayağı anlatayım!

³⁴⁰ Kadınlığa Dair, 3 Nisan 1336/3 Nisan 1920, Sayı 371, Sayfa 1

Sigarasını yaktı. Cem-i hatıra için dumanına baka baka biraz düşündükten sonra başladı:

—Cennet mekân “Abdülaziz” Efendimizin bir Tebdil Eskisi var idi. “Hüseyn Ağa” derlerdi. “Gümüşsuyu” hastahanesinin karşısında bir evde oturuyordu. Bir gün beni çağırttı. Gittim. Hoşbeşten sonra içeriye [g]irdi, üç entari, ama adi entari ile üç cins kumaş getirdi. Sözlerinden anladım ki gayetle sert, mutaassıp bir adam. Entarileri birer birer gösterdikten sonra dedi ki:

—Gördün a tıpkı bunlar gibi olacak. Fazla bir düğme yapacak olursan vallah billah seni döverim. Ne diyeceğim?.. Peki dedim. Cümlesini bir bohçaya koydum. Aldım geldim. Ertesi gün dükkanda biçtim. Dikmeye başladım. Daha ertesi gün oturup dururken bir hanım geldi. Entarileri, kumaşları nereden ısmarladığını söyledikten sonra küçük hanımın gelin olacağından bahis açtı. Genç kızın özendiğinden dem vurdu. Entarilerden birinin arkasına bir “malakof” teli geçirmemi rica etti. Yapamam, bana tenbiye böyledir, dedim. Yalvardı. Çocuğun pek ziyade mahzun olacağını öne sürdü. Dayanamadım dedim ki ben demirini koymam fakat iç tarafında geçecek şeridini koyarım. Mutabık kaldık. Elhasıl yaptık, bitirdik. Götürdük. Aradan bir hafta geçti. Parasını almak için eve gittim. Tak tuk!. Açıldı. Ağayı sordum. Odasını gösterdiler. Girdim. Elinde bir musaf, okuyordu. Beni görür görmez kalktı. Duvardaki kırbacı yakalayınca indirmeye başladı. Bre aman.. Ne laf ediyor, ne de kırbacın ardını getiriyor. Güç hal kurtuldum. Kendimi kapıdan dışarıya attım.

—Hızlı mı vuruyordu?

—Ne söylüyorsun. Dükkânda baktım. Yerleri oklava gibi şişmiş idi. Kısmette bu da varmış; dedik, oturduk. Aradan bir ay geçti. Yine oturup dururken “Hüseyn Ağa”nın bana doğru geldiğini görmeyeyim mi? Papuçları giymeden yalın ayak kaçmaya başladım. Ben koşarım o koşar. En nihayet yetişti. Yakamdan tuttu. Bana:

—Ne kaçırıyorsun? Dövecek değilim. Senden bir kahve içmeye geldim. Demesin mi?.. Çarnaçar buyurun dedik. Dükkâna geldik. Bütün çarşı bize bakıyordu. Kahveleri içerken dedi ki:

—Sen dayağa müstehak oldun. Ben sana evvelce demiş idim. Benim evime öyle feci kalkık entari mentari giremez. Sana gelip rica eden kadını da kovdum. Fakat anladım ki senin kabahatin yoktur. Al dikiş parası, al sana bahşiş, al sana day[a]k harcı!

Hakikat epeyce para verdi. Bahşişler dikiş parasından ziyade tuttu idi...

Vapurun düdüğü ikimizi de ayağa kaldırdı. Yürüdük. Bindikten sonra maksadımı anlattım. Halamın yaşmak, hotoz, ferace hakkındaki verdiği malumatı hülaseten anlattım.

—Cümlesi de doğrudur. Hem onlar bizden ziyade bilirlir. Bizim bildiğimiz, diktiklerimiz birkaç çeşittir. Evlere kesilen entarileri bilemem, çünkü nasıl görülürdü?

—Sizin bildiğinizi söyle.

—Söyleyeyim.. O zamanlar fistan yok idi. Fistan pek sonradır. Bize diktirilenler “dört peşli”, “önü jileli” “uzun etek” sonra sonra da “malakof” entarilerdi.

—Dört peşli nedir?

—Dört etekli idi. Etekler sağdan soldan yukarı kaldırılır, şalvarımsı biçim alırdı. Önü jileliler önü aşağıya kadar boncuk, dantela vesaire ile süslü idi.

“Uzun entariler” gayet kibar idi. Ben hâlâ öyle güzel, zarif entari göremiyorum. Şimdi bir “rob tayyör” çıkarmışlar, yanında gül kız gibi kalıyor. Fakat onu da giymek bir hüner idi. O koca eteğin yapraklarını bir topukta sağa sola atmak kolay değil idi.

Malakofların arkasına “turnor” konur, bir parmak eninde teller ile kapatılırdı. Sonraları bunların kasnakları da çıktı.

Hatta:

<<Arabadan atladı

<<Malakofu patladı

<<Donu dolabını tuttu vay

Diye şarkısı bile çıktı idi.

—Daha başka?

—Daha başka... daha başka!.. Piyasada moda bunlar idi. Dedim a. Evdekileri bilemiyorum. İşte bir kere “Hüseyin Ağa” göstermiş idi. Fakat onlar adeta düz entariler idi... “Biraz düşündükten sonra” ha!... Bu entarilere mahsus “dikiş lokumlu” dedikleri atlas, siyah saçaklı kadife hırkalar da diker idik. Bunlar da pek kibar olurdu.

—Yırtmaçlı diyorlar bir nevi daha var galiba!

—Bunlar zenne için değil idi. Erkekler giyerlerdi. “Bursa”, “Halep” “Şam” ipeklerinden yapılırdı ama biz dikmez idik. Oralarda dikilirdi. Eski kadınlar bize iş mi bırakırdı? Dükkânımızın önünden geçerlerken makası elden bırakırdık. Şıp diye farkına varırlardı.

O zamanlar fanilanın, buluzun, jilenin, korsenin jüpon “ponje”nin “jüpon”un adları bile yok idi?... Baba hallalı, Trabzon bezi, gömlekler, pamuklular, boy hırkaları, kürkler var idi. Gözümle gördüm: Çarşıda bir kadının “turnor”unu erkekler çekip çıkardılar. Kadının ne feracesi kaldı idi, ne yaşmağı!... Ne için dayak yediğimizi de anla ki kız gelin olacak, herif malakof biçimi entari yaptırmıyor! Şimdi “Hüseyin Ağa”yı mezarından kaldırırsak da yeni kıyafetleri gösterirsek ya tekrar ölür ya öldürür!...

O zaman pek ziyade taassup var idi. Kadın yaşmak altında, peçe altında olsa muttasıl önüne bakardı. Sokakta durup konuşmak, su içmek, muhallebi yemek görülmüş şeylerden değil idi. Yalnız İslam kadınlarından bizim tutiler, ötekilerin ötekilerin kokonoları da böyle idi. Hatta Ermeni kadınları baş örtüsü, ferace kullanırlardı.

Okudun da hatırladım. Halanız unutmuş... Eski İslam kadınlarının ihtiyarları “fes”de giyerlerdi. Bizim mahallede, rahmet olsun canına, bir Hafız Efendi vardı. Annesi benim annemi kızı gibi severdi. Bazen bize gelir de elini öper idim. Dediğim gibi başında fes, fakat püskülü yatık, üzerine sarılı, beyazlı yemeni sarardı. Entarisi yukarıdan aşağı yırtmaçlı idi. Beline kaşmir şal kuşanırdı. Arkasına ekseriya “şalâki” bir hırka alır, düz bol nohudi bir yeldirmesi var, onun üzerine de kalın tülbentten kafasının biçiminde, alınlı üstü yaşmak kurar idi. Ayağında, muhakkak mest, kundura bulunurdu.

Fakat kadın mı idi, kadın! O yaşta o da tezgâh dokurdu. Şimdi hatırıma geldi. Bir zaman “bürümcük” entariler de moda olmuştu. Bunlar yalnız hanelerde giyilirdi. Hele ki sor da bak.

Kışları başlara örtülen şal yünlü atkıları az kaldı unutacak idim.

—Hacı, bu feraceler, entariler için nasıl ölçü alırdınız...

Hacı güldü.

O zamanlar böyle muşamba ölçüler yok idi. Olsa bile bir kadının omuzundan beline, belinden ayağına tutturup ölçmek ne mümkün?... Uzaktan merhaba!.. Endazeyi alır, birden havadan arşınlar idik. Göz yordamıyla şişman mı, balık et mi, zayıf mı tahmin ederdik. Sen işin zevkine bak ki müşteri yirmi iki arşın getiriyor, biz on yedi arşından

çıkartır idik. Anlayan kim, bilen kim? Bir karış uzun, bir karış kısa, müşteri hiçbir şey tınmaz, yalnız:

—Eline sağlık!

Der, bohçasını alıp giderdi. Canım sen ne diyorsun Rasim Bey!.. Saf bir zaman idi! On beş kuruş, kalfalık, beş kuruş da harç parası verirdik. Biz yalnız biçer, onlara diktirir, dört, beş altı mecrediye alırdık!.. Bul o zamanları da başına tokmak ile vur!...

—Eldiven var mı idi?

Hacı gözlerini açtı?

—Var idi ya! Hiç el gösterilir mi?

—Nasıl eldivenler idi?

—Beyaz, siyah güderi idi!.. Başka türlüünü hatırlamıyorum... Evet... Evet.. Başka türlüü yok idi.

3.178. Dürbün Hikayesi³⁴¹

Padişahlarımızın birine Avrupa hükümdarlarından biri musanna, hatta murassa bir dürbün ihda eder. O zamanlarda da dürbünler kıymettar olmakla beraber bizimkinin pek ziyade hoşuna gider. Pencere önü, balkon demez çevirir etrafı temaşa ile vakit geçirir. Bir gün yalnız başına oturmuş adeselerini çıkarmış siler iken nüdemasından biri takarrüp eder. O da camsız dürbünü uzatarak:

—Bak bakalım, karşı tarafta neler var?

Der. Nedim, dürbünü ele alır, bakmaya başlar... Bir taraftan da söylenir...

—Aman Efendim!... Ne güzel [y]er? Koca bir kışla!... Meydanlık... Çeşme... Ağaçlık.. Acaba neresi? Ne güzel binalar?... Deniz kenarında da... Sakın “İzmir” olmasın...

—Amma, yaptın ha!... Atıyorsun!..

—Hayır, Efendim görüyorum....

—Nasıl görüyorsun?... Camları yok!...

—Evet.. Efendim biliyorum... Camları olsa idi, Hindistan’ı görürdüm.

³⁴¹ Eşkâl-i Zaman, 4 Nisan 1336/4 Nisan 1920, Sayı 372, Sayfa 1

Dürbünün nazar-ı şahanedeki kısmetini tafdilenden nedimin salık olduğu tarz-ı mübalağaya zamanımızın tevarüs ettiğinde şüphe yok. Bir halde ki hepimizin elinde ca[m]lı, camsız birer dürbün, gözümüze götürdük mü dünyayı seyrediyoruz. Ufak bir telgrafname veyahut muamelat-ı damladan doğru, eğri herhangi bir haber bizi Şehriyâr-ı siyaset nezdinde şişiriyor...

—Aman Efendim... Neler neler? “Amerika’da ahval-i ruhiye” mi istersiniz, Almanya’daki ihtilâl-i Cedîd’in büründüğü safahât-ı mütenevvia mı istersiniz, mukadderatımız hakkındaki tereddütlerin esbabını İtalya’daki inkılâbat-ı fikriye mi, Fransa’daki pahalılık mı isterseniz, bilmem ki daha ne isterseniz cümlesi ayan beyan görünür...

Fakat hiçbir zaman böyle sihgengiz dürbünlerden birini kendimize tevcih etmiyoruz. İtikadımca ne zaman tevcih edecek olursak korkumuzdan dürbünü atıp kaçacağız.. Gerçi “Kemal”in dediği gibi:

<<Münferid-i vasıta-ı rüyet iken>>

<<Göremez kendisini dide bile>>

Ama sezinlemek bu dünyadan kalktı mı?

3.179. “Merih ile Biz”³⁴²

Fen heyetinin en ali kad[im] propagandacılarından biri de “Flamaryon”³⁴³dur. Bu fenni Fransa’da dolayısıyla bütün dünyada sevdiren terakkisine hizmet edenlerin nicelerindedir. Vaktiyle tercüme ettiğim “Ürani” namındaki muhayyile-i fenniyede ne kadar ruh-nevaz, hayal perver temaşalar vardır. Bu kitapta en ziyade nazar-ı istiğrabımı celb eden o semai seyahat arasında, kim bilir kaçınıcı tabaka-ı eflâkta, eski Romalıların seslerine kavuşması idi. Binlerce sene evvel “Roma”dan ibtaliyatın bilâd-ı müzdehamesinden kopan vaveylalar, nara-ı mestaneler, siyasi nutuklar, [k]öpüren avazlar, küme küme olmuşlar bade namütenahi içinde bir meyhaze-i la-be-tenahada toplanmak üzere böyle düzelmişler, gidiyorlar. Demek ki bir feryat, bir ah-ı mazlum, bir giryu-ı istimdat, bir sayha-ı zehre-şikâf, bir darbe-i zalimane, hatta en ufak bir hayhay, bir hay-ı hu kaybolmuyormuş! Hepsi yükselip yükselip vicdan-ı ubudiyetin bargâh dediği hudud-ı ebediye peyveste olmaya şitap ediyormuş. Kim bilir bu Harb-ı Umumi’de

³⁴² Eşkâl-i Zaman, 5 Nisan 1336/5 Nisan 1920, Sayı 373, Sayfa 1

³⁴³ Flammarion, Fransız gökbilimci, yazar

yükselen tarrakalar, gümbürtüler, vicdanları lâl eden sesler şimdi nerelerdedirler? Şair “Baki”:

<<Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sada imiş>>

Diyor ama bu kubbede enker’üs-savt olanlar da kalıyor. Her ne ise!..

“Ürani” sahibinin semada en ziyade sevdiği yıldız da “Merih”dir. Kürre-i arzda diğer seyyarata tembihle kurbiyet bu fazıl encüm-şümarı şiddetle alâkadar etmiştir. İster ki bu dünya-yı deni avalim-i ulviyeden biriyle konuşsun, tanışsın ondaki hayat-ı meçhuleden haberdar olsun, hatta icap ederse ondan istiane istesin?

“Markoni³⁴⁴”nin telsiz telgraf istasyonlarında bazı işaret-i esarengizane kaydedilmekte olduğunu işitir işitmez o da kulak kabartmış. Elbette gazetelerde okumuşunuz. “Flamaryon” bu işaretin “Merih”den sudur etmek ihtimalini ona söylüyordu.

Karilerimizden biri evvelce bize yazmış olduğu bir mektupta bu işaretin Fransızca “S” harfine teşabihini pek zarifane tehzil ederek aleyhimizde bin türlü tezvirat ve isnadat-ı kâzibanede bulunan uhra “S”li “Venizelos” ve emsalini Yunan sergerdelerinin ihtiraat-ı ruzmerresine telmih olduğunu bildirmiş idi. Bu teveccühün, ne dereceye kadar mehzu]lane olursa olsun, yine bir kıymeti vardır.

Gelelim Merih ile tesis-i münasebete:

Bence şayet orada da bizim beşeriyet gibi bir beşeriyet varsa vaz geçmeli. Çünkü iki âlemin dağdağası birleşecek demektir,

Yok ise beyhudedir, zira onlar bizim kimler olduğumuzu anlar anlamaz kati muhaberat edeceklerdir!

3.180. “İstibdad-I Edebî”de <<Makber>>³⁴⁵

“Abdülhak Hamit” imzasına ilk nerede tesadüf ettim? “Talim-i Edebiyat” – “Ali Ferruh” Bey merhum ve asar-ı Hamit – Feryad eder bir kuş manzumesi – “Abdülhak Hamit”in mekvi-i mümtazı – “Ali Ferruh”un tarz-ı inşadı – “Makber”in intişarı – Bunun üzerine şura-yı devrin aldığı vaziyat-ı muhtelif – Edebiyat-ı Cedide’nin gurur ve fahri – Mülâzimin-i edep, nebbaşan tehi-dest - Hamit, kendi şairliğini kendi tarif-i mucizeyle isbat ediyordu – “Makber”in vurduğu darbe – Makberler açıldı perde perde – Her şeyde bir inkılap lazım! – Çıktı hakikat arttı evham

³⁴⁴ Guglielma Marconi, telsiz telgraf sistemi üzerine yaptığı çalışmalarla ünlü bilim adamı

³⁴⁵ Yeni Gün İçinde Eski Günler, 6 Nisan 1336/6 Nisan 1920, Sayı 374, Sayfa 2

– “Makber”in etrafında zabıta-ı istibdat – “Fatma” nam muhteremi, bizde bir sima-yı şiir ve edep olmalıdır.

Öyle tahattür ediyorum ki ilk defa olarak “Abdülhak Hamit” imzalı eşar ve me[n]surata “Talim-i Edebiyat”da tesadüf eyledim. Hatta o zaman mekteb-nişin idim. “Talim-i Edebiyat”ın “Mekteb-i Mülkiye”de müstensih ile teksir edilen formalarından beş on tanesi “Darüşşafaka”ya da intikal etmiş idi.

Meydan-ı matbuata düşüp de Babıali Caddesi’nden bir aşağı, bir yukarı hıraman olduğum esnalarda idi ki “Huşenk” sahibi ve şair-i azamın birinci pereştışkârı “Ali Ferruh” Bey merhumun dalaletiyle <<Eşber>>i, <<Tezer>>i galiba <<Sahra>>yı okudum. <<Tarik>> mensur olduğu için bunlar kadar nazar-ı dikkatimi celp etmedi. Üstadın <<Nesteren>> namıyla bir eseri daha olduğunu işitiyorduk. <<Menemenlizade>>nin intihabıyla intişar eden <<Gayret>> mecmuasında da bir kaç manzumesini görmüş idim. Hatta: “...feryat eder bir kuş” bu esnada “Abdülhak” taraftarlarını nazire-nüvisliğe sevk, cadde azim bir çiftahaneye dönmüş idi.

Naçarlık mı desem, yoksa zümre-i evvelin ve mütevevssianeye mensup bil-cümle şuara ve erbab-ı kalem üzerinde pek büyük tesirleri olan “Kemal” merhumun taktiratı saikasıyla mı desem, ne desem bilemiyorum ki, herhangi suret kabul edilirse edilsin, “Abdülhak” zamanın büyük bir şairi, bir edibi telakki ediliyordu. Arada “Ali Ruhi” şairin nam-ı bülendine öyle propagandalarda bulunurdu, eşar-ı manzumatını zuhaf fes altında daima kızarıklık duran çilli top çehresindeki iki fıldır ela gözlerini oynatarak, kaş çatık, dudaklar mühtez olduğu halde gür sesiyle öyle hararetle hararetle inşat ediyordu ki kulak vermemek kabil olmuyordu. Şaka söylemiyorum, “Şevk” manzumesini kitapçı “Ohannes Ferit”in dükkânında okuduğu zaman cümlemiz şikeste-cenah kalmıştık. Bilmem ki nerden buluyordu, bize şairlerin asar-ı gayr-ı matbuasından da okurdu.

“Tercüman-ı Hakikat”in Mutavassitin’e vurduğu darbe üzerine iki darbe ayrılan şuara-yı dehr, şurada, burada, dağınık bir halde toplanıp tekrar bir macera ile meşgul oldukları sırada idi ki “Hamit”in “Makber” namında bir eserinin kariben intişar edeceği haberi şuu oldu. Filvaki haftasında çıktı. Herkes gibi bir tane de ben aldım.

Şimdi burada ilk günlerin ihtisaratını tasvir edemeyeceğim. Fakat bu açık mezar üzerinden günler aylar geçtikçe yavaş yavaş alışıarak etrafında toplanmaya gezinmeye cüret gösterenlerin krokisini yapabilirim.

Yer yüzüne çıkmış bir medfun... “Şeyh Vasfi” merhum telkin verir bir vaziyet-i hamuşane almış idi. Biz de “Naci”nin bir manzume-i mütercümesindeki:

<<Gözler kûşade, turre perişan izâr zerd>>

<<Baktım dedim, diriğ! Beni öldürür bu dert>>

Beytine muadil olamayacağını izah ediyor. “Muallim Feyzi” gördükçe Fatiha okumayı unutuyor, “Andelip” civarındaki bir servi üzerinde sakitane uçuşuyor, “Celâlzade” hatm ü hıfz etmiş, sayfa sayfa okuyor, “Halil Edip” merhum mavi gözlerinde dolaşan lemeat-ı hande-rizane ile kaçamaklı taktiratta bulunuyor, “Üsküdar” kolu muannit, mersiye yerli değildir iddiasıyla hevesgüzar intikat, “nazım’ül-ahkâm” olduğu[n]a rağmen:

—Daha okumadım, vaktim de yok,

Tarz-ı tealli-i istigna-furuş “Hoca Hayret” bunun kerpiçleri zayıf, fakat musanna bir lahid-i frengâne olduğunda musir, “Alay Beyzade Naci” akı gözlüğünün mavi camları üzerinden taşan gözlerindeki enzar-ı istihfaf ile mukadder,..... “Faik Reşat” Bey merhum mukaddimesinde, kendi söylüyor. “Makber bir feryad-ı tahassürü şamildir ki hiçliğe müstenit olduğu için, mütalasından hasıl olacak netice de hiçtir” Ben de fazla bir şey söyleyemem hiç! Derim.

Delili ile mahzuz..... ilâ ahir

Lakin “Edebiyat-ı Cedide” taraftarları “Makber”in intişarından dolayı aldıkları vaz-ı galibaneyi hazmedilemeyecek bir derecede arttırıyorlardı. Kitapçı dükkânları, kıraathaneler, mecami-i mevkuta sütunları, yevmi, üsbui münakaşat-ı adide ile çınlayıp duruyordu. Derin kıskançlar tevlit eden bu nev-i münasebet adeta tatsız, tuzsuz muhacemat ve isnadatı mucip oluyordu.

Mülâzim-i edeb “Nâ-kâfi” gibi onlarca sakat terakibi öne sürerek hatta mukaddimedeki:

“Makber makber değil bir türbe, türbe değil bir mabut, mabut değil bir küre, küre değil bir kaza-yı bi-intiha olmalıydı. Hâlbuki bir makber bile değildir...”

İfade-i mütehassaneyi türlü türlü şekillere sokarak hem kendilerini maskara ediyorlar, hem de üstadın kadr-i aliyesini hamule-i giran-halesi altında eziliyorlardı. Bunlar Makber’in etrafında yeni kabuğa girmiş salyangozları andırıyorlardı. İstihzaları da yaptıkları parlak izler gibi ruami manzar idi. Bunlar “Makber’e” her uğrayışlarında haip ü hasir dönen nebbaşana benziyorlardı.

<<Eyvah ne yer, ne yar kaldı>>

<<Gönlüm dolu ah u zâr kaldı>>

Matlaındaki “dolu ah u zâr”ı zayıf telif ile tavsif ederek ser-be-heva, dest-i mucip gezinen avareler az değil idi. Halbuki “Hamit” “Makber”deki sözleriyle “şiiir” denilen natıka-ı ulviyenin mevzun ve mukaffalığı değil:

—En güzel, en büyük, en doğru şiiir, bir hakikat-ı müdhişenin tazyiki altında hiçbir şey söylememek olduğunu, bunun en büyük bir hadise-i ruhiyenin her ne suretle olursa olsun sahaif-i beyana intibaından ibaret bulunduğunu birinci olarak söylemekle bu ana kadar hiçbir şey söylememiş olsa bile muhat ve mütehassisi bulunduğu şairatını i[n]bat ediyordu.

Evet. “Makber” intişarıyla beraber Mutavassıtın’ın şiiir hakkındaki nazariyelerine büyük bir darbe indirildi. Zaten sekerat-ı mevt içinde kalmış olan ebatil-ı nazmiyeyi hortlattı. Bunda zerre kadar şüphe yoktur.

Bilhassa “Makber”e gelinceye kadar hiçbir eser-i manzum böyle bir kıyamet kapısı açamamıştır. Evet. Ondan sonradır ki:

<<Makberler açıldı perde perde>>

Evet. Evet. Ondan sonradır ki, biraz evvel başlamış olan:

<<Her şeyde bir inkılap lazım>>

Müeddası feyz aldı. Yine şairin dediği gibi:

<<Çıktıkça hakikat arttı evham>>

Hatta o kadar arttı ki devr-i İstibdat zabıtası “Makber”in etrafına bekçi bile dikti. Yine ondan sonra idi ki o zabıta-ı melune hacmen büyük bir makber inşa ederek gençliğin varidat-ı kalbiyesini diri diri oraya gömmeye başladı. “Abdülhak”ın da asarı toplanıyordu. O zabıta bilmiyor idi ki geberttim, gömdüm dediği şeyler basü bade’l-mevt serine mazhar olarak zaman ile yeşerip serpecek, kefen yerine aslındaki namiye-i hazeratı bir hilat-[h]azin gibi düş-ı himmetine yakıştırdığı halde çeşm-i mebhut önünde birer serv-i ser-azat suretinde tecelli edecek, hal-i hayatında şairi:

<<Sahra, Eşber, Tezer onundur>>

<<Ben vasıtayım eser onundur>>

İtirafında bulunduran, irtihal-i müessifi ile Osmanlı edebiyatına büyük bir eser kazandırtan “Fatma” nam-ı muhtereminin bir misma[r]i-i şiir ve edep kalarak günün birinde:

<<Çık Fatma lahitten kıyam et, yadımdaki haline devam et>>

<<Ketm etme bu râzı söyle bir söz

<<Ben isterim ah öyle bir söz

<<Güller gibi meyl-i ibtisâm et. Dâğ-ı dile çare bul meram et>>

<<Bir tatlı bakışla bir gülüşle>>

<<Eyyam-ı hayatı(*³⁴⁶) tamam et>>

Hitabı karşısında lerzan ve hirasın yıkılıp gidecektir.

3.181. Yağ İle³⁴⁷

Derler!

Hadit ve gazup hükümdarlardan biri sefere giderken nedimine kızmış. Zihnen ufak bir vesile aramış, bittabi bulacak. Bulmuş. Birden bire sormuş:

—En kolay yemek nedir?

Nedim, zaten işi kestirmiş, o da derhal:

—Yumurta!

Demiş, bu defa kelleyi kurtarmış, kurtarmış ama bunun mabadı olacağını hizmet ettiği efendinin seciye-i kindaranesi muktezası olduğunu bildiğinden alesta bulunmuş. Filvaki sefer hitama ermiş. Aradan günler geçmiş. Esna-yı avdetinde hükümdar, yine aynı türlü sadece:

—Ne ile?

Deyince bir iki düşünmemiş bile;

—Yağ ile efendimiz!

³⁴⁶ Aslında “eyyam-ı meyami[n]i” [di]r. Cenab-ı Hak çok zaman ömür versin. [Yazarın dipnotu]

³⁴⁷ Eşkâl-i Zaman, 7 Nisan 1336/7 Nisan 1920, Sayı 375, Sayfa 1

Cevabını bastırıp bu ikinci tehlikeyi de atlatmış. İster masal, ister hakikat olsun, fıkranın ilerideki tehlikeleri görüp savuşturmak hususunda feraset ve tahminin büyük bir rol oynadığını tasvir hususunda ehemmiyeti vardır. Yalnız siyasetta değil her nev efal-i âdiye ve içtimaiyede de mutabassır bulunmak kâr-ı akildir. Bizim çektiklerimizin çoğu günü gün etmek, ferdaya eli, kafası boş çıkıp zuhur-ı vukuata intizar eylemekten neşet etmiş ve hâlâ etmekte bulunmuştur. Bilhassa menafi-i millîyeye terettüp eden işlerde bazılarının bahası yoktur. Muannit bir nezleyi kökünden kesmek için burnu ber-heva etmek kuru sıkı etibbanın müracaat edeceği tedabir-i mecnunanedir. Marifet, burnu ortadan kaldırmak değil, nezleyi husule getiren esbap ve avamili bulup onları tesirsiz bir hale koymaktır. Dal ceket bir herife, zemheride:

—Dikkat et, soğuk almayasın!

Demek onun perişani haliyle istihzadan başka hiçbir şeye mahmul olamaz. Gözleri açlıktan dönmüş bir fakire:

—Sana şimdi alâ et suyundan yapılmış sıcak sıcak bir kase çorba olsa idi! Demek de can azar bir latif-i kelâmiyedir.

(Tayyedilmiştir)

Bunun karşısında yüz yerinden yaralı, aç, çıplak, zayıf biz duruyoruz. Bu vaziyeti anlayacak başkaları değildir. Ancak biziz. Binaenaleyh bize:

—Siz ne ile kendinizi toplayabilirsiniz..

Der demez

—Sulh ile!

Deyip onun muktezasına tevessül eylemekten gayri çaremiz yoktur. Artık anladık isek anladık. Anlamadık isek bundan böyle anlayacağımız da yoktur.

Görüyorum ki mütarik bulunmak, muha[r]ip bulunmaktan daha ezici, daha kemirici!...

3.182. İstanbul'un Eski Kadınlığı³⁴⁸ 3 Entari

Cuma günü halama gittiğimde kendisini mutfakta meşgul gördüm. Bana:

—Sen yukarı çık, ben şimdi gelirim.

³⁴⁸ Kadınlığa Dair, 8 Nisan 1336/8 Nisan 1920, Sayı 376, Sayfa 2

Dedi. Çıktım. Anladım ki bizim dolma pişiyor!.. Midye kabuklarını da görmüştüm. İştaha-aver bir iç!.. Filvaki biraz sonra geldi. Abdest almış kurulanıyordu. Sordum. Kadınlar da abdestlik giyerler mi idi?

—Pek sufileri giyerlerdi. Onların zaten kıyafetleri hep birbirine benzerdi. Bir “boy entarisi” bir hırka veya kürk, kuşak, hafif mest-i lapçın serhadlikten ibaret bir kıyafetleri var idi. Boy entarileri alelumum patiska, türlü türlü basmalarla düz yünüllerden yapılırdı. Kırma, dantela, bozma, kurdale, fular mular bulunmazdı. Hırkalar alelade kısa idi. Soğuk havalarda odada mangal da bulunsa yine omuzlarına yün atkı dizlerine kalın, renkli örtüler alırlardı.

Karşıma oturunca “Hacı Maksut”un sözlerini okudum. Bitince dedi ki:

—Bunlar doğru, fakat biraz eksik. Meselâ sana bu entarilerin hangi kumaşlardan yapıldığını söylememiş.

—Evet. En mühim eksiklik..

—“Fon fere” derler bir kumaş var idi ki ondan yapılırdı. Üzerine baskı ile renk renk çiçekler basılırdı.

“Gezi” dediğimiz Şam kumaşı, dört beşliler için “mantin” “lahuraki” uzun entariler için ekseriya “saten dö liyon“telli Bursa tülü” “şalı örneği lahuraki”, “atlas”, yollu, çubuklu “Bursa ipeklisi” “Şam alacası” ipekli, menevişli gayet zarif“Hint gezileri” “canfes” envai kullanılırdı.

Uzun etekliler kumaşına göre meselâ “saten doliyon”un yirmi iki, Bursa tülünden otuz, lahuraki iki kat olduğu için on iki endazedden çıkardı.

—Bu uzun eteklilerin etekleri pek mi uzun idi?

—İki enden yapılır, kumaşına göre iki iki buçuk, hatta üç üç buçuk arşın olurdu.

Bunlarda “ispanyol”, “tül”, “ipekli anavata” “el işi” dantelalar kullanılırdı. Kollar “balık ağzı”, “geniş”, “dar” biçimde yapıldığı gibi bunlara, yakalara bellere “fiyango” konurdu.

Bir de Hacı “kürk” deyip de geçmiş... Halbuki en birinci moda kıyafetlerden idi.

“Elma”, sarı, siyah, “samur”, “feyyum” şöyle böyle “vaşak” görenler makbul idi. Hemen her kadın bunlardan bir taneye malik idi.

Boyları: “diz kapağı” “topuk” kalça üzerine kadar inen “kısa” namlarında idi. “Kadife”, “ipekli kaşmir” “saten dö liyon” kaplanırdı. “çaprast” nevi de var idi. “Müdevver cep” “divrik”, “düz” yakalı olurdu.

Şimdiki “robdoşambır” yerine kadın terzilerince “robadan” denilen bir nevi entari daha dikilirdi ki bunun arkası bel yeri yapsın diye yarık olduğu halde dikişli olurdu.

Geçen defa unutmuşum. Bu münasebetle de söyleyeyim ki “hotozlar” daima dediğim kumaşlardan yapılmazdı. Türlü türlü bahusus al, pembe renklerde “gaz boyaması” ile yapıldığı gibi “dantela” “kurdela” karışık kumaşsız hotozlar da yapılır, hatta ateşe gösterilerek kıvrım kıvrım edilmiş sade güzel tüyler de kullanılırdı.

Hırkalarda da “çaprast” biçim var idi ama yalnız kadifelere mahsus idi. Bunların düğmeleri Avrupa’dan gelme “atlas”, “renkli sedef” düğmeler idi. Terzi veya hanım bu düğmeleri kumaşın rengine yaraşacak surette intihap ederdi.

—“Fes” de giyerler imiş, öyle mi?

—Yalnız “fes” değil, içi pamuklu dilim dilim dikişli takke de giyerler, üzerine yemeniler sararlardı. Rahmetli anneciğimin kulakları pek üşürdü. Onun için biraz bol yapar kulaklarını muhafaza ederdi. Hamamlardan sonra beyaz tülbent sarılırdı.

“Hacı “Maksud”un bir hatası daha var. Elli sene evvel gördüğü eldivenleri erkekler bile giymezler, hatta bilmezlerdi. Hanımlarımız feraceleri renginde ibrişim eldivenler, para keseleri, kocalarının babalarının ağabeylerinin tütün keselerini vururlardı. Yahut bohçacı kadınlar vasıtalarıyla fakir kadınlara vurdurulurdu.”

Hacı, bir şey daha unutmuş. Süs entarileri hakikaten bunlardan ibaret idi. Ben bunlardan saklayamadım. Daha geçen seneye kadar bir tanesi duruyordu. Bozdum, “Dilber”e misafirlik bir ceket ile bir fistan yaptım. Arttı. Hatta karşıkilerin kızına da bir entari çıktı.

Hacı’nın unuttuğu entari üzerinden bile takılan kemerler!... Bu kemerler ekseriyetle savatlı gümüşten yapılırdı. Kuşakların envai var idi. Saçaklı, kulak gibi enli, tokaları kendinden, fil dişinden, gümüşten, altından, murassa olanları da var idi. İnce bel o zamanda da makbul idi. Hele Hacı’nın dediği “jileli” entariler üstüne pek yakışırdı. Şal kuşaklar kışa mahsus idi. Tokasız kuşakları bağlamak da bir marifet idi. Önde arkada düğüm yerlerine gayetle zarif fiyongalar yaparlardı. Sırmalı kuşakların da envai var idi. Bir zaman bu kuşakların arkasından yine fiyongalı parçalar sarkıtmak moda oldu idi.

Ben gelinliğimde, siyah kadife üzerine yakası sırmalı en ince dantelalarla kalkık, önu açık, beyaz ipliği kumaşla kabarık, fırdolayı üç parmak eninde som sırma şeritli, yapraklarının kenarları yine sırma çiçekli, suları kalın çirişli patiskadan bozmalı bir “uzun etek” entari giymiş idim. Rasim, görsen kadın bu entari ile ne kadar güzel olur! Hani senin “Nedim”in dediği servi endam!.. Pederim bile en makbul bir Hint şalı bağladı idi. Fakat bağlamasını evvelce meşk ettiği için o kadar güzel bağladı idi ki seyirciler bile tahsin ettilerdi. Evlerde yalnız düz entari giyilmezdi tebdil eskisi “Hüseyin Ağa” galiba pek kaba bir adam olacak ki kızını böyle cas cavlak zıfak odasına atmış!... Halbuki ev dâhilinde süslenmemize kimse ses çıkarmazdı. Hatta pederim bile aldırılmazdı. Yalnız sokağa süslü çıkmaya itiraz ederdi. Yaşmakları kendisi alırdı. Sokağa çıkmak için giydiğimize dikkat ederdi. Fakat bizden şüphelendiği için değil bir takım eclaf ve esafilin tain ve teşniinden hazer ettiğini mükerreren söyler, bahusus kahvehane önlerinden geçmemekliğimizi şiddetle tenbih ederek arka sokaklardan gidin, der idi. O zamanlarda araba nerede?.. Kupalar, hemen hemen saraya mahsus idi.

Gidişlerde o zamanın en makbul itriyatından olan “lûbin” “tefarik” sürdürmezdi. Evde ister isek bunlarla yıkan, ağzını açmazdı. Kocalarımız da aynı kıratta adamlardı. Rahmetli Bey de bir kere tuvaletsiz karşısına çıktığım için beni azarladı idi. Onun için sabah, akşam tuvaletlerine devam ederdim. Doğrusu da bu!. El, avuç dolusu para versin roba yaptırın. Biz mesirede, düğünlerde, sokaklarda eskitem. Haksız!.. Elden ummuş kim var?...

Sonradan bu uzun eteklere “ampir” dediler. Güya Fransa’nın imparatorluk zamanındaki modalarından birinden alınmış imiş. Halbuki “uzun etek” bizim kendi icadımızdır. Hatta saçlarımızla eteklerimizin uzunluğunu akıllarımızın kısalığı ile karşılaştırırlar. Evet saç görünmediği gibi etek de görünmezdi. Bu da gayet ayıp sayılırdı. Onun için entarilerimizi içe çeker, belden bağlar, feraceyi sonra giyer idik. Kadının iffeti, haysiyeti harici etvarıyla ölçülürdü art eteğinde namaz kıl, diye tevekkeli mi darp olunurdu?.

“Turnor”, zaten bayağı bir süs idi. Ben hiç takmadım. Malakoflar kadını, semeri beli üzerine düşmüş hamallara döndürürdü. Bilmem, bana pek sakil gelirdi. El çantası taşımazdık. Hâlâ şimdikilerden bazılarının sokak ortalarında çıkarıp baktıkları el aynaları, saçlarını düzelttikleri baş tarakları, pudra kutuları, sürme artıkları bilmez idik. Mendil gibi şeyler yakamızda, yahut iç ceplerde bulunurdu. Cepli entariler iyice rahat idi. Uzun etekleri bir düğüne gidecek olursak halayika veyahut hizmetçiye bohça içinde verir, düğün yerinde giyer idik. Hatta dört beşlileri de!..

Hilalilerde “balık ağzı” kollarla beraber adi mintan kolları da bulunurdu. Fakat erkeklere mahsus idi.

Yaşamak altında yapma çiçek de takılırdı. Bu çiçekler bir zaman o kadar moda oldu ki başını saksıya çevirenler bile bulundu. Hıristiyanlar bilahere bu çiçekleri şapkalarına takarlardı.

Entarilerde hulliyat gerdanlık çapraz iğne, bele kadar inci veya taklidi düğmelerden ibaret idi. Saat, kordon görünmezdi. Hele kemik çerçeveli, zincirli gözlükler asla bulunmazdı. Arabaya binilecek ise o da nadiren küçük yapazalar alınırdı. Fayton ender, hem de kibar kimselere münhasır olduğundan kadın daimi surette kapıda kapalı kalırdı. Onun da perdeleri bir dereceye kadar indirilirdi. Tamamen açık perde, perdesizliğe alamet idi.

Anladın mı? İşte biz bütün gençliğimizi böyle sevimli bir mahbes içinde geçirdik.

Dedikten sonra sandık odasına gittik gelinlik kadife entari canfes bohçasından çıkmış, serili duruyordu. Kendisi de gülüyordu. Sebebini sordum?

—O kadar küçülmüşüm ki bu sabah yani elli üç sene sonra giydiğim zaman içinde kayboldum. Hele eteklerini bir türlü kaldıramadım. Omuzlarım, yaka ön fevkelade pot geldi... Ya kollar, hemen birer karış uzun...!

—Bu entari size ne türlü bir his verdi?

Biraz latifeci olduğu için:

—Dolma ye de semir, ondan sonra beni bir kere daha giy!

Diyerek, yine “Dilber”i çağırırdı,

—Al bunu temizce as!.. Havalansın.. Görüyor musun, hınzır güveler ötesini berisini delik deşik ettiler.. Naftalin maftalin hayır etmiyor.. Yazık!

Teessüfle sofraya başına indik.

3.183. Yine Derd-i Derunum Tazelendi³⁴⁹

Zavallı bizler, yani kafa işçileri Fransa’da bile el işçilerinden az kazanıyorlar, hayat ve maişet namına onlardan az emniyete malik bulunurlarmış!.. Ahiren bu hale çare-saz olmak için “Zihin Amelesi Cemiyeti” diye bir cemiyet yapmışlar, ber-mutad nutuklar

³⁴⁹ Eşkâl-i Zaman, 9 Nisan 1336/9 Nisan 1920, Sayı 377, Sayfa 1

söylenerek, istatistikler okunarak bu iki nevi işçi arasındaki kâr ve kesbin farkını meydana koymuşlar!..

Hamalların bile muharririn ve tevabinden ziyade kazandıkları böyle bir zamanda meseleyi bizim nokta-i nazarımızdan şuracıkta kurcalamak isterim.(1³⁵⁰)

Geçenlerde “Ali Kemal” Bey de “Peyam-ı Eyyam”ında bu yarayı düşünmüş idi. Hatta hayat mesaimizi telhisen:

“Geceleri göz nuru dökerek sönen kandillerle, gündüzleri yine gûnagûn yoksulluk, ihtiyaç içinde çalıştık. Yazdık, yazdık sütunlarla sayfalarla, cilt cilt yazılar yazdık. Yazdıklarımızın bir kısmı bazen bieman hulullerle kisve-i tabiat bile giremez, heder olur giderdi. Bu takat-gûzar, fakat kıymettar mesaiye bedel hiçbir zaman kalemimiz karnımızı doyuramadı” diyordu.

Değil bu zamanda, asr-ı Mahmud Sani’de, hatta akçe devrinde bile iki yüz kuruşun ne emniyeti olacak?.. Fakat otuz bu kadar sene evvel ilk eserim olan “Fonograf” risalesini müteveffa kitapçı “Arakel” kabul edip de elime on tane mecediye sayı verince kendimi birden on arşın yükselmiş zannettim idi. Bu on mecediyeyi bir türlü unutamadım. Nasıl unutabilirim ki bu yemleme bilahere beni senelerce en şiddetli zaruretli, meşakkatler içinde savurup kavurdu!

Devr-i Hamidi’de baş sansör “Hıfzı” Bey merhum beni matbuat kalemine çağırarak:

—Artık sana gazetelerde çalışmak memnudur!

Dediği zaman çalışmakta olduğum “İkdam” matbaasına dönmüş, pılıyı pırtıyı toplamakla meşgul bulunurken idare memuru Hacı Efendi elinde bir kararmış altı kuruş ile gelerek:

—Bu kadar istihkakın kalmış!

Diye paraları atıp çekilmiş, benim refikamın, dört beş çocuğun istikbali ancak bu atmış kuruşa kalmış idi!.. Bu atmışı da asla unutamam, çünkü dört gün sonra idi ki şimendiför parası bulunmadığı cihetle alessheher yola düşerek ta “Kadıköy”den “Galata”ya kadar on on beş kilometre taban çekmiş, Pazar gününe musadif olması belasıyla bana kredi eden dükkanın kapalı olduğunu görünce aç, susuz bitap bir halde sırtımı “İştabin” mağazasının

³⁵⁰ Tafsilatı “İstibdâd-ı Edebî”de: Mütercimlik, Muharrirlik, Müelliflik namlarıyla yazacağım makalat-ı mutavvelede okursunuz.[Yazarın notu]

duvarına daya[na]rak, dizlerimde, baldırlarımda kaynar kaynar inip çıkan sızıları dinlendirmiş idim.

Bu hallerin kaç defa tekrar ettiğini şimdi der-hatır edemiyorum ama bir gece yine trene binecek param olmadığı için:

—Belki “Andelip”de bir şey bulurum!

Hayaliyle odasına gittiğimde o biçare beni görür görmez:

—Seni Allah yolladı!.. Dünden beri tın tın ötüyorum, bir çarık ver de öteberi aldırırım!

Diye izhar-ı sürur eylemesine mukabil hüngür hüngür ağladığımı pek güzel tahattur ediyorum!

Bu yoksulluk ziyadesiyle gücüme gitmiş idi. Ertesi sabah zavallı “Andelip” gözü gibi sevdiği üç cilt kamusu koltuğuna alarak beraberce sahaf çarşısında otuz kuruşa sattık, parayı yarıya pay ederek sadırmak³⁵¹ eyledik idi!.

3.184. Boş Testi!..³⁵²

Bilmem ki kaçınıcı defa dinleyişim!.. Dün sabah yine naklediyorlardı:

İstanbul’un kahtı, susuzluğu, hastalığı, yangını, fesat ve fitnessi biter şey midir?..

Yine bir yaz susuzluk hüküm ferma olmaya başlamış, Beyoğlu cihetinde herkesin elinde testisi, güğümü, matarası “Taksim” çeşmesi önünde. Önünde ama musluktan da damla damla akıyor.

İstanbul halkı bu!.. Damlaya damlaya göl olur, misalini ezberlemişler... Bardak tutan avuç açan açana!.. Akmaz çeşmenin önünden çekilmiyorlar!.. Bu aralık biri omuzunda bir testi:

—Varda!.. Destur!.. Savul!..

Diye kalabalığı yarar, geçer... Çeşmenin musluğuna yanaşır...

Bir besmele... musluğu açar... Şarıl, şurul, harıl, hurul testiye doldurur, musluğu yine sıkı sıkıya kapar, gider.

³⁵¹ Kelime yazıldığı gibi okunmuş olup “sadırmak”tır

³⁵² Eşkâl-i Zaman, 10 Nisan 1336/10 Nisan 1920, Sayı 378, Sayfa 1

Evet. Tesi dolar... Hatta doluş gürültüsü ne ise cümlesi de duyarlar... O gider gitmez... Musluğa asılırlar... Açarlar ki yine “el-katratu tedellu ala³⁵³....” fehvası!

Aradan yirmi dakika geçer geçmez, yine mahut testili adam zuhur eder, yine kalabalığı yarar, yine testinin ağzını musluğa dayar, yine şarıl şarıl, harıl hurul testisini doldurur. Yine musluğu sımsıkı kapar gider.

Evet yine testi dolar. Yine doluş gürültüsü, sesi duyarlar. Lakin o gider gitmez yine musluğu açarlar ki yine fehva-yı evvel...Halk her iki hale müteaccip, hayran..... Susuzluk çekenleri yakmış, her biri ayrı ayrı perişan.. Herif üçüncü defa olarak yine görünür... Fakat bu defa tanırırlar... “Kurban Oseb”!.. “vantrolog” değil mi ya!.. Çeşme musluğuna testi dayadı mı, ağzıyla karnıyla, su şartı taklit ediyor, zavallı halkı su geldi diye sevindirip sonunda mahzun bırakıyor!...

Bir fis kos, bir parola... Oseb dayakcağızını yer...

Gazetecilik de bir nevi vantrolokluktur. Ağızla dil ile ezhan-ı nası doldurmak birinci, ikinci defalarda zahiri bir muvaffakiyet verse de “defa”nın tekra[ra]ı ruh-ı atşan memleketi teskin edemez. Bilhassa umur-ı idarede taklit “Kurban Oseb”in izhar ettiği marifet-i temsiliye kadar da müesser değildir.

Siyasiyatta bile böyle imiş! Ne Ali ne Fuat Paşalar Tanzimat sahibi “Reşit” Paşa’ya benzeyebildiler bastığı yerlere basmayı bilemediler... Şarıl şurul, harıl, hurul sesleriyle ne testi doldurabilirler. Ne de patlamış dudak ıslatırlar.

Benim en ziyade güldüğüm, falan muharririn kalemi eline alınca:

“Siyasiyat cihana atf-ı nazar edilince kılıklı...” bir azamet-i iptida ile satırları teksir ede ede netice zannettiği son satırda hokkayı boşaltmış olmasıdır. Bunca tecrübelerim seyredişlerimle sabit oldu ki kalemin cızırtısından maada zavallı muharriri kandıran hiçbir şey yoktur. Sütunların dolmasından maada hiçbir şey onun susuzluğunu gideremez. İşte biz, bir de böyleyiz.

³⁵³ Damlacık gösterir

3.185. Yeni Sükna Meselesi³⁵⁴

Eski sükna meselesi kapandı, yenisi çıktı. Efvah-ı nasda deveran eden sözlere nazaran mesele-i cedideyi bir suret-ı mazbuta da, halledecek gibi görünmekte olan kabil-i nakil hanelerin büyük bir noksanı var imiş:

Tekerlekleri yok imiş!

Filvaki, biz “kabil-i nakl”den ya sırtta, ya elde, veyahut cepte, taşınabilen, derece-i rabiada olmak üzere de dingil tekerlek üzerinde bulunan eşya anlarız!... Yoksa on beş yirmi günde kurulan, yine o müddette sökülen haneler işimize gelmez.

Diyorlar ki:

—Bizim gözümüzü korkutan evvelan yangındır. Binaenaleyh bu evler tekerlekli olmalıdır. Çünkü bir yangın zuhurunda derhal civar ahırlardan üç dört beygir celp edilerek gıldır gıldır çekilip götürülür. Eşya taşımaya, çıkarmaya, çalmaya vakit kalmaz. Bu halden de içtimai pek çok faideler husule gelir. İtfaiyenin işi kolaylaşır. Su gürültüsü kalkar. Polisin işi hafifler, çoluk çocuk geceleyin tedirgin olmaz. Hele “Jul Vern”in “Araba ile Devr-i Alem” romanındaki tarzda yapılacak olursa mevsim mevsim diyar diyar seyr-i seyahat edilerek tebdil-i hava mümkün olur. Yaz sıcaklarında tepelerde ikamet edilir, sivri sinek tahta kurusu pire gibi muziyat giremez olur. Kışları kuvvetli mahaller inkılab edilerek seneden seneye artan kömür, odun yoksullukları bir dereceye kadar kesb-i hiffet eder. Emraz-ı sariye eksilir. Öyle ya!.. Böyle bir şey vukuunda belediye tabibi gelir bakar, kapıya, üzerinde:

“Burada sâri-i hastalık vardır”

Yazılı sarı kağıt asmaktan ne çıkar? Tabip:

—Haydi bakalım çek evini! Der,

Cana, semtine göre karantina meydanı ittihaz edilen “Veli Efendi” “Çırpıcı” çayırlarına “Eğrikapı” “Edirnekapı”sı haricine, Okmeydanı’na Kağıthane sırtlarına Kefoz, Sultaniye Büyükdere, Uzunçayır ve emsali vasi sahalara yollanır, zaman zaman, terakki kara romörkörleri icat edilir. Meselâ “Konya”ya memur olan biri neden buradaki evini, eşyasını satsın? Neden o evvelce gitsin de ailesi sonradan gelsin? Misk gibidir. Çoluk

³⁵⁴ Eşkâl-i Zaman, 12 Nisan 1336/12 Nisan 1920, Sayı 380, Sayfa 1

çocuk yerlerinden kımıldamaz. Bir miktar erzak alınır, ev, romörköre takılır, yolda hanlarda otellerde kalmak mecburiyeti kalkar. Bir mahzuru varsa o da biraz geç gidilmek olacak acelemiz ne? Geç olsun da güç olmasın. Maksat, mahall-i maksuda varmak değil mi?

Tekâlifin tahsili kolaylaşır. Hane sahibi vergiyi vermedi mi, belediyelerin arabacılara tatbik ettiği minder fener almak gibi evin bir kısmı sökülüp kaldırılır, emanet, arziye namıyla yeni varidat sahibi olur. Bakın daha provası için iki aylığa iki yüz lira alıyor. Haciz muamelesi nedir?... Sigorta ücreti nedir? Eşya naklinde hamal, araba parası nedir? Ne kırılan, ne de akıp dökülen kalmaz. İki göç bir yangın eder tabiri mahal bulmaz. Medeni, muntazam bir göçebe hayatı husule gelir. Sokaklar, caddeler kendi kendiliğinden genişler. Şehremaneti heyet-i fenniyyeden kurtulur, yazları poyraza kışın lodosa çevrilip istikamet meselesi halledilir.

Muharebatta, muhacerat bir şekl-i intizama girer, şehirler halkı bir günde katar katar göçerler. Velhasıl tekerlek olmazsa bu iş yürümez..!

Bence, olsa da yürümeyecek. Daha şimdiden herkesin gözü yıldırı. Bin beş yüz lira ortaya girdi mi, girmede mi, aç, çıplak, züğürt İstanbul böyle çörçöp süknalara bu kadar para veremez!

3.186. “İstibdad-ı Edebî”de: “Salname-i Hadika”³⁵⁵

“Ebuzziya” merhum “1290”da neşr etmiş olduğu “Salname-i Hadika” da gazete sernameli makalenin başında diyor ki:

“Memleketimizde matbuat – bazı kaya kovuklarında veya ağaç oyuklarında zuhur eden cadde-yi nabit mantarlar gibi – muzik-i ızdırap içinde doğup yine muzik-i ızdırap içinde büyümektedir”

Aradan kırk beş, kırk altı sene geçmiş olduğu halde bile merhumun bu sözü tabiat ve hakikatini kaybetmemiştir. Ben matbuata bu tarihten on sene sonra yani 1300’de intisap ederek hâlâ yakamı kurtaramadığımdan da anlıyorum ki bu muzık “Ebuzziya”nın da bilahere benimle beraber duyup bir çok defa hasbihal ettiği vechle ızdıraplar muziki değil içtimaiyatımızın noksan tekâmül ve su-i idaresinden, siyasiyatımızın şuna buna oyuncak olmasından dolayı husule gelmiş bir muzıktır.

³⁵⁵ Yeni Gün İçinde Eski Günler, 12 Nisan 1336/12 Nisan 1920, Sayı 380, Sayfa 2

Maahaza bu söz, tarih-i matbuatımıza nakşedilecek bir ifade-i mahsusadır. Çünkü bu söz vasata söylendiği halde “Takvim-i Vekayi”in intişarı tarihi olan 1247’den sene-i haliye tarihi olan 1336 senesine kadar geçen “89” senelik bir devrin zübde-i ahkâmıdır.

Şayan-ı dikkattir ki yine “Salname-i Hadika”da münderiç bir istatiske göre 1289 senesinde

“Cemahir” de her 1000 kişiye bir

“İsviçre”de her [100]0 kişiye bir

“Felemenk”de her 10000 kişiye bir

“Belçika”da her 10000 kişiye bir

“Fransa” ile “İngiltere”de her 20000 kişiye bir

“Purusya”da her 26000 kişiye bir

“İtalya”da her 44000 kişiye bir

“Avusturya”da her 105000 kişiye bir

“Memâlik-i Osmaniye”de her 320000 kişiye bir

“Rusya”da her 370000 kişiye bir

Gazete isabet etmekte idi.

Filhakika bu erkam aldatıcıdır. Çünkü her memleketteki adet ve nüfus mevzu-i bahs değildir. Fakat bunlardan en ziyade calib-i dikkat olan biz olduğumuz için 43 sene evvelki matbuat perverliğimiz hakkında velev cüzi olsun bir fikr-i iptidai vermektedir. Hatta basılan gazeteler adedini de bir dereceye kadar tahmine yarar. Ben o zamandaki nüfus-ı umumiyeye-i Osmaniye-yi otuz otuz iki milyon tahmin ederek aded-i tabın 300 ila 500’e baliğ olabildiğine kaniim.

“Salname-i Hadika” iyice tedkik edilecek olursa 1290 senesine kadar erbab-ı matbuane sereyan etmiş olan efkâr-ı mahsusanın bir kısmı hakkında malumat edinmek kabildir.

“Ebuzziya” merhumu şahsen, fikren pek iyi tanıdığım için muharreratında açıktan açığa serdettiği mütalaat ile izmar etmek istediği muharrematı anlamakta o kadar güçlük çekmem. Binaenaleyh tahlil edelim.

“Salname”nin birinci makalesi bir “Lazime-i Siyaset” ünvanlıdır. Bu makale ehliyetli memur yetiştirmenin memlekete ne dereceye kadar nafi olacağını tebeyyün ediyor. Makale-i mezkura “Kemal” merhumun eser-i kalemi olsa gerektir. Çünkü:

“Zaman inkılabımızdan beri reis-i idareye ehliyet perverlerde geldi. Fakat yine luzumu kadar ashab-ı kabiliyet yetiştiremediler. Çünkü ashab-ı ehliyeti yetiştirmekle maksat hasıl olmaz. Marifet ehliyeti icat etmektir.

“Rızki-i Hüdayi nabit-i meyveden ibaret olan memleketin ahalişi aç kalır. Ya [e]hliyeti icadın çaresi var mıdır? Evet, vardır. Hatta tezgahlarına <<mektep>> namı verirler. Vaktiyle kâinatı önünde ser-fürü-bürde-i inkıyat eden şimşir-i Osmani on on beş seneden beri deli başı bozuntularının elinden alındı. Harplerimizin yetiştirdiği ashab-ı fetanete teslim olundu. Şimdi ordularımız bir yere sevk olunursa hiç olmazsa yapacağını biliyor ve ekser teşebbüsünde de muvaffak oluyor.

“Bir kere de hidemat-ı millîye ve umur-ı adliyyeye adam yetiştirmek için lazım olan mektepler tesis olunsun. Memuriyetler kalemlerden çıkan divan kâtibi kırıntılarıyla dairelerden dökülüp gelen Kav[a]s Başı eskilerinin pençesinden kurtulsun, meslek ve vazifesinin hiç olmazsa nazariyatını görmüş olanlara tevdi edilsin, o zaman görürüz ki mülkün her tarafında herkes yaptığını bilmeye başlar hatta hıfz-ı ca[n] için dahi bilemediğini yapmak veya yaptırmak bütün bütün ortadan zail olur”

Gibi diri sağlam hatta zamanımızda bile cay-ı tatbik bulacak fikirleri muhtevidir.

İkincisi edebiyat-ı mağfurun imzasını havi olan “Maarif” makale-i meşhuresidir. Bu makaleyi de şimdi okuyacak olursak tarz olduğu hakayık-ı mü[himm]eden henüz ibretbin almadığımızı anlarız. Ezcüme:

“Maarif sayesinde ki Avrupa’da herkes mebusan ehliyetinin tayin ettiği menafi-yi vikayeye kâfil olur, halbuki Asya’da hiç kimse mebusan-ı ilahinin tebyin ettiği şerayii himayet edemez.

“Maarif sayesinde ki İngilizleri bir küçük ordu ile üç yüz milyondan ziyade nüfusa malik olan Çin hükümetinin payitahtına dâhil olur, halbuki o koca Çin hükümeti bir küçük asinin bile üzerine varmaya cesaret edemez.

“Maarif sayesinde ki “Paris”te bir edib-i kâmil üç beş ay çalışarak bir hikâyeye tertip etme müddet-i ömründe, zaruret görmeyecek kadar servete nail olur, halbuki İstanbul’da

bir allame-i bi-muadil müddet-i ömründe telif edeceği kitapların mahsulüyle üç beş ay istifa-yı hacet edemez.

“Sabah-ı maarifet cihanı tuttu. Biz ne zamana kadar böyle ker hab-fütur olup duracağız?

Mütalaat ve mukayesatı henüz kuvvetini kaybetmemiştir.

Üçüncüsü “Hürriyet-i Efkâr” mebhas-ı insaniyesini musavverdir. Bu makalede esas hürriyet kuvve-i mütefekküredir. Denir.

“1290”da:

“Bir adamın velev taşlarla beyni ezilsin, fikrince kanaat ettiği tasdikâtı tagayyür etmek kabil midir?

“Velev hançerlerle yüreği parçalansın, vicdanına tasdik etti mi mutekatı gönlünden çıkarmak mümkün olabilir mi?”

Müddeası ileriye sürülerek zamanımızın:

“Herkesin içtihadına hürmet lazımdır” diye kulağından tutup ortaya fırlattığı bir nisbi müdafa ediliyor. İnsan tarih-i tezekkürden itibaren şimdiye kadar bu prensibin görmüş olduğu envai hakaret ve tehtidatı göz önüne getirdikçe memleketin kendi kendisine ne muazzam buhranlar i[h]zar etmiş olduğuna şaşır kalır.

“Şakir’in Vefatı” sernameli beşinci makalede eslaf-ı muharririnden bir kaçının sergüzeşt-i siyahî mahkidir. “Bosna”da “Gülşen Saray” namıyla bir gazete neşr etmiş olan “Şakir” namında bir zatın vefatı haberi üzerine:

<<Ne hata eyledik eyledik ey teber kec-endaz felek

<<Milletin geldi cigergâhında durdu peykan>>

“İnsan <<Daniş>> Beyler, <<Hafız Müşfik>>ler, <<Ali>>ler gibi tabiatın asırlarca itib-ı nefis ederek yetiştirebildiği cevahir-i istidadın kimini verem döşeklerinde, kimini cünun sahralarında, kimini meyhane köşelerinde heba olmuş gördükçe, hakikaten nur-i dide-i vatan denilmeye şayan olan sair bir takım nevadir-i adap ve irfanın sine-şikaf her afat olan efkâr-ı hürriyetin zurbazusu sayesinde felekle pençeleşircesine meydana atılarak ve saika-ı yes ile ifna-yı vücut etmekten ise en kudretli silah-ı taaddi bile galip olan kalemlerine dayanarak beş on sene içinde azade-i istikbale beraat-ı istihlâl olmak üzere en evvel edebiyatın rabt-ı vasıl-ı kalem denilen zincir-i esaretini olsun pare pare ettiklerini

görmek insaniyete müştak olanları bir hayat-ı saniyeye mazhar olmuş kadar vect ve hale müstagrağ etse layıktır”

Şu satırlardan münfehim olduğu üzere eslâf-ı muharririn arasında “Daniş” “Hafız Müşfik”, “Ali” namlarında üç zat daha var imiş.

“Ebuzziya” merhum, elbette bu üç zata ait fikarat ve teracimi bir yere sıkıştırmıştır. Binaenaleyh “tarih-i matbuat”ımız üç güzide sima daha kazanmış olur. Bundan maada makalede:

“Mesela memleketimizde eli kalem tutar ve bugünle beraber hükümet sayesinde geçindiğinden istiğna gösterir birkaç çocuk peyda olduğunu işittik, arası bir yıl geçmeden bu fikr-i terakkiye rayet-keş müsabakat olanlardan <<Refik>>in daha yüzünü görmeden büyük kolerada tabutunu gördük”

Kaydı da vardı ki merhum ile beraber derde baliğ oluruz.

“Şakir” merhuma gelince 1285 sene-i hicriyesi zilhiccesinin 29’unda “Gülşen-i Saray Muharriri” imzasıyla yazmış olduğu bir mektupta:

Kendisinin henüz yirmi üç yaşlarında olduğunu, Avrupa’da tahsil etmiş olup pederinden bazı mertebe-i usul dersleri gördüğünü, mülhakattan bir ikisini ufak tefek bir iki memuriyetle gidip gelmekten başka bir sebeple “Bosna”dan çıkmadığı, müteehhil olmak, paraca fakir bulunmak hasebiyle Avrupa’da tahsile, hatta Fransızca’yı olduğu mahalde talime muvaffak olmadığını, fakat Slavca bildiğini bildiriyor, “Hadika” “Gülşen-i Saray”ın hizmetlerini tadat ettiği sırada diyor ki:

“Üç sene geçmeden “Gülşen-i Saray” bir dereceye vardı ki daha Payitaht’a ha[m]il olmayan nezaret-i umumiyeye <<bir [se]ne>>de faale çıkarmaya başladı. Osmanlı süngüleriyle muhafazasına mutmain olduğumuz bir hakkı, bir çocuğun kalemi sayesinde müdafaya cesaret eyledik.

“Sırplarla Bosna gaza geldi... ne gariptir!”

Ma-anber-va..

BÖLÜM 4. YENİ GÜN (İSTANBUL DÖNEMİ)'DE YAYIMLANAN AHMET RASİM'E AİT YAZILARIN İNDEKSİ

4.1. Metinlerin Sistematik İndeksi

'Eşkâl-i Zaman' "Sina'ya İrca-i Nazar", S.1, s.3, 26 Zilkade 1336/2 Eylül 1334/02 Eylül 1918

'Eşkâl-i Zaman' "Yevm-i Cedit, Rızk-ı Cedit", S.1, s.4, 26 Zilkade 1336/2 Eylül 1334/02 Eylül 1918

'Eşkâl-i Zaman' "Hal-i Harp", S.2, s.1, 27 Zilkade 1336/3 Eylül 1334/03 Eylül 1918 (GA)

'Eşkâl-i Zaman' "Sinir!", S.4, s.1, 29 Zilkade 1336/5 Eylül 1334/05 Eylül 1918 (GA)

'Eşkâl-i Zaman' "Araba", S.4, s.1, 30 Zilkade 1336/6 Eylül 1334/06 Eylül 1918 (GA)

'Eşkâl-i Zaman' "Her Dem Taze Bir Mesele", S.6, s.1, 01 Zilhicce 1336/07 Eylül 1334/7 Eylül 1918 (GA)

'Eşkâl-i Zaman' "Yeni Günlerin Muhaveratı", S.10, s.1, 05 Zilhicce 1336/11 Eylül 1334/11 Eylül 1918 (GA)

'Eşkâl-i Zaman' "Nebbaş-ı Evvel'e Rahmet", S.11, s.1, 06 Zilhicce 1336/12 Eylül 1334/12 Eylül 1918 (GA)

'Eşkâl-i Zaman' "Cız ile Vız", S.13, s.1, 08 Zilhicce 1336/14 Eylül 1334/14 Eylül 1918 (GA)

'Eşkâl-i Zaman' "Elfel Mesele Vel Mesele", S.15, s.1, 10 Zilhicce 1336/16 Eylül 1334/16 Eylül 1918 (GA)

'Eşkâl-i Zaman' "Kurban Bayramı", S.16, s.3, 11 Zilhicce 1336/17 Eylül 1334/17 Eylül 1918

'Eşkâl-i Zaman' "Ömrümde Felek Bir Gece Mehtabını Gördüm", S.18, s.1, 15 Zilhicce 1336/22 Eylül 1334/22 Eylül 1918 (GA)

'Eşkâl-i Zaman' "Bir Hatıradır Kalan Nihayet", S.19, s.1, 16 Zilhicce 1336/23 Eylül 1334/13 Eylül 1918 (GA)

'Eşkâl-i Zaman' "İstihza-i Zaman", S.20, s.1, 17 Zilhicce 1336/14 Eylül 1334/14 Eylül 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Bir Kitabe-i Seng-i Mezar”, S. 22, s.1, 19 Zilhicce 1336/26 Eylül 1334/16 Eylül 1918

‘Eşkâl-i Zaman’ “Neyzen”, S.22, s.1, 20 Zilhicce 1336/27 Eylül 1334/23 Eylül 1918

‘Eşkâl-i Zaman’ “Kamet-i Yâra Kimi Dal Dedi Kimi Elif”, S.55, s.1, 22 Muharrem 1337/29 Teşrinievvel 1334/29 Ekim 1918

‘Eşkâl-i Zaman’ “Recebim”, S.56, s.1, 23 Muharrem 1337/30 Teşrinievvel 1334/30 Ekim 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Dipçik İle Kafa”, S.57, s.1, 24 Muharrem 1337/31 Teşrinievvel 1334/31 Ekim 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Almanca Bir Kıraat Kitabından”, S.58, s.2, 25 Muharrem 1337/01 Teşrinisani 1334/01 Kasım 1918

‘Eşkâl-i Zaman’ “Ha Çoğaldı Ha!”, S.59, s.2, 27 Muharrem 1337/02 Teşrinisani 1334/02 Kasım 1918

‘Eşkâl-i Zaman’ “Mantarizm”, S.61, s.1, 29 Muharrem 1337/04 Teşrinisani 1334/04 Kasım 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Yah Yes”, S.63, s.1, 02 Safer 1337/06 Teşrinisani 1334/06 Kasım 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Fırar Hakkında”, S.64, s.1, 03 Safer 1337/07 Teşrinisani 1334/07 Kasım 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Babıali Caddesi”, S.65, s.1, 04 Safer 1337/08 Teşrinisani 1334/08 Kasım 1918

‘Yeni Türkiye’ “Anadolu ve Türkler Hakkında İktitafat 1”, S.66, s.2, 05 Safer 1337/09 Teşrinisani 1334/9 Kasım 1918

‘Eşkâl-i Zaman’ “Rüya-yı Kâzibe”, S.69,s.1, 08 Safer 1337/12 Teşrinisani 1334/12 Kasım 1918

‘Yeni Türkiye’ “Anadolu ve Türkler Hakkında İktitafat 2”, S.70, s.1-2, 09 Safer 1337/14 Teşrinisani 1334/13 Kasım 1918

‘Eşkâl-i Zaman’ “Annemle Ben”, S.71, s.1, 10 Safer 1337/14 Teşrinisani 1334/14 Kasım 1918

‘Eşkâl-i Zaman’ “İki Şahsiyet Arasında Alaka”, S.72, s.1, 11 Safer 1337/15 Teşrinisani 1334/15 Kasım 1918 (GA)

‘Yeni Türkiye’ “Anadolu ve Türkler Hakkında İktitafat 3”, S.75, s.1-2, 14 Safer 1337/18 Teşrinisani 1334/18 Kasım 1918

‘Eşkâl-i Zaman’ “Hâl ve Mevki”, S.79, s.1, 18 Safer 1337/22 Teşrinisani 1334/22 Kasım 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Yetmiyormuş Gibi”, S.81, s.1, 20 Safer 1337/24 Teşrinisani 1334/24 Kasım 1918 (GA)

‘Yeni Türkiye’ “Anadolu ve Türkler Hakkında İktitafat 4”, S.82, s.1-2, 21 Safer 1337/25 Teşrinisani 1334/27 Kasım 1918

‘Eşkâl-i Zaman’ “Yeni Aşk”, S.84, s.1, 23 Safer 1337, 27 Teşrinisani 1334/27 Kasım 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Bilmem Görmedim”, S. 86, s.1, 25 Safer 1337/29 Teşrinisani 1334/29 Kasım 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Ayak Meselesi”, S.88, s.1, 26 Safer 1337/01 Kânunuevvel 1334/01 Aralık 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Hımar-ı Matbuat”, S.92, s.1, 01 Rebiyülevvel 1337/05 Kânunuevvel 1334/05 Aralık 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Humar-ı Matbuat”, S.96, s.1, 05 Rebiyülevvel 1337/09 Kânunuevvel 1334/09 Aralık 1918

‘Eşkâl-i Zaman’ “Savulun Nefi Geliyor”, S.97, s.1, 06 Rebiyülevvel 1337/10 Kânunuevvel 1334/10 Aralık 1918

‘Eşkâl-i Zaman’ “Mutlaka Nazır Olmalıyım”, S.98, s.1, 07 Rebiyülevvel 1337/11 Kânunuevvel 1334/11 Aralık 1918

‘Eşkâl-i Zaman’ “Ve Minel Garaib”, S.99, s.1, 08 Rebiyülevvel 1337/12 Kânunuevvel 1334/12 Aralık 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Gördüm Nefi’in Sopa Elinde”, S.100, s.1, 08 Rebiyülevvel 1337/12 Kânunuevvel 1334/12 Aralık 1918³⁵⁶

‘Eşkâl-i Zaman’ “Yave!”, S.101, s.1, 09 Rebiyülevvel 1337/13 Kânunuevvel 1334/13 Aralık 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Bir Veda”, S.102, s.1, 10 Rebiyülevvel 1337/15 Kânunuevvel 1334/15 Aralık 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “İstanbul Kuş Bakışı”, S.103, s.1, 11 Rebiyülevvel 1337/16 Kânunuevvel 1334/16 Aralık 1919 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Yeni Bir Muhrec-i Muharririn”, S.104, s.1 12 Rebiyülevvel 1337/17 Aralık 1334/17 Aralık 1918

‘Eşkâl-i Zaman’ “El Cünunu Fünunu Akalluha Sebun”, S.106, s.1, 14 Rebiyülevvel 1337/19 Kânunuevvel 1334/19 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Dünyaya İkinci Geliş”, S.107, s.1, 15 Rebiyülevvel 1337/20 Kânunuevvel 1334/20 Aralık 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Eşek Davası”, S.108, s.1, 16 Rebiyülevvel 1337/21 Kânunuevvel 1334/21 Aralık 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Vay Burnum!”, S.109, s.1, 17 Rebiyülevvel 1337/22 Kânunuevvel 1334/22 Aralık 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “İdara, Medana, Dübara”, S.110, s.1, 18 Rebiyülevvel 1337/23 Kânunuevvel 1334/23 Aralık 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Karnavala mı Çıkacağız?”, S.11, s.2, 19 Rebiyülevvel 1337/24 Kânunuevvel 1334/24 Aralık 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Merd-i Garip” S.112, s.2, 20 Rebiyülevvel 1337/25 Kânunuevvel 1334/25 Aralık 1918 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Kim..? Ben!”, S.113, s.1, 21 Rebiyülevvel 1337/26 Kânunuevvel 1334/26 Aralık 1918 (GA)

³⁵⁶ Bu sayının tarihi bir önceki gün ile aynı basılmıştır.

- ‘Eşkâl-i Zaman’ “O Ne Bakış İdi?”, S.114, s.1, 22 Rebiyülevvel 1337/27 Kânunuevvel 1334/27 Aralık 1918 (GA)
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Salıvermedi!”, S.115, s.2, 23 Rebiyülevvel 1337/28 Kânunuevvel 1334/28 Aralık 1918 (GA)
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Çeviremem!”, S.118, s.1, 26 Rebiyülevvel 1337/31 Kânunuevvel 1334/31 Aralık 1918 (GA)
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Zamane”, S.119, s.1, 27 Rebiyülevvel 1337/01 Kânunusani 1335/01 Ocak 1919 (GA)
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Prensip”, S.120, s.1, 28 Rebiyülevvel 1337/02 Kânunusani 1335/02 Ocak 1919 (GA)
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Bugünlerde Darp Olunabilecek Emsal”, S.121, s.1, 29 Rebiyülevvel 1337/03 Kânunusani 1335/03 Ocak 1919 (GA)
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Muhabbet Karşılığı Olur”, S.123, s.1, 01 Rebiyühahir 1337/05 Kânunusani 1335/05 Ocak 1919
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Akıl Edemedim Olmalı İmişim”, S.128, s.1, 06 Rebiyühahir 1337/10 Kânunusani 1335/10 Ocak 1919 (GA)
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Bayılırım” S.129, s.1, 07 Rebiyühahir 1337/11 Kânunusani 1335/11 Ocak 1919 (GA)
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Cemiyet-i İşan”, S.132, s.1, 10 Rebiyühahir 1337/14 Kânunusani 1335/14 Ocak 1919 (GA)
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Ufak Bir Monolog”, S.133, s.1, 11 Rebiyühahir 1337/15 Kânunusani 1335/15 Ocak 1919 (GA)
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “İsırır Oğlum İsırır”, S.134, s.1, 12 Rebiyühahir 1337/16 Kânunusani 1335/16 Ocak 1919 (GA)
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “ Meğer Bağırıp Çağırarak İstermiş”, S.135, s1, 13 Rebiyühahir 1337/17 Kânunusani 1335/17 Ocak 1919
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Hırsızdan Çalmış Şeytan da Görmüş Şaşırılmış”, S.136, s.1, 14 Rebiyühahir 1337/18 Kânunusani 1335/18 Ocak 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Teallüller Arasında Fark Yok”, S.138, s.1, 16 Rebiyülahir 1337/20 Kânunusani 1335/20 Ocak 1919 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Dobra Dobra Söyleyelim”, S.140, s.1, 18 Rebiyülahir 1337/22 Kânunusani 1335/22 Ocak 1919 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Dünyanın Altı da var Üstü de”, S.141,s.1, 19 Rebiyülahir 1337/23 Kânunusani 1335/23 Ocak 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Nara-i Zaman”, S.142, s.1, 20 Rebiyülahir 1337/24 Kânunusani 1335/24 Ocak 1919³⁵⁷ (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Eski Günler”, S.144, s.2, 22 Rebiyülahir 1337/26 Kânunusani 1335/26 Ocak 1919³⁵⁸ (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Yeni Muhadenetler”, S.145, s.1, 23 Rebiyülahir 1337/27 Kânunusani 1335/27 Ocak 1919 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Meğer Biz İlk Tımarhaneci İmişiz”, S.151, s.1, 01 Cemaziyelevvel 1337/ 03 Şubat 1335/03 Şubat 1919 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Ah Efendim Dügâh”, S.152, s.1, 02 Cemaziyelevvel 1337/04 Şubat 1335/04 Şubat 1919 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Koçu”, S.156, s.1, 06 Cemaziyelevvel 1337/08 Şubat 1335/08 Şubat 1919

‘Yeni Türkiye’ “Türklüğü Anadolu’nun Taş, Toprağında Mütalaa”, S.170, s.2, 21 Cemaziyelevvel 1337/22 Şubat 1335/22 Şubat 1919³⁵⁹

‘Eşkâl-i Zaman’ “Düttürü Leyla”, S.176, s.1, 27 Cemaziyelevvel 1337/28 Şubat 1335/28 Şubat 1919 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “ Mühim Bir Mesele-i Riyaziye”, S.197, s.1, 18 Cemaziyelahir 1337/21 Mart 1335/21 Mart 1919 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Benim Beyanatım”, S.198, s.1, 19 Cemaziyelahir 1337/22 Mart 1335/22 Mart 1919 (GA)

³⁵⁷Yazı, sansür sebebiyle *Eski Gün* olarak basılan nüshadadır.

³⁵⁸ Yazı, sansür sebebiyle *Eski Gün* olarak basılan nüshadadır.

³⁵⁹ Yazı, sansür sebebiyle *Eski Gün* olarak basılan nüshadadır.

‘Eşkâl-i Zaman’ “Bir Sergüzeşt”, S.199, s.1, 20 Cemaziyelahir 1337/23 Mart 1335/23 Mart 1919 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Bir Şey Olacak”, S.200, s.1, 21 Cemaziyelahir 1337/24 Mart 1335/24 Mart 1919 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Tabiatın Bir İki Sesi”, S.201, s.1, 22 Cemaziyelahir 1337/25 Mart 1335/25 Mart 1919 (GA)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Son Hovardalığım”, S.202, s.1, 23 Cemaziyelahir 1337/26 Mart 1335/26 Mart 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Kâbus”, S.204, s.1-2, 15 Muharrem 1338/11 Teşrinievvel 1335/11 Ekim 1919 (GA)

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “Vahdet-i Millîye’nin Eşkâl-i İbtidaiyesinden”, S.204, s.3, 15 Muharrem 1338/11 Teşrinievvel 1335/11 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Tefil Babı”, S.205, s.1, 16 Muharrem 1338/12 Teşrinievvel 1335/12 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Değişmedik Bir Kafamız Kalmış”, S.206, s.2, 17 Muharrem 1338/13 Teşrinievvel 1335/13 Ekim 1919

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “Vahdet-i Millîye”, S.206, s.3, 17 Muharrem 1338/13 Teşrinievvel 1335/13 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Nev Zemin Muhavereler”, S.207, s.2, 18 Muharrem 1338/14 Teşrinievvel 1335/14 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Biz Kim? Memleket Kim?”, S.208, s.2, 19 Muharrem 1338/15 Teşrinievvel 1335/15 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Maşallah”, S.209, s.2, 20 Muharrem 1338/16 Teşrinievvel 1335/16 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Deli mi Ne?”, S.210, s.1, 21 Muharrem 1338/17 Teşrinievvel 1335/17 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Bir Kafatası Üzerine”, S.211, s.3, 22 Muharrem 1338/18 Teşrinievvel 1335/17 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Mebus Namzetliği”, S.212, s.2, 23 Muharrem 1338/19 Teşrinievvel 1335/19 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Sen Yalatma Ya Rabbi!”, S.213, s.2, 24 Muharrem 1338/20 Teşrinievvel 1335/20 Ekim 1919

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “Türklerin Tarihî Kabahatleri”, S.213, s.3, 24 Muharrem 1338/20 Teşrinievvel 1335/20 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Çok mu Söylemişem!” S.214, s.2, 25 Muharrem 1338/21 Teşrinievvel 1335/21 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Gevezeliklerimiz”, S.215, s.2, 26 Muharrem 1338/22 Teşrinievvel 1335/22 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Emri Vaki”, S.216, s.2, 27 Muharrem 1338/23 Teşrinievvel 1335/23 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Alım Satım Usulleri”, S.217, s.2, 28 Muharrem 1338/24 Teşrinievvel 1335/24 Ekim 1919

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “Osmanlılık Vahdet-i Amirdir”, S.217 s.2, 28 Muharrem 1338/24 Teşrinievvel 1335/24 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Ermeniye-i Sugra”, S.218, s.3, 29 Muharrem 1338/25 Teşrinievvel 1335/25 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Düdük!”, S.219, s.2, 30 Muharrem 1338/26 Teşrinievvel 1335/26 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “İnsan Konuşa Konuşa”, S.220, s.1-2, 01 Safer 1338/27 Teşrinievvel 1335/27 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “İsteddiğimiz Mebuslar”, S.221, s.1, 02 Safer 1338/28 Teşrinievvel 1335/28 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Tarih ile Hesap Zihnîye Kuvvet”, S.222, s.2, 03 Safer 1338/29 Teşrinievvel 1335/29 Ekim 1919

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “Vahdet-i Millîye Avamilinden: Askerliğimiz”, S.222, s.3, 03 Safer 1338/29 Teşrinievvel 135/29 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Şimdi de İş Meselesi”, S.224, s.3, 05 Safer 1338/31 Teşrinievvel 1335/31 Ekim 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Dil Kelimesi Hakkında”, S.225, s.3-4, 06 Safer 1338/01 Teşrinisani 1335/1 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Bize Tariz”, S.226, s.2, 07 Safer 1338/02 Teşrinisani 1335/02 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Tabii Aşı”, S.227, s.2, 08 Safer 1338/03 Teşrinisani 1335/03 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “İntihabat Arasında Darb-ı Emsal”, S.228, s.1, 09 Safer 1338/04 Teşrinisani 1335/04 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Bir Sabah”, S.229, s.2, 10 Safer 1338/05 Teşrinisani 1335/05 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “İki Lort”, S.230, s.2, 11 Safer 1338/06 Teşrinisani 1335/06 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Asayiş Berkemal!?” , S.231, s.1, 12 Safer 1338/07 Teşrinisani 1335/07 Kasım 1919

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “İstibdad-ı Edebî Zamanında: Tarz-ı İnşat”, S.232, s.2, 13 Safer 1338/08 Teşrinisani 1335/08 Kasım 1919 (MŞE)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Köşe Bucak Muhaveratı”, S.233, s.1, 14 Safer 1338/09 Teşrinisani 1335/09 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Yaşasın!”, S.235, s.2, 16 Safer 1338/11 Teşrinisani 1335/11 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Kayış Bacaklar”, S.236, s.2, 17 Safer 1338/12 Teşrinisani 1335/12 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Devay-yı Kel”, S.238, s.1, 19 Safer 1338/14 Teşrinisani 1335/14 Kasım 1919

‘Yen Gün İçinde Eski Günler’ “İstibdad-ı Edebî”de: Ecnas-ı Edebiye”, S.238, s.3, 19 Safer 1338/14 Teşrinisani 1335/14 Kasım 1919 (MŞE)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Galiba Herkes Anlamış”, S.239, s.1, 20 Safer 1338/15 Teşrinisani 1335/15 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Neredesin Cinci Hoca!”, S.240, s.2, 21 Safer 1338/16 Teşrinisani 1335/16 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Sudan Geçiniş”, S.241, s.2, 22 safer 1338/17 Teşrinisani 1335/17 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Meğer Kimler İmiş?”, S.242, s.2, 23 Safer 1338/18 Teşrinisani 1335/18 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Ha Yükseliriz Ha!”, S.243, s.2, 24 Safer 1338/19 Teşrinisani 1335/19 Kasım 1919

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “Türkler Vahdet-i Millîye Kahramanıdır”, S.243, s.3, 24 Safer 1338/19 Teşrinisani 1335/19 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Kamer’e Seyahat”, S.244 s.1, 25 Safer 1338/20 Teşrinisani 1335/20 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Tahlil-i Manevi”, S.245, s.1, 26 Safer 1338/21 Teşrinisani 1335/21 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Terbiye-i Matbuat”, S.246, s.1, 27 Safer 1338/22 Teşrinisani 1335/22 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Gel Karagöz’e”, S.247, s.1, 28 Safer 1338/23 Teşrinisani 1335/23 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Esrar-ı Zaman”, S.248, s.1, 29 Safer 1338/24 Teşrinisani 1335/24 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Birer Birer Çıkıyorlar”, S.249, s.1, 01 Rebiyülevvel 1338/25 Teşrinisani 1335/25 Kasım 1919

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “İstibdad-ı Edebî”de Mithat Efendi, Ben, Muallim Naci”, S.249, s.3, 01 Rebiyülevvel 1338/25 Teşrinisani 1335/25 Kasım 1919 (MŞE)

‘Eşkâl-i Zaman’ “İmlaya Gelebilecek Miyiz?”, S.250, s.1, 02 Rebiyülevvel 1338/26 Teşrinisani 1335/26 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Bir Hatıra”, S.252, s.2, 04 Rebiyülevvel 1338/28 Teşrinisani 1335/28 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Fare Meselesi”, S.253, s.1, 05 Rebiyülevvel 1338/29 Teşrinisani 1335/29 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Kamyon Safası”, S.254, s.1, 06 Rebiyülevvel 1338/30 Teşrinisani 1335/30 Kasım 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Asri Terbiyeden İstifa”, S.255, s.1, 07 Rebiyülevvel 1338/01 Kânunuevvel 1335/01 Aralık 1919

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “İstibdad-ı Edebî’de: Birkaç Şahsiyet-i Marufe”, S.255, s.3, 07 Rebiyülevvel 1338/01 Kânunuevvel 1335/01 Aralık 1919 (MŞE)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Sen Sus!”, S.256, s.2, 08 Rebiyülevvel 1338/02 Kânunuevvel 1335/02 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Arzuhâl”, S.257, s.1, 09 Rebiyülevvel 1338/03 Kânunuevvel 1335/03 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Suikast”, S.258, s.1, 10 Rebiyülevvel 1338/04 Kânunuevvel 1335/04 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Gel Kantara”, S.259, s.1, 11 Rebiyülevvel 1338/05 Kânunuevvel 1335/05 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Sarhoşlukla”, S.260, s.2, 12 rebiyülevvel 1338/06 Kânunuevvel 1335/06 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Baştan Tırnağa Mebus Olmak İçin”, S.261, s.1, 13 Rebiyülevvel 1335/07 Kânunuevvel 1335/07 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Çıkan Çıkana”, S.262, s.1, 14 Rebiyülevvel 1338/08 Kânunuevvel 1335/08 Aralık 1919

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “İstibdad-ı Edebî’de; Yine Muallim Naci”, S.262, s.3, 14 Rebiyülevvel 1338/08 Kânunuevvel 1335/08 Aralık 1919 (MŞE)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Gittikçe Maddi Oluyoruz”, S.264, s.1, 16 Rebiyülevvel 1338/10 Kânunuevvel 1335/10 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Eski Dert Tazeleniyor”, S.265, s.1, 17 Rebiyülevvel 1338/11 Kânunuevvel 1335/11 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Mam Tanı”, S.266, s.1, 18 Rebiyülevvel 1338/12 Kânunuevvel 1335/12 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Ha Çağıracaklar Ha!”, S.267, s.2, 19 Rebiyülevvel 1338/13 Kânunuevvel 1335/13 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Yayıyorlarsa”, S.268, s.2, 20 Rebiyülevvel 1338/14 Kânunuevvel 1335/14 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Peder Bey Oğlum”, S.269, s.2, 21 Rebiyülevvel 1338/15 Kânunuevvel 1335/15 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Eski Biçim: Malakof”, S.270, s.1, 23 Rebiyülevvel 1338/16 Kânunuevvel 1335/16 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Cümel-i Hikemîye-i İmlaiye”, S.271, s.1, 24 Rebiülevvel 1338/17 Kânunuevvel 1335/17 Aralık 1919

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “İstibdad-ı Edebî’de: Der Beyan-ı Viladet-i Edebiyat-ı Cedide”, S.271, s.3, 24 Rebiülevvel 1338/17 Kânunuevvel 1335/17 Aralık 1919 (MŞE)

‘Eşkâl-i Zaman’, “Kazanan Numaralar”, S.272, s.1, 25 Rebiyülevvel 1338/18 Kânunuevvel 1335/18 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Kimya-yı Siyasi!”, S.273, s.2, 26 Rebiyülevvel 1338/19 Kânunuevvel 1335/19 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Aç Gözünü Yoksa Açtırmazlar”, S.274, s.1, 27 Rebiyülevvel 1338/20 Kânunuevvel 1335/20 Aralık 1919

‘Eşkâl-i Zaman’ “Keka!”, S.275, s.1, 28 Rebiyülevvel 1338/21 Kânunuevvel 1335/21 Aralık 1919

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “İstibdad-ı Edebî’de; Mahafil-i Edebiye Numunelerinden Birkaçı”, S.275, s.3, 28 Rebiyülevvel 1338/21 Kânunuevvel 1335/21 Aralık 1919 (MŞE)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Eski Yeni Hâl”, S.276, s.1, 30 Rebiyülevvel 1338/22 Kânunuevvel 1335/22 Aralık 1919

- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Birinci Çıkmışım”, S.278, s.2, 01 Rebiyülahir 1338/24 Kânunuevvel 1335/24 Aralık 1919
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Pazar Ola Ey Eslâf”, S.279, s.1, 02 Rebiyülahir 1338/25 Kânunuevvel 1335/25 Aralık 1919
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Haraççılar Çoğaldı, Savulun!”, S.280, s.2, 03 Rebiyülahir 1338/26 Kânunuevvel 1335/27 Aralık 1919
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Bir Fırka daha Çıkıyor”, S.281, s.2, 04 Rebiyülahir 1338/27 Kânunuevvel 1335/27 Aralık 1919
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Müjdeler”, S.282, s.3, 05 Rebiyülahir 1338/28 Kânunuevvel 1335/28 Aralık 1919
- ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “İstibdad-ı Edebî’de: Harekât-ı Edebiye Envai ile Sansür” S.282, s.3, , 05 Rebiyülahir 1338/28 Kânunuevvel 1335/28 Aralık 1919 (MŞE)
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Bir İki Darb-ı Mesel Daha” S.283, s.1, 06 Rebiyülahir 1338/29 Kânunuevvel 1335/29 Aralık 1919
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “İstanbul’da Yeni İttihat ve Terakki”, S.284, s.2, 07 Rebiyülahir 1338/30 Kânunuevvel 1335/30 Aralık 1919
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Ci Edatının Tahlil ve Terkibi”, S.285, s.1, 08 Rebiyülahir 1338/31 Kânunuevvel 1335/31 Aralık 1919
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Mazide: Sükna Meselesi”, S.286, s.2, 09 Rebiyülahir 1338/01 Kânunusani 1336/01 Ocak 1920
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Korku Belâsı”, S.287, s.1, 10 Rebiyülahir 1338/02 Kânunusani 1336/02 Ocak 1920
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Rüyanın İspanyolu”, S.288, s.1, 11 Rebiyülahir 1338/03 Kânunusani 1336/03 Ocak 1920
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Bugünlerin Muhaveratı”, S.289, s.2, 12 Rebiyülahir 1338/04 Kânunusani 1336/04 Ocak 1920
- ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “İstibdad-ı Edebî’de: Bir İki Mahfil-i Edebî Daha”, S.289, s.2, 12 Rebiyülahir 1338/04 Kânunusani 1336/04 Ocak 1920 (MŞE)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Cilve-i Tesadüf”, S.290, s.2, 14 Rebiyülahir 1338/05 Kânunusani 1336/04 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Badel Sulh”, S.291, s.2, 15 Rebiyülahir 1338/06 Kânunusani 1336/06 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Bir Daha Mı?”, S.292, s.2, 16 Rebiyülahir 1338/07 Kânunusani 1336/07 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Namzetler Ayık Davranın”, S.293, s.1, 17 Rebiyülahir 1338/08 Kânunusani 1336/08 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Ya Sabır!”, S.294, s.1, 18 Rebiyülahir 1338/09 Kânunusani 1336/09 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “İş Biçarenin”, S.295, s.1, 19 Rebiyülahir 1338/10 Kânunusani 1336/10 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Kel Oğlan”, S.296, s.2, 20 Rebiyülahir 1338/11 Kânunusani 1336/11 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Dediğim Dedik”, S.297, s.1, 21 Rebiyülahir 1338/12 Kânunusani 1336/12 Ocak 1920

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “İstibdad-ı Edebî’de: Bir Şairin Köşesi”, S.298, s.2, 22 Rebiyülahir 1338/13 Kânunusani 1336/13 Ocak 1920 (MŞE)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Yine Bugünlerin Muhaveratı”, S.299, s.2, 23 Rebiyülahir 1338/14 Kânunusani 1336/14 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Bir İki Hatıra”, S.300, s.1, 24 Rebiyülahir 1338/15 Kânunusani 1336/15 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Değil”, S.301, s.1, 25 Rebiyülahir 1338/16 Kânunusani 1336/16 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Eski Bir Muharrir İle Hasbihal”, S.302, s.3, 26 Rebiyülahir 1338/17 Kânunusani 1336/17 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “İki İntihap Arasında Üç Gedik”, S.303, s.3, 27 Rebiyülahir 1338/18 Kânunusani 1336/18 Ocak 1920

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “İstibdad-ı Edebî”de: Osmanlı Türklerinin Bir İcad-ı Mühimme-yi Lisan-ı Osmanî”, S.303, s.3, 27 Rebiyülahir 1338/18 Kânunusani 1336/18 Ocak 1920 (MŞE)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Et Kesimi”, S.304, s.2, 28 Rebiyülahir 1338/19 Kânunusani 1336/19 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Acaba Ne Diyorlar?”, S.306, s.2, 29 Rebiyülahir 1338/21 Kânunusani 1336/21 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Vay Üstad-ı Muhteremlerim!”, S.307, s.1, 30 Rebiyülahir 1338/22 Kânunusani 1336/22 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Acaba Kandedir Kande”, S.308, s.1, 01 Cemaziyelevvel 1338/23 Kânunusani 1336/23 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Efem Kararını Biliyor Mu?”, S.309, s.1, 02 Cemaziyelevvel 1338/24 Kânunusani 1336/24 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Avrupa Bir Yana”, S.310, s.1, 03 Cemaziyelevvel 1338/25 Kânunusani 1336/25 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Harpten Evvel”, S.312, s.1, 05 Cemaziyelevvel 1338/27 Kânunusani 1336/27 Ocak 1020

‘Eşkâl-i Zaman’ “Sefine-i Nuh”, S.313, s.3, 06 Cemaziyelevvel 1338/28 Kânunusani 1336/28 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Vay Muz Bıyık Beyim”, S.314, s.3, 07 Cemaziyelevvel 1338/29 Kânunusani 1336/29 Ocak 1920

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ ‘İstibdad-ı Edebî’de: Kadınlar”, S.314, s.4, 07 Cemaziyelevvel 1338/29 Kânunusani 1336/29 Ocak 1920 (MŞE)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Bize de Mübareği Size de”, S.315, s.1, 08 Cemaziyelevvel 1338/30 Kânunusani 1336/30 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Yuf Borusu”, S.316, s.1, 09 Cemaziyelevvel 1338/31 Kânunusani 1336/31 Ocak 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Ya Sabır”, S.317, s.1, 10 Cemaziyelevvel 1338/01 Şubat 1336/01 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Eziciler Yurdu”, S.318, s.1, 11 Cemaziyelevvel 1338/02 Şubat 1336/02 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “İşte Başlıyoruz”, S.319, s.2, 12 Cemaziyelevvel 1338/03 Şubat 1336/03 Şubat 1920

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “İstibdad-ı Edebi’de: İmtihan-ı Liyakat”, S. 319, s.3, 12 Cemaziyelevvel 1338/03 Şubat 1336/03 Şubat 1920 (MŞE)

‘Eşkâl-i Zaman’ “Allah Cümleyi Hab-ı Gafletten İkaz Eyleye”, S.320, s.2, 13 Cemaziyelevvel 1338/04 Şubat 1334/04 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Eski Rüyalar da Kalmamış”, S.321, s.2, 14 Cemaziyelevvel 1338/05 Şubat 1336/05 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Yirminci Asır”, S.322, s.1, 15 Cemaziyelevvel 1338/06 Şubat 1336/06 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Ortak Olsak mı Dersiniz”, S.323, s.1, 16 Cemaziyelevvel 1338/07 Şubat 1336/07 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Titreme Gerdanlık Bin Bez Yüze”, S.324, s.1, 17 Cemaziyelevvel 1338/08 Şubat 1336/08 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “El Harb-i Hudatun”, S.325, s.2, 18 Cemaziyelevvel 1338/09 Şubat 1336/09 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Mı?”, S.326, s.2, 19 Cemaziyelevvel 1338/10 Şubat 1336/10 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Kar Sohbeti”, S.328, s.1, 21 Cemaziyelevvel 1338/12 Şubat 1336/12 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Renk Renk Üşüyoruz”, S.329, s.1, 22 Cemaziyelevvel 1338/13 Şubat 1336/13 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Laterna”, S.330, s.2, 23 Cemaziyelevvel 1338/14 Şubat 1336/14 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Harb-i Umumi Neticelerinden”, S.331, s.2 24 Cemaziyelevvel 1338/15 Şubat 1336/15 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Kurnazlar İçinde Kaldık”, S.333, s.1 26 Cemaziyelevvel 1338/17 Şubat 1336/17 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Şehrimiz Allah’a Emanet”, S.334, s.1, 27 Cemaziyelevvel 1338/18 Şubat 1336/18 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Çocuktan Al Haberi”, S.335, s.2, 28 Cemaziyelevvel 1338/19 Şubat 1336/19 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Soğuk İçin Tahammül Nüshaları”, S.336, s.1, 29 Cemaziyelevvel 1338/20 Şubat 1336/20 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Polis”, S.336, s.2, 01 Cemaziyelahir 1338/21 Şubat 1336/21 Şubat 1920

‘Eşkâl- Zaman’ “Nasıl Olsa Çakılıyorlar”, S.338, s.1, 02 Cemaziyelahir 1338/22 Şubat 1336/22 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Saika”, S.339, s.1, 03 Cemaziyelahir 1338/23 Şubat 1336/23 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Bir Perde Daha İndi”, S.341, s.1, 05 Cemaziyelahir 1338/25 Şubat 1336/25 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “İçme! İçerim!”, S.342, s.1, 06 Cemaziyelahir 1338/26 Şubat 1336/26 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “114”, S.343, s.1, 07 Cemaziyelahir 1338/27 Şubat 1336/27 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Biz Onların Topunu Biliriz”, S.344, s.2, 08 Cemaziyelahir 1338/28 Şubat 1336/28 Şubat 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Çocuklar Konuştuktan Sonra”, S.346, s.1, 10 Cemaziyelahir 1338/1 Mart 1336/1 Mart 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Anlaşıldı Vehbi’nin Kerrakesi”, S.347, s.1, 11 Cemaziyelahir 1338/2 Mart 1336/2 Mart 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Yine İstanbul”, S.352, s.1, 16 Cemaziyelahir 1338/7 Mart 1336/7 Mart 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Tekaza-yı Dehr”, S.353, s.1, 17 Cemaziyelahir 1338/8 Mart 1336/8 Mart 1920

- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Çeşm-i İnsaf Gibi Akla Mizan Olmaz” S.354, s.1, 18 Cemaziyelahir 1338/9 Mart 1336/9 Mart 1920
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Topçu Malı”, S.355, s.1, 19 Cemaziyelahir 1338/10 Mart 1336/10 Mart 1920
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Hayatta Makusiyetler”, S.357, s.1, 21 Cemaziyelahir 1338/12 Mart 1336/12 Mart 1920
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “İdare-i Maslahat Ne Demek imiş?”, S.358, s.1, 22 Cemaziyelahir 1338/13 Mart 1336/13 Mart 1920
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Mek Mart”, S.359, s.1, 23 Cemaziyelahir 1338/14 Mart 1336/14 Mart 1920
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Penc ü Dü”, S.360, s.1, 24 Cemaziyelahir 1338/15 Mart 1336/15 Mart 1920
- ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “İstibdad-ı Edebî’de: Şair Tipleri”, S.365, s.1, 07 Recep 1338/28 Mart 1336/28 Mart 1920
- ‘Kadınlığa Dair’ “İstanbul’un Eski Kadınlığı 1”, S.367, s.1-2, 09 Recep 1338/30 Mart 1336/30 Mart 1920
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Şöyle Bir Düşünüş”, S.368, s.1, 10 Recep 1338/31 Mart 1336/31 Mart 1920
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Var mı İmiş Acaba?”, S.369, s.1, 11 Recep 1338/01 Nisan 1336/01 Nisan 1920
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Ansefalit Letarjik”, S.370, s.1, 12 Recep 1338/02 Nisan 1336/02 Nisan 1920
- ‘Kadınlığa Dair’ “İstanbul’un Eski Kadınlığı 2”, S.371, s.1, 13 Recep 1338/03 Nisan 1336/03 Nisan 1920
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Dürbün Hikâyesi”, S.372, s.1, 14 Recep 1338/04 Nisan 1336/04 Nisan 1920
- ‘Eşkâl-i Zaman’ “Merih ile Biz”, S.373, s.1, 15 Recep 1338/05 Nisan 1336/05 Nisan 1920

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “İstibdad-ı Edebî’de Makber”, S.374, s.2, 16 Recep 1338/06 Nisan 1336/06 Nisan 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Yağ İle”, S.375, s.1, 17 Recep 1338/07 Nisan 1336/07 Nisan 1920

‘Kadınlığa Dair’ “İstanbul’un Eski Kadınlığı 3”, S.376, s.2, 18 Recep 1338/08 Nisan 1336/08 Nisan 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Yine Derd-i Derunum Tazelendi”, S.377, s.1, 19 Recep 1338/09 Nisan 1336/09 Nisan 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Boş Testi”, S.378, s.1, 20 recep 1338/10 Nisan 1336/10 Nisan 1920

‘Eşkâl-i Zaman’ “Yeni Sükna Meselesi”, S.380, s.1, 22 Recep 1338/12 Nisan 1336/12 Nisan 1920

‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “İstibdad-ı Edebî’de: Salname-i Hadika”, S.380, s.2, 22 Recep 1338/12 Nisan 1336/12 Nisan 1920

4.2. Metinlerin Alfabetik İndeksi

“114”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.343, s.1, 07 Cemaziyelahir 1338/27 Şubat 1336/27 Şubat 1920

“Acaba Kandedir Kande”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.308, s.1, 01 Cemaziyelevvel 1338/23 Kânunusani 1336/23 Ocak 1920

“Acaba Ne Diyorlar?”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.306, s.2, 29 Rebiyühahir 1338/21 Kânunusani 1336/21 Ocak 1920

“Aç Gözünü Yoksa Açtırmazlar”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.274, s.1, 27 Rebiyülevvel 1338/20 Kânunuevvel 1335/20 Aralık 1919

“Ah Efendim Dügâh”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.152, s.1, 02 Cemaziyelevvel 1337/04 Şubat 1335/04 Şubat 1919

“Akıl Edemedim Olmalı İmişim”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.128, s.1, 06 Rebiyühahir 1337/10 Kânunusani 1335/10 Ocak 1919

“Alım Satım Usulleri”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.217, s.2, 28 Muharrem 1338/24 Teşrinievvel 1335/24 Ekim 1919

“Allah Cümleyi Hab-ı Gafletten İkaz Eyleye”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.320, s.2, 13 Cemaziyelevvel 1338/04 Şubat 1334/04 Şubat 1920

“Almanca Bir Kıraat Kitabından”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.58, s.2, 25 Muharrem 1337/01 Teşrinisani 1334/01 Kasım 1918

“Anadolu ve Türkler Hakkında İktitafat 1”, ‘Yeni Türkiye’ S.66, s.2, 05 Safer 1337/09 Teşrinisani 1334/9 Kasım 1918

“Anadolu ve Türkler Hakkında İktitafat 2”, ‘Yeni Türkiye’ S.70, s.1-2, 09 Safer 1337/14 Teşrinisani 1334/13 Kasım 1918

“Anadolu ve Türkler Hakkında İktitafat 3”, ‘Yeni Türkiye’ S.75, s.1-2, 14 Safer 1337/18 Teşrinisani 1334/18 Kasım 1918

“Anadolu ve Türkler Hakkında İktitafat 4”, ‘Yeni Türkiye’ S.82, s.1-2, 21 Safer 1337/25 Teşrinisani 1334/27 Kasım 1918

“Anlaşıldı Vehbi’nin Kerrakesi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.347, s.1, 11 Cemaziyelahir 1338/2 Mart 1336/2 Mart 1920

“Annemle Ben”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.71, s.1, 10 Safer 1337/14 Teşrinisani 1334/14 Kasım 1918

“Ansefalit Letarjik”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.370, s.1, 12 Recep 1338/02 Nisan 1336/02 Nisan 1920

“Araba”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.4, s.1, 30 Zilkade 1336/6 Eylül 1334/06 Eylül 1918

“Arzuhâl”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.257, s.1, 09 Rebiyülevvel 1338/03 Kânunuevvel 1335/03 Aralık 1919

“Asayiş Berkemall?”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.231, s.1, 12 Safer 1338/07 Teşrinisani 1335/07 Kasım 1919

“Asri Terbiyeden İstifa”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.255, s.1, 07 Rebiyülevvel 1338/01 Kânunuevvel 1335/01 Aralık 1919

“Avrupa Bir Yana”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.310, s.1, 03 Cemaziyellevvel 1338/25 Kânunusani 1336/25 Ocak 1920

“Ayak Meselesi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.88, s.1, 26 Safer 1337/01 Kânunuevvel 1334/01 Aralık 1918

“Babıali Caddesi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.65, s.1, 04 Safer 1337/08 Teşrinisani 1334/08 Kasım 1918

“Badel Sulh”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.291, s.2, 15 Rebiyülahir 1338/06 Kânunusani 1336/06 Ocak 1920

“Baştan Tırnağa Mebus Olmak İçin”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.261, s.1, 13 Rebiyülevvel 1335/07 Kânunuevvel 1335/07 Aralık 1919

“Bayılıırım” ‘Eşkâl-i Zaman’ S.129, s.1, 07 Rebiyülahir 1337/11 Kânunusani 1335/11 Ocak 1919

“Benim Beyanatım”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.198, s.1, 19 Cemaziyelahir 1337/22 Mart 1335/22 Mart 1919

“Bilmem Görmedim”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S. 86, s.1, 25 Safer 1337/29 Teşrinisani 1334/29 Kasım 1918

“Bir Daha Mı?”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.292, s.2, 16 Rebiyülahir 1338/07 Kânunusani 1336/07 Ocak 1920

“Bir Fırka Daha Çıkıyor”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.281, s.2, 04 Rebiyülahir 1338/27 Kânunuevvel 1335/27 Aralık 1919

“Bir Hatıra”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.252, s.2, 04 Rebiyülevvel 1338/28 Teşrinisani 1335/28 Kasım 1919

“Bir Hatıradır Kalan Nihayet”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.19, s.1, 16 Zilhicce 1336/23 Eylül 1334/13 Eylül 1918

“Bir İki Darb-ı Mesel Daha” ‘Eşkâl-i Zaman’ S.283, s.1, 06 Rebiyülahir 1338/29 Kânunuevvel 1335/29 Aralık 1919

“Bir İki Hatıra”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.300, s.1, 24 Rebiyülahir 1338/15 Kânunusani 1336/15 Ocak 1920

“Bir Kafatası Üzerine”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.211, s.3, 22 Muharrem 1338/18 Teşrinievvvel 1335/17 Ekim 1919

“Bir Kitab-e Seng-i Mezar”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S. 22, s.1, 19 Zilhicce 1336/26 Eylül 1334/16 Eylül 1918

- “Bir Perde Daha İndi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.341, s.1, 05 Cemaziyelahir 1338/25 Şubat 1336/25 Şubat 1920
- “Bir Sabah”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.229, s.2, 10 Safer 1338/05 Teşrinisani 1335/05 Kasım 1919
- “Bir Sergüzeşt”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.199, s.1, 20 Cemaziyelahir 1337/23 Mart 1335/23 Mart 1919
- “Bir Şey Olacak”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.200, s.1, 21 Cemaziyelahir 1337/24 Mart 1335/24 Mart 1919
- “Bir Veda”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.102, s.1, 10 Rebiyülevvel 1337/15 Kânunuevvel 1334/15 Aralık 1918
- “Birer Birer Çıkıyorlar”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.249, s.1, 01 Rebiyülevvel 1338/25 Teşrinisani 1335/25 Kasım 1919
- “Birinci Çıkmışım”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.278, s.2, 01 Rebiyülahir 1338/24 Kânunuevvel 1335/24 Aralık 1919
- “Biz Kim? Memleket Kim?”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.208, s.2, 19 Muharrem 1338/15 Teşrinievvel 1335/15 Ekim 1919
- “Biz Onların Topunu Biliriz”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.344, s.2, 08 Cemaziyelahir 1338/28 Şubat 1336/28 Şubat 1920
- “Bize de Mübareği Size de”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.315, s.1, 08 Cemaziyelevvel 1338/30 Kânunusani 1336/30 Ocak 1920
- “Bize Tariz”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.226, s.2, 07 Safer 1338/02 Teşrinisani 1335/02 Kasım 1919
- “Boş Testi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.378, s.1, 20 recep 1338/10 Nisan 1336/10 Nisan 1920
- “Bugünlerde Darp Olunabilecek Emsal”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.121, s.1, 29 Rebiyülevvel 1337/03 Kânunusani 1335/03 Ocak 1919
- “Bugünlerin Muhaveratı”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.289, s.2, 12 Rebiyülahir 1338/04 Kânunusani 1336/04 Ocak 1920

“Cemiyet-i İşan”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.132, s.1, 10 Rebiyûlahir 1337/14 Kânunusani 1335/14 Ocak 1919

“Cız ile Vız”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.13, s.1, 08 Zilhicce 1336/14 Eylül 1334/14 Eylül 1918

“Ci Edatının Tahlil ve Terkibi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.285, s.1, 08 Rebiyûlahir 1338/31 Kânunuevvel 1335/31 Aralık 1919

“Cilve-i Tesadûf”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.290, s.2, 14 Rebiyûlahir 1338/05 Kânunusani 1336/04 Ocak 1920

“Cümel-i Hikemîye-i İmlaiye”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.271, s.1, 24 Rebiülevvel 1338/17 Kânunuevvel 1335/17 Aralık 1919

“Çeşm-i İnsaf Gibi Akla Mizan Olmaz” ‘Eşkâl-i Zaman’ S.354, s.1, 18 Cemaziyelahir 1338/9 Mart 1336/9 Mart 1920

“Çeviremem!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.118, s.1, 26 Rebiyülevvel 1337/31 Kânunuevvel 1334/31 Aralık 1918

“Çıkan Çıkana”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.262, s.1, 14 Rebiyülevvel 1338/08 Kânunuevvel 1335/08 Aralık 1919

“Çocuklar Konuştuktan Sonra”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.346, s.1, 10 Cemaziyelahir 1338/1 Mart 1336/1 Mart 1920

“Çocuktan Al Haberi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.335, s.2, 28 Cemaziyelevvel 1338/19 Şubat 1336/19 Şubat 1920

“Çok mu Söylemişem!” ‘Eşkâl-i Zaman’ S.214, s.2, 25 Muharrem 1338/21 Teşrinievvvel 1335/21 Ekim 1919

“Dediğim Dedik”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.297, s.1, 21 Rebiyûlahir 1338/12 Kânunusani 1336/12 Ocak 1920

“Değil”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.301, s.1, 25 Rebiyûlahir 1338/16 Kânunusani 1336/16 Ocak 1920

“Değişmedik Bir Kafamız Kalmış”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.206, s.2, 17 Muharrem 1338/13 Teşrinievvvel 1335/13 Ekim 1919

“Deli mi Ne?”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.210, s.1, 21 Muharrem 1338/17 Teşrinievvel 1335/17 Ekim 1919

“Devay-yı Kel”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.238, s.1, 19 Safer 1338/14 Teşrinisani 1335/14 Kasım 1919

“Dil Kelimesi Hakkında”, ‘Eşkâl-i Zaman’ “S.225, s.3-4, 06 Safer 1338/01 Teşrinisani 1335/1 Kasım 1919

“Dipçik İle Kafa”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.57, s.1, 24 Muharrem 1337/31 Teşrinievvel 1334/31 Ekim 1918

“Dobra Dobra Söyleyelim”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.140, s.1, 18 Rebiyülahir 1337/22 Kânunusani 1335/22 Ocak 1919

“Düdük!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.219, s.2, 30 Muharrem 1338/26 Teşrinievvel 1335/26 Ekim 1919

“Dünyanın Altı da var Üstü de”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.141,s.1, 19 Rebiyülahir 1337/23 Kânunusani 1335/23 Ocak 1919

“Dünyaya İkinci Geliş”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.107, s.1, 15 Rebiyülevvel 1337/20 Kânunuevvel 1334/20 Aralık 1918

“Dürbün Hikâyesi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.372, s.1, 14 Recep 1338/04 Nisan 1336/04 Nisan 1920

“Düttürü Leyla”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.176, s.1, 27 Cemaziyelevvel 1337/28 Şubat 1335/28 Şubat 1919

“Efem Kararını Biliyor Mu?”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.309, s.1, 02 Cemaziyelevvel 1338/24 Kânunusani 1336/24 Ocak 1920

“El Cünunu Fünunu Akalluha Sebun”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.106, s.1, 14 Rebiyülevvel 1337/19 Kânunuevvel 1334/19 Aralık 1919

“El Harb-i Hudatun”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.325, s.2, 18 Cemaziyelevvel 1338/09 Şubat 1336/09 Şubat 1920

“Elfel Mesele Vel Mesele”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.15, s.1, 10 Zilhicce 1336/16 Eylül 1334/16 Eylül 1918

“Emri Vaki”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.216, s.2, 27 Muharrem 1338/23 Teşrinievvel 1335/23 Ekim 1919

“Ermeniye-i Sugra”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.218, s.3, 29 Muharrem 1338/25 Teşrinievvel 1335/25 Ekim 1919

“Eski Biçim: Malakof”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.270, s.1, 23 Rebiyülevvel 1338/16 Kânunuevvel 1335/16 Aralık 1919

“Eski Bir Muharrir İle Hasbihal”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.302, s.3, 26 Rebiyülahir 1338/17 Kânunusani 1336/17 Ocak 1920

“Eski Dert Tazeleniyor”, ‘Eşkâl-i Zaman’ “S.265, s.1, 17 Rebiyülevvel 1338/11 Kânunuevvel 1335/11 Aralık 1919

“Eski Günler”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.144, s.2, 22 Rebiyülahir 1337/26 Kânunusani 1335/26 Ocak 1919

“Eski Rüyalar da Kalmamış”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.321, s.2, 14 Cemaziyelevvel 1338/05 Şubat 1336/05 Şubat 1920

“Eski Yeni Hâl”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.276, s.1, 30 Rebiyülevvel 1338/22 Kânunuevvel 1335/22 Aralık 1919

“Esrar-ı Zaman”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.248, s.1, 29 Safer 1338/24 Teşrinisani 1335/24 Kasım 1919

“Eşek Davası”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.108, s.1, 16 Rebiyülevvel 1337/21 Kânunuevvel 1334/21 Aralık 1918

“Et Kesimi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.304, s.2, 28 Rebiyülahir 1338/19 Kânunusani 1336/19 Ocak 1920

“Eziciler Yurdu”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.318, s.1, 11 Cemaziyelevvel 1338/02 Şubat 1336/02 Şubat 1920

“Fare Meselesi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.253, s.1, 05 Rebiyülevvel 1338/29 Teşrinisani 1335/29 Kasım 1919

“Fırar Hakkında”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.64, s.1, 03 Safer 1337/07 Teşrinisani 1334/07 Kasım 1918

- “Galiba Herkes Anlamış”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.239, s.1, 20 Safer 1338/15 Teşrinisani 1335/15 Kasım 1919
- “Gel Kantara”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.259, s.1, 11 Rebiyülevvel 1338/05 Kânunuevvel 1335/05 Aralık 1919
- “Gel Karagöz’e”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.247, s.1, 28 Safer 1338/23 Teşrinisani 1335/23 Kasım 1919
- “Gevezeliklerimiz”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.215, s.2, 26 Muharrem 1338/22 Teşrinievvvel 1335/22 Ekim 1919
- “Gittikçe Maddi Oluyoruz”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.264, s.1, 16 Rebiyülevvel 1338/10 Kânunuevvel 1335/10 Aralık 1919
- “Gördüm Nefi’in Sopa Elinde”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.100, s.1, 08 Rebiyülevvel 1337/12 Kânunuevvel 1334/12 Aralık 1918
- “Ha Çağıracaklar Ha!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.267, s.2, 19 Rebiyülevvel 1338/13 Kânunuevvel 1335/13 Aralık 1919
- “Ha Çoğaldı Ha!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.59, s.2, 27 Muharrem 1337/02 Teşrinisani 1334/02 Kasım 1918
- “Ha Yükseliriz Ha!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.243, s.2, 24 Safer 1338/19 Teşrinisani 1335/19 Kasım 1919
- “Hâl ve Mevki”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.79, s.1, 18 Safer 1337/22 Teşrinisani 1334/22 Kasım 1918
- “Hal-i Harp”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.2, s.1, 27 Zilkade 1336/3 Eylül 1334/03 Eylül 1918
- “Haraççılar Çoğaldı, Savulun!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.280, s.2, 03 Rebiyülahir 1338/26 Kânunuevvel 1335/27 Aralık 1919
- “Harb-i Umumi Neticelerinden”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.331, s.2 24 Cemaziyelevvel 1338/15 Şubat 1336/15 Şubat 1920
- “Harpten Evvel”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.312, s.1, 05 Cemaziyelevvel 1338/27 Kânunusani 1336/27 Ocak 1020

“Hayatta Makusiyetler”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.357, s.1, 21 Cemaziyelahir 1338/12 Mart 1336/12 Mart 1920

“Her Dem Taze Bir Mesele”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.6, s.1, 01 Zilhicce 1336/07 Eylül 1334/7 Eylül 1918

“Hımar-ı Matbuat”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.92, s.1, 01 Rebiyülevvel 1337/05 Kânunuevvel 1334/05 Aralık 1918

“Hırsızdan Çalmış Şeytan da Görmüş Şaşırılmış”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.136, s.1, 14 Rebiyülahir 1337/18 Kânunusani 1335/18 Ocak 1919

“Humar-ı Matbuat”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.96, s.1, 05 Rebiyülevvel 1337/09 Kânunuevvel 1334/09 Aralık 1918

“Isırır Oğlum Isırır”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.134, s.1, 12 Rebiyülahir 1337/16 Kânunusani 1335/16 Ocak 1919

“İçme! İçerim!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.342, s.1, 06 Cemaziyelahir 1338/26 Şubat 1336/26 Şubat 1920

“İdara, Medana, Dübara”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.110, s.1, 18 Rebiyülevvel 1337/23 Kânunuevvel 1334/23 Aralık 1918

“İdare-i Maslahat Ne Demek imiş?”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.358, s.1, 22 Cemaziyelahir 1338/13 Mart 1336/13 Mart 1920

“İki İntihap Arasında Üç Gedik”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.303, s.3, 27 Rebiyülahir 1338/18 Kânunusani 1336/18 Ocak 1920

“İki Lort”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.230, s.2, 11 Safer 1338/06 Teşrinisani 1335/06 Kasım 1919

“İki Şahsiyet Arasında Alaka”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.72, s.1, 11 Safer 1337/15 Teşrinisani 1334/15 Kasım 1918

“İmlaya Gelebilecek Miyiz?”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.250, s.1, 02 Rebiyülevvel 1338/26 Teşrinisani 1335/26 Kasım 1919

“İnsan Konuşa Konuşa”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.220, s.1-2, 01 Safer 1338/27 Teşrinievvvel 1335/27 Ekim 1919

- “İntihabat Arasında Darb-ı Emsal”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.228, s.1, 09 Safer 1338/04 Teşrinisani 1335/04 Kasım 1919
- “İstanbul’un Eski Kadınlığı 1”, ‘Kadınlığa Dair’ S.367, s.1-2, 09 Recep 1338/30 Mart 1336/30 Mart 1920
- “İstanbul’un Eski Kadınlığı 2”, ‘Kadınlığa Dair’ S.371, s.1, 13 Recep 1338/03 Nisan 1336/03 Nisan 1920
- “İstanbul’un Eski Kadınlığı 3”, ‘Kadınlığa Dair’ S.376, s.2, 18 Recep 1338/08 Nisan 1336/08 Nisan 1920
- “İstanbul Kuş Bakışı”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.103, s.1, 11 Rebiyülevvel 1337/16 Kânunuevvel 1334/16 Aralık 1919
- “İstanbul’da Yeni İttihat ve Terakki”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.284, s.2, 07 Rebiyülahir 1338/30 Kânunuevvel 1335/30 Aralık 1919
- “İstedğimiz Mebuslar”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.221, s.1, 02 Safer 1338/28 Teşrinievvvel 1335/28 Ekim 1919
- “İstibdad-ı Edebî Zamanında: Tarz-ı İnşat”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.232, s.2, 13 Safer 1338/08 Teşrinisani 1335/08 Kasım 1919
- “İstibdad-ı Edebî’de Makber”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.374, s.2, 16 Recep 1338/06 Nisan 1336/06 Nisan 1920
- “İstibdad-ı Edebî’de Mithat Efendi, Ben, Muallim Naci”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.249, s.3, 01 Rebiyülevvel 1338/25 Teşrinisani 1335/25 Kasım 1919
- “İstibdad-ı Edebî’de: Bir İki Mahfil-i Edebî Daha”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.289, s.2, 12 Rebiyülahir 1338/04 Kânunusani 1336/04 Ocak 1920
- “İstibdad-ı Edebî’de: Bir Şairin Köşesi”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.298, s.2, 22 Rebiyülahir 1338/13 Kânunusani 1336/13 Ocak 1920
- “İstibdad-ı Edebî’de: Birkaç Şahsiyet-i Marufe”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.255, s.3, 07 Rebiyülevvel 1338/01 Kânunuevvel 1335/01 Aralık 1919
- “İstibdad-ı Edebî’de: Der Beyan-ı Viladet-i Edebiyat-ı Cedide”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.271, s.3, 24 Rebiülevvel 1338/17 Kânunuevvel 1335/17 Aralık 1919

- “İstibdad-ı Edebî’de: Ecnas-ı Edebiye”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.238, s.3, 19 Safer 1338/14 Teşrinisani 1335/14 Kasım 1919
- “İstibdad-ı Edebî’de: Harekât-ı Edebiye Envai ile Sansür” ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ “S.282, s.3, , 05 Rebiyülahir 1338/28 Kânunuevvel 1335/28 Aralık 1919
- “İstibdad-ı Edebî’de: İmtihan-ı Liyakat”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S. 319, s.3, 12 Cemaziyelevvel 1338/03 Şubat 1336/03 Şubat 1920
- “İstibdad-ı Edebî’de: Kadınlar”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.314, s.4, 07 Cemaziyelevvel 1338/29 Kânunusani 1336/29 Ocak 1920
- “İstibdad-ı Edebî’de: Osmanlı Türklerinin Bir İcad-ı Mühimme-yi Lisan-ı Osmanî”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.303, s.3, 27 Rebiyülahir 1338/18 Kânunusani 1336/18 Ocak 1920
- “İstibdad-ı Edebî’de: Salname-i Hadika”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.380, s.2, 22 Recep 1338/12 Nisan 1336/12 Nisan 1920
- “İstibdad-ı Edebî’de: Şair Tipleri”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.365, s.1, 07 Recep 1338/28 Mart 1336/28 Mart 1920
- “İstibdad-ı Edebî’de; Mahafil-i Edebiye Numunelerinden Birkaçı”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.275, s.3, 28 Rebiyülevvel 1338/21 Kânunuevvel 1335/21 Aralık 1919
- “İstibdad-ı Edebî’de; Yine Muallim Naci”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.262, s.3, 14 Rebiyülevvel 1338/08 Kânunuevvel 1335/08 Aralık 1919
- “İstihza-i Zaman”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.20, s.1, 17 Zilhicce 1336/14 Eylül 1334/14 Eylül 1918
- “İş Biçarenin”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.295, s.1, 19 Rebiyülahir 1338/10 Kânunusani 1336/10 Ocak 1920
- “İşte Başlıyoruz”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.319, s.2, 12 Cemaziyelevvel 1338/03 Şubat 1336/03 Şubat 1920
- “Kâbus”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.204, s.1-2, 15 Muharrem 1338/11 Teşrinievvel 1335/11 Ekim 1919
- “Kamer’e Seyahat”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.244 s.1, 25 Safer 1338/20 Teşrinisani 1335/20 Kasım 1919

“Kamet-i Yâra Kimi Dal Dedi Kimi Elif”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.55, s.1, 22 Muharrem 1337/
29 Teşrinievvel 1334/29 Ekim 1918

“Kamyon Safası”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.254, s.1, 06 Rebiyülevvel 1338/30 Teşrinisani
1335/30 Kasım 1919

“Kar Sohbeti”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.328, s.1, 21 Cemaziyelevvel 1338/12 Şubat 1336/12
Şubat 1920

“Karnavala mı Çıkacağız?”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.11, s.2, 19 Rebiyülevvel 1337/24
Kânunuevvel 1334/24 Aralık 1918 53

“Kayış Bacaklar”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.236, s.2, 17 Safer 1338/12 Teşrinisani 1335/12
Kasım 1919

“Kazanan Numaralar”, ‘Eşkâl-i Zaman’, S.272, s.1, 25 Rebiyülevvel 1338/18
Kânunuevvel 1335/18 Aralık 1919

“Keka!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.275, s.1, 28 Rebiyülevvel 1338/21 Kânunuevvel 1335/21
Aralık 1919

“Kel Oğlan”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.296, s.2, 20 Rebiyülahir 1338/11 Kânunusani 1336/11
Ocak 1920

“Kim..? Ben!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.113, s.1, 21 Rebiyülevvel 1337/26 Kânunuevvel
1334/26 Aralık 1918

“Kimya-yı Siyasi!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.273, s.2, 26 Rebiyülevvel 1338/19 Kânunuevvel
1335/19 Aralık 1919

“Koçu”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.156, s.1, 06 Cemaziyelevvel 1337/08 Şubat 1335/08 Şubat
1919

“Korku Belâsı”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.287, s.1, 10 Rebiyülahir 1338/02 Kânunusani 1336/02
Ocak 1920

“Köşe Bucak Muhaveratı”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.233, s.1, 14 Safer 1338/09 Teşrinisani
1335/09 Kasım 1919

“Kurban Bayramı”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.16, s.3, 11 Zilhicce 1336/17 Eylül 1334/ 17 Eylül
1918

“Kurnazlar İçinde Kaldık”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.333, s.1 26 Cemaziyelevvel 1338/17 Şubat 1336/17 Şubat 1920

“Laterna”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.330, s.2, 23 Cemaziyelevvel 1338/14 Şubat 1336/14 Şubat 1920

“Mam Tanı”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.266, s.1, 18 Rebiyülevvel 1338/12 Kânunuevvel 1335/12 Aralık 1919

“Mantarizm”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.61, s.1, 29 Muharrem 1337/04 Teşrinisani 1334/04 Kasım 1918

“Maşallah”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.209, s.2, 20 Muharrem 1338/16 Teşrinievvel 1335/16 Ekim 1919

“Mazide: Sükna Meselesi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.286, s.2, 09 Rebiyühahir 1338/01 Kânunusani 1336/01 Ocak 1920

“Mebus Namzetliği”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.212, s.2, 23 Muharrem 1338/19 Teşrinievvel 1335/19 Ekim 1919

“Meğer Bağırıp Çağırarak İstermiş”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.135, s1, 13 Rebiyühahir 1337/17 Kânunusani 1335/17 Ocak 1919

“Meğer Biz İlk Tımarhaneci İmişiz”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.151, s.1, 01 Cemaziyelevvel 1337/ 03 Şubat 1335/03 Şubat 1919

“Meğer Kimler İmiş?”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.242, s.2, 23 Safer 1338/18 Teşrinisani 1335/18 Kasım 1919

“Mek Mart”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.359, s.1, 23 Cemaziyelahir 1338/14 Mart 1336/14 Mart 1920

“Merd-i Garip” ‘Eşkâl-i Zaman’ S.112, s.2, 20 Rebiyülevvel 1337/25 Kânunuevvel 1334/25 Aralık 1918

“Merih ile Biz”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.373, s.1, 15 Recep 1338/05 Nisan 1336/05 Nisan 1920

“Mı?”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.326, s.2, 19 Cemaziyelevvel 1338/10 Şubat 1336/10 Şubat 1920

- “Muhabbet Karşılığı Olur”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.123, s.1, 01 Rebiyülahir 1337/05 Kânunusani 1335/05 Ocak 1919
- “Mutlaka Nazır Olmalıyım”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.98, s.1, 07 Rebiyülevvel 1337/11 Kânunuevvel 1334/11 Aralık 1918
- “Mühim Bir Mesele-i Riyaziye”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.197, s.1, 18 Cemaziyelahir 1337/21 Mart 1335/21 Mart 1919
- “Müjdeler”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.282, s.3, 05 Rebiyülahir 1338/28 Kânunuevvel 1335/28 Aralık 1919
- “Namzetler Ayık Davranın”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.293, s.1, 17 Rebiyülahir 1338/08 Kânunusani 1336/08 Ocak 1920
- “Nara-i Zaman”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.142, s.1, 20 Rebiyülahir 1337/24 Kânunusani 1335/24 Ocak 1919
- “Nasıl Olsa Çakılıyorlar”, ‘Eşkâl- Zaman’ S.338, s.1, 02 Cemaziyelahir 1338/22 Şubat 1336/22 Şubat 1920
- “Nebbaş-ı Evvel’e Rahmet”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.11, s.1, 06 Zihicce 1336/ 12 Eylül 1334/ 12 Eylül 1918
- “Neredesin Cinci Hoca!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.240, s.2, 21 Safer 1338/16 Teşrinisani 1335/16 Kasım 1919
- “Nev Zemin Muhavereler”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.207, s.2, 18 Muharrem 1338/14 Teşrinievvvel 1335/14 Ekim 1919
- “Neyzen”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.22, s.1, 20 Zilhicce 1336/27 Eylül 1334/23 Eylül 1918
- “O Ne Bakış İdi?”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.114, s.1, 22 Rebiyülevvel 1337/27 Kânunuevvel 1334/27 Aralık 1918
- “Ortak Olsak mı Dersiniz”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.323, s.1, 16 Cemaziyelevvvel 1338/07 Şubat 1336/07 Şubat 1920
- “Osmanlılık Vahdet-i Amirdir”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.217 s.2, 28 Muharrem 1338/24 Teşrinievvvel 1335/24 Ekim 1919

- “Ömrümde Felek Bir Gece Mehtabını Gördüm”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.18, s.1, 15 Zilhicce 1336/22 Eylül 1334/22 Eylül 1918
- “Pazar Ola Ey Eslâf”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.279, s.1, 02 Rebiyülahir 1338/25 Kânunuevvel 1335/25 Aralık 1919
- “Peder Bey Oğlum”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.269, s.2, 21 Rebiyülevvel 1338/15 Kânunuevvel 1335/15 Aralık 1919
- “Penc ü Dü”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.360, s.1, 24 Cemaziyelahir 1338/15 Mart 1336/15 Mart 1920
- “Polis”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.336, s.2, 01 Cemaziyelahir 1338/21 Şubat 1336/21 Şubat 1920
- “Prensip”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.120, s.1, 28 Rebiyülevvel 1337/02 Kânunusani 1335/02 Ocak 1919
- “Recebim”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.56, s.1, 23 Muharrem 1337/30 Teşrinievvel 1334/30 Ekim 1918
- “Renk Renk Üşüyoruz”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.329, s.1, 22 Cemaziyelevvel 1338/13 Şubat 1336/13 Şubat 1920
- “Rüyanın İspanyolu”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.288, s.1, 11 Rebiyülahir 1338/03 Kânunusani 1336/03 Ocak 1920
- “Rüya-yı Kâzibe”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.69,s.1, 08 Safer 1337/12 Teşrinisani 1334/12 Kasım 1918
- “Saika”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.339, s.1, 03 Cemaziyelahir 1338/23 Şubat 1336/23 Şubat 1920
- “Salıvermedi!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.115, s.2, 23 Rebiyülevvel 1337/28 Kânunuevvel 1334/28 Aralık 1918
- “Sarhoşlukla”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.260, s.2, 12 rebiyülevvel 1338/06 Kânunuevvel 1335/06 Aralık 1919
- “Savulun Nefi Geliyor”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.97, s.1, 06 Rebiyülevvel 1337/10 Kânunuevvel 1334/10 Aralık 1918

“Sefine-i Nuh”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.313, s.3, 06 Cemaziyelevvel 1338/28 Kânunusani 1336/28 Ocak 1920

“Sen Sus!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.256, s.2, 08 Rebiyülevvel 1338/02 Kânunuevvel 1335/02 Aralık 1919

“Sen Yalatma Ya Rabbi!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.213, s.2, 24 Muharrem 1338/20 Teşrinievvel 1335/20 Ekim 1919

“Sina’ya İrca-i Nazar”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.1, s.3, 26 Zilkade 1336/2 Eylül 1334/02 Eylül 1918

“Sinir!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.4, s.1, 29 Zilkade 1336/5 Eylül 1334/05 Eylül 1918

“Soğuk İçin Tahammül Nüshaları”, ‘Eşkâl-i Zaman’ “S.336, s.1, 29 Cemaziyelevvel 1338/20 Şubat 1336/20 Şubat 1920

“Son Hovardalığım”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.202, s.1, 23 Cemaziyelahir 1337/26 Mart 1335/26 Mart 1919

“Sudan Geçiniş”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.241, s.2, 22 safer 1338/17 Teşrinisani 1335/17 Kasım 1919

“Suikast”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.258, s.1, 10 Rebiyülevvel 1338/04 Kânunuevvel 1335/04 Aralık 1919

“Şehrimiz Allah’a Emanet”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.334, s.1, 27 Cemaziyelevvel 1338/18 Şubat 1336/18 Şubat 1920

“Şimdi de İş Meselesi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.224, s.3, 05 Safer 1338/31 Teşrinievvel 1335/31 Ekim 1919

“Şöyle Bir Düşünüş”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.368, s.1, 10 Recep 1338/31 Mart 1336/31 Mart 1920

“Tabiatın Bir İki Sesi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.201, s.1, 22 Cemaziyelahir 1337/25 Mart 1335/25 Mart 1919

“Tabii Aş”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.227, s.2, 08 Safer 1338/03 Teşrinisani 1335/03 Kasım 1919

“Tahlil-i Manevi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.245, s.1, 26 Safer 1338/21 Teşrinisani 1335/21 Kasım 1919

“Tarih ile Hesap Zihnîye Kuvvet”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.222, s.2, 03 Safer 1338/29 Teşrinievvel 1335/29 Ekim 1919

“Teallüller Arasında Fark Yok”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.138, s.1, 16 Rebiyülahir 1337/20 Kânunusani 1335/20 Ocak 1919

“Tefil Babı”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.205, s.1, 16 Muharrem 1338/12 Teşrinievvel 1335/12 Ekim 1919

“Tekaza-yı Dehr”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.353, s.1, 17 Cemaziyelahir 1338/8 Mart 1336/8 Mart 1920

“Terbiye-i Matbuat”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.246, s.1, 27 Safer 1338/22 Teşrinisani 1335/22 Kasım 1919

“Titreme Gerdanlık Bin Bez Yüze”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.324, s.1, 17 Cemaziyelevvel 1338/08 Şubat 1336/08 Şubat 1920

“Topçu Malı”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.355, s.1, 19 Cemaziyelahir 1338/10 Mart 1336/10 Mart 1920

“Türkler Vahdet-i Millîye Kahramanıdır”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.243, s.3, 24 Safer 1338/19 Teşrinisani 1335/19 Kasım 1919

“Türklerin Tarihî Kabahatleri”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.213, s.3, 24 Muharrem 1338/20 Teşrinievvel 1335/20 Ekim 1919

“Türklüğü Anadolu’nun Taş, Toprağında Mütalaa”, ‘Yeni Türkiye’ S.170, s.2, 21 Cemaziyelevvel 1337/22 Şubat 1335/22 Şubat 1919

“Ufak Bir Monolog”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.133, s.1, 11 Rebiyülahir 1337/15 Kânunusani 1335/15 Ocak 1919

“Vahdet-i Millîye Avamilinden: Askerliğimiz”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.222, s.3, 03 Safer 1338/29 Teşrinievvel 135/29 Ekim 1919

“Vahdet-i Millîye’nin Eşkâl-i İbtidaiyesinden”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.204, s.3, 15 Muharrem 1338/11 Teşrinievvel 1335/11 Ekim 1919

“Vahdet-i Millîye”, ‘Yeni Gün İçinde Eski Günler’ S.206, s.3, 17 Muharrem 1338/13 Teşrinievvel 1335/13 Ekim 1919

“Var mı İmiş Acaba?”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.369, s.1, 11 Recep 1338/01 Nisan 1336/01 Nisan 1920

“Vay Burnum!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ “S.109, s.1, 17 Rebiyülevvel 1337/22 Kânunuevvel 1334/22 Aralık 1918

“Vay Muz Bıyık Beyim” ‘Eşkâl-i Zaman’ “S.314, s.3, 07 Cemaziyelevvel 1338/29 Kânunusani 1336/29 Ocak 1920

“Vay Üstad-ı Muhteremlerim!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.307, s.1, 30 Rebiyülahir 1338/22 Kânunusani 1336/22 Ocak 1920

“Ve Minel Garaib”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.99, s.1, 08 Rebiyülevvel 1337/12 Kânunuevvel 1334/12 Aralık 1918

“Ya Sabır!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.294, s.1, 18 Rebiyülahir 1338/09 Kânunusani 1336/09 Ocak 1920

“Ya Sabır”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.317, s.1, 10 Cemaziyelevvel 1338/01 Şubat 1336/01 Şubat 1920

“Yağ İle”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.375, s.1, 17 Recep 1338/07 Nisan 1336/07 Nisan 1920

“Yah Yes”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.63, s.1, 02 Safer 1337/06 Teşrinisani 1334/06 Kasım 1918

“Yaşasın!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.235, s.2, 16 Safer 1338/11 Teşrinisani 1335/11 Kasım 1919

“Yave!”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.101, s.1, 09 Rebiyülevvel 1337/13 Kânunuevvel 1334/13 Aralık 1918

“Yayıyorlarsa”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.268, s.2, 20 Rebiyülevvel 1338/14 Kânunuevvel 1335/14 Aralık 1919

“Yeni Aşk”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.84, s.1, 23 Safer 1337, 27 Teşrinisani 1334/27 Kasım 1918

“Yeni Bir Muhrec-i Muharririn”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.104, s.1 12 Rebiyülevvel 1337/17 Aralık 1334/17 Aralık 1918

“Yeni Günlerin Muhaveratı”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.10, s.1, 05 Zilhicce 1336/11 Eylül 1334/11 Eylül 1918

“Yeni Muhadenetler”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.145, s.1, 23 Rebiyülahir 1337/27 Kânunusani 1335/27 Ocak 1919

“Yeni Sükna Meselesi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.380, s.1, 22 Recep 1338/12 Nisan 1336/12 Nisan 1920

“Yetmiyormuş Gibi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.81, s.1, 20 Safer 1337/24 Teşrinisani 1334/24 Kasım 1918

“Yevm-i Cedit, Rızk-ı Cedit”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.1, s.4, 26 Zilkade 1336/2 Eylül 1334/02 Eylül 1918

“Yine Bugünlerin Muhaveratı”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.299, s.2, 23 Rebiyülahir 1338/14 Kânunusani 1336/14 Ocak 1920

“Yine Derd-i Derunum Tazelendi”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.377, s.1, 19 Recep 1338/09 Nisan 1336/09 Nisan 1920

“Yine İstanbul”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.352, s.1, 16 Cemaziyelahir 1338/7 Mart 1336/7 Mart 1920

“Yirminci Asır”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.322, s.1, 15 Cemaziyelevvel 1338/06 Şubat 1336/06 Şubat 1920

“Yuf Borusu”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.316, s.1, 09 Cemaziyelevvel 1338/31 Kânunusani 1336/31 Ocak 1920

“Zamane”, ‘Eşkâl-i Zaman’ S.119, s.1, 27 Rebiyülevvel 1337/01 Kânunusani 1335/01 Ocak 1919

4.3. Metinlerin Tematik İndeksi

4.3.1. Ahlaki Meseleler

“”Ya Sabır” falcılık

“Ah Efendim Dügâh” zan yanılıgısı

“Alım Satım Usulleri” çıkarıcılık

“Almanca Bir Kıraat Kitabından” hırs

“Anlaşıldı Vehbi'nin Kerrakesi” esnafın insafsızlığı
“Ayak Meselesi” dürüstlük
“Bayılırım” yeme sevgisi
“Bir Perde Daha İndi” kıymet bilmezlik
“Bir Sabah” eğlenen insanlar
“Cız ile Vız” umursamazlık
“Çeviremem” aile babasının çaresizliği
“Çeşm-i İnsaf Gibi Akla Mizan Olmaz” feraset sahibi olma
“Çocuklar Konuştuktan Sonra” bilmişlik
“Çocuktan Al Haberi” bilmişlik
“Dediğim Dedik” dediğinin olma inadı
“Dürbün Hikâyesi” kıvrak zekâ
“Eski Dert Tazeleniyor” dilencilik
“Eşek Davası” insanın hayvandan aşağı olabilmesi
“Hâl-i Harp” hırsızlık
“Hayatta Makûsiyetler” liyakat sorunu
“Hırsız Hırsızdan Çalmış Şeytan da Görmüş Şaşırılmış” hırsızlık
“İçme İçerim” kötülüklerin sebeplerini kaldırma
“İdare-i Maslahat Ne İmiş” yalan ve güvensizlik
“İki Lort” mirasyedi
“İnsan Konuşa Konuşa” bilinçsizlik
“Kamyon Safası” kabalık
“Kayış Bacaklar Meselesi” çıkarıcılık
“Kim Ben” yersiz nezaket

“Laterna” çalgıcıların serseri sayılması
“Mam Tanı” laf oyunu
“Mazide Sükna Meselesi” kirayı ödeyememe
“Meğer Bağırıp Çağırarak İstermiş” çığırtkanlık
“Merd-i Garip” sarhoşun durumu
“Muhabbet Karşılığı Olur” sarhoşun durumu
“Mühim Bir Mesele-i Riyaziye” gereksiz büyütölen mesele
“Nebbaş-ı Evvele Rahmet” çıkarıcılık
“Peder Bey Oğlum” bilmişlik
“Polis” meslek ile hava atmak
“Salıvermedi” kadın arsızlığı
“Sika” bahanecilik
“Sinir” tembellik
“Sudan Geçiniş” bedavacılık
“Tabii Aşı” yanardönerlik
“Tarih ile Hesap Zihniye Kuvvet” yaş problemi
“Yeni Muhadenetler” çıkarıcılık
“Yeni Sükna Meselesi” kiracılık

4.3.2. Batılı Devletler ve Medeniyet

“Dipçik ile Kafa” yanlı Avrupa tavrı
“Prensip” savaşı çıkışı ve Wilson ilkeleri
“Cemiyet-i İşan” Milletler Cemiyeti
“Ermeniye-i Sugra” Kınalı adadaki Ermeniler
“Meğer Kimler imiş” Türkler hakkındaki kara propagandalar

“Ha Yükseliriz Ha” insanlığın uzaya gidişi

“Sarhoşlukla” Türkler hakkında kara propaganda

“Ha Çağıracaklar Ha” barış sürecinin belirsizliği

“Aç Gözünü Yoksa Açtırmazlar” Wilson ilkeleri

“Ya Sabır” Venizelos

“Acaba Kandedir Kande” Nikola

“Avrupa Bir Yana” savaşa sebep Avrupa

“Yirminci Asır” medeniyetin savaş getirmesi

“Tekaza-yı Dehr” Boğazlar meselesi

“Topçu Malı” savaşa sebep olan Avrupa

“Tahlil-i Manevi” Türkler hakkındaki kara propagandalar

4.3.3. Edebiyat ve Dil

“Bir Kitabe-i Seng-i Mezar” Tevfik Fikret’in bir hayranı

“Cümel-i Hikemîye-yi İmlaiye” dil ve imla meselesi hakkında kitap planı

“İmlaya Gelebilecek miyiz?” yazım kurallarının olmaması

“İstibdad-ı Edebî Zamanında: Tarz-ı İnşat” şairlerin şiir okuma tarzları

“İstibdad-ı Edebî’de Makber” Makber’in etkisi ve Naci’nin gazeteden ayrılışı

“İstibdad-ı Edebî’de Mithat Efendi, Ben, Muallim Naci” Mithat Efendi ile tanışması

“İstibdad-ı Edebî’de: Bir İki Mahfil-i Edebî Daha” şiir okuma tarzları

“İstibdad-ı Edebî’de: Bir Şairin Köşesi” şairlerin toplumdan gördüğü hürmet

“İstibdad-ı Edebî’de: Birkaç Şahsiyet-i Marufe” edebî kişilikler

“İstibdad-ı Edebî’de: Der Beyan-ı Viladet-i Edebiyat-ı Cedide” Yeni edebiyat yorumları

“İstibdad-ı Edebî’de: Ecnas-ı Edebiye” edebî kişilikler

“İstibdad-ı Edebî’de: Harekât-ı Edebiye Envaı ile Sansür” yeni eski yorumlamaları

“İstibdad-ı Edebi’de: İmtihan-ı Liyakat” ortak şiir yazmak

“İstibdad-ı Edebî’de: Kadınlar” kadın şairlere bakış açısı

“İstibdad-ı Edebî’de: Osmanlı Türklerinin Bir İcad-ı Mühimme-yi Lisan-ı Osmanî” kullanılan dilin mahiyeti ve Yeni edebiyat

“İstibdad-ı Edebî’de: Salname-i Hadika” eser tanıtımı

“İstibdad-ı Edebî’de: Şair Tipleri” Aşkî-i Melikî (Mülkî), şairliğin bulaşıcılığı

“İstibdad-ı Edebî’de; Mahafıl-i Edebiye Numunelerinden Birkaçı” Andelip hakkında bilgi

“İstibdad-ı Edebî’de; Yine Muallim Naci” Naci’nin Tercüman-ı Hakikat’ten ayrılışı

“Neyzen” Neyzen Tevfik hakkında

“Yayıyorlarsa” Öz Türkçe kullanma meselesi

4.3.4. Gazetecilik ve Sansür

“Ah Efendim Dügâh” kendi yazdıklarını değersiz görmesi

“Benim Beyanatım” gazeteciler

“Bize Tariz” gazetecilerin abartması

“Cilve-i Tesadüf” Peyam-Sabah

“Düdük” gazeteciler

“Eski Bir Muharrir ile Hasbihâl” yazma tavrı

“Eski Günler” gazetenin sansür sebebiyle *Eski Gün* olarak yayımlanması

“Gevezeliklerimiz” aklına geleni yazması

“Humar-ı Matbuat” matbaacıların dikkatsizliği

“Isırır Oğlum Isırır” gazeteciler millî çıkar gözetmeli

“Kamet-i Yâra Kimi Dal Dedi Kimi Elif” İstibdat döneminde 24 sene, Meşrutiyet’te 3,5 sene sansür

“Terbiye-i Matbuat” yerli gazetelere değil yabancılara itibar edilmesi

“Vay Üstat-ı Muhteremlerim” referanslı yazmak

“Yeni Bir Muhrec-i Muharririn” sansür ve yeni yazar eleştirisi

“Yevm-i Cedit Rızkî Cedit” sansür ve gazeteciliğin zorluğu

“Yine Derd-i Derunum Tazelendi” gazetecilik ile geçim sıkıntısı

4.3.5. Muhtelif Konular

“Ömrümde Felek Bir Gece Mehtabını Gördüm” uyutmayan sinekler

“İstihza-yı Zaman” zamanın hızlı akışı

“Yeni Aşk” kedi sevgisi

“Dünyaya İkinci Geliş” reenkarnasyon meselesi

“O Ne Bakış İdi” yazarı etkilemek isteyen bir kız

“Son Hovardalığım” yazarı etkilemek isteyen bir kız

“Bir Hatıra” Darüşşafaka’ da denetim eksikliği

“Pazar Ola Ey Eslaf” Pazar Ola Hasan’ın ölüm haberi

“Korku Belası” çocukluk anısı

“Bir İki Hatıra” vefat eden arkadaşı Nesim

“Nasıl Olsa Çakılıyorlar” Doğulu/Batılı olma

“Bir Hatıradır Kalan Nihayet” kadınların makyajı

“Recebim” şarkı sözü

“Vay Muz Bıyık Beyim” dikkat çekme meselesi

“Eski Biçim Malakof” kadın kıyafeti

“İstanbul’un Eski Kadınlığı 1 Hotoz-Yaşmak” kadın kıyafeti

“İstanbul’un Eski Kadınlığı 2 Entari” kadın kıyafeti

“İstanbul’un Eski Kadınlığı 3 Entari” kadın kıyafeti

4.3.6. Siyasi Yazılar

“Acaba Ne Diyorlar” siyaset sebebiyle ülkenin karışık olması

“Allah Cümlemizi Hab-ı Gafletten İkaz Eyleye” fırkaların fazlalığı

“Arzuhâl” yönetim şekline göre değişen arzuhâl

“Asri Terbiyeden İstifa” mebus eleştirisi

“Badel Sulh” siyasetçilerin bilinçsizliği

“Baştan Tırnağa Mebus Olmak İçin” mebus eleştirisi

“Bir Daha mı?” milletvekili olmak liyakat ile değil kura ile

“Bir Fırka Daha Çıkıyor” milletvekilleri riyasız olmalı

“Bir Kafatası Üzerine” yönetimlerin eleştirisi

“Bir Sergüzeşt” zabitanın takibi

“Birer Birer Çıkıyorlar” mebus eleştirisi

“Birinci Çıkmışım” namzet seçimi

“Ci Edatının Tahlil ve Terkibi” partilerin pek de farklı olmaması

“Çıkan Çıkana” seçim eleştirisi

“Çok mu Söylemişem” siyaset üzerinden yanardönerlik

“Emrivaki” siyasetin dayatması

“Fırar Hakkında” Hakkı Paşa'nın kaçması

“Gel Kantara” siyasi idarenin zorluğu

“Ha Çoğaldı Ha” artan fırkalar

“Haraççılar Çoğaldı” mebusların makamlarını çıkarları için kullanmaları

“İki İntihap Arasında Üç Gedik” milletvekili olmanın sorumluluğu

“İntihabat Arasında Darb-ı Emsal” çıkar için her partiye girebilme

“İstanbul'da Yeni İttihat Terakki” partiye üye toplama gayreti

“İstedğimiz Mebuslar” bakan seçme zihniyeti

“İşte Başlıyoruz” fırkaların fazlalığı

“Kazanan Numaralar” mebus olmanın liyakate değil kuraya bağlı olması

“Keka” mebus eleştirisi

“Kimya-yı Siyasi” siyasetin her yere bulaşmış olması

“Koçu” hafiye takibi

“Köşe Bucak Muhaveratı” çıkar için her partiye girebilme

“Mantarizm” artan fırkalar

“Mebus Namzetliği mi” adaylık eleştirisi

“Mek Mart” II. Abdülhamit gitse de her şeyin aynı olması

“Müjdeler” mebus eleştirisi

“Namzetler Ayık Davranın” milletvekillerine uyarı

“Neredesin Cinci Hoca” İstibdat dönemi bitse de yeni istibdatların başlaması

“Savulun Nefi Geliyor” her koşulda doğruyu söyleme

“Sen Sus” siyasetten hayırlı bir beklentinin olmaması

“Sen Yalatma ya Rabbi” siyasetçilerin üye toplamak için halkı kandırması

“Suikast” Venizelos’a yapılan suikastın siyasi olma ihtimali

“Şöyle Bir Düşünüş” siyasetçilerin gündem değiştirmeleri

“Ve Minel Garaib” mebus olmak üzerine

“Yaşasın” iktidara göre taraf değiştirme

“Zamane” siyasetçi eleştirisi

4.3.7. Şehir ve Şehir Yaşantısı

“Her Dem Taze Bir Mesele” belediyenin görevini yapmaması

“Babalı Caddesi” seyyar esnaf

“Yetmiyormuş Gibi” sokak sesleri

“Düdük” Eminönü

“Asayiş Berkemal” yıkılan tahta köprü
“Galiba Herkes Anlamış” günlük çözümle tamir edilen tahta köprü
“Şehrimiz Allah’a Emanet” belediyenin vergi artışı
“114” belediye­deki mühendisler
“Fare Meselesi” evleri fare basması
“Yeni Günlerin Muhaveratı” geçim sıkıntısı
“Karnavala mı Çıkacağız” geçim sıkıntısı
“Rüyanın İspanyolu” ispanyol gribi
“Bugünlerin Muhaveratı” ispanyol gribi
“Et Kesimi” fiyat artışı
“Eski Rüyalarda Kalmamış” geçim sıkıntısı
“Ortak Olsak mı Dersiniz” fiyat artışı
“Titreme Gerdanlık Bin Beş Yüze” fiyat artışı
“Soğuk İçin Tahammül Nüshaları” geçim sıkıntısı
“Ufak Bir Monolog” geçim sıkıntısı

4.3.8. Tarih Konulu Yazılar

“Anadolu ve Türkler Hakkında İktitafat 1” Anadolu’nun Türklerin öz vatanı olması
“Anadolu ve Türkler Hakkında İktitafat 2” Anadolu’nun Türklerin öz vatanı olması
“Anadolu ve Türkler Hakkında İktitafat 3” Türklerin farklı şubelerden tek millet olması
“Anadolu ve Türkler Hakkında İktitafat 4” Türklerin zulüm yapmaması
“Osmanlılık Vahdet-i Âmirdir” millî birliğin önemi
“Sina’ya İrca-i Nazar” Sina çölünün mamur edilmesi
“Türkler Vahdet-i Millîye Kahramanıdır” millî birliğin önemi
“Türklerin Tarihî Kabahatleri” Türklerin zulüm yapmaması

“Türklüğü Anadolu’nun Taş ve Toprağında Mütalaa” Anadolu’nun Türklerin öz vatani olması

“Vahdet-i Millîye Avamilinden Askerliğimiz” Türklerin askerî konudaki tevrübesi

“Vahdet-i Millîye” Türklerin millî birliğı

“Vahdet-i Millîyenin Eşkâl ve İbtidaiyesinden” Türklerin millî birliğı

4.3.9. Ülkenin İçinde Bulunduğı Durum

“Akıl Erdiremedim Olmalı İmişim” askerlerin hali

“Annemle Ben” ülkeyi kurtaracakların beceriksizliğı

“Ansefalit Laterjik” ülkenin içinde bulunduğı genel durum

“Bilmem Görmedim” vatan için adamsendecilik olmaması

“Bir İki Darb-ı Mesel Daha” millî bütünlük

“Bir Şey Olacak” vatanın halinin belirsizliğı

“Bir Veda” vatanın halinin belirsizliğı, yurtsuz kalma

“Biz Kim Memeleket Kim” vatani kurtaracakların beceriksizliğı

“Biz Onların Topunu Biliriz” ülkenin selameti için çalışma

“Bize de Mübareğı Size de” ülkede söylenecek çok bahane olması

“Bugünlerde Darp Olunabilecek Emsal” vatanın durumu

“Cemiyet-i İşan” vatanın durumunun ümitsizliğı

“Değıl” vatanın geleceğinin karanlık olmaması

“Değışmedik Bir Kafamız Kalmış” vatan için akliselim olmalı

“Deli mi Ne” savaşın tembellik yüzünden kaybedilmesi

“Deva-yı Kel” vatanın içinde bulunduğı çıkmaz durum

“Dil Kelimesi Hakkında” halkın halinin dinlemesi

“Dobra Dobra Söyleyelim” vatan için şahsi çıkarın bırakılması

“Dünyanın Altı da Var Üstü de” vatana akliselim olarak sahip çıkma

“Efem Kararını Biliyor mu?” vatanın halinin belirsizliği

“El Cünunu Fünunu Akalluha Sebun” memlekette herkesin aynı olması

“Elfel Mesele vel Mesele” genel sorunlar

“El Harb-i Hudatün” savaşın ülkeyi perişan etmesi

“Eski Hâl Yeni Hâl” savaş sebebiyle iflas edenlerin seslerinin çıkmaması

“Esrar-ı Zaman” vatani kurtaracakların akliselim olması

“Eziciler Yurdu” savaş sonrası halkın durumu

“Gel Karagöz’e” ülkenin perişan hali

“Gittikçe Maddi Oluyoruz” ülkenin durumunun acayip görünmesi

“Hâl ve Mevki” vatanın içinde bulunduğu sıkıntının bitme ümidi

“Harb-i Umumi Neticelerinden” savaşı fırsat bilenler

“Harpten Evvel” vatanın halinin belirsizliği

“Hımar-ı Matbuat” yazmanın öneminin geç fark edilmesi

“Isırır Oğlum Isırır” vatan için millî çıkar gözetilmesi

“İdara Medana Dübara” yönetim için ehil olunması

“İki Şahsiyet Arasında Alaka” vatanın halinin belirsizliği

“İstanbul Kuş Bakışı” hizipleşme

“İş Biçarenin” ülke insanının Japonları sevmesi

“Kâbus” ülkenin genel panoraması

“Kamer’e Seyahat” vatanın içinde bulunduğu çıkmaz durum

“Kar Sohbeti” savaşın insanları soktuğu psikoloji ve barıştan umutsuzluk

“Keloğlan” savaş sonrası gülebilmek

“Kurban Bayramı” savaşı başlatan sebebin mantıksızlığı

“Kurnazlar İçinde Kaldık” ülkenin iş bilmezlerle kalması

“Maşallah” savaşın tembellik yüzünden kaybedilmesi
“Meğer Biz İlk Tımarhaneci İmişiz” vatan için bütün olma
“Merih ile Biz” savaşın insanlara yaşattığı durum
“Mı?” savaşın yaşattığı trajediyi barışın da yaşatma ihtimali
“Nara-i Zaman” vatan için bütün olunması
“Nev Zemin Muhavereler” vatan için bütün olunması
“Penc ü Dü” ülkenin galibiyetine olan ümit
“Renk Renk Üşüyoruz” savaş sonrası ülkenin hali
“Rüya-yı Kâzibe” ülkenin halinin belirsizliği
“Sefine-i Nuh” ülkenin karmaşık hali
“Şimdi de iş Meselesi” genel işsizlik durumu
“Tabiatın Bir İki Sesi” vatan için akliselim olma
“Tahlil-i Manevi” millî bütünlük
“Tahlil-i Manevi” millî bütünlük
“Tealüller Arasında Fark Yok” vatana akliselim olarak sahip çıkma
“Tefil Babı” yaptırım meselesi
“Var mı İmiş Acaba” hizipleşme
“Vay Burnum” ülke sorunlarının kökten çözülmesi
“Yağ İle” vatanın kurtulması için uyanık olunması
“Yah Yes” işgallerle değişen dil
“Yave” vatanın halinin belirsizliği
“Yine Bugünlerin Muhaveratı” vatanı halinin belirsizliği
“Yine İstanbul” İstanbul’u almak isteyenlerin varlığı
“Yuf Borusu” barış sürecinin umutsuzluğu

SONUÇ

Yeni Gün gazetesinin İstanbul dönemini kapsayan 2 Eylül 1918 ile 12 Nisan 1920 tarihleri arasında yayımlanan nüshalarında Ahmet Rasim'e ait iki yüz elli sekiz yazı bulunmaktadır. Bu yazıların konularını besleyen durumların sebeplerinin güncel olduğu söylenebilir. Yazarın en fazla mevzu edindiği mesele ülkenin içinde bulunduğu durumu anlatan konulardır.

Ahmet Rasim bu yazılarda memleket insanına ülkenin gidişatını sık sık göstermiştir. Yazılarda millî bütünlük için yapılan gayret dikkat çekmektedir. Bu meseledeki sorunları gösterip, akıllı davranmayı, memleket için uyanık olmayı, ülkenin çıkarının gözetilmesi gerektiğini sıklıkla vurgulamış, Avrupalı devletlerden ve barış sürecinden de hayır gelmeyeceğini dile getirmiştir. Barıştan ümitli olmadığı diğer konular ise batılı devletleri ve medeniyeti eleştirdiği yazılarıdır. I. Dünya Savaşı'nı çıkaran Avrupalıların, milletleri perişan ettiği, dolayısıyla yapacakları barışın da bir hayır getirmeyeceği yazıları ağırlık noktalarından biridir.

Yazarın ahlaki meseleler ile ilgili yazıları da haylice fazladır. Şurası dikkat çekicidir ki Ahmet Rasim toplumsal eleştiri yaparken de bunu sivri bir dille yapmamıştır. Kullandığı üslup mizah ve ironi olup nokta atışı eleştiriden ziyade genel yargılar üzerinden değerlendirmeler yapmıştır.

Yazarın tarihî içerikli yazıları da bilimsel dayanak eksikliği sebebiyle otorite sayılamamaktadır. Yazıların oluşum sebebine bakıldığında büyük bir çabanın var olduğu görülmektedir ve bu göz ardı edilemez. Zira memleket insanı savaştan çıkmış, haylice toprak kaybetmiş ve Wilson ilkeleri ile elde kalan diğer kısımların da bölünme tehlikesi bulunmaktadır. Yazar bu bölünme tehlikesine karşı elinden geldiğince Türk tarihinden örnekler vererek Avrupa'da Türkler aleyhine yapılan kara propagandalara cevap vermeye çalışmış, Anadolu topraklarının Türklere ait olduğunu kabullendirme gayesini gütmüştür. Bu yazılarda Türk halkına verilen en önemli mesaj ise millî birlik ve bütünlük çağrısıdır.

Edebiyat dünyasından bahsettiği yazılarında başta verilen anahtar kelimelere bakıldığında derin edebî tahliller beklentisi oluşmaktadır ancak yazılar daha çok anı niteliğinde kişiler üzerinden şekillendirilmiştir. Bu yazıların, şairlerin özellikleri üzerinden onların eserlerinin zihniyetinin tespitine yardımcı olabileceği söylenebilir. Edebî yorum olarak var

olan bilgi, yazarın Edebiyat-ı Cedide'den bahsettiği bölümler olarak değerlendirilebilir. Bu değerlendirmelerden yola çıkarak kendini orta yol sahibi olarak nitelendiren Ahmet Rasim'in eski olanı savununlar ile yeni taraftarlarının handikaplarını tespit etmesi bakımından metinlerin kıymeti bulunmaktadır.

Ahmet Rasim, İstibdad-ı Edebî olarak yazdığı metinlerden kitabına almadığı “İstibdad-ı Edebî'de: Şair Tipleri” yazısında “Aşkî-i Melikî (Mülkî)” mahlasını kullanarak *Sebat* mecmuasında şiir yazdığını söylüyor ve bu şiirden mısralar veriyor. İlgili gazetenin 30 Mayıs 1302 (11 Haziran 1886) tarihli altıncı sayısının kırk üç ve kırk dördüncü sayfalarında örnek verdiği şiirin bağlamına uygun “Vatan” isimli bir şiir bulunmaktadır ancak bu şiirin altında “Ahmet Rasim” yazmaktadır. *Sebat*'ın sayıları tarandığında görüldü ki 30 Haziran 1302 (12 Temmuz 1886) tarihli sekizinci sayıda “İstifza” ve “Vatan Cüda Lisanından” başlıklı iki şiirin altında Aşkî-i Melikî (Mülkî) imzası bulunmaktadır. Böylece yazarın kullandığını söylediği mahlası *Sebat*'ta ortaya çıkmıştır. Buradan da anlaşılıyor ki Ahmet Rasim'in tüm yazılarının aktarımı ile yeni bilgilerin ortaya çıkması kuvvetle muhtemel gözükmektedir.

Yer yer anılarından da bahsettiği yazılarından “Korku Belâsı” başlıklı yazıda dikkati çeken nokta oturdukları semt hakkında verdiği bilgidir zira Ahmet Rasim hakkında yazılan biyografilere bakıldığında çocukluğunda oturdukları evler Fatih ilçesindeki mahallelerdir. Bunlar sırasıyla Sarıgözel, Kırıkçeşme, Haydar ve yine Sarıgözel' dir. Ancak bu yazıda yazar Anadolu yakasında bulunan Beylerbeyi semtinde İstavroz Camii yakınlarında oturduklarını buradan Fatih'te bulunan Şehzadebaşı'na taşındıklarını söylemektedir.

Bu yazılar incelendiğinde günlük dilin kelimelerindeki değişim ve aynılıklar, dönemin kıyafet tarzları, saç sakal modası gibi şekle ait unsurların özellikleri tespit edilebilir. Ayrıca savaş öncesi ve sonrası, barış dönemi ülke insanının durumu da bu metinler üzerinden okunabilir, dönem insanının ekonomik ve psikolojik tahlili yapılabilir. Zira yazar metinler üzerinden savaş sonrası halkın içinde bulunduğu fakirlikten haylice bahsetmiş, bu durumun insanlarda oluşturduğu bedbinliğe dikkat çekmiştir.

Dünün insanının beklenti ve sıkıntıları ne ise bugünün insanının da o olduğu bu yazılarla fark edilmektedir. İnsan davranışları ve bu davranışlar içerisinde malzeme farklı ise de dünün de bugünün de insanının davranış fonksiyonu aynı gözükmektedir. Kısacası bugün konuşulan mevzular dün de konuşulmuştur. Piyasada çıkarıcılık sebebiyle mal stoklayan

esnafın bu durumuna devletin el koyma mecburiyeti, genel bir tembellik içerisinde bulunma hali, Türkler hakkında yapılan kara propaganda meseleleri, Ermenilerin durumu, işi ehil olmayanlara verme, çıkar ilişkilerine göre şekilden şekle kalıptan kalıba girme, Türk milletinin kendi insanının kıymetini bilmemesi, milletin hizipleşmesi ve bundan doğan parçalanma tehlikesi, değişimin kıyafetle değil kafayla olması gerektiği gibi birçok mesele o tarihlerde de bu tarihlerde de güncelliğini korumaktadır.

Bu yazılarda halkın arasında zeytini çekirdeği ile yutmanın şifa olacağı inancının o yıllarda da var olduğu görülmektedir. Ayrıca yine insani bir durumdan kaynaklanan dikkat çekme arzusu “Vay Muz Bıyık Beyim” yazısıyla bu çağda var olan nicelik meseslesinden ziyade niteliksel öneme sahip “çok tıklanma” meselesi ile aynı bağlamda değerlendirilebilir.

Geçmişe ait bu tarz günlük yazıların varlığı insanın her dönemde birbirine benzer birçok davranışı sergilediğini ve yaşadığı günde var olan bir olayın, davranışın, temelinde dünün insanın olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu yazıların kültürel, sosyolojik ve psikolojik araştırmalar için de taşıdığı önemin aşikâr olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmet Rasim (1312), *Gecelerim*, Âlim Matbaası, İstanbul.
- Ahmet Rasim (1926), *Gülüp Ağladıklarım*, İkdam Matbaası, İstanbul.
- Ahmet Rasim (1924), *Muharrir, Şair, Edip*, Kanaat Matbaası, İstanbul.
- Ahmet Rasim (1926), *Muharrir Bu Ya*, Hamiyet Matbaası, İstanbul.
- Ahmet Rasim (1927), *Falaka*, Hamiyet Matbaası, İstanbul.
- Ahmet Rasim (1990), *Muharrir Bu Ya*, MEB, İstanbul.
- AKTAŞ, Şerif (2004), *Ahmet Rasim*, Akçağ, İstanbul.
- BORATAV; Pertev Naili (2014), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Bilgesu, Ankara.
- BÖKE, Pelin (1994), “*Yeni Gün*” den “*Cumhuriyet*”e Yunus Nadi (Basılmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- ÇIKIN, Ceren (2007), *Yeni Gün Gazetesi (1918-1923)* (Basılmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- DAŞÇIOĞLU, Y., DAYANÇ, M., ÇETİN, N., GÜNEŞ, Z.(ed.) (2012) *Yeni Türk Edebiyatına Giriş*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- ENGİNÜN, İnci (2017), *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e*, Dergâh, İstanbul.
- ERGÜN, Sadettin Nüzhet (ty), *Türk Şairleri 1*.
- GİRGİN, Atilla (2009) *Türkiye’de Yerel Basın*, Der Yayınları, İstanbul.
- HİSARCI, Suat (1953), *Ahmet Rasim*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- KAHRAMAN, Âlim (2003) *Matbuat*, TDV *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 28, ss. 121-125), İstanbul.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur (1981), “Millî Mücadelenin Sözcülerinden: Anadolu’da Yeni Gün”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 36(1), 179-202.
- KOÇU, Reşat Ekrem (2017), *Ahmet Rasim-Ahmet Refik*, Doğan Kitap, İstanbul.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat (2014), *Edebiyat Araştırmaları*, Alfa, İstanbul.

LEVEND, Agâh Sırrı (1965), *Ahmet Rasim*, Türk Dil Kurumu yayınları, İstanbul.

SEZEN, Tahir (2017), *Osmanlı Yer Adları*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

TOPUZ, Hıfzı (1973), *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

ÜLGENER, Sabri (2006), *Zihniyetler, Aydınlar ve İzm'ler*, Derin Yayınları, İstanbul.

YILMAZ, Hadiye (2014) “Ali Kemal Bey’in Başyazarı Olduğu Gazete “Peyam-Sabah” mı “Peyam-ı Sabah” mı? , *Müteferrika* 46, 189-202.

SÖZLÜK

A

A'sar: Yüzyıllar

Abani: Kumaş

Abat: Bayındır, şen, rahat

Abonman: Bir alıcı ile satıcı ya da hizmet kuruluşu arasında hizmetin düzenli sağlanmasına yönelik anlaşma

Abraş: Sarı saçlı, çilli ve çopur yüzlü, açık renk gözlü erkek

Abus: Somurtkan

Acaib-i seba-i alem: Dünyanın 7 harikası

Acul: Aceleci

Acuz: Cadı

Adâ: Düşmanlar

Adalât: Kaslar

Âdât: Adetler

Adese: Mercek

Adîde: Bir çok

Adile: Doğruluk

Adu: Düşman

Afak: Ufuklar

Afat: Belalar

Afif: İffetli

Agah: Bilgili

Agleb-i ihtimal: Büyük ihtimal

Aguş: Kucak

Ağlaz: Oyun bozan

Ağlaz: Sulugözlü

Ağleb-i ihtimal: Büyük ihtimalle

Ağnam: Koyunlar

Ahbar: Haberler

Ahd: Çağ

Ahfad: Torunlar

Ahiz ü ita: Alış veriş

Ahiz: İçine alan

Ahlaf : Halefler,sonradan gelenler

Ahrar: Özgürler

Ahsas: Hisler

Ahulbeliyye: Belaya uğramış

Ahyanen: Ara sıra

Ahz ü ita: Alış veriş

Ahz: Alma

Ahzar: Endişeler

Aide: Fayda

Ailat: Aileler

Akamet: Verimsizlik

Akbeh: Çok çirkin

Âkıl: Akıllı

Âkıla: Akıllı kimse

Âkil: Akıl sahibi

Akleha: En az

Akreb: Yakın

Akser: En kısa

Aksülamel: Reaksiyon, tepki

Akval: Sözcükler

Alabros: kısa dik kesilen saç

Alaik: İlgili

Alaiye: Antalya

Âlâ-melein-nas: Herkesin gözü önünde

Alarga: Bir geminin kıyıya yanaşmayıp açıkta durması

Âlaşar: Kent

Alay: İnsan topluluğu

Alayund: At, beygir

Alehlak: Genel olarak

Alesseher: Sabah erkenden

Alesta: Tetikte, hazır

Âli bahtın: Çok talihli

Âlihe: İlahlar

Alil: Hasta

Almanak: Yılın bölümlerini, bayram, yıl dönümleri vs. gösteren bilim sanat konularında açıklama yapan, içinde özdeyişler vb. olan takvim veya kitap biçiminde yıllık.

Alud: Bulaşmış, bulaşık

Alude: Bulanmış

Alüfte: Alışık

Âmad: Geliş

Amâk: Derinlik

Amal: İşler, işlemler, emeller

Amden: Kasıtlı olarak

Amed-şüd: Gidiş geliş

Ameliyat: İşlemler

Ameliye: Pratik

Amer: Acı içki türü

Amik: Derin

Amil: Sebep

Âmir: Buyuran, emreden. Bir işte emir verme yetkisi olan

Amiyane: Bayağı

Âmm: Genel, hep

Ampir: Fransa ve Avrupa'dan yayılan mobilya, giyim uslubu

Anafet: Kabalık

Anafor: Deniz ya da ırmak sularının bir eksen etrafında dönme hareketi.

Ananat: Rivayetler, gelenekler

Anavata: Kumaş üzerine sarma tekniğiyle ve ipekli iplikle yapılan bir tür işleme

Anber: Güzel koku, güzellerin saçı

Andal: Sersem budala

Âne: f. Sıfatı ismi zarf yapan ek

Anif: Sert, şiddetli

An-karip: Yakından

Ansefalit letarjik Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru çıkan uyku ağırlıklı beyin hastalığı.

Anud-ane: İnatçı

Anut: Çok inatçı

Ârâ: Oylar

Ara: Süsleme

Aram: Dinlenme yerleşme

Aram-saz: Oturan yerleşen

Arati: Ödünç, emanet

Arayış: Süsleme

Araz: İşaret belirti

Arbede: Kavga

Arbedecu: Kavgacı

Arız: Gelen

Arim: Uygunsuz hoş gitmeyen

Ariz ve amik: Enine boyuna

Arizî: Sonradan çıkan

Arziye: Toprakla ilgili

Asar: İzler

Asdika: Gerçek dostlar, sadıklar

Asgari: En az

Asib: Bela

Asude-nişin: Rahatça oturan

Aşair: Aşiretler

Âşup: Kargaşacı

Aşüfte: Çılgınca seven

Atalet: Tembellik

Atıf: Meyleden bağlayan

Atıfet: İyilik severlik

Atşan: Susamış

Avahirin: Son zamanlar

Avakıp: Sonuçlar

Avamil: Etkenler, faktörler

Avarız: Engeller

Avave: Havlama

Avaz: Yüksek ses

Avdet: Geri dönme

Avek: Ok

Avmil: Etkenler

Âyan: Vekil

Ayanen: Açıkça

Ayvaz: Büyük konaklarda uşak

Ayyuk: Göğün en yüksek nktası

Azamet: Ululuk

Azil: Görevden alma

Azim: Kararlı

Azimet: Gitme yola çıkma

Azme: İki farklı cisten oluşma

Azürde: Gücenmiş, incinmiş

Azviyat: İftiralar

B

Babası tutmak: Delirmek, çarpılmak, öfkelenmek

Bad: Rüzgar

Bad: Rüzgar

Bademası: Bundan böyle

Bâdi: Sebep olan

Badik: Tombulca ve kısa boylu olup yalpalayarak yürüyen

Bağa: Kaplumbağa kabuğu

Bağal: Koltuk

Bağdadi: Ağaç direkler üzerine birbirine koştur biçimde çakılan çita.

Bahadır: Yiğit

Bahr: Gemi

Bahr-i Ahmer: Kızıldeniz

Bahr-i sefid: Akdeniz

Bahş: Veren

Bahşa: Veren

Ba-irade: İrade ile

Bais: Sebep olan

Bakiye: Geri kalan

Bakiyetü's-selef: Eskiye bağlı, hayır sever, arta kalan kişiler

Bâlâ: Yüksek

Balater: Pek yüksek

Baliğ: Tutan

Baloz: Gemici, işçi gibi kimseleri gittiği içkili mekân

Ban: -cı, -ci

Baniler: Kurucu	Berd'ül-acuz: Kocakarı soğuşu	Bilad-ı selase: Üç belde: Eyüpsultan, Galata, Üsküdar
Barbut: Zar oyunu	Berdevam: Devamlı	Billür: Kristal
Bargâh: Yüksek divan	Ber-güzide: Seçkin	Bil-münasebe: Sırası gelince
Barit: Soğuk	Ber-hayat: Hayat sahibi	Bî-mana: Saçmalık, asılsız söz
Barometre: Hava basıncını ölçen alet	Ber-heva: Havaya girmiş, kaybolmuş, uçurulmuş	Bi-muhaba: Korkusuz
Bat pazarı: Bit pazarı	Berhudi: Saçma sapan söz	Binagûş: Kulak memesi
Batude: Yığınla	Beri: Arınmış	Bi-renk: Renksiz
Bay ü geda: Zengin ve fakir	Beri'üz-zemme: Ayıplamaktan uzak	Bi-vaye: Mahrum
Bâz: Yeniden	Berin: Pek yüksek	Bi-vayegane: Fakir
Bazi: Oyun	Beriye: İnsanlar	Bizanten: Bizans kökenli
Baziçe: Oyuncak	Berk KT.: Pek, katı	Bizar: Bıkılmış
Bazu: Kol	Berna: Genç	Boneta: İsp: külah, başlık
Beca: Uygun	Berzah: İnce, uzun kara parçası	Bozok: Dört telli saz
Becayış: Değişme	Beşâset: Güler yüz	Brik: Dört tekerlekli yaylı at arabası
Be-dest: Elde, el ile	Beşpençe: Beş parmak	Bud: Uzaklık
Bedihi: Açık olın belli	Beşuş: Güleç	Budala: Sersem
Bedlika: Çirkin	Be-tahsis: Yarıca	Buhalâ: Cimri
Begayet: Son derece	Beyaban: Çöl	Burc-ı hamel: Koyun, koç burcuna tekâbül eder
Beher: Her biri	Beyuse: Arzu istek	Bühtan: İftira
Behimiyet: Hayvanlık hali	Bezate: Kendine	Büka: Ağlama
Behiş: Cennet	Bezik: İskambil oyunu	Bülend: Yüce yüksek
Behre: Hisse, nasip	Bezl: Bol bol	Bünye yapı
Beht: Şaşkınlık	Bi'hasb'ül-vezin: Vezi kaidelerine göre	C
Beide: Uzak	Bi-aram: Süssüz	Cahim: Cehennem
Bekaya: Geriye kalanlar, artıp kalan	Bidâd: Vahşet	Câize: Ödül
Bel: Yutma	Bidayet: Başlangıç	Cali: Yapma
Bel: f. Ökçe, ayakkabı topuğunun arka bölümü	Bihakkın: Hakkıyla	Calip: İlginç
Belen: Dağ sırtlarına geçit veren yer	Bihin: En iyi, seçkin	Calis: Birlikte oturan
Beliye: Felaket	Bihuş: Şaşkın sersem	Cam: Kadeh
Benam: Ünlü	Bil: İle	Camadan: Çapraz düğmeli ipek veya sırma işlemeli bir tür kısa yelek.
Bendegan: Köleler	Bilad: Beldeler	

Camuş: Manda	Cezire: Ada	Çamçak: Ağaçtan yapılmış kulplu su kabı
Canfes: Üzeri desensiz kumaş	Cezire: Yarım ada	Çaparan: Ulak postacı
Cangah: Can zaltıcı	Cezri: Köke ait, radikal	Çaparız: Engel
Canip: Yön, taraf	Cezriye: Radikal,köktencilik	Çar: Dört köşe
Cavit: Kalıcı	Cibal: Dağ	Çehar ü dü: Dört iki
Cavlak: Saçsız	Cidal-cuyane: Kavgacılaraya yaraşır yolda	Çekaçek: Kılıç sesi
Cay: Yer	Cigerakend: Şırdan mumbarı emsaliyesi	Çeşme: Kaynak
Cebânet: Korkaklık	Cihan-pesandane: Beğenilecek yolda	Çetrefil: Anlaşılması güç
Cebin: Alın	Civan-nüma: Genç gösteren	Çevre: Kıyıları sırma işlemeli mendil ya da oyalı yazma.
Ceffel: Kalem, düşünmeksizin	Civelek: Canlı, neşeli, oynak, yakışıklı gençler arasından seçilerek Yeniçeri ocağına yeni alınmış aday.	Çığırta: Üflemleri bir çalgı
Ceht: Çalışma	Comme-ci, comme-ca: Şöyle böyle	Çıvga: Yeni sürmüş ince dal
Celadet: Kahramanlık	Couture: Özel dikim giysi	Çigel: Su birikintisi
Cemahir: Cumhurlar	Cud: El açıklığı, cömertlik	Çin: Çatıklık, kıvrım büküm
Cemm-i gafır: Büyük cemaat, insan kalabalığı	Curnata: Bildircin sürüsü	Çin: Toplayan, derleyen manalarıyla birleşik kelime yapar
Cenah: Kanat	Cuy: Arama	Çitme: Bahçe ve ağılların etrafına çekilen çit
Cenan: Yürek, gönül	Cuyan: Arayan	Çolpa: Bir ayağı sakat. Beceriksiz
Cenap: Cömertlik	Cuyane: Arayıcı	Çopur: Yüzünde çiçek hastalığından kalma çok sayıda küçük yara izleri bulunan
Ceneral: KO.: Mertebe-i askeriyede miralay rütbesinin fevkinde olan mertebe.	Cuyuyan: Arayıcı,araştırıcı	Çuhadar: Kahya, Osmanlı devlet işlerinde postacı
Cenup: Güney	Cümcüme: Kafatası	D
Ceraid: Gazeteler	Cünban: Sallayan	Dâ: Hastalık
Ceraim: Suçlar, kabahatlar	Ç	Da'el-efrenc: Batılı hastalığı
Cereyan: Akış	Çah-ı zenahdane: Çene çukuru	Dad: Adalet
Cerh: Yaralama	Çaker: Kul köle	Dader: Kardeş
Cesamet: İrilik	Çal çenelik: Durmadan konuşan	Dahhak: Çok gülen
Cevanip: Yönler, yanlar	Çalak: Çeviklik	Dai: Davet eden
Cevf: Boşluk	Çalpara: Parmaklara takılan zil	Daiye: İstek, arzu
Cevv-i hava: Hava boşluğu		
Ceybi: Cep		
Ceyyide: İyi,hoş		
Ceyyit: Taze iyi hoş		
Ceza-dide: Ceza görmüş		

Dak: Vurma çalma
Dakîk: İncelik
Dal ceket: Arkası yırtık
Dalalet: Yol gösterme
Daliç: koyun kuyruğu, kuyruk ucu
Dal-kise: Torba, para gücü
Daman: Etek
Damenkeş: Elini eteğini çeken, bir işe karışmayan
Dang: Ateşli bir hastalık
Daniş: Bilgili
Dans serpatin: Yılan gibi
Dâr: Ev
Daran: Tutan
Darat: Debdebe, şan
Darbe: Vuruş
vurma/musibet bela
Daribe: Döven
Darp: Vurma
Daye: Çocuğa bakan, sütnine
Debbağ: Deri terbiye eden kimse
Değirmi: Yuvarlak
Dehalet: Sığınma
Dehen: Ağız
Dehr: Devir, zaman, dünya
Dem: Güzar vakit geçiren
Der: Kapı, içinde
Derbent: Boğaz, geçit
Derc: Gazeteye yazma
Der-cip: Cebe koyma
Derç: Arasına sıkıştırma, biriktirme
Derd-i seher: Uyuyamama hastalığı
Dereke : En aşağı basamak

Derkar: İçte bulunan, işin içinde olan
Der-mendan: Tasalılar
Derpiş: En önde
Dert-nak: Dertli
Deruhte: Üstüne alma
Dervaze: Ana kapı
Destgah: Atölye, dokuma, zenginlik
Dest-gâh-dâr: Amele başı, tezgahlar
Dest-res: Kuvvet, zenginlik
Desturin: İzin
Devair: Daireler
Deyr: Manastır, insanlık alemi
Dezd: Hırsız
Diğdiği: Konuşurken r'leri g gibi söyleme
Dihk: Gülme
Dill: Kenar
Dilaver: Yiğit
Dildade: Aşıklık alameti olarak belli biçimde başa sarılan boyalı mendil.
Dil-figar: Yaralı gönül
Dil-gir: Kırgın
Dil-nüvaz: Gönül okşayıcı
Dil-suz: Gönül yakan
Dindon: Halkın İstanbul'daki yabancılara, özellikle Fransızlara verdiği ad.
Diraht: Ağaç
Direm-hırıda: Para ile alınmış
Diriğ: Esirgeme
Dirine: Eski

Divan efendisi: Vezir ve beyler beyinin yazı işlerine bakan görevlilerin buyurucusu.
Divrik: Müdevver, doruk
Diyat: Kan bahası
Dolak: Bacağın ayak bileğinden dize kadar olan bölümüne dolanarak sarılan ensiz, uzun yünlü kumaş
Dombay: Manda
Dökmeci: Dökümcü
Dönüm: Gidip gelme ile yapılan iş
Dubaracı: Hileci
Duçar: Tutulmuş
Dun: Aşağı
Dur: Uzak
Dûr-bîn: Uzağı gören
Durendiş: Her şeyi evvelden düşünüş
Durendişane: İleri görüşlü
Durendişlik: Uzağı düşünen
Dûş: Omuz
Duyun: Borçlar
Dûzahî: Cehennem mensup, cehennemle ilgili
Dübara: Hile
Dühat: Deha sahibi
Dünun: Düşman
Dürbin: Geleceği gören
Düzgünlü olmak: Cildi pürüzsüz göstermek için sürülen krem
E
Ebatıl: Boş ve faydasız işler
Ebkâr: Birinci defa söylenmiş mazmunlar

Ebniye: Binalar	El-hak: Hakikaten	Enzar-ı ulul bâb: Sağduyu sahipleri, sağlam duruşlu kişiler
Ebvap: Kapılar	Elsine: Deliller	Eracif: Saçmalamalar
Ebyat: Beyitler	Eltaf: İyilikler	Erbain: Kırk
Ecanip: Yabancılar	Elyaf: Ağacın odun kısmındaki lifler	Ercel: Ayak
Ecille: Bilgi itibarıyla büyük olanlar	Elyak: En layık	Ercüment: Saygılı
Eclâf: Ayak takımı	Eman: Aman dileme	Erkam: Rakamlar
Ecnas: Türler	Emarat: İşaretler	Erkan-ı Harbiye: Genelkurmay başkanlığı
Edâni: Alçaklar	Emaret: Beylik	Esami: İsimler
Edyan: Dinler	Emhal: Mühletler	Esar: Fiyatlar
Efal: Bütün işler	Emlak: Mal,mülk	Esatize: Ustalar
Efkâr-ı umumiye-i tenevvür: Aydınlik olma hali	Emr-i vâki: Beklenmedik emir	Esb: At
Efrecî: Avrupalılara mahsus, Efreci takvim	Emsar: Büyük şehirler	Esbak: Eski, evvelki
Efvah: Ağızlar	Emvat: Ölüler	Esbap: Sebepler
Efza: Arttıran, çoğaltan	Enafis: Nefis şeyler	Esfare: Seferler
Efzun: Çok, fazla	Enamil: Parmak uçları	Esile: Sorulan şeyler
Ehadis: Sözler haberler	Enbari: Dolu, küme, yığın	Eskam: Dertler
Ehaf: Hafif	Enbuh: Kalabalık	Eslâf: Geçmişler
Ehlisalip: Haçlılar	Encümen: Heyet	Esna: Sıra
Ehsas: Duygular	Endaz: Atıcı, tir-endaz; ok atan	Esna: Sıra,an
Eimme: İmamlar	Enf: Burun	Ester: Katır
Ekalliyet: Azınlık	Enflüanza: Bir tür grip mikrobu	Esvak: Çarşı, pazar
Ekazip: Asılsız yalan sözler	Engiz: Koparan	Esvat: Sesler
Ekfa: Eşler, benzerler, muadiller	Engüşt-i hata: Yanlış, işaret eden parmak	Eşbah: Şahıslar
Ekl: Bir şey yeme	Enha: Taraflar, yenler	Eşet: Şiddetli
Eksar: Koca koca çiviler	Eni: İnilti	Eşna: En kötü
Ektar: Haysiyetler	Enit: Haset	Eşrat-ı suat: Kıyamet alametleri
El haleti hazihi: Hâlâ	Enkaz: Yıkıntı	Etibba: Doktorlar
Elan: Şimdi	Enker'üs-savt: En çirkin ses	Etnografik: Kavimleri karşılaştırarak inceleyen, kültür oluşumlarını araştıran bilim.
El-asl: Kök	Ensice: Dokular	Etiv: Nesnelere yüksek ısıyla mikroplardan arındırmakta kullanılan kapalı aygıt.
Elf: Bin	Envâ: Çeşitler	
Elfi: Bantlarla süslenmiş bir çeşit kumaş		

Evahirin: Sonuncu	ateşlemek için kuyruk kısımlarında bulunan delik	Fevahiş: Fahişeler
Evail: İlk zamanlar	Fanila: Yünden ince ve yumuşak bir nevi kumaş	Fevkâni: Üstteki
Evanî: Kap kaçaklar	Farık: Ayıran	Feyyum: Tüyleyi kısa, hafif alacalı kürk
Evbab: Kalıplar	Fariğ: Boş	Fezahet: Rezillik, edepsizlik
Evbaş: Aşağılık, ayak takımı	Fart: Aşırı	Fezail: Erdemliler
Evc: Yüce, doruk	Fasid: Bozuk	Fıkarat: Fıkralar
Evca: Ağrı,sancı	Fâtır: Yaratıcı	Fırdolayı: Çepeçevre
Evcaf: Oyukluklar	Fazazet: Kötü sözlülük	Fie: Taife
Evgad: Akılsız	Featabirû: GT. Al onu	Filvaki: Hakikaten
Evhad: Yegane tek	Fecia: Facia, musubet	Fi-mabat: Bundan sonra
Evidda: Ehibba, dostlar	Fehva: Anlam mana,içerik	Firaklı: İçe işleyen, dokunaklı
Evk: Yük ağırlık	Fehva: Mana, kavram/kelimenin orjinali ♣ ile değil ح ile dir	Fıraş: Döşek
Evlek: Tarlanın her bir parçası	Fehvasınca: Uyarınca sözü gereği	Firip: Aldatan
Evsaf: Sıfatlar	Felek Mustafaya yar olmaz Kayıkçı Kul Mustafa'nın beytinden: Şans gülmedi manasında	Firuz: Mesut
Evza: Haller	Felemenk: Şimdiki Belçika kurulana kadarki çukur ülkeler	Fitrak: Atın terkisi, eyerin ardındaki tasma
Eyyam- adiyeye: Tatil günleri dışındaki günler	Fena: Yokluk	Fiyango: Fiyonk
Ezhan: Zihinler	Fer: Parlaklık	Fodla: Kepekli undan yapılmış pide şeklinde yassı ekmek
Ezman: Zamanlar	Ferağ: Bırakma	Fonograf: Ses kayıt makinası
Ezmine-i kadime: Eskizamanlar	Ferferre: Akılsızlık, ağzı kalabalıklık, gürültücü	Fota: İpek peştamal
Ezvak: Lezzetler	Ferid: Tek,eşsiz	Foti: lat.isim, keder
F	Ferifete: Aldanmış, gafil olmuş	Fraksiyon: Bir topluluk veyasıyasi partinin içindeki farklı yaklaşımların ideolojik düzeyde bir kimlik kazanması sonucu ortaya çıkan gruplardan her biri.Bir bütünün ayrılabilen parçalarından her biri
Faal: Hareketli	Ferma: Emreden	Fuad: Gönül kalp yürek
Faale: Yapanlar	Ferraş: Hizmetkar	Fulispit: Filispit: denizcilikte tam yol, hız kumandası, argoda çok sarhoş, halk arasında bisiklet
Fahiş: Aşırı	Fersude: Aşınmış, solgun, yıpranmış	
Fahm: Kömür	Ferş: Döşeme	
Fahren: Övünme	Ferzend: Evlat	
Faikat: Üstünlük	Fesede: Kötü, fena	
Fal: Çeşitli şeylere bakarak gelecekte olacaklar hakkında anlamlar çıkarma		
Falye deliği: Denizcilik terimi: ağızdan dolma topların hartuçlarını		

Fusul: Bölükler, kısımlar
Fusul -ı erbaa: Dört mevsim
Fuzala: Faziletler
Fücce: Ansızın
Fürs: Farsça
Füruk: Farklar
Füruz: Parlayan
Füşhat: Genişlik
Fütuh: Üstünlük
Fütur: Bıkkınlık, gevşeklik
Fütühat: Fetihler
G
Gabgab: Çene altı
Gaddare: Büyük bıçak küçük tabanca
Gafir: Çeviren
Gaile: İş, mesele
Galâ: Pahalılık
Galat: Yanlış
Galebe: Baskın çıkma, ağır basma
Galibane: Galip olana yakıştır şekilde
Galiz: Terbiye dışı
Gant, ganta: Eldiven
Gamgame: Savaş sırasında çıkarılan ses
Ganaim: Ganimetler
Garam: Aşk sevgi
Garamet: Herkese eşit olarak
Garip: Kimsesiz
Gavail: Dertler
Gayz: Öfke
Gazubane: Öfkeli olarak
Gazup: Kızgın

Geda: dilenci
Gemi azıya almak: mec.söz dinlemez olmak
Gına: Bıkkınlık, zenginlik
Gilgir: Gücenik kırgın
Giran: Maddi manevi ağır
Giri: Tutan, tutucu
Giriban: Elbise yakası
Giriban-çak: Kederli
Girişme: Naz
Girizan: Gürizân, kaçan, kaçıcı
Giryu: Bağırma çağırma
Gonc: Ayağa giyilen şeylerin aşık kemiğinden yukarı olan kısmı
Gubar: Toz
Gudde: Salgı bezi
Gûnagûn: Türlü türlü
Gunude: Uyumuş
Gur gur: Karın gurlaması
Guşayiş: Açılma, açılış
Gûşe: Köşe
Güdaz: Duygulanmalar
Güftüğü: Dedikodu
Gügüm: Ufak bir ağaç
Gülgüne: Gül renkli
Güllabi: Eskiden akıl hastanelerinde elinde kırbaçla hastaları terbiye eden gardiyanlara verilen isim
Gürüzan: Kaçan kaçıcı
Güşad: Açılış
Güzar: Geçen geçmiş
Güzer: Geçme, geçiş, geçen, geçici
Güzin: Seçilmiş

H

Hâb: Uyku
Habbat: Ufak ve yuvarlak olan şeyler
Haçin: Adana
Hadd: Sınır
Hadeka: Gözbebeği
Hadem ü haşem: Hizmet edenler
Hadîka: Bahçe
Hadis: Meydan gelme
Hadit: Öfkeli
Hadşe: Ürküntü
Haffâfi: Ayakkabı, terlik vesaire yapıp satan
Hafi: Gizli
Hafid: Torun
Hafriyat: Kazılar
Hâh ve na-hâh; İster istemez
Hâhân; İstekli
Hâib: Kederli
Haib: Mahrum
Hail: Engel
Haile: Dram
Haiz: Sahip
Hak: Toprak
Hakayık: Gerçekler
Hakir: Değersiz
Hakk-ı mürur: Geçiş hakkı
Halâvet: Tatlılık
Hâle: Teyze
Halel-pezir: Bozucu
Halî: Şimdiye mensup
Hâli: Tenha,boş
Halis: Katışksız
Halita: Karma karışım
Hallal: Çözen

Halt: Karıştırma	Harre: Kızgın yakıcı	Hayl: Yıl,etraf,kuvvet
Haluk: İyi huylu	Hars: Kültür	Hazakat: Üstatlık
Hamail: Kılıç kayışı	Harurî: Hararetle ilgili	Hazer: Kaçınma
Hamakat: Ahmaklık	Hâr-varada: Eşek yükü	Hazerat: Hazretler
Hamalan: Hamallar	Has: Çöp	Hazf: Yok etme, silme
Hâme: kalem	Hasbî: Karşılıksız, parasız	Hâzık: İşinin ehli, dilimizde en çok doktorlar için kullanılır
Hamel: Taşıyan kaldıran	Hasbi: Nedeni olmayan	Hecin: Arkasında iki hörgücü olan ve çok hızlı koşan bir cins deve
Hame-ran: Kalem yürten	Hasene: İyilik	Heccin: Çarpıntı
Hamide: Eğri	Hasir: Hiç bir şey elde edemeyen	Hecan: Derhal
Hamil: Taşıyan	Haslet: Huy	Hemman: Tasa
Hamilen: Taşıyarak	Hasr: Tahsis etme	Hemm: Tasa
Hamis: Beşinci	Hass: Özgü	Hem-nişin: Beraber oturup kalkan
Hamriye: Şarabı öven kaside	Hassa: Özellik	Hempa: Arkadaş
Hamule: Yük	Hasiyet: Kuvvet, tesir, etki	Hem-rah: Yol arkadaşı
Handerizane: Gülüp duran	Haşak: Çöp	Her-bar: Her defa
Hanende: Şarkıcı	Haşir: Zarara uğrayan	Herc ü merç: Karma karışık
Hantuman: Felaket	Haşiş: Esrar	Hercai: Kararsız
Hanüman: Ev	Haşviyat: Söz arasında mesela gibi söylenen sözler	Herçi-bâd-âbâd: Ne olursa olsun
Hapa hap: Ar. Adım adım	Haşyet: Korkma	Herze: Boşboğaz, saçma
Hapis: Tutma	Hatıf: İşitilen fakat kendisi görülmeyen	Heva: İstek
Hapşengi: Diken sırtlı	Hatır-nevaz: Gönül okşayan	Hevam: Böcek
Har: Eşek	Hatt-ı istiva: Ekvator çizgisi	Heves-nak: Hevesli
Hararet-i garaziye: Vücutun normal sıcaklığı	Hatve: Adım	Hevl: Korku
Haraş: Değirmen	Havale: Ismarlama	Heyat: Heyetler
Hardaliye: İştah açıcı macun	Havarık: Harikalar	Hezar: Bin
Harem-seray: Harem dairesi	Havas-ı hamse: Beş duyu	Hezar: Bülbül
Hariç-ez saded: Konu harici	Havayiç: İhtiyaçlar	Hezeliyat: Mizah ile ilgili
Harif: Rakip	Havf: Korku	Hezeyan: Boş konuşma, sayıklama
Harik-zedegan: Yangından zarar görmüş	Havsala: Kavrama gücü	Hezl: Şaka
Harim: Başkasına kapalı olan yer	Hayırhah: Hayır isteyen	Hezliyat: Meşhur bir nazmın vezni ve kafiyesi taklit edilmek suretiyle
Harir: İpek	Hayide: Ağızdan ağza dolaşmış bayat, köhne söz	

latife tarzında nazım yazma

Hımhım: Sesleri genizden, burundan çıkararak konuşan

Hırdavat: Önemsiz ufak tefek eşya

Hırs-ı pirî: Öğrenme hırsı

Hicap: Utanma

Hiddet-amiz: Hiddetle karışık

Hidemat: Hizmetler

Hiffet: Hafiflik

Hilaf: Aykırı, yalan

Hilali: Erkeklerin giydiği bir gömlek çeşiti

Hilat: Padişah veya vezir tarafından taktir edilen kişiye giydirilen kaftan

Hilat-ı fahre: Gösterişli elbise

Hilkat: Yaratılış

Himmet: Çaba gayret

Hîn: Zaman

Hırsan: Korkak

Hırfet: Meslek

Hisal: Huy

Hitan: Sünnet

Hiyel: Hileler

Hîz: Erkenci

Hizip: Bölük, kısım

Hodpesent: Kendini beğenmiş

Hordend: Gidiyor

Hoşgû: Tatlı dilli

Hotoz: Eskiden kadınların süs için saçlarının üstüne taktıkları, çeşitli renkte ve biçimde yapılmış küçük başlık.

Hû: Huy

Hubetbat: Küçük tanecikler

Hubutu: Yukarıdan aşağı düşme

Huceste: Kutlu

Huda: Hile

Huda'tün: aldatma, hile

Huld: Sonu olamayan

Hulliyat: Altın, yakut, zümrüt gibi zinet eşyası

Huluk: Huy tabiat

Hulûl: Gelip çatma

Hulûs: İçtenlik

Hulus: Sâfilik, gönül temizliği

Hulviyat: Tatlılar

Humbara: Bir tür el bombası

Hun: Kan

Hunabe: Gözyaşı

Hunhar: Kan emici, zalim

Hun-hin: Kanlı

Hurafat: Aslı olmayan saçma sözler ve rivayetler

Hurda: Küçük

Hurdabiniye: Büyüteç

Hurdebin: İnce ufak şeyleri gören, mikroskop

Hurde-haş: Kırık dökük

Huruc: Çıkma

Hurufat: Batıl inançlar

Hurufatçılık: Basımcılıkta harf kalıpları

Husul: Türeme çıkma

Husum: Uğursuzluk

Huşenk: Akıl idrak

Hutut: Hatlar

Hübut: Yukarıdan aşağı inme

Hücnat: Noksan kusur

Hükümat: Hükümetler

Hüsnüan: Güzellik

Hüsrevi: Padişahlık

Hüveyda: Apaçık belli

Hüviyet: Şahsiyet, kimlik

I

Inkıyat: Bağlanma

Irza: Emzirme

Itlak: Salıverme

Itriyat: Kokular

İ

İ'zam: Gönderme

İane: Yardım

İaset: Kötülük yapma

İbabe: Yol yapmak yola getirmek

İbad: İbadet edenler

İbadi: Kullar/çok bol

İbas: Gönderme

İbat: Kullar

İbda: Yaratma

İbdaat: Yeni ve güzel eser meydana getirmeler

İbلاغ: Ulaştırma

İbradi: Antalya'da ilçe

İbraz: Meydana çıkma

İbretbin: İbret almak

İbtida: Başlama

İbtilayat: İşe yaramayan sözler

İbtisam: Tebessüm etme

İbzal: Bol hrcama

İcad-gerde: İcat edilmiş

İcaz: Aciz bırakma (elif ve ayn ile

İcaz: Özlü söz söyleme

İcaz: Veciz söyleme (elif ile

İcmaen: Bir meselede birlik

İcra: Yürütme, yapma

İçtinap: Sakınma

İdam: Yok etme

İdame: Devam ettirme

İddihar: Biriktirme

İd-i adhâ: Kurban bayramı

İfakat: İyi olma

İfakat: İyileşme

İfam: Bildirme

İfna: Yok etme

İfrağ: Kalıba dökme, şekillendirme

İfrit: Mitolojik canavar

İfşaat: Sırrı açığa çıkarma

İğbirar: Gücenme

İğfal: Aldatma

İğlaz: Kaba söz söyleme

İhafe: Korkutmak

İhata: Sarma

İhda: Hediye etme

İhdas: Kurma, oluşturma

İhdas: Ortaya çıkma

İhlak: Yok etme

İhlal: Bozma

İhmirar: Kızılık

İhrak: Yakma

İhraz: Kazanma

İhsas: Sezdirme

İhsas: Üstü kapalı anlatma

İhtar: Uyarı

İhtara: İcat buluş

İhticap: Perde altına girme

İhtida: Doğru yola girme

İhtikan: Kan toplaması

İhtikar: Vurgun, vurguculuk, stokçuluk, madrabazlık

İhtilaf: Uyuşmazlık

İhtilâl: Bozukluk

İhtilalat: Bozukluklar

İhtilâlat: Karışıklık

İhtilas: Çalma

İhtilâs: Zimmete para geçirme

İhtimaiye: Kaçınma

İhtira: Benzeri görülmemiş bir şey icad etme

İhtira: İcat

İhtiraat: Buluşlar, yoktan meydana getirilen şeyler

İhtiramkâr: Saygılı

İhtirasat: Aşırı istekler

İhtirat: Hatırlatma

İhtiraz: Kaçınma

İhtisar: Kısaltma

İhtisarat: Şiddetli arzular

İhtisas: Hissetme (ha ve sin ile

İhtisas: Uzman (hı ve sad ile

İhtitarat: Hatırlatmalar

İhtiyat: İleriye düşünme

İhtizar: Can çekişme

İhtizaz: Alçalma

İhtizaz: Titreme

İhya: Diriltme yaşatma

İhzar: Hazırlama, huzura getirme

İka: Yapma

İkad: Yakma

İkap: Eziyet

İkâz: Uyandırma

İkdam: Gayret ve sebatla çalışma

İkfar: Birisine kâfir deme

İklap: Tersine çevirme

İklil: Taç

İkraz: Borç verme

İksa: Giydirilme

İktiran: Yakınlaşma

İktisadiyyun: İktisat uzmanları

İktifat: Devşirme, toplanma

İkva: Şiirde görülen bir kafiye hatası

İla kıyamessea: Kıyamet saatine kadar

İla-ahire: Ve başkaları

İlahe: mit.de kadın tanrı

İlahi Sokuş: KT. Araya girme

İlam: Bildirme, bir davanın mahkemece nasıl bir hüküm ve karara bağlandığını gösteren resmî vesika

İlâmat: Resmi vesika

İlca: Mecbur etme

İlca: Zorunlu bırakma

İlcaat: Mecbur etmeler

İlel: Hastalıklar

İlha: Boş şeylerle meşgul etme

İlirya: Balkan yarımadasının kuzeybatı kesiminde MÖ. 10 yy'dan başlayan Hint Avrupa halklarından İliryalıların oturduğu bölge
www.nkfu.com

İlka: Bırakma

İlkaat: Alma	İnhilal: Açılma, dağılma	İpka: Yerinde bırakma
İllüstrasyon: Resimlerle bezeme	İnhilâlât: Açılmalar, dağılmalar	İptidar: Bir işe çabuklukla başlama
İltihak: Katılma	İnhimak: Ziyadece düşkünlük	İptizal: Bir şeyin hor kullanılması, bayağı hale düşmesi
İltikat: Türlü kitaplara başvurarak bilgi toplama	İnhina: Eğilme	İrad u masraf: Gelir gider
İltima: Parıldama	İnhiraf: Sapma	İrad: Gelir, söyleme
İltimas: Kayırma, yapılmasını isteme	İnhizam: Bozguna uğrama, sindirilme	İrae: Gösterme
İltiva: Büklüm olma	İnikad: Bağlanma toplanma	İrayat: İyilikler
İltizam: Gerekli görme	İnikâsat: Yansımalar	İraz: Yüz çevirme
İlzam: Susturma	İnikat: Bağlanma	İrca: Eski haline çevirme
İmale: Meylettirme	İnikat: Toplanma	İrticaa: Geri dönüş
İmrar: Geçirme	İnitaf: Bir yana dönme	İrtidat: Dinden çıkma
İmsak: Bir şeyden el çekme	İnitafat: Temayül	İrtifaa: Yükselme
İmtidat: Uzunluk	İnkasat: Mağlup olma	İrtihal: Göçme
İmtisalen: Uyarak	İnkıraz: Bir kalabalıktan tek kişi kalmayacak şekilde tükenme, çökme	İrtika: Yükselme
În: Sebep, işleyen	İnkısam: Borçlama, bölme	İrtikâp: Kötü iş işleme
İnam: İhsan, bağış	İnkisar: Beddua	İrtikâz: Dikilme
İnas: Kadınlar	İnsaf: Acıma	İrtişa: Rüşvet yeme
İnbat: Bitme bitmesini sağlama - bitki ile ilgili	İnsibab: Katılma	İsaf: Birinin isteğini kabul edip yerine getirme
İnbias: Meydana çıkma	İnsiyakî: İç güdüsel	İsal: Kavuşturma
İnbisat: Yayılma	İnşad: Şiir okuma, şiir söyleme	İsat: Yükselme
İncimat: Donma sertleşme	İntaç: Sonuçlandırma	İskat: Münakaşada cevap veremeyecek hâle getirme
İncizab: Cazibeye kapılma, çekilme	İntak: Söyleme	İsnad: Dayanma
İndel-tecrübe: Tecrübeye göre	İntiba: İzlenim	İsnadat: Bir kimseye yüklenen şeyler
İndi: Kişisel	İntibah: Uyanış	İsrifar: Sorma
İndifa: Def etme, püskürtme	İntifa: Yararlanma	İstiabe: İçine alma
İnfial: Gücenme	İntifahat: Kabarma, şişme	İstiabi: İçine sığma
İnfikak: Ayrılma, çözümlenme	İntikal: Bir yerden bir yere geçme	İstiane: Yardım
İnfikak: Yerinden ayrılma	İntikat: Eleştiri	İstiaze: Sığınma
İnfitah: Kabarma, şişme	İntişar: Yayılmak	İstibdal: Değiştirme
İnhidam: Yıkılma	İnzimam: Ekleme	İstical: Aceleci davranış
		İsticali: Aceleci

İsticlap: Geri çekilme	İstimarar: İmar ettirmeler	İtila: Yükselme
İsticvab: Cevap alma	İstinas: Alışma	İtilaf: Uyuşma
İstida: Dilekçe	İstintak: Sorguya çekme	İtiyat: Alışkanlık
İstidlâl: Akıl yürütme	İstirkab: Çekememe, rakip görme	İtlak: Salıverme
İstidrat: Sırası gelme	İstişmam: Koklama, anlama	İtlak-ı lisan: Ağza gleni söyleme
İstifa: Ödetilme	İstitale: Uzama	İtma: Tama düşkünü, hırslandırma
İstifaza: Feyizlenmiş	İstiva: düzlük	İtmam: Tamamlama
İstifsar: Sorma	İstoper etmek: Durmak	İtrak: Terk etme
İstifsarat: Sormalar	İşan: Veli	İttilamat: Suçlu olma
İstifza: Feyizlenme	İşar: Dökme, saçma	İttihat-ı anasır: Milletler birliği
İstiğna: Tok gözlülük	İşgal: Bir yeri ele geçirme	İttihaz: Alma kabul etme
İstiğna-furuş: Eyvallah etmeme	İşhat: Tanıklık gösterme	İttisaiye: Genişlik
İstiğrap: Garip bulma	İşkâl: Güçleştirme, zorlaştırma	İttisal: Birleşme
İstihal: Bir şeye ehil olma	İşmizaz: Yüz ekşitme	İtyan: Bildirme
İstihale: Değişim, başkalaşım. Mümkün olmayış	İşrak: Güneşin ışın saçarak doğuşu	İzaç: Rahatsız etme
İstihfaf: Hafife alma	İşrap: Bir maksadı gizli anlatma	İzale: Giderme, yok etme
İstihlâl: En güzel başlangıç	İşret: İçki alemi	İzam: Büyükler, ulular
İstihzah: Bir şeyin açık olarak bildirilmesini isteme	İştihadat: Şahit göstermeler	İzâmî: Büyütme, gereğinden fazla ehemmiyet verme
İstihzan: Danışma	İstihali: İstekli	İzan: Kavrayış
İstihzar: Hazırlanma	İstihar: Şöhret bulma	İzar: Yanak
İstihzarat: Hazırlıklar	İştirak: Ortak olma	İzbe: Basık yer
İstikbal: Karşılama	İşve-baz: Naz edici	İzmar: Bir şeyi gönlünde saklama
İstiknah: Bir şeyin hakikatini araştırma	İta: Verme	İzmihlal: Yok olma
İstikrah: İğrenme	İtab: Yorma, zahmet verme	K
İstikraz: Ödünç para alma	İtam: Doyurma	Kabayih: Yakışıksız çirkin şeyler
İstikşaf: Keşfetmeye çalışma	İtap: Azarlama	Kabil: Yetenekli
İstila: Yayılma	İthamiye: Birine kabahat yükleme ile ilgili	Kabiliyat: Anlama
İstilzam: Gerekli	İtibar: Saygınlık, değerlendirmek, dikkate almak	Kadd: Boy
İstim: Kalkmaya hazır duruma gelmek.	İtikat: Devşirme, toplama	Kadem: Adım
İstimar: İmar ettirme		Kadril: Fransız dansı
		Kaffe: Bütün

Kâfil: Kefalet eden	Karib: Yakın	Kemterane: Acizce
Kâfil: Üstüne alan, ödeyen, kefil	Kariben: Yakın bir zaman sonra	Kent: Şehir, kale
Kahpe: Alçak namuzsuz	Kariha: Düşünme gücü	Ker: Sağır
Kahren zorla	Kariha: İnsanda kendiliğinden hasıl olan fikir. Tabiat	Keran: Kenar, kıyı
Kaht: Kıtlık	Kariin: Okuyanlar	Kerime: Kız çccuğu
Kail: Söyleyen, diyen. Razi olmuş	Karin: Yakın	Kerr ü ferr: Savaştan çekildikten sonra tekrar saldırma
Kaim: Ayakta durma	Karine: İpucu	Kerrake: yünden yapılmış hafif kumaş
Kaime: Kağıt para	Karip: Yakın	Kerteriz: Herhangi bir cismin yönü ile esas alınan yön arasındaki aç
Kaim-i makam: Birbirinn yerini tutan	Karn: Yüz yıllık zaman	Kesafet: Bulanıklık
Kain: Mevcut olan	Karye: Köy	Kesalet: Tembellik
Kal': Koparma	Karziye: Ödünç verme	Kesb: Çalışarak kazanma
Kal: Söz	Kasbel: Sahip olmak	Kesif: Sık, yoğun
Kalemisk: Galiye-misk: güzel koku	Kasr: Kısa kesme	Kesr: Kırma, kırılma
Kalile: Çok olmayan	Kâşane: Malikane	Keş: Çeken çekici
Kalp: Bir durumdan başka bir duruma çevirme	Katibeten: Tamamıyla	Keşide: Çekilmiş
Kalyoncu: Deniz eri	Kavait: Usuller	Keşmekeş: Çekişme
Kalyoz: Uskumru cinsi balık	Kavanin: Kanunlar	Ket: Gizleme
Kam: Ezme	Kavas: Elçilik veya Konsolosluklarda görev yapan hizmetli, koruma görevlisi	Kevkebe: Gösteriş
Kamet: Boy	Kayış bacak: mit.: çarpık cin	Keyf: Arzu, istek, memnurluk
Kamis: Gömlek	Kaziyye: İş, husus, kaza ile ilgili, hüküm vermeye ait	Kıdem: Eskilik
Kâmran: Mutlu	Kebg: Keklik	Kımat: Örtü sargı bez
Kân: Maden ocağı	Kebudî: Mavi	Kıran: Yakınlık
Kandedir: Nerede	Kec: Eğri, çarpık	Kıranta: Saçları ağarmaya başlamış orta yaşlı erkek
Kanık: Bıkılmış kimse	Keff: Elçi	Kırat: Değer
Kapela: Örtü	Kehhal: Göz hekimi	Kırav: Kıraç toprak
Kâr: -li, -ci eden, edici eklerinin karşılığı	Kehkeşan: Samanyolu	Kırkkilise: Kırklareli
Kar: Derinlik	Keka: Keyifli bir durum anlatılırken ne güzel, ne iyi anlamlarında söylenen bir söz.	Kırmız: Kırmız böceğinden çıkarılan parlak al boya
Karabet: Akrabalık	Kemine: Aciz hakir zavallı	Kırtıpil: Saç sakal birbirine karışık
Karain: İpuçları		Kırsırganmak: Esirgemek
Karha-i akile: Etrafını yiyip gittikçe genişleyen yara.		

Kıışr: Kabuk	Kutta: Kesenler	La-yuhşa: Sayılmaz
Kıvam: Duruş	Kuûd: Oturma	Lebip: Akıllı
Kıyaset: Zekilik	Kuva: Kuvvetler	Ledünniyat: Bir işin gizli tarafı
Kifh: Kafatası	Kuvarta: Dörtlük	Lektör: Okutman
Kıl: Söz	Kuyudat: Kayıtlar	Lemhat'ül-basar: Göz açıp kapayınca kadar
Kilâp: Köpekler	Küduret: Gam	Lems: El ile tutma, dokunma ile duyulan
Kilik: Kamış kalem	Küfran-ı nimet: Nankörlük	Lenger: Yayvan ve derinliği az, geniş, büyük bakır kap
Kiram: Yüce kişiler	Külhan: Hamamlarda suyu ısıtmak için ateş yakılan yer	Lenk: Aksak
Kisve: Elbise, bir şeyin dış görünüşü	Küll: Tüm, bütün	Lerzan: Titrek
Kişvergüşalık: Memleket açıcı	Küllüye: Umumi	Lerzedar: Titreyici
Kitle: Yığın	Küllü atin karîb: Gelecekte olan her şey yakındır	Levanten: İstanbul ve İzmir'de yaşayan Batı Avrupa kökenliler
Kiyaset: Zekilik	Künc: Köşe	Levayih: Tasarılar
Koçu: Süslü ve camlı bir tür gezme arabası, zahire ambarı	Küsuf: Tutulma	Leyal: Geceler
Kofana: Lüfer cinsi balık	Küşat: Aslı güşat; açma, tavlada bir oyun	Li: İçin, ötürü, dolayı, li namika namık için.....
Kokoroz: Özenli	Küşayiş: Açıklık	Li-garaz: Kötlük etmek için
Kolluk: Kenar, köşe	Küttap: Katipler	Lihye: Sakal
Kompos: Pergel, cetvel	Küül: Alkol	Lihyedar: Sakallı
Konsolide: Vadesi uzatılan borç	L	Liyak: Yaraşma
Kontrbas: Keman türünden, en kalın sesli yaylı çalgı	La yeflanune: İflah olmayanlar	Lostra: Ayakkabı boyama
Kudum: Uzak bir yoldan gelme	Lâbis: Giyen	Lostrin: Kundura cilası
Kula: Al ile boz arası bir renk	Laden: Bir tür ağaç	Lostromo: Ticaret gemilerinde tayfaların başı
Kulaklı: Bir tür bıçak	Ladikin turp: Samsun'un Ladik ilçesinde yetiştirilen bir turp cinsi	Lök: Ağır
Kumpas kurmak: mec. Gizli tertip kurmak	Lahuraki: Yünden kumaş	Luabi: Salya gibi yapışkan, salya ile ilgili
Kurb: yakınlık	Lakita: Sokağa bırakılmış yeni doğma çocuk	Lubiyyat: Oyunla ilgili eğlenceler
Kursa: Yuvarlak	Lapçın: Tabanı meşinden olan mest	Lugaviyun: Sözlükçüler
Kurun-ı ahire: İstanbul' un fethinden sonraki zaman	Lavta: Uda benzer bir telli çalgı	Luhuk: Katma
Kurun-ı vusta: Ortaçağ	Lâ-yeflehu: Başarısız	Luhumat: Etlar
Kuşk: Köşk	La-yemut: Ölmez	Lukme: Lokma
	La-yuat: Sayısız	

Lübin: Kırmızı renkte lavanta ve karanfil karışımı koku

Lütfen: Hoşlukla

Lüzucet: Yapışkanlık

M

Ma: o şey şu nesne, ..daki

Maahazâ: Bununla beraber, böyle iken

Maalel kerahe: İstemeyerek

Ma-anber-va: Güzellerin haline yazık

Maani: Manalar

Maarif: Bilimler

Maaşat: Memurlara verilen aylık

Madrabaz: Hileci

Madûd: Sayılmış

Madum: Yok olan, var olmayan

Madumiyet: Yokluk

Mağbun: Aldanmış

Mağfur: Övülmüş

Mağfur: Yargılanmış

Mağfure: Mağfireden eden

Mağlata: Yanıltmaca, laf salatası

Mağmum: Gamlı

Mağrukiyet: Gark olunmuş

Mahafil: Toplantı yerleri

Maharet: Beceri

Mahbes: Hapishane

Mahbuse: Hapsedilmiş

Mahfil: Oturulacak yer, toplantı yeri

Mahıv: Yok olma

Mahki: Hikaye olunmuş

Mahkuk: Çelik bir kalemle sert bir şeye yazılmış

Mahkûka: Doğru yapılmış

Mahlut: Karışık

Mahmil: Deve üzerine konulan sepet

Mahmi: Korunan kimse

Mahreç: Çıkış yeri

Mahrek: Hareket noktası

Mahreke: Yörtünge

Mahsur: Kuşatılmış

Mahud: Bilinen

Mahuf: Korkunç

Mahviyet: Yokluk

Mahviyetkerane: Alçak gönüllülükle

Mahzen: Ancak, tek

Mahzen: İçinde erzak saklanan yer

Mahzup: Boyanmış

Mahzur: Sakınca

Mahzuz: Haz etmiş

Mail: Andırır

Mailiyyet: İstekli, düşkün, bir yana eğilmiş

Maişet: Geçim

Maiyet: Birlik

Maiyet: Yanında bulunma

Makabil: Önceki

Makal: Söz

Makarr: Merkez

Makasıt: Amaçlar

Makdur: Ezme

Makhuret: Yenilmiş

Maklup: Ters

Makriköy: Bakırköy'ün eski adı

Makule: Kategori

Makus: Ters, uğursuz

Makûsiyet: Uğursuzluk

Makzi: Kazâ olunmuş, ödenmiş

Malaga: İspanya'da Endülüs özerk bölgesi

Malakof: Belden aşağı kabarık şekilde inen tuvalet biçimi. Sepetli fistan

Maldar: Malı çok olan

Malikiyet: Sahip olma

Maltar: Keserle yontulan bir cins yumuşak taş

Maluliyet: Sakatlık

Malumatfuruş: Bilgiçlik taslayan

Mama dadı: KAL.: çocuğa yemek yapan hizmetçi

Mamelek: Nesi var nesi yoksa

Mamurin: Bayındırlar

Mamuriyet: Bayındırlık

Mançe: Yiyecek

Manevra: Önlem almak

Manivela: Kaldıraç

Mantin: Bir tür ipekli kumaş

Mansıb: Devlet hizmeti

Mantuka: Söylenilmiş kelam, mana

Manzur: Bakılan

Manzur: Nazar olunan

Mareke: Savaş alanı

Mariz: Hasta

Marufe: Bilinen

Maruz: Arz olunmuş, sunulmuş

Masabak: Geçmiş geçen

Masadak: Tasdik eden	Mazul: Azledilmiş	Mefhumat: Manalar
Masari: Mısralar. Güreş meydanları	Mazul: Görevden alınmış	Mefkût: Kayıp
Masarif: Harcamalar	Meani: Anlamlar	Mefsub: Hükümsüz bırakılmış
Mashara: Soyтары	Mearic: Merdivenler	Meftur: Yaratılmış
Masruf: Harcanmış	Mebahis: Bir şeyin bahsolunduğu yer	Mehabet: Hetbetlilik
Mastar: Kaynak	Mebani: Temeller	Mehalik: Helak olacak yerler
Mastrallık: Kötü veya yersiz davranışlarıyla göze batan kimse, göstermelik	Mebde: Başlangıç	Meham: Ehemmiyeli şeyler
Masun: Korunmuş	Meberrat: Hayır için yapılan işler	Mehaz: Kaynak
Masuniyet: Korunmuş	Mebhas: Bölüm	Mehcur: Bırakılmış, terk edilmiş
Mataf: Oturulan yer	Mebhut: Şaşkın	Mehere: Hünerliler
Matara: Yağmur	Mecami: Dergiler, toplanılacak yer	Mehibi: Heybetli
Matla: Kaside ve gazelin kafiyeli ilk beyti	Mecari: Su yolları	Mehlen: Acele etmeksizin
Matlup talep edilen şey	Mecbul: Yaratılmış	Mehuz: Alınmış
Matruş: Sakalsız	Mecelle: Dergi	Mehzulane: Düşkün zayıf
Matuf: Eğilmiş	Medain: Şehirler	Mek: Bir
Matuh: Bunamış	Medar: Bir şeyin devredeceği nokta	Mekanet: Kuvvet, ağır başlılık
Mavna: Yakın kıyılara yada limanın uzaklarında demirlenmiş gemilere yük götürüp getiren tekne	Medayih: Övülmeye layık hareketler	Mekel: Geçim yeri
Mazamin: Ödenmesi gereken şeyler, manalar, kavramlar	Medd: Uzatma, yayma	Meknuz: Yere gömülü
Mazanna: Zanaltındaki	Medhaldar: Bir işe karışmış olan	Meksur: Kırık
Mazbata: Tutanak	Medhiyehan: Methiye okuyan	Mekşuf: Meydana çıkarılmış
Mazbut: Kayda geçirilmiş	Medhuş: Dehşete kapılmış	Mektum: Gizli
Mazhar: Bir şeyin çıktığı yer	Medid: Uzun	Mektumiyet: Gizlilik
Mazhar: Huzur, görünüş	Medine: Şehir	Melâine: Lanete sebep olanlar
Mazhar: Ortaya çıkış yeri	Medlûl: Kanıt olarak gösterilen	Melhame: Kanlı savaş
Mazleme: Zulüm, can yakma haksızlık	Medyun borçlu	Melih: Güzel şirin
Maznun: Zanlı, zan olunma	Mefahil: Yapılmış, işlenmiş işler	Meluf: Alışılmış
Maznunen: Zanlı olarak	Mefahir: Övünülecek şeyler	Melüfiyet: Alışıklık
Mazrup: Dövülmüş	Mefharane: Övünerek	Memdut: Çekilmiş
	Mefhum: Kavram	Memhur: Mühürlü
		Memul: Beklenen. umulan
		Menabi: Kaynaklar

Menaet: Güçlük	Meret: Sıkıntı veren	Meşime: Son
Menafi: Yararlar	Meriye: Saygı gösterilen	Meşiyet: İrade
Menahi: Yapılması gereken şeyler	Meriyet: Riayet etme	Meşk: Yazı numunesi
Menasıp: Makamlar	Merkum: Adı geçen	Meşkek: Şüpheli
Menazır: Manzaralar	Merkûz: Dikili	Meşkuriyet: Övülen
Menevişli: Bazı eşyalar üstünde görülen renk dalgalanmaları	Mertebe: Derece	Meşruhat: Açıklamalar
Menhus: Uğursuz	Mervi: Rivayet olunan	Meşşate: Gelin süsleyen
Meniş: Huy tabiat	Mesaha: Ölçme işi	Meşuh: Bakışı çirkin nahoş olan
Menkubiyet: düşkünlük	Mesai: Çalışmalar	Meşum: Uğursuz
Menkûp: Gözden ve mevkiden düşmüş, talihsiz	Mesail: Meseleler	Meşumiyet: Uğursuzluk
Menkur: Delinmiş	Mesbuk: Başkalarından geri kalmış	Meşveret: Danışma
Menkuş: Nakışlı	Meseha: Ölçüm	Meşy: Yürüme
Menkuşiyet: Nakşolunma	Mesemat: Cilt üzerindeki ufak delikler	Methal: Gidiş
Menkuun: Haşlanmış	Mesere: Güzel eser, nişan iz	Methal: Girilecek yer
Mensi: Unutulmuş	Mesire: Gezinti yeri	Methaldar: Bir işte parmağı olan
Mensuce: Dokunmuş, örülmüş	Meskenet: Beceriksizlik, miskinlik	Metrukat: Geride bırakılmış
Mensuc: Dokunmuş	Mesleha: Sınır kalesi	Mevad: Maddeler
Meşur: Dağılmış. Padişahın verdiği vezirlik, müşirlik rütbelerinin verildiği ferman	Mesmu: İşıtilen	Mevahib: Hibe olunmuş
Menviyat: Maksat gaye	Mesruk: Çalınmış	Mevaid: Sofralar
Mer: Adam	Mess: Yapışma, dokunma. Meydana gelme	Mevaki: Yerler
Merakıp: Binilecek şey	Mest: Sarhoş	Mevâlîd-i selâsiye: Maden, nebat, hayvan olmak üzere tabiatın üç aleminden bahsedilen ilim
Merakib-i bahriye: Deniz taşıtı	Mest-i naz: Süzgün bakışlı	Mevasim: Mevsimler
Meram: Amaç	Mestur: Yazılmış, çizilmiş	Mevazi: Mevziler
Meraret: Acılık	Mesture: Örtülü kapalı	Mevhum: Kuruntuya dayanan
Meraret: Tatsızlık	Meşagil: Uğraşlar	Mevidd-i telakki: Buluşma yeri
Meratıp: Rütbeler	Meşahir: Ünlü kimseler	Mevize: Öğüt
Merbut: Bağlı	Meşal: Meşale	Mevkif: Durulacak yer
Merdut: Reddedilmiş	Meşbu: Dolu	Mevkit: Tayin ve tespit edilen zaman veya yer
Merdümgiriz: İnsanlardan kaçan	Meşcere: Ağaçlık	Mevkuf: Vakfedilmiş. Tutuklu
	Meşhun: Dolu	
	Meşhut: Görülmüş	
	Meşiat: Şeyhlik	

Mevkufin: Tutuklular	Mikyas: Ölçek	Muarreb: Arapçalaştırılmış
Mevkute: Zamanı belli ola	Min küll'in vücut: Her yönden	Muarref: Tarif edilmiş
Mevkuten: Vakti zamanı belli olan	Minallahi't-tevfik: Başarı Allah'tandır	Muarrif: Tanıtın sunan
Mevlüt: Doğuş	Mir-âhûr: Sarayın ahır müdürü	Muattal: Kullanılmaz, boş
Mevrid: Varılacak yol	Misli: Benzer	Muattaliyet: Boş iş
Mevsuf: Vasfandırılmış	Mismarî: Çivi ile ilgili, çivi şeklinde	Muavenet: Yardım
Mevsuk: Vesikaya dayanan	Misüllü: Benzer gibi	Muayyebat: Ayıp
Mevzun: Düzgün	Mişe: Meşe	Muayyen: Belirli
Meyam: Mutluluklar	Miyahiye: Sular	Mubassır: Gözetmen
Meyelan: Eğim, meyil	Miyan: Orta	Mucem: Ebcet hesabında noktalı harfleri hesap edilerek düşülen tarih
Meyve-i huşk: Kuruyemiş	Mong: Dört gözle	Mucer: Kiraya verilen şey
Mezalime: Zulümler	Mono: Tek	Mucez: Derli toplu
Mezamin: Mazmunlar	Monoplan: Tek kanatlı uçak	Mucib: Lazım gelen, gereken
Mezat: Arttırma ile yapılan satış	Mostralık: Benzerinden daha iyi görünen	Mucir: Kiracıya veren
Mezbuhane:	Müşabih: Benzer	Mudhik: Güldüren
Boğazlanırcasına	Mû: Kıl	Mudhikat: Gülünecek şeyler
Mezç: Karıştırma	Muacciz: Sıkıntı veren	Mudhikat-ı dehr: Zamanın gülünülecek şeyleri
Mezemmet: Kınama	Muacelat: İlaçlar	Mudhike: Gülünecek şeyler
Mezeyad: Meziyetler, üstünlükler	Muadele: Eş, değer	Mudile: Güç zor
Meziç: Karıştırma	Muahede: Anlaşma	Mufassal: Tafsilatlı, uzun uzadıya anlatılan
Mezmun: Kötülenmiş	Muaheze: Azarlama	Mugayeret: Zıtlık
Mahmul: yüklenmiş	Muahhar: Sonrası	Muhaba: Korkusuz
Mızganmak: Uyur uyanık arası bir durumda olmak	Muakkip: Takip eden	Muhacemat: Hücumlar
Miad: Buluşma yeri	Mualla: Yüce	Muhacerat: Göç
Miço: Meyhaneci çırağı	Muallakaf: Asılı	Muhacirin: Göçmenler
Miftah: Anahtar	Muallel: Sakat	Muhadarat: Edebi ve tarihi fıkralar
Mihman: Misafir	Muannit: İnatçı	Muhaddep: Tümsekli
Mihman-nüvaz: Misafir severlik	Muaraz: Çekişme	Muhaddese: Haber verilmiş
Mihver: Eksen	Muarefe: Birbirini bilip tanıma	
Mikap: Küp	Muarız: Karşı gelen	
Mikat: Bir iş için belirlenen vakit		

Muhâdenet: Barışma, barışık olma	Muhtıra: Hatırlatmak üzere yazılan ve sunulan tezkere	Murakabe: Bakma. Deenetim
Muhakkakat: Hakikati belli olmuş	Muhti: Hataya düşen	Murakıb: Denetçi
Muhallef: Geride kalan	Mukaddem: Taktim edilen sunulan. İleri geçen, önce	Murassa: Değerli taşlarla süslü
Muharref: Tahrif edilmiş	Mukaddimat-ı sulhiye barışçıl adımlar	Murassa: Kalay veya kurşunla kaplanmış
Muharremât: Dinen yasak olan şeyler	Mukallit: Taklitçi	Murefe: Tanışma
Muharrer: Yazılı	Mukarrerat: Kararlar	Murtabıt: Bağlı, bağlanmış
Muharrib: Yıkıcı	Mukarrin: Birlikte bulunan	Murtaza: Beğenilmiş, seçilmiş
Muharrik: Tahrik eden	Mukatele: Birbirini öldürme	Musaddak: Tastik olmuş
Muhasebet: Sohbet etme	Mukavemet: Yardım	Musaddık: Tasdik eden
Muhaseret: Evlenme	Mukavim: Sağlam	Musaddıkat: Yazılmış bir şeyin doğruluğu
Muhassenat: Üstünlük	Mukayesat: Ölçüler	Musaggar: Küçültülmüş
Muhat: Çevrili	Mukayyet: Bağlı	Musahebet: Karşılıklı sohbet
Muhavare: Konuşma	Muktebes: Aynen alınmış	Musahhih: Yazı düzelten
Muhaverât: Konuşmalar	Mukteza: Lazım gelmiş	Musalaha: Barış yapma
Muhazarat: Faydalı bilgiler	Mukteziyat: Lazım gelen	Musalih: Barış yapan
Muhib: Seven	Mulga: Âmil	Musallı: Namaz kılan
Muhil; İhlal eden	Mumaileyh: İşaret edilen, ima edilen	Musanna: Çok süslü
Muhit: Çevre	Mumiyan: Kıl belli	Musavver: Tasvirli
Muhnikin: Boğan, boğucu	Munis: Cana yakın	Musip: İsalet eden
Muhrec: İhraç olunmuş, çkarılmış	Munkariz: Biten	Musirr: İsrar eden
Muhrez: Elde edilmiş, kazanılmış	Munklip: Değişen	Musirren: Direnen
Muhtar: Hareketinde serbest davranan	Munsif: İnsafılı	Muslih: İslah eden
Muhtasar: Kısaltma	Muntahil: Çalan	Muslihane: Ara buluculukla
Muhtekin: İhtikan eden, kan yürümesi, kanın bir yerde toplanması	Muntazam: Düzenli	Mustalah: İstılahlı
Muhtekir: Vurguncu	Muntazama: Deli toplu	Mustatil: Dörtgen
Muhtelif: Uymayan	Muntazır: Bekleyen	Muştehiyat: İstekliler
Muhtelit: Karışık	Muntecip: Gizlenen	Muta: İtaat olunan
Muhterat: Uydurulmuş	Muntel: Bozuk	Mutabakat: Uygunluk
Muhtevi: İçeren	Munzam: Ek, atılmış	Mutabassır: Açık göz
Muhtır: Hatıra gelen	Murabba: Dörtgen	Mutad: Alışılmış
	Murahhas: Delege	

Mutaffifin: Noksan malverici, dalaverici
Mutahassiri: Hasret çeken
Mutallâka: Bırakılmış
Mutasad: Bir işe erişen
Mutasavvare: Tasarlanmış
Mutavvel: Uzatılmış, tafsil edilmiş
Mutayebat: Eğlenceli hikayeler
Mutazammin: İçeren
Mutekat: İnanılan şey
Mutekif: İbadetle meşgul, itikafa çekilen
Mutena özenle yapılmış, seçkin
Muterize: Parantez
Muteriz: İtiraz eden
Muti: Boyun eğen
Muttasıf: Vasıflanan
Muvacehe: Yüz yüze
Muvafakat: Razi olma
Muvaffak: Başarılı
Muvakkat: Vakitli
Muvaneset: Birbirine alışıp beraber yaşama
Muvaredat: Gelen şeyler
Muvassatta: Yardım etme
Muvazebet: Bir işle daima uğraşma
Muvazene: İki şey arasındaki denklik
Muvazene: Denklik
Muvazi: Paralel
Muvazzaf: Görevli
Muzaf: Katılmış bağlanmış
Muzık: Darlaştıran sıkın
Muzır: Zararlı

Muzi: Eziyet veren
Muzip: Takılan
Muziyat: Hayvancıklar
Muzlim: Karanlık
Muzmer: Gizli
Mübahat: Övünme
Mübahi: Övünen
Mübareze: Kavga
Mübarizane: Döğüşerek
Mübayin: Zıt
Mübeddil: Değiştirici
Mübeşşir: Müjdeci
Mübezzir: İsraf eden
Mübin: Açıklayan
Mübrem: Kaçınılmaz
Mübrim: Zorlayan
Mücamele: Güzel geçinme
Mücamele: Karşılıklı iyi muamelede bulunma
Mücanis: Aynı cinsten
Mücazat: Bir suça karşı ceza çektirme
Mücehhez: Donanmış
Mücerrede karışık olmayan
Mücesseme: Cisimlenmiş
Müctemi: Toplanmış, toplanan
Müctenip: Sakınan, uzak duran
Müdahin: Dalkavuk
Müdam: Sürekli
Müdani: Benzer, eş
Müdavi: Deva bulan
Müddea: Mana mefhum

Müddeabih: Davacının dava ettiği, davaya sebep olan şey
Müddeiyat: İddalar
Müdebbir: Tedbir alan
Müdekkik: İnceden inceye araştıran
Müdevver: Yuvarlak
Müdiran: İdare amirleri
Müdrık: İdrak eden
Müdrikat idrak etme
Müebbed: Sonsuz
Müeddi: İdda eden
Müennes: Dişi
Müessefe: Keder veren
Müessesin: Kurulma
Müessif: Keder veren
Müessif: Üzücü
Müessire: etkileyici
Müessis: Kurucu
Müeyyit: Doğrulayan
Müfarekat: Ayrılma
Müferrik: Dağınık
Müfesser: Açıklanmış
Müfit: Faydalı
Müfrit: İfrat eden
Müfrid: Tek başına
Müfte: Bedava
Müftehir: İftihar eden
Müftereyat: Kara çalmalar
Müfteriyat: İftira atan
Müheykel: Heykel gibi
Müheyya: Amade hazır
Müheyyiç: Heyecan verici
Mühlik: Öldürücü
Mühmel: İhmal edilmiş

Mühhelat: Boş işler	Mümeyyiz: Kâtip	Münhemim: Erişmiş
Mühtehziyane: Alay yollu	Mümtet: Sürekli	Münhezimen: Bozguna uğrayarak
Mühtez: Titrek	Mümtetz: Uyan, uyuşan	Münimane: Nimet vererek
Mükaddimet'ül-ceys: Büyük kuvvetlerin öncüleri	Münadim: Yok olan	Münkad: Boyun eğen
Mükafat: Ödül	Münafet: Nefret etme	Münkariza: Biten
Mükerremane: Saygı değer	Münafi: Zıt, aykırı	Münşai: Dallanan
Mükevkeb: Yıldız	Münakahiye: En iyileri seçilme	Münşi: İnşa eden
Mükrem: İkrâm olunmuş	Münakale: Taşıma, ulaştırma	Münşit: Şiir okuyan
Mülabis: Karışan	Münakkah: En iyisi seçilmiş, haşivsiz söz	Müntahabat: Seçki
Mülaki: Görüşen	Münalakat: Taşımacılık	Müntakil: İntikal eden, geçen
Mülâsik: Bitişik	Münatıf: Meyillenme, bir tarafa yönelen	Müntakim: Öc alan
Mülayemet: Yumuşak huyluluk	Münavebe: Nöbetleşme	Müntefi: Yararlanan
Mülebbes: Giyinmiş, karışık	Münazaa: Ağız kavgası çekişme	Müntehab: Seçilmiş
Mülemma: Bir kısmı Türkçe, bir kısmı Arapça veya Farsça olan manzume	Münazaat: Çatışmalar	Müntehi: Nihayet bulan
Mülemma: Renk renk, alaca	Münazır: Tartışan	Müntin: Kokuşmuş
Mülevven: Rengarenk	Münazia: Ağız kavgası	Münyifi: Yüce , ali
Mülevves: Kirli	Münbais: İleri gelen	Müraat: Gözetme saklama
Mülhaka: İlhak edilmiş, sonradan katılmış	Münbais: Kaynaklanan	Mürahik: Buluğ çağına ermiş
Mülhakat: Bir merkeze bağlı olan yerler	Müncem: Donuk	Müraiyan: İkiyüzlülükle
Mülhakat: Ekler	Müncer: Bir tarafa sürülen, çekilen, neticelenen	Mürde: Ölü
Mülhem: İlham edilmiş	Mündemiç: İçine yerleşen	Mürettip: Düzenleyen
Mültekid: Toplayan	Münderis: Eseri, izi kalmamış	Mürevviç: Bir fikrin yanlısı olan
Mültekil: Birleşen	Münebbih: Uyarıcı	Mürsel: Yollanmış
Mültetifane: İltifat eden	Münecciyân: Kurtarıcı	Mürtefia: Yükselen
Mülzim: Lüzumlu olan	Münekkah: Ayıklanmış	Mürtehil: Ölen
Mümas: Temas eden, dokunan	Münfail: Alınan	Mürur: Geçme, geçiş
Mümasil: Benzer, temsil eden	Münfehim: Anlaşılan	Mürüvvet: Cömertlik, iyilik
Mümeyyiz: Ayıran, seçe	Münfil: Gücenmiş	Müsadere: Mal varlığına el koymak
	Münfilane; Gücenmiş olarak	Müsadif: Rastlama
	Münhasır: Ait	Müsbit: İspat eden
		Müsebbiha-zen: Şahdet parmağı vurucu, vuran

Müsallah: Silahlı	Müstesna: Kural dışı bırakılan	Müteaddid: Pek çok
Müselleme: Herkes tarafından kabul edilmiş	Müsteşar: Danışman	Müteaffifin: Kokuşmuş
Müselles: Üçlü	Müsteşhedat: Şahit tutmalar	Müteaffinin: Fena kokan
Müsellim: Teslim eden	Müsteşrike: Şarkiyatçı	Müteahire: Sonraya kalan
Müsennem: Kabarık	Müstetir: Gizli	Mütealli: Yükselen
Müsevvedat: Taslaklar	Müsteva: İçine alan	Mütearife: Kanıtlama gerektirmeyecek
Müsin: Yaşlı	Müstevi: Düz, her tarafı bir	Mütearrız: Sataşan, saldıran
Müsmir: Meyve veren, verimli	Müstevli: İstila eden, ele geçiren	Müteassi: Muhalefet eden
Müsmirî: Semereli, netice veren	Müşabehet: Benzeyiş	Mütebaki: Geriye kalan
Müstacel: Acele yapılması gereken	Müşabih: Benzer	Mütebariz: Açık
Müstafi: İstifa eden	Müşafehe: Ağız ağıza, yüz yüze	Mütebellir: Billurlaşan
Müstahkem: Ask. Etrafına kale, siper gibi şeyler yapılarak sağlamlaştırılmış yer	Müşarik: Ortak	Müteberri: Uzaklaşan
Müstahreç: Çıkarılmış	Müşatemat: Atışmalar	Mütecasir: Cüret gösteren
Müstahzarat: Hazır	Müşavere: Danışma	Mütecelli: Görünen
Müstakil: Bağımsız	Müşeddit: Şiddetlenmiş	Mütecellit: Kahramanlık gösteren
Müstakimane: Namuslulukla	Müşevveş: Karışık	Müteehhil: Evli
Müstamel: Kullanılmış	Müşevveşiyet: Karışıklık	Müteellim: Elemlî
Müstantik: Sorgu hâkimi	Müşkül: Güç	Müteellimane: Elemlî olarak
Müsteban: Açık	Müşt: Yumruk	Müteenni: Ağır giden
Müsteban: Zahir, ayan	Müştakin: Özleyen	Mütefakkıh: Fıkıhla uğraşan
Müstecir: Kira ile tutan	Müşted: Şiddetlenme	Müteferrik: Dağınık, ayrılmış
Müstehcenat: Edepsizce	Müştehiyane: Şikâyet edercesine	Mütegayyir: Başkalaşan
Müstehimane: Yalvarırcasına	Müştekk: Diğer kelimededen çıkmış	Mütehalife: Birbirine uymayan
Müstehrat: Tiksinilen	Müşvik: Şefkatli	Mütehalli: Süslü
Müstehziyane: Eğlenerek	Mütareke: Ateşkes	Mütehallik: Huy edinen
Müstelzim: Gereken	Mütarik: Karşılıklı terk eden	Mütehallim: Yumuşak huylu gibi görünen
Müstemi: Dinleyiciler	Müteaccip: Şaşırma	Mütehasasane: Duygulanarak
Müstenkif: Çekimser	Müteaddi: Gr: Lazım fiilinin mukabili. Geçişli fiil-anlatma, düşündürmek gibi	Mütehasas: Uzman
Müsterak: Çalınmış		
Müsterit: Dayanan		

Mütehassis: Duygularanan	Mütte haz: Kabul eden	Naf: Göbek, mec.: orta
Mütehayyize: İtibarlı, ileri gelen kimse	Müttehid: Birlik olmuş	Nafız: Tesir yapan
Mütehayyize: Yer tutan	Müttehid en: Beraber olarak	Nafi: Menfaatli, faydalı
Mütekabil: Karşılıklı	Müttehim: Suçlanan	Nafia: Bayındırlık işleri
Mütelatım: Birbirine çarpan	Mütte hiz: Kabul eden	Nafia nezareti: Bayındırlık bakanlığı
Mütelevvin: Yanar döner	Mütun: Bir yazıyı şekil ve işaretleriyle meydana getiren kelimeler	Nağme-han: Şarkı söyleyen
Mütelif: Anlaşmış devletler, İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya, 1. Harpte	Müvaselat: Ulaşma	Nak: -lı, -li
Mütemerkiz: Bir merkezde toplanma	Müvesvis: Kuruntulu	Nâkısî: Eliptik
Mütemevvice: Dalgalar	Müvezzin: Postacı	Nakız: Bozma, çözme
Mütemmim: Tamamlayıcı	Müyesser: Kolay olan	Nakız: Yok sayma
Mütenavip: Dönüşümlü	Müzaheret: Arkalama, koruma	Nakt: Peşin
Müteneffiz: İerigelenler	Müzahim: Sıkıntı	Nale: İnilti
Müteradif: Birbiri ardınca gelen	Müzahir: Tarafli çıkan	Namiye: Olma, yerden bitme
Müterakim: Birikmiş	Müzakerat: Bir iş hakkında konuşma, danışma	Namzet: Aday
Mütesadim: Birbiryle çarpışan	Müzakereci: Görüşme	Nân: Ekmek
Müteşaibî: Şubelenen	Müzdeham: Kalabalık	Nara-zen: Vurucu, atıcı
Müteşarık: Ortak	Müzehhep: Altın yaldızlı	Narh: Resmi makamlarca konan fiyat
Müteva fık: Uygun	Müzellef: yüzünde yeni tüyler çıkması	Nariyye: Ateşli silahlar
Mütevakkıf: Duran bekleyen	Müzevir: Yalanı telleyip pullayan	Nasara: Hristiyanlar
Mütevali: Artarda gelen	Müzeysel: İlaveli	Nasb-i nazar: Göz gezdirme
Mütevaliye: Birbiri ardınca giden	Müzeyyen: Alışma	Nasih: Nasihat veren
Mütevaliyen: Artarda	Müziç: Usandıran	Nasik: Dinine bağlı
Mütevahir: Ağızdan ağıza dolaşan	Muzik: Sıkıştırıcı	Nasut: İnsanlık
Mütevazi: Paralel	N	Na-şinin: İşitilmemiş
Müteveccih: Dönük	Nab: Halis katışıksız	Naşit: Ötürü
Müteveccih: Bir yöne dönen	Nabız-gir: Nabza göre davranan	Natıka: Konuşma gücü
Müteveffa: Vefat eden	Nabina: Kör	Natıka-perdaz: Düzgün ve etkili konuşan
Mütevesseyane: Genişleyerek	Nabit: Yerden biten	Nazar-firip: Göz aldaran
	Nabut: Yok olma	Nazil: Bir yere konmuş olan
	Naçar: Çaresiz	Nazir: Benzer eş
		Nazra: Bir tek bakış

Nebbaş: Mezar soyucu
Nebemahal: Yersiz
Nedbe: Yara izi
Nedit: Emsal
Nedret: Azalma, azlık
Nefiy: Sürme
Nehik: Eşek anırması
Nef: Çiğ. “Ne’ye ait”
Nekbet: Talihsizlik
Nekir: KT.: Pek cüzi ve ehemmiyetsiz şey
Nema: Gelişme büyüme
Nemika: Mektup
Nesayih: Öğütler
Nesc: Dokunma
Nesip: Soyu temiz
Neşat-engiz: Sevinç
uyandran
Neşet: Meydana gelme
Neşide: Manzume
Netame: Tekin olmayan
Nev: Yeni
Nevahi: Yanlar
Nevakıs: Noksanlr
Nevanev: Yeni yeni
Nevan-ma: Bir akıma
Nev-arus: Gelin
Nevaz: Okşayıcı
Nevaziş-kârane: Okşayarak
Nev-bave: Yeni yeşillik
Nevres: Yeni yetişen
Nevresidegan: Yeni yetişmiş
Nev-resim: Yeni moda
Nevreste: Yeni bitmiş

Nev-tıraz: Süs, elbiselere nakışla yapılan süs
Nezahet: İncelik
Nezaret: Gözetleme
Nezaret: Bakanlık
Ne-zemin: Yeni tarz
Nezih: Temiz
Nısf’ün-nehar: Meridyen
Nısfıye: Bir ney çeşiti
Nısfülleyli: Gece yarısı
Nida: Ses
Niğâh: Bakış
Niğah-ı dilistan: Gönül alan
Niğeh: Bakış
Nigehban: Bekçi
Nihal: Taze
Nihan: Gizli
Nihani: Gizli
Nikap: Peçe
Nikap: Yüz örtüsü
Nikat: İnce manalar
Nikat: Herkesin anlayamadığı manalar
Nikat: Nükteler
Nim: Yarı
Nirengiz: Haritasını çıkarmak üzere bir sahayı üçgenlere bölme işi
Nisab: Asıl, esas
Nisap: Aranan sınır
Nisbi: Göreceli
Niste: Yok
Nisvan: Kadınlar
Nisyan: Unutma
Nişan: İz
Nişin: Oturan

Niza: Kavga
Nuhbe: Seçilmiş olan
Nukat: Noktalar
Nuzzar: Nazırlar
Nüdema: Yardımcılar
Nüma: Gösteren
Nümayiş: Gösterişler
Nümude: Gösterilmiş
Nümüm: Gösteren
Nüşa: Yazılı
Nüvaz: Okşayan
Nüvisan: Yazanlar
O
Oren: Eski Türklerde hükümdarın meclisinde oturulan yer
Okluk: KT. Ok terkisi
Ö
Öşür: Onda bir
P
Pâ: Ayak
Pâ-bus: Ayak öpen
Pad: Saklayan
Palan: Genellikle eşeklere, kimi kez de atlara vurulan, enli, yayvan ve yumuşak, kaşsız eyer
Palasturp: Topun temizlenmesinde kullanılan ucuna paçavra bağlanmış sapı burgulu sırık
Palikarya: Rum kabadayısı
Papak: Azerbaycan’da giyilen kuzu derisinden ya da yünden yapılmış uzun tüylü kalpak
Paseta: Bir tür kâğıt oyunu
Patı çakmak: Yağlı güreşte selâm usulü

Pavurya: Denizlerde yaşayn bircins iri yengeç

Payan: Son

Paymal: Çiğnenmiş

Pehlu: Vücutun iki yanından biri

Penah: Sığımlıacak yer

Penc ü dü :Beş iki

Perdahtı: Sinek kaydı traş

Perdahtine: Düzenlenmiş

Perdaz: Düzenleyen, tertipleyen

Perestar: Hizmetli

Perestiş: Şiddetli sevgi

Perestişkârat: Çok sevenler

Perseng: Konuşurken lüzumlu lüzumsuz kullanılan kelimeler

Perva: Endişe

Perver: Besleyen büyüten

Pes: Arka

Pest-tinet: Adı

Pey: İşaret

Peyam: Haber

Peyda: Meydanda, açıkta

Peyk: Haber getirip götüren

Peykenişin: Oturanlar

Peyrev: Arkası sıra gelecek olan

Peyveste: Ulaşmış

Pıhtılanmak: LO: parça parça koyulaşmak, pençe olmuş şey

Pırnal: Mezeden yapılan

Pırpıntı: Uçarı, çapkın ve bıçkın gençlerin, esnaf takımından yeniçerilerin giydiği kıyafet

Piç: Dolaşık, münasebet-i gayr-ı meşrudan mütevellid çocuk.

Piket: Otuz iki kağıtla ve genellikle iki kişi arasında oynanan iskambil oyunu

Piran: İhtiyarlar

Piş: Ön

Pişdar: Önde giden

Piştov: Bir tür tabanca

Plastron: Gömleğin göğse gelen yeri üzerine takılan parça

Polka: Çek ve İtalyan dansı

Ponje: Düz, ince, sık dokunmuş bir tür ipekli kumaş

Poseur: Numaracı

Prezante: Taktim etme

Prostela: Önlük

Puyan: Koşan

Pür-gü: Çok konuşan

Pür-zib: Süslü

Püşte: Yığın, tepe

R

Raci: Dönen

Racil: Yaya. mec.bilgisiz

Rad: Gök gürültüsü

Radde: Civar

Ragıp: İstekli

Rağ: En güzel ağaçların bulunduğu dağ eteği.

Rağm: İnadına davranma, aksini yapma

Rah: Yol

Rahle: Küçük ders masası

Rahne: Yarık, gedik

Raiyyet: Vergi veren halk

Rana: Güzel

Raşe: Titreme

Raşedar: Titreyen, ürkek

Ratıp: Rutubetli

Rayett: Sancak

Raz: Sır

Recai: Ricaya mensup, ricacı

Recüliet: Erkeklik, cesaret

Ref: Hükümsüz bırakma

Ref: Kalkındırma

Refis: Edep dışı söz söyleme

Reftar: Gidiş

Reftend: Gidiyor

Rehakâr: Kurtarıcı

Rehcir: Göçe zorlama

Rehzen: Yol kesen

Rekaket: sözün kusurlu olması

Rekik: Kekeme

Rekup: Binek hayvanı

Renciş: Sızlanış

Res: Baş

Resan: Ulaşanlar

Reşahat: Sızıntı, damla

Reşide: Erişmiş

Revac: Yayınlık

Revhani: Gönle ferahlık veren

Reviyet: Bir işin her tarafını iyice düşünüp taşınma

Revnak: Güzellik

Revolver: Altı patlar tabanca

Rey'el-ayn: Kendi gözüyle görerek

Rey-i âmm: Genel oy
Rıh: Mürekkebi kurutmak için kullanılan çok ince kum, yazıdaki mürekkebi kurutmak için dökülen çok ince ve renkli bir tür kum
Ribka: Kement,bağ
Ricac: Geri dönüş
Rida: Örtü
Rikistan: (KT) f. Kum
Risale-i mevkuta: Süreli yayın
Riyaset: Başkanlık
Riyzi: Matematik
Roba: Giyilecek şey
Romörkör: Klavuz tekne
Ruami: Mankafa hastalığı
Ru-gerdan: Yüz çeviren
Ruh: Yannak
Rumiyus: Rum
Rû-nüma: Meydana çıkma
Ruz-efruz : Günden güne
Ruz-efzun: Uzun ömürlü
Ruz-gâr: Zamn devir
Ruzmerre: Her günkü
Ruzname: Günlük gazete
Rücu: Geri dönme
Rüesa: Reisler
Rüsup: Çöküntü
Rüsüm: Veri
Rütbe: Sıra derece basamak
S
Sab: Güç, zor, çetin
Sabavet: Çocukluk
Sabık: Geçmiş, önceki
Sabıka: Geçmişte kalan suç

Sabikun: Birinin önüne geçmek, onu geride bırakmak
Sabuh: Sabah vakti içilen içki
Sadak: Doğru olma
Sadak: Gerçeğe uygun
Sadamet: Çarpışmalar
Sâdir: Çıkan
Sadisen: Altıncısı olarak
Sanduka: Türbelerde mezarların üzerine tahtadan sandık gibi yapılan ve üstüne çuha örtülen yerin adı.
Safahat: Aşamalar
Safiha: Madeni levha. Plaka
Sahabet: Sahip çıkma
Sahat: Açık alanlar
Sahavet: Cömertlik
Sahi: Cömert
Sahik: Dövme
Saide: Kol
Sâika: Sevk eden, götüren, süren. Yıldırım
Sait: Sesli; ses çıkartan
Sakf: Tavan
Sakit: Düşük
Sakil: Hoş olmayan
Sakile: Ağır okuyuş
Sakime: Yanlış
Sakit: Susan
Sakitane: Sessizce
Sako: Paltoya benzer bir üstlük
Salabet: Katılık
Salife: Geçen, geçici
Salifüz-zikir: Zikredilen

Salik: Bir yola giren
Salip: Alıp götürün
Sallî: Sal gibi yayvan ve açık
Salma gezmek: Başiboş dolaşmak
Sâlnâme: Yıllık
Saloz: Aptal, bön, budala
Sâmân: Zenginlik
Samia: İştme
Samii: Dinleyen
Samit: Susan
Sani: İkinci
Sanihat: Akla gelen, çok düşünmeden fikre doğan şeyler
Sâniye: İkinci
Sansör: Denetleyici
Sansör HıfzıBey: Abdülhamit'in Matbuat müdürü
Saraka: Üstü kapalı alay, iğneleme
Sarfiye: Dil bilgisi
Sarfiyun: Gramerciler
Sarik: Hırsız
Sariye: Bulaşıcı
Sater: Kekik
Sathi: Dış yüzey
Satih: Yüzey
Satvet: Güçlülük
Savat: Gümüş üstüne işlenen siyah nakış
Savlet: Şiddetli hücum, saldırma
Savt: Ses
Savvaat: GT. Ünlü sesler
Sayha: Çılgılık, haykırış
Saykal: Cıla

Sayyad: Avcı	Serhat: Sınır	Sinor: Sınır
Sebak: Ders	Serhatlık: Burunları sivri, mahmuzlu çizme	Sirayet: Bulaşma
Sebat: Kararından vazgeçmeme	Seri'üz-zeval: Çabuk geçen	Sirkat: Hırsızlık
Seb: Sebb, sövme	Ser-kâr: İşbaşı	Sirkencübin: Bal ile sirkenin karışımından şerbet
Sebk: İleriye geçme	Ser-kâran: Memur	Sit: Şöhret
Sebkat: Geçme	Serma: Kış, soğuk	Siyanet: Koruma
Sebt: Cumartesi	Ser-name: Bir taifenin başı	Solaklar: Osmanlı askeri teşkilatında padişah muhafızlığı
Sebükbar: Yüğü az	Seririyat: Klinikler	Sota: Elverişli, uygun
Sebükrev: Çabuk giden	Seryaver: Baş yardımcı	Söke: Ocağın iç yanı, odunların dayandığı duvar
Seciye: Huy	Sevabık: Geçmiş haller	Sökme: Çıka gelme
Sedd: Kapama	Sevaik: KAL.: Sevk'ten; İleri sürmeler, sebep olmalar, sebepler	Sûbesû: Her taraf
Se-efraz: Başını yukarıya kaldıran	Sevalif: Geçmişler	Sugra: Küçük
Sehim: Pay	Sevat: Karanlık	Suhte: Yanık
Sekene: Oturanlar	Sevk'el-ceyşî: Stratejik yollar	Sû-i tabir el-hak: Doğrusu ya
Seki: Direk ayaklığı, kürsü taşı	Sevp: Giysi	Sukut: Düşüş
Sekr: Sarhoşluk	Seyf: Kılıç	Sunuf: Sınıflar
Sektedar: Zarara uğramış	Seyl: Şiddetle gelen	Sur: Duvar kale
Sell-i seyf: Kılıç çkme	Seyyahin: Gezinler	Susta durmak: Köpek arka ayakları üzerinde durmak
Semen: Kıymet	Seyyarat: Gezegener	Suud: Yukarı çıkma
Semirme: Etli yağlı duruma gelmek	Seyyare: Gezen	Suvar: Ata binen
Semmur: Samur, samur derisinden yapılan kürk	Seyyiat: Günahlar	Suver: Yüzler
Senahan: Metheden	Sezâ: Münasip	Suz u güdaz: Yanıp yakılma
Seniye: Yüce	Sıklet: Ağırılık	Sübut: Meydana çıkma
Ser: Baş	Sıla: Memlekete gitme	Süfeha: Alçaklar
Serdetme: Düzgün dile gerirme	Sımah: Kulak	Sükkân: Oturan
Serdi: Düzgün ve münasebetli söyleme	Siayet: Dedikodu	Sükna: Yerleşmek, oturmak, meskenden yararlanma hakkı
Sereyan: Dağılmış	Siba: Yırtıcı hayvanlar	Sümum: Zehir
Ser-füru-bürde: Başı öne eğilmiş	Sikke: Mevlevi külâhı	Sünturlu: Adam akıllı, azgın, dehşetli
Sergerdan: Sefil	Simat: İşaret, iz	
Sergerde: Elebaşı	Simin: Gümüşten	
	Sinn: yağ	
	Sinan: Mızrak	

Sünuh: Akla gelme, içe doğma

Süprüntücü: Bir yeri süpürüp temizleyen

Sütude: Övülmüş

Sütuh: Yüzeyler

Ş

Şaibe: Kusur, noksanlık

Şak: Yarık, çatlak

Şakk-ı şefe: Ağız açma, konuşma

Şaki: Haydut, haylaz

Şalâki: Şal taklidi bir kumaş

Şane: Şöhret ün

Şarait: Koşullar

Şariye: Kıllar ile alakalı

Şaşa: Gösteriş

Şavullamak: Bilgi toplamaya, öğrenmeye çalışmak

Şaya: Söylenti

Şayeste: Yaraşır, layık

Şayi: Duyulmuş

Şâyia: Söylenti

Şeamet: Uğursuz

Şebap: Gençlik

Şebhat: Benzeyiş

Şehamet: Akıllılıkla beraber olan cesaret

Şehir: Otuz günlük zaman. Büyük belde.

Şehîr: Ünlü, meşhur

Şehrayin: Şenlik

Şehriyar: Hükümdar, padişah

Şekavet: Haydutluk

Şekk: Şüphe

Şekva: Şikayet

Şemm: Koklama, koku alma

Şem: Mum

Şemme: Bir kere koklama, pek az şey

Şenaat: Kötülük

Şenai: Kötü işler

Şerai: Şeriat hükümleri

Şerait: Koşullar

Şerefül mekân bil-mekin: Görevden, mekândan şeref alınmaz

Şeş ü dü: Altı ve iki

Şethiyat: Alaylı, eğlenceli hikayeler

Şetm: Sövme

Şeyn: kusur

Şeytanet: Şeytanlık

Şibh: Benzer

Şibh-i cezire: Yarımada

Şihab: Kıvılcım

Şikâf: Öd patlatıcı

Şikâf: Yarık

Şikak: Uyuşmazlık

Şikâr: Avcı

Şikem-perveri: Boğazına düşkün

Şikeste: Kırık

Şimal. Kuzey

Şime: Huy tabiat

Şiraze-bent: Düzenleyen

Şiştane: Eskiden kullanılan namlusu altı yivli tüfek

Şitaban: Acele eden, kşan

Şitap: Acele

Şiven: Matem yas

Şuaat: Işımlar

Şuhud: Şehitler

Şule-gir: Alev alan

Şur: Şamata

Şuraşur: Şamata gürültü

Şurişe: Kargaşalık

Şütum: Küfürler, sövüp saymalar

Şuun: Yeni çıkan işler

Şuy: Duyulma

Şübban: Gençler

Şümar: Sayan

Şümul: Kapsama

Şüreka: Ortaklar

Şüru: Başlama

T

Ta'n: Yerme

Taab: Zahmet sıkıntı

Taabdüt: Kulluk yapma

Taaccül: Acelecilik

Taaddi: Zulüm, haksızlık

Taaffün: Kokuşma, çürüyen

Taalluk: İlgili olma

Taallukat: ilgili olmalat

Taallüm: Öğrenme

Taamme: Eksiksiz

Taarruz: Saldırma

Taarruz: Satışma

Taarruzî: İlişme

Taarrüfe: Tanışma

Taattul: İşlemez olma

Taayyün: Ortaya çıkma

Tab: Huy

Tabasaran: Dağıstan

Tab-aver: Güç yetiren, dayanan

Tabayi: Huylar	Tahkik: Doğru olup olmadığını açığa çıkarma	Takle: Söktürme
Tabiiyyat: Tabî ilimler	Tahlif: Yemin ettirme	Taklitat: Öldürmeler
Tacil: Acele ettirme	Tahlis: Ele geçirme	Taknin: Kanunlaştırma
Tadat: Sayma	Tahmil: Yüklü	Takrir: Anlatma
Tadil: Doğrulama. Değiştirme	Tahrîbiyet: Yıkıp bozma	Takriz: Bir kitabın başına konulmak üzere tanınmış kimseden istenen takdim yazısı.
Tafdilen: Birini ötekine üstün tutma	Tahrif: Harflerin yerini değiştirme	Taktîl: Çok öldürme
Tagayyür: Değişme	Tahrifat: Bozmalar	Talâkat: Düzgün sözlülük. Güler yüzlülük
Taglit: Yanıtma	Tahriz: Sakındırma	Talat: Yüz güzelliği
Tagyirat: Başkalaştırmalar	Tahsin: Beğenme	Tale: Uzun olsun manasındadır
Tahaffuz: Sakınma	Tahsis: Özgü kılma	Talik: Askıya alma, ilişirme
Tahakkuk: Gerçekleşme	Tahsisat-ı mesture: Örtülü ödenek	Talilat: Sebep gösterme
Tahakküm: Hükmetme	Taht: Alt	Tama: Doymazlık
Tahalli: Yalnız kalma	Tahte: Aşağı	Tamik: Derinleşme
Tahallül: Hallolma, cüzleri birbirinden ayırma	Tahtelarz: Yeraltı	Tamim: Umimileştirme. Genelge
Tahallüs: Şiirde mahlas kullanma	Tahtie: Yanlışın çıkarma	Tamiye: Ebcet hesabıyla düşürülen bir tarihte, hesabı doğru bulmak için çıkartılacak veya eklenecek bir sayı
Taharri: Arama	Tahvil: Değişme	Tan: Ayıplama
Taharriyat: Araştırmalar	Tahvilât: Borç senedi	Tane: Çekiştirme, yeme
Taharrur: Karar kılma	Tahyir: İki şey arasında kalma	Tansif: Yarıya bölme
Tahassün: Kale ve hisara kapanma	Taib: Arapça kaideye göre	Tantana: Gürültü, patırtı
Tahassür: Özlem duyma	Tain: Ayıplama	Tanzifat: Temizlik işçisi
Tahassüs: Duygulanma	Takaddüm: İleriye geçme	Tanzim: Düzenleme
Tahassüsat: Duygulanmalar	Takarrüp: Yaklaşma	Tanzir: Benzetme. Nazire yazma
Tahattur: Hatırlama	Takat-güzar: Geçiren, yapan	Tanziren: Benzetme suretiyle
Tahavvül: Değişim	Takbil: Öpme	Tarassut: Gözetleme
Tahavvulat: Değişmeler	Takdim-ül-ehem-alel-mühim: Pek mühim olanı mühim olandan üstün tutma	Taravet: Tazelik
Tahayyür: Hayretle	Takfiye: Kafiyeleme	Tarh: Düzenleme
Tahdidat: Sınırlandırmalar	Takidat: Karışık, zor anlaşılır cümleler yapmalar	Tariz: İğneleme
Tahdis: Söyleme, anlatma. Şükr beyan etme	Takim: Neticesiz bırakma, mikropsuzlaştırma	
Tahdiş: Kurcalama		
Tahdit: Sınırlama		
Tahkik: Araştırma		

Tarizat: Taşlamalar	Tebadür: Ansızın zihne doğma	Tediyat: Ödemeler
Tarraka: Gürültü patırtı	Tebarüz: Görünme, gözükme	Tediye: Ödeme
Tart: Kovma uzaklaştırma	Tebarüz: Belirme	Tedkik: İnceleme
Tasarruf: Tutum	Tebcil: Ağırılama, ululama	Tedrikât: Araştırıp bulma
Tashih: Düzeltme	Tebdil eskisi: Padişahla birlikte gezen 12 kademli saray görevlisinin her biri.	Tedvir: Döndürme
Tasni: Uydurma	Tebelbül-i elsine: Dilin karışıklığı, anlaşılmazlığı	Teehhül: Evlenme
Tasrif: Çekimler	Tebellür: Billurlaşma	Teellümat: Kederlenmeler
Tatbik: Uygulama	Teber: Balta	Teemmül: Enikonu düşünme
Tatbikî: Uygulamalı	Teberru: Bağışlama	Teetti: Beklemek, gözetlemek
Tathir: Temizleme	Teberru: Bağışlama	Tefahür: Övünme
Tatyiben: Gönül alarak	Teberru: Bağışlama	Tefarik: Yağdan oluşan bir koku
Tavas: Denizli	Teberru: Bağışlama	Tefavruk: Üstünlük
Tavaşi: Hadım edilmiş	Teberru: Bağışlama	Tefâzulî: Matematikte bir kavram
Tavattun: Yerleşme	Teberru: Bağışlama	Tefelfel: Acılaştırmak
Tavik: Askıya alma	Teberru: Bağışlama	Tefenni: Burdur da kaza
Tavil: Uzunluk	Teberru: Bağışlama	Teferrüç: Açılma, rahatlama
Tavsama: Hızını yitirme	Teberru: Bağışlama	Teferrüt: Tek kalma
Tavsif: Vasıflandırma	Teberru: Bağışlama	Tefessüh: Çürüyerek dağılma
Tavzif: Görevlendirme. Açıklama, aydınlatma	Teberru: Bağışlama	Tefeül: Fal açma
Ta'yib: Ayıplama	Teberru: Bağışlama	Tefeül: Hayra yorma
Tayy: Dürüp bükme. Geçip gitme, katlama, yok etme. Çıkarma, kaldırma, yok etme	Teberru: Bağışlama	Tefevvuhat: Boş boğazlıklar
Taz: Çıplak	Teberru: Bağışlama	Tefevvuk: Üste çıkma
Tazarru: Yalvarıp yakarma	Teberru: Bağışlama	Tefevvuh: Uydurma
Tazim: Büyükleme	Teberru: Bağışlama	Tefevvuhat: Boşboğazlıklar
Tâziyâne: Kırbaç, kamçı	Teberru: Bağışlama	Tefrik: Ayırma
Teakup: Birbirini izleme	Teberru: Bağışlama	Tefviz: Birine bakma
Tealli: Yüksek olma	Teberru: Bağışlama	Tehalûf: Uygunsuzluk
Teallüller: Vesile ve bahane aramak	Teberru: Bağışlama	Teheddüm: Yıkılış
Teamül: Alışıla gelmiş uygulama	Teberru: Bağışlama	Tehevür: Öfkelenme
Teati: Verişme	Teberru: Bağışlama	Tehi-dest: Eli boş, yoksul
Tebadül: Birbirinin yerini tutma	Teberru: Bağışlama	

Tehyiç: Heyecanlandırma	Telmi: Mısraları, Arapça, Farsça, Türkçe gibi başka başka dillerde olan manzume yapma	Tenemmüv: Gelişip büyüme
Tehzil: Alaya alma	Telmih: Gönderme	Tenevvür: Küplere binme
Tehzilen: Alaya alarak	Telmihat: İmalı sözler	Tenezzüh: Gezinti
Tekabül: Karşı karşıya olma	Telsim: Öpme	Tenezzül: Alçalma
Tekalibat: Çevirmeler, döndürmeler	Telvin: Boyama	Teng: Dar
Tekâlifin: Öneriler, vergiler	Temadi: Uzama	Tengnay: Sıkıntılı yer
Tekâtu: Kesme	Temasil: Temsiller	Tenhikat: Bütçeyi düzenlemek üzere memur maaşlarına yapılan indirimler
Tekaüt: Emeklilik	Temasül: Benzeyiş	Tenkîh: Nikâhlanma
Tekaza: Alacaklının borçluyu sıkıştırması	Temdid: Uzatma	Tenkil: Uzaklaştırma
Tekellûf: Zahmetli iş görme, özenme	Temdin: Medenileşme	Tenkilat: Uzaklaştırmalar
Tekeza: Sıkışma	Temdit: Sürdürme	Tenkisat: Düzen vermeler
Tekid: Pekiştirme	Temeddüh: Böbürlenme	Tenmiye: Geliştirme
Tekit: Kuvvetlendirme, pekiştirme	Temeddün: Medenileşme	Tensik: Düzenleme
Teklinat: Öğretmeler	Temekkün: Yerleşme	Tensip: Uygun görme
Tekrim: Saygı gösterme	Temenna: Eli başa götürerek selam verme	Tenvi: Türlü türlü, çeşit çeşit
Tekrimi: Saygısıyla	Temerküz: Toplama	Tenvirat: Işıklandırma
Tekvin: Var olma	Temeshurat: Maskaralıklar	Terakki: İlerleme
Tekzip: Yalanlama	Temevvücat: Dalgalanmalar	Terakki-şikenane: İlerlemeyi durduran
Telakki: Alma, kabul etme	Temhir: Mühürleme	Terane-perdaz: Makamla şarkı söyleyen
Telaki: Karşılaşma	Temin: Gerçekleştirme	Terdif: Ardısıra
Telakkup: Lakap alma, lakaplanma	Tenafür: Kulağa hoş gelmeyen sözcükleri sık sık kullanma	Tereddi: Yozlaşma
Telehhüfû: Hasretle	Tenakuz: Çelişki	Terekküben: Karışık birleşme
Telemmüz: Talebelik	Tenasül: Neslden esile çoğalma	Teressüm: Resimleştirme
Televvün: Renkten renge girme	Tenasüt: Dayanışma	Terettüp: Gereken
Telfik: Toplayıp birleştirme	Tenazür: Bakışma	Terfih: Rahat yaşama
Telhis: Kısaltma, özetleme	Tenebbüt: Yerden bitme, çimlenme	Terfih: Refah verme
Telhisen: Özetle	Teneffür: İğrenme	Tergip: Rabet ettirme
Telif: Kaleme alma, yazma	Teneffüsât: Soluklamalar	Terhin: Rehin bırakma
Telkih: Aşılama		Terkeş: Ok mahfazası, sadak
Telkip: Lakap takma		

Terkin-i kayıt: Kaydını silme	Teşmir-i şak: Paçaları sıvama, bir işe adamakıllı girişme	Te vessü: Genişleme
Tersim: Resmetme	Teşni: Ayıplama	Te vessüat: Genişlemeler
Terso: Kumarda kaybeden kimse	Teşniat: Ayıplamalar	Te vessül: El atma
Tertil: Usulüyle okuma	Teşnit: Neşlendirme	Te vessül: Girişme
Terviç: Kıymetini arttırma, yaygınlaştırma	Teşrih: Açma açılma şerh etme	Tevil: Sözü çevirme, söze ayrı mânâ vermeye kalkışma
Terviş: Karıştırma	Teşrik-i mesai: İş birliği	Tevilat: Sözü çevirmeler
Terzil: Rezil	Teştit: Dağıtma	Tevkif: Alıkonma, tutuklama
Tesamuh: Müsamaha etme	Teşyi: Uğurlama	Tevkîfat: Kapatma
Tesanüt: Dayanışma	Tetebbu: Derinlemesine araştırma	Tevlit: Doğurma
Tesebbü: Sebep olma	Tetebbuat: Etraflıca araştırma, incelemeler	Tevsi: Genişletme
Teshil: Kolaylaştırma	Tetimmat: Bir şeyin tam olması için lüzumlu şey	Tevzi: Dağılma
Teshiniye: Isıtma	Tevab: Bir merkeze bağlı olan yerler	Tevziat: Dağıtımlar
Tesidat: Tebrik etme	Tevabiin: Bir kimsenin hizmetinde bulunanlar	Tevzirat: Yalan dolan
Tesit: Kutlama	Tevakki: Sakınma, korunma	Teyakkun: Tam olarak bilme
Teslih: Silahlandırma	Tevakkuf: Durma	Tezebtübat: Kararsızlıklar
Teslihat: Silahlanmalar	Tevali: Kesintisiz sürme	Tezebzübat: Karışıklıklar
Tesliyet: Avutma	Tevarüd: İki şairin birbirinden habersiz olarak aynı mısra ve beyiti söylemeleri	Tezebzüp: Karasızlık karışıklık
Tesmim: Zehirleme	Tevazün: Denklik	Tezekkiye: Temizleme
Tesmiye: İsim verme	Tevbih: Azarlama	Tezekkür: Hatıra gelme
Tesri: Hızlandırma	Tevcih: Yönelme, çevirme	Tezelzül: Sarsıntı
Tesviye: Düz etme	Tevdi: Bırakma	Tezkâr: Hatırlatma
Teşabühat: Birbirine benzeme	Teveccühkârane: İlgili olarak/gibi	Tezkâr: anma
Teşaub: Şubelenme	Tevehhüm: Kuruntuya düşme	Tezkere: Belge
Teşcii: Cesaret verme	Tevellüt: Doğma	Tezvirat: Yalan dolan
Teşdid: Şiddetlenme	Teverrüd: Gelme, varid olma	Tezyid: Arttırma
Teşekkül: Oluşum		Tezyif: Sahte, değersiz olarak
Teşettüt: Şubelenme		Tezyilat: Ekleme
Teşevvüşat: Karşılıklar		Tıbk: Aynı
Teşkil: Şekillendirme		Tîğ: Kılıç
Teşkil: Şekillendirme		Tîh: Çöl
Teşmil: Yayma		Tiryak: Panzehir

Tokuz: Sık ve kalınca, tok kumaş

Tonilato: Gemilerin alabileceği yükü belirlemede kullanılan, bir tona eşit ağırlık birimi.

Toraman: Yaşına göre iri yapılı, tombul genç

Tornistan: Pervaneyi ters yönde çevirme. Ters yüz etme

Tömbek: bir tür tütün

Trablus: Trablus şalı; Trablusşam'da yapılan ince ve ekseriya sarılı beyazlı ve kenarı püsküllü bir çeşit ipek şal ki, kuşak gibi kullanılır. Buna sadece 'Trablus' da denir.

Tude: Yiğın

Tufeylat: Hastalık

Tufeylat: Parazitler

Tufeyli: Parazit

Tûl: Uzunluk, boylam

Tulâniye: Uzunluk

Tura: Halat gibi örülmüş iplik çilesi

Turre: Saç lülesi

Tüvan: Güç

U

Ubudiyet: Kulluk

Uburiyet: Geçiş

Uful: Batış

Uhde: Sorumluluk

Uhra: Başka diğer

Uhud: Anlaşmalar

Uhuvvet: Kardeşlik

Ukala: Akıl sahipleri

Ukus: Akisler

Ulûfe: Yeniçerilere üç ayda bir verilen maaş

Ulum: İlimler

Uluvv: Yüce

Ulüvv-i cenap: Alicenâplık, cömertlik

Umacı: Korkunç biçimli düşsel yaratık

Umur: İşler

Umur-dide: İşten anlayan

Umur-ı harici: Dış işleri

Unf: Kabalık, sertlik

Unfuvan-ı şebap: Gençlik çağı

Unioni phobie: Sendika fobisi

Unk: Boyun, gerdanlık

Unnap: Hünnap

Unsur: Topluluk

Unuf: Şiddet

Urban: Çöl arapları

Uruc: Yükselme

Uskur: Gemi pervanesi

Usture: Efsane, uydurma söz

Usturpa: İnce bir halatın ucuna bir kurşun parçası bağlanarak yapılan bir çeşit kırbaç.

Usurat: Yüzyıllar

Utarit: Mars

Uyun: Gözler

Uzema: Büyükler

Uzobet: Tatlılık

Ü

Üful: Ölme

Ümem: Ümmetler

Ümmülhabais: Kötülüklerin anası

Ürcufe: Yalan dolan

Üsbuî: Haftalık

Üsera: Esirler

Üss: Ask. Herhangi bir saldırıya esas olmak üzere önceden donatılmış olan yer

Üss'ül-hareke: Askeri harekâtın başlangıcını esas alan yer

Üvez: Akçaağaç meyvesi

V

Va: Vah, yazık. Geri, arkada manalarında birleş kelime yapar

Vafi: Yeter

Vafir: Bol

Vahayfa: Yazıklar olsun

Vahime: Kuruntu

Vakf: Durma

Vakiat: Olaylar

Vaktaki: O vakit

Vantrolog: Karnından konuşan, sesi başkasından geliyor gibi çıkaran

Varda: Dikkat et

Varit: Gelen ulaşan

Varta: Tehlike uçurum

Vasia: Geniş

Vaşude: Geri çekilen

Vatman: Tramvay sürücüsü

Vav-ı atıfa: Bağlaç

Vaz: Konma, konulma, durma

Vaz-ı yed: El koyma

Vazih: Açık, net

Vecide: Coşku

Vedia: Emanet

Vehle-i ula: İlk başlangıç

Vehleten: Ansızın, ilkin

Vekayi: Şiddetli olay	Yekân: Tek	Zenne: Kadın
Velâ-siyemma: Hele, en çok	Yeksan: Beraber	Zerd: Sarı
Velayet: Velilik	Yelda: Uzun	Zevciyet: Eşlilik
Veli: Velâkin, ama	Yirik: Halk ağzı, yırtık, üst dudağı yırtık olan	Zeyl: Ek
Veludiyet: Çok eser veren	Yummak: Masal	Zimbala: Argo: bıçakla veya tabanca ile vurmak, yaralamak, öldürmek
Vesaik: Belgeler	Yünül: Hafif	Zımm: Dolasıyla, sebebeyle
Vesait: Araçlar	Z	Zımmen: Üstü kapalı olarak
Vesia: Geniş, bol	Zabit: Subay	Zıyyık: Pek dar
Veted: 3 harften meydana gelen nazım	Zağ: Karga	Zi: Sahip manasında kelime başlarına gelir
Veted: Aruzda üç harften meydana gelen nazım	Zâhib: Zanna uyan	Zib: Süs
Vikaye: Koruma	Zahif: Yılan gibi	Zibidi: Gülünç olacak ölçüde kısa ve dar giysi giymiş olan
Vilâdet: Doğurma, doğma	Zahip: Bir fikre uyan	Zifos: Yerden sıçrayan sulu çamur
Vilâdî: Anadan doğma	Zail: Sona eren, yok olucu	Zinde: Diri
Vodina: Bulgaristan'da şehir	Zalam: Karanlık	Zindegi: Canlılık
Vuku: Meydana gelme	Zam: Ekleme	Zir ü zeber: Alt üst
Vusul: Ulaşma	Zamime: Ekleme	Zir: Alt, aşağı
Vücu: Şekiller	Zanu: Diz	Zir-i zemin: Yerin altı
Vücut-pezir: Kabul edici	Zanu-ber-zanu: Dizdize	Zito: Yaşa
Vülat: Valiler	Zaviye: Büyük tekke, köşe	Ziyet: Takı
Vürud: Gelme geliş	Zebane: Alevli	Zucret: İç sıkıntısı
Y	Zebanzet: Alışılmış söz,	Zuhaf: Uzun fes kalıbı
Yabis: Kuru	Zebella: İri yarı	Zulemat: Karanlık
Yafta: Üzerine asıldığı ya da yapıştırıldığı şeylerle ilgili bilgi veren yazılı kâğıt parçası.	Zeber: Üst	Zum: Zan, sanı, batıl zan
Yapaz: Kalın, kısa ağaç	Zebun: Aciz	Zurbaz: Kuvvetle, zorla oynayan
Yapça: Yavaşça	Zehab: Sanıya kapılma	Zü'l-maaş: İki hayat, iki yaşayış
Yardak: Yardımcı	Zehep: Altın	Zübab: Sinek
Yatağan: Bir tür bıçak	Zehre: Çiçek	Zübde: Öz
Yave: Saçma	Zem: Kötüleme, yerme	Zühre: Venüs
Yaver: Yardımcı	Zembil: içine eşyalrın konduğu örme, ağzı geniş torba biçiminde çanta	Zühul: Yanılma
Yed: El	Zemherir: Karakış	
Yed-i yuli: Çok geniş bilgi	Zemime: Beğenilmeyen	
	Zemmam: Yericı dedikoducu	
	Zemzeme: Nağme	

Zühul: Yanlışlıkla unutma

Züll: Alçaklık

Zülal: Saf hafif, güzel su

Züvvar: Ziyaretçiler

سینا به ارجاع نظر

تسلیم: ده ایکنی برجاتی لاله مدیاسمی - بروم کینه و غلطی تو مؤد
دوش قانه طویری: سینا ریگستاندن... سینه امارات یکنی شومل
شامدولوز: نوز آکر مدیاسمی - انکیز سیاسته لشدتی غریبه - سو
ستلیماسیاسی: چان لاله ده مدیاسمی ناله، چینی حرارتی آتنده امیاس

سینا سکره کون کاسک ۲۰، ۲۰
کسی شومل (سینا) ناله طویری ابراهیم
کسی شومل (سینا) ناله طویری ابراهیم
کسی شومل (سینا) ناله طویری ابراهیم
کسی شومل (سینا) ناله طویری ابراهیم

چوله امیسی اینکیز مار مدیاس

فرهنگین چولانی اهل اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس

چوله امیسی اینکیز مار مدیاس

بولان برجه بولان (سینا) ناله مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس

سینا سکره کون کاسک ۲۰، ۲۰
کسی شومل (سینا) ناله طویری ابراهیم
کسی شومل (سینا) ناله طویری ابراهیم
کسی شومل (سینا) ناله طویری ابراهیم
کسی شومل (سینا) ناله طویری ابراهیم

کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس

کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس

روس هرج و مرجت یکنی صفحهلری

تسلیم: ده ایکنی برجاتی لاله مدیاسمی - بروم کینه و غلطی تو مؤد
دوش قانه طویری: سینا ریگستاندن... سینه امارات یکنی شومل
شامدولوز: نوز آکر مدیاسمی - انکیز سیاسته لشدتی غریبه - سو
ستلیماسیاسی: چان لاله ده مدیاسمی ناله، چینی حرارتی آتنده امیاس

روس هرج و مرجت یکنی صفحهلری
تسلیم: ده ایکنی برجاتی لاله مدیاسمی - بروم کینه و غلطی تو مؤد
دوش قانه طویری: سینا ریگستاندن... سینه امارات یکنی شومل
شامدولوز: نوز آکر مدیاسمی - انکیز سیاسته لشدتی غریبه - سو
ستلیماسیاسی: چان لاله ده مدیاسمی ناله، چینی حرارتی آتنده امیاس

کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس

کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس

کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس

چوله امیسی اینکیز مار مدیاس

کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس

کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس

کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس
کلیه برکنه اهل مدیاس

اشكال زمان

قربان بايرامی ۱۱

واریسون شاعر (تحقیق) :

« ایله قربانک مهیا عید اضحادر کائن »

دیش اولسون. مرحومه بوسته یز اوله جق
 یازاته یک آرزصادف ایله جکدر. فقط کجین قربان
 بایراملرنک خاطر اسی ایله نلرک معظم بر یکون
 طونه جفته مشبه یوقدر. بن بیه فرق درت، فرق بش سنه
 اولکی قربان عره سنی نخطر ایتم :

سکر، طقوزاشلرنده بر جق ایتم. اوژماندره
 بایرامدن اون، اون بش کون مقدم سوروردن مانعدا
 بوینوزلری ورقلانمش، آلنری، اکسلی،
 قوزوق برلی نظر بو نچوقلی، قسالی، بلند و سر
 افراز قوچلر کزد بریلیر، اکثر شله (باغ)،
 (شهزاده باشی)، (بازید)، (سله پانه) جامعلری
 میدانلرنده تشهر ایله یلیدی .

ایشته یه بویه بر قربان بایرامی عره سینه
 ایله که شهزاده جامی حویلنه کیردم . بلکه یگری،
 اوتوز قدر (سایز)، (طرابلس)، (بیزان)،
 برلی قوی برزیب وزنت آجاج، دمبر قازنقره
 باغلامش طوریسوردی . بو نلرک کیسی بر دقار
 مخصوص ایله ساکت وصامت، کیسی مرکزی
 اطرفنده پوزندن پرسکوردنک عین محیط اوزرنده
 جوال، کیسی قوتز باصو مله مسیله ذهاتره
 خدشهرسان ایکن بیلم نه اولدی، اورتعاق بردن
 بره قاریدی .

— طاق ۱. طاق ۱. —

دیسه رت خرابلر ایله یکه باشلادی. میدانده کی
 صیره قهوه لرده اسکله، بیکه لیک نه قدر آدم وار
 ایله قوشویور، ذاتا صبا حد بری تیک اوزرنده
 یونان طاووقر، خروسلر فریاد و فغان ایله کنه بلرنی
 آجاج، دیوار، سدیر، ملا، اوسته آتیور، کوپکلر
 قوزوقلری قیسمش قاجیبیور، جوبلر، قادیتر
 آغلابه، قورقه قاپولردن فیرلا یور، فوجیه میدان
 پرولوله، سیرجیلرک برقی اریج حوله جا آتمش،
 بر قسی جامک قولنوقلرته سیغیش و تف خلغان
 بر شیر بکلورلردی . ایله حکم مده تا اوزنلرده
 بر قاج کسینک هر الاوب ناللا آندقرنی کورمش
 ایتم . بنده قاجیجی اوتوندیتم ایچون هول جا ایله
 اورتده کی جناری، پارمالقنلرک برک دیوارنه طیرماتم .
 باتدم که ش اون قوج قازنقری صیرمترلر،
 قازنقرلی ققا اوزیورلر . . .

برمدن سوکره ایله که طوسلر آغبرلاشدی .
 قازنقر سورونلردن بر قاجیجی بی ناب قلش، بر قاجیجی
 یورونلرنک اوزرندن کجین اییک تصدیقه تسلیم اولمش
 ایله . نه بوینوزلرده ورق، نه ده بوینوزلرده کی
 لخدلی بو نچوق قلش ایله . آزارده سه که سه که
 یورینسی، فوشارکن لوشوب دیز قیانی پانلایمی،
 اوستی باشی بیرینی، نوز انجیده قالا می ایسترسکز؟ .
 حادنه ناما ماینا اولنه به قدر برمدن سیله نایم .
 ایندیگم اناده ایله که سرت ایستل، پوزندن
 ضرور بر حریف دیک دیک بوزنه باندی . قورقدم .
 برکت واریسون که باندی کی :

— بودکل . . . اوکل ارغلان . . . اوپومورجانی
 کل . . .

دیدیمده قورقدم . فی الواقع قهوه لره توجه استدیگم
 انشاده ایله که قولانغی فیصاحه ورمش برکل اوغلان
 کتیر یورلردی . مکر بو عریده خوینیه سبب، بو
 ولد امش . . . قوزی قوزی یورمش، برنده راحت،
 کوشیله مشغول بر قیجک قازینی جیه رمش . . .
 حیوان ورکوب قانجه یاندیله بولان لوجه صال . مش،
 اوده ای نوپارمش . . . دوکوش باشلایجه اورکنلردن
 بش اوقده سه کوشلر . . . والحاصل غرقا بر صورتنه
 میراب امش . . .

کیش طاسانی بیله . بیله اما ناهاده . . .
 بایرامک بتون کوزلکری محو اولدی .
 حرب حاضرده بویه ظهور ایتمه دمی یا ! . . .
 (برنجیب) ک بر نورشونی دنایی زنجیردن
 پوشاندی . . .

ایله طوسلرده (صریه)، (قره طاق)،
 متعدد کرلوب آسبلرله نتیجه سینه (روسیه)،
 آتی معاتب (رومانیا) قیج اوستی کیتیلر . فلانلر
 حالانقا اوزیور، ققا پانلایمورلر . . .

ایام صلح که شرتنک بایرام کونلریدر، بش
 سنه دن بری حال اعودت ایتمدی . نه تاجر، نه داروات
 واحتماملر، نه کویلر، نه شهرلر، نه جازر محو
 اولدی . . . عجب بو کونلر اومبارک و نلرک عره لرمیدر؟ . . .
 ان شاهه !

. . .

ماده ۱۳ — بگوئى عثماني امپراطورلك تورك اسامه اامين حقوق حاكيت بخش
ايدلك لازم كاير . مع هذا اليوم توركيا ملك زير حاكميتندم بولونان ديكر ملتندم
ميريت برانكنا مى صلاحيت و برتبه ليدر . چنان قللمه بونازى بين الملل شياىلى
آلتندم باچلمه ملتلك سندن مجور سئنه شده بولونمى لازم كاير . (ويلسون)

آناطولى و توركلر حقنده اقتطافات

آناطولى توركلرك اوز وطنى — قيود تاريخيه — اون اوچ حكومتدن مركب
وغرب توركلرى طرفندن تشكيل ايدلمش بويوك (هيئت) دولتى — توركلرك
آسيابى صفرا استيلاسى — يونانيليره تقدم ايدن تورك مدنيتى ..

تاريخك متفرق متفرق ورمش اولدنى معلومات
بهلده ثابتدره توركلر آناطولىنىك صاحب قديميدرلر .
ااضل مؤرخين سندن (آماسيه تاريخى) مؤلفى
(حين حسام ليدس افندى) ديسوركه : [۱]
(توارىخ شرقيه و غربيه لك ويردكلرى معلومات منصله دن
مستان اولدنى اوزره كوچك آسيابى ، يك قديم زماندن برى
وارمىلردن ، يونانيلردن مقدم توركلرك اوز وطنى ،
آناطولى اولدنى مناسبته تورايلرك كوچك آسيابى
(آناطولى) نامنى ويردكلرى ميدانده در .
(چوروك : آناطولى ، قارقول و زنده تاسيس
و تمكّن ايدىلن بره ، يعنى مكان اقامت ، اساس وطن
اولان يرلره ديسور . تاسيس و تمكّن ايتك معناسنه
اولان « آناطولى » مصدرندن مأخوذ اولوب « آناطولى »
شكلىده بر صيفه مكاندر . « ابوجيان اندلسى »
و « اجدين موطا » لغت نامه لرندم « انادى و اناتى :

ص . كرموى اليه وفات ايدمرك (دولت ساسريه) لك انقلامه
اوغرادىنى ، ايالات واليلى اعلان استقلال ايتكده (بلغبر)
خانك مير آخورى (بيلكاي) خانك آناطولى خانلغى
آلهرق بوندىن صوركه دخى اوغلى (اوقناى) خانك ،
خانلغنه قعود ايدمرك آوروپا ليلرك (Hittite) ، بزم
(حتا) ويا (خطا) ديديكمز بر دولت تورانيه
و توريه وجوده كلكيكنى كوره بيليرز .
هتيت قومك تورك اولوب ميلاد عيسادن مقدم
آناطولىده باشامش اولدينده اجله مؤرخيندن (محمد
بن عبدالعزىز القرطبي) ايله (ماسپهرو Hittite) ،
(مورغان Morgan) كچي حزيات مهمه تاريخيه ده
اختصاص ايله مش اولانلرك استشهادات عالمانه لرى واردر .
(آماسيه تاريخى) صاحب قاضانك (سلسله
نامه) ده مذكوريتنه مبنى نقل ايتديكى وجهله توركلرده
ابتدا كتابت و خطى ايجاد ايدن (اوتاي) خانك

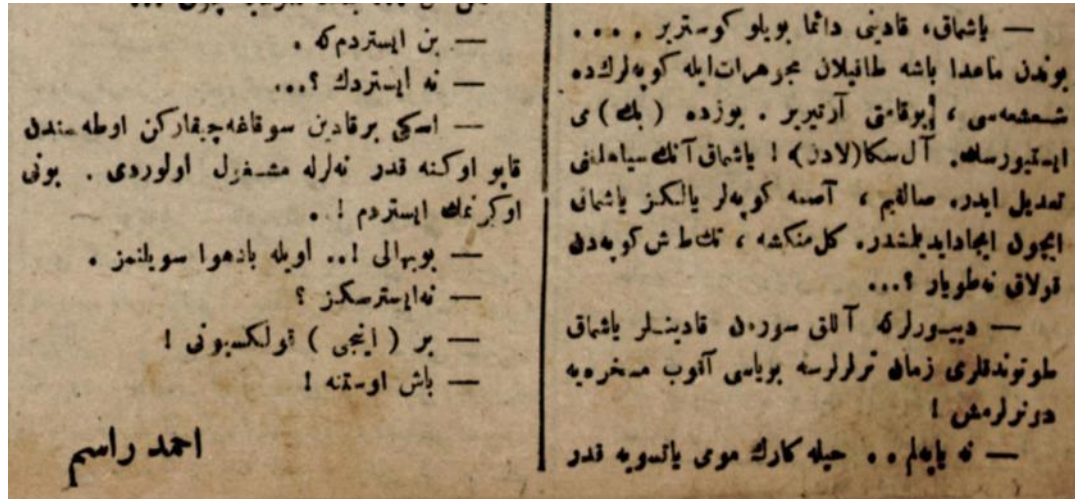
وحدت ملیه نك اشكال ابتدائیه سندن

تاریخاً معتبرکه مشار الیه غازی سدره اجتهادی اولیان و صورت اطاعت کویسترن تکفورلری برلی برنده ابقا اتمش ویا لکن جزیه آلمشدر . ایجه دوشونیه جک اولورسه تصدیق ایدیلیرکه عثمانیلرک بالآخره داخل اولدقلری (باتقان) شبه جزیره سی حکومتلری ایله آنلرک ماوراسنده بولنان دیکر حکومتلرده دین بولتیقه سنه سالک ومنهمک ایدیلر .

بتون نخریکات اولجه یکدیگرکدن آبریش اولان ایکی (روما) عضوندن صدور ایدیلور ، اورنودوقسلغیله برابر (روما) کلیساسندن بوز چورمش اولان استانبول امپراطورلقی اک اوقق حرکات عسکریه سیله قانولیک کلیساسی ریسی بولنان پاییه سراجعتله ملل نصاراین قیدشقیرتیور ، حتی بونکلده انتفا اتمیه رک (سینوب) امارتی ایله بالخاصه (قره مان) حکومت اسلامیه سی علیوزه قالدیریلوردی .

استقلال عثمانیدن اولدی سنه لره آتی تعقیب ایدن سنه لرده کی وقایع آیر کوزله تحلیل ایدیله جک اولورسه وقایع مذکورده ترون وسطی اواخرینه مخصوص بر (انقلاب فکری) باشلانغی تصویر ایدن بر شکل اجتماعی کورولور . بوشکل (بیله جک) ده بر زاویه دروننده ترسیم ایدیلوردی .

(ترجمه شتایق) . کوره اصلی (قره مان) لی ودیکر تاریخلرده کندیسی (آطنه) لی کویستریلن شیخ (اده بالی) بوزاویه ده اوطوریوردی . مشارالیه محله ده معلومات ابتدائیه یی ایدیندکن سوکره اکجا ، تحصیل اتمک واوزمانلر عاداتجه چله طولدورمی وینه زمانک بک زیاده بر اهمیت علمیه طرزنده تاقی ایتدیکی سیاحت مقصدیله (سوریه) ، (شام) طرفلرنده خیلی مدت اوطورمش ، اصول وفروع ، (تفسیر) وبالخاصه (فقه) ده یدطلوی صاحبی اوله رق بعده (سلطان اوکی) سنجانگن مرکزی اولان (اسکیشهر)

ÖZGEÇMİŞ

Leyla Naldemir, 1998 senesinde Zonguldak Mehmet Çelikel Lisesi'nden mezun oldu. Aynı şehirde bulunan Bülent Ecevit Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne 2013 yılında başladı. 2017'de yüksek lisans eğitimi için Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'na giriş yaptı.

